EX MUNIFICENTIA
FERDINANDI III. M. E. D.
DIE 3. IUNII 1791.

15. 8. 384

15 Q. 8

IX

Digitized by Google

Digitized by Google

CONSPECTVS
REIPVBLICAE LITERARIAE

SIVE

VIA AD HISTORIAM LITERARIAM

IVVENTVTI STVDIOSAE APERTA

A

CHRISTOPHORO AVGVSTO HEVMANNO, D.

EDITIO QVINTA EADEMQVE VLTIMA.

HANOVERAE
APVD HEREDES NICOLAI FOERSTERI ET FILII.
MDCCXLVI.

VIRO

AMPLISSIMO, CONSVLTISSIMO,
EXCELLENTISSIMO,

IO. BVRCHARDO MENCKENIO,

I. V. D.

REGIS POLONIAE CONSILIARIO AVLICO ET HISTORIOGRAPHO, SOCIETATIS REG. BRIT. COLLEGAE IN ACAD. LIPS. HIST. PROF. PVBL.

REIP. LITERARIAE SENATORI
PRAESTANTISSIMO,

LIBELLVM HVNC

DICAT

C. A. HEVMANNVS.

Duo elapſi ſunt anni, Excellentiſſime MENCKENI, *cum iuuentutem fidei meae commiſſam hiſtoriae literariae notitia impertiendam duxi. Inuitabat me ad aperiendas huius generis ſcholas cum manifeſta iſtius tractationis vtilitas, tum etiam argumenti ſuauitas, qua velut ineſcanda videbantur illa quoque ingenia, quae alioquin valde mediocri afficiuntur literarum amore. Iamdudum enim perſpexeram, maximam fugientium literarum culpam eſſe in iis doctoribus, qui ne adultioribus quidem diſcipulis quicquam, niſi dapes memoriae ſummo cum faſtidio inferciendas, apponunt, adeoque ludum literarium in piſtrinum*

con-

conuertunt. Hinc ad philoſophiae ſacra viam ipſis praeibam, ac ſtatim deprehendebam, literas haſce, licet ſeueriores, non ſine voluptate tractari ab erectioris ingenii diſcipulis, hosque me duce horas linguis addiſcendis deſtinatas libentiſſime diſtinguere cultura realium, quas vocant, diſciplinarum. Nimirum ea vis eſt ſapientiae, vt ſua pulcritudine rapiat ad ſe quosuis non plane ſanae mentis expertes, maxime iuuenes, quos tantum abeſt, vt diſcere pudeat, (hoc enim ſeniorum eſt vitium,) vt potius impenſe laetentur, ſe priſtinis erroribus exui et in veritatis aditum admitti. Nec vero ſatis iam feciſſe videbar muneri meo, quod in formandis verſatur adoleſcentum ingeniis. Reſtabat enim hiſtoria, cuius ignoratio dedecori eſt, notitia non honorem ſolum, verum etiam fructum permagnum affert. Emetiebar itaque primum vna cum auditoribus meis patentiſſimum illum hiſtoriae ciuilis campum, eiusque tria interualla, doctiſſimo illo Cellario, *facem praeferente, perluſtrabam. Inde filum ſecutus* Buddei, *viri* πολυμαθεστάτου, *philo-*

ſophorum decurrebam hiſtoriam, ac modo cum Ariſtotele deambulabam, modo Epicuri hortos ingrediebar, nunc cum Democrito ridebam, nunc gemitus edebam cum Heraclito, etiam cum Copernico ſolem ſiſtere gradum iubebam. Cumque haec hiſtoria pars ſit, eaque non poſtrema, hiſtoriae literariae, deinceps longius progrediebar, et vniuerſae reip. literariae faciem diſcipulis meis repraeſentare conabar. Quod conſilium exſecuturo mihi cum nullus ſuppeteret liber, quem ſequerer ducem, (quae enim exſtant Introductiones ingenii induſtriaeque ſingularis laude haud fraudandae, Struuiana *et* Reimmanniana, *hiſtoriam literariam vniuerſalem,* capite quarto *a me deſcriptam, prorſus omiſerant,) cogebar, ipſe ſynopſin literariae hiſtoriae conficere. Ita enatus eſt hic, quem* TIBI *offero, libellus, exiguus ille quidem, at ea tamen, niſi fallor, complexus, quae qui a doctore paucis illuſtrata recte perceperit memoriaque comprehenderit, tantos habere videtur in hiſtoria literaria profectus, quanti ſufficere*

poſſunt

poſſunt ei, qui non totum ſe excolendae huic hiſtoriae dedere conſtituit. Vt autem ſcias, VIR honoratiſſime, quam ſecutus ſim rationem libellum hunc in auditorio meo pertractans, primo libros, de quibus diſſerendum erat, quorum quidem copia mihi erat, oculis diſcentium ſubiiciebam et perluſtrandos dabam. Hinc delatus ad mentionem viri cuiusque ingenio clari, de eius aetate ac libris, item de perſona fatisque eius proferebam, non quae dici poterant, ſed quae maxime memoratu erant digna. Incluſeram enim pertractationem huius libelli ſpatio ſex menſium: adeoque, ſi magis vanam multarum rerum librorumque cognitionem iactare, quam auditorum meorum vtilitati conſulere voluiſſem, vbique potuiſſem eſſe longior. Huius breuitatis ſtudio etiam ſola nomina eruditorum, qui adhuc in viuis ſunt, adduxi, reciſo titulorum praeconiorumque ſyrmate: qua in re aliorum non ignobilium ſcriptorum ſecutus ſum exemplum, qui veriti fuiſſe videntur, ne ea res adulationis ſuſpi-

tionem moueat, ac legentibus taedium afferat. Nominare magnos viros eſt eos laudare. Ad minorum autem gentium deos quod attinet, eos mea quidem mediocritas magnos facere non valet, licet vocarem Ariſtotele eruditiores, Platone celebriores, Argo oculatiores, excellentia denique ipſa excellentiores. Forſitan deſiderabit quispiam vberiorem deductionem capitis quinti, ratus, ibi exponenda dilucidius fuiſſe fata diſciplinarum ſingularum. Mihi vero videbatur id alienum a propoſito meo, quippe cum hiſtoriam literariam vniuerſalem tractare contentus ſpecialiora iure meo miſſa fecerim. Accedit, quod ſingularum diſciplinarum hiſtoria rectius ipſis diſciplinis vtiliusque annectitur, vt v. g. pertractata Logica doceantur auditores, a quibus initiis profecta haec diſciplina, quam impeditos ſubinde curſus habuerit, donec ad eum ſplendorem, quo nunc quidem gaudet, fuerit deducta. Atque hunc ego quoque morem ſequi meis in ſcholis philoſophicis conſueui.

Caete-

Caeterum Tibi, VIR conſultiſſime excellentiſſimeque, *TIBI potiſſimum hunc dedicare librum volui, non propterea ſolum, quod idoneus eiusmodi librorum iudex es, ſed quod tanta TVA exſtant in rem literariam merita, vt grati animi officio tibi deuincti ſint, quotquot non perfunctorie colunt literas. Vt enim caetera taceam, TVIS auſpiciis editum eſt* Lexicon hiſtorico-literarium : *TVIS auſpiciis publicantur* Nouellae literariae: *TVIS auſpiciis Germania habet* Acta eruditorum *patrio ſermone conſcripta : TVIS denique auſpiciis coepta a patre TVO* Acta eruditorum *adhuc ſtrenue proferuntur in lucem ſingulis menſibus, ac totum literarium orbem perambulant, ſerenaque fronte excipiuntur vbique terrarum ac gentium. Vix poterat vlla re* Menckenianum *nomen magis nobilitari reddique illuſtrius, quam iſto opere, cui perpetuitatem apprecatur, quisquis ſanum habet ſinciput. Nec iniuria mihi gratulor, quod nouem abhinc annis abs TE receptus in*

collegium eorum, quorum opera deſcribuntur Acta eruditorum, *nonnihil prodeſſe coepi reip. literariae, quodque iam centum quadraginta recenſiones meae in praeclaro iſto opere exſtant. Nec in poſterum* TIBI *deerit ſtudium meum, vel potius reip. literariae, cuius rationibus non parum conſulere videntur, qui praeſtantiorum librorum recenſiones concinnant, atque ita fontes aperiunt, vnde explere ſitim poſſint, qui longius in literario ſtadio progrediendi cupiditate flagrant. Sed redeo ad libellum meum, eumque vt excipias beneuole,* TVVM*que mihi conſerues amorem fauoremque, maiorem in modum rogito. Vale,* VIR Excellentiſſime, *diuque fruere gloria, quam tot tantaque in rem literariam merita* TIBI *conciliarunt. Gottingae, d. XXX. Sept.* CIↃ IↃ CCXVIII.

PRAE-

PRAEFATIO
SECVNDAE EDITIONIS,

SCRIPTA A. CIↃ IↃ CC XXVI. M. IAN.

Septem circumacti ſunt anni, et menſes aliquot praeterea, ex quo libellum hunc ſtudioſae iuuentuti dicatum exire paſſus ſum in publicum. Non ita longo temporis ſpatio diuendita ſunt exempla eius omnia, atque iterum ([a]) is fuit typis exſcribendus: quibus exemplis et ipſis conſumtis, bibliopolae, viro honeſtiſſimo et iamdudum bene merenti de literis, neceſſe fuit, nouam me rogare editionem, eamque, ſi opus videretur, locupletiorem. Noli vero credere, LECTOR, ſingularem eruditionem tot emtores conciliaſſe libel-

([a]) Haec altera editio a prima duntaxat forma literarum *curſiuarum*, quas vocant, differt, quippe quae in ſecunda editione grandiores ſunt, quam in prima. Caeterum omnia, exceptis paucis typographi peccatis, (vt cum p. 41. *Heldelb.* pro *Heidelb.* et p. 90. *Genuenſes* pro *Geneuenſes*,) adeo inter ſe ſunt ſimilia, vt has duas editiones pro vna putem habendas.

libellulo. Neceſſitas fuit, qua permoti plures iuuentutis literatae doctores cum in Gymnaſiis, tum in Academiis, iſtum libellum auditoribus commendarunt ſuis, eumque et interpretati ſunt, et luculentiſſime in ſcholis ſuis illuſtrarunt. Scilicet quod iam obſeruare me memini in primae editionis praefatione illuſtri viro, MENCKENIO, inſcripta, nullum exſtabat *Compendium Hiſtoriae literariae:* ac proinde, qui Hiſtoriam literariam exponere erectioribus ingeniis pulchrum ducebant, cupide amplexabantur qualemcunque meam Synopſin. Fuerant quidem, qui bene mereri ſtuderent de illa Hiſtoria, eosque laudaui in ſecundo Capite: aſt nemo horum concinnarat ipſam Hiſtoriam literariam, et, cum ciuilis hiſtoriae prope innumera habeamus Compendia, literariae in toto orbe literato ne vnum quidem reperiebatur. Ac ne quis dicat, me eo, quem nominaui, loco laudaſſe *Reimmanni*, viri ſumme reuerendi, Antiſtitis nunc Hildeſienſis, *Manuductionem ad Hiſtoriam literariam*; manuductio quidem haec eſt, eademque elegans, ſed non eſt ſuo ordine contextum *Hiſtoriae literariae Compendium.* Id quo minus dubites, ſcias, conſtare eam tribus partibus, quarum in prima ac tertia exhibentur ſcriptores,

qui

qui certos Hiſtoriae literariae articulos tractarunt, in ſuas percommode diuiſi claſſes; in ſecunda vtilitates explicantur Hiſtoriae literariae. Quod igitur vir optimus et de his literis optime promeritus in praefatione illius *Manuductionis* queſtus eſt, non exſtare vllum Compendium Hiſtoriae literariae, id omnino verum fuit vsque ad annum 1718. quo primus ego tale Compendium publicaui. Ac eodem anno STOLLIVS, celeberrimus Academiae Ienenſis Profeſſor, ſuam edidit *Hiſtoriam literariam*, ſynthetica contextam methodo, etſi nondum ad finem perductam. Qui quidem liber maximo ſuo merito lectus fuit et laudatus a quamplurimis; ſed plerique ſimul iudicarunt, Hiſtoriam literariam aeque, ac ciuilem et eccleſiaſticam, eam proprie dici, quae, quoad longiſſime poteſt mens noſtra reſpicere ſpatium praeteriti temporis, inde vsque repetens, per ſingula ſaecula deſcribat vniuerſim ſtatum ſtudii literarum, et ſi qua forte ſeparatim videantur exponenda, certis tradat in Capitibus. Eam igitur laudem facile concedet quilibet Stolliano operi, vt cenſeatur et copioſius meo et eruditius: at titulus *Compendii Hiſtoriae literariae vniuerſalis* meo facilius adiudicabitur opuſculo: cum ille magis parti-

cularem pertractet hiſtoriam, cuius demum partes in vnum corpus connexae dici poſſunt certo ſenſu Hiſtoria vniuerſalis: quem in modum *Puſendorfii Hiſtoria ciuilis*, quae per ſingula regna decurrit, non minus vere particularis appellatur, quam vniuerſalis. Sed ad meum redeo libellum, quem primum eſſe huius generis, non alio conſilio lectores admoneo, quam vt magnae eius imperfectioni facilius ignoſcant, et vel conatui meo nonnihil gratiae tribuant. Ipſemet ſatis illam imperfectionem agnoui, cum ſemel iterumque eum expoſui auditoribus meis: et hac occaſione obſeruaui, permulta Hiſtoriae literariae argumenta mihi fuiſſe ſilentio praeterita. Hinc igitur ad ſecundam hanc me accingens editionem, ſtatui quidem, intra limites Compendii conſiſtere, verum tamen efficiendum duxi, vt ne nimis id eſſet aridum, vtque nulla facile materia maneret intacta. Quod quidem eo facilius mihi factu fuit, quod ſeptem his octoue annis, quibus exſtat libellus meus, tam multis tamque bonis respublica literaria aucta fuit libris ad Hiſtoriam literariam pertinentibus, vt vix credam, vllum vnquam ſeptennium tam laetum vidiſſe huius generis librorum prouentum. Quae igitur talibus in libris plene eru-

dite-

diteque elaborata deprehendi, ea duntaxat tribus attingo verbis, lectoresque ablego ad fontes, vnde hauriri queat, quantum ſatis eſt. Cumque ipſe alibi non pauca argumenta huius Hiſtoriae tractarim haud indiligenter, non dubitaui, illos quoque fontes monſtrare digito, nec veritus ſum, ne id mihi futurum ſit obtrectationi. Caeterum fuerunt amici, iique eruditiſſimi, (quorum vnus ([b]) haud pauca mecum communicauit e ſuis in hunc libellum praelectionibus,) qui cenſerent, quintum Caput eſſe oportere elaboratius, ſingularumque diſciplinarum hiſtoriam compendioſe mihi deſcribendam fuiſſe. Iidem quarto in Capite deſiderarunt deſcriptionem virorum ibi laudatorum, qualem Celeb. *Weismannus* dedit in praeſtantiſſimo ſuo Hiſtoriae eccleſiaſticae Compendio. At hi ſciant, ne nunc quidem dare me velle Compendium Hiſtoriae literariae, ſed Compendiolum duntaxat: priorisque rei deſiderium expleuiſſe abunde laudatiſſimum illum *Stollium;* ad alterum vero quod attinet, ſufficere tironibus poſſe *Lexicon literario-biographicum*, quod Menckenianis auſpiciis nuper iterum prodiit. Caeterum quia per aetatem

([b]) *Bierlingius*, Rintelienſis Academiae magnum decus, a. 1728. rebus humanis ereptus in ipſo ſenectutis limine.

aetatem ſperare mihi licet, (ſperare vero, non confidere,) fore, vt poſt aliquot ariſtas denuo recognoſcere iubear hunc meum libellum, promitto, me tum vtrique deſiderio ſatisfacturum pro virili, et tunc demum daturum eſſe librum pro libello, Compendium pro Compendiolo. Ad hunc igitur me conuerto in exitu praefationis, eumque ſic Virgiliana voce alloquor:

Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu,
Si foetura gregem ſuppleuerit, aureus eſto,

Verum poëtice hoc dictum ſit ac praefiſcini. Valete, LECTORES, et, quem toties ab amicis ac patronis rogatus, ſiſto mearum lucubrationum catalogum, aeque beneuole accipite, ac Celeb. *Langii* catalogum librorum ſuorum excepiſtis, ipſius *Inſtitutionibus Theologiae literariis* praefixum, et *Labbei* ſimilem ſuorum librorum indicem, ſubiectum eius *Bibliothecae Bibliothecarum.* Ante tamen, quam veſtrum do in conſpectum ſcriptiunculas meas, duo mihi praefanda videntur. Primo ſcilicet ea tantummodo ſcripta profero, in quibus vtile aliquod argumentum elaboratum eſt ad fines fundi literarii longius promouendos ac latius. Vnde non ſolum carmina mea omiſi ſiue Latina ſiue Germanica, inſcriptiones item

et

et epiſtolas, honori patronorum amicorumue dicatas ac ſeparatim emiſſas; verum etiam programmata illa, quae duntaxat honori demortui cuiuspiam vel alii ſubitae occaſioni dicata, ea continent, quae ſi extra muros Iliacos proferantur, facile reiici poſſint addito hoc epiphonemate: Quid hoc ad nos? Quid hoc ad orbem literatum? Deinde ſciatis velim, iteratas libellorum meorum editiones plerasque omnes auctas eſſe curis poſterioribus. Vti enim me haudquaquam pudet, quotidie in literis proficere, ſic nec libellos pudet meos prodire meliores et cultiores, et, vt ita dicam, viriliores. Iterum valete, LECTORES, et, quae compoſui inde ab anno aetatis meae vigeſimo primo vsque ad hunc quadrageſimum quintum, haec eſſe, ſi vultis, ſcitote:

I. DISPVTATIONES.

1 *De duellis Principum.* Ienae 1702.
2 *De vita et Philoſophia Epicteti.* Ienae 1703.
3 *De αὐτοχειρίᾳ Philoſophorum.* Ibid. 1703.
Eodem anno ibidem recuſa in 8.
4 *De fato vxoris Loti.* Ienae 1706.
Recuſa auctior ibid. 1708. ac rurſus auctior recuſa in *Poeciles* T. II. lib. II.
5 *De miraculis Imp. Veſpaſiani.* Ienae 1707.
Recuſa in *Poeciles* T. II. lib. III.
6 *De Chreſto Suetonii.* Ienae 1709.
Recuſa in *Sylloges* meae Tomo I. p. 536.

7 *De origine dominii.* Ienae 1709.
Recuſa in *Poeciles* T. I. lib. I.

8 Ad *1. Corinth. XI. 10. de angelis.* Iſenaci 1709.
Recuſa in *Poeciles* T. III. lib. I.

9 *Diſp. exhibens analyſin exegeticam et paraphraſin Capitis noni Epiſtolae Pauli ad Romanos datae.* Iſenaci 1709.
Recuſa in *Poeciles* T. I. lib. III.

10 *De Friderico Barbaroſſa a Papa non calcato.* Iſenaci 1710.
Recuſa in *Poeciles* T. III. lib. I.

11 *De baptizatis ſuper mortuos 1 Corinth. XV. 29.* Iſenaci 1710.
Recuſa in *Poeciles* T. III. lib. I. itemque Ien. 1740.

12 *De vera Deitate Chriſti ex 1 Ioan. V. 20.* Iſen. 1711.
Recuſa eſt emendatior, et *Parergis criticis* annexa.

13 *De externis candidati ſacri ad 1 Tim. III. et Tit. I.* Iſenaci 1712.
Recuſa in *Poeciles* T. I. lib. II.

14 *Hebdomas Salomonaea, ſiue Explicatio ſeptem locorum in gnomis Salomonaeis.* Iſenaci 1714.
Recuſa in *Biblioth. Brem.* T. IV. p. 108. ſqq.

15 *Par fabularum ex Hiſtoria eccleſiaſtica exterminatum,* (1) *de Ioanne Apoſtolo in feruens oleum coniecto,* (2) *de columba e Polycarpi rogo euolanti.* Iſen. 1715.
Vtraque Diſſertatio recuſa eſt in *Biblioth. Brem.* T. III. p. 316. ſqq. et p. 429. ſqq.

16 *Hebdomas Paulina, hoc eſt, Explicatio ſeptem locorum Epiſtolae ad Romanos.* Iſenaci 1716.
Recuſa in *Bibl. Brem.* T. IV. p. 281. ſqq.

17 *Theſes anno Iubilaeo ſecundo Eccleſiae Lutheranae publicae diſputationi ſubiectae.* Gottingae 1717.

18 *Diſp. aretologica prima de natura virtutis.* Gott. 1718.

19 *De ſummo bono.* ibid. 1719.
Recuſa in *Poeciles* T. III. lib. IV.

20 *Diſp. aretologica ſecunda de humilitate.* ibid. 1719.

21 *Diſp. aretologica tertia de fortitudine.* 1720.

22 *De docta ignorantia.* 1721.

Recuſa

Recuſa in *Biblioth. Brem.* T. V. p. 187. ſqq.
23 *Diſp. aretologica quarta de manſuetudine.* 1721.
24 *Diſp. aretologica quinta de beneficentia.* 1722.
25 *Prolegomena hiſtorica*, ſiue *Introductio in ſtudium hiſtoricum.* 1723.
Recuſa in *Poeciles* T. III. lib. III.
26 *Diſp. aretologica ſexta de ſimplicitate.* 1723.
27 *Diſp. prima ad Grotium de veritate religionis Chriſtianae.* 1724.
28 *Diſp. aretologica ſeptima de gratitudine.* 1724.
29 *Diſp. ſecunda ad Grotium de veritate religionis Chriſtianae.* 1725.
Haec recuſa eſt 1739. inter Diſſertationes ad *Grotium de ver. relig. Chriſt.* illuſtrandum editas a D. Koechero p. 263. ſqq.
30 Vorſchlag zu einem gütlichen Vergleich zwiſchen dem Herrn Verfaſſer der Neuen Bibliotheck zu Halle (*Gundlingio*) und dem Inſp. Heumannen. Worbey zugleich das *Nil admirari* Horatianum ausführlich erkläret wird. Eiſenach 1712. in 8.
31 Verſio Germanica *Diſputationis Sam. Werenfelſii polemicae aduerſus ſecuritatem.* Allendorfii 1724.
Recuſa Gottingae 1736.

II. PROGRAMMATA.

1 *De temperamento in diſputando.* Ienae 1708.
2 Von der Theologiſchen *Seminariorum* Nutzbarkeit und Nothwendigkeit. Eiſenach 1717. Caetera quatuor Programmata, Iſenaci a. 1713. 1714. 1715. 1716. edita, recuſa ſunt in *Luthero Apocalyptico.*
3 *De Bohuslao Haſſenſteinio.* Gottingae 1717.
4 *De beneficiis Principum aeternis.* 1717.
5 *De ecſtaſi Hieronymi anti-Ciceroniana.* 1717.
Haec ſuperiora tria Programmata recuſa fuerunt cum Oratione mea inaugurali Gottingenſi, Halae 1717. Bibliopolae libuit praefigere faciem meam, vel potius non meam. Nam et pictor et fictor errauerat.

Caeterum Programma *de Hieronymi ecſtaſi* auctius recuſum eſt in *Sylloges* meae Tomo I. p. 655.

6 Jubel-Feſt-Programma von den guten Wercken Lutheri. 1717.

7 *De Abrahami viſione Chriſti, Ioan. VIII. 56.* 1718. Recuſum eſt hoc Programma in *Bibl. Brem.* T. I. p. 473.

8 *Supplementum primum ad Boecleri Hiſtoriam literariam ſaeculi XVI.* 1718. Recuſum in *Helenſi Biblioth. Acad.* A. 1718. p. 339.

9 Erörterung der Frage: Was einen König zum groſſen Könige mache? 1718.

10 *De ciuitate Latina Vtopica.* 1718. Recuſum in *Poeciles* T. I. lib. I.

11 *De vaticiniis caſu veris.* 1718. Recuſum in *Sylloges* T. I. p. 750.

12 *De metamorphoſi Filii DEI, Phil. II. 6. 7.* 1719. Recuſum in *Bibl. Brem.* T. II. p. 580.

13 *De Germanis literarum ſecreta ignorantibus, ad Taciti Germ. cap. 3.* 1719. Recuſum in *Poeciles* T. I. lib. IV.

14 *Supplementum ſecundum ad Boeclerum.* 1719.

15 *De ſomnio poëtico, non prophetico, Petri Lotichii.* 1719. Recuſum in *Poeciles* T. II. lib. III.

16 *De bibliotheca ſelecta primum.* 1720. Hoc vna cum ſecutis duobus recuſum eſt in *Poeciles* T. III. lib. IV.

17 *De optima ſecta philoſophorum.* 1720. Recuſum in *Poeciles* T. I. lib. I.

18 *De caecis videntibus.* 1720. Recuſum in *Poeciles* T. I. lib. I.

19 *Supplementum tertium ad Boeclerum.* 1720.

20 *De Theophilo, cui Lucas hiſtoriam ſuam ſacram inſcripſit.* 1720. Recuſum in *Bibl. Brem.* T. IV. p. 483. ſqq.

21 *De panſophia Chriſtiana ad 1. Ioan. II. 20.* 1721. Recuſum in *Bibl. Brem.* T. IV. p. 991. ſqq.

22 *Supplementum quartum ad Boeclerum.* 1721.

23 *De titulo Patris patriae.* 1721. Recuſum in *Poeciles* T. I. lib. I.

24 De

24 *De fulminibus politicis.* 1721.
Recuſum in *Poeciles* T. I. lib. IV.
25 Von dem alten Weyhnacht-Liede: In dulci jubilo. 1721.
26 *Supplementum quintum ad Boeclerum.* 1722.
27 *De ſanctitate Regum.* 1722.
Recuſum in *Poeciles* T. II. lib. I.
28 *De Paulo Apoſtolo inſaniae reo, Actor. XXVI. v. 24.* 1722.
Recuſum in *Poeciles* T. I. lib. IV.
29 *De Chriſto, ſapiente perfecto, ſiue demonſtratio diuinitatis religionis Chriſtianae.* 1722.
Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. IV. et in editis a *Koechero* Notis variorum ad *Grotium de ver. relig. Chriſt.* p. 275. ſqq.
30 *De bibliotheca ſelecta ſecundum.* 1723.
31 *Supplementum ſextum ad Boeclerum.* 1723.
32 *De macromicris, ſiue magnis non magnis.* 1723.
Recuſum in *Poeciles* T. II. lib. IV.
33 *De ſtella Magis praelucenti. Matth. II.* 1723.
Recuſum in *Poeciles* T. II. lib. I.
34 *De vita et ſcriptis Henr. Petrei primum.* 1724.
35 *De Dea Fortuna Reduce.* 1724.
36 *De Paulo Atheniensium religioſitatem Actor. XVII. 22. quodammodo laudanti.* 1724.
Recuſum in *Poeciles* T. II. lib. IV.
37 *De ſectis ſiue haereſibus Grammaticorum.* 1724.
Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. IV.
38 *De nomine Chriſtophori.* 1724.
Recuſum in *Poeciles* T. II. lib. II.
39 *De vita et ſcriptis Henr. Petrei ſecundum.* 1725.
40 *De angelo Spirenſi.* 1725.
Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. III.
41 *De Chriſto in ſcholis formando, Galat. IV. 19.* 1725.
Addatur 42 *Acclamatio ad D. Gudenium, nouum Sup. Gener. Gottingenſem.* 1722.
Recuſa in *Poeciles* T. I. lib. II.

III. DISSERTATIVNCVLAE,

Actis eruditorum inſertae, aliisque Ephemeridibus literariis.

1 *Emendatio critica aliquot locorum Auguſtini.* In *Actis erud.* a. 1709. p. 539. ſqq.

2 *Coniectura Critica* de Philoſophumenis, *quae ſub Origenis nomine a Gronouio edita ſunt.* Ibidem a. 1710. p. 165. ſqq.

3 *Diſſ. de diſtinctione Iuris naturalis in abſolutum et hypotheticum, item de diſcrimine* Iuſti, Honeſti, Aequi *et* Decori. ibid. Supplem. T. IV. p. 410. ſqq.

4. 5 De *Commentario MS. in Iobum, quem Hieronymo tribuit Meibomius: adiectis ex eo excerptis, horumque emendationibus criticis.* Ibidem a. 1711. p. 269. ſqq. et p. 513. ſqq.

6 Επίκρισις *in Specimen Commentarii MS. in Iobum, Hieronymo tributi.* Ibid. a. 1712. p. 21. ſqq.

7. 8 *Ad Matth. XXIV. 51.* de voce διχοτομεῖν. Ibidem a. 1712. p. 26. ſqq. et Suppl. T. V. p. 202. ſqq.

9 *Fabula de Hippocrate, Democriti inſaniae medicinam adhibere iuſſo, ex hiſtoria veterum philoſophorum eliminata.* Ibid. a. 1713. p. 458. ſqq.
Recuſa auctior in *Actis Philoſ.* T. I. p. 670. ſqq.

10 *Notae criticae ad Pſalterium Salomonis, et ad Petri Cluniacenſis carmen de Miſſa.* Ibid. a. 1713. p. 539. ſqq.

11 *Meditatio de modo, quo viſuri ſumus DEVM in vita aeterna.* Ibidem a. 1714. p. 108. ſqq.
Recuſa in *Sylloges* T. I. p. 224.

12 *Meditatio orthographica ad diſſertationem Fabricianam.* Ibid. a. 1715. p. 16. ſqq.

13. 14 *Emendatio libri Tertulliani* de praeſcript. aduerſus haereticos. Ibid. a. 1715. p. 299. ſqq. et Suppl. T. VI. p. 196. ſqq.

15 *Retractatio et correctio duarum emendationum minus feliciter ſuſceptarum in Epiſtolis Ouidianis.* Ibid. a. 1716. p. 456. ſqq.

16 *Emen-*

16 *Emendationes Ouidianae.* Ibidem Supplem. T. VI. p. 77. ſqq.

17 *Diſſ. de titulo* Theologi, *Ioanni prophetae in titulo Apocalypſeos tributo.* Ibid. Suppl. T. VI. p. 170. ſqq.

18 *Emendationes ad Senecae* ἀποκολοκύντωσιν. Ibidem Suppl. T. VI. p. 296. ſqq.

19 *Epiſtola critica ad Celeb. I. G. Walchium, in qua aliquot loca Lactantii emendantur.* Im neuen Bücher-Saale. P. XLV. p. 670. ſqq.

20 Gedancken von etlicher Teutſchen Wörter und Sprüch-Wörter Lateiniſchen Urſprunge. In der Neuen Bibliotheck. P. XLI. p. 72. ſqq.

21 *Idea Commentarii mei in Epiſtolam Pauli ad Romanos.* Ibidem p. 69. ſqq.

22 Beantwortung der Frage, zu welcher Zeit und warum man die Univerſitäten *Academien* tituliret habe. Ibidem P. XLV. p. 363. ſqq.

23 *De Societate fabuloſa Abbreuiatorum.* In *Miſcell. Lipſ.* T. III. p. 1. ſqq.

24 *Quatuor emendationes Horatii.* Ibidem T. IV. p. 137. ſqq.

25 Von dem Nahmen der Welt-Weisheit. In der Neuen Bibliotheck P. XXVII. p. 598. ſqq.

26 *Emendatio aliquot locorum Phaedri, adiecta diſſertatione de Philoſophia Aeſopi.* Ibidem p. 603. ſqq.

27 Antwort auf Plinii ſieben und zwantzigſte Epiſtel in dem ſiebenden Buche. Ibidem P. XXXIV. p. 276. ſqq.

28 *Diſſ. de particula* nequicquam. In *Miſcellaneis Lipſ.* T. V. p. 161. ſqq.

29 *Emendatio ſingularium locorum Martiani Capellae et Ciceronis.* Ibid. T. VIII. p. 82. ſq.

30 *Notae ad tria Cantica ſacra Germanica.* Ibid. p. 89. ſqq.

31 *Reſolutio aenigmatis Apocalyptici Cap. XIII. 18.* In *Bibl. Brem.* T. I. p. 864. ſqq.

32 *Specimen artis criticae, nouae editioni Q. Curtii praemiſſum.* In *Actis Erud.* Suppl. T. VII. p. 54. ſqq.

33 *Relatio de codice MS. operis Poggiani nondum editi*

de varietate fortunae. In *Nouis literariis* Lipſienſibus Latinis a. 1720. p. 84. ſqq. Hac relatione me effeciſſe, vt deſideratiſſimum illud opus *Poggii* e tenebris ſuis extraheretur in lucem publicam, relatum leges in *Actis erud.* 1730. p. 548.

34 *Explicatio Sympoſiaci aenigmatis.* Ibid. p. 114. ſqq.

35 *Diſſ. de Eurydice Plutarchi.* In *Miſcell. Lipſ.* T. IX. p. 157. ſqq.

36 *Notae ad Muſaei et Ouidii carmina de Hero et Leandro.* In *Muſaei* editione *Kromayeriana* a. 1721.

37 *Relatio de Colloquio Goslarienſi cum Oſtorodo, Sociniano.* In *Bibl. Brem.* T. V. p. 948. ſqq.

38 *Interpretatio loci Iacobi IV. 5. et 6.* In *Miſcell. Lipſ.* T. XII. p. 172. ſqq.

39 *Emendatio carminis Seueri Sancti* de mortibus boum. In *Actis Erud.* Suppl. T. VIII. p. 218.

40 *Emendationes libri primi Poggii* de varietate fortunae. Ibid. a. 1725. p. 223. ſqq.

41 *Diſſ. de Nicolaitis e catalogo haereticorum expungendis.* Ibid. a. 1712. p. 179. ſqq.

42 *Diſſ. de Simone Mago ex haereticorum catalogo exterminando.* Ibid. p. 181. ſqq.

43 *Diſſ. de auctore Epiſtolarum Ignatii.* Ibid. a. 1710. p. 197.

44 *Emendationes et illuſtrationes Ouidianarum Epiſtolarum Heroidum.* Ibid. a. 1716. p. 452. ſqq.

45 *Notae ad Gennadium de ſcript. eccl.* Ibid. Supplem. T. VI. p. 295. ſq.

46 *Diſſ. de monumento Bononienſi*: Aelia, Laelia, Criſpis. Ibid. a. 1720. p. 7. ſq.

47 Ἐπίκρισις *de Celeb. Weiſmanni Hiſt. eccl. N. T.* Ibid. p. 413. ſqq.

48 *Emendationes Velleii Paterculi.* Ibid. a. 1721. p. 116. ſq.

49 *Diſſ. de ceto Ionam in ore tenenti.* In *Nouis literariis* Lipſ. Latinis a. 1720. p. 116. ſq. et in *Actis Erud.* an. 1723. p. 269. ſq.

50 *Epiſtola de circulatoria literatorum vanitate*, ſubiecta Celeb. *Menckenii* Orationibus *de Charlataneria eruditorum*, edit. Amſtel. 1716. et 1727. Eodem anno

1716.

1716. prodiit Germanica eius verſio in 8. in qua quidem haec verba: *ſcriptis ſuis praefigunt compendia ſcribendi Rabbinica*, non debebant ita reddi: und daher ihren Büchern kurtze Anleitungen, Rabbiniſch zu ſchreiben, beyfügen, ſed hoc modo: Und daher ihren Schrifften Rabbiniſche Abbreviaturen fürſetzen.

51 *Excerpta ex Epiſtolis Boineburgii et Prueſchenckii.* In *Struuii Actis literraiis* T. I. faſcic. VIII. p. 29. ſqq. et p. 67. ſqq.

IV. LIBRI.

1 *De Anonymis et Pſeudonymis libri duo.* Ienae 1711. 8.

2 *Parerga critica.* Ienae 1712. 8.
Excerptas hinc notas meas ad *Curtium* nouae eius editioni inſeruit a. 1724. *Snakeburgius.*

3 *Vita Erneſti Stockmanni, Superint. Alſtad.* Iſenaci 1712. fol.

4 Der Politiſche Philoſophus. Franckfurth und Leipzig, 1714. Auctior editio 1724.

5 *Acta Philoſophorum.* Tom. I. Erſtes Stück. Halle 1715. 8.
Zweytes Stück. 1715.
Drittes Stück. 1715.
Vierdtes Stück. 1716.
Fünfftes Stück. 1716.
Sechſtes Stück cum Indice. 1716.

6 *Acta Philoſophorum.* Tomus II. Siebendes Stück. 1716.
Achtes Stück. 1717.
Neundtes Stück. 1718.
Zehendes Stück. 1719.
Eilfftes Stück. 1720.
Zwölfftes Stück cum Indice 1721.

7 *Acta Philoſophorum.* Tomus III. Dreyzehendes Stück. 1723.
Vierzehendes Stück. 1723.
Funffzehendes Stück. 1724.
Sechzehendes Stück. 1725.

8 *Sapientia ſcenae Romanae.* Iſenaci 1716. 12.

9 *Lutherus Apocalypticus. Adiectae ſunt quinque aliae*

diſſertationes, hiſtoriam Reformationis Lutheri illuſtrantes. Hanouerae 1717.

10 *Conſpectus reip. literariae, ſiue Via ad hiſtoriam literariam.* Hanouerae 1718.
Editio ſecunda locupletior. 1726.

11 *Quintiliani Dialogus de cauſis corruptae eloquentiae, recognitus, emendatus, et illuſtratus. Adiecta eſt Epiſtola critica de iure Latinam linguam augendi nouis vocabulis.* Gottingae 1719. 8.

12 *Anthologia Latina, hoc eſt, Epigrammata ſelecta, cum Praef. de natura et virtutibus epigrammatis.* Hanouerae 1721. 8.

13 *Lactantii Sympoſium cum notis variorum. Adiecta eſt Diſſ. contra Nurrium, librum* de mortibus perſecutorum *Lactantio abiudicantem, itemque Symbola critica ad Lactantium.* Hanou. 1721. 8.

14 *Scaeuolae Sammarthani Elogia Gallorum ſaeculo XVI. doctrina illuſtrium, cum notis. Accedit Wilh. Wottoni Elogium Thomae Stanleii.* Iſen. 1722. 8.

15 *Poeciles* Tomi primi Liber primus. Halae 1722. 8.
Liber ſecundus. 1723.
Liber tertius. 1724.
Liber quartus. 1725.

16 *Poeciles* Tomi ſecundi liber primus. Halae 1725. 8.

V. ORATIONES.

1 *Oratio panegyrica in exceſſum Chriſtoph. Henr. Loeberi, Superint. Orlam. qua theologi comparantur cum medicis.* Ienae 1705. 4.

2 *Oratio de tribus Scholae finibus. Adiecta ſunt tria Programmata Gottingenſia.* Frf. et Lipſ. 1717. 8.

3 *Parentatio Germanica in exequiis I. D. Butemeiſteri, Gen. Superint. Gottingenſis.* Gotting. 1722. 4.

VI. PRAEFATIONES,

aliorum libris praemiſſae.

1 *Georgii Dieterici Bohmii Commentario de particulis Latinae linguae.* Francof. 1718. 8.

2 *Chri-*

2 *Chriſtoph. Cellarii Latinitatis libro memoriali*, quem contractiorem edidi Gottingae 1718. 8.
3 *Adami Tribbechouii libro de doctoribus Scholaſticis.* Ienae 1719. 8.
4 *Io. Lud. Iunckeri* Hiſtoriſcher Erzehlung von dem *Anno* 1717. zu Eiſenach gehaltenen Lutheriſchen *Iubilaeo.* Eiſenach 1722. 8.
5 *Phraſibus Latinis* in vſum ſcholae Gottingenſis editis. 1729.

Hic eſt librorum ac libellorum meorum catalogus, quem hocce concludo carmine:

Te, VERVM, in magnis rebus pariterque minutis
Nocte dieque mihi quaerere dulce fuit.
Inuentum non dedecuit mandare libellis,
Qui cito, quo domino non licet ire, volant.
Diſplicui, placui. Facile ſed mens mea veri
Conſcia diſſenſus et maledicta tulit.
Tandem tu, VERVM, vinces, tenebrisque fugatis
Aetas te certe poſtera rite colet.
Queis placui, non his alia volo lege placere,
Quam ſi, quod verum, dixero, quodque bonum.
Quod ſi mundicolis fuero per plura ſuperſtes
Tempora, ſique licet ſcribere plura mihi,
Tu, veri fons atque boni, DEVS alme PATERque,
Fac, verum nunquam non ſequar atque bonum!

PRAE-

PRAEFATIO
TERTIAE EDITIONIS,
SCRIPTA A. CIↃ IↃCC XXXII. M. FEBRVAR.

Bona tua venia, LECTOR, edi a me ſpero tertiam huius libri formam. Nolim enim, te vnum eſſe de iis, qui indignantur, quoties nouam vident, eandemque meliorem libri cuiuspiam editionem. Imo vero facile agnoſces, non turpe ſolum, ſed prorſus inhumanum eſſe, aliis inuidere ſiue tempora iis, quibus vſus ipſe ſis, meliora, ſiue libros iis, quibus tibi licuit vti, meliores ornatioresque. Augendi vero huius libelli neceſſitatem mihi impoſuit partim aliorum laudabilis induſtria, partim mea ipſius negligentia. Ad me quod attinet, quaedam expoſueram breuius, quae vberius tractari oportebat; alia plane omiſeram, quae iure in hoc libro quaeri poterant. Deinde et illarum nunc rerum facere debui mentionem, quae ex eo tempore, quo priorem a me accepiſti editionem,

nem, geſtae ſunt in orbe literario, eorumque librorum, in quibus ex illo tempore illuſtrata fuit literaria haec hiſtoria. Vtrumque igitur quod feci, non ſum laude dignus: ſed, ſi non feciſſem, iuſtam incurriſſem bonorum reprehenſionem. Gratum proinde hac editione feciſſe mihi videor iis, qui ſiue diſcenda ſiue docenda hiſtoria literaria temporis nonnihil conſumere voluerint. Hi vero praeterea rogandi mihi ſunt, vt exſpectare a me deſinant perfectius et inſtructius illud *Compendium Hiſtoriae literariae*, quod in ſecundae editionis praefatione promiſi. Scilicet conſiderata ſpatii illius, quod ad viuendum mihi reſtat, anguſtia, conſtitui finem huic labori imponere, et reliquum vitae tempus relictumque a publico munere otium dicare aliis argumentis, ac praecipue ſacro Codici, cuius et verbis et hiſtoriae rectius percipiendae non irritam me tam diu dediſſe operam confido. Ac ſum iam in eo, vt *Hiſtoriam Apoſtolicam* a *Luca* deſcriptam, quam percurſam verius fuiſſe a commentatoribus deprehendi, quam pertractatam, debitis proſequar commentationibus, ac tibi, LECTOR, lucidiorem (adſis, quaeſo, mihi, lux illa coeleſtis!) exhibeam. Ad vltimum precor, vt bene tibi

eueniat

eueniat prima haec hiſtoriae literariae concoctio, vtque vere dicere poſſis, non ineptum tibi me ducem fuiſſe viae ad hiſtoriam literarum literatorumque ferentis. Illud tamen adiicio, me poſthac emiſſurum exiguis voluminibus comprehenſa *Fragmenta hiſtoriae literariae*, hoc eſt, diſſertatiunculas, aliquam eius hiſtoriae partem illuſtrantes: quarum alias iam edidi, ſed paucis viſas ob exemplarium paucitatem; ad alias fabricandas materiam in ſcriniis habeo; alias denique a viris eruditis ad me miſſas libenter interſeram. Si quis igitur quicquam huius generis elaborauerit, quod interitu videatur indignum, niſi alia ſuppetit id euulgandi via, ad me deleget, velim.

Poſtremo cum ſuperiori in Praefatione exhibuerim titulos lucubrationum mearum ad illud vsque tempus editarum, nunc, quae ex illo tempore typographis deſcribenda dederim, haud illibenter, credo, cognoſces. Non enim id a me fit eo conſilio, vt digito monſtrer inter polygraphos, (multa enim illa, quae ſcripſi, ſunt perpauca, ſi numerum paginarum ineas,) ſed vt appareat, me haud ſegniter laboraſſe in vinea mihi diuinitus demandata, vtque, quae ad amplificandam cum

ſacram,

ſacram, tum caeteram ſcientiam protuli, examini ſubiiciantur, eaque, quae ſatis luculenter demonſtraui, priſtinorum errorum in locum beneuole recipiantur. Vale, LECTOR, et mecum precare a Deo, Patre optimo maximo, vt futuri temporis hiſtoriae literariae ſuppeditet materiam ex omni parte laetiſſimam. En, quem modo dixi, indicem!

I. LIBRI.

1 *Acta Philoſophorum.* Tomi III. Siebenzehendes Stück. 1726. Achtzehendes Stück. 1727.
2 *Poeciles* Tomi ſecundi liber ſecundus. 1726.
  Liber tertius. 1727.
  Liber quartus. 1727.
3 *Poeciles* Tomi tertii liber primus. 1729.
  Liber ſecundus. 1729.
  Liber tertius. 1730.
  Liber quartus. 1731.
4 *Auguſta Concilii Nicaeni II. cenſura, hoc eſt, CAROLI M. de impio imaginum cultu libri IV. cum praefatione et notis C. A. H.* Hanouerae 1731.

II. DISPVTATIONES.

1 *Diſp. tertia ad Grotium de veritate religionis Chriſtianae.* 1726.
2 *De ſuperſtitione verae fidei innocue admixta.* 1728.
  Recuſa in *Sylloges* T. I. p. 255.
3 *De peccatis clamantibus.* 1729.
  Recuſa ibidem. p. 509.
4 *De paupertate.* 1730.
  Recuſa ibidem. p. 284.
5 *De lenitate Confeſſionis Auguſtanae. Accedunt Epiſtolae* Lutheri *et* Melanchthonis, *Gottingam miſſae.* 1730.
Recuſa

Recuſa ibidem. p. 1. ſqq.

6 *De Pilatiſmo literario.* 1730.
Recuſa nonnihil auctior. 1731. et in *Sylloges* T. I. p. 466.

7 *De perſecutione Chriſtianorum Pliniana.* 1731.
Recuſa in *Sylloges* T. I. p. 119.

III. PROGRAMMATA.

1 *De Minerua Muſica*, ſiue de eruditis *Cantoribus*. 1726.
Pars eius recuſa eſt in *Poeciles* T. II. lib. 3. p. 389. ſq.
Totum vero *Academicis* ſuis *opuſculis* inſerere dignatus eſt vir doctiſſimus, *Henr. Iac. Sivers ius.*

2 *De orationis Latinae idiotismis, ſiue de Latinitate plebeia aeui Ciceroniani.* 1726.
Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. 2.

3 *De vita et ſcriptis Henr. Petrei tertium.* 1726.

4 *De titulo SERENISSIMI.* 1726.
Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. 3.

5 *De Cyria, S. Ioannis amica.* 1726.
Recuſum in *Poeciles* T. II. lib. 3.

6 *De bibliotheca ſelecta tertium.* 1726.

7 *De Chriſtologia Paulina 1. Timoth. III. 16.* 1726.
Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. 2.

8 *De vita et ſcriptis Ge. Andr. Fabricii primum.* 1727.

9 *De horis aſceticis.* 1727.
Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. 1.

10 *De titulo DEFENSORIS FIDEI.* 1727.
Recuſum in *Poeciles.* T. III. lib. 2.

11 *In mortem Regis GEORGII I.* 1727.
Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. 2.

12 *De differentia conſolationis Ciceronianae a Chriſtiana.* 1727.

13 *In coronationem Regis GEORGII II.* 1727.

14 *De titulo DEI GRATIA.* 1727.

15 *De Virgilio iniuſte laudato inter praecones aduentus Chriſti in orbem.* 1728.
Recuſum in *Sylloges* T. I. p. 306.

16 *De ſecta Paulinorum.* 1728.

17 *De vita et ſcriptis G. A. Fabricii ſecundum.* 1728.

18 *De*

18 *De puluere ſcholaſtico.* 1728.
19 *De aurora Muſis amica, Conſtantinopoli nuper orta.* 1728.
Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. 2.
20 *De titulo PACIFICI.* 1728.
21 *De Sela*, Hebraeorum interiectione Muſica. 1728.
Recuſum in *Poeciles* T. III. lib. 3.
22 *De vita et ſcriptis G. A. Fabricii tertium.* 1729.
23 *De Muſa pietaticultrice.* 1729.
24 *De amicitia literata.* 1729.
25 Etliche Fabeln Phaedri in Deutſche Verſe gebracht. 1729.
26 *De aduentu Regis GEORGII II. in vrbem Gottingam.* 1729.
27 *De CHRISTI humilitate, eamque ſecuto regno eius ampliſſimo, ad Ezech. XVII. 22. 23. 24.* 1730.
Recuſum in *Sylloges* T. I. p. 423.
28 *De Paſchatis Chriſtiani celebratione vera et falſa.* 1730.
Recuſum in *Sylloges* T. I. p. 743.
29 *De vita et ſcriptis Hippolyti Hubmeieri.* 1730.
30 Warum die Lehre der Augſpurgiſchen Confeßion in Spanien nicht Wurtzel gefaſſet. 1730.
31 *De prouidentia CHRISTI, Regis Eccleſiae, Electoratum Germanicum coniungentis cum regno Britanniae.* 1730.
Recuſum in *Sylloges* T. I. p. 73.
32 *De pia impii Herodis praeceptione de officiis erga manifeſtatum CHRISTVM Matth. II. 8.* 1731.
33 Von der rechten Geſellſchafft des Heiligen Geiſtes. 1731.
34 *De S. Vitale.* 1731.
35 *De eloquentia Medici.* 1731.
Recuſum in *Sylloges* T. I. p. 241.
36 *De Theocratia mundi perpetua.* 1731.
37 *De cenſu antequiriniano Lucae II. 2.* 1732.

IV. EPISTOLAE.

1 *Epiſtola ad S. R. BOEHMERVM de florenti fructiferoque ſcipione Aaronis.* 1726.
Recuſa eſt in *Poeciles* T. III. lib. 2.

2. 3 *Duae epiſtolae ad THOMASIVM*, in quibus aliquot loca *Ciceronis* illuſtrantur. 1723. 1724. Inſertae ſunt eius Appendici der gemiſchten Händel, p. 26. ſqq. et p. 48. ſqq.

4 *Epiſtola ad M. R. COLERVM de Iubilaeis, ab Euangelica Eccleſia quinquageſimo quoque anno iuſtius celebrandis.* 1730.
Recuſa in *Sylloges* T. I. p. 67.

V. NOTAE.

1 Ad *Lipſii Orationes Ienenſes* in editione *Kromayeriana* 1726.

2 Ad *Grotii de veritate religionis Chriſtianae* libros in editione *Koecheriana.* 1727.

3 Ad *Eutropium* in editione *Hauercampiana.* 1728.

PRAE-

PRAEFATIO
QVARTAE EDITIONIS
SCRIPTA A. cIↄIↄccxxxv. M. FEBR.

Venditis ſuperioris editionis exemplaribus rogatum me voluit bibliopola, nouam vt adornarem, hoc eſt, vt ſuperiori adiicerem nec pauca, nec proletaria. Ego vero publici mei promiſſi memor tam pauca inſerui, (etſi, quae inſererentur, digniſſima,) vt perparum haec editio differat a priori. Ac pergratum mihi fuit, cognoſcere ex doctiſſimo editore Gundlingianorum ſermonum in *Conſpectum* meum habitorum, ipſum conſtituiſſe pertexere telam Hiſtoriae literariae, et, quae poſtea geſta ſunt, gerenturque in orbe literato, publice deſcribere. Agnoſco enim viri induſtriam et peritiam, quippe cuius ad *Gundlingii* ſermones acceſſiones prolixae ſtudioſis huius hiſtoriae non ſolum vtiles ſunt, ſed etiam neceſſariae. Quod enim ſolet fieri in ſcholis Academicis, neque copioſe ſatis,

neque ſatis praemeditatus haec ediſſerebat *Gundlingius*, cogitans, ſufficere ea tironibus, nec ſe edere legenda doctiſſimo cuique. Satis quoque ſcio, nunquam, vt haec a typographo deſcriberentur, paſſurum fuiſſe *Gundlingium*, verae laudis ſtudioſiſſimum. Excuſandus tamen eſt editor, quod admiratoribus Gundlingiani nominis hoc dedit, vt extemporales has partim narrationes, partim meditationes euulgaret, ſuasque adiungere merces, venaliores ſcilicet futuras ſub hoc oculiferio. Adhortandus etiam is mihi videtur, vt reliqua Gundlingianorum ſermonum, reliqua item ſua ſupplementa ne grauetur emittere. Haec habui nunc, quae ad te praefarer, LECTOR, qui cum praeterea deſiderare videaris indicem mearum lucubrationum, poſt ſuperiorem huius libri editionem euulgatarum, non deeſſe tibi patior hoc officium. Editi igitur ex eo tempore a me ſunt

I. LIBRI.

1 *Ciceronis Oratio pro Milone, emendata et illuſtrata.* Acceſſit eius *interpretatio Germanica.* Hamburgi, 1733.

2 *Ciceronis Orationes* (nouem) *pro Archia, in Catilinam, poſt reditum, pro lege Manilia, pro Milone, emendatae et illuſtratae.* Iſenaci, 1735.

3 Göttingiſche Schul-Hiſtorie. Göttingen, 1735.

II. PRAE-

II. PRAEFATIONES.

1 Ad *Iuſti Chriſtoph. Boehmeri* (Abbatis Loccumenſis,) *Memorias Profeſſorum eloquentiae Academiae Helmſtadienſis.* Gottingae, 1733.

2 Ad Kohliana, quae Hamburgi eduntur, *Noua literaria* (Hamburgiſche Berichte von gelehrten Sachen,) anni 1735.

III. DISPVTATIONES.

1 *De praecipua cauſa, ob quam diſcipulis Chriſti tribus ſe conſpiciendos praebuerunt et audiendos Moſes et Elias.* 1732.
Recuſa in *Sylloges* T. I. p. 86.

2 *De geographia Chriſtum tentantis diaboli, Matth. IV, 8.* 1734.
Recuſa in *Sylloges* T. I. p. 162.

3 *Diſputatio prima Theologica Academiae Gottingenſis, Commentatio de paſſione Chriſti maieſtatica.* 1735.
Recuſa in *Primitiis Acad.* p. 49.

IV. PROGRAMMATA.

1 *De reluctatione Dei aduerſus Iacobum Geneſ. XXXII. 24-29.* 1732.
Recuſum in Coleri *Biblioth. Theol. T. VI. p. 236. ſqq.* et in *Sylloges* T. I. p. 147.

2 *De vita et ſcriptis D. Ioach. Meieri.* 1732.

3 *Programma* (Inſcriptio Germanica) *in funere Subconrectoris, Car. Ge. Stillii.* 1732.

4 *De Paulo Oroſio, cui nomen tertium* Hormisdae *reſtituitur.* 1732.
Recuſum in *Actis eruditorum, Suppl. T. X.* p. 263. ſqq.

5 *De coniuge Paulino Phil. IV. 3.*
Recuſum Ienae 1738.

6 Von dem Hertzoglichen Braunſchweig = Lüneburgiſchen Wapen = Reſſen. 1732.
7 *De praeconio Angelico Lucae II. 14.* 1733.
Recuſum in *Sylloges* T. I. p. 195.
8 *De initio ac fine Lucae Hiſtoriae Apoſtolicae.* 1733.
9 Von dem Nutzen der Uebersetzungen in den Schulen der Beredtſamkeit. 1733.
10 *De Caianorum ſecta, Gottingae quoque nunc efflorescenti.* 1733.
Recuſum in Coleri *Supplemento XVI. Bibliothecae Theologicae p. 321. ſqq.*
11 *Ad Actor. XIII. 48.* 1733.
Recuſum Ienae 1738. et in *Sylloges* T. I. p. 334.
12 *De Felicitate Regia* 1733.
Recuſum in *Sylloges* T. I. p. 322.
13 *De primis Apoſtolis, iisdemque Evangeliſtis, paſtoribus Bethlehemicis.* 1734.
Recuſum Ienae 1738. et in *Sylloges* T. I. p. 206.
14 *Programma, quo Muſis Gottingenſibus exilium indicit, ſimulque ſplendidiſſimum reditum praedicit, adiecta imitatione ad Gymnaſii huius actum vltimum C. A. H.* 1734.
Recuſum in *Primitiis Acad.* p. 271.
15 *Hiſtoria gladii Academici* 1734.
Recuſum in *Primitiis Acad.* p. 11. et Ienae. 1740.
16 *Idea Theologi Iacobaea, ex Iac. III. 17.* 1734.
Recuſum in *Primitiis Acad. p.* 22.
17 *De primo, eodemque vltimo CHRISTI nomine prophetico, ad Gen. XLIX. 10. et Mal. III. 1.* 1734.
Recuſum ibidem p. 41.

V. EPISTOLAE.

1 *Ad M. Io. Georgium Raphelium, in qua Dionyſius, Siciliae Rex, ſegregatur a numero magiſtrorum.* 1732.

2 *Ad Io. Petrum Kohlium, in qua aliquot loca Horatii emendantur illuſtranturque.* Inſerta eſt eius *Nouis literariis* (Hamburgiſchen Berichten) *anni* 1733. p. 835. ſq.

3 *Ad*

3 *Ad eundem, in qua aliquot loca* Artis poëticae *Horatianae emendantur.* Inſerta eſt iisdem *Nouis literariis* anni 1734. p. 505. ſqq.

4 *Ad D. Henr. Phil. Gudenium de fabuloſo Pontificatu maximo Ioannis Apoſtoli.* 1734.
Recuſa in *Primitiis Acad.* p. 4. ſqq.

VI. ORATIO.

Oratio ex auguſtaliſſ in Gymnaſio Gottingenſi, maiori ſcholae cedere iuſſo, d. 20. April. 1734. habita. Praemiſſa eſt ad audiendam eam inuitatio. Gottingae, 1735.
Recuſa in *Primitiis Acad.* p. 275.

VII. DISSERTATIVNCVLAE.

1 *Emendatio vnius loci* Taciti, *et duorum* Velleii Paterculi. Inſerta eſt *Actis eruditorum*, a. 1733. p. 431.

2 Kurtze Nachricht von denen durch das Göttingiſche Fürſtenthum gekommenen Saltzburgiſchen Religions-Exulanten. Göttingen. 1732.

Non commemoraſſem hanc extemporalem ſcriptiunculam, niſi eam dignam iudicaſſet celeb. *Colerus*, cuius mentionem faceret in *Suppl. XV. Bibliothecae ſuae Theologicae p. 239.*

VIII. RECENSIONES NOVORVM LIBRORVM.

Harum magnus numerus exſtat in *Actis eruditorum* inde ab anno 1710. vsque ad annum 1735.

PRAEFATIO
QVINTAE EIVSDEMQVE VLTIMAE EDITIONIS
SCRIPTA A. CIↃ IↃ CC XLVI. M. APR.

Nunc demum accipis, LECTOR, poſtremam meam editionem huius opuſculi. Equidem, cum anno 1735. id edebam denuo recognitum adauctumque, tum vltimam manum ei me admouiſſe credebam. At cum longius, quam ſperaui optauique, produxerit vitam meam ſupremus ille vitae necisque arbiter, ac meus bibliopola paratus eſſet nouis ſupplementis inſtructam editionem hoc anno tibi exhibere, voluntati eius parere haud ſum grauatus. Obſervaram enim interea temporis non pauca, quae ornatiorem reddere videbantur huncce *Conſpectum reipublicae literariae:* nonnulla etiam, quae pro-

proximo decennio geſta ſunt in orbe literato, adiicere poteram. Haec dixiſſe ſatis eſt. Accipe vero et indicem lucubrationum mearum ei annectendum, quem quartae editionis praefationi ſubiunxi a. 1735. Metuebam ſcilicet, ne moleſte ferres, ſi, quam dedi ſuperioribus huius libri editionibus appendicem, ea careat editio haec vltima. Quare alia, quae in promtu eſt, excuſatione huius recenſionis ſuperſedeo. Vale.

1 Programma Paſchale de teſtimonio militum de reſurrectione Chriſti *Matth. XXVIII, 11 - 15.* 1735.
Recuſum in *Primitiis Gotting. p. 92. ſqq.*

2 Sechs Reden Ciceronis verteutſcht. Eiſenach 1735.

3 *Quarta editio* Conſpectus reip. literariae. 1735.

4 Diſp. de Chriſti erga homines amoris immenſurabilitate, *Eph. III. 18. 19.* 1735.
Recuſa in *Primitiis Gotting. p. 108. ſqq.*

5 Diſp. de ortu nominis *Chriſtianorum, Act. XI. 26.* 1736.
Recuſa ibidem *p. 130.*

6 Praefatio ad *Parerga Gottingenſia.* 1736.

7 Diſſertatio apologetica pro Dauide omnis turpitudinis notis inſignito a *Buelio.* Inſerta eſt *Parergis Gottingenſibus lib. 1. num. 7.*

8 Diſſ. in qua numero Iureconſultorum eximitur *Minucius Felix.* Ibidem *num. 10.*

9 Diſſ. de excuſſione pulueris *Act. XIII. 51.* Ibidem *num. 11.*

10 Epiſtola de tranſitu per ſcholam in eccleſiam. 1736.
Recuſa in *Primitiis Gotting. p. 153. ſqq.*

11 Programma Pentecoſtale de tribus menſuris effuſionis ſpiritus S. in N. T. 1736.
Recuſum in *Primitiis Gotting. p. 159. ſqq.*

12 S. Bonifacii Epiſtola viſionalis, emendata et atro carbone notata. Inſerta eſt *Parergis Gotting. lib. II. n. 10.*

13 Interpretatio initii *canonis ſexti Concilii Nicaeni.* Ibidem *n. 11.*

14 *Lactantii* Opera cum notis criticis. Ienae 1736.

15 Diſp. Bibliologica, in qua hiſtoriae ſacrae de Eſthera ſua vindicatur auctoritas. 1736.
Recuſa in *Primitiis Gotting. p. 19. ſqq.*

16 Obſeruatio critica, qua inſigne mendum tollitur e *Diogene Laërtio.* Inſerta eſt *Actis eruditorum* anni 1737. *p. 41. ſqq.*

17 Tres veteres epiſtolae de *Ioanne Hiltenio*, nunc primum editae, cum notis meis. Inſertae ſunt *Parergis Gotting. lib. III. num. 1.*

18 Noua illuſtratio hiſtoriae ſacrae de *Melchiſedeco.* Ibidem *num. 3.*

19 Variantes lectiones e *Lactantii* codice MS. Gothano, cum meis notis. Ibidem *num. 10.*

20 Dionyſius, Rex Siciliae, a numero Magiſtrorum ſegregatus. Haec Diſſertatio, primum a 1732. edita, hic augetur reſponſione ad obiectionem Academici cuiusdam Halenſis. Ibidem *num. 12.*

21 Programma Pentecoſtale de Spiritus S. de diuinitate religionis noſtrae teſtimonio interno. 1737.
Recuſum in *Primitiis Gotting. p. 197. ſqq.*

22 Diſp. de Iſidoro Peluſiota et eius Epiſtolis 1737.
Recuſa ibidem *p. 210. ſqq.*

23 *Conringii* Antiquitates Academicae. Adiecta eſt mea Bibliotheca hiſtorica Academica. 1738.

24 Diſp.

24 Diſp. in qua docetur, vbi et qualis epiſcopus fuerit S. Hippolytus. 1737.
Recuſa in *Primitiis Gotting. p. 229. ſqq.*

25 Diſſ. de ſubſcriptione Melanchthonis ad *Articulos Smalcaldicos.* Inſerta eſt dem Heßiſchen Heb-Opfer. *T. II. p. 624. ſqq.*

26 Diſſ. de bibliotheca Pauli *2. Tim. IV. 12.* Inſerta eſt *Parergis Gottingenſibus lib. IV. p. 123. ſqq.*

27 Crux Criticorum ſacrorum *Ioan. VIII. 6. et 8.* iuſte et commode refixa, hoc eſt, interpretatio *γεωγραφίας* Chriſti ab Ioanne commemoratae. 1738. Eſt Diſputatio.

28 Primitiae Gottingenſes Academicae. Hannouerae 1738. Primum hic edita eſt *p. 281. ſqq.* Oratio mea primo Academiae Gottingenſis collegio Theologico praemiſſa, et *p. 256. ſqq.* Recenſio doctorum ſaeculi quinti Gallorum: caetera ſunt recuſa.

29 Diſp. exhibens Commentarium in *Pſalmum XXIX.* 1738.

30 Programma de prudentia petendi honores Academicos ſalua humilitate Chriſtiana. 1738.
Recuſum in meae *Sylloges* Tomo primo *p. 415. ſqq.*

31 Diſp. de Iureconſultis Germanis ſaeculi XVI. diſciplinae ſuae adiungentibus et Theologiae et pietatis ſtudium. 1738.

32 Diſp. aliquot Hiſtoriae literariae fragmenta exhibens 1738.

33 Diſp. de vera origine traditionis falſae de *Ioanna Papiſſa.* 1739.
Recuſa auctior in mea *Sylloge p. 352. ſqq.*

34 Gedancken über des Richters Jephta Gelübde und deſſen Erfüllung. 1739. Inſerta eſt haec diſſertatio den nützlichen Anmerckungen a celeb. *Bartholomaeo* editis *T. I. p. 303. ſqq.*

35 Pro-

35 Programma Pentecoſtale de quaeſtione, cur Spiritus ſanctus hodie non patret in Eccleſia miracula. 1739.

36 Epiſtola de ſcribis *Epiſtolarum Pauli.* 1739. Recuſa eſt in modo memoratis Anmerckungen *T. I. p. 435. ſqq.*

37 Diploma, quo Prorector creaui poëtriam Caeſaream *Heſſeriam.* 1739.

38 Diploma, quo *Loeberum* creaui poëtam Caeſareum. 1739.

39 Diploma, quo creaui Notarium publicum. 1739.

40 Obſeruationes criticae ad *Tertulliani Apologeticum.* 1739. Inſertae ſunt *Miſcellaneis Groninganis T. II. p. 570. ſqq.*

41 Vita *Georgii Melch. Ludolfi* ab ipſo ſcripta, cum Praefatione mea. 1740.

42 Diſp. de edicto regis Gothorum Athalarici de eligendo Papa. 1740.
Recuſa in mea *Sylloge T. I. p. 509. ſqq.*

43 Gedancken bey dem Spruche des Heylandes: Geben iſt ſeliger, denn nehmen. Inſerta eſt haec diſſ. dem Heßiſchen Heb-Opfer *T. III. p. 291. ſqq.*

44 Vita *Henrici Chriſtophori de Griesheim.* Inſerui eam *Actis eruditorum* anni 1740. *p. 299. ſqq.*

45 Diſſ. de Iuliani imp. *Viciſti, Galilaee*: in qua, falſam eſſe hanc narrationem, docetur. 1740.

46 Interpretatio loci perobſcuri *Eccl. VII. 17. 18. 19.* Inſerta eſt den nützlichen Anmerckungen *T. I. p. 617. ſqq.*

47 Noua editio eaque auctior *Schediaſmatis* mei *de Anonymis et Pſeudonymis.* Praemiſſa eſt *Io. Chriſtophori Mylii Bibliothecae Anonymorum et Pſeudonymorum*, et in folio et in 8. editae Hamburgi 1740.

48 Programma de titulo *filii hominis.* 1740.

49 Antwort auf den wider meine Diſſ. de *Viciſti, Galilaee,*
in

in dem Hamburgiſchen Correſpondenten 1740. *n. 198.* gemachten Einwurf. Sie ſtehet eben daſelbſt *num.* 204.

50 Antwort auf eine in den Hamburgiſchen Beyträgen zur gelehrten Hiſtorie 1740. n. 74. befindliche Wiederlegung meiner Diſp. de fato vxoris Loti. Inſerta eſt Kohlii Hamburgiſchen Berichten 1746. *p. 60. ſqq.*

51 Narratiuncula mea de ieiunio quodam quadrageſimali fictitio. Exhibetur in *Actis hiſtorico-eccleſiaſticis T. IV. p. 1137. ſqq.*

52 Explicatio teſtimonii Paulini *1. Cor. XV. 5. 6.* 7. de reſurrectionis Chriſti teſtibus. Inſerta eſt *Miſcellaneis Groninganis T. III. p. 285. ſqq.*

53 Anmerckung von der Benennung der Theologiae *poſitiuae.* Inſerta dem Heßiſchen Heb=Opfer *T. III. p. 495. ſqq.*

54 Emendatio trium inſignium *Plinii* locorum. Inſerta eſt *Miſcellaneis nouis Lipſienſibus T. I. p. 79. ſqq.*

55 Critiſch=Theologiſches Bedencken über die zu Wittenberg 1529. herausgekommene lateiniſche Ueberſetzung der Bibel. Exhibetur in *Actis hiſt. eccl. T. V. p. 517. ſqq.*

56 Diſſ. de illuminatione Sauli caeca pietate feruentiſſimi, Act. IX. Ienae 1741.

57 Antwort auf Herrn Gleichmanns Widerlegung meiner Diſp. de Ioanna Papiſſa. Exſtat in den Göttingiſchen gelehrten Zeitungen 1741. *p. 410. ſqq.*

58 Diſſ. de vero ſenſu nominis *Iſcariotes*, cognominis Iudae proditoris. Inſerta eſt *Miſcellaneis Groninganis T. III. p. 598. ſqq.*

59 Vita LVTHERI a Melanchthone ſcripta, cum Praef. et annotationibus meis. Gotting. 1741.

60 Andreae *Caroloſtadii* Hochzeit=Brief, cum annotatio-

ne

ne mea. Exhibetur in den nützlichen Anmerckungen a Bartholomaeo editis *T. I. p. 875. ſqq.*

61 Reuelatio auctorum *Obſeruationum ſelectarum Halenſium.* Inſerta *Miſcellaneis nouis Lipſienſibus T. I. p. 292. ſqq.* Adde *T. II. p. 736.*

62 Epicriſis de hodiernis Miſſionariis. Inſerta modo memoratis nützlichen Anmerckungen *T. I. p. 989. ſq.* Ibidem inſerui p. 1059. diploma, quo *Bartholdo Nihuſio* facultas datur legendi libros prohibitos.

63 Diſſ. de verbo Paulino οἰκοδομεῖν. Exſtat ibidem *T. II. p. 1. ſqq.*

64 Glaubwürdigſte Nachricht von D. Fauſt. Inſerta D. Hauberi *Bibliothecae Magicae T. III. p. 184. ſqq.*

65 Diſp. de exegeſi hiſtorica Scripturae ſacrae, et ſpeciatim hiſtoriae de delirio Dauidis. 1742.

66 Diſp. de zelo. 1742.
Recuſa in *Sylloge* mea *T. II. p. 614.*

67 Programma Paſchale de Eliae adſcenſu in coelum. 1742.
Recuſum eſt in *Miſcellaneis Groninganis T. IV. p. 234. ſqq.*

68 Diſp. de votis. 1742.
Recuſum in mea *Sylloge p. 437. ſqq.*

69 Interpretatio obſcuri cuiusdam epitaphii Bononienſis. Exſtat in den Göttingiſchen gelehrten Zeitungen 1742. *p. 356. ſqq.*

70 Vergleichung und Vereinigung Matthäi und Lucä in der Erzehlung von dem Hauptmanne, deſſen Knecht von Chriſto geſund gemachet worden. Exhibetur im Heßiſchen Heb-Opfer *T. IV. p. 55. ſqq.*

71 Clauis *Vindiciarum Ienenſium.* Inſerta den Göttingiſchen gelehrten Zeitungen 1742. *p. 492. ſqq.* Ibidem *p. 409.* ipſas illas *Vindicias* recenſui

72 Diſp. de pari ſcandalorum exegeticorum, *Iudic. III. 31.* et *1 Sam. XVII. 55.* 1742.

73 Diſp. exhibens commentarium in *Ioannis apoſtoli epiſtolam tertiam*. 1742.

74 Diſp. inſcripta Hebdomas Petrina, ſiue Explicatio ſeptem locorum *Epiſtolarum Petri*. 1743.

75 Hebdomas Ioannea, ſiue Explicatio ſeptem locorum *primae Epiſtolae Ioannis*. 1743.

76 Epiſtolae meae aliquot ad *Crozium* inſertae ſunt *Theſauro epiſtolico Lacroziano*, a. 1742. edito, *T. I. p. 153 - 161.*

77 Auflöſung eines der ſchwerſten Knoten in der Leidens-Geſchicht unſers Herrn und Heylandes **Lucä** *XXII. 36.* Inſerta der Hamburgiſchen vermiſchten Bibliothec *T. I. p. 56. ſqq.*

78 Conie&tura de *canticis* הַמַּעֲלוֹת. Inſerta eſt *Miſcellaneis Groninganis T. IV. p. 7. ſqq.*

79 Antwort auf die Frage: Warum die erſte Epiſtel Johannis keine Aufſchrift habe. Exſtat im Heßiſchen Heb-Opfer *T. IV. p. 120. ſqq.*

80 Exercitium artis criticae in *Irenaeo*: cuius artis ope etiam hic eiicitur ex Hiſtoria eccleſiaſtica haereticus *Colarbaſius*. Exhibetur in der Hamb. vermiſchten Bibliothec *T. I. p. 144. ſqq.*

81 Iudicium meum de *D. Gnilii*, Theologi Argentoratenſis, autochiria. Inſertum eſt *Actis hiſt. eccl. T. VI. p. 1094. ſq.*

82 Diſſ. de aetate et auctore *pſalmi nonageſimi*. Inſerta der Hamb. vermiſchten Bibliothec *T. I. p. 533. ſqq.*

83 Sylloge Diſſertationum mearum. Tomi I. Pars I. Gottingae, 1743.

84 Diſp. de LXX. legatis Chriſti. 1743.

85 Recenſio *Epiſtolarum Ioannis Trithemii*. Exſtat in *Miſcellaneis nouis Lipſienſibus T. II. p. 109. ſqq.*

86 Diſſ. de locis aliquot *Curtii*, *Ciceronis*, et *Minucii Felicis*.

licis. Inſerta der Hamb. vermiſchten Bibliothec *T. I. p. 867. ſqq.* Ibidem a me exhibentur duae epiſtolae *p. 864. ſqq.*

87 Diſſ. de titulo Ioannis apoſtoli: Ὁ μαθητὴς ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς. Exſtat in den nützlichen Anmerckungen a Bartholomaeo editis *T. II. p. 265. ſqq.*

88 Obſeruationes aliquot criticae. Exhibentur in der Hamb. vermiſchten Bibliothec *T. I. p. 1016. ſq.*

89 Sylloges Diſſertationum mearum Tomi I. Pars II. Gottingae 1744.

90 Emendationes nouem locorum *Aeneidis.* Exſtant in der Hamb. vermiſchten Bibliothec *T. I. p. 477. ſqq.*

91 Diſſ. de nummis CONOB inſcriptis. Verſionem eius Gallicam a Mauclerkio factum exhibet *Iournal litteraire d'Allemagne T. II. p. 358. ſqq.* Meam vero elaborationem Latinam exhibui in *Sylloges* meae *T. I. P. III. p. 670. ſqq.*

92 Ehrenrettung der alten Teutſchen, welchen die Abſchreiber des Taciti eine höchſt-barbariſche Gewohnheit angedichtet haben. Exhibetur in der Hamb. vermiſchten Bibliothec *T. II. p. 92. ſqq.*

93 Antwort auf zwo gelehrte Einwendungen, welche gegen mich im Heßiſchen Heb-Opfer gemacht worden. Exſtat ibidem *T. IV. p. 394. ſqq.*

94 Auslegung der Worte Petri *Act. X. 34-38.* Exhibetur in der Hamb. vermiſchten Bibliothec *T. II. p. 330. ſqq.*

95 Obſeruatio ad *Irenaeum.* Ibidem *p. 690.*

96 Diſſ. ad *1. Tim. I. 4.* Ibidem *p. 692. ſq.*

97 Obſeruatio de *Steph. Doleto.* Ibidem *p. 698. ſq.*

98 Critica obſeruatio ad *Act. XV. 28.* Ibidem *p. 701.*

99 Exegetiſche Paraphraſis des von Pilato gehaltenen Verhörs Jeſu, wie ſolches nebſt deſſen Ausgange

vom

vom Johanne cap. XVIII. 28-40. beſchrieben wird. Inſerta eſt dem Heßiſchen Heb-Opfer *T. IV. p. 569. ſqq.*

100 Obſeruatio ad *Tertullianum.* Exſtat in *Miſcellaneis Groninganis T. IV. p. 259. ſqq.*

101 Neuer Beweiß, daß nicht Zwinglius, ſondern Lutherus, der erſte Reformator geweſen ſey. Exhibetur in der Hamb. vermiſchten Bibliothec *T. II. p. 707. ſqq.*

102 Emendationes *Virgilii.* Ibidem *p. 878. ſq.* et *1039.* et *T. III. p. 975.*

103 Diſp. de pſeudothaumaturgis Pharaonis. 1744. Recuſa Ienae 1745.

104 Meditatio critica ſuper loco exagitatiſſimo *Eginharti* in *Vita Caroli M. cap. 25.* Inſerta eſt *Miſcellaneis nouis Lipſienſibus T. III. p. 124. ſqq.*

105 Symbola critica ad *Iuſtinum Martyrem.* Ibidem *p. 222. ſqq.*

106 Reſponſio de auctore et aetate *Pſalmi XC.* Inſerta der Hamb. vermiſchten Bibliothec *T. II. p. 931. ſqq.*

107 Anmerckung eines bißher unerkannten Wunderwercks unſers Herrn Chriſti Joh. *XXI. 13.* Exhibetur in den nützlichen Anmerckungen *T. II. p. 517. ſqq.*

108 Programma Paſchale, exhibens deſcriptionem et conſiderationem priſcae controuerſiae inter Romam et Aſiam de vero Paſchate. 1745.

109 Emendationes *Liuii* et *Quintiliani.* Inſertae ſunt

Bremenſibus *Symbolis literariis T. I. p. 4?3. ſeqq.* Plures meae *Liuii* emendationes a *Drackenborchio* exhibentur in ſua *Liuii* ed. e. g. ad *lib. II. 48. 4.* et *49. 2.*

110 Programma de Theologia Curayeriana. 1745.

111 Notitia *Indicis librorum expurgandorum* a *Braſichellano editi.* Inſerta den Altonaiſchen gelehrten Zeitungen 1745. *p. 305. ſqq.*

112 Auslegung der Rede des Apoſtels **Pauli Röm.** *VIII. 19-23.* Ibidem *p. 410. ſqq.*

113 Menda librariorum quatuor in N. T. obſeruata. Ibidem *p. 687. ſq.*

114 Auslegung des Spruchs **Marc.** *IX. 49. 50.* Inſerta eſt der Hamb. **vermiſchten Bibliothec** *T. III. p. 55. ſq.* Hic *p. 58. lin. 16.* lege **Glaßium zum Vorgänger.**

115. Sylloges Diſſertationum mearum Tomi I. Pars III. Gottingae 1745.

116 Erklärung des vierten Capitels des Propheten **Ezechiels.** Exhibetur in der Hamb. **vermiſchten Bibliothec** *T. III. p. 659. ſqq.*

117 Widerlegung eines Gelehrten, welcher geglaubet, ich leugne, daß der Apoſtel Johannes die *Apocalypſin* geſchrieben habe. Ibidem *p. 955. ſq.*

118 Emendationes *Liuii.* Inſertae *Sylloges* meae Tomo primo *p. 487 ſqq.*

119 Diſſertatio exegetica de *pſalmis* medicis ſiue ſoteriis. Ibidem *p. 684. ſqq.*

120 De

120 Defenſio *Loti* a crimine oblatarum ad ſtuprum filiarum. Ibidem *p.* 720. *ſqq.*

121 Specimen Germaniſmorum *Thomae a Kempis.* Ibidem *p.* 740. *ſqq.*

122 Programma Paſchale de teſtimonio reſurrectionis Chriſti angelico. 1746.

INDEX CAPITVM.

CAPVT I.

De natura et partibus Hiſtoriae literariae. pag. 1

CAPVT II.

De ſcriptoribus Hiſtoriae literariae vniuerſalis. p. 10

CAPVT III.

De arte ſcribendi. p. 29

CAPVT IV.

De ortu et progreſſu ſtudiorum literariorum vsque ad hanc noſtram aetatem. p. 65

CAPVT V.

De fatis diſciplinarum, ſiue de earum origine et incrementis. p. 240

CAPVT VI.

De notitia librorum. p. 311

CAPVT VII.

De notitia auctorum. p. 399

CAP.

CAPVT I.

DE

NATVRA ET PARTIBVS HISTORIAE LITERARIAE.

Σύνοψις.

Hiſtoriae literariae definitio, I. *Eius vitia*, II. *Eiusdem vtilitas*, III. IV. *Eius abuſus*, V. *Eius partes*, VI. *Eius partitiones*, VII. VIII.

I.

H*iſtoria literaria* eſt Hiſtoria (*a*) literarum et literatorum, ſiue Narratio de ortu et progreſſu ſtudiorum literariorum ad noſtram vsque aetatem.

II.

(*a*) Eodem modo *Hiſtoria ciuilis* eſt hiſtoria imperiorum et imperantium, ac *Hiſtoria eccleſiaſtica* eſt hiſtoria theologiae (ſiue religionis) et theologorum. Poteſt etiam definiri *Hiſtoria literaria* ſpeculum or-

II.

Haec hiſtoria ob (*b*) monumentorum penuriam eſt admodum imperfecta, et propter

bis literati, cum praeteriti, tum praeſentis: vel etiam iter per orbem literatum vniuerſum. Hoc in itinere, quod obimus in muſeo noſtro, oculos noſtros ſubeunt tot viri doctiſſimi omnis generis, tot tantique Maecenates, tot gymnaſia literaria, tot inſignes bibliothecae. Incidimus etiam in moroſophos, atheos ſcilicet, ſcepticos, enthuſiaſtas, religionis Chriſtianae in ipſo Chriſtianorum grege inſectatores, alchymiſtas, ſimilisque furfuris male ſapientes. Reducimur quoque in orbem iam exſtinctum, modo in Aegypto verſantes vel Chaldaea, modo Athenis, modo in barbara, quae cultiſſima nunc eſt, Germania, terrisque aliis. Saepe vero et noctu iter faciendum eſt, cum videlicet deeſt lux hiſtoriae.

(*b*) Haec *monumentorum penuria* eſt duplex. Alii enim libri, quos ſcribi oportebat, non fuerunt conſcripti: alii, qui exſtiterunt, periere. Olim quippe hiſtoriae literariae nemo erat incurioſior literatis ipſis, ac vix quicquam eius prodebatur literis. Vnde de veterum ſcholis, de viris doctis, de bibliothecis, de caeteris hiſtoriae literariae partibus, quantum eſt, quod neſcimus! Ne aetatem quidem omnium compertam habemus. *Palaephatus*, *Curtius*, *Petronius*, *Aphthonius*, quorum libros habemus et libenter legimus, quo quisque tempore vixerit, philologi certant, et adhuc ſub iudice lis eſt. Quod autem ad eos libros attinet, qui ſcripti quidem fuere de hiſtoria literaria, ſed interciderunt, praeclariſſimum de illis naufragiis teſtem habemus *Ionſium* in opere (ita enim inſcribendum erat,) *de ſcriptoribus hiſtoriae literariae*. Omnium vero locupletiſſimus teſtis eſt rex *Salomo*, *Eccleſ.* XII, 12. inqui-

propter varia praeiudicia multis mixta (*c*) fabulis.

III.

Caeterum quia non contemnendi ex ea fructus (*d*) capi poſſunt, merito damus operam, vt eam, vtcunque licet, ex probatae fidei auctoribus eruamus, et ſimul a fabulis repurgemus.

IV.

Vt enim omittam, literatis eſſe turpitudini, literariam adeoque domeſticam (*e*) ignorare

inquiens: *Faciendi libros multos nullus eſt finis.* Bone Deus! vbi ſunt innumeri illi libri Hebraice ſcripti? Videtur exitium iis attuliſſe captiuitas Babylonica. Vid. de his Salomonis verbis *Reimmanni* Praef. ad *Hiſt. lit. antedil.* cuius tamen interpretationi Geierianam praefero.

(*c*) Exſtat *Gothofredi Vockerodii Hiſtoria ſocietatum et rei literariae mundi primi* ſiue antediluuiani. Multas ea exhibet fabulas, quas tamen auctor non omnes ſuo dignatus eſt ſuffragio. Scilicet cupiditas explendi hiatus hiſtoriae literariae effecit, vt alii veris hiſtoriis aſſuerent pannos fabularum, alii hosce pannos cupide amplexarentur pro purpura.

(*d*) Vid. Diſſ. mea de fructibus ex hiſtoria philoſophica capiendis, quae exſtat in *Actis Philoſophorum* P. I. cap. I.

(*e*) Hiſtoriam literariam acrius a literatis excolendam eſſe, quam hiſtoriam ciuilem, ex vero iudicat praeclareque docet *Moshemius* in Praef. ad *Haleſii* Hiſt. Conc. Dordr. §. 36. p. 118. ſq.

rare hiſtoriam, in eaque errores (*f*) committere; ex ea (1) notitiam haurimus bonorum malorumue librorum; (2) methodum addiſcimus, expeditiore breuioreque via perueniendi ad eruditionem; (3) quae in ſtudiis ſequenda vel fugienda, cognoſcimus, et prudentiam addiſcimus (*g*) literatam; (4) vitas virorum ingenio doctrinaque illuſtrium oculis animoque luſtrantes, non ſolum praeiudicium

(*f*) Horum ſatis amplam ſegetem exhibet *Reimmannus* Hiſt. lit. T. I. p. 131. - - 142. In primis dulce eſt, ex hiſtoria literaria diſcere origines rerum literariarum. Quam putide, quaeſo, ille peccabat, qui in praefatione libri ſui Catechetici docebat, iam tempore prophetae Ieſaiae Catechiſmos e typographeis prodiiſſe, *im Drucke heraus gekommen!*

(g) Exempli cauſſa vnam hanc obſeruationem affero Hiſtoriam intuentes literariam diſcimus, omnes nouas veritates, firmiſſimo licet fundamento nixas, habuiſſe aduerſarios grauiſſimos, at poſtremo feliciter triumphaſſe de hoſtibus ſuis; ac doctores illos melius feciſſe, qui tacuerint, iis, qui diu multumque reſpondendo ſibi multum moleſtiae arceſſierunt, ſimulque prodiderunt poſteritati, ſe ſuccubuiſſe prauis affectibus, nec ſatis magno animo fuiſſe praeditos. Vtriusque rei exemplum in *Harueo* habemus et *Pufendorfio*. Hic, vt *Senecae* verbis e lib. II. *de ira* cap. 32. vtar, *ille magnus et nobilis eſt, qui more magnae ferae latratus minutorum canum ſecurus exaudit.* Eſt enim *veritas* lux quaedam. Quae eam circumuolant auiculae et inuolant, ipſi nihil nocent, ſibi vero damnum, aliis riſum, pariunt.

dicium auctoritatis (*b*) et antiquitatis ſenſim exuimus, verum etiam (5) cognoſcentes, quanti viri ope literarum euaſerint, ad aemulationem (*i*) incitamur. Denique e literaria hiſtoria cognoſcimus vias diuinae prouidentiae, cultura literarum felicitatem generis humani, progreſſumque (*ii*) verae religionis adiuuantis.

(*b*) Obſeruatu haud indignum, ſuperioribus ſaeculis, quibus frigebat ſtudium hiſtoriae literariae, philoſophos caeca fide ſuum Ariſtotelem, ICtos ſuum Bartolum, theologos ſuum Thomam, ouium ritu eſſe ſecutos; hodie, perculta hiſtoria literaria, non ſolum philoſophos, ſed etiam iureconſultos, hiſtoricos, medicos, philologos, imo et theologos, factos eſſe eclecticos et ex ſolido eruditos. Eſt ergo hiſtoria literaria lux veritatis et mater libertatis ingeniorum. Vid. *Poecile* mea T. III. p. 297.

(*i*) Hodierna docet experientia, Studioſos illos, qui negligunt hiſtoriam literariam, ſegnius tractare literas, ac tantum duntaxat e diſciplinis haurire, quantum ipſis videtur opus eſſe ad conſequendam ſpartam ſibi ſuaeque Marthae alendae ſuffecturam; at, qui tincti ſunt hiſtoria literaria, vehementius accendi ad exercenda literarum ſtudia. Singulare vero huius æmulationis exemplum eſt LVDOVICVS, Elector Palatinus, quem *Altingius* Hiſt. eccleſ. Palat. p. 244. ſcribit haec aliquando verba edidiſſe: *Quoties* G E O R G I I, *Principis Anhaltini, ſcripta lego, adeo afficior, et tanta cum admiratione inſignia eius dona ſuſpicio, vt, ſi a Deo mihi integra optio daretur, non Romanum Imperium magis, quam ſimile docendi et ſcribendi donum, eligerem.* Ac ſane et *Salomonem* maiorem et clariorem fecit ſua ſapientia et eruditio, quam opulentia et potentia ſua.

(*ii*) Vide, quod infra obſeruo Cap. IV. §. XI. not. *e*.

V.

Illud vero cauendum ſedulo, ne totos (*k*) nos dedamus hiſtoriae literariae, ſed reputemus nobiſcum, eam eſſe hiſtoriam eruditionis, non eruditionem ipſam, adeoque, qui in hiſtoria hac verſatiſſimus nullam praeterea diſciplinam excoluit, eum vix ac ne vix quidem in eruditorum hominum numerum referri debere. Qui enim ita totum ſe dat (*l*) hiſtoriae literariae, nullam vt ipſe fundi literarii partem propria aret vitula, ſimilis eſt agricolae, qui negle-

Quanta benignitate DEVS naſci voluerit artem typographicam, iamdudum acute viderunt theologi.

(*k*) Vid. meum Schediaſma *de Anonymis* P. I. cap. IV. §. 3. et 4. *Miſcell. Lipſ.* T. VI. p. 63. ſqq.

(*l*) Maxime curioſitas omnes noſcendi libros de quocunque argumento ſcriptos, ſiue bonae ſiue deterioris notae, omnesque illorum librorum editiones, ſufflaminat profectus in eruditione ſolida, efficitque, vt eiusmodi homines corticis literarii plurimum habeant, nuclei perparum. Intereſt tamen reip. literariae, habere viros, qui et huius rei notitiam exhibeant. Verum tales *Voſſios*, *Morhofios*, *Fabricios* qui caeco imitantur impetu, et ſola ducti voluptate literaria, meminerint, Herculis cothurnos non eſſe omnibus pedibus aptos. Triumuiri illi, quos dixi, ita præpollebant ingenio, vt minutiora iſta ſtudia non eſſent fraudi eruditioni ipſorum ſolidae, vtque cura corticis non abſtraheret eos ab eſu et vſu nuclei. Contra videmus hodie multos in hiſtoria literarum multum, in literis parum proficere. Vid. *Clerici* Biblioth. anc. et mod. T. XVI. p. 423 Scilicet hiſtoriam literariam tractare et facile et iucundum eſt, cum ipſum diſciplinarum agrum colere res ſit admodum laborioſa, tardiorisque ſucceſſus.

neglecto ſuo agro tantummodo inueſtigat nomina caeterorum agricolarum, et, quantam quisque meſſem fecerit, quantumque ceperit laboris ſui fructum, curioſe cognoſcit, ipſe vero tempore meſſis nihil ab agro ſuo accipit, atque adeo, cum ſui agri fructus oſtendere iubetur, aliorum inuadit horrea, dicendus cum poëta *congeſto alieno pauper in auro.* Similis item eſt peregrinatoribus literariis, qui domum reduces multa auditu iucunda narrant de literatorum, quos videre ipſis contigit et conuenire, faciebus, veſtitu, moribus, domibus, vxoribus, liberis, paupertate vel diuitiis, muneribus, bibliothecis, ſcriptis, ipſi interea per plures diſcurſionis ſuae vel menſes vel annos ne teruncium quidem adiecerunt illi eruditionis qualicunque theſauro, quem iam poſſidebant, cum iter ſuum literarium ingrediebantur. Admonendi itaque ſunt eruditionis candidati, ne hiſtoriae ſcriptores literariae ſibi faciant *fures temporis* ingenio diſciplinisque excolendis merito dicandi.

VI.

Quinque conſtitui commode poſſunt iſtius hiſtoriae partes, vt in *prima* agatur de arte ſcribendi, in *ſecunda* de ortu ſtudiorum literariorum, et, quomodo ea ſint diſſeminata, per totque viciſſitudines ad noſtram vsque aetatem propagata, demonſtretur; in *tertia* de diſciplinis earumque et incrementis et decrementis diſſeratur; in quarta de libris omnis

 gene-

generis; in *quinta* denique de auctoribus. Cuius diſtributionis hanc reddo rationem. Cum hiſtoria literaria ſupponat *artem ſcribendi*, de hac omnium primo diſſeri debet, et eius exponi memorabilia. Hinc ſtatim ſecundum ordinem ſaeculorum deſcribenda omnis hiſtoria literaria. Tertio loco hiſtoria iſta duce confici oportet ſingularem cuiusque diſciplinae hiſtoriam. Sed cum generales obſeruationes permultae occurrant cum de libris, tum de ipſorum auctoribus, quae tribus praecedentibus in capitibus commodum haud inueniunt locum, in quarto capite *de libris*, in quinto *de auctoribus* exhiberi par eſt obſeruationes illas generales. Ac mihi quidem nihil quicquam occurrit in tota hiſtoria literaria, quod non ſuum haberet locum in quinque illis capitibus.

VII.

Eſt haec hiſtoria literaria *vniuerſalis*: cui opponitur *particularis*, quae vel *geographica*, cum certae (*m*) gentis vel prouinciae; vel *topogra-*

(*m*) E. g. *Hiſtoria literaria Germaniae*, quam edidit *Reimmannus*: *Cimbria literata* Molleri. Sic *Albertus Thura* a. 1723. edidit *Hiſtoriam literariam Daniae*, et *Hyacinthus Gimma Hiſtoriam literariam Italiae.* Ac *Bailletus* Iudiciorum T. I. p. 287.-359. exhibet compendioſam hiſtoriam ſtudiorum in Gallia florentium inde ab initio vsque ad haec tempora, ſimulque nominatim laudat Gallorum eruditiſſimos. Speciatim *Claud. Sorellus* in ſua *Bibliotheca Gallica*, patrio ſcripta ſermone, copioſe oſtendit,

pographica, cum certae *(n)* Academiae vel *(o)* vrbis; vel *chronologica*, cum certi *(p)* temporis; vel *technologica*, cum certae artis *(q)* vel diſciplinae *(r)* hiſtoria literaria exponitur; vel *anthropologica* ſiue *biographica*, cum vitae clarorum certi generis virorum deſcribuntur; vel *bibliographica*, cum libri alicuius diſciplinae recenſentur.

A 5 VIII.

dit, Gallos ſua lingua omnes ſcientias et artes excoluiſſe, ac veterum quoque libros in eam tranſtuliſſe. Quo ſub titulo hoc ſtadium decurrere perrexit inde ab anno 1740. *Gouietus:* cuius iam octo volumina prodierunt. Ampliſſimo vero in campo omnem hiſtoriam Galliae literariam explicare coeperunt 1733. quidam Benedictini: quorum *Hiſtoire literaire de la France* iam ſex impleuit grandiora volumina.

(*n*) E. g. *Hiſtoria Academiae Pariſienſis, Francofurt.*

(o) E. g. *Brema literata.* A. 1729. *Ioſ. Ant. Saxius* emiſit *Prodromum ad hiſtoriam literario-topographicam Mediolanenſem*, et a. 1728. Pater *de Colonia Hiſtoriam literariam ciuitatis Lugdunenſis* edere coepit, eiusque poſteriorem Partem a. 1730. publicauit.

(p) E. g. *Hiſtoria antediluuiana, Hiſtoria ſaeculi XVI.*

(q) E. g. *Hiſtoria Poëſeos, Logicae.*

(r) E. g. *Hiſtoria philoſophica*, *Hiſtoria Medicinae.* A. 1720. *Pfaffius* edidit *Introductionem in Hiſtoriam Theologiae literariam*, magno applauſu exceptam. Eam cum vberrimis annotationibus iterum edidit a. 1724. et ſequentibus. Vid. iudicium de hoc Opere in *Actis erud.* a. 1724. p. 526. & 527. Etiam *Ioach. Langius* a. 1724. emiſit *Inſtitutiones literarias ſtudii theologici.* Verum non eſt haec hiſtoria Theologiae literaria, ſed tantum continet hic liber bibliothecam theologicam, praemiſſa de methodo ſtudii theologici, de ſtudio hiſtoriae literariae,

VIII.

Addi debet hiſtoria literaria *ſpecialiſſima*, vt cum *Io. Petrus Titius* libellum ſcripſit de fatis operum *Thuani; Launoius de fortuna Ariſtotelis in Academia Pariſienſi; Kettnerus hiſtoriam dicti Ioannei* (1. Ioh. V, 7.) *de Trinitate; Kingius Hiſtoriam Symboli Apoſtolici*, a *G. Oleario* Latine redditam; *Io. Alb. Fabricius* (in *Centifolio* ſuo *Lutherano* p. 106-144.) et *Saligius* (in toto libro IV. ſuae *Aug. Conf. Hiſtoriae*) *hiſtoriam literariam Auguſtanae Confeſſionis; Brenckmannus Hiſtoriam codicis MS. Pandectarum Florentini; Binderus* (in *Bartholomaei Actis hiſt. eccl. T. V.* et *VI.*) *hiſtoriam editionis Bibliorum Erneſtinae* ſiue *Vinarienſis*. Sic facile eſſet, conſcribere hiſtoriam *(s)* libri *de imitatione Chriſti*, qui vulgo idque ſummo iure *Thomae Kempenſi* tribuitur; aut libri *Grotiani (t) de veritate religionis Chriſtianae.* Omnium maxime huc pertinet *hiſtoria literaria codicis*

riae, de comparanda notitia librorum et bibliothecarum, denique de hiſtoria artis typographicae, tractatione ſatis perfunctoria. Conf. *Acta erud. Germ.* P. XCV. p. 801. ſqq.

(s) Sic plures ſcripſerunt *hiſtoriam verſionis Bibliorum Germanicae* a Luthero confectae. Hiſtoriam libri Maſiani *de Intereſſe Principum circa religionem* exhibuit *Thomaſius in den gemiſchten Händeln* T. II. cap. 3. Ipſe hiſtoriam *Sympoſii Lactantiani* compoſui, et ſub titulo Praefationis ad illud *Sympoſium* edidi: hiſtoriam item operis Carolini *de cultu imaginum.*

(t) Quod hic optaui luculentiſſime a. 1739. praeſtitit *Io. Chriſtoph. Koecherus*, theologus nunc Brunſuicenſis.

cis ſacri, tractata a *Ioan. Gottlob Carpzouio* in *Introductione ad libros hiſtoricos veteris Teſtamenti*, in cuius praefatione ſuos in hoc ſcribendi genere anteceſſores adducit; a *Rich. Simonio* in *Recenſione critica commentatorum Biblicorum;* a *Io. Frid. Mayero* in *Bibliotheca Biblica*, quam locupletauit *Carolus Arndius;* a *Iac. Longo* in *Bibliotheca ſacra* a. 1723. auctius recuſa; a *Io. Georgio Pritio* in *Introduct. in lectionem N. T.* a. 1722. locupletius edita. Quid? Datur etiam *hiſtoria literaria ſingulorum verſuum ſacri codicis*, quam exhibere ſolent Exegetae, omnes omnium faeculorum interpretationes alicuius dicti proferentes. Hoc ſaepiſſime fecit *Suicerus* in *Theſauro eccleſiaſtico*, e. g. de vxore Loti *T. I. p. 179. ſq.* Mihi quidem talis hiſtoriae literariae vix pulchrius exemplum occurrit, quam *Henr. Walth. Gerdeſii* Diſſertatio inauguralis, Gieſſae a. 1723. habita ad locum Pauli *Galat. III. 20.*

CAPVT II.

DE

SCRIPTORIBVS HISTORIAE LITERARIAE VNIVERSALIS.

Σύνοψις.

Syſtema hiſtoriae literariae *fruſtra exſpectatur*, *I. Duplex methodus componendi Hiſtoriam literariam. In-*

Iudicium de Stollii Hiſtoria literaria, II. *et* Paſchii, III. *Hiſtoria literaria analytica methodo ſcripta deſideratur*, IV. *Iudicium de* Friſii Bibliotheca, V. *De* Ionſii *opere literario*, VI. *De* Lambecii Prodromo, VII. *De* Conringii Antiquitatibus Academicis, VIII. *De eiusdem* Commentario de ſcriptoribus XVI. ſaeculorum, IX. *De* Morhofii Polyhiſtore, X. *De* Struuii Introductione, XI. *De* Gundlingii Sciagraphia Hiſtoriae literariae, XII. *De* Reimmanni hiſtoria literaria, XIII. *De* Caroli Arndii Syſtemate, *et de* Pſeudo-Graeuii Cohorte Muſarum, XIV. *De iis, qui in ſuo* ciuilis *vel* eccleſiaſticae hiſtoriae Compendio *attigerunt hiſtoriam literariam*, XV. *De* Krauſii Nouellis literariis, *deque ſimilibus* Nouellis, XVI. *De* Schmeizelii *et* Bertrami Hiſtoria literaria, XVII. *Meum conſilium in hoc opuſculo*, XVIII.

I.

Hiſtoriam literariam plures deſcribendam ſuſcepere, vel potius eius compendium. Omnem enim hiſtoriam literariam plene ac perfecte exponere, non eſt vnius hominis, nec vnius quantumuis magni voluminis. Solius *Graeciae* hiſtoriam literariam, imo ne hanc quidem vniuerſam, ſed duntaxat librariam, perſequitur *Fabricius* in *Bibliotheca Graeca*, multorum voluminum opere. *Germaniae* ſolius hiſtoriam literariam aliquot voluminibus expoſuit *Reimmannus*. Intelligi hinc poteſt, hiſtoriae literariae vniuerſalis perfectum corpus ſiue Syſtema (in quo πάντα περὶ πάντων, vti *Cicero* lib. XII. ad famil. epiſt. 20. loquitur,) aeque imperite exſpectari, ac Syſtema ciuilis hiſtoriae vniuerſalis. Pluribus hoc ediſſerit in Praefatione ſua ad *Lambecii Prodromum*

mum hiſtoriae literariae is, quem modo laudaui, *Fabricius.*

II.

Caeterum duplex eſt methodus *(a)* componendi hiſtoriam literariam, *analytica* et *ſynthetica.* Syntheticam voco, qua hiſtoria literaria ſub certa capita redigitur, et ſecundum ordinem diſciplinarum aliarumque huc pertinentium rerum deſcribitur, atque hac occaſione cum de ſcriptoribus, tum de ſcriptis traduntur potiora. Secutus iſtam methodum eſt *Gottlieb Stollius* in ſua *Hiſtoria eruditionis*, quam a. 1718. primum, deinde ſupplementis hic illic inſertis a. 1724. *(b)* edidit. Feliciter ei ſucceſſit hic labor, et ſumma, quam adhibuit, diligentia, rectum item et erectum modo de libris, modo de auctoribus iudicium, magnum viro non a doctrina ſolum, verum etiam a virtute laudando attulit operae *(c)* pre-

(a) Idem monui de *hiſtoria philoſophica* in *Actis Philoſ.* T. I. p. 462. *Hiſtoriam eccleſiaſticam* methodo analytica compoſuit *Sam. Basnagius*, ſynthetica *Iac. Basnagius*, vterque feliciſſime.

(b) Separatim quoque alia edidit *Supplementa* a. 1727. Ac Latinam totius huius operis verſionem a. 1728. emiſit *Car. Henr. Langius.*

(c) Hoc libro nemo eruditionis elegantioris cupidus carere poteſt. Ita *Bierlingius* de Stolliano iſto opere exiſtimat lib. *de Pyrrhoniſmo hiſt.* cap. 3. p. 198. Mihi cum maxima laude digna videatur iſta *Hiſtoria literaria*, tamen ſingula capita inter ſe comparanti viſa eſt *Hiſtoria Poëſeos* ſupremum laudis tenere locum, *Hiſtoria Criticae* vltimum.

pretium. Eſt autem iſtud opus nondum abſolutum, quippe Philologiae tantum ac Philoſophiae repraeſentans hiſtoriam. Poſtea autem exhibuit vir clariſſimus pari filo contextam *Theologiae*, *Iurisprudentiae* ac *Medicinae hiſtoriam*. Sed nec nunc perfecta cenſeri poterit hiſtoria literaria ſynthetice deſcripta, niſi quis ſingularibus libellis expoſitam adiungat *hiſtoriam (1) Maecenatum*, (2) *Academiarum*, (3) *Gymnaſiorum*, (4) *Societatum literariarum*, (5) *Bibliothecarum*.

III.

Non eſt hic ſilentio praetereundus *Georgius Paſchius*, qui et ipſe ſynthetica methodo hiſtoriam diſciplinarum perſequi coepit in libro *de inuentis nouis*, cuius editio ſecunda Lipſiae prodiit a. 1700. Capite ſcilicet in *ſecundo* (nam primum et breue et leue eſt,) perſequitur hiſtoriam Logicae, Metaphyſicae, Phyſicae, Grammaticae, Rhetoricae, et Poëſeos. Multa hic collegit lectu haud iniucunda, ſed nec argumento ſuo ſatisfaciens nec lectoris eruditi *(d)* deſiderio. In *tertio* hiſtoriam enarrat Carteſii: in *quarto* hiſtoriam doctrinae moralis: in *quinto* hiſtoriam Iurisprudentiae ciuilis: in *ſexto* hiſtoriam Medicinae recentiorem: in *ſeptimo* denique, quod longiſſimum eſt et optimum, hiſtoriam recentioris Phyſi-

(d) Nec ideo magnifice de eo exiſtimat *Niceronius* in Tomo VII. *Vitarum eruditorum*.

Phyſicae et Matheſeos. Ad ſupplendum *Caput quartum* poſtea a. 1707. edidit opus *de variis modis moralia tradendi*, adiuncta *Introductione in rem literariam moralem veterum ſapientiae antiſtitum*. Verum et hic deſcriptorem verius, quam ſcriptorem, ſe praebet, mera exhibens collectanea, nullo proprii vel iudicii vel ingenii lumine diſtincta.

IV.

Analytica methodus eſt, cum inde ab orbe condito vsque ad noſtram aetatem per ſingula ſaecula deſcribitur ſtatus rei literariae. Huius generis opus animo conceperat *Lambecius*, ſed praeter *Prodromum* expromſit nihil. Habet igitur, qui ingenio pollet ac doctrina, nec otio librisque deſtituitur, in quo ſuam induſtriam exerceat: nec dubium eſt, quin gratiam doctiſſimi cuiusque ſit initurus, qui ea methodo confectum hiſtoriae literariae corpus publicae luci expoſuerit.

V.

Quam ſolliciti de accurata methodo fuerint ſcriptores hiſtoriae literariae, quos ante *Stollium* habemus, patebit ex iis, quae mox dicenda veniunt. Scholaſtico quidem, quod vocant, aeuo aliquid huius generis tentauit *Gualterus Burleus*, ſed prorſus inuita Minerua: id quod ſatis manifeſtum feci in *Actis* (*) meis *philoſophorum*. Recentioris aeui

(*) T. III. p. 282. ſqq.

aeui inter primos eſt *Io. Iacobus Friſius*, de cuius *Bibliotheca chronologica* quid exiſtimandum ſit, alibi *(d)* expoſui.

VI.

Secutus eſt *Ioannes Ionſius*, cuius opus *de ſcriptoribus hiſtoriae literariae*, (minus enim recte inſcripſit *philoſophicae*,) anno 1659. editum, a. 1716. *Io. Chriſtophorus Dornius* non contemnendis auctum ſupplementis in lucem reduxit. Sed de hoc quoque ſyntagmate quid ſentiendum ſit, in *Actis philoſophorum* (*e*) docere me memini.

VII.

Eodem anno 1659. *Petrus Lambecius*, *Friſii* exemplo ad maiora incitatus, *Prodromum* (*f*) *hiſtoriae literariae* emiſit, *Fabricio* obſtetricante a. 1710. recuſum. Verum is hiſtoriam literariam inde a condito mundo vſque ad Moſem emenſus, adeoque ſolam ſcriptorum ſubdi-

(*d*) *Act. Philoſ.* P. IV. cap. 5.

(*e*) P. I. c. 7. et P. VIII. cap. 7.

(*f*) Primus omnium, quod ſciam, *Lambecius* in ſcholis ſuis expoſuit tradiditque *Hiſtoriam literariam:* quod facere aggreſſo cum deeſſet Compendium hiſtoriae illius, filum ſequi coactus eſt *Friſii* modo memorati. Cum vero in eius libro naeuorum deprehenderet plurimum, in animum induxit componere Hiſtoriam literariam, eoque fine edidit *Prodromum Hiſtoriae literariae.* Qui titulus vel ideo dignus eſt animaduerſione, quod antea nunquam in vllius libri titulo nomen occurrit *Hiſtoriae literariae.*

ſubdititiorum notitiam tradens, in caeteris meras exhibet ſciagraphias, ſatis quidem bonas, ſed quibus ita, vt par eſt, elaborandis ne decem quidem *Lambecii* ſuffecerint.

VIII.

Non omittenda hic eſt mentio *Hermanni Conringii*, qui ſuſcepta *Academicarum antiquitatum* deſcriptione, cum a. 1674. alteram (g) earum editionem emitteret, tot tantaque ſubiunxit ſupplementa, vt in titulo libri docere auderet, *hoc libro reipublicae literariae omnis aeui ſtatum illuſtrari.* Perſequitur ſcilicet hoc opere non ſolum Academiarum, ſed in vniuerſum ſcholarum hiſtoriam, adeoque, dum de domiciliis Muſarum et ingeniorum officinis more ſuo, hoc eſt, perdocte diſputat, vtique non mediocriter hiſtoriam literariam, cui ſe a teneris fuiſſe deditiſſimum in Praefatione refert, illuſtrat. Caeterum cum *hiſtoria ſcholarum* membrum duntaxat aliquod ſit literariae hiſtoriae, facile apparet, Conringianum illud opus non haberi poſſe pro compendioſo Hiſtoriae literariae corpore.

IX.

Magis huc loci pertinet (h) *Conringii Commentarius de ſcriptoribus XVI. poſt Chriſtum natum*

(g) Prima editio prodierat a. 1651. Tertia fuit a me edita 1739.

(h) De hoc opere vid. *Struuii* Introductio cap. I. §. XI. p. 34. ſqq.

natum ſaeculorum, quem priuatos intra parietes diſcipulis ſuis exhibuit, daturus haud dubie meliorem, ſi eum eruditorum conſpectui ſubiicere induxiſſet in animum. Edidit eum a. 1703. iterumque a. 1727. *Gottlob. Kranzius*, non ſolum praemittens *Hiſtoriam eruditionis ante Chriſtum natum* apud Hebraeos, (quo tamen in capite pro hiſtoria exhibet traditiones vulgares,) Barbaros, Graecos et Italos; ſed etiam textui Conringiano ſubiiciens notas, in quibus laudat eos, qui de vnoquoque ſcriptore egerunt fuſius: imo et *Supplementa* doctiſſima annectens de ſaeculi XVI. et XVII. ſcriptoribus. Habemus igitur hic vnam partem hiſtoriae literariae vniuerſalis, ſed tantummodo vnam, eamque deſcriptam perfunctorie.

X.

Felicioribus (*i*) auſpiciis ad contexendam hanc hiſtoriam ſeſe accinxit *Morhofius*, cuius *Polyhiſtor* a. 1688. edi coeptus, a *Mollero* a. 1708. iterumque a. 1714. integer publicatus eſt, ac tertium a. 1732. a *Fabricio*. Sed et hic vir

(*i*) *Morhofiano* enim *Polyhiſtori* potiſſimum debetur cultura feruentior hiſtoriae literariae in Germania noſtra. Ex eo certe tempore hoc literarum genus acerrime tractarunt populares noſtri: vt pro duce tam numeroſi nunc gregis iure habeatur Morhofius, perpaucis antea nantibus in vaſto hoc gurgite. Nec taceri debet, famam inſignem Morhofiano libro circumdediſſe *Thomaſium*, cum ſtatim eum in *Colloquiis* ſuis *menſtruis* recenſeret et laudibus in coelum extolleret. Tum enim emendi eum perlegendique cupido inceſſit plurimos.

vir vni duntaxat hiſtoriae literariae parti praecipuam impendit curam, non omnem eius ambitum, *lib. I. cap. 2. ſ. 1.* recte ab ipſo definitum, pari complexus induſtria. Scilicet conſtituerat is, facto hiſtoriae literariae et literariae prudentiae connubio viam lectoribus pandere ad πολυμάθειαν, hoc eſt, ad ampliſſimam eruditionem; et conſilia dare, quae qui ſequatur, *Polyhiſtoris* famam conſequi ac tueri poſſit. Hunc in finem non ſolum, quid in literarum ſtudio ſequendum fugiendumue ſit, edocet; ſed etiam ſingula ſtudiorum literariorum genera perſequens, libros in quouis genere conſcriptos diligenter recenſet, ſuam de pleriſque adiungens ἐπίκρισιν. Caetera hiſtoriae literariae capita etſi non aequa perfundit luce, ita tamen illuſtrat propemodum ſingula, vt pauciſſima ſint, quae prorſus intacta praetermiſerit. Quamquam igitur non poteſt hoc opus pro ſyſtemate hiſtoriae literariae haberi, ſuo tamen in genere eximium eſt, meritoque (k) commendatur accuratioris eruditionis candidatis.

XI.

Morhofianis veſtigiis inſiſtens *Struuius* a. 1704. publicae luci expoſuit doctiſſimam (l) *Intro-*

(k) *Morhofium illuſtratum* ſiue Commentarium in Polyhiſtorem Morhofii promiſit *Chriſtianus Matthaeus Kneſebeck* in *Prodromo ſuo Iuris publici vniuerſalis.* Sed promiſſo non ſtetit.

(l) Occaſionem editioni huius libri praebuerunt octo Studioſi, *Struuium* rogitantes, vt ipſis exponeret in priuatis

Introductionem ad notitiam rei literariae et vſum bibliothecarum, adiecta Diſſertatione *de doctis impoſtoribus*: qui (*m*) liber vna cum ampliſſimis *ſupplementis* iterum a. 1706. ac tertium a. 1710. recuſus eſt. Anno vero 1729. idem prodiit vna cum *Io. Chriſtoph Coleri*, *Mich. Lilienthalii*, et *Io. Chriſt. Koecheri* annotationibus. Verum nec hic liber haberi poteſt pro ſynopſi hiſtoriae literariae: ad quam tamen prope accedit. Namque doctiſſimus auctor duntaxat aliquot eius hiſtoriae capita exhibet, praetereaque ſcriptores recenſet de hiſtoria literaria eiusque partibus bene meritos. Vnde quas poſtea edidit *Bibliothecas*, *philoſophicam*, *hiſtoricam*, *iuridicam*, (adde iamdudum editam *numiſmaticam*,) pro continuatione iſtius laboris haberi debent: vt adeo non potuiſſet veriorem *Struuius* titulum indere *Introductioni* ſuae, quam ſi eam inſcripſiſſet *Bibliothecam hiſtoriae literariae*. Verum videtur imitatus eſſe titulum libri Sagittariani, qui inſcribitur *Introductio in Hiſtoriam eccleſiaſti-*

priuatis ſcholis notitiam rei literariae. Annuit is, et, Morhofio potiſſimum duce, aliquid elaborauit, poſteaque ipſis dictauit excipiendum calamo. Veritus deinceps, ne imperfecta haec elaboratio typis exſcriberetur, emendatiorem et auctiorem ipſe edidit hunc librum. Ac magno ſtatim applauſu is exceptus eſt.

(*m*) A. 1723. prodierunt *Io. Chriſtoph. Coleri Analecta ad Struuii Introductionem*, in quibus non ſolum illuſtratur et adaugetur *Struuii* liber, ſed nec paucis, ab erroribus liberatur.

ſiaſticam, cum inſcribi debuiſſet *Bibliotheca hiſtoriae eccleſiaſticae*, exhibens quippe, quod ipſe titulus profitetur, *notitiam ſcriptorum veterum et recentium, qui hiſtoriam eccleſiaſticam ſiue vniuerſalem ſiue particularem illuſtrant.*

XII.

Paulo ante *Struuium* a. 1703. menſe Maio *Nic. Hieron. Gundlingius* Halae ediderat lingua patria *Sciagraphiam* (*Entwurf*) *hiſtoriae literariae*, ſuis in ſcholis illuſtrandam viua voce. Hic ſola capita nominat doctiſſimus ille vir, de quibus agendum putabat et ipſe verba facturus erat in ſuo illo, quod vocant, *collegio hiſtoriae literariae.* Eſt igitur hic merus index materiarum ſuis diſcipulis expoſitarum: ex quo diſcimus, eum in ſex penſa ſiue *Capita* diuiſiſſe ſuum illum laborem, diſſeruiſſeque in *primo* de hiſtoria typographiae et typographorum, ſimulque de polygraphia Germanorum et eorum ingenio; in *ſecundo* de hiſtoria bibliothecarum, de varietate ingeniorum pro diuerſitate aetatum ac nationum, de libris MSS. de criteriis boni libri, de ſcriptoribus anonymis; in *tertio* de Scriptoribus notitiam auctorum et librorum exhibentibus, de *Actis eruditorum* ſimilibusque nouorum librorum recenſionibus, de libris in *Ana*, de ſcriptoribus epiſtolarum literariarum, de ſcriptoribus vitarum eruditorum, de indicibus librorum expurgatoriis et prohibitoriis; in

quarto de hiſtoria literaria Iuris ciuilis; in *quinto* de hiſtoria literaria *Lutheri* et eminentiorum noſtrae Eccleſiae Theologorum; in *ſexto* denique de hiſtoria literaria clariorum recentioris aeui philoſophorum. Facile apparet, de hoc labore idem, quod de *Struuiano*, ferendum eſſe iudicium.

XIII.

Ex eo tempore *Verulamianam* hiſtoriae literariae (*n*) delineationem ſecutus, Morhofianisque ac Struuianis inſtructus copiis, *Reimmannus* perquam elegantem ad hiſtoriam literariam vniuerſalem (*o*) Manuductionem methodo dialogica adornatam a. 1708. emiſit: annisque ſecutis *Hiſtoriam literariam Germanorum* quinque tomis ſeparatim editis expoſuit, non mediocrem conſecutus eruditorum (*p*) applauſum.

XIV.

(*n*) Lib. II. de augm. ſcient. cap. 4. Idem *Verulamii* de conſcribenda hiſtoria literaria conſilium diductius expoſuit, et ad vnam aliquam gentem reſtrinxit *Lilienthalius* in *Conſultatione de hiſtoria literaria certae cuiusdam gentis ſcribenda*, a. 1710. edita: qui quidem conatus ei ſatis feliciter ſucceſſit.

(*o*) Nec tamen haec *Manuductio* haberi debet pro veri nominis *Compendio hiſtoriae literariae*: vti ſupra iam monui in Praefatione editionis ſecundae.

(*p*) Non immerito tamen *pia*, quae vocat *Reimmannus*, *deſideria hiſtoriae literariae* notauit *Michael Richey* in programmate quodam, cuius argumentum exhibetur in *Nouis literariae Germaniae* a. 1709. p. 106. Lege tamen et reſponſionem *Reimmanni* T. V. Hiſt. liter. p. 788.

XIV.

Hinc *Carolus Arndius* a. 1714. publicauit (q) *Syſtema literarium* ſiue *ſcientiae literariae.* Ac a. 1715. accurante *Wolpherdo* quodam *van Bueren* Traiecti ad Rhenum prodiit in publicum *Io. Georgii Graeuii Cobors Muſarum, ſiue hiſtoria rei literariae.* At ſatis conſtat, huius libri auctorem non eſſe *Graeuium*, valdeque indignatur *Burmannus* in praefatione, *Orationibus Graeuii* a. 1717. praemiſſa, Graeuianum nomen inſcriptum eſſe *paedagogici ingenii libro.* Equidem ex libelli huius pagina 301. diſco, *Ludolphum Kuſterum* eius eſſe auctorem, cuius et *Hiſtoria librorum nouorum* ſaepius ibi laudatur. Cum vero *Kuſterus* haec congeſſerit in vſum priuati auditorii, omnino editor male de eo meruiſſe cenſendus eſt. Neque enim ita comparatus eſt liber ille, vt eruditorum (r) ferre poſſit oculos. Caeterum an de *Arndiano Syſtemate literario* (s) idem ferendum ſit iudicium, quod

 de

(q) Hic auctor iam A. 1709. ediderat *Rudem delineationem Syſtematis ſelecti ſcientiae literariae hiſtorico-pragmatici* haud honorifice exceptam in *Noua Bibliotheca* Halenſi T. I. p. 135. et 405. ſqq. Conf. Unpartheyiſche Gedancken von den Journalen p. 260. ſeq.

(r) Vid. *Acta eruditorum* 1716. p. 522. ſqq.

(s) Ridiculum ſane eſt, quod p. 4. §. 3. *Adamo*, primo mortalium, tribuit ſcientiam hiſtoriae literariae. Cur non et hiſtoriae Romanae? Recordor hac occaſione, me aliquando vidiſſe Catalogum iocularem bibliothecae *Caini*, in quo potiſſimum memorabantur *Itineraria.*

de *Pſeudo-Graeuiana Hiſtoria literaria* tulit *Burmannus*, alii viderint.

XV.

A. 1726. *Io. Laur. Moshemius Inſtitutionibus* ſuis *Hiſtoriae eccleſiaſticae* per ſingula ſaecula poſt Chriſtum natum decurſa breuiter quidem, ſed erudite et concinne deſcriptam inſeruit hiſtoriam literariam, exhibens eam in cuiusque *Saeculi Partis ſecundae capite primo.* Qua occaſione recordor, etiam in *Hiſtoriae ciuilis Compendiis* nonnullos attingendam duxiſſe Hiſtoriam literariam. Inde a quarto poſt Chriſtum natum ſaeculo id fecit *(t) Chriſtoph. Cellarius:* quanquam nomina duntaxat virorum doctorum et ortum ſingularum Academiarum exhibet, imo in *Hiſtoria noua* eos tantum *(u)* nominat, quos appellare ſolemus polyhiſtores. Vberior eſt *Eberhardus Rudolphus Rothius* in *Hiſtoria* ſua *vniuerſali ciuili, eccleſiaſtica et literaria*, ab orbe condito vsque ad a. C. 1706. deducta. Etiam *Gottfridus Ludouicus* in ſua *Hiſtoria vniuerſali (x)* Germanice ſcripta, duosque in tomos diuiſa, non ſolum natales Academiarum annos indicat, ſed etiam de viris cuiusque ſaeculi ingenio clarioribus copioſe diligenterque agit, alia quoque multa ad Hiſtoriam literariam pertinentia com-

(*t*) Vid. eius Praef. ad *Hiſtoriam medii aeui.*

(*u*) Vid. Praefatio eius ad *Hiſtoriam nouam.*

(*x*) Habeo in manibus illam editionem, quae a. 1716. et 1717. prodiit.

commemorans. Denique *Hieronymus Freyerus* in duabus ſuis *Hiſtoriae vniuerſalis* (*) Epitomis, et quidem in ſingularum periodorum hiſtoricarum quarta parte, hiſtoriam literariam pro eo, ac ſatis videbatur tironibus, attingit. Quid? Etiam in *Schraderianis* atque *Tappianis Hiſtoriae vniuerſalis Tabulis* nomina virorum doctorum, ſed ſola nomina cum diebus emortualibus, in conſpectum prodeunt legentium.

XVI.

Non eſt hic ſilentio praetereundum *Io. Gottlieb Krauſii* inſtitutum, qui a. 1715. *Nouellas* (y) *literarias* conſcribere, ac ſingulis hebdomadibus Lipſiae publicare coepit. Hoc enim modo, quicquid in toto orbe literario geritur,

(*) Prior inſcripta eſt Erſte Vorbereitung poſterior Nähere Einleitung zur Univerſal-Hiſtorie.

(y) Imitatione *Krauſii* (qui earum auctorem ſe ipſe profitetur in Praefatione *Nouis literariis Latinis*, a. 1718. editis, praemiſſa,) edita deinceps ſunt *Noua literaria Weſtphaliae, Acta literaria Sueciae, Noua literaria Franconiae, Acta erudita Franconiae, Pruſſia literata.* Imo et Noua literaria ſingularum Academiarum ex eo tempore edi coepere, *Altorfianae* a *Koehlero*, *Ienenſis* a *Strubbergio*, et poſtea a *Kunzio*, *Wittebergenſis* a *Colero*, *Helmſtadienſis* a *Kochio*, *Roſtochienſis* ab ignoto. Adde *Lutetiam literatam* anni 1721. et 1722. de quo libro vid. *Acta erudit.* 1722. p. 570. Tantum valet aemulatio, affectus reip. literariae vtiliſſimus. Ipſe vero *Krauſius*, vir eximia eruditione, etiam anteceſſores habuit eos, qui multis annis ante Hamburgi ediderant *Noua literaria* Germa-

ritur, ad nos perfertur, ſimulque inde exiſtimari poteſt, quae ſingulis literarum generibus per ſingulos annos fiant acceſſiones, itemque quae ſtudia acrius remiſſiusue excolantur, et id genus plura. Optandum omnino eſt, vt coepta haec tela per omnes, qui ad finem vsque mundi ſequentur, annos pari induſtria pertexatur. Aemulatus hanc induſtriam *Chriſtoph. Frider. Leiſnerus* a. 1729. et 1730. Hamburgi ſimiles edidit *Nouellas*, quas a. 1731. pertexuit (z) *Io. Petrus Kohlius*, qui poſtea ſingulari in folio exſpectare nos iuſſit huius laboris perpetuitatem. Ac ſane vterque per proximos annos ſuas emiſerunt *Nouellas:* quanquam alterum materiae inopia iam dudum ab hoc labore (*) auocauit. Ex eo tempore prodierunt *Nouellae literariae Francofurtanae*, *Ratisbonenſes*, et a 1739. *Gottingenſes.* Et has quidem conſcripſerunt *Steinwebrius*, *Treuerus*, *Willichius*, *Oederus*, *Simonettius*, poſterior quisque priori ſuccedens. Acceſſerunt (** a 1743. *Nouellae literariae Holmienſes*, lingua ſcriptae Suecica: et *Colonienſes* Galli-

Germaniae aliorumque Europae regnorum. Inſpice, quaeſo, Kohlianas *Nouellas literarias*, et quidem a. 1732. p. 686. ſq vbi commemorantur Nouellarum literariarum ſcriptores inde ab anno 1682. vsque ad annum 1731.

(z) Ipſe id indicat p. 695.

(*) Finem habuerunt Leisnerianae Nouellae cum fine anni 1737.

(**) Vid. Kohlii *Noua literaria anni 1743. p. 9. et 15. et 87.*

Gallico ſermone editae ab *Ignatio Roderico:* itemque *Gryphiswaldenſes.* Hic annus 1745. accepit etiam *Altonauienſes.*

XVII.

Duo ſuperſunt *hiſtoriae literariae* ſcriptores patrio vſi ſermone, *Martinus* (a) *Schmeizelius* et (b) *Io. Frid. Bertramus*, vir vterque eruditiſſimus. Ac *ille* quidem in vniuerſum contemplatus eruditionem, commentatusque de natura, fontibus, vſibus et abuſibus, cauſis, gradibus et adiumentis eruditionis, tum demum ſingulas diſciplinas perſequitur pragmatice, adiuncto catalogo meliorum de ſingulis librorum, optime merens non ſolum de Gymnaſiorum Studioſis, quibus in titulo ſuam dicat operam, ſed de omnibus ſapienter ac prudenter tractaturis literas. Quanquam, vt verum fatear, maiori iure hic liber inſcriptus fuiſſet *Introductio in eruditionem*, quam *Hiſtoria literaria:* id quod vel ex vltimo eius capite apparet. *Hic* vero currenti calamo libellum ſuum compoſuit, hac vſus (c) excuſatione, quod ſolis ſuae ſcholae alumnis ſuam commodarit operam. *Simonis Pauli*, bibliopolae Argentoratenſis, *Hiſtoria literaria*, a. 1671.

(a) *Verſuch zu einer Hiſtorie der Gelehrheit*, Iena 1728. Recenſio huius libri exſtat in *Act. erud.* 1729. p. 139. ſq.

(b) *Anfangs-Lehren zur Hiſtorie der Gelehrſamkeit*, *Braunſchw.* 1730.

(c) p. 241. Ibidem et fatetur, inter fontes ſui libri praecipue etiam eſſe meum *Conſpectum reip. lit.* id quod nec antea celauit p. 66. 98. 115.

a. 1671. edita, ideo duntaxat commemoranda nobis venit, quod non eſt Hiſtoria literaria, ſed catalogus librorum in officina illius bibliopolae venalium, concinne tamen (*d*) diſpoſitus. Quae Londini a. 1741. emiſſa eſt *Hiſtoria literaria*, quantilli pretii ſit, docetur in eius anni *Nouellis literariis Gottingenſibus p.* 497. Hoc ipſo denique tempore (a. 1745.) promittit *Hiſtoriae literariae Epitomen*, ſex alphabeta impleturam, *Io. Georg. Iac. Albertinus*, ICtus: eiusque iam edidit Bremae *Prooemium* decem plagularum: e quo ſatis elucet, quale opus resp. literata ſit acceptura.

XVIII.

Ad me quod attinet, rudimenta ac primas lineas hiſtoriae literariae criticae ac (*e*) pragmaticae deſcribendas hic ſuſcepi, in ſingulis huius hiſtoriae partibus praecipua enarraturus, deque auctoribus et eorum libris, iis quidem, quos ipſe ſatis noui, laturis iudicium, ac viam tironibus praeiturus ad maiora enitentibus, nec vulgari et perfunctoria quadam eruditione contentis. Quod bene vertat!

CA-

(*d*) Vid. Reimmanni *Catalogi Critici* Tomus II. p. 688.

(*e*) Edidit *Chriſtianus Frid. Schmidius*, Lycei Luneb. Rector, Diſſertationem *de Hiſtoria literaria pragmatice tractanda*: quae recenſetur in *Actis Academicis* anni 1733. *p.* 232. *ſqq.*

CAPVT III.

DE ARTE SCRIBENDI.

Σύνοψις.

Ars ſcribendi vel chirographica vel typographica, I. *De literarum ortu*, II. *Scripta ante-Moſaica ſunt omnia ſuppoſititia*, III. *De occaſione inueniendae artis ſcriptoriae*, IV. V. VI. *De literis antiquiſſimis*, VII. *De origine ſcripturae a dextra verſus ſiniſtram ductae*, VIII. *De antiquitatibus ſcriptoriis*, IX. *De variis antiquorum ſcribis*, X. *De abbreuiaturis*, XI. *De interpunctionibus*, XII. *De accentibus Graecorum*, XIII. *Hebraeorum*, XIV. *De diuiſione librorum in capita et verſus*, XV. XVI. *De adiurationibus librariorum*, XVII. XVIII. *De arcana ſcriptura*, XIX. *Prius ligato ſermone libros compoſuerunt Graeci, quam ſoluto*, XX. *De antiquiſſimo ſcriptore, qui ſupereſt, in oratione proſa et ligata*, XXI. *De veterum bibliothecis*, XXII. *De ortu artis typographicae* XXIII. *Mentio inſignium aliquot de ortu huius artis librorum, quos edendi occaſionem praebuit Iubilaeum anni 1740. typographicum*, XXIV.

I.

Studia literaria a *literis*, quarum adminiculo propagantur et amplificantur, cum nomen gerant, merito primordia literariae hiſtoriae capimus ab hiſtoria literarum artisque ſcriptoriae. Quae cum duplex ſit, *chirographica*

phica atque *typographica*, de illa, quae hanc vetuſtate longe antecedit, prius vtique agendum eſt.

II.

Variae autem ſunt de origine literarum ſententiae, aliis ad Adamum, aliis ad Moſem, aliis ad alios transferentibus inuentionis gloriam. Scilicet cum teſtibus fide dignis hac in re careamus, res redit ad coniecturam, quae, quantum fieri poteſt, ad liquidum perduci, non lubrico fundamento ſuperſtrui debet. Ipſe non ita pridem mentis aciem intendi ad veſtigandam literarum originem, mihique demonſtraſſe (a) videor, ſcribendi artem inuentam

(a) In *Actis philoſ.* P. V. cap. 1. §. 23-34. Addatur *Io. Henr. Vrſinus* lib. *de Zoroaſtre* Exercit. III. Sect. 3. p. 203. ſqq. Contendunt quidem *Vitringa Obſ. ſacr.* lib. I. cap. 4. §. 3. & *Loeſcherus* lib. II. *de cauſis ling. Hebr.* cap. 1. §. 17. vſum artis ſcriptoriae diluuio eſſe antiquiorem: ſed non ſatis validis vtuntur argumentis. Plus ſpeciei habet argumentum *Iac. Basnagii*, *Hiſt. Iud.* lib. VI. cap. 5. §. 1. ſtatuentis, *Kiriath-Sepher* quae vrbs *Ioſuae XV*, 15. memoratur, eſſe *vrbem librorum*, in qua regionis bibliotheca publica eſſet. Ac ſane LXX. Interpretes id nominis reddiderunt πόλις γραμμάτων, et Latinus vetus interpres *ciuitas literarum*. Verum ſi quis dicat, *Sepher* fuiſſe nomen conditoris, quo ſenſu et occurrit *Kiriath-Arba*, (Vid. *Relandi Palaeſtina* lib. III. p. 725.) nihil habebit, quo eum refutet, Baſnagius. Certe *Buddeus Hiſt. eccl. Vet. Teſt.* T. I. p. 942. agnoſcit, *non ſatis euictum eſſe, quod vrbs* Kiriath-Sepher *a libris denominationem ſuam acceperit.* Nec illud contemno, quod qui-

tam eſſe eo interuallo *(aa)* temporis, quo Iacobi patriarchae poſteri in Aegypto ſunt verſati: adeoque initium hiſtoriae literariae a Moſe

quidam vrgent, Moſem genealogias ſuas et antiquiſſimorum temporum hiſtorias (quas eum aeque, ac Lucam, non e ſola DEI reuelatione perſcripſiſſe, veri ſimillimum eſt,) non potuiſſe aliunde haurire, quam e ſcriptis maiorum ſuorum. Vid. *Clericus* ad Geneſ. XXXVI. 21. et 40. itemque *Funccius* lib. *de pueritia ling. Lat.* cap. 1. §. 9. Sed fieri potuit, vt veteres Hebraei, quod et priſcos Germanos feciſſe, docet Tacitus, hiſtorias verſibus comprehenſas mandarent memoriae crebra concentione. Idque facilius credo, cum mecum reputo, Moſem, quae ſuo aeuo ſunt propiora, deſcripſiſſe copioſius, (vt hiſtoriam Iacobi a cap. 27. *Geneſeos* vsque ad cap. 50.) cum contra longinquiora partim omiſerit, partim pauciſſimis attigerit. Nec dicas, cantilenas illas rudis plebeculae carere fide hiſtorica. Suppono enim, carmina illa Hebraea condita fuiſſe a viris ſapientia et pietate eminentibus, nec niſi exploratiſſima quaeque memoriae poſterorum prodentibus.

(aa) Non debemus mirari, tam ſero inuentam eſſe artem ſcribendi. Quam noua eſt ars typographica, quam inuenire longe facilius erat! Hic non debeo omittere egregiam meditationem celeberrimi Gymnaſii Gothanî Rectoris, *Stuſſii*, qui in ſingulari Diſſ. a. 1740. edita et 1741. recuſa, poſtquam obſeruauit, eo tempore, quo Ioſephus in Aegypto ad proximum regali faſtigium fuit euectus, adhuc incognitam fuiſſe ſcribendi artem, ſtatim vero poſt emigrationem Iſraëlitarum ex Aegypto vſitatam fuiſſe; et inde concluſit, eo temporis tractu, quo illi in Aegypto habitarunt, iſtam artem natam fuiſſe; hanc inuentionem *Ioſepho*, viro vtique ingenioſiſſimo, tribuere non dubitat. Confirmat id antiquiſſima traditione, quae litera-

Moſe *(b)* demum eiusque libris capi debere.

III.

Efficitur hinc, vniuerſa ſcripta auctoribus Moſe antiquioribus tributa ſuppoſititii generis eſſe, e. g. Oracula Sibyllina et Zoroaſtris, libros Henochi & Abrahami, Teſtamenta XII. patriarcharum: de quibus *Lambecius* libro ſupra memorato copioſe differit, itemque *Fabricius* in *Codice pſeudepigrapho V. T. et Bibliothecae Graecae libro primo.*

IV.

Occaſionem inueniendae arti ſcriptoriae dediſſe videtur *(c) pictura*, quam ſcribendi arte propterea antiquiorem iudico, quod facilius

literarum inuentorem exhibet *Hermetem*. Hoc autem ſub nomine *Ioſephum* latere, docet doctiſſime. Ea ſententia 1743. etiam a *Carpouio* defenſa eſt in Diſſ. critica *de lingua eiusque perfectione.*

(*b*) Valeant igitur *Maderi* bibliothecae antediluuianae. Valeant et *columnae Sethi*, de quibus egi *Act. Philoſ.* T. I. p. 941. ſqq.

(*c*) Sic ars typographica fuit inuenta occaſione artis (non inciſoriae, *der Kupfer-Stecher-Kunſt*, quippe cui inueniendae occaſionem demum dediſſe typographiam, *Paſchius* docet in *Nouis inuentis* cap. 7. §. 67 p. 793. ſed) caelatoriae et ſculptoriae, de qua vid. *Plinius* lib. XXXIII. cap. 12. ac *Virgilius* ecl. III. 37. ſqq. Scilicet *pictura* nihil aliud eſt, quam ſcriptura obiectorum in oculos incurrentium; et *ſcriptura* eſt pictura obiectorum in aures incurrentium.

cilius *(d)* hominibus in mentem venit, repraeſentare imagines rerum oculis ſubiectarum, quam rerum auditu vel etiam ſolo intellectu perceptarum. Sic homo *ſe in littore videns, cum placidum ventis ſtaret mare*, facile permotus eſt, vt naturam imitans exprimere conaretur imaginem ſolis, lunae, hominis, animantium, arboris, domus, etc.

V.

Poſtea vrgente neceſſitate mortales conſtituiſſe videntur certa ſigna numerorum. Vnde et illorum antiquiſſima ſigna, quae Latini retinuerunt, (nam ceterae gentes adſciuerunt poſtea pro numerorum ſignis literas,) ſunt naturalia, et a digitorum *(e)* forma deſumta. Numerus quoque horum ſignorum reſpondet numero *(f)* digitorum, quibus in nume-

(d) Vnde relatum legimus, homines omni literarum notitia vſuque carentes repraeſentatas habere res a maioribus ſuis geſtas per ſigna et imagines. Teſtis de Canadenſibus eſt *Lahontanus* Itinerarii Gallice ſcripti P. II. p. 193. edit. Germ. p. 560. ſqq.

(e) Sic *I* eſt figura vnius digiti, totius manus *U*, quae figura tranſiit in *V* et *quinque* ſignificat. Haec duo *V* in fundamento elegantiae ſtudio connexae, *X*, ſunt *decem*. Vid. *Ehrenbergeri* elegans Diſp. Ienae a. 1705. edita *de origine numeri denarii*.

(f) *Plutarchus* lib. I. *de placitis philoſophorum: Ad decem vsque numerando progrediuntur omnes et Graeci et barbari, et hinc rurſus ad vnitatem regrediuntur.* Huic

numerando vtebantur. Ac certae leges inventae ſunt, digitorum variato poſitu innumeros exprimendi numeros: quas leges ſingularibus opuſculis propoſuerunt *Nicolaus Smyrnaeus* et *Beda*, illuſtrati a *Poſſino* in *Spicilegio euangelico* §. 75.

VI.

Poſtea vero quam ſigna numerorum praeſto erant, quae parieti vel inſculpere vel materia cretae carboniue aut ſinopidi ſimili inſcribere potuerunt; neceſſario homines in eam ingreſſi ſunt curam, vt et rerum ſigna inuenirent. Nam ſigna numerorum per ſe poſita nihil ſignificant, ſed ſignis rerum adiuncta. Caeterum cum antiquiſſima quaeque ſint ſimpliciſſima, haud dubie primum ſingulae res ſingulis ſignis fuerunt expreſſae: id quod hodienum vſitatum Chinenſibus, et olim Aegyptiis, quorum hieroglyphica ſcriptura adhuc in pluribus monumentis ſuperſtes eſt. Cum vero ea res maximas pareret difficultates tot ſignis memoriae imprimendis, tandem ſolertia hominum certa vniuscuiusque ſoni ſtatuit ſigna, quae antiquitus figurae oris *(g)* quam ſimillima fuiſſe videntur. Facile tamen intelligitur, quia vocales ſeparatim pronuntiari poſſunt,

Huic rei originem dediſſe numerum digitorum, docet etiam *Io. Clericus* annot. ad *Seldeni* cap. III. *de decimis* §. 1. p. 636.

(*g*) E. g. ב, ה, O.

poſſunt, earum ſigna *(b)* prius excogitata fuiſſe, quam conſonantium. Ad nomina literarum quod attinet, nec haec dubito olim fuiſſe ſimpliciſſima, atque adeo illa eſſe vetuſtiſſima cenſeo, quae Latini retinuerunt, *a*, *be*, *ce*, etc. iſta vero, *aleph*, *alpha*, *beth*, *betha*, *daleth*, *delta*, originem debere ſuam ſcholis grammaticorum Hebraeorum. Ac his quidem placuit, nomina literis quibusdam imponere ab illa re, quam repraeſentare videbantur. Quia e. g. ב figuram *domus*, ד figuram *ianuae*, videbatur exhibere, hinc illi *beth*, id eſt, *domus*, huic *daleth*, iſt eſt, *ianua*, appellari contigit.

VII.

Antiquiſſimas omnium literas adhuc ſupereſſe, easque eſſe Hebraicas, non dubito. Si enim vel maxime lingua Hebraeorum non ſit omnium prima, tamen literas Hebraicas omnium eſſe antiquiſſimas ideo credo, quia, vt ſupra dixi, perpaulo ante Moſis tempora literae fuerunt inuentae. Cum igitur Moſes haud dubie ſit vſus literis tum inuentis et vſitatis, ſequitur, literas Moſaicas ſiue Hebraicas eſſe illas ipſas, quas primum inuenit ſolertia mortalium. Quanquam haud aegre concedo,

 eas

(b) Vnde facile concedo, antiquiſſimos Hebraeos non caruiſſe vocalibus. At non ea habebant ſigna vocalium, quae a grammaticis diu poſtea inuenta hodie quoque vſurpantur, ſed א erat *a* et *e*, י *i*, ו *o* et *u*. Vid. *Vitringa* Obſ. ſacr. lib. I. Diſſ. III. cap. 2. §. 4. et 6.

eas primo tempore rudiori (α) ſcriptura expreſſas fuiſſe, quam hodie. Facile etiam intelligo, ab Aegyptiis literas accepiſſe per commercia Phoenices, ab his (i) Graecos, a Graecis Latinos, a Latinis (k) Germanos. Idque confirmat horum vocabulum *ſchreiben*, quod eſt factum e Latinorum *ſcribo*, vti hoc e Graecorum γϱάφω.

VIII.

Qua re inducti initio a dextra ſcripſerint homines verſus ſiniſtram, altioris eſt indaginis.

(α) Sic etiam cenſet *Deylingius* Obſ. ſacr. T. III. num. 25. §. 18. et 20. Aduerſam tamen ſententiam tuetur *Wolfius* Biblioth. Hebr. T. II. p. 421. ſq.

(*i*) *Cadmum* literas e Phoenice detuliſſe ad Graecos, conſtans apud veteres fama fuit. Vid. *Herodotus* lib. V. et *Diogenes Laërtius* VII. 30. Vid. et *Bouhierii* Diſſ. *de ortu literarum Graecarum et Latinarum*, quae ſubnexa eſt *Montefalconii Palaeographiae*. Adde tabulam literarum harmonicam, in *Loeſcheri* opere *de cauſis linguae Hebr.* exſtantem p. 224.

(*k*) Germani ſero ſcribendi artem didicerunt et exercuerunt, ſimiles priſcis Thracibus, de quorum ἀγϱαμματίᾳ, hoc eſt, ſcribendi imperitia, *Aelianus Var. Hiſt.* lib. VIII. cap. 6. De Germanis vid. *Conringius* lib. *de orig. iur. Germ.* cap. 1. p. 1. et cap. 2. p. 3. itemque *Poecile* mea T. I. p. 637. Contrarium quidem ſibi probare videtur *Wachterus* in *Gloſſario Germ.* p. 260. ex literis duorum principum Germanorum ad Imp. Tiberium miſſis. Sed vt taceam, eos vel ſacerdotis alicuius ſui vel Romanorum hominum miniſterio ea in re vti potuiſſe, facile concedo, illo ipſo tempore a Romanis ad maiores noſtros tranſiiſſe ſcribendi artem.

nis. Mihi haec videtur fuiſſe eius moris origo. Ante ſcripturam literarum cum in vſu eſſet ſcriptura numerorum, vt §. *V.* monui, eum in modum ſcribebant numeros, vt maioris numeri notam ponerent loco dextro, tanquam digniore, minorem loco ſiniſtro tanquam inferiore. Supereſt haec ſcribendi ratio apud Hebraeos, e. g. יא *vndecim.* Hac igitur conſuetudine recepta, primi literarum inuentores eodem ordine ſcribendas cenſuerunt literas. Poteſt et haec fuiſſe eius rei occaſio et cauſa. Cum ars pictoria dederit anſam inueniendae arti ſcriptoriae, pictores vero a dextra ſiniſtrorſum pingere ſoleant, hinc facillime factum, vt etiam literarum pictura initio fieret ſiniſtram verſus. Cum vero expeditius eſſet, a ſiniſtra literas ducere verſus dextram, Graeci, gens peracuta, hanc ſcribendi *(l)* rationem veteri praetulerunt: quos ſecutae ſunt vniuerſae nationes occidentis; ad quas quippe a Graecis ſcribendi ars peruenerat.

(*l*) Nam et Graeci antiquitus ſcribebant ſiniſtrorſum. Vid. *Marshamus Can. chron.* ſaec. IX. p. 124. Idem fecerunt Etruſci. Vid. *Acta erud.* 1739. p. 3. Huc pertinet vetuſtiſſimorum Graecorum ſcriptura βουστροφηδὸν dicta, de qua vid. *Acta erud.* 1722. p. 58. et *Fabricius* Biblioth. Graecae lib. I. cap. 27. §. 3. et 4. Huic opponuntur duo illa ſcribendi genera, quae πυργηδὸν et σπειρηδὸν fieri dicebantur: de quibus vid. *Croius* Obſ. ſacr. cap. IX. p. 70. ſq.

IX.

Inuentas iam literas vetuſtiſſimi mortalium inſcripſerunt foliis *(m)* palmarum, et prius corticibus *(n)* arborum et *(o)* ſaxis: hinc (α) linteo, *(p)* papyro, membranis *(q)* Pergamenis,

(m) Vid. *Fabricius* lib. cit. cap. 30. §. 1. et *Ioſ. Scaliger* Var. opuſc. p. 13. Noſtri quoque aeui Indos *e palma* petere materiam librorum, teſtis eſt *Turſellinus* in *Vita Xauerii* lib. II. cap. 1 p. 101. *Theuenotus Itin.* P. III. lib. 2. cap. 1. et *Bericht der Daeniſchen Miſſionarien* T. I. p. 126. ſq.

(n) Vnde nomen manſit *librorum*. Vid. *Hieronymus* Epiſt. 42. *Curtius* VIII. 9. 15. *Caſſiodorus* lib. XI. epiſt. 38. Sic et nos Germani *Buch* vocamus ab arbore *Buche*, cuius cortex ad inſcribendum aptiſſimus. Vid. et *Labontanus Itin.* p. 399.

(o) Notatu dignum, ab ipſo Deo decalogum inſcriptum fuiſſe tabulis lapideis. Huc pertinent priſcis memoratae columnae inſcriptae, e. g. *Beli* apud *Aelianum* XIII. 3.

(α) Librorum vetuſtiſſimae aetatis *linteorum* mentio apud *Liuium* X. 38. et *Plinium* XIII. 11.

(p) Credere par eſt, ipſum Moſem ſuum *Pentateuchum* inſcripſiſſe papyro Aegyptiacae. Ipſe enim ſcribere didicerat puer in Aegypto. vſus illius regionis papyro. De hac papyro *Plinius* agit lib. XIII. cap. 11: quem locum emendat et illuſtrat *Ioſ. Scaliger* in Variis opuſculis p. 1-52. Vid. et *Acta erud.* 1727. p. 534. *Montefalconii* Diſputatio accurata de omnibus papyri generibus exſtat in Tomo VI. *Commentariorum Academiae Pariſienſis Inſcriptionum et elegantiorum literarum.* Doctam quoque *de papyro frutice* Diſſertationem Lipſiae nuper edidit *Io. Godofr. Vngerus.* Obſeruatu dignum, apud Graecos *βίβλος*, *libri* nomen, proprie et primitiue ſignificaſſe *papyrum Aegyptiam* Teſtis *Lucanus* lib. III. 222.

(q) Vid. *Hieronymus* Epiſt. 43. *Sidonii Apollinaris* et

menis, *(r)* chartae: quas antiquitates perſequuntur *Hermannus Hugo*, Ieſuita, in libro *de prima ſcribendi origine et omni literaria antiquitate*, *Mabillonius (s)* in opere *de re diplomatica*, *Montefalconius in Palaeographia Graeca*, aliique a *Fabricio (t)* producti *Bibliogr. antiquariae* cap. XXI. §. 7. et 9. vbi

C 4 et

et *Symmachi* aueo inſcriptum fuiſſe *membranae*, diſces ex illius lib. VIII. epiſt. 16. et lib 9. epiſt. 11. huius vero ex lib. IV. epiſt. 28. et 33. et 34. Scriptionem tamen in *pellibus ouillis* (*Pergamen*) iam *Herodotus* commemorauit lib. VI.

(*r*) De vetuſtis chartae generibus *Plinius* agit lib. XIII. cap. 12. De antiquitate hodiernae chartae, ex detritis pannis confectae, vid. *Montefalconius* Palaeogr. lib. I. cap. 2. p. 17 18 ſq. et lib IV. cap. 3. p. 278. Docet, iam decimo poſt Chriſtum natum ſeculo eam in vſu fuiſſe; an et antea, ignorari. Conf. *Acta Erud.* 1724. p. 102; *Fabri* Lexicon v. *charta*; *Valeſius* ad Euſebii Hiſt. eccl. lib. VIII. cap. 5. De *Sinenſium* papyro vid. *Iournal des Sçavans* Berolini a. 1697. p. 15.

(*s*) Et ex eo *Struuius* Act. liter. Faſcic. I. cap. 1.

(*t*) His addendus *Prideaux* Hiſt. Vet. Teſt. T. I. lib. VII. p. 627. ſqq. (edit. Germ.) qui breuis eſt, ſed accuratus: docens etiam, Pergamenas membranas dudum ante in vſu fuiſſe, quam ita appellarentur. Adde item *Io. Clerkii*, Angli, libellum de veterum ſtylo et pennis et papyro: qui recenſetur in *Iourn. des Scau.* T. 125. p. 130. ſqq. *Calmeti* diſſertationem de antiquitatibus ſcriptoriis, nuper a *Moshemio* illuſtratam; *Io. Nic. Funccii* librum de ſcriptura veterum, 1743. editum. *Trozii* annotationes ad *Hugonis* de ſcribendi origine librum a. 1738. recuſum valde contemnuntur in *Biblioth. raiſ.* T. XXI. p. 71. ſqq.

et ſcriptores *de atramentis (u)* nominat: quibus adde Regiomonti 1713. editam *Io. Iac. Quandtii* Diſſertationem *de atramento Hebraeorum.* Maxime memoratu digna eſt Romanorum ſcribendi ratio, qui in cera literas fingebant *ſtylo (x)* ferreo, oſſeo vel eburneo, eoque inuerſo ſcripta rurſus delebant. Vid. *Plautus Bacchid. IV. 4. 64. ſqq.* et, qui hunc Plauti locum diligenter explanat, *Ianus Douſa* in *Centurionatu lib. II. cap. 24.* Iidem tamen et in membrana ſcribebant, ac ſcripturam delebant *(y)* ſpongia. Non eſt hic omittenda mentio *pennarum anſerinarum*, quibus nunc vtimur ſcribentes: cuius artis auctor tam bene meritus eſt de humano genere, vt *anſer* videatur pro *noctua* appingendus eſſe Mineruae. Elegans eſt hac de re meditatio *Bierlingii* in *Pyrrboniſmo* ſuo *hiſtorico cap. III. §. 9. p. 189.*

X.

De variis veterum modis ſcribendi ſcriptores laudat *Holmium* et *Salzmannum* loc. cit. *Fabricius* §. 9: quibus addo *Struuium Act. liter.* faſc. I. cap. 1. ipſumque *Fabricium Bibli-*

(u) De atramento quodam ſympathetico et eius conficiendi modo vid. *Fellerus* in *Vita Leibnitii* p. 7. ſqq. Perbene quoque de ſcriptoriis antiquitatibus eſt meritus *C. G. Schwarzius*, Prof. Altorfinus, in aliquot Diſſertationibus.

(x) Vid. *Schefferus* de ſtylo cap. I. §. 1. *Lipſius* Inſtit. epiſt. cap. 1. et 4; *Lactantius* Sympoſii ſui aenigmate primo, et a me ibi annotata.

(y) *Suetonius* in Auguſto cap. 85.

Biblioth. Graec. lib. I. cap. 27. §. 3. et 4. Adde, qui de *encauſto* Imperatorum agunt, *Pancirollum* lib. I. *de reb. deperd.* cap. 2. *Borremanſium Var. lect.* cap. 4. *Sam. Strykium* et *Io. Behmium*, quorum ille 1680. hic 1715. ſingularem edidit de Imperatorio encauſto Diſputationem. Agit de eo etiam *Adr. Stegerus* in libello de *purpura* p. 57. ſqq. De *tachygraphis* (z) eorumque (*) notis (vnde (**)

C 5 *nota-*

(z) Singulare exemplum tachygraphi eſt *Caſpar Cruciger*, Wittebergenſis theologus. Is tantum valebat ſcribendi velocitate, vt ne vnum quidem verbulum concionatoris rapidam ac rapacem eius manum effugeret. Teſtis huius rei *Myconius* eſt Hiſt. Reform. cap. 12. p. 47. his verbis: *Er kunte ſo behende ſchreiben, daſs wenn er* Luthero *in der Predigt oder* Lection *nachſchrieb, er kein Wort verſahe.* Ad hoc ſcripturae miraculum illud adiungo, quod *Henr. Stephanus* potuit in tenebris ſcribere, adeoque absque omni oculorum vſu. Teſtis eſt ipſemet in *Apologia pro Herodoto* illa, quae praefixa eſt ipſius Herodoto 1584. edito p. 61.

(*) De *notis* Tyronis et Senecae vid. *Morhoſius* Polyhiſt. lit. lib. IV. cap. 2. §. 4. et *Fabricius* Bibl. Lat. lib. II. cap. 9. §. 7. p. 363. ſq. *Senecam* non eſſe auctorem iſtarum notarum, nec patrem ipſius, ipſe nos docet Epiſt. 90: *Quid verborum notas*, inquiens, *quibus quamvis citata excipitur oratio? Viliſſimorum mancipiorum iſta commenta ſunt.* Addo e *Diogene Laërtio lib. II. 48.* iam ante Socratis tempora Athenis fuiſſe vſum harum notarum tachygraphicarum ſiue huius ὑποσημειώσεως.

(**) Teſte *Auguſtino* lib. II. *de doctr. Chriſt.* cap. 26. De *notariis* veteris Eccleſiae agit *Quenſtedius* Antiquit. Bibl. et eccleſ. cap. 2. num. 8. §. 6. p. 129. ſqq. et *Suicerus* Theſ. eccl. T. II. p. 431. et *Io. Chriſtoph. Colerus* Anthol. p. 87. ſq.

notarii dicti,) agit *Lipſius Cent. I. ad Belgas epiſt.* 27; *Sixtus Senenſis Bibliothecae ſanctae* lib. III. p 171. ſqq. Qui deſcribendis libris nauabant operam, quique eos vendebant, *librarii (a)* vocabantur, de quibus *Monteſalconius Palaeogr.* lib. I. cap. 5 ſqq. Lectu quoque digna eſt *Schoetgenii* Diſſertatio (*b*) *de librariis et bibliopolis veterum*, et *Eſchenbachii* Diſputatio (*c*) *de ſcribis Romanorum.* Hebraicorum librariorum catalogum exhibet *Wolfius Biblioth. Hebr.* T. II. lib. III. cap. 3. §. 2. Librariorum quoddam genus erant *antiquarii*, qui antiquos deſcribebant codices in bibliothecis, de quibus vid *Struuius* Diſſert. *de iure bibliothecae* cap. I. §. 22. 23 24. Adde, fuiſſe

(*a*) Medio aeuo etiam, qui monachorum ſui monaſterii bibliothecae praeerat, vocabatur *librarius.* Eodem tempore bibliothecam appellabant *librariam*, Germanice *die Liberey.* Vid. *Dufreſnii* Gloſſarium v. *libraria.*

(*b*) Lipſ. 1710. Idem eam auctiorem edidit ſermone patrio a. 1722. quae editio recenſetur in *Actis erud.* Suppl. T. VIII. p. 508. Adiicio de librariorum veterum diligentia locum Sidonii Apollinaris, lib. V. epiſt. 15. memoriae prodentis, libros nouiter deſcriptos conſueſſe ab erudito quopiam relegi et retractari, et quidem altero contra legente illum codicem, e quo nouus erat deſcriptus. Mirus error, quo librarius quidam, *Aemilius Probus*, diu habitus fuit pro auctore *Vitarum excellentium imperatorum.* Scilicet exemplaribus ſuis librarii ſolebant nomina ſua modo praeſcribere, modo ſubſcribere.

(*c*) Exſtat in Faſciculo Diſſertationum Roterodamenſi P. II. p. 253. ſqq.

fuiſſe etiam *librarias*, hoc eſt, mulieres libris deſcribendis operam nauantes. Certe *Euſebius* earum meminit *Lib. VI. Hiſt. eccl. cap. 23.* Ac *Diemudis*, monialis Germanica ſaeculi vndecimi, ob plurimos eleganti ſua manu deſcriptos libros maiorem in modum laudatur a *Bern. Pezio* in Praef. ad Tomum primum ſui *Theſauri Anecdotorum* §.37. p.20. ſq.

XI.

Vtebantur etiam priſci compendiis quibusdam ſcripturae. Ac de Hebraeorum quidem abbreuiaturis *Buxtorfii* liber exſtat: cui ſupplementa nuper adiecit *Wolfius* in *Bibliotheca* (*d*) *Hebraea.* De Romanorum notis (*e*) egit *Valerius Probus*, itemque *Sertorius Vrſatus*, cuius opus Pataui anno 1672. in forma folii prodiit. Singularis harum notarum index vna cum earum interpretatione adiectus eſt Gruteriano *Corpori Inſcriptionum.* De Latinis medii aeui abbreuiaturis optime meriti ſunt Hanouerae *Baringius* et *Waltherus.* De Graecorum librariorum abbreuiaturis et ſiglis exponit *Montefalconius Palaeogr. Graecae* libro quinto toto. Exſtat etiam *Ioannis Nicolai* liber *de ſiglis veterum*, anno 1703. Lugduni

(*d*) Tomo II. lib. III. cap. 3. §. 8. p. 575. ſqq.

(*e*) Conf. *Struuii* Biblioth. numiſm. cap. V. p. 217. ſq. Huc pertinet nummariae rei ſtudioſorum concertatio de CONOB. cuius de abbreuiaturae ſenſu mihi quoque nuper placuit meam publice exponere ſententiam.

Lugduni in Batauia editus. De *veterum criticorum notis* ſingularis *Eſchenbachii* Diſſertatio *(f)* inſerta eſt Faſciculo (*g*) Roterodamenſi.

XII.

De *diſtinctionibus* ſiue *interpunctionibus* veterum docte diſputat *Clericus artis Criticae* P. III. Sect. I. cap. 10; *Stolbergius* in *Exercitationibus de diſtinctionibus*, *cumprimis N. T.* et *Monteſalconius* lib. I. *Palaeogr.* cap. 4. p. 30. ſqq. Eſt vero magnopere dolendum, veteres grammaticos non etiam excogitaſſe *notam pronuntiationis emphaticae*, vt cognoſceret lector, cui verbo accentus imponi debeat. Saepe enim fit, vt oratio ſit obſcura, quando pronuntiatur perperam; ſimul ac vero verbo emphatico ſuus imprimitur accentus, euadat luculentiſſima. E. g. horum Chriſti verborum *Ioan. X. 11:* Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, falſa pronuntiatio hanc peperit verſionem: *Ich bin ein guter Hirte.* Debebat vero τῷ *ich* imponi accentus: *ICH*, *ich*, *ſage ich*, *bin der von den Propheten verkündigte groſſe Hirte Iſraëls: ICH bins*, *und kein anderer.* Similis locus eſt 2. *Paralip. XXXIII. 4: zu Ieruſalem ſoll Mein* (*und keines andern Gottes*) *Nahme ſeyn ewiglich.* In *mein* enim debet acui

(*f*) Addatur *Rich. Simonius* Bibl. crit. T. I. c. 13. *Fabricius* Bibl. Graec. lib. II. cap. 2. §. 18. p. 274. *Acta erud.* Suppl. T. V. p. 154. ſqq.

(*g*) P. II. p. 283. ſqq.

acui pronuntiatio: quod idem fieri oportet in *v. 7. meinen Nahmen.* Faciendum idem 2. *Regum XXI. 4.* et 7. Ita ſi *Matth. XXVI. 10.* colloces accentum, quod vulgo fit, in *patrauit*, a vero ſenſu aberres neceſſe eſt. Sic igitur legito: *Nam opus bonum patrauit erga ME.* Senſus enim hic eſt: Si opus bonum erga pauperes patratum cenſetis laude dignum, quanto laudabilius erit opus in ME, in ipſum Dei Filium, patratum! Pari modo in tertia *Ciceronis* contra Catilinam oratione, eiusque capite primo, haec verba: *laboribus*, *conſiliis*, *periculis meis*, accentum debent nanciſci in verbo vltimo. Eſt enim hic *Cicero* orator glorioſus, exultatque et triumphat ob inſidias Catilinae patefactas. Si igitur non intendatur et veluti acuatur pronuntiatio in verbo *meis*, oratio fit languida ſimul et obſcura. Intelligere hinc licet cauſam, cur interdum ea oratio, quam admirabundi accepimus noſtris auribus, non habeat parem vim in animo alterius, qui eandem legit. Verbis ſcilicet ſuus accentus (*) deeſt et ſua quaſi vita. Ac laetatus ſum, cum nuper

(*) Aliud pronuntiationis emphaticae exemplum eſt in *Orat. Ciceronis pro Archia cap. 3.* Si enim haec verba: *non negligebantur*, ita fuerunt ab oratore pronuntiata, vt *τὸ non* proferretur voce elatiori grauiorique, fuit *litotes*, ſignificauitque Cicero, Romae tum vehementiſſime culta fuiſſe literarum ſtudia. Sin ea verba ſimplici pronuntiatione effudit, contrarium ſignificauit, Romae videlicet non aeque acriter, ac in caeteris

nuper vidi, *Zeltnerum* in editione ſua Bibliorum Germanicorum primam literam verborum *der* et *ein*, vbi accentus in ea incidere debet, maiuſcula forma ſcriptam voluiſſe, atque ita initium quoddam feciſſe ſignandi veram et non cuiuis lectori obuiam pronuntiationem emphaticam.

XIII.

Vti olim nullis vtebantur in ſcribendo diſtinctionibus, ita nec accentibus: cuius vtriusque moris ſpecimen videre eſt in *Actis Apoſtolorum* ex mille annorum codice, in bibliotheca Bodleiana aſſeruato, anno 1715. Oxonii a *Thoma Hearnio* editis. Aliud ſpecimen *Mareſchallus* exhibuit ad *Verſionem N. T. Anglo-Saxonicam* p. 497. De Graecorum accentuum origine et vſu exſtant *Henninii* ac *Maioris* Diſſertationes paradoxae: quarum argumen-

ris Latii oppidis, cultas tum fuiſſe literas. Poſterior haec interpretatio placet Manutio, prior illa mihi. Neutra tamen eſt ſatis certa: adeoque certiſſima Ciceronis ſententia ignoratur ab eius poſteritate. Sic certant Critici, vtrum Liuius, Polybium *lib. XXX. cap. 45.* appellans *auctorem haud quaquam ſpernendum*, laude eum an contemtu affectum voluerit. Mihi quidem videtur honoris cauſa eum ita nominaſſe. Nam et alibi (*lib. X. cap 30. et 40.*) honorifico ſenſu dixit *haudquaquam ſpernendus*, et *lib. XXXIII. cap. 10.* haud dubie laudat Polybium, cum eum vocat *non incertum auctorem cum omnium Romanarum rerum, tum praecipue in Graecia geſtarum.* Aequum igitur eſt credere, eandem fuiſſe Liuio mentem, quae Ciceroni fuit, *lib. III. de officiis cap. 32.* appellanti Polybium *bonum auctorem in primis.*

gumentum exhibetur in *Actis* (*h*) *eruditorum.* Mea quidem haec eſt ſententia. Antiquiſſimis temporibus Graeci ſcribebant ſecundum pronuntiationem, et e. g. quod *ο* pronuntiabatur producte, ſcribebant ω, quod vero breuiter, *ο*. Hinc ſequitur, eos et ſcripſiſſe et pronuntiaſſe e. g. ἀνθρωπος, Ὀμηρος, media ſyllaba longa. Poſtea vero vulgus in plurimis vocibus pronuntiationem vitiabat, dicens e. g. ἄνθρωπος, Ὅμηρος, media breui. Tandem vſus fiebat pronuntiationis tyrannus, et eruditi quoque plebeiam ſequebantur pronuntiationem. Soli poëtae ſeruabant pronuntiationem Homericam, id eſt, vetuſtiſſimam. Grammatici igitur nouam pronuntiationem ſequebantur collocandis accentibus, id vnum prouidentes, ne rurſus alia inueheretur pronuntiatio, ſed vt in pronuntiatione tandem eſſet aliquid certi.

XIV.

Ad Hebraeorum puncta et accentus quod attinet, vulgatior ſententia pro eorum vltima antiquitate propugnat accerrime. Sed cordatiores ſententiam hanc inter Rabbinorum referunt mendacia, atque cum *Luthero (i)* ſtatuunt,

tuunt,

(*h*) A. 1685 p. 147. et a. 1686. p. 331. Vid. ibidem a. 1730. p. 431.

(*i*) Comment. in Geneſ. cap. 36. fol. 540. b. Atque hac de cauſa *Zeltnerus* in Diſp. ad 2. *Sam. V*, 8. a. 1729. edita §. vlt. iudicat, *Lutheranos decere, ita ſentire,* hoc eſt, punctorum iuniorem aetatem agnoſcere. *Loeſche-*

tuunt, *punčta recens inuenta eſſe, quibus non vbique poſſimus tuto niti.* Etſi igitur *Buxtorfius* et *Wasmuthius* vulgarem opinionem ſummis viribus defenderunt, hodie tamen doctiſſimus *(k)* quisque *Cappello*, victo tandem prae-

Loeſcherus, qui lib. II. *de cauſ. ling. Hebr.* cap. 3. et 5. recentiſſimus eſt vulgaris opinionis patronus, p. 276. ſcribit, *Lutherum, cum a Criticis quibusdam exacerbatus paulo durius contra antiquitatem vocalium punctorum pugnaſſet, in poſterioribus curis, praeſertim Commentario in Geneſin, rectius diſputaſſe.* Sed falſam commentitiamque eſſe hanc narrationem, non ſolum is, quem modo memoraui, locus manifeſtum facit, ſed et alius eiusdem Commentarii f. 700. b, et f. 701. a, vbi vltimum Capitis XLVII. verſum illuſtrans Lutherus acriter punctorum nouitatem propugnat. Non igitur *Loeſchero* fidem habere debebat *Wolfius* Bibl. Hebr. T. II. p. 483.

(*k*) *Tanta enim rationum euidentia id adſtructum eſt a praeſtantiſſimis ſaeculi noſtri viris, vt vel ignorantiam vel contumaciam prodat, quisquis contrarium opinatur*, inquit *Vitringa* Obſſ. ſacr. lib. I. Diſſ. III. cap. 2. §. 4. p. 185. Addo verba *Ioſ. Scaligeri*, aſperius ita pronuntiantis in *Opuſculis* p. 342: *Delirant, qui puncta vocalia ſimul cum lingua nata eſſe putant, quos ratio, vetuſtas, et ὀφθαλμοφάνεια ipſa inſanire vincit.* Cum quo concinit *Cunaeus*, lib. I. de rep. Hebr. cap. 19. iudicans, *nugaciſſimis vti argumentis, qui negent, eſſe hoc Maſoritarum inuentum.* Eundem in modum *Schickardus* in libri *de iure regio* Theor. V. p. 109: *Valde miror, ſupereſſe, qui vocalium Hebraicarum antiquitatem ſerio credant.* Nec aliter *Hacſpanius* cenſet in *Sylloge Diſpp.* p. 176. 180. 182. 191. 192. *Zeltnerus* quoque in *Diſp. de nomine Iehoua* a. 1712. emiſſa §. 4. ait, puncta literis in S. codice adiecta eſſe *peregrina, tanta argumentorum vi*

praeiudicio, aſſentitur. Duas *(l)* tantummodo laudare libet hanc in rem Diſſertationes. Altera, *Andream Sennertum* habens auctorem, inſcripta eſt *de punctorum vocalium Hebraeorum neque cum literis, neque cum verbo DEI ſcripto coaeuitate*, Wittebergae a. 1680. recuſa. Altera *(m)* *Io. Brunsmannus* oſtendit, *accentuationem Hebraicam eſſe rem ineptam, et nulla auctoritate dignam.* Addatur *Iablonskii* praefatio ad Biblia Hebraica, itemque *Prideauxii Hiſtoria Vet. Teſt.* T. 1. p. 438. - 458. et *Io. Frid. Cottae* a. 1726. editus et *Clerico* in poſtremo *Bibliotbecae* ſuae *antiquae et nouae* tomo valde laudatus liber *de origine Maſorae punctorumque Hebraicorum.* Vid. et *Waehneri Antiq. Hebr.* T. I. p. 121. ſqq. Illud denique obſeruatu dignum, primum e *Iudaeis* noui-

vi atque robore demonſtratum eſſe, vt, caetera. Eadem eſt *Relandi* ſententia in Praef. ad *Diſſert. de pronunciatione nominis Iehoua.* Ac nuper in ipſa Wittebergenſium Academia id profiteri ſuſtinuit *M. E. F. Kobius* in Diſp. *de mingente in parietem*, a. 1725. edita, p. 4. Conf. *Weismannus* Sched. Acad. p. 441. ſq.

(*l*) Pleniſſimam hac de controuerſia tractationem reperies in *Wolfii* Biblioth. Hebr. T. II. lib. III. cap. 2. §. 4. ſqq. p. 476. ſqq. Adde *Acta erud.* Suppl. T. VII. p. 72. et a. 1725. p. 345. ſq. et in Nouis Suppl. T. III. p. 284. ſeqq. et *Carpzouii* Crit. S. cap. V. Sect. 7. Luciſſimis etiam argumentis nouitatem punctorum vocalium demonſtrat in epiſtola ad Buxtorfium *Ioannes Morinus*, inter huius *Epiſtolas* Londini 1682. editas p. 368 - 395.

(*m*) Hafniae 1708.

nouitatem punctorum vocalium et accentuum Hebraicorum agnouiſſe et propugnaſſe *Eliam Leuitam;* primum a *Chriſtianis Ludouicum Cappellum*, Profeſſorem Sedanenſem; primum e *Lutheranis Io. Chriſtoph. Kohlhanſium*, Profeſſorem Gymnaſii Gottingenſis: qui quam acriter contra aduerſarios tuitus ſit hanc ſententiam, docui in *Hiſtoria Gymnaſii Gottingenſis* cap. III. §. 24.

XV.

Olim quoque codices vna ſerie contexebantur, donec vtilitati communi melius conſultum eſt diſtinctione librorum in capita, capitum in verſus: quem morem inconſulto antiquitatis amore victus damnat *Salmaſius*. Totum ſacrum codicem primus omnium *Stephanus Langtonus*, Anglus, ſaeculo XIII. in hodierna *capita* diuiſiſſe dicitur *Pitſeo* apud (n) *Bluntium*. Habet tamen (o) *Heideggerus*, cur diuiſionem illam contendat eſſe antiquiorem. *Capita* illa in Vet. Teſt. primus in (p) *verſiculos*

(n) Cenſ. aut. p. 403. *Stephanus, Cantuarienſis Archiepiſcopus, totam Bibliam in capitula, quibus nunc vtuntur moderni, diſtinxit:* inquit *Nicolaus Triuetus* in Chronico ſuo ad annum 1228. Vid. et *Lelandi* Collectanea de rebus Britannicis T. II. p. 327.

(o) Enchir. Bibl. lib. I. c. 1. §. 6. et lib. III. c. 1. §. 7. Vid. etiam *Pritius* Introd. in lectionem N. T. cap. 26. §. 1.

(p) *Aliam* Codicis V. T. in *verſus* diuiſionem fecerant iam olim Origenes et Hieronymus. vid. *Valeſius* ad Euſebii Hiſt. eccl. lib. VI. cap. 16. et *Rich. Simonius* in Hiſt.

los diuiſit *Santes Pagninus*, teſtibus *Sixto Senenſi* et *Scaligero* apud (*q*) eundem *Bluntium*.

D 2 Sic

Hiſt. crit. V. T. lib. 2. cap. 28. itemque *Io. Croius* in Obſ. ſacr. cap. 2. 3. 6. 7. et 8. Etiam *Carolus M.* lib. I. *de imaginibus* cap. 30. et lib. II. cap. 1. 2. 3. & 11. memorat *verſiculos* Pſalmorum, quos et *commata* vocat itemque *capitula*. Imo ipſi Hebraei ſuam habent ſacri codicis in verſus diviſionem, de qua vid. *Wolfius* Bibl. Hebr. T. II. p. 44. ſq. De alia librorum Biblicorum in verſus diſtinctione verſionis Graecae veteris Teſtamenti, ſaeculo XIII. facta, vid. *Monteſalconius* Paleeogr. lib. IV. cap. 8. p. 316. ſq. Hodiernam vero verſuum numerationem debemus *Pagnino*.

(*q*) Lib. cit. p. 536. et 538. Dolendum vero, verſus Veteris Teſtamenti haud raro male diuiſos eſſe, malamque illam diuiſionem tenebras offundere interpretibus, connectentibus cum priori oratione, quae cum poſteriori erant coniungenda. Statim ſecundus ac tertius *Geneſeos* verſus ita diuidendi erant: 2. *Et terra - - abyſſi.* 3. *Et Spiritus Dei motum faciebat ſuper aquis, dixitque Deus: Fiat lux. Et facta eſt lux.* Rurſus cap. II. verſus 20. haec deberet continere verba: *Et vocauit homo - - beſtiae agri*; verſus autem 21. iſta: *Cum vero homini non inueniretur adiutorium, immiſit Deus homini ſoporem*, caetera. Ita et cap. XXXII. haec verba: *Et remanſit Iacob ſolus*, deberent eſſe finis verſus 23. non initium verſus 24. Inſignis etiam error diuiſionis occurrit *Ierem.* XIV. 17. Nam verſus prior concludendus erat his verbis DEI: *Quae modo tibi dixi, loquaris ad populum.* Sequuntur nunc non DEI, ſed prophetae verba: *Lacrymor dies noctesque.* Nec *Nouum Teſtamentum* caret malis verſuum diuiſionibus, iisque impedientibus, quo minus cognoſcatur verus verborum ſenſus. Non ita pridem id accidiſſe docui *1. Cor.* IX, 9. 10. et *2. Petri* III. 11. 12. Perbene nuper hoc nomine meritus eſt de N. T. lectoribus *Schoet-*

Sic etiam *Paulus Fagius* in verſus diuiſit *Paraphraſin Pentateuchi Chaldaicam:* id quod quo conſilio fecerit, ipſe docet in Praefatione. Noui Teſtamenti in verſiculos partitionem debemus (*r*) *Roberto Stephano*, teſte ipſius filio *Henrico* in praefatione ad *Concordantias N. T.* et hinc *Heideggero Enchir. Bibl.* lib. III. cap. I. §. 9. itemque *Pritio Introd. in lectionem N. T.* cap. 26. §. 2. Hanc *Henrici Stephani* narrationem inſpicientes, non ſine ſumma admiratione legere poſſumus, quae ſcripta reliquit in *Chronographia* (*s*) ſua *Genebrardus*. *Auguſtinus Iuſtinianus*, inquit, *Epiſcopus Nebienſis*, a. 1516. *Nouum Teſtamentum per verſiculos diſtinguit, numerorumque notis diuidit: quam verſuum diſtinctionem deinceps noſtri ſecuti ſunt.* Hinc cum manifeſtum ſit, aut *Stephanum* mentiri aut *Genebrardum*, iuſtius huic tribuerim mendacium, quippe qui pro acerrimo ſuo in haereticos odio ea narratione cauere ſtuduiſſe videtur, ne vel leuiſſimum quippiam eſſet in Catholicorum ſacris codicibus, quod auctorem haberet hominem haereticum.

XVI.

Schoetgenius ſua eius editione laude digniſſima. Vid. et *Gatackeri* Aduerſ. poſthum. cap. 17.

(*r*) De alia *Euthalii* diſtinctione N. T. in capita et verſus vid. *Fabricius* Bibl. Graec. lib. V. cap. 24. p. 367. Addatur eiusdem lib. IV. cap. 5. §. 21. p. 221. ſqq. itemque eius editio *Hippolyti Operum* T. II. p. 205. ſqq.

(*s*) Lib. IV. p. 713.

XVI.

Ad caeteros auctores ſiue profanos ſiue eccleſiaſticos quod attinet, docemur a (*t*) *Tritbemio*, primo *Ioanni de Lapide*, ſaeculi XV. Scholaſtico, in mentem veniſſe, ad facilius indicanda et inuenienda eorum loca facere illam librorum diuiſionem in *capita*, ſine qua vix vllus veterum ſcriptorum hodie typis exſcribitur. Ea vero verſuum dinumeratio, qua non pauci claſſici auctores hodie gaudent, recentiſſimae aetatis eſt, primumque auctorem habet *Matthiam* (*u*) *Berneggerum*, quem ſecutus eſt gener ipſius, *Ioannes* (*x*) *Freinshemius*,

(*t*) De ſcriptor. Eccleſ. cap. 894. Scias tamen, lector, non omnino olim incognitam fuiſſe librorum in capita diuiſionem. Tractabantur enim quibusdam in libris diuerſa argumenta: vnde per ſe naſcebatur eorum librorum in certa capita partitio. Exemplo eſt *Theophraſti* liber *de characteribus morum*. Huius generis ſunt *Gellii Noctes atticae*, qui et ipſe vltimis earum verbis fatetur, ſe ipſum libros ſuos in capita diuiſiſſe. Sic et *Ouidii* libros *Triſtium* in capita ſiue Elegias diuidi res ipſa iubebat. Alios vero libros. e. g. *Ciceronis Orationes et Officia, Liuii Hiſtoriam*, veteres habebant indiuiſos.

(*u*) *Freinshemius* in Praef. *ad Florum*: *Berneggerus omnes auctores commodioris vſus gratia in verſiculos diſtribuit*. Ipſe quidem Berneggerus Praef. in *Florum* ſcribit, *Robertinum* quendam, diſcipulum ſuum, quem Boruſſum natione fuiſſe, aliunde cognitum habeo, *Florum diſſecuiſſe in tmematia ſeu verſiculos*. Sed a *Robertino* id factum eſſe iuſſu et auſpiciis Berneggeri, vix eſt, quod dubitemus.

(*x*) Ita enim ſcribit in Dedicatione ſui *Taciti*: *Indicis neceſſitas hanc quoque curam ſecum traxit, vt ſingula*

mius, vir non minus praeclare de literis promeritus.

XVII.

Notandus quoque mos veterum eſt, ad comprimendam impoſtorum librariorum audaciam librorum concluſionibus adiiciendi adiurationes. Qua de re ſingulares exſtant diſſertationes *Fabricii* et *Lilienthalii*, illius in *Bibl. Graeca* lib. V. cap. 1. p. 74. ſqq. huius in *Selectis hiſtorico-literariis*, loco primo. Inſigne exemplum *Ioannis* apoſtoli in exitu *Apocalypſeos*, et *Irenaei*, apud *Hieronymum* in *Catal. ſcript. eccl.* cap. 35. Plura talium adiurationum exempla *Palaeographia Graeca Montefalconii* exhibet p. 58. 63. 69. 75. 76. 89. 250. 292. 385. Mihi vnam adiicere libet, quae nuper occurrit legenti duorum Benedictinorum *Iter literarium* a. 1724. Lutetiae editum. Ibi enim *p. 65.* librarius ita finit ſuam ſubſcriptionem:

Quem (librum) *ſi quis tollat, tellus huic ima debiſcat,*
Viuus et infernum petat amplis ignibus atrum. Fiat, Fiat.

XVIII.

Caeterum cum hodie quoque tot tantaeque occurrant eruditorum querelae de vitioſa librorum ſuorum deſcriptione typographica, non male facturi videntur auctores, ſi adiurent biblio-

gula capita in verſus partienda, verſuumque numerus in margine paginarum adſcribendus eſſet.

bibliopolas, vt edendis ſuis libris adhibeant correctorem quam religioſiſſimum. Nec iniuſte fecerint iidem, ſi tali adiuratione arceant poſteros ab editione ſcriptorum ſuorum publicae luci non deſtinatorum. Idque iam fecit *Lipſius*, teſtamenti tabulis *(y)* vetans quicquam ſuorum ſcriptorum a morte euulgari, adiecta hac formula: *Si quis aliter, ſacer atque inteſtabilis eſto, et Deus vindicato in ipſo poſteriſque.*

XIX.

Excogitata quoque fuit arcana ſcribendi (*) ratio, quam *ſteganographiam* vocant, cui oppo-

(*y*) Teſtis *Miraeus* in Vita *Lipſii* p. 129. Quid igitur fiet *Burmanno*, qui nuper non ſibi duxit religioni, publicare plurimas nondum antea editas *Lipſii* epiſtolas? An forte vir optimus credidit, vanam hanc fuiſſe *Lipſii* iram, maluitque commoda augere reip. literatae, quam parere edicto praetoris vitio creati? Scilicet hac vna in re voluntati illi vltimae eruditorum morem geri non debere arbitror, ſi ſcriptis eorum poſthumis inſint, quae hiſtoriam partim emendent, partim confirment, partim augeant. Talia enim perire pati, piaculum eſſe videtur.

(*) Libet hic proferre, quod ad me ſcripſit doctiſſimus vir, *M. Io. Andreas Fabricius*, Ienae a. 1733: *Memini arcani ſteganographici imperſcrutabilis, quod paucis tecum communicabo. Conueniant duo amici inter ſe de libelli cuiusdam editione. Scribant deinde ita, vt loco literae ſcribendae paginam et lineam, in qua litera illa prima eſt, ponant. Sic nemo ſcriptionem hanc detegere poterit. E. g. 85. 7; 14. 8; 15. 1; 15. 13; 16. 1; 17. 9; 17. 5; 8. 2; 9. 4; 5. 2; 6. 2; 54. 2; 40. 1; 64. 1; 71. 3; 16. 2; 3. 8; 6. 6; id eſt*, Hic eſt erudititiſſimus, *euolutis ſcilicet paginis* Conſpectus *tui* reip. lit. *editionis anni* 1733.

opponitur ars *decifratoria*, quam noſtris temporibus excellentiſſime (z) calluit *Ioannes Walliſius*, mathematicus Oxonienſis. Commendandi hic mihi ſequentes (α) libri ſunt: *Crellii* Diſp. *de Scytala Laconica*, Lipſ. 1697. *Lud. Henr. Hilleri Myſterium artis ſteganographicae nouiſſimum*, Vlmae 1682. 8. *Io. Bapt. Portae de furtiuis literarum notis libri V*. Neapoli 1602. fol. *Io. Seſtri Methodus breuiſſima in omni lingua occulte ſcribendi*, Romae 1711. 4. Addatur *Verulamius* lib. VI. *de augm. ſcient*. cap. 1. p. 279. ſqq. Nec omittenda, quae de Hebraeorum cryptographia tradit *Buxtorfius* lib. *de abbreuiat*. p. 26. ſq. et 30. deque Graecorum cryptographia librariorum *Montefalconius* Palaeogr. lib. IV. cap. 4.

XX.

Perfecta ita ſcribendi arte ab antiquiſſimis inde temporibus praeſtantiſſima quaeque ingenia libris conſcribendis dederunt operam. Ac initio quidem, quicquid librorum componeretur, verſibus contextum fuiſſe, *Strabo* tradit libro primo, isque eſt vniuerſae conſenſus

(z) Vid. *Acta erud*. 1713. p. 398. et 1729. p. 38. et 255.

(α) Alii etiam huius generis libri commemorantur in *Io. Alb. Fabricii* Opuſculis p. 12. et 13. Recentiſſima eſt *Chriſtiani Breithaupti* Ars decifratoria, 1737. et *Dauidis Arnoldi Conradi* Cryptographia denudata 1739. qui prioris inſtitit veſtigiis. Legi in primis meretur *Thuanus* lib. CXXIX. p. 1004. de decifrandi arte *Franciſci Vietae*, mathematici Galli.

ſus Graeciae. Vnde etiam (*a*) *Lactantius: Poëtae ſunt multo antiquiores*, inquit, *quam hiſtorici et oratores, et caetera genera ſcriptorum.* Scilicet etſi ſimplicius eſt ac facilius, oratione vti ſoluta, tamen, quia ne proſa quidem oratio tum temporis exculta erat, ne nimis vulgare videretur, quod ab iis ſcribebatur, qui vulgo videri volebant doctiores, vti placuit (*b*) verſibus. Et haec cauſa eſt, cur nomen (*c*) ποιητȣ̃, quod proprie ſignificat *auctorem factoremque libri*, ſolis carminum ſcriptoribus aetate ſecuta adhaeſerit. Tandem primus *Pherecydes proſam orationem condidiſſe* dicitur. Teſtis eius rei his ipſis verbis eſt *Plinius* libro (*d*) ſeptimo. Audiamus et *Apuleium*. Is in (*e*) *Floridis* Pherecydem ſcribit *primum, verſuum nexu repudiato, conſcribere auſum eſſe paſſiuis verbis, ſoluto locutu, libe-*

(*a*) Lib. VII. cap. 22. n. 2. Adeatur et *Vauaſſor* lib. de epigr. cap. 9; *Ioan. Strauchius* Diſſ. I. in Taciti Germ. cap. 3. §. 3; *Menagius* in Laërtii I. 119.

(*b*) Sic *Ioannis Saxonis*, Noribergenſis illius, libri Germanici a vulgo auide fuerunt lecti, quia numeris et rhytmis conſtabant. Eosdem nemo typographus vendere potuiſſet, ſi profluxiſſent verbis ſolutis.

(*c*) Conf. *Fabricius* Bibl. Graec. lib. I. cap. 1. §. 1. et 2. Generali hoc ſenſu *poëta* dicitur a *Plauto Aſin. IV. 1. 3.* E contrario *ποιεῖν librum* reſtrictiore ſenſu a *Diogene Laërtio* I. 111. dicitur, qui totius operis ſui ſermonem metri lege coërcet.

(*d*) Cap. 56.

(*e*) P. m. 351. ſq.

ra oratione. At alio *(f)* loco *Cadmum* Mileſium huius rei auctorem facit *Plinius*, vt adeo a ſemetipſo diſſentire contrariaque tradere videatur. Quae res ſollicitauit *(g)* Criticos, parum perſpicientes, quo pacto in concordiam redigi queant diuerſae *Plinii* narrationes. Mihi vero ex voto res videtur ſuccedere, ſi dicas, *Cadmum* hiſtorici, *Pherecydem* philoſophici argumenti libros compoſuiſſe primum oratione libere profluenti, eamque ipſam eſſe *Plinii* ſententiam.

XXI.

Etſi vero cum ligato, tum ſoluto ſermone ſcripta fuerant (α) volumina quamplurima, tamen

(f) Lib. V. cap. 29.

(g) Vnum nomino *Ptolemaeum Flauium*, eiusque *Centuriae criticae* caput vltimum, quod in *Gruteri Theſauro critico* exſtat T. I. p. 994. ſq.

(α) Scriptores, qui ante Homerum libros ediderunt dudum deperditos, *Fabricius* recenſet in primo *Bibliothecae Graecae* libro, itemque *Ionſius* lib. I. cap. 3. Horum ſcripta cur interierint, duae potiſſimum cauſae ſunt. Primo qui verſibus ſcripſerant, eorum libri ideo facile peribant, quia nemo eorum non erat longo interuallo inferior Homero: cuius poëticum opus cum tantae eſſet molis, omnem legentium operam abſumebat. Qui vero proſa vſi erant, eorum ſcripta tum negligebantur, cum, quae ſcripſerant, ſuos congeſſiſſent in libros longeque et accuratius et ornatius expoſuiſſent Herodotus et ſecuti eum ſcriptores. Deinde mortem tot libris attulit vaſtatio Athenarum ac totius Graeciae a Xerxe facta, quam ipſe Herodotus libro octauo deſcribit: cui ſucceſſit altera duce Mardonio a Xerxe relicto: quam idem in libro nono commemorat.

tamen partim temporis iniuria, partim vilitatis ſuae culpa, librorum maxima pars periit, ac, ſi ab Hebraeis diſceſſerimus, vetuſtiſſimus ſcriptor ligati ſermonis, quem habemus, *Homerus* (*b*) eſt; ſoluti, *Herodotus*. Nam quae *Homero* antiquiora iactantur poëmata, conſentientibus eruditis ſpuria ſunt. Pari modo quae ſcripta ſoluta oratione feruntur ante *Herodotum*, qui CCCCL. annis ante natum Chriſtum floruit, ab eruditiſſimo quoque agnoſcuntur ſuppoſititia, *e. g. Aeſopi fabulae*, *Phalaridis* ac *Themiſtoclis Epiſtolae*, *etc.*

XXII.

Librorum multitudo iam olim (*) occaſionem dedit colligendis bibliothecis, quarum hodie non niſi fama ſupereſt. De celebrioribus antiqui orbis bibliothecis ſingulari ſyntagmate egit *Lipſius*, in quo potiſſimum fata deſcribit bibliothecae Alexandrinae, Piſiſtrateae, Ariſtoteleae, Attalicae, Octauiae, Capitolinae. Quem librum dolendum eſt non prodiiſſe denuo annotationibus *Georgii Hieronymi Welſchii* auctum, qui et adiunxerat cata-

(*b*) Hinc *princeps literarum* recte appellatur a *Plinio* lib. II. cap. 6. qui et *primum doctrinarum et antiquitatis parentem* eum vocat lib. XXV. cap. 2. *Herodotus* vero, antiquiſſimus hiſtoricorum Graecorum, qui ſuperſunt, a *Cicerone* vocatus eſt *hiſtoriae parens*.

(* De *Euthydemi* cuiusdam copioſa bibliotheca tempore *Socratis* vid. *Xenophon* Memorab. Socr. lib. IV. p. 791. et 793.

catalogum bibliothecarum ac pinothecarum praeſtantiorum. Teſtis enim eſt in eius *Vita Lucas Schroeckius*, laborem illum iam perfectum reliquiſſe publicaeque editioni maturum *Welſchium*. Adeatur et *Struuius Introd. in rem lit.* cap. 2. et *Hottingerus*, qui alphabeticum exhibet catalogum bibliothecarum tum veterum, tum hodieque exſtantium in *Bibliothecario* ſuo (*i*) *quadripartito*.

XXIII.

Tandem ars typographica (cuius beneficio bibliothecarum plena facta ſunt omnia, vt hodie vix vlla ſit praeclare eruditi viri bibliotheca, quae non praeferri mereatur celeberrimae illi Alexandrinae,) ſaeculo XV. inuenta eſt, de auctore eius certantibus Harlemo, Moguntia, et Argentina. Id nemo dubitat, patriae noſtrae deberi vtiliſſimae artis inuentionem, *Beroaldo* (*k*) ita canente:

O Germania, muneris repertrix,
Quo nil vtilius dedit vetuſtas,
Libros ſcribere quae doces premendo.

Caeterum Moguntiae artis huius incunabula tribuere non dubito, permotus auctoritate *Hartmanni Schedelii* et *Io. Trithemii*, ſcriptorum fide dignorum. Ille in *Chronico* ſuo

(*i*) Cap. II. §. 5. p. 12. 33.
(*k*) Opuſc. f. 123. a.

ſuo *(l)* teſtis eſt, *artem imprimendi libros apud Maguntiam, Rheni vrbem, a. 1440. inuentam eſſe.* Hic in Epiſtola quadam, teſte *Rich. (m) Simonio: Impreſſoria*, inquit, *arte NOSTRIS DIEBVS apud Moguntiacum inuenta*, caetera. Ars haec a rudibus *(n)* profecta

(l) f. 252. b. Etiam *Wernerus Rolefink* in *Faſciculo temporum* pagina vltima ſcribit, *impreſſiones librorum ortum ſuae artis habuiſſe in Maguntia.* Alia certae fidei teſtimonia de inuentione artis typographicae Moguntina pete ſis ex *Appendice* Tomi ſecundi *Bibliothecae Vffenbachianae vniuerſalis* p. 12. 16. 24. 51. 80. 84. 99. 110. 111. 112.

(m) Bibl. crit. T. IV. Epiſt. 20. p. 159. Simillimum locum alium Trithemii exhibet *Schelhornius* Amoen. T. VII. p. 283. qui et videatur p. 285. in nota. Idem Trithemius in *Epiſtolis familiaribus*, Haganoae 1536. excuſis, p. 305. ita ſcribit: *Ars, quam impreſſoriam vocant, tempore infantiae meae apud Moguntiam, metropolim Francorum, inuenta*, caetera. Harlemi tamen verius, quam Moguntiae, natam eſſe hanc artem, innuit, ni fallor, *Io. Badius Aſcenſius*, in Praefatione ad *Occami Dialogum* a. 1494. editum haec ſcribens: *Ex quo diuina imprimendi facultas inuenta aut, vt verius dicam, in meliorem formam reuocata eſt*, caetera.

(n) Conf. *Melch. Adamus* Vit. philoſ. p. 1. ſq. *Struuius* Introd. cap. XI. quo hiſtoriam typographicae artis curate perſequitur; *Oudinus* T. III. de ſcript. Eccl. p. 2741. ſqq. *Fabricius* Bibliogr. antiq. cap. XXI. §. 11; *Ioach. Langius* Inſtit. ſtudii theol. liter. p. 152. ſqq. De primitiis typographiae Harlemenſibus legi debet *Vffenbachii* epiſtola in *Schelhornii* Amoenit. liter. T. IX. p. 969. ſqq. Imprimis laudandi ſunt *Maittairii* et *Orlandi Annales typographici*, quos recenſent *Acta erud.* a. 1719. [illegible] p. 478.

ſecta initiis tanta cepit *(o)* incrementa, vt hodie, quo progrediatur, non *(p)* habeat.

XXIV.

p. 478. et a. 1724. p. 101. et Suppl. T. VIII. p. 104. *Maittairio* doctiſſima ſupplementa adiecerunt *Loeſcherus* Stromat. p. 134. ſqq. et p. 238. ſqq. *Schelhornius* Miſcell. Lipſ. T. XII. p 66. ſqq. et in Amoenitatibus ſuis *literariis*, itemque *Seelenius* in *Selectis* ſuis *literariis*. Hebraicorum typographeorum et typographorum notitiam ſuppeditat *Wolfius* Biblioth. Hebr. T. II. lib. IV. cap. 5. §. 8. ſqq.

(o) Dignus lectu eſt *Pauli Patris* liber *de Germaniae miraculo optimo maximo, typis literarum*, a. 1710. Lipſiae editus, in quo vniuerſam rationem atque pulchritudinem artis typographicae explicat, atque omnia typorum genera exhibet, ſimul cap. 1. de inuentoribus huius artis differens, quibus quidem perperam adſcribit ſocium *Ioannem Regiomontanum*, fauore ſcilicet impulſus erga Matheſin, cuius Profeſſor erat; et cap. 2. multorum doctiſſimorum virorum laudes producens artis typographicae. Adde *Erh. Reuſchii Nachricht von den erſten, inſonderheit Nürnbergiſchen Buchdruckern:* quo de libro vid. *Arbeiten der Gelehrten im Reiche p. 236. ſqq.*

(p) Fuit, qui typographicas literas magis aſſimilare ſtuderet chirographicis. Certe enim eae literae, quibus in ſcribendo vtimur, non omnino aequant figuras typographicarum. Sed merito caruit conſilium illud ſucceſſu. In manibus habeo librum quendam nouis illis typis expreſſum, cuius ecce titulum: *Lettres miſſives du Sr. de Rangouze. Imprimé à Paris, de l'Imprimerie de nouveaux Caracteres, inventéz par P. Moreau, Eſcrivain juré à Paris, et Imprimeur ordinaire du Roy*, 1648 in 8. Scio, etiam Lipſiae huius generis typos haberi, et iis interdum excudi carmina epiſtolica. Fuit praeterea quidam *I. B. de Lana*, qui a. 1734. iactaret nouam eamque expeditiorem artem typographicam: cuius de ea literas inſerui *Parergorum Gottingenſium* libro quarto p. 141. ſqq.

XXIV.

Libet hic ſubiicere mentionem aliquot egregiorum de ortu artis typographicae librorum, quos componendi occaſionem ſuis auctoribus praebuit *Iubilaeum typographicum* anno 1740. in Germania celebratum. Hagae ſcilicet eo anno *Proſper Marchand* ἀνωνύμως edidit *Hiſtoire de l'origine et de premier progrés de l'Imprimerie*, ſumma ſtatim laude affectus in *Bibliotheque Germanique* T. XLIX. p. 1. ſqq. Ad hoc opus *Supplementum de libris ſaeculo decimo quinto (q) excuſis* exhibetur in *Bibliotheque raiſonnée* T. XXV. p. 271. ſqq. Eodem anno Altorfii *Chriſtianus Gottlibius Schwarzius* edidit et illuſtrauit *Primaria quaedam documenta de origine typographiae*, tribus incluſa Diſputationibus Academicis. Anno eodem Lipſiae *Io. Henr. Leichius* librum emiſit *de origine et incrementis typographiae Lipſienſis*. Adiunxit *Diatriben de libris ligno inciſis*, itemque *ad Maittairii Annales typographicos Supplementum librorum ſaeculo XV excuſorum*. Eodem anno Harlemi *Io. Chriſtianus Seizius* edidit *Succinctam tractationem hiſtoricam de arte typographica*, eius natiuitatem Harlemo vrbi vindicans: qui liber in *Actis eruditorum* recenſetur

(q) Librorum ante annum 1500. excuſorum, quos habet bibliotheca Regis Galliae, catalogum exhibet *Phil. Labbeus* in *Noua bibliotheca MSS. librorum*, Lutetiae 1653. (in 4.) edita, p. 337-358.

cenſetur a. 1743. p. 93. ſqq. Anno eodem Noribergae *Sebaſt. Iac. Iungendreſius Diſquiſitionem* protulit *in notas characteriſticas librorum a typographiae incunabulo ad annum 1500. impreſſorum*: et *Frid. Chriſtianus Leſſerus* Lipſiae *Typographiam iubilantem*: et Hamburgi *Io. Chriſtianus Wolfius* comprehenſa duobus voluminibus *Monumenta typographica.* Anno 1741. prodiit Lipſiae *Ioannis Davidis Koeleri Hochverdiente und aus bewaehrten Vrkunden wohlbeglaubte Ehrenrettung IOHANN GVTTENBERGS wegen der erſten Erfindung der Buchdrucker-Kunſt, mit gaenzlicher und unwiderſprechlicher Entſcheidung des darüber entſtandenen dreyhundertjaehrigen Streites getreulich und mit allem Fleis ausgefertiget:* qui liber recenſetur ſummoque merito laudatur in *Actis eruditorum* anni 1744. p. 622. ſqq. Eodem anno (1741.) editus eſt *Io. Georgii Hageri* tertius Tomus *de arte typographica* hiſtoriam huius artis literariam praeclare illuſtrans: cuius recenſio exhibetur in *Nouellis literariis Lipſienſibus* eiusdem anni p. 335. et 336. Ac ipſo illo anno *Samuel Engelius* Bernae ſcripſit *Remarques ſur l'origine de l'art de l'Imprimerie:* et a. 1742. epiſtolam ſubiunxit cum de typographiae initiis, tum de antiquiſſimis aliquot librorum editionibus. Quas duas diſſertatiunculas (implent enim vix quatuor plagulas, inſertas etiam *Diario literario*

Helue-

Heluetiae Gallice ſcripto,) iis legendas commendo. qui breui tempore cognoſcere auent litem hanc exactiſſime definitam. Inuentionem videlicet huius artis primam aſſerit Sinenſibus, ſecundam Germanis: quibus tum cognitam fuiſſe negat artem Sinenſium. Inter Germanos *Laurentio Coſtero* primum vindicat inuentionis huius gradum, docetque, hoc fundamento nixum *Ioannem Guttenbergium* expeditiorem reddidiſſe hanc artem et perfectiorem, nec multo poſt colophonem huic arti impoſuiſſe *Petrum Schoifferum.*

CAPVT IV.

DE
ORTV ET PROGRESSV STVDIORVM LITERARIORVM.

Σύνοψις.

Literarum cultura antiquiſſimis temporibus in Aegypto et Chaldaea, itemque in gente Hebraeorum, I. *De Hebraeorum ſcholis propheticis,* II. *De occaſionibus et incitamentis excolendarum diſciplinarum,* III. *Diuiſio Hiſtoriae literariae in* antiquam, mediam *et* nouam, IV. *De ſapientia veterum Aegyptiorum*, V. *De Graecorum in Aegyptum peregrinationibus literariis*, VI. *Quod et cur Graeci caeteris gentibus eruditione antecelluerint*, VII. *Catalogus praecipuorum Graeciae ſcriptorum*, VIII. *Athenarum gloria literaria*, IX. *itemque Alexandriae*, X. *Occaſio literaturae a Graecis communicatae cum aliis*

gentibus, XI. *Propagatio Graecae literaturae ad Aſiae gentes*, XII. *ad Romanos*, XIII. *Catalogus praecipuorum ſcriptorum claſſicorum Latinorum*, XIV. *De literarum cultura inter Chriſtianos priorum ſaeculorum*, XV. XVI. *Catalogus Patrum eccleſiae*, XVII. *De quantitate eruditionis Patrum Eccleſiae*, XVIII. XIX. XX. *De Principibus Patrum Eccleſiae*, XXI. *De Patribus Eccleſiae ſecundanis*, XXII. *De cultura iuris ciuilis ſub Impp. Conſtantinopolitanis*, XXIII. *Catalogus Scriptorum ethnicorum, adulta tam religione Chriſtiana florentium*, XXIV. *De barbarie per orbem Chriſtianum medio aeuo regnante, eiusque cauſis*, XXV. *De ſtatu rei literariae ſaeculo ſexto, ſeptimo et octauo*, XXVI. *Quo tempore deſierit vſus Latinae linguae vulgaris*, XXVII. *De ſtatu rei literariae ſaeculo nono*, XXVIII. XXIX. XXX. *ſaeculo decimo*, XXXI. *De cauſis collapſae rei literariae*, XXXII. *De ſtatu rei literariae ſaeculo vndecimo et duodecimo*, XXXIII. *De ſchola Pariſienſi*, XXXIV. *De Iudaeorum hoc aeuo ſtudio literarum*, XXXV. *De origine Academiarum*, XXXVI. *De ſtudiis literariis Arabum medio aeuo*, XXXVII. *De praecipuis Scholaſticis*, XXXVIII. *De primo Academiarum ſtatu*, XXXIX. *De vtilitate Academiarum ad perpetuitatem ſtudiorum literariorum*, XL. *De ſtatu rei literariae ſaeculo decimo tertio*, XLI. *Scriptores huius ſaeculi*, XLII. *De rei literariae ſtatu ſaeculo decimo quarto*, XLIII. *Huius ſaeculi ſcriptores*, XLIV. *De* Petrarcha, *ſapientiae literatae inſtauratore*, XLV. *De cauſis proſperi progreſſus literarum ſaeculo decimo quinto*, XLVI. *Huius ſaeculi ſcriptis clari Graeci et Itali*, XLVII. *et Germani*, XLVIII. *De huius ſaeculi ſtatu rei literariae*, XLIX. *De teſtibus veritatis deque Academiis huius ſaeculi*, L. *De ſtatu rei literariae ſaeculo decimo ſexto*, LI. *De Maecenatibus huius ſaeculi*, LII. *Scriptores huius ſaeculi*, LIII. *Academiae et bibliothecae hoc ſaeculo conditae*, LIV. *De ſaeculi decimi ſeptimi Maecenatibus et Academiis*, LV. *De ſtatu Gymnaſiorum huius ſaeculi*, LVI. *De Regiis ſcientiarum Societatibus*,

tatibus, LVII. *De philoſophiae nouis ducibus hoc ſaeculo*, LVIII. *De reſtituta philoſophis hoc ſaeculo libertate*, LIX. *Scriptores huius ſaeculi celebriores*, LX. *De bibliothecarum aliarum interitu, aliarum ortu*, LXI. *De ſtatu rei literariae apud Pontificios hoc ſaeculo*, LXII. LXIII. *De fontibus hiſtoriae literariae ſaeculi noſtri*, LXIV. *De Maecenatibus huius ſaeculi*, LXV. *De hodierno ſtatu in Italia*, LXVI. *et Hiſpania*, LXVII. *De Attalis huius ſaeculi literariis*, LXVIII. *Scriptores ſaeculi huius noſtri*, LXIX. LXX. LXXI. LXXII. *De literatura hodierna Eccleſiae Graecae, itemque Iudaeorum*, LXXIII. *Sinenſium*, LXXIV. *Muhammedanorum*, LXXV. *Malabarum*, LXXVI.

I.

Etſi non eſt dubium, iam ante inuentam ſcribendi artem variis modis exercitaſſe ingenia ſua homines; (nam et noſtros maiores, cum nondum literas noſſent, qualescunque poëtas ac muſicos habuiſſe, *Tacitus (a)* teſtis eſt:) tamen poſt Moſem primi omnium Aegyptii, a quibus inuentas literas ſupra diximus, monumenta confeciſſe videntur literaria. Vnde quamuis *Diogeni Laërtio* (*b*) aſſentiamur, Chaldaeos (*c*) priores Aegyptiis ingeniorum culturae ſe dediſſe; illi tamen his rurſus vſi ſunt magiſtris, ab eisque et ſcribendi artem acceperunt et alia literarum adminiculo vel primum inuenta, vel ſolertius exculta. Confirma-

(*a*) De mor. Germ. cap. 3. Conf. *Strauchius* Diſſ. I. in Taciti Germ. cap. 3. §. 2. ſqq.

(*b*) Prooem. §. 8.

(*c*) Nam Chaldaea prius habitata eſt, quam Aegyptus.

firmatur id ſacri codicis auctoritate, in quo (*d*) quippe et Chaldaeorum et Aegyptiorum σοφία, id (*e*) eſt, *eruditio* celebratur, ſimulque indicatur ſtudiorum literariorum conditio in gente Hebraeorum, vberius a me expoſita in *Actis* (*f*) *Philoſophorum*. Inter Hebraeos vero quam laete floruerint literae, ex eo apparet, quod, vt Salomo *Eccleſ. XII, 12.* refert, ingens erat apud eos prouentus librorum.

II.

Ibi vero cum omiſerim mentionem *ſcholarum Propheticarum*, nunc addere debeo, Prophetas Hebraeos, ſapientiae diuinae antiſtites, ſolitos eſſe theologiam docere (*g*) iuuenes poſtea futuros theologiae doctores in ſancto illo populo. Erant igitur hi iuuenes noſtris Theologiae Studioſis ſimiles, ac vocabantur *prophetae* ſenſu latiore: quo ſenſu et *1. Cor. XIV. prophetae* appellantur omnes ſacrarum literarum interpretes. Talium *prophetarum*, h. e. theologorum non immediate θεοπνεύςων, centum memorantur, *1. Reg. XVIII, 4.* et quadringenti *cap. XXII, 6.* Vere *officinae Spiritus Sancti* erant hae ſcholae, qui et e piiſſimis

(*d*) 1. Regum IV, 30. Actor. VII, 22.

(*e*) Vid. *Acta Philoſ.* P. I. cap. 2. §. 7. et 8.

(*f*) P. VII. cap. I. §. 33. 34. 35.

(*g*) Talis poſtea fuit ſchola ipſius prophetarum principis, CHRISTI, qui in praeparatos per aliquod tempus diſcipulos poſt adſcenſionem ſuam largiſſima menſura ſuum effundebat Spiritum.

mis diſcipulis vnum alterumque ſubinde eligebat, quem ad populum mitteret modo miraculis, modo rerum futurarum praedictione conſpicuum. Tales ſcholae memorantur, *1. Sam. X, 5.* et *XIX, 18. ſqq. 2. Reg. II, 3.* et *IV, 38.* Nec inepte concludit (*h*) Witſius, e Samuelis ſchola prodiiſſe Nathanem, Gadum, Hemanem, Aſaphum, Ieduthunum. Iure et hoc inde concludo, fuiſſe etiam minores ſcholas in populo Hebraico, in quibus legendi ſcribendique artem, arithmeticam, fundamenta religionis prima, et huiusmodi alia edocti pueri, tum demum recipiebantur in ſcholas ſuas a Prophetis. Nec ſpecie veri caret *Io. Clerici* ſententia ex *1. Paralip. XIII, 32.* diſcere nos iubentis, illi Hebraeorum nationi, quae ab *Iſaſcharo* nomen gerebat, potiſſimum curae cordique fuiſſe aſtronomiae ſcientiam: quanquam alium huic loco ſenſum tribuit *Weidlerus* in *Hiſtoria Aſtronomiae* p. 262.

III.

Caeterum tres fuiſſe ſtudiorum literariorum et genitrices et nutrices, alibi (*i*) iam pluribus docui, neceſſitatem (*k*) videlicet, voluptatem,

(*h*) Lib. *de prophetis* cap. 10. § 4. quo toto in capite de illis *Prophetarum ſcholis* differit. Vid. et *Baſnagius* Hiſt. Iud. lib. VI. cap. 5. §. 3. itemque *Buddeus* Hiſt. Vet. Teſt. T. II. p. 276. ſqq.

(*i*) Vid. *Acta Philoſ.* P. II. cap. 3. §. 17. ſqq.

(*k*) Hinc barbaris etiam in ſaeculis viguiſſe ſtudia mathematica, obſeruat *Rol. Mareſius* lib. II. epiſt. 47. pag. 485.

ptatem, et ſuperſtitionem. Harum prima ortum dedit arti hiſtoricae, geometriae, aſtronomiae, arti epiſtolicae; altera muſicae et poëſi; tertia aſtrologiae.

IV.

Tres quoque aetates rei literariae non incommode ſtatuimus, exemplum eorum ſequentes, qui ciuilem tractant hiſtoriam. Libet igitur hiſtoriam literariam diſpeſcere in *antiquam*, *mediam*, et *nouam*. *Antiquam* dico, quae inde a Moſis aeuo perducitur ad literarum in Graecia et Italia interitum. Hanc rurſus haud inepte diuiſeris tres in periodos, quarum prima complectatur tempora philoſophiam Ionicam praecedentia, ſecunda hinc procedat ad Auguſti Imp. aetatem, tertia decurrat vsque ad religionis ethnicae interitum et Chriſtianae παμβασιλείαν. *Media* igitur eſt, quae a Conſtantino M. profluit vsque ad imperii Chriſtianorum Conſtantinopolitani exitum, et artis typographicae exortum. *Noua* denique ab eo tempore, quo Graecorum exulum inſtinctu rediit in praecordia Italorum virtus Auguſtaei aeui, ad hanc noſtram aetatem progreditur.

V.

In antiquo illo orbe literarum ſtudio maximam et nobiliſſimam ſibi peperit famam Aegyptus. Verum et hic verum eſſe illud Plinii: *Alia clariora ſunt, alia maiora*, praeclare docuit *Conringius* priori *de Hermetica medicina* libro, quippe quo non ſolum de *Hermete Tris-*

Triſmegiſto accuratiſſime diſputat, ſed omnem veterum Aegyptiorum (*l*) ſapientiam eruditiſſime perſequitur. Cuius operis cum epitomen exhibuerim in *Actis* (*m*) *philoſophorum*, adiectisque nonnullis id argumenti illuſtrarim vberius, lectores meos illuc volo delegatos. Addatur *Reimmanni Idea Syſtematis antiquitatis literariae Aegyptiacae*, a. 1718. edita.

VI.

Ex Aegypto ſtudia literarum deriuata ſunt in Graeciam, cuius incolae peregrinationes ſuſceperunt docendarum ab Aegyptiis literariarum artium gratia. Legimus enim, Pythagoram, Thaletem, Democritum, Platonem, aliosque, eo conſilio in Aegyptum profectos eſſe.

VII.

Graecis vero ea laus debetur, quod acceptam ab Aegyptiis ſcientiam diligentius excoluerunt, ac primi ſtudia literaria philoſophicum

E 4 maxime,

(*l*) Dolendum eſt, impeditum fuiſſe *Conringium*, quo minus etiam perficeret opus, quod iam componere ſe aggreſſum eſſe fatetur in *Antiq. Acad.* p. 214. *de ſapientia Chaldaeorum veterum*. Imo in *Conringianis epiſtolicis* edit. a. 1719. p. 67. legimus, confectum iam fuiſſe librum illum a *Conringio*: qui ſi ſupereſt ac in lucem a quoquam protrahetur, magna inde lux profecto aceeſſura eſt Hiſtoriae antiquae literariae.

(*m*) Tomo II. p. 659. ſqq. Ibidem Tomi I. p. 636. egi de Aegyptiorum ingeniis. Nuper etiam *Schuckfordus Harm. hiſt.* T. II. p. 242. ſqq. diſſeruit de antiquiſſimorum Aegyptiorum eruditione.

maxime, in ſyſtematicum redegerunt ordinem: id quod ſtatuentem *Laërtium* defendi in *Actis* (*n*) *Philoſophorum*, ſimulque (*o*) oſtendi cauſam, cur Graeci philoſophiam prae cae eris gentibus ad non mediocre perduxerint faſtigium. In Graecia longo ſatis interuallo laetiſſime floruerunt ſtudia, eoque magis, quod magno in honore habebantur, qui eruditione praeſtabant. Nam, cum veriſſimum ſit *Suillii* cuiusdam (*p*) vaticinium, *ſublatis ſtudiorum pretiis, etiam ſtudia peritura eſſe;* e contrario, quae *Ciceronis* (*q*) verba ſunt, ab *Auguſtino* quoque (*r*) repetita, *honos alit artes, omnesque accenduntur ad ſtudia gloria, iacentque ea ſemper, quae apud quosque improbantur.* Scilicet non ſolum praeſtantiora Graeci

(*n*) P. II. cap. III. §. 25-28. De ſingulis ſcientiis vere dixeris, quod de medicina ſcribit *Corn. Celſus* in ſua praefatione *eam apud Graecos aliquanto magis, quam in caeteris nationibus, excultam eſſe, primumque Aeſculapium ſcientiam illam adhuc rudem paulo ſubtilius excoluiſſe.*

(*o*) Ibid. cap. I. § 22 23. 24.

(*p*) Apud *Tacitum* Annal. XI. 7. 4.

(*q*) Lib. I. Tuſcul. cap. 2.

(*r*) Lib. V. de ciuit. Dei cap. 13. *Quis enim virtutem amplectitur ipſam, praemia ſi tollas?* inquit *Iuuenalis* Sat. X. 141. Contra *cuius rei praemium eſt in ciuitate, ea maximis ſemper auctibus creſcit:* quae verba ſunt *Liuii* IV. 2. Poſſent hic laudari clariores Graeciae Maecenates, inter quos praeter *Piſiſtratum* etiam ipſius filium referimus, *Hipparchum*, auctore *Aeliano* lib. VIII. Var. Hiſt. cap. 2.

Graeci *(rr)* a natura acceperant ingenia, ſed cum in liberis ipſorum rebuspublicis eloquentiam ſequeretur honor et potentia, ciuium filii rhetorum ſcholas frequentabant, vnaque cum dicendi arte addiſcebant omne literarum genus. Eadem reipublicae libertas facilem ipſis faciebat philoſophiae culturam, ſub iugo gementis monarchico in Chaldaea, Perſide, et Aegypto. Denique cum, qui reipublicae praeerant, literas didiciſſent adoleſcentes, fieri non poterat, quin patronis abundarent et literae et literati.

VIII.

Hinc tantus ibi prouentus fuit philoſophorum, oratorum, poëtarum, hiſtoricorum, geometrarum, aſtronomorum, medicorum, grammaticorum, muſicorum: inter quos clariſſima ante natum Chriſtum ſunt nomina *(s)* *Tha-*

(rr) Graecos et ingeniis et moribus hodiernae Gallicae genti fuiſſe ſimillimos, facilis edocebit comparatio. Ac vrbem Lutetiam iure nominaueris *Athenas*, priſcis illis Athenis multo literatiores. Gallorum etiam linguae idem accidit, quod Graecae, vt eius vſus non contineatur patriae finibus, ſed omnium prope Europae incolarum communis ſit.

(s) Thales vnus eſt de *ſeptem* illis priſcae Graeciae *ſapientibus*, hic quoque loci noſcendis. Egi de iis in *Actis Philoſ.* T. II. p. 494. ſqq. *Aeſopi* quoque mentio hic facienda, de quo vid. eadem *Acta* T. I. p. 944. ſqq. et T. II. p. 253. ſqq. et p. 275. ſqq. De *Thalete* vero vid. eadem *Acta* T. III. p. 160. ſqq.

Thaletis, (t) Pythagorae, Socratis, Aeſchinis, Antiſthenis, Ariſtippi, Cebetis Thebani, Euclidis Megarenſis, Platonis, (tt) Ariſtotelis, Theophraſti, Democriti, Heracliti, Epicuri; Georgiae, Iſocratis, Demoſthenis, Lyſiae, Aeſchinis; Homeri, Heſiodi, Anacreontis, Pindari, Aeſchyli, Sophoclis, Euripidis, Ariſtophanis, Lycophronis, Theocriti, Callimachi, Apollonii Rhodii; Euclidis, Archimedis, Eudoxi; Hippocratis; Ariſtophanis Byzantini, Ariſtarchi; Ariſtoxeni; Herodoti, Thucydidis, Xenophontis, Apollodori, Polybii, Diodori Siculi, Dionyſii Halicarnaſſenſis: quorum vberior notitia petenda eſt e ſecundo tertioque libris *Bibliothecae Graecae Fabricianae.* Eiusdem liber quartus de luminibus Graeciam Graecasque literas poſt natum Chriſtum vsque ad Conſtantini M. tempora illuſtrantibus, *Strabone, Philone, Ioſepho, (u) Arriano, Dione Chryſoſtomo, Dione*

(t) *Pythagoras* fuit primus ludi literarii moderator e Graecis, qui ad formam Aegyptiorum ſcholam condidit, non quidem in Graecia, ſed in Italia. Primum philoſophicae ſcholae in Graecia conditorem fuiſſe *Anaximandrum,* in *Actis Philoſ.* docui T. III. p. 181.

(tt) *Ariſtoteles* maior factus eſt rex, quam diſcipulus ſuus, *Alexander Magnus.* Hic enim ſub imperium ſuum redegit nationes quidem plurimas, ſed barbaras illas, easque vnius aetatis. Illum coluerunt, et quidem immenſo cultu, nec ſolum externe, ſed etiam interne, maxima ingenia gentium cultiſſimarum, idque per plura ſaecula.

(u) Hic fuit *Epicteti* diſcipulus, et *Enchiridion,* quod eius

Dione Caſſio, *Plutarcho*, *Appiano*, *Claudio Ptolemaeo*, *Pauſania*, *Polyaeno*, *Luciano*, *Galeno*, *Sexto Empirico*, *Diogene Laërtio*, *Herodiano*, *Oppiano*, *Athenaeo*, *Aeliano*, *M. Aur. Antonino*, *Maximo Tyrio*, *Philoſtratis*, *Alexandro Aphrodiſienſi*, *Plotino*, *Porphyrio*, *Iamblicho*, *Ariſtide*, *Hermogene*, *Longino*, *Aphthonio*, *Iulio Polluce*, *Heſychio*, aliisque, copioſe agit ac erudite, ideoque hanc in rem conſulendus eſt.

IX.

In Graecia Attica maxime regio (x) ingeniorum fertilis fuit, et Athenis tam ſtrenuam cuiuis literarum generi nauarunt operam praeſtantiſſimi viri, vt *Cicero* (y) Athenas appellare non dubitet *omnium doctrinarum inuentrices*, alioque (z) loco iudicet, *ex hac vrbe doctri-*

eius nomen praeſcriptum habet, edidit. Quare non *Epicteti Enchiridion*, ſed *Arriani Enchiridion Epicteteum* vocandum cenſet *Menagius* annot. ad *Laërtii* lib. X. §. 135.

(x) *Cicero* lib. II. *de nat. deor. propterea* iudicat *Atticos fuiſſe acutiores, quia Athenis tenue coelum et aër purior.* In regione Attica puriſſimum et ſaluberrimum ſe obſeruaſſe aërem, ſcribit etiam in *Itinerario* ſuo lib. V. p. 24. *Iacobus Sponius*, addens, hodiernos eius regionis incolas, etſi non excolant ingenia literarum ſtudio, tamen ingenio et prudentia ſuperiores eſſe nationibus circumiacentibus. Contra de ingeniis *Boeotorum* vid. *Gatakeri* Aduerſ. poſthum. cap. 14. p. 552. ſq. et 556.

(y) Lib. I. de Oratore cap. 4.

(z) Orat. pro Flacco cap. 36. Idem *Offic.* lib. III. cap. 2. miſſum Athenas filium ſuum ſe miſiſſe ait *ad mercatu-*

doctrinam in omnes terras diſtributam eſſe. Inſignis eius vrbis laus eſt apud *Athenaeum*, vbi vocatur (*a*) *muſeum Graeciae*, et *Helladis Hellas*. De *Lyceo*, *Academia*, et aliis locis doctrinarum profeſſioni deſtinatis legendus eſt *Ioannes Meurſius*, vir de Graeciae hiſtoria omnium optime promeritus.

X.

Secundum Athenas praecipuam gloriam habet Alexandria, Aegypti vrbs regia, in qua ſub patrocinio Ptolemaeorum (*b*) feruidiſſime culta fuere vniuerſa humanitatis ſtudia. De bibliotheca (*c*) Alexandrina iam ſuperiori capite

caturam (Meſſe) bonarum artium. Athenaea quoque nominari ex eo coepti ſunt omnes ludi literarii. Vid. *Hieronymus* epiſt 26. p. 107.

(*a*) Lib. V. p. 187. Conf. *Iſocrates* in Panegyrico p. 112. et 115. *Io. Henr. Maius* in Biblioth. MS. Vffenbach. P II. p. 646.

(*b*) Vid. *Athenaeus* lib IV. p. 184. *Gregorius Nazianzenus* in oratione, qua Caeſarium fratrem laudauit, *Alexandriam* appellat παντοίας παιδεύσεως καὶ τότε καὶ νῦν ἐσαν καὶ δοκȣ̃σαν ἐργαστήριον. Catalogum doctorum hominum, quos Alexandria dedit, exhibet *Reimmannus in Antiquitatibus literariis Aegyptiacis* §. 46. et 47. itemque in concluſione § 48. p. 127. De ſchola Chriſtianorum Alexandrina adi *Conringii Antiquit. Acad.* p. 23. ſqq. 237. ſq. et 242. ſq. Aliorum Aegyptiorum ingenio celeberrimorum catalogum exhibet *V. E. Loeſcherus* Lect. Coluth. cap. II. §. 2.

(*c*) Fata huius bibliothecae deſcribit breuiter et accurate *Prideaux* Hiſt. Vet. Teſt. T. II. lib. I. p. 20. 21. et 22.

capite feci mentionem. De muſeo *(cc)* Alexandrino, id eſt, hodierno Italorum ſtylo, de Academia Alexandrina ſcriptores memorat *Fabricius Bibliogr. antiq. cap. XXI §. 3.* quibus adiungi oportet *Conringium Antiqu. Acad. p. 11.* et *236.* itemque *Acta Acad. Witteberg.* a. 1723. *p. 38. ſqq.*

XI.

Poſt Aſiam in Graecorum poteſtatem redactam lingua quoque et doctrina Graeca eo commigrauit, ſuaque aetate teſtatus eſt *(d) Cicero,*

(cc) Μεσεῖον proprie ſignificat *templum Muſis dicatum*, eoque ſenſu occurrit apud *Diogenem Laërtium* IV. 1. et V. 51. et VIII. 15. qui et eiusdem libri §. 40. clare vocat τὸ ἱερὸν τῶν Μεσῶν. Romae quoque fuiſſe *Muſarum delubra Cicero* teſtis eſt Orat. pro Archia cap. XI.

(d) Orat. pro Archia, cap. 10. qui et lib. de claris orat. cap. 13. ſcribit, *eloquentiam e Piraeeo euectam omnes peragraſſe inſulas, atque ita peregrinatam eſſe tota Aſia.* Iam Hannibalis tempore Graecam linguam etiam Carthagine fuiſſe linguam literatorum, e *Corn. Nepote* diſcimus in *Vita Hannibalis* cap vlt. quem et libros aliquot confeciſſe ſcribit ſermone Graeco. Habuit vero et alios ſcriptores Carthago, *Magonem*, laudatum *Varroni* lib I. *de re ruſt.* cap. 1; *Hannonem*, de quo *Fabricius* Biblioth. Gr. I. 6. 8; alios. Ac philoſophus quoque *Clitomachus* fuit Poenus: id quod cum docet *Cicero* lib. IV. *Quaeſt. Acad.* ſimul ait, *Poenos eſſe acutos homines.* De Aegyptiis teſtis eſt *Herodotus* lib II. apud eos aetate ſua fuiſſe interpretes Graecos. Ac ibidem docet, vrbem Naucratin Graecos habuiſſe incolas, itemque Cyrenaeos fuiſſe Graecos. Perſas quoque et caeteros barbaros, quos vocabant Graeci, iam Alexandri M. aeuo ex-

Cicero, *Graeca* (*e*) *legi in omnibus fere gentibus.* Adi ſis *Brerewodum Scrutinii linguarum cap. I.* Vnde hodieque tot monumenta Graeca a non Graecis, Iudaeis, Romanis, Aſiaticis, conſcripta (*f*) ſuperſunt.

XII.

Cum lingua literas quoque Graecorum recepiſſe Aſiae gentes, plurimis conſtat documentis. Certe *Antiochiam*, Syriae (*g*) regiam,

expetiiſſe linguae Graecae commercium, hoc eſt, Graecam linguam addidiciſſe, teſtis eſt *Curtius* V. 5. 19. qui et eiusdem libri cap. XI, 5. nos docet, Darium, Perſarum regem, Graecam calluiſſe linguam. Imo Romulum iam Graeco ſermone vſum fuiſſe in deſcribendis rebus a ſe contra Camerinos geſtis, memoriae prodidit *Dionyſius Halic.* lib. II. p. 116.

(*e*) Hac occaſione obſeruandus eſt ſcopus diuinae prouidentiae, quem intuitus DEVS Alexandro Macedoni dedit poteſtatem, ſuae ditionis faciendi omnem Aſiam. Hoc enim facto victrix lingua per totam Aſiam, ac deinceps per vniuerſum propemodum orbem vulgata fuit, vt poſtea communis huius linguae beneficio doctrina Chriſti, hoc eſt, vera et aeternae felicitatis effectrix ſapientia, communicari poſſet cum omnibus mundi incolis.

(*f*) E.g. Codex noui Teſtamenti, Ioſephus, Philo, Galenus, M. Antonius Imp. Aelianus.

(*g*) Quam felix prouentus literatorum in *Syria* etiam poſt natum Chriſtum fuerit, ſingulari capite demonſtrat *Hottingerus*, quod ſecundum eſt Partis tertiae *Bibliothecarii quadripartiti.* Singularis etiam eſt de *Syrorum* ingeniis obſeruatio *Strunzii* in *Hiſtoria Bardeſanis* §. 4. p. 18. itemque *Dempſteri* in notis ad *Accolti Bellum ſacrum* p. 348. ſqq.

giam, Cicero (*h*) vocat *vrbem eruditiſſimis hominibus liberaliſſimisque ſtudiis affluentem*, ſimulque laudat eius vrbis ciuem *Archiam*, poëtam illo temporis tractu celeberrimum. De *Tarſenſium* ſcholis olim excelſiſſime florentibus teſtimonium *Strabonis* habemus, quod illuſtraui in *Actis* (*i*) *Philoſophorum*. *Pergamenorum* quoque regum ſummum exſtitit in literas ſtudium, eorumque bibliotheca (*k*) toti orbi fuit admirationi. Omitto *Rhodum*, *Epheſum*, aliasque *Aſiae* vrbes ingeniorum cultura clariſſimas, et commendo *Kriegkii* Diſſertationem *de peregrinationibus Romanorum Academicis*, in qua colonias Atticae ſapientiae, hoc eſt, vrbes Graecis literis florentes, perdiligenter recenſuit.

XIII.

Ad Romanos vt veniamus, bellorum ab iis cum Graecis geſtorum gentibus is praecipuus fuit fructus, quod hac occaſione Graecorum literae Romam reliquamque in Italiam (cuius inferior pars iam ante a Pythagoreis lucem nonnullam acceperat,) transmigrarunt. *Graecia capta*, inquit (*l*) *Horatius*, *ferum victorem* (Romanos) *cepit*, *et artes intulit agreſti*

(*h*) Orat. pro Archia cap. 3.

(*i*) T. III. p. 141. ſqq.

(*k*) De Bibliotheca Pergamena *Lipſius* agit lib. de Bibliothecis cap. 4. et *Baelius* Diction. v. *Pergame* not. C.

(*l*) Lib. II. epiſt. 1. v. 156.

agreſti Latio. Nec pudet *Liuium* (*m*) idem fateri: *Artes*, inquientem, *multas ad animorum corporumque cultum nobis erudituſſima omnium gens* (ſignificat Graecos) *inuexit.* Ac *Cicero* quoque in ſecundo *de finibus bonorum* libro: *A Graecis*, inquit, *philoſophiam et omnes ingenuas diſciplinas* (nos Romani) *habemus.* Quanto amore cultuque literatos Graecos proſecuti ſint principes Romae viri, *Cicero* docet in oratione pro Archia. Primum literas Romam detuliſſe *Ennium*, teſtis eſt *Corn. Nepos* in capite primo *Vitae Catonis*, itemque *Lucretius*, ita (*n*) canens:

Ennius vt noſter cecinit, qui primus amoeno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per gentes Italas hominum quae clara clueret.

Primum e Romanis ſcriptorem libri fuiſſe *Amafanium*, ſub initium quarti *Quaeſtionum Tuſculanarum* libri docet *Cicero.* Sub Ennii vitae finem primum in vrbe grammaticam ſcholam aperuiſſe Cratetem Malloten, teſtem habe-

(*m*) Lib. XXXIX. cap. 8.

(*n*) Lib. I. 118. ſq. Caue vero putes, priſcos Romanos vsque adeo fuiſſe barbaros, vt ne ſcholas quidem pueriles haberent. Imo vero iam olim ſub decemuiris *ludos literarum* Romae fuiſſe, docet *Liuius* lib. III. cap. 44. quia et alia Italiae oppida tum habuiſſe magiſtros puerorum publicos tradidit lib. V. cap. 27. et lib. VI. cap. 25. Ac lib. I. cap. 18. ſcholas Sabinorum commemorat, in iisque *tetricam ac triſtem diſciplinam* regnaſſe ſcribit.

habemus (*o*) *Suetonium.* Aſinium Pollionem primum Romae bibliothecam inſtruxiſſe publicam, diſcimus a (*p*) *Plinio.* Auguſtus Caeſar quantus fuerit literarum fautor ac patronus vna cum Maecenate ſuo, (*q*) neminem ignorare puto. Ac Veſpaſianum Imp. primum ſalaria e fiſco conſtituiſſe profeſſoribus, memoriae prodidit (*r*) *Suetonius.* Singularis vero fuit Maecenatis (*s*) felicitas, cuius quippe nomen commune factum eſt Muſagetarum (*t*) omnium. Adi *Chriſtiani Falſteri Ideam hiſtoriae literariae Romanorum*, a. 1718. editam: qui et in *Memoriarum obſcurarum* Parte quarta agit de claris Romani imperii vrbibus, in quibus bonae artes floruerunt praecipuae. Nec

(*o*) Lib. de illuſtr. gramm. cap. 2.

(*p*) Lib. VII. cap. 30. et lib. XXXV. cap. 2. quo quidem poſteriore loco ita reſcribendum arbitror: *ingeniorum* (pro *ingenia hominum*) *rempublicam fecit.*

(*q*) Hoc tempore quod propterea *aureum* appellitarunt *ſaeculum*, euenit, quod de ſe *Phaedrus* cecinit in *Epilogo* libri ſui ſecundi v. 8. et 9.: *Quod ſi labori fauerit Latium meo*, et aliorum quoque doctis laboribus, *plures habebit, quos opponat Graeciae.*

(*r*) In vita eius cap. 18.

(*s*) *De vita et moribus Maecenatis* exſtat liber *Io. Henr. Meibomii.* Adde *nouam bibliothecam Rengerianam*, Germanice editam, T. IV. p. 797. ſqq. Alios de Maecenate ſcriptores commemorat *Fabricius* Bibl. Lat. T. III. p. 964.

(*t*) De hoc nomine vid. *Maius* in Biblioth. MS. Vffenbach. P. II. p. 645.

Nec inſpexiſſe non iuuabit *Cellarii* Diſſertationem *de ſtudiis Romanorum literariis in vrbe et prouinciis; Kriegkii Diatriben de peregrinationibus* (u) *Romanorum Academicis; Paganini Gaudentii* (x) opus *de philoſophiae apud Romanos initio et progreſſu; Walchii* Diſputationem *de variis modis literas colendi apud* (y) *Romanos, Io. Ge. Frickii* Diſp. a. 1728. editam *de initiis eruditionis apud Romanos.*

XIV.

Non mirum itaque, omnis generis diſciplinas Latinis (z) quoque libris excultas fuiſſe, quorum etſi quamplurimi perierunt, non pauci tamen ad noſtras peruenerunt manus: quorum recenſum *Fabricius* dedit in *Bibliotheca (a) Latina.* Cui enim ſunt ignota, nomi-

(u) Adiicio omiſſum ibi locum *Ouidii* Triſt. I. 2. 77. *Non peto, quas quondam petii ſtudioſus Athenas.*

(x) Iudicium de hoc opere tuli in *Actis Philoſ.* T. III. p. 631. ſqq.

(y) Exſtat haec Diſp. in eius *Parergis Academicis* p. 51. ſqq.

(z) Vt olim Graeca lingua erat literatorum communis, ſic hodie Latina eſt eruditionis omnis per omnem Europam vehiculum, eſt totius orbis literati vinculum, eſt communis quaſi per Heliconias prouincias Mercurius. Quapropter merito eius vſum ſtudioſiſſime conſeruant literati, et ad vltimam poſteritatem propagatum eunt. Vid. *Moshemii* Praef. ad *Folietae* de vſu et praeſtantia Lat. linguae libros §. XVI.

(a) Huic pro ſupplemento eſſe poteſt doctiſſimus *Falſteri* liber, quem inſcripſit *Memorias obſcuras*, ac iterum edidit, idque auctiorem, Hamburgi a. 1722.

nomina poëtarum, *Plauti*, *Terentii*, *Lucretii*, *Catulli*, (*aa*) *Virgilii*, *Horatii*, *Tibulli*, *Propertii*, *Ouidii*, *Manilii*, *Phaedri*, vtriusque *Senecae*, *Lucani*, *Perſii*, *Iuuenalis*, *Silii Italici*, *Statii*, *Valerii Flacci*, *Martialis*, *Claudiani?* hiſtoricorum, *Cornelii Nepotis*, *Salluſtii*, *Iulii Caeſaris*, *Liuii*, *Pomponii Melae*, *Velleii Paterculi*, *Valerii Maximi*, *Curtii*, *Taciti*, *Flori*, *Suetonii*, *Iuſtini?* quam celebrata ſunt nomina et momumenta *Catonis*, *Varronis*, *M. Tullii* (*) *Ciceronis*, *Plinii* vtriusque, *Petronii*, *Gellii*, *Quintiliani*, *Apuleii*. *Vitruuii*, *Columellae*, *Cornelii Celſi!* ac tertio (*b*) faeculo ICtorum, *Papiniani*, *Vlpiani*, *Iulii Pauli*, *Sex. Pomponii*, *Herennii*

 Mode-

(*aa*) Hic vocari poteſt *phoenix anni magni*, rarior quippe phoenice poſt quingentos annos in vitam redeunti. Eſt enim *Virgilius* poëta ſine exceptione incomparabilis, hoc eſt, qualem quantumque nec ſua aetas habuit, nec antegreſſa, nec ſecuta omnis. *Iul. Caeſ. Scaliger* eum vocabat *vltimum conatum Muſarum*: id quod refert filius, *Ioſephus*, in *Confut. fab. Burdonum p. 201.*

(*) Hunc nemo magis laudauit, quam qui eum laudare recuſauit, *Liuius*, his verbis (quae ſeruauit in *ſuaſoria ſexta* Seneca pater,) vſus: *Ad Ciceronis laudes perſequendas Cicerone laudatore opus fuerit.*

(*b*) Vel ex horum et ſuperioris ſaeculi ICtorum iurisprudentia perſpicue apparet, Romanis fuiſſe ingenia praeſtantiſſima. Nam deciſiones ipſorum iuridicae tam ſunt accurate verae, vt Romana iurisprudentia regnet etiamnum in vniuerſa Europa, et ICtorum Romanorum ſententiae habeantur pro oraculis rectae rationis. Vid. *Arth. Duckii* lib. 1. *de vſu et auctoritate iur. ciu. Rom.* cap.

Modeſtini! Sciamus vero ac gaudeamus, habere nos veterum illorum libros *omnium optimos*. Cum enim optima quaeque veterum ſcripta ſequeretur peritorum admiratio, hi neglectis libris deterioris notae conſeruare ſtuduerunt optimos. Quorum etſi ipſorum nonnullis iniuria temporis attulit interitum, id tamen euenit, vt e priſco illo aeuo nonniſi optimi ſcriptores ſuperſint. Ecquis, quaeſo, noſtrum deſideret e. g. *orationes Hortenſii*, (quas prorſus contemnit Quintilianus *lib. XI. cap 3.*) cum in manibus ſint noſtris perfectiſſimae illae *Ciceronis?* Quis *Bauii* doleat et *Maeuii* interiiſſe carmina, cum *Virgilius* praeſto ſit et *Ouidius* et *Horatius?* Imo quis moleſte ferat, illam intercidiſſe *Ciceronis* Orationem, quam pro Milone primum effuderat, cum ſuperſit altera omni vi ingenii perfecta, omnibus induſtriae viribus elaborata?

XV.

Exorta luce Euangelii nec Chriſtiani literas neglexere, videntes ſcilicet, ſine iis nec defendi ſatis poſſe religionem Chriſtianam conſeruarique, nec impugnari ethnicam. Vnde qui praeter caeteros in omni literarum genere verſati

cap. 2. §. 4. 5. 6. Mirifice etiam laudat horum ICtorum ſcripta *Laur. Valla* in Praefatione ad librum ſuum tertium *Elegantiarum*. Caeterum de his, quos dixi, caeterisque veteris Romae ICtis clariſſimis *Grauinae* inſpicias lib. I. de orig. iur. ciu. §. 99. et cum praecedentes, tum ſequentes.

verſati erant, vacabant *(bb)* ſcribendis apologeticis. Ac dignum obſeruatu eſt, Eccleſiam primos ſuos ſcriptores doctrina inſignes accepiſſe ab ethnicis, *Iuſtinum Martyrem*, *Theophilum*, *Athenagoram*, *Tertullianum*, *Minucium Felicem*, *Cyprianum*, *Arnobium*, *Lactantium:* qui cum nimia Chriſtianae veritatis luce impulſi fuiſſent ad amplexandam eam, poſtea ſcriptis docebant publicis, iuſtiſſimas ſibi fuiſſe cauſas, religionem deſerendi patriam, CHRISTIque in caſtra tranſeundi.

XVI.

Nec dedignata fuit iuuentus Chriſtiana *(c)* ethnicorum profeſſorum obire auditoria, et Aegyptia ſpolia transferre in Eccleſiam. Quanquam cum id non videretur carere periculo, ipſi Chriſtiani et ſcholas coeperunt condere et bibliothecas *(d)* inſtruere eccleſiaſticas.

 Maxi-

(bb) Id liquido teſtatur *Lactantius* lib. V. c. 1. n. 21. ſq. qui et *n. 18.* confitetur, doctores veteris Eccleſiae, exceptis iis, qui ex doctis ethnicis facti ſint Chriſtiani, fuiſſe *aut omnino rudes, aut certe parum doctos.* Et *cap. II. n. 1.* iterum ait: *Defuerunt apud noſtros idonei peritique doctores, qui vehementer, qui acriter errores publicos* (id eſt, religionem ethnicam) *redarguerent, qui cauſam omnem veritatis* (hoc eſt, Chriſtianae religionis,) *ornate copioſeque defenderent.*

(c) Vid. Vitae Gregorii Naz. et Baſilii M.

(d) Bibliothecam *Hieroſolymitanae* eccleſiae commemorat *Euſebius* Hiſt. eccl. VI. 20. *Caeſarienſis* bibliothecae *Hieronymus* meminit Comm. in Epiſt. ad Titum cap. 3. et lib. de ſcript. eccl. cap. 3. 85. et 113. *Hipponenſis*

Maxime celebris fuit eorum (*e*) ſchola Alexandrina, de cuius ſucceſſione fragmentum *Philippi (f) Sidetae* exhibet et illuſtrat *Dodwellus* ad calcem Diſſertationum in *Irenaeum* ſcriptarum. Adiungatur *Euſebius Hiſt. eccl. lib. VI. cap. 26. et 29.* itemque *lib. VII. c. 32. Hieronymi Catalogus ſcriptorum eccleſiaſticorum cap. 36. 38. et 54.* Notatu dignum, hoc ipſo fine ab *Hieronymo* iſtum catalogum fuiſſe confectum, vt occurreret literatis ethnicis, Chriſtianos doctis carere doctoribus, impudenter

ponenſis quoque eccleſia ſuam bibliothecam habuit, teſte *Poſidonio* in Vita Auguſtini cap. 31. Plura de bibliothecis veterum Eccleſiarum *Binghamus* profert lib. VIII. Antiq. eccl cap. 7. §. 12.

(*e*) Vid. *Caueus* Hiſt. lit. ſcript. eccl. p. 47. 48. et 50; *Quenſtedius* Antiq. Bibl. et eccleſ. cap. IX. n. 4. p. 818. ſeqq. *Binghamus* lib. III. cap. 10. §. 5. Nuper in *Symbolis literariis* Bremae prodiit T. I. p. 195. ſqq. ſingularis de hac Alexandrina ſchola Diſſertatio *Io. Georg. Michaëlis*. De aliis veterum Chriſtianorum ſcholis agit *Nurrius* T. I. Appar. ad Biblioth. Patrum p. 181. ſeq. et *G. Arnoldus* in *Deſcriptione primitiuae Eccleſiae* lib. VI. cap. 4. §. 14. ſqq. itemque *Aſſemannus* Biblioth. orient. T III. P. II. cap. 15. De ea, quae in vrbe *Niſibi* fuit, vid. *Fabricius de ſcript. de ver. relig. Chriſt.* cap. V. p. 256. De *Lirinenſi* ſchola vid. *Calixtus* Praef. ad *Auguſtini* libros *de doctrina Chriſtiana* p. 21. ſqq. et *Vincentii Barralis Chronologia Sanctorum et aliorum virorum illuſtrium inſulae Lirinenſis*, edita Lugduni 1613. De ſchola *Edeſſena* ſaeculi quinti vid. *Theodorus Lector* lib. II. p. 558. et 566.

(*f*) Fragmentum hoc et videre eſt in *Fabricii Luc. Euang.* cap. IX. p. 188. ſq.

denter mentientibus: id quod ipſemet in praefatione fatetur. Ac fecit hoc *Catalogo* Hieronymus initium Hiſtoriae literariae Chriſtianorum, eiusque adeo primus omnium ſcriptor habendus eſt. Saeculo quidem quarto (*g*) *Iulianus* Imp. vetuit Chriſtianos et docere literas et diſcere: ſed et ſerum et breue fuit illud incommodum.

XVII.

Potiores Latini ſcriptores Chriſtiani ſunt *Tertullianus*, *Interpres* Bibliorum *vulgatus*, quem vocant, *Minucius Felix*, *Cyprianus*, *Arnobius*, *Lactantius*, *Hilarius Pictauienſis*, *Ambroſius*, *Hieronymus*, *Rufinus*, *Auguſtinus*, *Saluianus*, *Seuerus*, *Sulpicius*, *Philaſtrius*, *Paulus* (*h*) *Oroſius*, *Claudianus Mamertus*, *Vincentius Lirinenſis*, *Leo M. Ioannes Caſſianus*, *Sidonius Apollinaris*, *Gregorius Magnus*; Graeci, *Iuſtinus Martyr*, *Irenaeus*, *Theophilus*, *Athenagoras*, *Clemens Alexandri-*

(*g*) Vid. *Auguſtini* lib. VIII. Confeſſ. cap. 5. et *Socrates* Hiſt. eccleſ. lib. III. cap. 12. et 16. Accurata *Tob. Eckhardi* ea de re Diſſertatio exſtat in *Miſcell. Lipſ.* T. IV. p. 195. ſqq. Vid. et *Fabricii Lux Euang.* c. XIV. p. 302. ſqq. Qua ſolertia conſilium illud *Iuliani* eluſerint *Apollinares*, pater et filius, notum eſt: ac merito laudat hunc *Chriſtianae religionis zelum*, quem vocat, *Iac. Baſnagius* lib. *de haereſi Apollinaris* §. 7. Vid. et *Valeſius* not. ad *Excerpta Polyb.* p. 119.

(*h*) Tertium nomen *Hormisdae* nuper ipſi reddidi in ſingulari diſſertatiuncula, quae recuſa legitur in *Actis erud.* Suppl. T. X. p. 263. ſqq.

drinus, *Origenes* (*i*) *Adamantius*, *Hippolytus*, *Macarius*, *Athanaſius*, *Euſebius*, et caeteri ſcriptores hiſtoriae eccleſiaſticae *Socrates*, *Sozomenus*, *Theodoritus* et *Euagrius*, vna cum eo editi a *Valeſio* et illuſtrati, *Baſilius*, *Gregorii Nazianzenus* et *Nyſſenus*, *Epiphanius*, *Cyrilli Hieroſolymitanus* et *Alexandrinus*, *Chryſoſtomus*, *Iſidorus Peluſiota*. De quibus pleno, quod aiunt, horreo differunt poſt *Bellarminum* ac *Gerhardum Labbeus*, *Dupinius*, *Caueus*, *Olearius*, *Oudinus*, in *Bibliothecis* ſuis *eccleſiaſticis*, itemque *Fabricius* libro quinto *Bibliothecae Graecae:* qui et recudendam curauit editam olim a *Miraeo Bibliothecam eccle-*

(*i*) Vulgo credunt, *Adamantii* cognomen ideo ipſi impoſitum fuiſſe, quod eſſet homo *durus et inuicti laboris*. Ac poteſt hunc ſenſum ferre illud nomen. Vid. *Graeuius Lect. Heſiod.* cap. 19. Verum *Euſebius* Hiſt. eccleſ. VI. 14. ex eoque *Hieronymus* Catal. cap. 54. docent, non cognomen, ſed nomen, hoc fuiſſe *Origeni*. *Hieronymus* etiam interdum (e. g. Comment. in caput XXIV. *Matthaei*,) ſimpliciter eum vocat *Adamantium*, omiſſo nomine *Origenis*. Similis error diu regnauit de nomine *Lactantii*, quem ſuſtuli in *Praef.* ad eius *Aenigmata* §. 21. Nec deſunt alii *Adamantii*. De *Adamantio*, ſophiſta ac medico, (niſi forte hi duo ſunt *Adamantii*,) vid. *Fabricius* Bibl. Gr. lib. III. cap. 6. p. 171. Ex *Adamantio Martyrio*, grammatico, (quem *Lipſius* lib. II. Var. lect. c. 28. p. 884. perperam vocat *Adamantium Martyrem*,) excerpta exhibet *Caſſiodorus* in libri ſui *de orthographia* capite quinto tribusque ſubſequentibus. *Adamantio* cuidam inſcripſit *Iſidorus Peluſiota* libri I. epiſtolam 141. et libri IV. epiſtolam 57. et 211. *Adamantium* epiſcopum memorat *Socrates* Hiſt. eccl. lib. I. cap. 35. et alium lib. VII. cap. 13.

cleſiaſticam. Aſſociauit ſe his nuper *Stollius* edito ſingulari *de vita, ſcriptis ac doctrinis Patrum Eccleſiae quatuor priorum ſaeculorum* (*ii*) opere. Nec tacendus eſt *Weismannus*, qui in ſingulis *Hiſtoriae* ſuae *eccleſiaſticae* ſaeculis exhibet accuratam deſcriptionem doctorum eccleſiae; et *Clericus*, cuius *Vitas aliquot Patrum* in vnum volumen colligi et Germanicum in ſermonem verti curauit *C. Thomaſius*. Quoties et a quibus et quando cuiusque Patris eccleſiae opera fuerint edita, diligenter docuit *Ittigius* in longa illa Praefatione ad ſuum *de bibliothecis Patrum* opus hiſtorico-literarium, Lipſiae 1707. editum. Omnium vero diligentiam nuper ſuperauit *Remigius Cellierius*, cuius *Hiſtoriae generalis ſcriptorum eccleſiaſticorum* Tomum primum, 1729. emiſſum Pariſiis, iam ſecuti ſunt decem alii. Nec tacendus hic, qui Duaci 1633. et 1636. edidit *Vitas ſcriptorum eccleſiae orientalis ſaeculi primi et ſecundi*, *Petrus Halloixius*, etſi ſcriptor notae haud optimae.

XVIII. Caue vero credas, fuiſſe hos, quos dixi, Chriſtianos ſcriptores tanta praeditos eruditione, vt pro oraculis et primae magnitudinis theologis haberi debeant. Magni certe quidem plerique fuere concionatores, iuſtamque habent eloquentiae laudem: ſed cum philoſophiae, tum linguarum ſacrarum, vsque adeo erant rudes, vt ipſe ille *Auguſtinus*, qui tantus

 vulgo

(*ii*) Laudatur hoc in *Actis erud.* Suppl. T. X. p. 520.

vulgo videtur theologiae interpres, et turpiter (*k*) ſit ſubinde philoſophatus et Graecam (*l*) pariter ac Hebraeam linguam ignorauerit.

(*k*) Ex vno exemplo diſce totum *Auguſtinum*. Is igitur lib. XV. *de ciuitate Dei* cap. 20. hunc profert ſyllogiſmum: *Numerus denarius ſignificat legem. Nam lex habet decem praecepta, ideoque nominatur* Decalogus. *Iam numerus vndenarius transgreditur numerum denarium. Ergo numerus hic* (vndenarius) *ſignificat transgreſſionem legis ſiue peccatum.* Quanta idem credulitate exceperit miracula ab ethnicis narrata, quae hodie nemo inter fabellas commentitias non refert, apparet ex lib. X. eiusdem operis cap. 16. et 18. Locupletiſſimus vero teſtis friuolae credulitatis ipſe ſibi eſt operis modo memorati lib. XXII. cap. 8. in quo tam facile aſſentitur falſiſſimis fabulis, vt *Io. Muſaeo* diſp. *de miraculis* §. 78. ſqq. incredibile ſit viſum, totius illius capitis auctorem eſſe *Auguſtinum*.

(*l*) Magnum vero theologum, qui nec Hebraeorum nec Chriſtianorum ſacrum codicem legere didicit! Imperitiſſimum autem *Auguſtinum* fuiſſe linguae Hebraicae, diſcas licet ex eius *Confeſſ.* lib. XI. cap. 3. et lib. XV. *de ciuit. Dei* cap. 17. et ex lib. II. *de doctr. Chriſt.* cap. 11. et 16. Quam peritus Hebraeae linguae fuerit neceſſe eſt, qui lib. XX. *de ciuit. Dei* cap. 23. ita ſcribit: *Dualem dicuntur habere et Hebraei.* Ipſe quoque fatetur, Graecarum ſe literarum expertem eſſe lib. IV. *de doctr. Chriſt.* cap. 20. et *Confeſſ.* lib. I. cap. 13. ac 14. itemque lib. VII. cap. 9. Clariſſime vero lib. II. *contra Petilianum* cap. 38. *Ego*, inquit, *Graecae linguae perparum aſſecutus ſum, et prope nihil.* Duobus quoque exemplis eius ignorantiam Graecae linguae demonſtrauit *Hottingerus Analect.* p. 323. ſq. Hebraicae vero eius imperitiae Specimen exhibet *Wolfg. Franzius* ad *Orac.* 74. pag. 563.

uerit. Et quanta vis (*m*) errorum, partim philoſophicorum, partim theologicorum, ineſt in eius (*n*) *Compendio Theologiae*, quod inſcripſit *Enchiridion ad Laurentium!*

XIX. Etiam *Hieronymi* laudes magnificentius praedicari ſolent, quam verius. Diffuſae quidem is, ſed et confuſae doctrinae vir fuit. Quam peritus idem fuerit vtriusque linguae ſanctae, vel haec duo (*o*) exempla facile demonſtrabunt. Scilicet in *Comment.* in *Epheſ. I.* 4. ita ſcribit: *Non eſt ſcriptum:* Non iuſtificabitur coram Deo *quisquam* viuens, ſed *omnis* viuens: *vt intelligantur non* omnes *qui-*

(*m*) De erroribus *Auguſtini* vid. et *Gerhardi Patrologia* p. 398. ſqq. Inprimis, quantilla fuerit eruditio *Auguſtini*, in ſuis ad ipſius *Opera* notis oſtendit *Pheroponus*, id eſt, *Io. Clericus*, refutatus, ſi Diis placet, a *Pritanio*, (quo ſub nomine *Muratorius* latet,) in tribus *de ingeniorum moderatione in religionis negotio*, refertis alioqui multa eruditione, libris.

(*n*) Vulgo et Compendium Theologiae eſſe putatur *Auguſtini* opus *de doctrina Chriſtiana*. Sed falſum id gerit titulum. Inſcribendum erat *Inſtitutio doctoris eccleſiaſtici ſiue miniſtri eccleſiae. Primo* enim duntaxat eius libro tradit compendium theologiae cum theoreticae, tum practicae, ſed nimis compendioſum; *ſecundo* ac *tertio* praecepta ſacram ſcripturam interpretandi, *quarto* regulas dicendi pro concione ſacra ſiue artem homileticam.

(*o*) Plura *Hieronymi* peccata exegetica ex ignorantia linguae Hebraicae profecta notauit *Glaſſius Philol. S.* p. 518. 524. et 525. Duras *Lutheri* et *Chamieri*, ſed easdem veras, de *Hieronymo* ſententias profert *Io. Ern. Gerhardus* in Praef. ad patris ſui *Patrologiam*.

quidem iuſtificari, ſed tamen aliqui. Deinde pro ſoloeciſmo et Graeci ſermonis vitio habet, quod *Paulus Epheſ. I. 16.* ſcripſit: *Non ceſſo gratias agens*, pro *agere*. Sophiſtae eundem, quam philoſopho, propiorem eſſe in doctis concertationibus, ſingulari Diſſertatione, quam *Logicae* ſuae praefixit, manifeſtum fecit *Clericus:* qui et accuratum vniuerſae *Hieronymi* eruditionis examen exhibuit in *Quaeſtionibus* ſuis *Hieronymianis:* quibus adiungenda, quae diſſerit idem *Bibliothecae ſelectae* Tomo XVII. p. 1.-153. Hic enim *Quaeſtiones* illas pertexuit, poſtquam *Martianaeus* Tomo tertio *Operum Hieronymi* a. 1704. edito adieciſſet defenſionem eruditionis Hieronymianae aduerſus ipſum illum *Clericum.*

XX. De naeuis a *Iuſtino Martyre* in ratiocinando commiſſis duae *Gundlingii* exſtant Diſſertationes, ſecundo Tomo *Obſeruationum ſelectarum Halenſium (p)* inſertae. *Irenaei* mira de credulitate legi merentur *Pfaffii* notae in eius *Fragmenta* p. 30. ſqq. et quae ipſe dixi in *Actis eruditorum* a. 1712. p. 178. ſqq. Caeteros Eccleſiae veteris ſcriptores omitto, de quorum tenui eruditione conſuli debent *Centuriatores Magdeburgici*, acuti ſane critici, *Dallaeus* item in aureo *de* *vſu*

(p) Num. VII. et IX. Compara tamen contra dicta in *Diario Theologico (Vnſchuldigen Nachrichten)* a. 1703. p. 418. ſqq. et 513. ſqq.

vſu Patrum opere, et *Buddeus* in *Iſagoge (q) hiſtorico-theologica.* Speciatim philoſophos admodum minutos fuiſſe eos, luculenter demonſtrat (α) *Bruckerus:* quod de morali potiſſimum philoſophia manifeſtum fecerunt *Barbeyracius* in praefatione ad *Pufendorfii Ius naturae*, et *Stollius* in praefatione ad *Placetti Theologiam moralem.* Quam mali denique ſint ſacrorum librorum (β) interpretes, ſingulari libro a. 1714. edito docuit *Daniel Whitby*, cenſor vehemens: qui ibidem *p. 87. ſq.* in apricum produxit ipſorum imperitiam aſtronomiae. Nec praetereundam ſilentio puto ingentem eorum facilitatem (γ) recipiendi, quicquid illis offerebatur ſancto claroque inſcriptum nomine ab illuſoribus doctis. Simplicitatem illam cum aleret cupiditas ornandi bibliothecas Eccleſiarum, accidit, vt alius nebulo, idque (opinor,) haud gratis, ipſis in manus daret confectas a ſe *Epiſtolas Chriſti et Abgari*, alius *Ignatii epiſtolas*, alius *Canones Apoſtolorum*, alius *libros Sibyllinos*, alius *ſcripta Dionyſiii Areopagitae*,

(q) Lib. II. cap. 3. §. 3. ſqq. Vid. et *Walchii Hiſtoria Logicae* lib. II. cap. 1. ſect. 1. §. 26.

(α) *Hiſt. philoſ.* T. IV. cap. 4. toto.

(β) *Moshemius* Inſtit. Hiſt. eccl. ſaec. II. P. II. cap. 3. §. 15. p. 137: *Cum plerisque Patrum commentariis ſic comparatum eſt*, inquit, *vt, qui hodie principatum inter eruditos affectant, nomina illis ſua praefigere nollent.*

(γ) Speciatim de *Clemente Alex.* vid. *Weismanni* Hiſt. eccl. T. I. p. 119.

tae, alius alia ψευδώνυμα. Ac talia viri boni tam iniuſto proſequebantur amore, vt nec illi, quibus plus naſi erat, auderent riſu debito vel iuſtiſſima indignatione ac notatione excipere eorum credulitatem. Certe *Hieronymus* in *Catalogo* ſuo *ſcriptorum eccleſiaſticorum*, illas *Pauli ad Senecam* et *Senecae ad Paulum epiſtolas* eſſe ſubdititias, valde ſubtiliter innuit, aperte profiteri auſus non eſt. Illud vero poſtremo loco monendum *(r)* duco, paruae illorum hominum ſcientiae theologicae logicaeque adiunctam fere fuiſſe magnam pietatem, eosque ſi non literati orbis, tamen Eccleſiae praclara fuiſſe lumina.

XXI. Scriptores illi Eccleſiae veteris tanquam doctores inſigniti iam olim ſunt titulo *Patrum (s) Eccleſiae.* Hos inter Latina Eccleſia principatum tribuit *Gregorio M. Auguſtino*, *Hieronymo*, et *Ambroſio:* eosque pro-

(r) Conf. *Weismanni Hiſt. eccleſ.* T. I. p. 235. ſq.

(s) Vid. *G. Arnoldus* Deſcript. priſci Chriſtianismi lib. III. cap. 1. §. 20. Obſeruatu dignum, etiam apud Hebraeos moris fuiſſe, doctores ſalutare *Patres.* Vid. *Feſſelius* Aduerſ. ſacr. lib. IV. cap. 6. §. 14. et *Wolfius* Bibl. Hebr. p. 1. Romanis quoque doctores ſuos appellatos fuiſſe *patres*, docetur in *Lexico Fabro-Cellariano* v. *pater* §. 7. De ſimili huius nominis vſu apud Graecos vid. *Creſollius* Theatri Rhet. lib. IV. cap. 11. Notum denique, etiam nunc Catholicos ſacerdotes vocari a ſuis *Patres.* Noſtra in eccleſia duntaxat ſupereſt titulus Germanicus *Beicht-Vater* et *Kirch-Vater.* Caeterum notatu dignum, primum *Patrem Eccleſiae* nominari *Iudic. XVII.* 10.

proxime a quatuor Euangeliſtis coli iuſſit Papa *(t) Bonifacius VIII.* Quintum poſtea his adiunxit Papa *(u) Pius V. Thomam Aquinatem.* Inter hos ipſos tamen *Auguſtinum* et *Hieronymum*, non ſecus ac inter Apoſtolos Petrum et Paulum, eminere, recteque vocari poſſe *Patres Patrum*, norunt, quicunque Catholicos norunt. Vter vero rurſus alteri ſit praeferendus, adhuc ſub iudice lis eſt, diſputantibus ea de re *Thoma* quodam *Meſſanenſi* et *Franciſco (x) Petrarcha*, quorum hic *Auguſtinum*, ille *Hieronymum (y)* conſtituebat *caput Patrum Eccleſiae.* Acute (α) *Fran-*

(t) Teſtis eſt *Platina* in Vita eius f. 250. b. Ipſum huius Papae reſcriptum exſtat in *Corpore Iuris Canonici* et quidem *Sexti Decretalium* lib. III. tit. 22. Conf. *Odor. Raynaldus* ad a. 1295. n. 55. et *Schilterus* Praef. ad *Otfridum* §. 13. Haec eſt cauſa, cur Romae in Baſilica Vaticana praegrandis illa *S Petri cathedra,* iuſſu Papae Alexandri VII. ex aere fuſa, innitatur quatuor illis primariis Eccleſiae Catholicae doctoribus Coloſſeae magnitudinis, ex aere itidem fuſis: quae verba ſunt *Lambecii* lib. I. de *biblioth. Vindob.* §. XIII. p. 13. Eiusdem rei teſtem cito *Miſſonium Itin. Ital.* epiſt. 26. p. 612. edit. Germ.

(u) Vid. *Acta erud.* 1713. p. 351.

(x) Vid. eius lib. IV. epiſt. 9. et 10.

(y) Etiam *Eraſmus* Hieronymum praefert Auguſtino in illius Vita: itemque in *Epiſtolis* ſuis p. 103. et 104. Contra *Lutherus* Auguſtino principem putat deberi locum, epiſt. 169. edit. *Buddei* p. 193. ſcribens, *Auguſtinum paene ſolum fuiſſe vere Doctorem Eccleſiae,* ac ſimul eousque infenſus Hieronymo, vt mirari ſe dicat, *quomodo is nomen Doctoris Eccleſiae meruerit.*

(α) Epiſt. fol. 51. b.

Franciſcus Philelphus: Quod ſi ex duobus (de Hieronymo loquitur et *Auguſtino,) vnus effici potuiſſet, nihil natura abſolutius edidiſſet.* Graeca vero Eccleſia ſuos inter patres tres elegit (z) Patriarchas, hoc eſt, omnium Eccleſiae doctorum optimos maximos, *Baſilium*, cognomine *Magnum*, *Gregorium Nazianzenum*, cognomine *Theologum*, et *Ioannem Chryſoſtomum*.

XXII. Videntur mihi praeterea duae claſſes *Patrum* illorum conſtituendae, vt alios *primanos* dicamus, alios *ſecundanos*. *Primanos* voco, qui perfecta orthodoxiae gloria fulgebant; *ſecundanos*, qui in vna alteraque doctrina *(a)* receſſerunt a communi ſenſu, ideoque *haereticis* fuerunt adſcripti, caetera doctiſſimi ac de re ſacra optime meriti. Tales ſunt *Euſebius* ac *Tertullianus*, quorum illum Arii, hunc Montani aſſeclam fuiſſe conſtat. Adiungimus his *(b) Pelagium*, cuius exſtant eruditae in Pauli epiſtolas annotationes; *Nouatianum*, cuius quaedam opera inter Cypriani Tertullianique ſcripta conſeruata ſunt; *Apollinarem*, vel ob ſolum illud opus, quod anti-

(z) Vid. Allatius libro *de Nilis* p. 76. et 81. editionis Fabricianae, et Anonymus in *Tumulo T. Flauii Clementis Martyris*, Vrbini a. 1727. edito, p. 17.

(a) Sic hodie *Spenerus* et *Rechenbergius* non eiiciuntur e catalogo Theologorum, etſi iis aliqua haereſeos labes fuit adſperſa a Lutheri cathedrae poſſeſſoribus.

(b) Ipſe Auguſtinus Pelagium vocauit *virum acutiſſimum et acerrimi ingenii*.

antichriſtianis *Porphyrii* libris oppoſuit, huc (c) referendum; *Theodorum* (d) *Mopſueſtenum*; et huius notae (*) alios. Primanorum etiam quisque titulo *Sancti* affici ſolet, ſi fuit epiſcopus: qui honor cur etiam *Hieronymo* tribuatur, paulo ante cognouimus ex decreto Bonifacii Papae.

XXIII. Nec illud omittendum, ſub Imperatoribus Conſtantinopolitanis priorum ſaeculorum tribus in vrbibus ſcholas iuridicas inſtitutas fuiſſe, Conſtantinopoli, Romae, et Beryti, quae Phoenices vrbs hodie *Beroë* appellatur. A quibus ſcholis *Scholaſticorum* nomen inditum eſt eius aeui iureconſultis, e. g. *Socrati*, *Euagrio*. Vid. *Conringii* Diſſertatio *de ſtudiis liberalibus vrbis Romae et Conſtantinopoleos*, Helmſt. 1655. De *Beryto* (e) docta exſtat commentatio *Io. Strauchii*: vbe-

(c) De hoc Apollinare ita *Vincentius Lirinenſis* Commonit. cap. 16: *Quid illo praeſtantius acumine, exercitatione, doctrina?* Qui igitur, inquies, factum, vt nihil nunc librorum eius ſuperſit? Scilicet qui eo aeuo haereſeos infamia flagrabat, eius ſcriptis omnibus, etiam bonis et e re Eccleſiae confectis, pereundum erat. Quem quidem morem rationi et aequitati repugnaſſe, ex vero iudicat *Weismannus* Hiſt. eccl. T. I. p. 308.

(d) De hoc vid. *Fabricius* B. G. V. 33. 1. et 2.

(*) Obſeruat *Valeſius* in Praef. ad *Theodoriti* Hiſtoriam eccleſiaſticam, etiam hunc non inſignitum eſſe titulo *Sancti*, quippe cum aliquando fauere viſus ſit haereticis.

(e) Vid. *Baelius* Diction. v. *Beryte*; *Valeſius* ad Euſebii lib. de martyr. Palaeſt. cap. 4; *Conringius* Antiq.

G Acad.

vberioremque nuper de eadem Academia diſſertationem *Faſciculo quinto librorum rariorum Rengeriano* inſeruit *Iac. Haſaeus.* Laudari quoque hic meretur, qui Iuſtiniani aeuo floruit, *Theophilus*, cuius *Paraphraſis Inſtitutionum iuris ciuilis* ſupereſt. Eius de aetate, vita et ſcriptis *Gundlingius* agit in *Gundlingianis* P. II. cap. 2. et in ſingulari libello Lipſiae a. 1730. emiſſo *Io. Henr. Mylius.*

XXIV. Ethnica religio, poſtquam externis orbata fuit praeſidiis, ſenſim corruit et euanuit, Chriſtianaeque vbique locorum ac gentium ceſſit. Etſi igitur quarto ſaeculo adhuc ethnici nonnulli ingenio florebant, itemque quinto, magna tamen erat eorum paucitas, ac poſt ea tempora (*f*) ethnicorum litera-

Acad. p. 18. ſq. et 230. ſqq. et *Conr. Rittershuſius* Lect. ſacr. lib. III. cap. 3. p. 157. ſqq.

(*f*) Agmen ethnicorum ſcriptorum clauſiſſe videntur *Simplicius* ac *Stobaeus*: quorum ille ſexto ſaeculo, hic ſeptimo vixit vel octauo. Vid. de illo *Fabricius* Bibl. Graecae lib. V. cap. 29. de hoc cap. 30. Fuiſſe tamen hosce philoſophos non tam ethnicos, quam Naturaliſtas et Neutraliſtas, vt ſic loquar, hoc eſt, neque ethnicos neque Chriſtianos, ſed magis tamen Chriſtianos, quam ethnicos, vel *Syneſii*, quî ſaeculo quinto e philoſopho et Chriſtianus factus eſt et epiſcopus, exemplum docet: de quo legi digna, quae *Calixtus* profert lib. *de coniugio Clericorum* p. 328. ſqq. et *Binghamus* Antiq. eccl. lib. IV. cap. 3. §. 3. Vid. et *Fabricii* Bibliotheca Graeca lib. V. cap. 21. §. XI. Scilicet vt *Eraſmus* tempore Reformationis nec Pontificius erat nec Lutheranus, pleraque quidem

teratura obmutuit. Quarto quidem ſaeculo vixerunt *Iulianus* Imp. *Libanius*, *Iamblichus*, *Pappus*, *Donatus*, *Sex. Aur. Victor*, *Auſonius (g)* et caeteri *Panegyricorum* ſcriptores, *Eutropius*, *Themiſtius*, *Ammianus Marcellinus:* quinto *(h) Eunapius*, *Zoſimus*, *Syrianus*, *Proclus*, *Macrobius*, *(α) Symmachus*.

G 2 XXV.

dem Papae improbans, ſed nec *Lutheri* omnia probans; ita philoſophi hi in medio Chriſtianorum verſantes agnoſcebant quidem grauiores errores religionis ethnicae, non tamen ſine exceptione omnem ſiue doctrinam ſiue diſciplinam approbabant eccleſiaſticam. Vid. *I. G. Heineccii* Diſp. *de philoſophis ſemi-Chriſtianis*, Halae 1714.

(*g*) De *Auſonio* copioſe agit *Fabricius* Bibl. Lat. med. aeui T. I p. 409. ſqq. Diſputatur, ethnicusne an Chriſtianus fuerit *Auſonius*. Vid. *Baelii* Diction. v. *Auſone* not. D; *Fabricius* Bibl. Lat. III. 10. 1. p. 583; *Boyſenius* Diſſ. de apoſtaſiae merito et falſo ſuſpectis §. 14. p. 29. ſqq. Ego arbitror, *Auſonium* talem fuiſſe Chriſtianum, qualis *Iulianus* fuerat ante imperium, hoc eſt, mente ethnicum, ſed ſimulatorem religionis Imperatoriae. Idem mihi videtur de *Ammiano Marcellino*. Vid. *Baelius* Dict. v. *Marcellin.* not. B. *Moshemius* Diſp. *de turbata per Platonicos religione Chriſtiana* §. 30. qui et in annot. ad *Cudworthum* p. 732. ſqq. diligentiſſime diſputat de religione *Chalcidii:* cuius tamen ſententiam refutat *Bruckerus* in *Appendice* ad *Hiſtoriam* ſuam *philoſophicam* Germanice ſcriptam p. 323.-342.

(*h*) Vixit et vertente hoc ſaeculo *Coluthus* poëta, de quo vid. *V. E. Loeſcherus* Lect. Coluth. cap. 2. §. 4. et *Fabricius* Bibl. Gr. lib. II. cap. 7. §. 7.

(α) Sex fuerunt hac aetate illuſtres *Symmachi*, quos cum multi confundant, ſuis ſingulos notis diſtinxit *Sirmondus* ad *Ennodii* lib. VII. epiſt. 25. Quem totum *Sirmondi* locum

XXV. Ex hoc tempore deferbuerunt literarum ſtudia non tam ob incurſiones barbararum (*i*) gentium, quam *(k)* ob creſcentem ingeniorum peſtem, ſuperſtitionem, quae literarum non ſolum cultoribus, ſed etiam fautoribus ac Maecenatibus orbauit orbem vniuerſum. Scilicet initio odium ethnicorum peperit odium erga ipſas literas, ortaque eo tempore eſt diſtinctio earum in *ſacras* et *profanas*. Quicquid philoſophiae erat, ipſi Eccleſiae Patres vocitabant *(l) ſaecularem ſapientiam*, (vnde noſtrum *Welt-Weiſsheit*,) et quosuis ethnicorum libros *codices ſaeculares* appellabat *(m) Hieronymus*. Idem Hieronymus narrabat vel verius fingebat ſomnium *(n)* de lectione Ciceronis ſimiliumque aucto-

locum deſcripſit, ſuaeque ad *Honorii* lib. III. de ſcript. eccl. cap. 22. annotationi inſeruit *Miraeus*.

(*i*) His Gothorum aliarumque gentium incurſionibus factum eſt, vt multae bibliothecae diriperentur, multique libri prorſus tollerentur e medio. *Sidonius Apoll*. lib. IV. epiſt. 12. teſtatur, ſuis adhuc in manibus fuiſſe *Menandri* comoediam *ἐπιτρέποντες* nominatam. *Auguſtinus* adhuc legit *Ciceronis Hortenſium*, *Lactantius* eius *Conſolationem*. Et quot libros aeuo ſuo ſuperſtites, nunc vero deperditos, commemorant *Athenaeus* ac *Diogenes Laertius?*

(k) Vid. *Acta Philoſ.* T. I. p. 218. ſq.

(*l*) Vid. *Acta Philoſ.* Tomo eodem p. 319. ſq.

(*m*) Epiſt. 22. ad Euſtochium.

(*n*) Vid. Diſſ. mea de hoc ſomnio a. 1717. edita, et in *Sylloge* mea recuſa T. I. p. 655. ſqq.

auctorum DEO exoſa: faterique cogitur *(o)* *Buddeus*, *Patrum nonnullos*, *cum abuſum artium et eruditionis humanae perpenderent*, *parum abfuiſſe*, *quin omne*, *quod in artes humanasque ſcientias impenditur*, *ſtudium condemnarent*. Poſtea vero, quam ſexto ſaeculo *Gregorius M.* praecipuum *(p)* et Papatus et barbariei monachalis fulcrum eſſe coepit, eiusque exemplo monachi *(q)* nuntium miſerant omnibus literis, tunc omnia non ire, ſed ruere in peius et retro ſublapſa referri. Vti igitur illo ſaeculo in Eccleſia exortam eſſe legimus *Agnoëtarum* haereſin, ſic et in literaria rep. Agnoëtarum (hoc eſt, *ignoran-*

(*o*) Theol. mor. P. II. cap. 3. Sect. III. §. 7. p. 565. Notatu dignus eſt locus *Gregorii Naz.* in *Epitaphio Baſilii. Eruditio*, inquit, *inter humana bona principem locum tenet. Non de hac noſtra ſolum et nobiliore eruditione loquor*, *ſed etiam de externa*, *quam Vulgus Chriſtianorum prauo quodam iudicio vt inſidioſam et periculoſam et a Deo procul auertentem adſpernatur*. Conf. G. *Arnoldi* lib. VI. Deſcriptionis primorum Chriſtianorum cap. 5. quod agit de primitiuae Eccleſiae literarum ſtudiis.

(*p*) Id egregie demonſtrat *Tribbechouius* lib. de Doctoribus Scholaſticis cap. VI. p. 253. ſqq. maxime p. 278. ſq. diſſerens de ſumma ſaeculi ſexti ἀπαιδευσίᾳ. De eiusdem Gregorii ſaeuitia in Liuium, vid. *Bayle* Diction. v. *Gregoire* I. not. M. et N. De huius *Gregorii* vita, doctrina et ſcriptis, etiam ſuppoſititiis, longam Diſſertationem exhibet *Oudinus* in T. I. de ſcript. eccl. p. 1493. ſqq.

(*q*) Vitam huius ſaeculi ſexti monaſticam interitum attuliſſe literis, praeclare docet *Conringius* Antiq. Acad. p. 266. ſqq. et 272. ſqq.

rantium) plena facta ſunt omnia, foedaque iſta haereſis propemodum vsque ad confinia Lutheranae Reformationis regnauit. Hinc totus Franciſcanorum ordo (*r*) ſe deuouit pietati illiteratae, et ſanctiſſima illa (*ſ*) Pauli vox: *Litera occidit, Spiritus viuificat*, vſurpari conſueuit (*t*) a monachis ad odium conflandum vniuerſis literarum ſtudiis. Quid? In ipſo Iure Canonico (*u*) nefas iudicabatur, *Epiſcoporum ac presbyterorum barbariſmos irridere ac ſoloeciſmos*, adiecto, *indignum eſſe, ſanctos illos viros reſtringi ſub regulas Donati.* Imo in *Gratiani Decreto* P. I. Diſtinct. 37. vetantur clerici legere libros ethnicorum: et Diſtinct. 38. cap. 5. 6. 12. et 13. perparum eruditionis requiritur in epiſcopis caeterisque ſacerdotibus.

XXVI. Hinc tanta excellentium doctrina virorum per aliquot ſaecula fuit penuria. Ac *ſexto* quidem ſaeculo vix duos habuit (*x*) Occidens, quos oſtentare poſſet literatae poſteritati,

(*r*) Vid. Biblioth. Brem. T. V. p. 203.

(*ſ*) 2. *Corinth.* III. 6.

(*t*) Refert alicubi *Eraſmus*, ſua aetate nil crebrius in ore fuiſſe monachis, quam illud: *Litera occidit.*

(*u*) Vid. *Martini* Margarita Decreti v. *Grammatica.*

(*x*) In Oriente *Procopius* tum vixit, et *Priſcianus* et *Tribonianus* cum collegis ſuis. Vixit etiam in Occidente ſexto ſaeculo *Ennodius*, Epiſcopus Ticinenſis, a. 521. exſtinctus, cuius opera cum ſuis notis edidit *Sirmondus* Pariſ. 1611. in 8. Sed miſellus eſt hic ſcriptor, rerum quippe vacuus et ſermone tam ineptus, vt perpetuis orationis meteoris lectores offendat.

ritati, *Boëthium, cum quo deſiiſſe veterem Romanorum eloquentiam* vere obſeruauit (y) *Miraeus*, et (z) *Caſſiodorum. Poſt Boëthium, qui* vltimus eruditorum *dictus eſt, per mille annos vix vnus aut alter, certe apud Latinos, commemoratur, qui aliquod in doctrina liberali nomen habuerit.* Ita ait (*a*) *Rolandus Mareſius*, qui et ſcite vocat interuallum illud temporis vsque ad *Petrarcham interregnum ac velut literarum deliquium.* Nec aut *ſeptimum* (*b*) aut *octauum* ſaeculum plures habuit eruditionis gloria in occidente (*c*) inſignes.

 Illo

(*y*) Not. ad *Honorii* librum III. de ſcript. eccl. cap. 22.

(*z*) De vtroque vid. *Fabricius* Bibl. Lat. lib. III. cap. 15. et 16. Caeterum obſeruandum, eum inolito errore appellari *Caſſiodorum*, et hunc errorem ex ea opinione natum eſſe, quaſi *Senator* epitheton eſſet, non nomen, cum tamen fuerit ei nomen *Senatoris*, et cognomen *Caſſiodori:* quae ſunt verba *Sirmondi* ad *Ennodii* lib. III. epiſt. 1. De vita eius conf. *Pagius* Crit. Baron. ad A. C. 562. §. 4. Vid. de eo et *Sylloges* meae *Tomus primus p.* 594. et 614. *ſqq.*

(*a*) Lib. II. epiſt. vlt. p. 532.

(*b*) *Conringius* lib. de ſcript. XVI. ſaeculorum p. 101: *Praeter* minutos aliquot ſcriptores, inquit, *neque philoſophum, neque ICtum, neque medicum, aut denique vel poëtam vel oratorem, qui alicuius ſit famae, integro hoc* (ſeptimo) *ſaeculo reperire licet.*

(*c*) In Oriente ſaeculo VIII. magnum nomen fuit *Ioannis Damaſceni*, ſyſtematicae Theologiae conditoris, et Scholaſticorum prodromi. Propter eloquentiam cognominatus fuit *Chryſorrhoas*. Caetera quoque ipſius eruditio tanta fuit, vt parem illa aetas habuerit neminem: quanquam nec ſuperſtitione fuit mediocri.

Illo enim *Iſidorus Hiſpalenſis* et *Aldelmus*; hoc (*d*) *Alcuinus* (*) et *Paulus Diaconus* vixerunt pariter ac ſcripſerunt. Vtroque tamen faeculo *Beda* (*e*) vixit, et magno vtrique fuit decori. Caeteros etiam diuinae ſcientiae profeſſores, tantae inuoluerant ignorantiae

(*d*) Non eſt enim, quod ex eodem ſaeculo huc adſcribamus *S. Bonifacium.* Non enim eruditio, ſed religio nobilem eum fecit. *De Bonifacio nemo mirabitur, qui vel inſpexerit duntaxat* Epiſtolas Bonifacianas, *nihil ſapientes vel ſacrae eruditionis: tantum abeſt, vt quicquam in illo viro, caeteroquin pio, laudem mereatur eruditionis ſaecularis:* inquit *Conringius* in Supplem. XXXII. ad *Antiquit. Acad.* p. 291. De indocto eius odio erga *Virgilium*, Epiſcopum Salzburgenſem, vid. *Baelii* Dictionarium, et *Basnagii* Tomus III. *Lect. Caniſ.* P. II. p. 288. ſqq. et 395. ſqq. ac *Gundlingii* Diſſertatio ſingularis *Nouae Bibliothecae Reugerianae* inſerta T. III. p. 136. ſqq.

(*) *Alcuinus* eſſe nomen trium, non quatuor, ſyllabarum, pronuntiandumque eſſe *Alcwinus*, ipſe docet hoc pentametro: *Alcuin dicor ego. Tu ſine fine vale.* Vid. *Baronius* ad a. 778. n. 23. Ex *Alcwinus* deinceps ob εὐφωνίαν *Albinus* factum eſt. Eodem modo quatuor ſyllabis male pronuntiatur *Ortuinus Gratius*, qui ſuo tempore ſyllabis tribus vocabatur *Ortvinus* et *Ortwinus*.

(*e*) De huius eruditione vid. *Tribbechouius* lib. cit. cap. 6. p. 287. ſq. vbi quam fabulam affert de ortu cognomenti *Venerabilis*, eam minime venerabilem eſſe, facile intelligitur. Nam *Sancti* titulus illo aeuo ſolis tribuebatur epiſcopis: minores dignitate, cum magnis in eccleſiam meritis conſpicuos ſe redderent, *Venerabiles* appellitabantur. Nuper de ſcriptis *Bedae* diligentiſſime egit *Fabricius* Biblioth. medii aeui T. I. p. 494. -521.

tiae tenebrae, vt (*f*) *in epiſcopis et ſacerdotibus non peritia requireretur S. Scripturae, multo minus linguarum, diſciplinarum et antiquitatis notitia, ſed modo vt legere, vt cantare, vt Orationem Dominicam, Symbolum, Pſalterium, Computum* (*g*) *recitare valerent, nec neſcii eſſent Canonum.*

XXVII. Accidit et hoc temporis tractu, Latina vt lingua prorſus interiret, ſolo eius vſu in ſacris retento, paucis tamen ſacerdotibus ſenſa Latinorum verborum callentibus. Ac notum eſt, ex Latina lingua natas eſſe hodiernas Italicam, Gallicam et Hiſpanicam. Id vero quo ſaeculo factum ſit, vt ſcilicet Latina lingua deſineret eſſe popularis, non ſatis conſtat. Sexto iam ſaeculo id factum eſſe, docentem *Lipſium* docte refellit (*h*) *Rutgerſius.* Tamen *Alcyonius* (*i*) ex Ms. quodam hiſtorico *de rebus a Gothis in Italia geſtis* refert, *Attilam regem poſt partam victoriam tam ſtudioſum fuiſſe Gothicae linguae propagandae, vt edicto ſanxerit, ne quis Latina lingua loqueretur, magiſtroſque inſuper e ſua prouincia acciuiſſe, qui Italos edocerent linguam Gothicam.* Sed non ſatis haec res certa

G 5 eſt:

(*f*) Ita ſcribit *Spanhemius* Comp. Hiſt. eccl. ſaec. VIII. p. 229

(*g*) Ducem hic monachi habebant *Dionyſium Exiguum*, ſaeculi VI. Abbatem: de cuius ſcriptis vid. *Fabricii* Bibliotheca medii aeui Latina lib. IV. p. 99. ſqq.

(*h*) Var. lect. lib. I. cap. 13.

(*i*) Lib. II. de exilio p. 213.

eſt: ac fortaſſe *Attila* tantummodo publica ſcripta confici ſua lingua iuſſit, more Romanorum (*k*) veterum, quorum praeſidibus non licebat alia, quam Latina, lingua vti in prouinciis. *Auguſtini* tempore linguam Latinam in Africa adhuc fuiſſe popularem, ex ipſo (*l*) diſcimus. Quinto illo ſaeculo et in Gallia ſuperfuiſſe vſum huius linguae publicum, eo ipſo docet *Sidonius (m) Apollinaris*, quod concionem Latinam exhibet ad plebem ab ſe habitam. Idem tamen metuere ſe *(n)* profitetur, ne breui in Gallia *aboleatur* ea lingua et *intereat*. Octauo id accidiſſe ſaeculo, *Lyronius*, Benedictini ordinis monachus, non ita pridem (*) contendit. Perſuaſum autem nuper nobis iuit doctiſſimus (*o*) *Colonienſis*, Lugduni vſum Latinae linguae publicum et communem ad medium fere noni permanſiſſe ſaeculi. Ac longius prouehitur *Iac.* (**) *Basnagius*, decimo demum ſaeculo in Gallia ceſſaſſe Latinae linguae vſum, pluribus

(*k*) Vid. *Merillius* Not. philol. in paſſionem Chriſti p. 37; *Baelius* Dict. v. *Claude* not. A, et *Eckhardus* in Tomo XI. Miſcell. Lipſ. p. 21. ſqq.

(*l*) Lib. II. de doctr. Chriſt. cap. 11. et Confeſſ. lib. I. cap. 14. Vid. *Whitakerus* in lib. de Scriptura S. p. 223.-226.

(*m*) Lib. VII. epiſt. 9.

(*n*) Lib. II. epiſt. 10. et lib. VIII. epiſt. 2.

(*) In *Iournal des Scavans* a. 1738. m. Nou. p. 103.

(*o*) Hiſt. liter. Lugdun. P. II. p. 111.

(**) Hiſt. de l'Egliſe lib. IX. cap. 4. §. 7. 8. et 9.

bus diſputans: quae eadem eſt auctorum (***) *Hiſtoriae Galliae literariae* ſententia. In Italia poſt medium ſeptimum ſaeculum magis magisque inualuiſſe linguam Italorum hodiernam, non ita pridem ſtatuit (p) *Petrus Giannonius*. Verum certus temporis articulus conſtitui non poteſt, cum eiusmodi immutatio non ſimul et ſemel, ſed ſenſim ac ſine ſenſu fieri ſoleat.

XXVIII. Erat quidem hac tempeſtate ſe praebiturus inſtauratorem literariorum ſtudiorum (q) *Carolus M.* ipſe literarum haud (*) rudis,

(***) Tomo VI. p. 3. et 615.

(p) Hiſt. Neapol. lib. IV. p. 283.

(q) Vid. *Auentinus* Annal. Boi. lib. IV. cap. 8. §. 31. ſqq. *Launoius* lib. de ſcholis celebr. cap. 1. et 2; *Conringius* Antiq. Acad. p. 322. ſqq. *Tribbechouius* lib. cit. cap. 1. p. 23. ſqq. *Burcardus* de fatis Lat. ling. P. II. p. 31. ſqq. De opere *Carolino contra cultum imaginum*, cuius tamen ſcriptor *Alcuinus* fuit, lege ſis meam ad ipſum Praefationem. A. 1734. librum *de ſtatu rei literariae ſub Carolo M.* edidit Lutetiae, et quidem patrio ſermone *Boeuſius*, vir perdoctus. Sed cum liber hic, minima forma excuſus, centum duntaxat paginas impleat, non deſinimus deſiderare eodem anno a *F. O. Menckenio* in *Bibliotheca doctorum militum* p. 131. promiſſum maius opus *de Caroli M. partim ſcriptis, partim in literas meritis.*

(*) Fuerunt, quibus locus quidam *Eginharti* perſuaſit, ne ſcribere quidem potuiſſe *Carolum*. Quorum errorem ſatis coargui, veramque ſimul ſcripturam *Eginharto* reſtitui, in ſingulari Diſſ. *Nouis Miſcellaneis Lipſienſibus* inſerta T. III. p. 124. ſqq. Librorum, quos Caroli M. Biblio-

rudis, et in Germania, Gallia atque Italia plures condebat ingeniorum officinas. Verum quam parum (*r*) profecerit, locupletem habemus teſtem *Lupum*, Ferrarienſem in Gallia abbatem, qui in prima ad Eginhardum, Caroli M. amicum, epiſtola grauiter queritur, *ſuperſtitioſum otium* ſuo aeuo literarum ſtudiis praeferri; ſe ne praeceptorem quidem nanciſci potuiſſe, nec *amori literarum, ab ipſo fere initio pueritiae ſibi innato*, ſatisfacere; iſto tempore *priorum ſtudia longo ſitu collapſa paene interiiſſe*; per Carolum quidem Magnum reuocari coepta eſſe, et aliquantum extuliſſe caput; ſed eo defuncto rurſus neglecta eſſe literarum ſtudia. Cuius rei culpam haud immerito cum (*s*) *Conringio* tribuimus ſucceſſoris, Ludouici Pii, *ſuperſtitioſae pietati:* quo quidem melior et literarum amantior literatorumque ſtudioſior fuit filius, Carolus Caluus, *Maecenas huius ſaeculi* dictus a (*t*) *Conringio:* ſed nec

Bibliotheca habuit, magnam partem doctiſſime recenſuit *Io. David Koelerus* in Diſp. *de bibliotheca Caroli M.* Altorfii 1727. edita.

(*r*) Illud etiam cognitu dignum, tantum aliquam Latinarum literarum inſtaurationem *Carolo M.* deberi. Nam ipſe, vel potius interpres eius *Alcuinus*, lib. II. *de imaginibus* cap. 17. oſtendit, ſuo aeuo linguam Graecam ignotam fuiſſe Latinae Eccleſiae. Ac traditur *Rabanus Maurus*, *Alcuini* diſcipulus, primus in Germaniam inuexiſſe Graecas literas.

(*s*) Lib. cit. p. 329.

(*t*) p. 328.

nec tum veterno excuti ſe paſſum eſt male pium ſaeculum, neque aurorae ſucceſſit dies vndiquaque ſereniſſimus.

XXIX. Nec maior fuit Orientis felicitas, ſuperſtitione et hic plerisque omnibus eripiente mentis oculum. Styli quidem cultura hic minus, quam in Occidente, negligebatur: at ſcribentium induſtria non fere niſi in componendis Chronicis, Sanctorum vitis, et homiliis verſabatur: niſi quod *nonum* ſaeculum ſuo fulgore illuſtrauit vir ſui nominis (*) *Photius*, velut inter ignes luna minores. Fuit quidem etiam *Theodorus Studita* (*u*) huius aeui ſcriptor multorum voluminum. Aſt parum profecto debet huic idololatriae martyri vera ſapientia. Potiori iure hic laudamus Imp. *Leonem*, *Sapientis* (hoc eſt, *eruditiſſimi*) cognomine clarum. Hic enim, *Photii* diſcipulus, plurima (*x*) ſcribendo ſignum ipſe aliquod ciuibus ſuis ſuſtulit ad rite colenda literarum ſtudia. De *Ioanne Damaſceno*, ſaeculi *octaui* lumine haud ſatis liquido, quae paulo ante dixi, ſufficiant.

XXX.

(*) De eo *Fabricius B. G.* lib. V. cap. 38.

(*u*) De ſcriptis eius vid. *Fabricii* Bibl. Gr. lib. V. cap. 33. p. 234. ſqq. et T. XII. p. 275. ſqq. itemque *Io. Imman. Mullerus* in ſingulari Diſp. a. 1721. edita *de Studio et claris Studitis* p. 21. ſqq.

(*x*) Vid. *Fabricius* Bibl. Graec. lib. V. cap. 5. p. 363. ſqq. et *Olearius* Bibl. eccl. T. I. p. 439. ſq.

XXX. Ad Occidentem vt referamus oculos, ſolito plures *nono* ſaeculo ſcriptores offendimus, feruentibus ſcilicet hic illic adhuc ſtudiis a Carolo M. inflammatis et ab (y) Aelfredo, Angliae rege, ſed paulo poſt miſere deferueſcentibus. Occurrit enim nobis *Rabanus Maurus*, (cuius de vita et ſcriptis diligentiſſime expoſuit *Buddeus* vel Reſpondens eius in ſingulari Diſputatione a. 1724. edita,) *Haymo*, (vterque *Alcuini* diſcipulus,) *Walafridus Strabo*, *Seruatus Lupus*, *Otfridus*, (tres *Mauri* diſcipuli) *Eginhartus*, (z) *Ioannes* (a) *Erigena*,

(y) Vitam huius *Aelfredi* vel *Alfredi M.* tribus libris comprehendit et Oxon. 1678. edidit *Io. Spelmannus*, qui lib. II. n. 38: *Scholas*, inquit, *et Academias inſtituit, artes et diſciplinas reduxit. Ipſe multa carmina ſcripſit.* Plura de hoc Angliae Carolo M. deque ſcriptis eius reperies in *Oudini* T. II. de ſcript. eccl. p. 309. ſqq. et *Olearii* Biblioth. eccl. T. I. p. 36. et *Fabricii* Biblioth. medii aeui T. I. p. 65. et *Menckeniorum* Bibliotheca doctorum militum p. 13. ſqq.

(z) Deprauata eſt haec ſcriptura. Nam aequales *Eginharti*, *Lupus Ferrarienſis* et *Poëta Saxo*, a *Leibnitio* editus, eum vocant alter *Einhartum*, aliter *Einhardum*. Ac poſterius quidem mihi videtur rectius propterea, quia et ſcribitur *Bernhardus*, *Eberhardus*. Quid vero ſignificet nomen *Einhardi*, coniectura aſſequi conatus ſum in *Actis erud.* 1711. p. 530. quam adhuc probo, quia in aliquot MSS. is appellatur *Enhardus*. Vid. *Reimmanni* Biblioth. Vindob. p. 129. et 130.

(a) De hoc ſatis multa dixi in *Actis Philoſ.* T. III. p. 858. ſqq. vbi p. 880. pro *harmonia* reſcribendum eſſe *harmoniam*, recte et acute animaduertit *Mattheſonius* in *Patriota*

gena, Hincmarus Rhemenſis, Regino, Iſo magiſter, *Anaſtaſius* (*b*) *Bibliothecarius.*

XXXI. At exſtincta cum his eſt literarum laus adeo, vt proximum ſaeculum nomen acceperit *obſcuri et barbari. Saeculum infelix* vocat (*c*) *Bellarminus, in quo nulli ſcriptores illuſtres; ſaeculum ſterile* noſter (*d*) *Calixtus, et ſcriptoribus inſignibus deſtitutum.* Miſerrimum literarum ſtatum per vniuerſum hoc decimum ſaeculum natasque hinc ſummas et reip. et eccleſiae calamitates deſcriptas, ſi libet, legas in edita nuper *Hiſtoria literaria* (*) *Galliae:* vbi etiam (**) docetur, quo minus in Gallia prorſus exſtinctae ſint hoc ſaeculo literae, impedimento fuiſſe ſcholas non ita paucas cum eccleſiarum, tum monaſteriorum, doctis in

Patriota ſuo *muſico* p. 32. Caeterum *Ioannem Erigenam* fuiſſe natum in Hibernia, erudite pugnat *Leibnitius* in Prolegom. ad T. I. Script. Brunſuic. §. 25. et in ipſo illo Tomo p. 22. Ac *Marianus* quoque *Scotus* Hiberniam habuiſſe patriam nonnullis creditur.

(*b*) Scripta eius *Fabricius* recenſet Bibl. Gr. lib. V. cap. 35. p. 337. ſq. *Anaſtaſii* huius *Vitae Pontificum* tres eodem paene tempore habuerunt editores Italos, eosque eruditiſſimos, *Franc. Blanchinum, Io. Vignolium,* et *Lud. Ant. Muratorium.* De prima harum editionum vid. *Acta erud.* a. 1719. p. 425; 1725. p. 153. et 1731. p. 149; de ſecunda a. 1727. p. 52; de tertia a. 1724. p. 377. ſq.

(*c*) Chronologiae p. 89.

(*d*) Appar. theol. p. 129.

(*) T. VI. p. 1. - 17.

(**) Ibidem p. 17. - 82.

in omni genere magiſtris inſtructas. Imo vero habuit hoc ſaeculum ſcriptores illuſtriſſimos, vnum Papam, alterum Imperatorem, tertiam mulierem. *Syluestrum II.* (*e*) dico *Conſtantinum* (*f*) *Porphyrogenitum*, et (*g*) *Roſwitam*, Saxoniae noſtrae decus immortale. Ac miraculi inſtar eſt, obſcuriſſimo illo ſaeculo et (*h*) literarum vsque adeo experte tres eruditionis laude exſplenduiſſe eius generis perſonas, a quibus praereptum iri caeteris mortalibus palmam ingenii, vix ac ne vix quidem vllo tempore veroſimile eſt. Certe nulla aetas ſimile vidit exemplum, nec, vt opinor, iterum videbit vnquam.

XXXII.

(*e*) Vid. *Naudaeus* lib. de magiae ſuſpectis cap. 19. §. 8. et 9; *Launoius* lib. de ſcholis celeb. cap. 21; *Koelerus*, Prof. Altorf. ſingulari Diſp. a. 1720. edita. De vita et ſcriptis huius *Sylueſtri* copioſe et accurate diſſeritur in *Hiſt. lit. de la France* T. VI. p. 559.-614. Vid. maxime pag. 577.

(*f*) Vid. *Fabricius* Bibl. Graec. lib. V. cap. 5. p. 486. ſqq.

(*g*) Vid. *Oudinus* T. II. p. 502. ſqq. *Fabricius* Bibl. Lat. medii aeui lib. VIII. p. 829. ſqq. Verum eius nomen eſt *Hroswitha*, quod legendum *Chroswitha*. Sic *Hludouicus*, id eſt, *Chlodoueus*. Scilicet litera *h* illo tempore etiam ſignificabat *ch*.

(*h*) Gallos tamen huius ſaeculi ſcriptores minus eſſe barbaros caeteris, contendit *Bailletus* Iudiciorum T. I. p. 322. In Gallia quoque natas eſſe *fabulas Romanenſes* hoc ſaeculo, praeclare docetur in *Hiſt. lit. de la France* T. VI. p. 12. 17.

XXXII. Si quaeris, cur hoc temporis tractu ad incitas redactae fuerint Muſae, non aliam video huius calamitatis cauſam, quam quod et inhonorata tum erant optima illa ſtudia, et via ad eruditionem nimium ſalebroſa. Non enim publicis ſumtibus alebantur doctores iuuentutis in ſcholis atque Academiis, ac bonorum librorum ſumma erat caritas, praetereaque doctiſſimus (*i*) quisque haereſeos vel ſuſpicionem vel notam effugere vix ac ne vix quidem poterat. Crediderim etiam, haud paucos ſic, vt olim pii Eliae aeuo, latuiſſe in tenebris, qui cum ſatis docti eſſent, vel audacia vel occaſione carerent prodeundi in publicum et ſcribendis libris nomen ſuum ad poſteros propagandi. Iniucundum ſcilicet eſt, odioſum etiam, ineptum denique, docere, vbi nemo eſt, qui doceri geſtiat. Certe non videtur mihi decimum (*ii*) ſaeculum *Luitprandum* et *Roswitam*

(*i*) *Abaelardus*, *Virgilius* Salzburgenſis, *Berengarius*, ipſe Papa *Syluester II.*

(*ii*) Hoc ſaeculo etiam vixit *Eutychius Batricides*, patriarcha Alexandrinus: de cuius opere Arabico vid. *Hottingerus* Hiſt. eccl. T. II. p. 34. ſqq. et *Renaudotus* Hiſt. patriarcharum Alexandrinorum p. 246. ſqq. Vixit item hoc ſaeculo *Simeon Metaphraſtes*, quam *Vitarum Sanctorum* ſcriptorem *Dallaeus* lib. IV. de obi. cult. relig. cap. 17. p. 680 *maximum fabulatorem* appellat. De eius aetate *Basnagius* diſputat. T. III. Lect. Caniſ. ant. P. I. p. 22. ſq. eumque a. 920. ſcripſiſſe contendit. Copioſiſſime de eo agit *Fabricius* Bibl. Gr. lib. V. cap. 5. p. 509. ſqq. et Oudinus T. II. p. 1301. ſqq.

tam, vndecimum *Lambertum Schafnabrugenſem*, procreare potuiſſe, niſi fuiſſent alii, quorum vel inſtitutione vel aemulatione vel hortatu tam longe fuiſſent prouecti in literarum curriculo. Quanquam publicae illius temporis quaerelae docent, perraros fuiſſe interiorum literarum cultores, ipſaque monaſteria, erudiendae (*k*) quidem illa iuuentuti dicata, et ſuum ſingula Scholaſticum (*l*) habentia, conuerſa fuiſſe in ſcholas (*m*) cantionum, ſuperſtitionum, caecaeque obedientiae. Illud vnum laudi ducendum eſt collegiis monachorum, quod aſſiduis veterum librorum deſcriptionibus fortiter obſtiterunt, quo minus ii interirent. Ita dum ingenium ſuum non poterant, manus tamen commodabant reip. literatae, atque haec eſt cauſa, recte obſeruante (*) *Barthio*, cur tam multi adhuc nobis ſalui ſint ex bonis ſcriptoribus. Quanta vero induſtria monachorum fuerit in libris deſcribendis, hiſce docet verbis (*a*) *Petrarcha: Alii membranas radunt*,

(*k*) Vid. Mart. *Schookius* lib. de bonis eccl. Sect. I. cap. 27. et Sect. II. cap. 3. et 23; *Lenkfeldius* Antiq. Walkenrid. Cap. V. *Mabillonius* lib. de ſtudiis monaſticis.

(*l*) Vid. Praef. mea ad *Tribbechouium* p. 10. ſqq. Hoc tempore cum nonniſi in monaſteriis colerentur literarum ſtudia, accidit, vt *clericus* et *literatus* eſſent ſynonyma. Vid. *Freſnaei* Gloſſarium.

(*m*) Haec verba ſunt *Spanhemii* Comp. Hiſt. eccl. Saec. X. cap. 2. p. 279.

(*) Aduerſ. lib. II. cap. 4.

(*a*) Lib. IX. epiſt. 5. p. 321.

radunt, *alii libros ſcribunt*, *alii corrigunt*, *alii illuminant*, *alii ligant et ſuperficiem comunt*. Quibus ſimillima *Trithemii* verba exhibet in *Amoenitatibus* ſuis *Schelhornius* T. *VII. p.* 284.

XXXIII. Sed ad hiſtoriae filum reuertimur, et ſubſequentia duo ſaecula breui contemplamur. *Vndecimum* igitur ſaeculum ornabant (*b*) *Fulbertus* Carnotenſis, *Burcardus* (*c*) Wormatienſis, *Ditmarus* (*d*) Merſeburgenſis epiſcopi, *Berengarius*, ille (*dd*) ſui ſaeculi

H 2 Zuin-

(*b*) De his omnibus, *Lanfranco* et *Lamberto* exceptis, notitiam pete ex *Oudino* T. II. p. 519. ſqq. De *Fulberto* etiam vid. *Pagius* ad A. C. 1007. §. 1. vbi docet, eximium eum fuiſſe ſtudii literarum et cultorem et adiutorem. Primum igitur is locum tenet inter clariores doctrina viros vndecimi ſaeculi, quos carmine rhythmico deſcripſit *Berengarius*: quod primus vulgauit *Martenius* in Tomo IV. Theſauri anecdotorum p. 113. et 114.

(*c*) Siue *Brocardus*. Inde *Brocardica* hodieque dicuntur prouerbio. Vid. *Fabricius* Bibl. Lat. IV. 10. p. 844. et Bibl. Gr. VI. 2. p. 79; *Grauina* lib. I. de orig. iur. ciu. p. 179; *Thomaſius* Diſp. de praeſumtione bonitatis §. 2.

(*d*) *Leibnitius* T. I. Script. Brunſuic. p. 323. ſqq. edidit *Ditmarum reſtitutum*, hoc eſt, plenum ac perfectum, cum prioribus in editionibus permulta deſint. *Omnium ille primus eſt*, *qui ex Germaniae optimatibus hiſtoriae patriae ſcribendae manum admouit*, inquit *Sagittarius* Introd. in Hiſt. eccl. cap. 23. §. 15. vbi et MS. exemplar Dresdenſe Ditmariani operis commemorat.

(*dd*) De hoc vid. *Hottingerus* Hiſt. eccl. T. II. p. 527. ſqq. et *Fabricius* Bibl. medii aeui p. 570. ſqq.

Zuinglius, *Petrus* (*e*) *Damiani*, *Conſtantinus* (*) *Afer*, medicus, *Marianus Scotus*, *Lanfrancus* et *Anshelmus*, Cantuarienſes archiepiſcopi, *Hermannus Contractus*, *Lambertus* Schaffnaburgenſis, *Sigebertus* Gemblacenſis, *Guido* (*f*) *Aretinus;* et Graeci, *Michaël Pſellus*, vir (*g*) ſummus, *Theophylactus*, *Georgius Cedrenus*, *Ioannes Xiphilinus*, *Ioannes* (*) *Italus*. Saeculi *duodecimi* heroës literarii fuerunt *Iuo* Carnotenſis, *Irnerius*, ICtorum patriarcha, hoc eſt, primus (*h*) inſtaurator iuris ciuilis Romani, *Hugo de S. Victore*, *Petrus Abaelardus*, Scholaſticae cum philoſophiae, tum theologiae parens, *Petrus Cluniacenſis*, *Petrus* (*i*) *Lombardus*, *Petrus Comeſtor*, *Petrus Rigenſis*, *Petrus Bleſenſis*, *Gratianus*, *Bern-*

(*e*) Eſt hic inter veritatis teſtes Flacianos p. 270. ſqq.

(*) De hoc *Fabricius* Biblioth. Gr. lib. VI. cap. 9. p. 123. ſq.

(*f*) Hic τὸ *vt*, *re*, *mi*, *fa*, *ſol*, *la* excogitauit, eaque re multo faciliorem reddidit artem muſicam. Vid. *Sigebertus* Gemblac. ad A. 1028. et *Oudinus* T. II. p. 600. et *Fabricius* Bibl. Lat. medii aeui lib. VII. p. 372. ſqq.

(*g*) Poſt *Allatium* diligentiſſime de eo *Oudinus* agit T. II. p. 646. ſqq.

(*) De hoc *Oudinus* T. II. p. 760. ſq. Fuit natione Italus, ſed Conſtantinopolim delatus *Mich. Pſello* ſucceſſor datus eſt in cathedra philoſophiae primaria.

(*h*) De eo vid. *Fichardus* in Vitis ICtorum cap. 1. et *Reimannus* Hiſt. lit. Germ. T. II. p. 430. ſqq.

(*i*) Tot tantique *Petri* eo tempore florentes occaſionem, ni fallor, dederunt vulgato illi Logicorum: *Petrus currit*.

Bernhardus (*ii*) ſanctus, *Bernhardus Morlacenſis*, *Ioannes* (*α*) *Sarisberienſis*, *Helmoldus*, *Guntherus* poëta, *Giraldus Cambrenſis*, *Galterus*, ſcriptor (*k*) *Alexandreidos*, *Rupertus Tuitienſis*, *Otto* (*l*) *Friſingenſis*; et Graeci, *Euthymius* (*m*) *Zigabenus* vel potius *Zigadenus*, *Ioannes Zonaras*, *Anna Comnena*, (*o*) *Euſta-*

(*ii*) De huius ſcriptis vid. *Fabricius* Bibl. medii aeui p. 598. - 621.

(*α*) Diligenter de hoc egit *Bruckerus* Hiſt. philoſ. T. V. p. 1042. ſqq.

(*k*) Ego *Alexandreidis* huius editionem Ingolſtadienſem anni 1541. poſſideo, et illud quidem exemplar, quod cum editis et MSS. libris comparatum denuo prelo ſubiicere in animum induxerat *Chriſt. Daumius*. Secutus autem eſt *Galterus* hic *Curtium* et ſaepe ad verbum expreſſit. Vnde eius cum Curtio collatione nonnulla ex hoc menda tolli poſſunt: id quod experiendo didici. *Freinshemius* quidem hoc labore fungi non potuit. Nam ne viſum quidem ſibi vnquam *Galterum*, fatetur Comment. ad Curtii IX. 5. 13.

(*l*) De hoc vid. *Conringius* Antiq. Acad. p. 343. et *Sagittarius* Introd. in Hiſt. eccl. cap. IX. §. 13. et 14.

(*m*) Eius *Panoplia dogmatica orthodoxae fidei*, cuius Latina verſio iam a. 1555. in Italia fuit edita, demum a. 1710. Tergobyſti in Walachia prodiit in lucem Graeca. Vid. *Rich. Simonii* Biblioth. crit. T. III. cap. 10. et *Fabricii* Bibl. Gr. lib. V. cap. 11. p. 460. ſqq. Quae is de Bogomilorum ſecta habet, in ſuo de illis haereticis libro edidit illuſtrauitque *Wolfius*.

(*o*) De huius comment. in Homerum vid. *Fabricius* lib. II. Bibl. Gr. cap. 3. §. 8. et 9. qui Commentarium hunc vocat *Cornu copiae linguae Graecae*. *G. Arnoldus* Hiſt. eccl. lib. XII. cap. 3. §. 1. mitius iudicaſſet de hoc labore

Euſtathius, *Theodorus Balſamo*, *Ioannes* (*p*) *Tzetzes*. Adiungo ſcriptores (*q*) belli ſacri in Iudaeam ſuſcepti, quos inter eminent *Guilielmus Tyrius* et *Bernardus* (*r*) poëta. Nec tacendus ſcriptor huius aetatis Islandus, *Arius*, cognomento (α) *Froda*, id eſt, *polyhiſtor*, cuius librum Hafniae 1733. cum annotationibus ſuis edidit *Andr. Buſſaeus*.

XXXIV. Apparet hinc, ſaeculo XII. in vtroque orbe acrius excoli coepiſſe cum iucundiores, tum ſeueriores literas: cuius rei in Occidente quidem praecipua cauſa erat ſchola Pariſienſis, et praecipuus eius vrbis, licet non publico ſtipendio conductus, magiſter, *Abaelardus*.

labore Archiepiſcopi Theſſalonicenſis, ſi ſciuiſſet vel recordatus eſſet, eum antea fuiſſe Profeſſorem rhetorices, eumque *Homerum* diurna nocturnaque manu verſauiſſe.

(*p*) Vid. *Fabricius* Bibl. Gr. lib. V. cap. 42. §. 3. p. 245. ſqq.

(*q*) Hos vno volumine, quod inſcripſit *Geſta Dei per Francos*, complexus eſt *Bongarſius*, a. 1611. edito, De hiſce ſcriptoribus etiam diſſerit ac iudicium ſuum exponit *Th. Dempſterus* in praef. ad *Accolti* opus *de bello illo ſacro*; itemque *Miraeus* in Auctario de ſcript. eccl. n. 358.

(*r*) Isque elegans. Multos eius verſus ſuis ad *Accoltum* annotationibus paſſim inſeruit *Dempſterus* qui et de dignitate eius agit p. 242. Plura de eo leges in *Burmanni* Traiecto erudito p. 25. ſqq.

(α) Vid. omnino *Kohlii* Noua literaria (*Hamburgiſche Berichte*) anni 1734. p. 122.-126. et 163. et *Journal des Scavans* T. 104. p. 233. ſqq. et *Mollerus* in Praef. ad Bibliothecam ſeptentrionis eruditi §. 13.

lardus. Sane quemadmodum, *veteris Graeciae philoſophorum omnium ingenia Socratico ore defluxiſſe*, obſeruat ex vero *Velleius* (*s*) *Paterculus*, ſic (*t*) *Abaelardus* non ſolum vocatus eſt in epitaphio, ſed vere fuit *Gallorum Socrates*, hoc eſt, dux et auctor gregis literati numeroſiſſimi.

XXXV. Excitati nouo hoc ſtudia aemulantium ſtrepitu etiam Iudaei ſunt ad colendas flagranti induſtria literas, vixeruntque hac tempeſtate ac plurimos compoſuerunt (*u*) libros *Salomo Iſacides*, quem vulgo *Iarchium* nominant, *Abeneſra*, *Ioſephus Kimchi* cum filiis *Moſe* ac *Dauide*, *Moſes Maimonides*, *Beniamin Tudelenſis*.

XXXVI. Caeterum Pariſienſis illa ſchola, tanta capiens incrementa, vt toti orbi eſſet miraculo, ne forte arma in Papae regnum aliquando conuerteret, hic ſapientiſſime prouidit, ſcholam illam ſummis ornans priuilegiis, at ſimul Regi ereptam ſuo (*x*) ſubiiciens imperio.

(*s*) Lib. I. cap. 16. n. 4.

(*t*) De eius fatis ac ſcriptis vid. *Acta Philoſ.* T. III. p. 529.-586.

(*u*) Vid. *Wolfii* Biblioth. Hebr. Philoſophiae ethnicis vſitatae ſtudium an et quando interdictum fuerit Iudaeis, docet *Seldenus* lib. II. de ſynedriis Hebraeorum cap. 9. §. 2. et *Buddeus* Hiſt. philoſ. Hebr. p. 199. ſq. et 213. ſq. editionis ſecundae.

(*x*) Hoc conſilio numerabantur omnes Profeſſores inter clericos. Vid. *Conringius* Antiq. Acad. p. 364. ſq. Etiam

rio. Factum hoc eſſe ſaeculo *decimo tertio*, con-

Etiam Cancellarios Academiis Papa praeficiebat Epiſcopos, e. g. Francofurtanae Lebuſenſem, Lipſienſi Martisburgenſem, Roſtochienſi Suerinenſem, Gryphiswaldenſi Caminenſem, Erfurtenſi Moguntinum, Ingolſtadienſi Aichſtadienſem. Vid. *Malliucrotii* lib. de Archicancellariis S. Rom. Imp. cap. VI. extremo p. 210. ſq. Animaduertenda vero et haec ars Papae eſt, quod in Academiis primum locum aſſignauit theologis, caeterarumque diſciplinarum doctores eorum ſiue imperio ſiue tyrannidi ſubiecit, (appellandi enim theologi erant a caeteris Profeſſoribus *magiſtri noſtri*, atque adeo diſcipulari cultu et obſequio proſequendi) quodque philoſophos, a quorum ingeniis ſibi maxime metuebat, occupare iuſſit locum vltimum. Expreſſit haec res multum querelarum philoſophis, item philologis, qui ne poſt Reformationem quidem deſiere theologos arguere odii in erectiores literas. *Eſt hoc omnino velut inſitum theologis*, inquit *Sleidanus* lib. V. extremo, *vt viros doctos exagitent*. Similia *Pufendorfii* et *Bersmanni* dicta ex MSS. epiſtolis protuli lib. IV. Poeciles p. 555. et in *Actis Philoſ.* T. III. p. 645. Etiam *Eraſmus* theologos (hoc eſt, vulgus theologorum) vocat *peſtem fatalem bonarum literarum* in ea epiſtola, quam a. 1519. ad *Lutherum* ſcripſit. Exſtat ea in *Epiſtolarum* ipſius libro ſexto p. 257. ſq. inſerta quoque a *Schiltero* libro ſeptimo *de libert. Eccl. Germ.* cap. I. §. 13. p. 832. ſq. Adde, quae infra dicentur de Treuoltienſibus et Loeſcherianis Ephemeridibus. Sed redire me cogit ad ordinem diſciplinarum Academicum ſapiens *Io. Freinshemii* meditatio, quam his expreſſit verbis in lib. de Electorum et Cardinalium praecedentia §. 26. p. 39: *Pontificum auctoritate conſtitutas eſſe pleraſque Academias, conſtat. Ne miremur, ſi maxime honorarunt ordinem, in quo ipſi honorabantur. Is autem tum* Theologorum *vocabatur. Iuris ciuilis nulla dum erat notitia: Pontifi-*

contendit (y) *Conringius*, ab iis diſſentiens, qui ad remotiora tempora referunt ſcholarum vniuerſalium, quas *Vniuerſitates* olim et *Studia generalia*, hodie *Academias* (z) appellant, originem. Nec male ſucceſſit hoc Papae conſilium. Quippe per aliquot ſaecula in illis Academiis cum philoſophia, tum theologia Papaeis vinculis conſtricta manſit, atque adeo tantum aberat, vt *Scholaſtici* (hoc enim nomen Profeſſorum (*) erat,) veras Muſas in or-

H 5 bem

Pontificium obtinebat. Huius ergo profeſſores iure ſuo locum primo proximum nacti. - - Nec ſperni Medici poterant. Philoſophia, quae tum erat in vſu, nihil habebat, cur de primatu contenderet. Ciuilem ſapientiam non doceri, Papae intererat. Eandem ob cauſam iacebant bonae literae et ſtudium hiſtoricum. Poſtquam emerſit vera philoſophia, iam occupatus erat locus, et ſecundum legem conuiualem ſedes incommodiores decernuntur tarde venientibus.

(y) Antiq. Acad. p. 104.

(z) Quo tempore orta ſit haec appellatio, docui ſingulari Diſſertatiuncula, inſerta *Nouae Bibliothecae Rengerianae* T. V. p. 363. ſqq. Conf. *Hechtii* Germania ſacra et literata P. II. lib. 14. cap. 2. p. 529. ſqq.

(*) In Graecia *Sophiſtae* appellabantur Profeſſores. Latini in aureo linguae ſuae ſaeculo eos nominabant *Doctores* et *Magiſtros*, in argenteo *Profeſſores*, in aeneo *Anteceſſores*: de quo poſtremo titulo lege ſis, quae protuli in exitu meae Praefationis ad *Conringii* Antiquitat. Academicas. Hoc ipſo noſtro ſaeculo, qui a. 1713. edidit Toloſae *Synopſin Hiſtoriae eccleſiaſticae*, *Ambroſius Gardeboſcus* in eius titulo ſe appellat *Theologiae Anteceſſorem Regium in Academia Toloſana.*

bem reducerent, vt eas potius Papaeo ſuo monopolio opprimerent, pro vera eruditione (*a*) animos complentes nugis et erroribus atque γνώσει ψευδωνύμῳ. Caeterum cum Scholaſtici illi eruditorum nomen tot ſaeculis mentiti ſint, operae pretium facturus videor, ſi paucis exponam ipſorum hiſtoriam.

XXXVII. Scilicet nono ſaeculo auſpiciis *Mamonis*, ex ſucceſſoribus Muhammedis Chaliſae doctiſſimi, plerique Ariſtotelis libri in Arabicam linguam traducti ſunt, et hoc ſigno ad ſtudia excolenda ſublato Arabes magno impetu in philoſophiam, aſtrologiam, medicinam, caeteraſque artes incubuerunt. Vid. *Hottingeri Analectorum* Diſſertatio ſexta tota. Non quidem ii pro eo, ac par eſt, philoſophabantur. In philoſophia (*b*) enim coeci erant ſectatores Ariſtotelis: in aſtrologia ita ſuperſtitioſi, vt nihil ſupra. Interim cum in Hiſpania ſedem fixiſſent, prouocarunt aemulationem Chriſtianorum, quos puduit Muhammedanis inferiores eſſe eruditione. Hinc et ipſi amore Ariſtotelis correpti, magnaeque doctri-

(*a*) Accuratiſſimum iudicium de literatura Scholaſticorum fert *Puſendorfius* Introduct. in Hiſt. cap. XII. §. 34. Vberius vide in mea Praefatione ad *Tribbechouium.*

(*b*) Exſtat *Io. Petri Ludouici* Diſp. hiſtorica de philoſophia rationali apud Arabes et Turcas. Conf. *Walchii* Hiſt. Logicae lib. II. cap. 1. Sect. 2. §. 3. et 4. Hodieque in vrbe Africae Fezza eſſe dicitur bibliotheca publica Arabicis libris refertiſſima.

doctrinae laudem affectantes, non leui ardore literarum ſtudia tractanda ſuſceperunt. Inter Arabes illos praecipue conſpicui fuerunt *Auicenna*, qui a. 1050. floruit, et centum annis iunior (*) *Auerroës:* vt omittam (*c*) *Alchindum*, *Alchabitium*, *Algazelem*, *Almaſarem*, *Auempace*, *Abubecher*, *Alpharabium.*

XXXVIII Horum igitur aemulatione (*d*) incenſi Scholaſtici acerrimis ſtudiis coluerunt philoſophiam Ariſtotelis. Etſi enim, qui primus habetur (*e*) Scholaſticus, et ob enormem aucto-

(*) De duobus his agit *Wolfius* in Biblioth. Hebr. T. I. n. 21. et 39. itemque *Bruckerus* in Hiſtoria ſua philoſophica: qui et de caeteris cognitu digniora profert.

(*c*) De hoc Arabum philoſopho eruditam Diſſertationem Helmſtadii edidit *Io. Gottfr. Lakemacherus* a. 1719. qui eodem anno praeſide *Kochio* ibidem diſputauit *de ſtudiis Arabum.*

(*d*) *Scholaſticos* fuiſſe diſcipulos Arabum, docet *Tribbechouius* lib. de Scholaſticis cap. 3. §. 3. p. 126. ſqq. vbi et *Golio* ſubſcribit, Arabum philoſophos vocanti *Patriarchas Scholaſticorum.* Etiam *Scaliger* in Epiſt. p. 308. edit. 1612: *Florentibus Arabum rebus*, inquit, *tunc ſumma meliorum literarum imperitia in tota Eccleſia Latina erat, cum bonae diſciplinae inter Muhammedanos maxime vigerent. Et profecto, quicquid Latini ſcripſerunt, poſtquam illos inſcitiae ſuae admonuit Arabum induſtria, id totum Arabibus acceptum ferre debent, philoſophiam, medicinam, et mathematica.* Conf. *Acta Philoſ.* T. III. p. 41: et 42.

(*e*) Subaudi *Occidentis.* Nam in Oriente iam octauo ſaeculo *Ioannes Damaſcenus* procrearat theologiam Scholaſticam, a poſteritate ipſius ſtudioſe retentam propaga-

auctoritatem a *Caluino* (*) *Scholaſticorum Pythagoras* appellatur, *Petrus* (**) *Lombardus* ſaeculo duodecimo theologiae totum ſe dediderat, ſcriptis quatuor *Sententiarum* libris, qui ipſi nomen *Magiſtri Sententiarum* conciliarunt, et ipſius ſectatoribus commentatoribusque appellationem *Sententiariorum*; ſtatim tamen ſaeculo decimo tertio *(f) Albertus M.* Ariſtotelicam philoſophiam cum theologia coniunxit: quod et diſcipulus ipſius fecit *(g) Thomas Aquinas*, itemque *Ioannes Duns Scotus*. Hi duo ſingulas Scholaſticorum ſectas conſtituerunt, *Scotiſtarum* atque *Thomiſtarum*. Ac praeter hos ſaeculo illo XIII. floruerunt *Alexander Alenſis*, *Petrus Hiſpanus*, et *Aegidius Romanus*; ſaeculo XIV. *Guilielmus Occamus*, *Gregorius Ariminenſis*, *Durandus a S. Porciano*, et *Franciſcus Mayronius*;

pagatamque. Vid. *Heineccii* Hiſt. Eccleſiae Graecae P. I. cap. 2. §. vlt.

(*) Inſtit. relig. Chriſt. lib. III. cap. 15. §. 7.

(**) Alium *Petrum Lombardum* habuit Italia ſaeculo XIV. eximiae artis ſtatuarium. Vid. *Keysleri* Itinerarium T. II. p. 480. et 514.

(f) Huic magnificum praeconium tribuit *Auentinus* Annal. lib. VII. cap. 7. §. 13. ſq.

(g) Huius rogatu *Heinricum Brabantinum*, Dominicanum, omnes Ariſtotelis libros in Latinam linguam ad verbum tranſtuliſſe, *Auentinus* docet Annal. lib. VII. cap. 8. §. 19. *Trithemius* tamen alii Brabantino Dominicano id tribuit, *Thomae de Cantiprato*, lib. de ſcript. eccl. cap. 469. Quam vero miſera ſit illa verſio, duce *Gaſſendo* manifeſtum feci in *Actis Philoſ.* T. III. p. 42.

ronius; ſaeculo XV. (*a*) *Gabriel Biel*: vt caeteros minus clari nominis ſilentio praeteream. Caeterum rei literariae per hoc hominum genus (*b*) parum fuit conſultum, neglecto quippe ab ipſis linguarum, hiſtoriarum, antiquitatum ſtudio, ac philoſophia omni partim in nugas conuerſa, partim in inſtrumentum regnantis ea tempeſtate religionis.

XXXIX. Porro in Academiis, quas hodie appellamus, primis temporibus duntaxat ſeptem liberales, quas vocant, artes docebantur, quibus philoſophia abſolui credebatur. Vnde philoſophi dicti *Artiſtae*, et in Academia Pariſienſi

(*a*) De hoc ſingularem Diſputationem praeſide *Wernsdorfio* 1719. habitam edidit *Hier. Wig. Biel*, permotus communitate nominis.

(*b*) Hic alia omnia orbi perſuadere conatus eſt doctiſſimus vir, *Polycarpus Lyſerus*, in Diſſ. a. 1719. Helmſtadii edita *de ficta medii aeui barbarie*, eamque ſententiam iterum propugnauit initio *Hiſtoriae poëtarum medii aeui*, ſequenti anno editae. In Halenſium *Bibliotheca Academica* a. 1719. p. 38. iudicatur, eum oſtendiſſe, ſe etiam manifeſto falſis aliquem veroſimilitudinis colorem illinere, hoc eſt, Aethiopem dealbare, valere. Breuiter quoque confutatus fuit in Lipſienſium Latine ſcriptis *Nouis Literariis* a. 1719. p. 90. ſq. Copioſius vero eum refellit *Burckhardus* P. II. de fatis Lat linguae p. 63.-94. et *Io. Frid. Bertramus* in Meletematibus literariis p. 179. ſqq. Etiam a. 1727. publica Oratione eum confutauit, vt e Programmate d. 24. Apr. edito cognoui, *Andr. Sam. Geſnerus*, Gymn. Rotenburg. ad Tubarim Rector. Veriſſime itaque ſtatuimus, duo hic aetate literatis, acri licet ſtudio tractantibus literas, defuiſſe, *rationem* atque *orationem*, hoc eſt, philoſophiam veram et eloquentiam.

riſienſi hodieque ſoli philoſophi fiunt Rectores, ſcilicet quia caeterae Facultates (*) poſtero demum tempore acceſſerunt. Philoſophicae Facultati primum acceſſit Theologica, eo tempore, quo Lutetiae *Lombardus* Scholaſticae Theologiae parens factus eſt. Imperatores addiderunt tertiam, Iuridicam: horumque aemulatione Papae Profeſſionem (**) iuris Canonici inſtituerunt. Tandem Medica quoque Facultas locum in Academiis nacta eſt. (i) Alicubi etiam vna ſolum Facultas fuit, vt Medica in celebri illa ſchola (k) Salernitana. Toto vero orbe celebratiſſimae ſcholae fuerunt *Colonienſis* et *Pariſienſis*, quibus non multum inferior fuit *Oxonienſis*. Hinc vetus quidam (l) poëta:

Agrip-

(*) Vnde quatuor illa collegia, in quae diuiduntur Academiae, nomen *Facultatum* acceperint, docui in Praef. ad Antiquitates Academicas *Conringii*.

(**) Hinc rex Galliae Carolus VI. in Diplomate, quo Academiam Cadomenſem confirmat, (in Acheriani *Spicilegii* Tomo III. *fol.* p. 792.) quinque ei tribuit Facultates, *Theologiam* ſcilicet, *Leges* ſiue Ius ciuile, *Decrata* ſiue Ius canonicum, *Medicinam*, et *Artes*, quibus etiam philoſophia continetur.

(i) Vid. *Iac. Thomaſius* Obſ. Hal. T. VI. Cap. 14. 15. 18. et 20. itemque filius eius, *Chriſtianus*, in Programm. p. 958. ſqq. et 668.

(k) De hac pluribus agit *Conringius* Antiq. Acad. p. 98. ſqq. et 351. Vid. et *Stollii* Hiſt. Medicinae p. 117. et 851.

(l) Apud *Benthemium* Stat. Holland. P. II. p. 185. Exſtat *Pariſienſis Academiae Hiſtoria* auctore *Bulaeo*, cuius

Agrippina et Pariſium, duo regna Mineruae.

Introducere etiam primis ſtatim temporibus placuit *gradus* ſiue honores Academicos: cuius argumenti ſcriptores adduxi in *Actis Philoſophorum T. III. p. 595. ſq.* ibique *p. 597. ſqq.* egi de titulo *Magiſtri.*

XL. Hac occaſione animaduerti meretur, nihil commodis ſuis inimicius, adeoque nihil humano generi ſalubrius facere potuiſſe Romanos Pontifices, quam quod ciuitates ſcholaſticas, rem olim inauditam, quas hodie Academias vocamus, paſſim locorum ac gentium condiderunt, eisque tantum ſplendoris tantumque opum adiunxerunt, vt non minus, quam aliae ciuitates, perpetuitatem ſibi poſſint promittere. Poſtquam enim eae in terris Proteſtantium a tyrannide Romana ſe vindicarunt in libertatem, factae ſunt firmiſſimae arces ſapientiae, quibus ſaluis perpetuo exulandum erit barbariei, et vnde coloniae literariae quamplurimae iam olim deductae ſunt, et deducentur in poſterum. Fatendum igitur eſt, cum Papatus ſtudiis ſapientiae olim attulerit interitum, eiusdem reges ſacros *(m)* poſtea condendo

cuius recenſio exhibetur in *Bibliotheca Thomaſiana* T. I. p. 23. ſqq. 140. ſqq. et T. II. p. 1. ſqq. 185. ſqq. Aliam eius recenſionem ipſe exhibui in mea Bibliotheca hiſtorica Academica p. 151.-159. *Oxonienſis Academiae Hiſtoriam* ſcripſit *Antonius Woodius.*

(m) Poteſt igitur de Romano Pontifice dici, quod in Achillem, cuius haſta et grauiſſime vulneratus et ſanatus

dendo Academias nouam illis ſtudiis aperuiſſe portam praeter opinionem, tandemque vitam ibi redditam eſſe verae eruditioni et vigorem incredibilem. Nec profecto eruditio ſacra *Luthero* duce triumphare potuiſſe, certe non diu triumphatura fuiſſe videtur, niſi nutrices ac tutrices nacta eſſet Academias. Ex quo vero theologia illa emendata ſtabilem in Academiis accepit ſedem, non ſolum ipſa induta fuit robore inexpugnabili, verum etiam caeteris (*n*) diſciplinis tanta vis lucis affuſa eſt, vt prae noſtro ſaeculo Auguſtea illa aetas iamdudum deſierit eſſe aurea. Quanquam nec negandum, id vitii habere Academias tanquam ſocietates literatas, quod interdum impedimento ſunt, quo minus nouae veritates in apricum proferantur et inueterati errores exterminentur. Decorum enim habetur collegis, idem ſentire, idque valet ad conſeruandam amicitiam. *Omnis vis amicitiae eſt in voluntatum et ſententiarum ſumma conſenſione*, inquit *Cicero* in quarto libri *de amicitia* capite.

natus rurſus fuiſſe fertur Telephus, luſit *Ouidius* Triſt. V. 2. 5.

Telephus aeterna conſumtus tabe periſſet,
Si non, quae nocuit, dextra tuliſſet opem.

(*n*) Addo et hunc fructum Academiarum, quod, dum iudices in rebus criminalibus ab earum ICtis reſponſa petunt, ea re tum ipſi *ſeueritatem ſuam* (vt vtar *Eutropii* verbis lib. IX. 16. 1.) *aliena inuidia explent*, tum rei accipiunt iudices non ſolum iuris ſatis peritos, verum etiam prorſus incorruptos.

capite. Hinc Facultates Theologicae et Iuridicae eadem omni tempore reddere ſolent reſponſa, quae propterea vocantur *praeiudicia.* Ac teſtis eſt experientia, maxima incrementa eruditionis profecta eſſe a viris eruditis extra ſocietates Academicas viuentibus, quibus illud placuit: *Amicus Plato, amicus Socrates, ſed magis amica veritas.*

XLI. Saeculo *decimo tertio* praeter (α) Pariſienſem (o) Academiam conditae ſunt (p) Pata-

(α) *Quo tempore condita ſit Academia* Pariſienſis, vid. *A. Pagius* ad A. 802. §. 11. et 12.

(o) Optauit *Morhofius* Polyhiſt. liter. lib. I. cap. 16. §. 72. et 73. vt vir quispiam idoneus accuratam concinnaret Academiarum hiſtoriam: qua quippe adhuc caret orbis literatus. Habemus quidem pereruditе ſcriptas *Antiquitates Academicas Conringii*, qui in Praef. ſcribit, *ſe primum hanc materiam eruderare aggreſſum eſſe*: ſed in generalibus haerens non ſufficit deſiderio *Morhofii. Middendorpius* vero, qui de vniuerſi orbis Academiis opus edidit, adeo non ſatisfecit *Conringio*, vt in laudata Praef. eum iudicet *huic argumento fuiſſe multum imparem.* Idem *de Friderico Lucae* dixeris, qui *Europ. Helic.* P. III. cap. 5. et P. IV. cap. 6. hiſtoriam Academiarum perſequitur: niſi quod de recentioris aetatis Academiis tradit, quantum ſatis eſſe poſſit. Chronologiam omnium totius orbis Academiarum exhibet *Alſtedius* in *Theſauro Chronologiae* cap. 30. Etiam *Rittershuſius* ſuo in *Saluianum* Commentario, quem Academiis Germaniae dedicauit, praefixit catalogum earum, addito cuique ſuae natiuitatis anno. Idem fecit *Reimmannus* T. II. Hiſt. lit. p. 219. ſq. qui tamen nec Guelferbytanam immiſcere debebat

(*p*) Patauina, Peruſina, (*q*) Toloſana, et (*r*) Salmanticenſis. Eiusdem ſaeculi tractu illuſtriſſimum illud Theologorum collegium, quod *Sorbona* vocatur, Lutetiae fuit inſtitutum a *Roberto* (*s*) *de Sorbona*, Pariſienſi Canonico et Regis Ludouici S. Confeſſario. Praeter hunc Maecenatem alii quoque Hercules (*ſ*) Muſagetae fuerunt, quorum principem locum obtinet Imp. Fridericus II. de quo haec *Bulaei* (*ſs*) ver-

bebat, nec omittere Ingolſtadienſem, Friburgenſem, Baſileenſem, Herbipolenſem, Louanienſem, Dillingenſem, Rintelienſem et Harderuicenſem: de qua poſtrema vid. *Benthemius* lib. de ſtatu Hollandiae ſcholaſtico et eccleſiaſtico P. II. cap. 1. §. 22.

(*p*) Vid. *Platina* in vita Coeleſtini IV.

(*q*) Vid. *Buſſierius* Hiſt. Franc. lib. VIII. cap. 17. p. 122.

(*r*) Vid. *Miraeus* Auctar. de ſcript. eccl. cap. 392; *Conringius* Antiq. Acad. p. 48.

(*s*) *Buſſierius* lib. cit. cap. vlt. p. 166. Errat *Voſſius* lib. I. de vitiis ſermonis cap. 33. p. 148. huius Collegii originem referens ad Robertum, Regis fratrem. Alter ille *Robertus* cognomen *Sorbonenſis* accepit a vico natali. Vid. *Miraeus* loc. cit. cap. 405. Exſtat *Roberti* huius teſtamentum in Acheriani *Spicilegii (fol.)* T. III. p. 670. et 679: e quibus locis apparet, hunc *Robertum* initium duntaxat et primum veluti ſtamen dediſſe collegio theologorum Sorbonico. Quae ab hoc *Roberto* ſcriptae ſunt *Gloſſae diuinorum librorum*, eae anno 1719. demum editae ſunt Pariſiis, et in *Diario* illius vrbis *literario* tum recenſitae.

(*ſ*) De hoc *Herculis* titulo vid. Eumenius Paneg. primo cap. VII. 3. et *Figrelius* lib. de ſtatuis Rom. cap. 24. Conf. *Thomaſinus* de donariis cap. 23. p. 169.

(*ſs*) verba recitare libet; *Ariſtotelis Opera, Ptolemaei* Magnam Syntaxin, *Gregorii Nyſſeni libros* de natura hominis, *medicaeque artis auctores primarios de Graeco et Arabico in Latinum conuerti et Bononiae doceri curauit. Idem mathematicas diſciplinas in Italia excitauit, Neapolitanam Academiam inſtaurauit, Viennenſem* (*) *erexit, Bononienſem et Salernitanam reformauit.* Adde *Iouiani Pontani* teſtimonium *lib. V. de obedientia cap. 6. p. 131.* Nec vero praetereundus eſt ſilentio (*t*) Alphonſus X. Caſtellae Rex et Legionis, a quo nomen gerunt *Tabulae motuum coeleſtium Alphonſinae.*

XLII. Hinc magnus fuit Muſis operantium prouentus: vt hac ipſa aetate *Vincentius Bel-*

(*ſs*) Hiſt. Acad. Pariſ. vnde excerpta ea tertio ſuo tomo de ſcript. eccl. p. 64. inſeruit *Oudinus.* Ipſius Friderici Imp. hac de re verba ex *Petri de Vineis* Epiſtolis exhibet *Ryſſelius* in Suppl. ad *Voſſii* lib. de ſectis philoſ. cap. 7. §. 5. Conf. *Struuius* Hiſt. Germ. Diſſ. XX. §. 2. et *Schelhornius Amoen.* T. XIII. p. 200. ſqq. Inprimis commendari meretur edita 1740. in Acad. Lipſ. *Io. Gottfr. Schmuzeri* Diſſ. *de Friderici II. Imp. in rem literariam meritis.*

(*) Recte vt hoc dictum interpreteris, *Conringium* inſpice Antiq. Acad. p. 156.

(*t*) De hoc *Alphonſo* praeter *Nic. Antonium*, ſcriptorem *Bibliothecae Hiſpanicae*, adi, quaeſo, *Trithemium* de ſcript. eccl. cap. 470. *Baelium* Diction. Hiſt. v. *Caſtille* et *Wolfium* Biblioth. Hebr. n. 321.

louacenſis haec (*u*) perſcripſerit: *Temporibus noſtris non tantummodo ſaecularium literarum, verum etiam diuinarum ſcripturarum vbique multiplicata eſt ſcientia.* Noſtra quidem mentione praeter *Vincentium* hunc dignos exiſtimo *Albertum M. Thomam Aquinatem, Alexandrum Alenſem, Alanum Magnum, Aegidium Romanum, Ioannem Duns Scotum, Robertum Capitonem* ſiue (*v*) *Groſteſt, Rogerium Baconum, Alexandrum Nequam* (*w*) ſiue (pro illius aetatis pronuntiatione) *Neckam, Bonauenturam, Guilielmum de S. Amore, Raymundum Martini, Raymundum Lullium, Petrum Hiſpanum, Petrum Aponenſem, Ioannem Pariſienſem, M. Paulum Venetum, Iacobum* (*x*) *de Voragine, Anto-*

(*u*) Speculi hiſtorialis lib. I. cap. 2. Addit tamen, hiſtoriae eccleſiaſticae ſtudium *in neglectum veniſſe.* Iniquius igitur cenſuiſſe videtur *Leibnitius* Proleg. ad T. I. Script. Brunſuic. §. 63. *hoc ſaeculum et proxime ſequens omnium ſaeculorum poſt Chriſtum natum ineptiſſima fuiſſe, Germanis certe decimum ſaeculum aureum fuiſſe prae decimo tertio et decimo quarto.* Caeterum *Vincentii* illius quatuor *Specula* ſunt reuera ſpeculum, in quo repraeſentatur tota facies omnium iſtius ſaeculi diſciplinarum.

(*v*) Vid. *Naudaeus* de magiae ſuſp. cap. 18. Stylo *Plinii* lib. VI. cap. 4. vocare ſe potuiſſet *Macrocephalum.*

(*w*) In eius epitaphio vltima haec viſuntur verba: *Dictus erat Nequam, vitam duxit tamen aequam.*

(*x*) Ita vulgo vocatur. Verius eum *Iacobum de Varagine* vocat *Caſim. Oudinus* in opere ſuo de ſcript. eccl.

Antonium (*) *de Padua*, *Innocentium IV.* Papam, *Petrum de Vineis*, *Ioannem* (y) *Se-mecam*, *Geruaſium Tilberienſem*, *Accurſium*, *Guilielmum* (*) *Durantem*, *Thaddaeum* (z)

eccl. T. III. *Fabricius* tamen in Bibl. Lat. medii aeui lib. IX. p. 51. mauult *Viragine*. Habemus eius *Legendam auream de vitis Sanctorum*, opus tam aureum, vt ſine eo Papam ex *Actor. III. 6.* dicere oportuiſſet cum Petro: *Aurum et argentum non habeo.* En iudicium *Lud. Viuis* lib. II. de cauſ. corrupt. art. p. 98: *Quam indigna eſt Diuis et hominibus Chriſtianis illa Sanctorum hiſtoria, quae* Legenda aurea *nominatur, quam neſcio cur* auream *appellent, cum ſcripta ſit ab homine ferrei oris, plumbei cordis. Quid foedius dici poteſt illo libro?* Ex *Aurea* hac *Legenda* congeſtum *Calendarium etymologicum* exſtat in *Schelbornii* Amoen. T. XI. p. 324. ſqq. Vnam afferam hinc etymologiam, (ex vna vero diſce omnes,) quae exhibetur p. 957. Scilicet vnde dicitur *Catharina? Dicitur a* catha, *quod eſt* vniuerſum, *et* ruina, *quaſi* vniuerſalis ruina. *Omne enim aedificium Diaboli in ea vniuerſaliter corruit.* De hoc *Iacobo* et eius *Legenda* nuper egit peraccurate *A. Turonius* in operis ſui de illuſtribus Dominicanis Tomo primo.

(*) Hic Sanctorum concilio adſcriptus quam enormi ſuperſtitione colatur etiam nunc ab Italorum vulgo, illa docet inſcriptio, quam *Burnetus* Itin. P. II. p. 21. ſe in templo quodam vidiſſe refert: *Exaudit, quos non audit et ipſe Deus.*

(y) Vid. *Melch. Adamus* in Vitis ICtorum p. 1. et *Reimmannus* Hiſt. lit. Germ. T. II. p. 441. ſqq.

(*) Caue, confundas hunc cum alio cognomine ſequentis ſaeculi. Vid. *Olearius* Bibl. eccl. T. I. p. 306. ſq.

(z) De eo vid. *Mich. Poccianțius* in Catalogo Scriptorum Florentinorum p. 162. et *Stollius* Hiſt. medic. cap. 1. §. 127. et mea Acta philoſophorum T. II. p. 85. et 86.

Florentinum, *Guilielmum Britonem*, *Conradum Vrſpergenſem*, *Matthaeum Paris*, *Albertum Stadenſem*, *Martinum* (*) *Polonum*, *Ioannem (a) Ianuenſem*, *Guidonem (b) Bonatum.* Adde his (c) Graeciae lumina, *Germanum II. Ioannem Beccum*, *Gregorium Cyprium*, (qui tres erant Conſtantinopolitani patriarchae,) *Nicephorum Blemmydam*, *Theodorum Metochitam*, *Georgium Pachymerem*, *Nicetam* (d) *Choniaten.* Scias vero, lector, fuiſſe hos vniuerſos non viros doctiſſimos eruditiſſimosque, ſed, vt *Cicero (e)* de Catone ait, *viros illis temporibus doctiſſimos.*

XLIII.

(*) De hoc inſpiciatur inprimis *Sagittarii* Introd. in Hiſt. eccl. cap. IX. §. 19. p. 68. ſqq. Hic enim nouam moliebatur editionem huius *Martini:* quem *Auentinus* appellat *piacularium Papae*, hoc eſt, Poenitentiarium, Beicht-Vater.

(a) Auctor hic eſt ingentis Lexici Latini, quod inſcripſit *Catholicon:* de quo vid. *Diecmannus* in Specimine Gloſſarii Theotiſci p. 3. et 4.

(b) Hic erat aſtrologus, hoc eſt, *philoſophus delirans*, vt eum appellabat *Picus* Mirandulanus. Vid. *Pauli Langii* Chronicon Citizenſe p. 813. et 829. Huius *Bonati decem tractatus Aſtronomiae* prodierunt Aug. Vind. 1491. Eſt vero cultura Aſtrologiae criterium ſaeculi ſemieruditi. Vid. *Acta Philoſ.* T. II. p. 103. 105. 365. et 376.

(c) Plura de his ac praecedentibus lecturo etiam hic *Oudinum* commendo, et quidem Tomum eius tertium.

(d) Hunc ſcriptorem mirifice laudat *Lipſius* ad Politicae ſuae lib. I. cap. 9.

(e) Orat. pro Archia. cap. 7. . Illud hic addo, verſari eos in errore, qui putant, (ecquis autem non putat? *Alber-*

XLIII. Saeculo (*f*) *decimo quarto* numerus Academiarum auctus eſt, ſimulque linguarum Orientis Profeſſores conſtitui iuſſit Concilium Viennenſe a. 1311. habitum, vel potius (*g*) Clemens V. Pontifex maximus. Hoc nam-

Albertum Magnum honoris cauſa cognominatum eſſe *Magnum*. Vid. quae iam dixi in *Actis Philoſ.* T. III. p. 756. ſq. Conf. *Bruckeri* Hiſt. philoſ. Germanice ſcripta T. V. p. 1075. Eodem modo *Gerhardus Groot* ſiue *Groſs* ſaeculo ſequenti dictus fuit *Gerhardus Magnus*, maiores ſcilicet nactus *Grootos*, id eſt, *Magnos*. Vid. *Gudeni* Diplom. T. I. p. 392. quo in libro et p. 185. ſq. alius *Gerhardus Magnus*, et quidem eodem ſenſu *Magnus*, commemoratur. Adiicio nunc, quae his in ſuperiori editione lectis ad me perſcripſit Biponto clariſſimus hiſtoricus, Ge. Chriſtianus Ioannis. *Satis conſtat*, inquit, *familiam nobilem*, Gros *appellatam*, *in tractu Rhenano floruiſſe*: *e quà praeter* Gerhardum Magnum, *qui in literis Landolfi*, *Wormatienſis epiſcopi*, *a. 1236. Schoenaugenſium in gratiam perſcriptis*, *inter teſtes eſt*, *occurrunt iam a. 1220.* Conradus Magnus, *et frater eius*, Wicnandus, *eccleſiae Moguntinae Miniſterialis*, *et circa a. 1254.* Conradus Magnus, *eccleſiae Moguntinae maioris Canonicus. Caeterum* Gerhardi Magni *ſiue* Grote, *Dauentrienſis*, *qui celebris illius Reformationis auctor fuit*, *praeter locum illum* Gudeni *meminit* Buſchius *lib. III. de reform. monaſteriorum cap. 39. p. 939. ſq.*

(*f*) *Henr. Whartonus* Append. ad *Cauei* Hiſt. liter. p. 1. iudicans, *haud infelicius a Chriſto nato*, *ſi decimum excipias*, *ſaeculum expertam eſſe Eccleſiam*, *quam ſaeculum hoc decimum quartum*, non tam literarium, quam eccleſiaſticum ſtatum reſpicit.

(*g*) En Clementis verba e *Clementinis* lib. V. tit. 1. cap. 1: *Hoc ſacro approbante Concilio ſcholas in ſubſcriptarum*

namque ſaeculo conditae fuerunt Academiae Andegauenſis, Aurelianenſis, Piſana, Ferrarienſis, (*h*) Heidelbergenſis, Pragenſis, Colonienſis, (*i*) Viennenſis, (*k*) Erfurtenſis, Papienſis

ptarum linguarum generibus, vbicunque Romanam curiam reſidere contigerit, nec non in Pariſienſi et Oxonienſi, Bononienſi et Salamantino Studiis prouidimus, ſtatuentes, vt in quolibet ipſorum teneantur viri Catholici ſufficientem habentes Hebraicae, Arabicae et Chaldaeae linguarum notitiam: duo videlicet vniuscuiusque linguae periti, qui ſcholas regant inibi, et libros de linguis ipſis in Latinum fideliter transferentes, alios linguas ipſas ſollicite doceant, earumque peritiam ſtudioſa in illos inſtructione transfundant: vt poſſint fidem propagare ſalubriter in ipſos populos infideles.

(*h*) Hanc primam Germaniae Academiam vocat *Lehmannus* Chron. Spir. lib. VII. cap. 38. De eius origine ex tabulario exponit *Spanhemius* Comp. Hiſt. eccl. p. 474. ſq. vbi et memorat primum huius Academiae decus, *Marſilium ab Inghen*, de quo plura pete ſis ex *Actis eruditis Franconiae* T. I. p. 193. ſqq. et e *Bruckeri* Hiſt. philoſ. Germanice ſcripta T. V. p. 1208. ſq.

(*i*) A quo exordio peruenerit haec Academia ad perfectionem, nuper docuit *Kuchelbeckerus* in Hiſtoria Viennae nouiſſima P. II. cap. 7. §. 2. et 3. De occaſione condendi hanc Academiam vid. *Fabricii* Bibl. Lat. medii aeui T. I. p. 837.

(*k*) Hanc eſſe a. 1392. conditam, traditur in *Additionibus* ad *Lambertum Schafnaburgenſem* p. 265. editionis Piſtorianae. Id quod confirmat in *Erfordia literata*, vbi hiſtoriam huius Academiae diligenter perſequitur, *Motſchmannus.*

pienſis ſiue *(l)* Ticinenſis, et *(m)* Cracouienſis. Etiam Bononienſem Academiam, quae omnium videri vult (*n*) antiquiſſima, et proinde *Matris Studiorum* (*o*) titulo ſe effert, hoc demum ſaeculo ſuam accepiſſe perfectionem, docet (*p*) *Conringius*.

XLIV. Protulit igitur hoc ſaeculum complures, quorum doctrina aetati ſuae fuit miraculo,

(*l*) Eos quidem, qui ad hoc demum ſaeculum referunt Academiae huius ortum, refellere conatur *Ant. Gattus* in Hiſtoria Gymnaſii Ticinenſis, a. 1704. edita. Verum facile apparet, eum ea re panegyricos ſcriptores magis imitari, quam hiſtoricos.

(*m*) Hanc rex Vladislaus Iagello condidit, quem *Muſas in Poloniam introduxiſſe* et liberaliter fouiſſe, teſtatur *Starouolſcius* lib. de bellatoribus Sarmatiae cap. 22.

(*n*) Vid. *Schottus* Itin. Italiae edit. a. 1651. p. 171. ſq. Ac ſane iam duodecimo ſaeculo Bononiam habuiſſe Profeſſores Iuris, concedit *Conringius* Antiq. Acad. p. 46. Ac facile credo, Bononiam initio tantummodo Profeſſores Iuris habuiſſe, (vti habuit olim Roma, Conſtantinopolis, et Berytus: vid. ſupra §. XXIII.) poſtea demum factam eſſe ſcholam vniuerſalem, hoc eſt, doctores habentem ſcientiarum omnium.

(*o*) Vid. *Acta erud.* 1729. p. 216. Caeterum ne te fallat huius tituli ſenſus, recorderis, quaeſo, illo aeuo Academias nominatas fuiſſe *Studia*, itemque *Studia generalia:* vt adeo *Mater Studiorum* hodierno ſtylo dicenda ſit *Mater Academiarum.* Errat proinde *Muretus*, cum Vol. II. Orat. 23. p. 401. Bononiam vocari putat *ſtudiorum*, hoc eſt, literarum, *matrem*, Papamque Gregorium XIII. iſta vrbe oriundum, qui tum viuebat, *ſtudiorum patrem* nominari oportere, cenſet.

(*p*) Lib. cit. p. 97.

culo, quorumque libri ad nos vsque peruenerunt. Ex his vero diſcimus, theologos pleroſque huius aeui fuiſſe mataeologos, philoſophos ſophiſtas, hiſtoricos fabulatores, poëtas nugiuendulos. En caeteris maiores clarioresque: Graeci, *Thomas* (q) *Magiſter*, *Nicephorus* (r) *Calliſti*, *Nicephorus* (s) *Gregoras*, *Gregorius* (t) *Palamas*, *Nilus* et *Nicolaus Cabaſilae*, *Conſtantinus Harmenopulus*, Imp. *Ioannes Cantacuzenus*, *Maximus* (u) *Planudes*, *Barlaamus*; Latini, *Franciſcus Mayronius*, *Durandus de S. Porciano*, *Henricus* (x) *de Haſſia*, *Robertus Holcothus*, *Georgius Ariminenſis*, *Arnoldus* (y) *Villanouanus*,

(q) De hoc, qui antea *Theoduli* nomen gerebat, vid. *Oudinus* T. III. p. 722. ſq. et *Fabricius* Bibl. Graecae lib. IV. cap. 34. §. 10.

(r) Iudicia de hoc vide in *Sagittarii* Introd. Hiſt. eccl. cap. 7. p. 39. Ab eodem editum fuiſſe *Catalogum meretricum Imperatorum Conſtantinopolitanorum*, legitur in *Olearii* Biblioth. eccl. T. II. p. 8. Scilicet typographi is error eſt, pro *metricum* exhibentis *meretricum*.

(s) De hoc honorifice exiſtimat *Lipſius* loc. cit.

(t) Ab hoc *Palamitae* ſiue *Quietiſtae*.

(u) De hoc praeter *Oudinum* vid. *Fabricius Bibl.* Gr. lib. V. cap. 45. p. 533. ſqq.

(x) Hic primus in Germaniam induxit Matheſin. Vid. *Liebknechtii* Diſſert. de Haſſia Mathematica, a. 1707. edita, in qua vitam iſtius *Henrici* perſequitur. De duobus *Henricis de Haſſia*, in vnum confundi ſolitis, vid. *Bulaei* Hiſt. Acad. Pariſ. T. IV. p. 961. ſqq. et *Pezius* in Praef. ad T. I. Theſ. Anecdot. p. 74. ſqq.

(y) De hoc vid. *Flacius* Catal. Teſt. verit. cap. 264; *Ioan.*

nouanus, *Ioannes* (*z*) *de Rupeſciſſa*, *Petrus Aureolus*, *Thomas Bradwardinus*, *Richardus* (*a*) *Radulfus*, *Ioannes Freiſſardus*, *Ioannes Taulerus*, *Nicolaus* (*b*) *Lyranus*, *Guilielmus Occam*, *Albertinus Muſſatus*, *Richardus Bury*, *Ioannes* (*c*) *Wiclefus*, *Ioannes Bocatius*, *Cinus* (*d*) *Piſtorienſis*, *Fridericus* (*e*) *Frezzus*, *Bartolus*, et eius diſcipulus (*f*) *Baldus*,

Ioan. Imperialis in Muſeo hiſtorico p. 8. ſqq. et *Fabricius* Bibl. Gr. T. XIII. p. 85.

(z) Vid. de eo *Conringius* lib. II. de medic. Hermet. cap. 15. p. 417. ſq. et *Baelius* Dictiõn. v. *Roquetaillade*.

(*a*) Hic inter Proteſtantium prodromos refertur non ſolum a *Flacio* Catal. Teſt. ver. cap. 323. et *Dieterico* in Auctario illius Catalogi p. 152. ſq. ſed et a *Rich. Simonio* T. I. Epiſt. ſelect. 15.

(*b*) *Mich. Henr. Reinhardus* in *Pentade conatuum ſacrorum* Diſſert. III. accurate refellit eorum errorem, qui *Lyranum* tradunt Iudaeis ortum eſſe parentibus.

(*c*) Hic *Wiclefus* ac *Taulerus* ex numero mataeologorum ſunt eximendi, alter theoreticae, alter practicae theologiae pro ſuo captu emendator. *Lyranus* etiam in multis ſupra vulgus ſapuit. Vid. *Bibliotheca Bremenſis* T. II. p. 389. ſqq.

(*d*) De eo vid. *Grauina* lib. I. Orig. iur. ciu. §. 161.

(*e*) Vid. *Acta erud.* Suppl. T. IX. ſect. 8. p. 374. et 376.

(*f*) *Bartoli* et *Baldi* vitam terſe deſcriptam legere licet in *Grauinae* lib. I. de orig. et progr. iuris ciu. §. 164. et 165. Vitam *Bartoli* a *Thoma Diplouatatio* ſcriptam inſeruit totam Bibliothecae ſuae Graecae Fabricius lib. VI. cap. 6. p. 555. ſqq. Scripſit et *I. P. Lancellotus* Vitam eius, nuper denuo editam a *Menſchenio* in Vitis ſuis T. I. p. 78. ſqq. De fabuloſa *Baldi* ὀψιμαθείᾳ vid. *Baelii* Diction.

dus, Richardus Suiſſet, Ioannes Buridanus, Gualterus (*) *Burlaeus, Ioannes* (**) *Rideuallus.* Vixerunt etiam hoc aeuo clari illi theologi (*g*) myſtici, *Henricus Suſo* et *Ioannes Rusbrochius.*

XLV. Vnus tamen ſupereſt melioris notae, qui vnus ex iſto ſaeculo viri erudite ſapientis nomen meretur. *Franciſcum* dico *Petrarcham*, nouum orbis literati (*h*) lumen, qui et patria et Latina (*i*) lingua tam excellens erat

Diction. ad quem locum obſeruo, vere id dici de *Accurſio:* de quo adeatur idem *Baelius;* vel potius de *Aretino* ICto, ſi audimus *Hadr. Iunium* Animaduerſ. lib. IV. cap. 24.

(*) De hoc vid. mea Acta philoſ. T. III. p. 282. ſqq. et 449.

(**) De inſigni hoc et philologo et theologo vid. *Elsſii* Encomiaſticon Auguſtinianum p. 361. E cuius etiam p. 384. et 403. cognoſce duos alios praeſtantes huius ſaeculi viros, *Ioannem Lidgatum* et *Ioannem Tonneium.*

(*g*) De quibus conſulendus *G. Arnoldus* in Hiſt. Theologiae myſticae p. 293. et 306. ſqq.

(*h*) *Petarcham literas humanitatis poſt longa ſilentia mortuas ab inferis reuocaſſe ad ſuperos,* vere ſcribit *Tritbemius* lib. de ſcript. eccl. cap. 622. *Refloreſcentis eloquentiae principem* eum appellat *Eraſmus* in Ciceroniano p. 88. Non eſt tamen ſilentio obruendus *Dantes Aligerius,* quem *cultiorum literarum ſemina ſparſiſſe,* ait *Auentinus* Annal. lib. VII. cap. 16. §. 9. Fata eius et facta deſcribit *Baelius* Diction. v. *Dante,* itemque *Bailletus* Iugem. T. IV. P. I. p. 1. ſqq. Hunc *Dantem* ducem habuit Petrarcha, *Bocacium* diſcipulum, vtroque maior.

(*i*) Ipſe lib. XII. epiſt. 6. p. 461. memoriae prodidit, *ſe ſtylum patrum primum immutaſſe, quo ſeſe mutuo pluraliter compellabant.* Vid. idem lib. var. epiſt. 14.

erat poëta pariter et orator, vt *Robertus*, Rex Siciliae, cum Pontifice Romano contenderet de eo coronando. A *Flacio* etiam inter teſtes veritatis refertur: idque ſummo ſuo merito. Ex quo patet, eum a theologia ſuae aetatis abhorruiſſe, acutiusque vidiſſe caeteris. Philoſophiae quoque priſtinum reddere nitorem coepit, ſcripto *de vtriusque fortunae remediis* libro, itemque *de vera ſapientia*, *de ignorantia ſui*, *de rep. optime adminiſtranda:* quibus adiungi debent *Epiſtolarum* libri. Multam vero idem (*k*) inuidiam et calumniam tulit a Scholaſticis ſui aeui. Vitam eius breuiter, ſed perbene, ſcripſit (*l*) *Schedelius*. Ipſe quoque *Petrarcha* vitam compoſuit ſuam, quam vna cum alia deſcriptione vitae eius a *Squarzaficho* quodam profecta a. 1711. recudendam curauit *Ackerus*. Multi vero etiam alii vitam et merita *Petrarchae* expoſuerunt, quorum nomina recenſet in *Bibliotheca* ſua *Latina medii aeui* (*) Fabricius.

XLVI. Praeſtantiſſimi huius viri exemplo excitati multi ſunt in Italia ad Graecas Latinasque literas ſaeculo *decimo quinto* ſummo ſtudio

(*k*) Ea de re ipſe queritur lib. I. epiſt. 6. 9. 10. et 11.

(*l*) Chronici fol. 227. Adi et *Oudinum* T. III. p. 946. ſqq. itemque *Poccianium* in Catal. Script. Florent. p. 59. et ſqq. *Bailletum* T. II. Iudiciorum P. I. p. 327. ſqq.

(*) T. V. p. 673. ſqq.

ſtudio excolendas. Quem feruorem (*m*) auxerunt exules Graeci poſt captam a Turcis Conſtantinopolim in Italiam delati. Quid? Ipſi Principes hac aetate ſummo literarum amore capti literatos ſtrenue adiuuerunt, inter quos caput extulit *Laurentius (n) Medices*, princeps vir vrbis Florentiae, Leonis X. Papae pater. Neque vero praeterire fas eſt *Nicolaum V.* pontificem Romanum, (quem ipſum non mediocriter doctum fuiſſe, *Platina* (*o*) teſtis eſt,) ac *Matthiam Coruinum*, Hungariae regem: quorum ille Vaticanae, hic Budenſis Biblio-

(*m*) *Cum vaſtata a Turcis Conſtantinopoli, caeſoque Imperatore, huius frater cum gentis eius reliquiis Romam confugiſſet, vix credibile, quam multi noſtrorum Graeci effecti ſint.* Haec ſunt *Angeli Decembrii* verba lib. I. Polit. liter. cap. 8. vbi et docet, patrem ſuum Mediolanenſium primum Graecas literas didiciſſe ex *Chryſolora.*

(*n*) *Herm. Barbarus* Epiſt. ad *Io. Picum* p. 143. *Debent Florentinis literae, et inter Florentinos Medicibus, et inter Medices Laurentio.* Adi et *Schelhornii* Amoen. lit. T. I. cap. 2. p. 28.

(*o*) Is f. 330. ſcribit, in Papae illius Epitaphio haec verba fuiſſe: *Excoluit doctos doctior ipſe viros.* Eſt quoque de ampliſſima eius eruditione teſtis *Aeneas Syluius* in *Baluzii* Miſcellaneis T. VII. p. 556. De eiusdem erga literatos amore teſtem idoneum adi *Io. Iouianum Pontanum* lib. I. de liberalitate cap. 29. et lib. de magnificentia cap. 12. Magnifice quoque laudat eum tanquam doctorum hominum patronum, et ipſummet doctiſſimum, *Laur. Valla* in Peroratione operis ſui de elegantiis Latinae linguae. Denique a. 1742. edidit Romae *Dominicus Georgius* Diſſertationem de Nicolai V. erga literas et literatos patrocinio.

Bibliothecae conditor meritis celebratur laudibus. Singularis quoque Maecenas erat *Alfonſus*, rex Neapoleos et Aragoniae: id quod luculentis aequalium teſtimoniis confirmat (*p*) *Baelius*. Tantae et principum et priuatorum in literas propenſioni mirifico fuit adiumento typographica ars, hoc demum ſaeculo orbi diuinitus conceſſa. Quam vel ſolam intuentes *Theodoro Ryckio* aſſentiri cogimur, *non aliud ab orbe condito, ſi, quod Seruatorem mundo dedit, exemeris, clarius hoc aut laetius ſaeculum illuxiſſe hominibus*. Haec enim ipſius verba ſunt in Oratione (*q*) *de palingeneſia literarum*. Quamquam nec illa huius felicitatis cauſa eſt omittenda, quod hoc aeuo deſiit literarum ſtudium eſſe monachorum proprium, ac libera liberaliaque (*r*) ingenia ſe dederunt literis, ſtultum illud αὐτὸς ἔφα abhorrentia, nec ſuperſtitionem, ſed rationem, ſequentia ducem. XLVII.

(*p*) Diction. T. III. v. *Naples* p. 2181. not. B. et C. Cuius annotationibus addi debet laudati modo *Pontani* loc. prius cit. et lib. V. de obedientia cap. 6. teſtimonium. Eius *Dicta* ab *Antonio Panormitano* collecta nuper denuo vulgauit *Meuſchenius*.

(*q*) Pag. 14.

(*r*) Bene *Gaſſendus* Exercit. paradox. III. §. 10. p. 71: *Quis neſcit, Ariſtotelem vix vigere, niſi apud coenobitas, aut eos certe, qui ab illis inſtituti ſunt, quique penes ipſos non conſcientiam modo, ſed libertatem quoque iudicandi depoſuerunt? Caeteri enim, qui ſunt ſoluti eiusmodi compedibus, libereque philoſophantur, quam parui, quaeſo, faciunt Ariſtotelicum inſtitutum*, hoc eſt, philoſophiam Ariſtotelis!

XLVII. Largiſſimus itaque hoc aeuo fuit ingeniorum prouentus, quorum nomina ad omnem poſteritatem futura illuſtria recitaſſe ſufficiat. *Graeci* (*a*) Italiam hoc ſaeculo illuſtrarunt *Emanuel* (*b*) *Chryſoloras*, *Georgius Trapezuntius*, (*) *Beſſarion*, *Theodorus Gaza*, *Ioannes Argyropylus*, *Georgius Gemiſtius* (**) *Pletho*, *Michaël Apoſtolius*, *Ioannes* et *Conſtantinus Laſcaris*, *Marcus Muſurus*, *Demetrius*

(*a*) De his lectu quoque digna ſunt *Pol. Lyſeri*, Antiſtitis nuper Cellenſis, *Parerga oratoria* p. 324. ſqq. A. 1742. exierunt in lucem *Humfredi Hody* libri duo de Graecis illuſtribus linguae Graece literarumque humaniorum inſtauratoribus, eorumque vitis, ſcriptis, et elogiis.

(*b*) *Hic ad nos literas Graecas attulit, quae annis iam quingentis in Italia conticuerant, et hinc Graecae Latinaeque linguae ſcholae exortae ſunt*, inquit *Platina* vitam concludens Bonifacii IX. *Hic primus excitauit Graecas literas in Italia*, inquit *Poggius* in Orat. de Leon. Aretino. *Hic Graecas literas reduxit in Italiam*, inquit *Trithemius* de ſcript. eccl. cap. 753. Tamen in vita *Bocacii*, eius libris *de caſibus virorum illuſtrium* praemiſſa, me legere memini, primum literas Graecas in Italiam intuliſſe quendam *Leontium Pilatum*, natione Graecum: de quo et vid. *Fabricii* Biblioth. Lat. medii aeui T. I. p. 681. et 683.

(*) Huius vitam optime deſcripſit *Platina* in Parentatione.

(**) De eius et aliorum Graecorum in Italia degentium bello ſuper philoſophia Ariſtotelis et Platonis accurata narratio reperitur in meis *Actis philoſophorum* T. II. p. 537. ſqq.

trius (*c*) *Chalcondylas*, *Marcus Marullus*, *Michaël Tarchaniota Marullus*. *Itali* horum partim exemplo, partim inſtitutione eruditi hac aetate fuerunt (*d*) *Gaſparinus*, *Bartholomaeus Facius*, *Io. Iouianus Pontanus*, (*e*) *Leonardus Aretinus*, *Poggius Florentinus*, *Laurentius Valla*, *Flauius Blondus*, *Baptiſta Mantuanus*, *Bartholomaeus* (*ee*) *Platina*, *Nicolaus Perottus*, *Gregorius* (*f*) *Tiphernas*, *Rober-*

(*c*) Alius eſt, qui eodem hoc ſaeculo vixit ſcripſitque, ſed in patria remanens, *Laonicus Chalcocondylas* ſiue *Chalcondylas*.

(*d*) *Hic latini ſermonis elegantiam ſemimortuam ab inferis reſuſcitauit*, inquit *Trithemius* lib. de ſcript. eccl. cap. 744.

(*e*) De hoc *Io. Iouianus Pontanus* lib. II. de magnanim. p. 770. ita ſcribit: *Leonardus Aretinus Romanam eloquentiam ſuis temporibus a ſorde primus atque illuuie vindicare in ſplendorem eſt conatus*.

(*ee*) Ita, non *Baptiſta Platina*, vocatur non ſolum a *Trithemio* in Catal. ſcript. eccl. ſed etiam ab amico ſuo, *Hieronymo Paulo*, in *Practica Cancellariae Apoſtolicae*, (cuius locum inſeruit *Flacius* Catalogo ſuo teſtium veritatis p. 853.) et ab altero amico ſuo, *Franciſco Philelpho*, qui ſuis in *Epiſtolis f. 113*. eum nominat *Bartholomaeum Platynenſem*. Vid. et *Acta erud*. 1733. p. 396. et 398. Verum eius nomen eſſe *Bartholomaeum Platynam* per *y*, *Fontaninus* docet in Hiſt. lit. Aquileienſis lib. V. cap. 16. pag. 402.

(*f*) Hic primus fuit Graecae linguae in Acad. Pariſ. Profeſſor. Vid. *Baelius* Diction. et *Melch. Adamus* Vit. Philoſ. p. 18.

Robertus (g) *Valturius*, *Marinus Barletius*, *Petrus Apollonius* (h) *Collatinus*, *Io. Antonius Campanus*, *Matthaeus* (i) *Palmerius*, *Ambroſius Camaldulenſis*, *Maphaeus* (k) *Vegius*, *Robertus Gaguinus*, *Anton. Bonſinius*, *Ioannes Iocundus*, *Ambroſius Calepinus*, *Antonius Panormitanus*, *Iac. Phil. Bergomenſis*, *Baptiſta Fulgoſus*, *Ioannes Annius Viterbienſis*, *Franciſcus Philelphus*, *M. Ant. Coccius*, *Sabellicus*, *Alexander ab Alexandro*, *Ioannes Picus*, *Marſilius Ficinus*, *Franciſcus et Hermolaus Barbari*, *Angelus Politianus*, *Angelus* et *Petrus Candidus*, *Decembrii*, *Donatus* *Accia-*

(g) De hoc vid. *Iouii* Elogia doctorum virorum. C. G. *Schwartzius* Miſcell. polit. hum. cap. II. §. 21. p. 49. ſq. commemorat egregios eius 12. libros *de re militari veterum*, figuris exornatos. Eius epiſtolam ad Sultanum Turcorum, cui ſuos hos libros mittit, exhibet *Baluzius* in Miſcell. T. IV. p. 524. ſqq.

(h) Vulgo *Collatium* vocant, ſaeculoque ſeptimo vixiſſe credunt. Ita *Miraeus* Auctar. ſcript. eccl. cap. 200; *Dempſterus* annot. ad *Accolti* Bellum ſacrum p. 324; *Dupinius* in Bibl. eccl. *Boeclerus* Bibliogr. crit. p. 837; et obſcurius *Valeſius* ad *Euſebii* Hiſt. eccl. lib. I. cap. 10. Elegans ipſius carmen *de duello Dauidis et Goliae* emendaui et illuſtraui in *Poeciles* T. II. p. 33. ſqq.

(i) An hic fuerit combuſtus, vid. *Oudinus* T. III. p. 2393.

(k) Hic *Aeneidi* Virgilianae adiecit librum decimum tertium.

Acciaiolus, *Coluccius* (α) *Salutatus*, *Paulus* (β) *Venetus*, *Domitius Calderinus*, *Benedictus* (*l*) *Accoltus*, *Nicolaus Leonicenus*, *Ioannes* (*m*) *Rauennas*, *Petrus Crinitus*, *Guarinus* (*) *Veronenſis*, et filius *Baptiſta Guarinus*, *Pompo-*

(α) Hunc *communem omnium doctorum parentem* appellat *Poggius* in Orat. de *Aretino*. Eius Epiſtolae nuper demum editae ſunt in Italia.

(β) *Elſſius* in Encomiaſtico Auguſtiniano p. 554. ſq. eum vocat *philoſophorum ac theologorum monarcham*.

(*l*) Hic ſui ſaeculi hiſtoriam literariam illuſtrat in libro *de praeſtantia virorum ſui aeui*, qui recenſetur in *Actis erud.* 1690. p. 510. Idem edidit quatuor libros nitidiſſime ſcriptos *de bello a Chriſtianis geſto ad Iudaeam recuperandam*, Groningae 1731. recuſos. Peruulgato errore hoc opus tribuitur eius nepoti cognomini, quem in Cardinalium collegium cooptauit Clemens VII. Non tamen hunc errorem errauit *Oudinus* in Comm. de ſcript. eccl. T. III. p. 2581.

(*m*) *Memoria patrum et auorum*, inquit *Lud. Viues* lib. IV. de cauſis corrupt. art. p. 159. *coeptum eſt in Italia reuocari ſtudium linguarum per diſcipulos* Petri Rauennatis, *Latini*, *et* Emanuelis Chryſolorae, *Graeci*. Rara eſt de illo *Petro Rauennate* mentio. Vid. *Geſnerus* in Bibl. *Olearius* Bibl. eccl. T. II. p. 117. *Seelenius* in Selectis literariis p. 678. ſqq. et *Schelhornius* Amoen. T. XI. p. 16. ſqq. Recte vero obſeruauit *Kappius* in §. VI. ſuae Diſſert. *de Poleutono*, *Lud. Viuem* eo, quem laudaui, loco non *Petrum*, ſed *Ioannem Rauennatenſem*, ſcribere debuiſſe. Ac, fuiſſe hunc in primis literarum inſtauratoribus Italis, luculentis grauibusque docet teſtimoniis. De eo vid. et *Fabricii* Bibl. Lat. medii aeui lib. VI. p. 492. et *Acta eruditorum* 1739. p. 379.

(*) De nomine *Guarinus* vid. *Io. Iouianus Pontanus* lib. I. de adſpiratione p. 1001.

nius Laetus, *Philippus Beroaldus*, *Paulus* (mn) *Corteſius*, *Ianus Parrhaſius*, *Aeneas Syluius*, *Lippus Brandolinus:* quibus adiungo *Xicconem Polentonum*, cuius memoriam nuper (α) renouauit *Kappius*, atque inſtitutum in Italia *Ianum* (n) *Pannonium*.

XLVIII. Ita fere Italiae finibus continebantur tum literae, niſi quod Germania noſtra lucis huius particeps facta eſt per *Rudolphum* (o) *Agricolam*, *Ioannem* (p) *Trithemium*, *Bogislaum* (β) *Haſſenſteinium*, *Hartmannum Schedelium*,

(mn) Hic primus e Scholaſticis theologiam deſcripſit ſtylo pure Latino. Vid. *Caueus* Hiſt. lit. ſcript. eccl. P. II. p. 319; *Hottingerus* Hiſt. eccl. ſaec. XV. p. 80. ſqq. et *Lotterus* in Hiſtoria Peutingeri p. 54. Liber eius *de doctis ſui aeui hominibus* recenſetur in *Actis erud.* 1741. p. 41. ſqq.

(α) *Io. Ern. Kappii* Diſſertatio luculenta *de Xiccone Polentono*, *hiſtoriae literariae ſaeculo XV. in Italia inſtauratore*, prodiit Lipſiae 1733.

(n) De hoc vberrimam pete notitiam e *Zuittingeri* Hungaria literata p. 287. ſqq. Ibi p. 289. ſe primum ait Muſas induxiſſe in Hungariam.

(o) *Hic primus in Germania emendauit genus ſermonis et Dialecticam*, inquit *Melanchthon* Declam. T. II. p. 446. et ſq.

(p) *Trithemium* primis literarum inſtauratoribus adſcribit ſocium *Rich. Simonius* Biblioth. crit. T. IV. ep. 24. vel Epiſt. ſelect. T. IV. epiſt. 20. De eo copioſe agit *Fabricius* in Biblioth. medii aeui lib. IX. p. 451. - 469. *Epiſtolas* eius *familiares* rariſſimum opus, recenſui in *Nouis Miſcellaneis Lipſienſibus* T. II. p. 109. - 125.

(β) Hunc e diuturnis tenebris in lucem produxi in primo, quod Gottingae edidi, Programmate. Halae id a. 1717.

delium, Wernerum (q) Roleſinkium, Conradum (qq) Celtem, Rudolphum Langium, Henricum (*) *Bebelium, Ioannem* (*r*) *Regiomontanum,*

a. 1717. vna cum additamento quodam recuſum anſam praebuit *Io. Chriſtoph. Colero*, vberius exponendi vitam illius *Haſſenſteinii*. Ac prodiit haec *Vita* Wittebergae a. 1719. Errauit tamen p. 41. vir doctiſſimus, *Ge. Fabricium* referens inter amicos et familiares *Haſſenſteinii*. Mortuus enim hic prius erat, quam ille natus.

(*q*) Weſtphalus hic erat, Carthuſianus Colonienſis, Edidit Compendium hiſtoriae vniuerſalis, quod omnium hiſtoriae ſtudioſorum in manibus fuiſſe, e tot editionibus colligo, quarum pleraſque habet *Bibliotheca vniuerſalis Vffenbachiana* in Tomi ſecundi appendice. Prodiit videlicet primum ſine loci et temporis nota, deinde 1475. 1476. (vid. *Theoph. Sinceri Nachrichten von raren Büchern* P. I. p. 49.) 1479. (vid. *Gudeni* Diplom. T. I. p. 426. ſq.) 1480. (in praegrandi folio, quam editionem ipſe poſſideo,) 1481. (quo anno etiam Germanica huius libri verſio eſt emiſſa,) 1482. 1487. 1488. Inſertus hic liber etiam eſt a *Piſtorio* Tomo ſuo ſecundo Scriptorum Germaniae. Caetera de *Roleſinkio* petas licet ex *Voſſii* lib. III. de Hiſt. Lat. cap. 6; *Trithemii* de ſcript. eccl. cap. 929; *Sagittarii* Introd. in Hiſt. eccl. cap. 10. §. 10. et *Oudini* Tom.III. p. 2738. ſqq.

(*qq*) De huius vita et ſcriptis agit *Gundlingius* copioſe et accurate *Obſ. ſelect.* T. I. Diſſ. 1.

(*) Huius amplam notitiam pete e *Burckhardi* T. II. de fatis Latinae linguae p. 317.-358.

(*r*) Hunc vna cum *Purbachio* Aſtronomiam in Germania reſtituiſſe, ſcribit *Melanchthon* loc. cit. p. 104. Scias vero, lector, eum non Regiomonti Pruſſiae, ſed in cognomini oppidulo Franconiae editum in lucem fuiſſe, Vita *Georgii Purbachii* exſtat in *Adami* Vitis Philoſ. pag. 2.

tanum, *Ioannem Nauclerum*, *Iacobum* (**) *Wimphelingium*, *Albertum Kranzium*: quorum vitis deſcribendis (vno alteroque excepto) opus ſuum *de vitis philoſophorum Germanorum* iure meritoque orſus eſt *Melchior Adamus*. Vixit item hoc ſaeculo *Martinus* (*s*) *Behaimius*, Nobilis Noribergenſis, qui viam praeiuit celebri illi noui orbis repertori *Chriſtophoro Columbo*.

XLIX. Doctiſſimi hi viri humaniora, quae vocant, ſtudia impenſiſſime coluerunt, hoc eſt, ſtudia linguarum, hiſtoriarum, antiquitatum, artem criticam, et quicquid philologiae nomine continetur: at in realibus, quas Scholaſtici vocabant, diſciplinis parum hac aetate profectum eſt, in theologia puta ac philoſophia, in quibus ſupremae dignitatis ſtudiis ſolam linguam emendabant, hoc eſt, quae maiores corruptiſſimo dicendi genere elocuti fuerant, tam comte tamque polite ediſſerebant, vt vix Ciceronis aequales loqui potuiſſent Latinius. Qui igitur hoc ſaeculo viuebant inueteratae barbariei ſiue (*t*) philoſophi ſiue theologi,

(**) Vitam eius deſcribit *Eraſmus*, ipſius amicus, in ſuis Epiſtolis p. 966. edit. 1529.

(*s*) Vid. *Doppelmeyerus* Hiſt. Mathem. Norimberg. P. I. lib. 1. et *Wagenſeilii* Oratio parentalis *Ge. Frid. Behaimo* A. 1682. habita.

(*t*) Inter hos commemorari meretur *Ioannes Lichtenbergerus*, aſtrologus, cuius *Prognoſticatio*, A. 1488. confecta, emendatiſſime excuſa eſt Coloniae 1528. in 8. Agit

de

logi, nec linguam nec mentem emendantes, quales erant plurimi, e quibus claritatis plurimum remanſit obſcuriſſimis (α) illis capitibus, *Ioanni Capiſtrano*, *Petro de Natalibus*, *Dominico de Flandria*, *Ioanni Capreolo*, *Petro Tartareto*, *Gabrieli Bieli* et *Antonino Florentino*; ii contemtui erant maximo nouis illis Ciceronianis. Quid? quod multi ad ſuperſtitionem vsque Ciceroniani ſtyli erant aemuli: vt vere dici poſſit Roma vetus tum ab inferis eſſe reuocata, permultis tantum eloquentia Romana valentibus, vt priſcis illis Romanis, quibus vſi fuerant magiſtris, palmam facere dubiam viderentur. Scilicet vitio naturae humanae fieri ſolet, vt in deuia abrepti, cum rectam quaerimus viam, contrariis implicemur erroribus, nec medium teneamus. Fateri enim neceſſe eſt, ante ortum hoc hominum genus, de quo loquor, pro Romano ſermone paſſim regnaſſe meram ſtribliginem. Vid. *Hottingerus* in (u) *Analectis hiſtorico-theologicis*, et *Friſchlinus* in *Priſciano vapulanti.*

 L. Quae

de hoc libro quam copioſiſſime *Tenzelius* in ſuis Menſibus A. 1689. et 1691. Vid. et *Fabricii* Centifolium Lutheranum p. 343. et *Reimmanni* Bibliotheca propria pag. 648.

(α) Non immerito huc referas quatuor illos oratores Concilii Baſileenſis, quorum orationes nuper denuo edidit *Basnagius*, *Ioannem de Ragufio*, *Aegidium Carlerium*, *Henricum Kalteiſen*, et *Ioannem de Polemar* ſiue, vt a *Tritbemio* vocatur, *de Palomar.*

(u) Pag. 5.-26.

L. Quae iſto ſaeculo Italiae affulſerat lux, eius vſura ad aliquam theologorum partem peruenit, qui meliora coeperunt videre probareque. Nominari hic merentur *Ioannes Huſſus*, *Io.* (v) *Gerſon*, *Petrus Alliacenſis*, *Nicolaus Cuſanus*, *Nicolaus de Clemangis*, *Raymandus Sebundus*, *Ioannes* (w) *Weſſelus*, *Thomas de Kempis*, *Hieronymus Sauanorola*, *Alfonſus Toſtatus*. Nouae etiam hac aetate natae ſunt Academiae, (α) Conimbricenſis, (x) Louanienſis, Taurinenſis, Herbipolenſis, Lipſienſis, Friburgenſis, Gryphiswaldenſis, Baſileenſis, Moguntina, Ingolſtadienſis, Tubingenſis, Roſtochienſis, Vpſalienſis.

LI. Reſtituta ſic eloquentia, in Italia maxime, ſaeculo ſequenti *decimo ſexto* etiam ſapientia redire ad mortales coepit, ac diſciplinis realibus, peſſime adhuc habitis, ſua reddi ſanitas. Scilicet et Medicina, et Iurisprudentia, et,

(v) Quia pro monarchomacho habeatur, eius Operum nouam editionem in Gallia vetitam eſſe, docet *Rich. Simonius* Epiſt. ſelect. 30. Tomi ſecundi.

(w) Hic a *Thuano* lib. XXII. p. 434. vocatur *Academiae Pariſienſis rege Ludouico XI. inſtaurator.*

(α) A. 1729. prodiit Vlyſippone *Hiſtoria Academiae Conimbricenſis*, cuius recenſio exhibetur in *Actis erud.* 1733. p. 481.

(x) Edidit *Valerius Andreae Faſtos Academicos Studii generalis Louanienſis*, *Louanii* 1636. iterumque 1650. Sed perrarus eſt hic liber. De vtraque editione vid. *Coleri* Anthologia p. 237. ſqq. et 402. vna cum *Poecile* mea T. II. p. 392. et T. III. p. 41. et 46.

et, quae primo loco nominanda erat, Theologia, emendata puriorque facta eſt: ſola Philoſophia (*y*) Ariſtotelis adhuc compedibus conſtricta, cuius emendationem DEVS deſtinarat aetati ſecuturae. Caeterum pro philoſophiae ſtudio hoc quoque (z) ſaeculo inter Italiam et extra eam excultae ſunt humaniores artes, ac maxime poëtarum Latinorum plena fuerunt omnia. Praecipua memoria dignus *Ioannes Reuchlinus* eſt, dictus etiam (α) *Capnio*, literarum Graecarum et Hebraicarum notitiam Germanis impertiens, caeterum odio Scholaſticorum exceptus quam immerito, tam acri. Theologiae autem emendationem (*a*) debemus *Eraſmo* (*b*) ac *Luthero*, quorum hic, quod

 ille

(*y*) Vid. mea et Io. Chriſt. Coleri Diſſertationes de philoſophia Melanchthonis in *Actis Philoſ.* T. II. p. 594. ſeqq.

(z) Vid. *Burcardi* liber de fatis linguae Latinae in Germania.

(α) Nunquam ſe magis praeſtitit ſuo nomine dignum, quam tum, cum libros emittens *de verbo mirifico* et *de arte Kabbaliſtica* pro ſapientia *fumum* vendidit.

(*a*) Vid. Hiſtoria literaria Reformationis Lutheri ab *Hardtio* edita.

(*b*) *Eraſmo nemo multis iam aetatibus vtilior Chriſtiano contigit orbi*, inquit *Auentinus* Annal. lib. IV. cap. 8. §. 36. Simile eſt *Conringii* iudicium, lib. *de ſcriptoribus* p. 151. cenſentis, *Eraſmo praeter reparatam rem literariam theologica ſtudia, ſaltim propter omnium fere antiquorum Patrum ſcripta emendata atque in lucem producta incredibili plane diligentia et felicitate, nunquam magnam*

ille variis in ſcriptis muſſitabat, aperte propugnare, et inueteratis erroribus bellum indicere ſuſtinuit, diuinaque adiutus ope aliquot centena millia hominum Romani pontificis iugo liberauit. Fuerant quidem iam ante haec tempora, qui turpiſſimas theologiae mendas acutis (*c*) obſeruarent oculis et indicarent. Maxime Galli ſaepe ita cantabant, vt Romanus ille Petrus exhorreſceret. Sed non valuerunt eiicere ſuperſtitionem, quam et credulitas laicorum et crudelitas clericorum tuebatur impenſiſſime. Ipſe ad vltimum DEVS (*d*) inſtrumento vtens contemtiſſimo monacho priſtinum

magnam ſatis gratiam referre poſſe. Audiamus et *Mart. Bucerum*, ita loquentem in Comment. in *Ioannis* caput primum fol. 8: *Per Erasmum Roterodamum eam nobis lucernam ad videndum, quae Scripturae docent, DEVS accendit, vt is ſanctis et, quanta veritatis lux illius lucubrationibus illata orbi ſit, intelligentibus ſummo ſane in pretio iure habeatur.* *De religione Eraſmi* exſtat 1717. edita diſſertatio luculentiſſima *Io. Alberti Fabricii.* in qua hiſtoriam *Eraſmi* literariam pulchre perſequitur, p. 22. iure indignatus, ab auctore *Iconis Eraſmi*, quae exhibetur in Halenſibus *Obſeruationibus ſelectis*, virum hunc traduci tanquam φιλήδονον. Ego addo, nec maiori iure in eadem *Icone* timiditatem pro primario *Eraſmi* vitio haberi. Certe quis hodie pari παῤῥησίᾳ inſectatur vitia omnis ordinis hominum? Sed, vt dicam, quod res eſt, Iconographus ille humanam Eraſmi prudentiam vocauit timiditatem.

(*c*) Hos in theatro quaſi quodam ſiſtit *Flacius in Catalogo teſtium veritatis.*

(*d*) Vid. mea Diſſertatio *de Prouidentia reformatrice.*

ſtinum nitorem traditae ab ipſo ſuo filio religioni reddidit.

LII. Si cauſas eruditionis hoc ſaeculo amplioribus (*e*) progreſſae paſſibus requiris, hic quoque primum laudis locum merentur Principes, qui opera et auctoritate ſua non defuerunt literis atque literatis. Tres (α) tamen eminent prae caeteris, (*f*) Maximilianus I. in

(*e*) *Melanchthon* quidem de ſaeculo hoc XVI. ita ſcribit Declam. T. II. p. 123: *Nulla aetas tam ferrea rectis ſtudiis fuit, quam iſta.* Sed cum ſciamus, praeter ſummos Principes, in quibus etiam Papa *Leo X.* erat, (Vid. *Bayle* Diction. T. II. Addit. p. 10.) multos vixiſſe tum Maecenates, Dalburgios, Fuggeros, Nuenarios; non poſſumus aſſentiri Melanchthoni. Scilicet queruli eſſe ſolent homines ſcholaſtici, adeoque nec ſine exceptione audiendi ſunt. Noſtris item temporibus non deſunt, qui quiritantur de miſero ſtatu rei literariae: quos meliora edocuit *Buddeus* in Oratione *de bonarum literarum decremento noſtra aetate non temere metuendo.*

(α) Quartum adiungerem *Henricum VIII.* Angliae regem, quem *Melanchthon* ait *in ornandis excitandisque literis longe vincere aliorum huius aetatis Principum ſtudium*, quemque vocat *praecipuum ac paene vnicum literarum patronum*, ſub quo *aureum literarum ſaeculum* habeat Britannia; niſi ad ipſum illum regem id ſcripſiſſet. Exſtat haec epiſtola inter *ſelectiores* eius a *Peucero* 1565. publicatas.

(*f*) De huius Imp. eruditione vid. *Cuſpinianus* in Vita eius. Ipſum rerum a ſe geſtarum annales eleganti filo contexuiſſe, teſtis eſt *Pirkheimerus* apud *M. Adamum* in Vitis ICtorum p. 26. De eius libro, cui titulus Theurdanck, vid. *Placcius*, et ſingularis Diſp. *Io. Dau. Koeleri.* Diploma eius de inſtaurandis literis humanioribus

in Germania, Franciſcus (*g*) I. in Gallia, et Cardinalis Ximenius (*h*) in Hiſpania, ſummi vtique Muſarum cultores ac patroni. Maximilianus etiam Septemuiris auctor (*i*) fuit, vt

ribus vid. in *Burckhardi* Comm. de Lat. Linguae in Germania fatis P. II. p. 188. ſqq. et notis illuſtratum in *Seelenii* Selectis literariis. A Maximiliano quoque hoc nouam veluti vitam accepit Viennenſis Academia: quod idem beneficium paulo poſt Franciſco I. debuit Academia Pariſienſis.

(*g*) Huius cum ſtudio renatae ſint in Galliis literae, merito dictus fuit *parens literarum*, teſte *Thuano* lib. III. p. 54. et *Mureto* in Dedic. Var. lect. et *Lambino* in Dedic. *Lucretii* ſui, et *Rol. Mareſio* lib. II. epiſt. 3. p. 244. Quare ſaeculum Franciſci I. ob reuocatas in lucem ſub eo literas *aureum* vocat *Sammarthanus* Elog. lib. I. cap. 9. Vid. et *Sleidanus* lib. 19. fol. 491. b. et *Petauius* Ration. temp. P. I. lib. 9. cap. 11. p. 406.

(*h*) Legi meretur *Memoria Ximenii* ſcripta ab *Hardtio* et 1717. edita.

(*i*) Ita refert *Caluiſius* Chronol. ad. a. 1495. *Boeclerus* lib. de rebus ſaeculi XVI. p. 275. addens p. 276. et 277. hortatu *Maximiliani* conditas fuiſſe Academias Wittebergenſem et Francofurtanam. Idem tradit *Schurzfleiſchius* Hiſt. ſaec. XVI. p. 6. et *Frid. Lucae* Europ. Hel. p. 546. et 549. Ac fauet huic narrationi diploma Maximiliani modo memoratum. At vero nuper *in der allerneueſten Acerra philologica* p. 88. ſqq. iſta narratio refertur inter fabulas, idque propterea, quod nec in Actis comitiorum Imperii, nec apud vllum illius temporis ſcriptorem occurrit eius rei mentio. Imo iam ante hunc cenſorem eam traditionem reiecerat *Rinkius* in Diſſ. a. 1723. edita ſub hoc titulo: *Imperatores primi, perpetui ac ſoli Academiarum in Germania auctores:* idemque nuper

vt ſua quisque in prouincia Academiam conderet, largisque ſtipendiis ſtudia diſciplinarum omnium excoleret. Reliquae cauſae huic ſaeculo cum praecedenti ſunt communes.

LIII. Feraciſſimum proinde eruditorum hominum hoc ſaeculum fuit, vt vix principes eorum omnes nominare per definiti ſpatii anguſtiam liceat; ſingulos vero deſcribere, vaſti res

nuper *Treuerus* fecit in ſingulari Diſp. Gottingae edita, pauloque ante hunc *Koecherus* in Epiſtola Germanica publice ſcripta ad *Stollium*. Ac ſane eorum argumentis probatur, a Maximiliano id conſilii non fuiſſe propoſitum in comitiis. Non tamen hoc obſtat, quo minus in colloquio cum Principibus familiari id ab Imperatore factum ſit. Ac vel eam ob cauſam veriſſimam habeo eam traditionem, quod id non facere non potuiſſe videtur tanto ornandarum literarum ſtudio incenſus Imperator. Quod ſi obiicias, iam tum Electorum quemque, exceptis Brandenburgico et Saxonico, habuiſſe in terris ſuis Academiam, reſponderim, ita emendandam eſſe narrationem hanc, vt Maximilianus id conſilii dediſſe credatur ſolis illis Electoribus, ac caeteris item Principibus, qui non erant Electores. Poteſt quoque factum eſſe, vt ſuum Wittebergae condendae Academiae conſilium Maximiliano coram aperiret Fridericus, Elector Saxo, praeſentibus aliis aliquot Principibus, idque conſilium non ſolum probaret ac laudaret Imperator, verum etiam caeteros Principes adhortaretur ad ornandam pluribus ſcholis Academicis Germaniam. Certe niſi aliquid veri ſubeſſet, non potuiſſet tam communis naſci huius rei narratio: adeoque, etſi literis id non eſt mandatum ab illius temporis hiſtoricis, iure tamen ſummo fidem habemus huic traditioni, perſuaſumque habemus, *Maximilianum* fuiſſe auctorem ſuaſoremque nouas condendi Academias.

res ſit (*ii*) voluminis. Eminuerunt itaque hac aetate, qui ſequuntur: Theologi, *Eraſmus*, *Martinus Lutherus*, *Philippus Melanchthon*, *Georgius Spalatinus*, *Ioannes Bugenhagius*, *Eraſmus Sarcerius*, *Andreas Oſiander*, *Iuſtus Ionas*, *Vrbanus Regius*, *Ioannes Aepinus*, *Erhardus Snepfius*, *Hieronymus Wellerus*, *Ioannes Wigandus*, *Ioannes Marbachius*, *Ioannes Brentius*, *Matthias* (*) *Fla-*

(*ii*) Praecipuos huius ſaeculi literatos nominauit, vitamque eorum et merita breuiter concinneque deſcripſit in Hiſtoria ſua *Thuanus:* quae elogia ſeparatim edidit et doctiſſimis annotationibus auxit *Teiſſerius:* in quibus tamen permulta notantur in *Journal literaire* T. VII. p. 30. ſqq. et p. 377. ſqq. Etiam *Eraſmus* in ſuo *Ciceroniano* p. 93.-114. de potioribus ſuae aetatis ſcriptoribus fert iudicium. Etſi enim ſtylum ipſorum praecipue reſpicere videri vult, tamen nec caeteras ipſorum dotes dimittit intactas.

(*) *Flacium* fuiſſe theologum *Lutheranorum ſuperioris ſaeculi omnium facile eruditiſſimum*, iudicat *Mollerus* in Homonymoſcopia p. 61. Ac ſane vix cuiusquam ampliora exſtant in theologiam merita. Intelligens enim, vt ipſe profitetur in Dedicatione *Catalogi teſt. ver.* tria potiſſimum opera Eccleſiae eſſe neceſſaria, Commentarium in S. Scripturam, Philologiam ſacram, ac Hiſtoriam eccleſiaſticam, ipſe tantis operibus manum admouit, perfecitque non ſolum *Commentarium in N. T.* et *Clauem Scripturae*, ſed etiam incomparabile illud opus Hiſtoriae eccleſiaſticae, cui eius *Catalogus teſtium veritatis* pro inſigni appendice meretur adiungi. Quae intuentes fateri cogimur, *Flacium*, ſi vnum eius exceperis peccatum, quod in doctrina de peccato originali peccauit, vnum omnium

am-

Flacius, *Martinus* (a) *Chemnitius*, *Iacobus Andreae*, *Nicolaus Selneccerus*, *Tielemannus Heshuſius*, *Phil. Nicolai*, *Dauid Chytraeus*; *Andreas Caroloſtadius*, *Vlricus Zuinglius*, *Ioannes Oecolampadius*, *Martinus Bucerus*, *Paulus Fagius*, *Leo Iudae*, *Petrus Martyr*, *Wolfgangus Muſculus*, *Petrus Launaeus*, *Andreas Gerhardus Hyperius*, *Rudolphus Gualterus*, *Guilielmus Whitakerus*, *Auguſtinus Marloratus*, *Ioannes Caluinus*, *Henricus Bullingerus*, *Simon* (α) *Grynaeus*, *Ioſias Simlerus*, *Guil. Farellus*, *Zacharias Vrſinus*, *Hieronymus Zanchius*, *Philippus Marnixius*, *Ioannes Laſcus*, *Lambertus Danaeus*, *Ioannes* (β) *Rainoldus*, *Franciſcus* (b) *Iunius*, *Theodorus* (γ) *Beza*; *Iacobus* (c) *Fa-*

ampliſſime de theologia ſacrisque literis promeritum eſſe, nemini vni eorum, qui poſt *Lutherum* ſcribendis libris Eccleſiae profuerunt, poſtferendum.

(a) *Theologorum facile princeps* vocatur a *Tribbechouio* lib. de Scholaſticis cap. 6. p. 283.

(α) Fabellam de angelo *Grynaeum* Spirae ſubducenti inſidiis inimicorum refello in *Poeciles* T. III. p. 463. ſqq.

(β) Hunc mire laudat *Dallaeus* lib. II. de cult. relig. Lat. cap. 4. p. 110. ac lib. VIII. cap. 10. p. 1061. eum vocat *virum incomparabilem*.

(b) De hoc *Scaliger*, teſte *Gatakero* Cinni lib. II. cap. 9. p. 315. ita iudicauit: *Ab Apoſtolorum temporibus hactenus parem theologum nullum vidit ſaeculum.* Valde quoque eum *Glaſſius* laudat Philol. S. p. 2072.

(γ) *Bezam* vocat *Caluini Eliſam* *Chamierius* in Panſtr. Cathol. T. II. lib. 3. cap. 12. §. 5.

(c) Faber, Ioannes Eccius, Iacobus Hochſtratanus, Ioannes Cochlaeus, Iacobus Latomus; Thomas (*) Caietanus, Ioannes Faber, Iulius Pflugius, Georgius Wicelius, Georgius Caſſander, Ortuinus (d) Gratius, Sixtus Senenſis, Claudius Eſpencaeus, Ioannes Maldonatus, Melchior Canus, Petrus Caniſius, Alphonſus Salmeron, Hieronymus Oleaſter, Ambroſius Catharinus, Dominicus Sotus, Petrus a Soto, Bartholomaeus Carranza, Reginaldus Polus, Franciſcus Victoria, Iacobus

(c) Huic omnium primum elogiorum ſuorum dicauit *Sammarthanus. His primus apud Gallos philoſophiam rudem adhuc et impolitam cum eloquentia iunxit*, inquit *Wimpfelingius* Addit. ad *Trithemium* de ſcript. eccl. cap. 15. *Mollerus* in Homonymoſcopia p. 58. vocat *Fabrum* illum *primum literarum et theologiae ac philoſophiae verae in Gallia inſtauratorem.*

(*) Huius et praeterea centum fere aliorum huius ſaeculi Pontificiorum theologorum elogia exhibet *Andreas du Sauſſay* in Continuatione libri Bellarminiani de ſcriptoribus eccleſiaſticis, ſuorum quoque ipſius ſcriptorum ſubiungens catalogum.

(d) Quia eius tam crebra mentio in *Epiſtolis obſcurorum virorum*, hinc vulgo putant, eum fuiſſe hominem perindoctum. Sed praelonga eius Epiſtola, *Lamentationibus obſc. virorum* ſubnexa, oſtendit, eum fuiſſe virum doctiſſimum, ſtyloque vſum eſſe eleganti, ac ſolum eius vitium fuiſſe orthodoxiſmum. Ac *Eraſmus* Epiſt. p. 212. ita de eo: *Quid venit in mentem Gratio, vt ſuas literulas turpiter ſeruire vellet quorundam theologorum ſtultitiae ſeu potius ambitioni, cum eo videatur ingenio praeditus, vt, ſi vero iudicio iuſtam operam adiunxiſſet, inter eloquentes ac literatos haberi potuiſſet?*

cobus Pavya Andradius, *Martinus Nauarrus*, *Gregorius de Valentia*, *Benedictus Pererius*, *Ioannes de Pineda*, *Ludouicus Molina*, *Stanislaus Hoſius:* Philologi, *Ioannes Reuchlinus* iam ante memoratus, *Petrus Moſellanus*, *Richardus (e) Crocus*, *Chriſtophorus Longolius*, *Beatus Rhenanus*, *Franciſcus Vatablus*, *Thomas Linacer*, *Guilielmus (ee) Budaeus*, *Xantes Pagninus*, *Immanuel Tremellius*, *Franciſcus Sanctius*, *Hadrianus* Cardinalis, *Io. Ludouicus Viues*, *Antonius (f) Nebriſſenſis*, *Andreas Maſius*, *Iacobus Sadoletus*, *Petrus Bembus*, *M. Antonius Maioragius*, *Sebaſtianus Caſtalio*, *Iulius Caeſar Scaliger*, *Baſilius Faber*, *Georgius Fabricius*, *Ioachimus Camerarius*, *Guilielmus Canterus*, *Thomas Naogeorgus*, *Robertus Conſtantinus*, *Ioannes Albertus Widmanſtadius*, *Ioannes* *Aue-*

(e) Hunc *primum* literas Graecas docuiſſe in Germania, teſtis eſt *Camerarius* in Vita Eobani Heſſi cap. 2. et 15. Conf. *Menckenii* Diſſ. de Graecarum et Lat. literarum in Miſnia inſtauratoribus a. 1701. edita.

(ee) Gallia inter alia multa lumina literarum, non ſolum quem Eraſmo, viro maximo, opponeret, verum etiam quem cum vniuerſa vetuſtate compararet, coluit Budaeum, inquit *I. C. Scaliger* Epiſt. p. 368. Alia permagnifica elogia legi licet apud *Bluntium* et in *Fabricii* Bibl. Gr. lib. V. cap. 40. p. 75. Adde meas ad *Sammarthani* lib. I. cap. 2. annotationes.

(f) Hic literas humaniores in Hiſpaniam reuocauit. Vid. *Miraeus* in Mantiſſa Auct. de ſcript. eccl. p. 104.

Auenarius, *Guilielmus Xylander*, *Ioannes Mercerus*, *Ioannes Paſſeratius*, *Paulus Manutius*, *Hieronymus Wolfius*, *Ioannes Sturmius*, *Iacobus Pamelius*, *Ioannes Caſa*, *Lilius Gregorius Gyraldus*, *Laeuinus Torrentius*, *Michaël Neander*, *Andreas Dudithius*, *Guilielmus Poſtellus*, *Aldus Mnnutius* iunior, *Bened. Arias Montanus:* Poëtae, *Vlricus Huttenus*, *Hermannus Buſchius*, *Eobanus Heſſus*, *Petrus* (*) *Lotichius*, *Iacobus Micyllus*, *Euritius Cordus*, *Laurentius Rhodomannus*, *Paulus Meliſſus*, *Georgius Sabinus*, *Ioannes Stigelius*, *Michaël Hoſpitalius*, *Hieronymus Vida*, *Nicodemus Friſchlinus*, *Georgius Buchananus*, *Petrus Ronſardus*, *Ioannes Auratus*, *Torquatus Taſſus*, *Aonius Palearius*, *M. Antonius Flaminius*, *Marcellus* (g) *Palingenius*, *Guilielmus Salluſtius Bartaſius*, *Actius Sincerus Sannazarius:* Critici, *Hadrianus* (*) *Turnebus*, *Franciſcus Robortellus*, *Gabriel* (h) *Faërnus*, *Dionyſius Lambi-*

(*) De eius ſomnio poëtico, non, vt a multis magnisque viris creditum eſt, prophetico, Diſſertatio mea recuſa eſt in *Poeciles* Tomo II. p. 459. ſqq.

(g) Male hunc ſaeculo ſuperiori adſcripſit *Conringius.* Eſt vero *Palingenius* ſcriptor pſeudonymus, infra retegendus, cum agemus de *pſeudonymis*.

(*) *Scioppius* in Conſultat. p. 39: *Inter Italos* (criticos) *Fuluius Vrſinus, inter Hiſpanos Petrus Ciacconius, inter Gallos Hadrianus Turnebus, inter Germanos Iuſtus Lipſius, familiam ducit.*

(h) Hunc *Lambinus* in praef. ad *Ciceronis Orat. in Piſo-*

Lambinus, Ianus Guilielmius, Fridericus Sylburgius, Franciſcus Modius, Petrus Ciacconius, M. Antonius Muretus, Petrus Victorius, Petrus Pithoeus, Iuſtus Lipſius, Valens Acidalius, Simeo Boſius, Ioannes Brodaeus, Franciſcus Fabricius, Lucas Fruterius, Paulus Leopardus, Ferdinandus Nonius Pincianus, Ioſephus Scaliger, Ianus Douſa: Antiquarii, *Lazarus Bayſius, Io. Pierius Valerianus, Io. Goropius Becanus, Wolfg. Lazius, Onuphrius Panuinius, Hieronymus Magius, Abrahamus Ortelius, Guido Pancirollus, Carolus (i) Sigonius, Octauianus Ferrarius, Antonius Auguſtinus, Ludouicus Coelius Rhodiginus, Fuluius Vrſinus, Petrus Faber:* Hiſtorici, *Philippus Cominaeus, Ioannes Cuſpinianus, Franciſcus Irenicus, Antonius (k) Gueuara, Cyriacus Spangenbergius, Ioannes (kk) Auentinus, Sebaſti-*

L 2

Piſonem vocat *mirum verae et rectae ſcripturae ex antiqua deprauata coniectorem.*

(i) Si forte dixeris, hunc hiſtoricis potius, quam antiquariis, accenſendum fuiſſe, reſpondeo, mihi contra videri. Ac ſemel hoc monitum volo, a me quemque poſitum eſſe in ea claſſe, in qua ingenium exercuit omnium maxime, etiamſi aliarum quoque diſciplinarum peritus fuerit haud mediocriter. Omnis enim vere eruditus vir eſt polyhiſtor.

(*k*) Hiſtoricus mendaciſſimus. Vid. praeter *Baelii* Dictionarium *C. A. Rupertus* ad *Florum* p. 428. ſqq. et *Gryphius* lib. de ordinibus equeſtribus P. II. §. 16. p. 198. ſeqq.

(*kk*) De hoc diſſerit copioſe *Fabricius* Biblioth. medii aeui lib. I. p. 387. ſqq.

baſtianus Munſterus, Ioannes Sleidanus, Franciſcus Guicciardinus, et eius continuator, *Ioannes Baptiſta Hadrianius, Paulus Iouius, Nicolaus Cragius, Ioannes Serranus, Garcilaſſus de la Vega, Polydorus Vergilius, Abrahamus Bucholcerus, Ioannes Leunclauius, Paulus Langius, Gilbertus Genebrardus, Nicolaus Machiauellus, Laurentius Surius, Reinerus Reineccius, Ioannes Lelandus:* Philoſophi, *Antonius* (*l*) *Galateus, Georgius Agricola, Io. Franciſcus Picus, Victorinus Strigelius, Thomas* (*) *Morus, Henr. Cornelius Agrippa, Petrus Pomponatius, Auguſtinus Niphus, Chryſoſtomus Iauellus, Iacobus Zabarella, Petrus Ramus, Io. Geneſius Sepulueda, Petrus Charronius, Iacobus Schegkius, Hieronymus Oſorius, Michaël Montanus, Ioannes Bodinus, Franciſcus Patricius, Iordanus Brunus, Hieronymus Cardanus, Bernhardinus Teleſius:* Medici, *Hieronymus Fracaſtorius, Ioannes Fernelius, Andreas Veſalius, Caſpar Peucerus, Franciſcus Valleſius, Ianus Cornarius, Leonardus Fuchſius, Symphorianus Campegius, Ioannes Ruellius, Realdus Columbus, Petrus Andreas Matthiolus, Iacobus Syluius, Guilielmus Rondeletius, Iacobus Theo-*

(*l*) De huius vita et ſcriptis vid. *Acta Philoſ.* T. III. p. 766. ſqq.

(*) *Tale ingenium Anglia nec habuit vnquam nec habitura eſt*, inquit de *Thoma Moro Eraſmus* in Praef. ad ſuum *Eccleſiaſten.*

Theodorus Tabernaemontanus, *Thomas Eraſtus*, *Theophraſtus Paracelſus*, *Hieronymus Mercurialis*, *Conradus Geſnerus*, *Ioannes Crato*, *Gabriel Fallopius*, *Ioannes Wierus*, *Theodorus Zuingerus:* Mathematici, *Nicolaus Copernicus*, *Orontius Finaeus*, *Tycho de Brahe*, *Chriſtophorus Clauius:* Iuriſconſulti, *Vdalricus Zaſius*, *Andreas Alciatus*, *Franciſcus Connanus*, *Andreas Tiraquellus*, *Franciſcus Duarenus*, *Matthaeus Weſenbecius*, *Franciſcus Balduinus*, *Philippus Decius*, *Ioachimus Hopperus*, *Antonius Contius*, *Antonius Goueanus*, *Carolus Molinaeus*, *Franciſcus Hottomannus*, *Iacobus Cuiacius*, *Hugo Donellus*, *Barnabas Briſſonius*, *Obertus Giphanius*, *Didacus Couarruuias*, *Ioannes Fichardus*, *Ioannes Sichardus*, *Marcus Mantua Benauidius*, *Hieronymus Schurfius*, *Henningus Goedenius*, *Ferdinandus Vasquez*, *Marianus Socinus*, *Viglius Zuichemus*, *Petrus Gregorius Tholoſanus*, *Laelius Taurellus*, *Ioannes Paulus Lancellotus.* Adiungo his iureconſultis duos eruditiſſimos et clariſſimos politicos, *Hubertum Languetum* et *Augerium Gislenium Busbequium.* Illud etiam peculiare habet hoc saeculum, quod eruditiſſimos produxit typographos, *Robertum et Henricum Stephanos*, *Ioannem Oporinum*, *Guilielmum Morellum*, *Hieronymum Commelinum*, *Chriſtophorum Plantinum*, *Franciſcum Raphelengium.*

LIV. Quot quantique literis contigerint hoc aeuo Maecenates, Academiae teſtes ſunt, hoc ſaeculo *(m)* conditae, Wittenbergenſis *(n)* a. 1502; Francofurtana a. 1506; Complutenſis a. 1515; Marpurgenſis (*) a. 1527; Hafnienſis a. 1538; Lauſannenſis 1539; Regiomontana a. 1544; Dillingenſis a. 1549; Rhemenſis a. 1550; Ienenſis et Geneuenſis a. 1558; Duacenſis a. 1562; Argentoratenſis (α) a. 1566; Muſſipontana (β) a. 1573; Lugdunenſis *(o)* in Batauia a. 1575; Helmſtadienſis a. 1576; Vilnenſis in Lithuania a. 1579; Altorfina a. 1581. Franekerana a. 1585; Paderbornenſis a. 1592.

(*m*) *Gymnaſia* praetermitti iubet breuitas noſtra. Vid. *Godofredi Ludouici* Hiſtoria Gymnaſiorum, et *Frid. Lucae* Europäiſcher Helicon Parte ſexta.

(*n*) Huic duo illa luminaria magna, *Lutherus* et *Melanchthon*, tantum ſplendoris attulerunt, vt eorum audiendorum cauſa vndique concurrerent generoſi iuuenes, ac Melanchthon, quippe qui ſaepe bis mille et quingentos habebat auditores, (*teſte M. Adamo* in Vitis Theol. p. 173.) vocaretur *communis praeceptor Germaniae*.

(*) Haec eſt condita ad propugnandam religionem Lutheranam. Caeterae quoque omnes, quae hic ſequuntur, ſunt conditae vel ad Lutheranam vel ad Reformatam vel ad Pontificiam religionem ſtabiliendam.

(α) Haec tamen demum a. 1621. ab Imp. ius impetrauit Doctores omnium Facultatum creandi, teſte ad hunc annum *Caluiſio*. Antea enim Magiſtros tantum et Baccalaureos creauit.

(β) Vid. *Gaultheri* Speculum Ieſuit. p. 47.

(*o*) Hiſtoriam et ſtatum huius Academiae nuper concinno compendio expoſuit *Franciſcus Fabricius* in Oratione tertio eius anno Iubilaeo habita, a. 1725.

1592. Zamoſciana a. 1594. Nec ſilentio praeteriri debet, a Leone X. inſtauratam eſſe Academiam (*p*) Romanam, quam *Archigymnaſium* vocant, itemque bibliothecam Vaticanam; et Heidelbergenſem bibliothecam conditam locupletatamque ab Ottone Henrico, Electore Palatino. Sic et Auguſtana in Vindelicis, et Bodleiana Oxonii, initium habuit hoc temporis tractu.

LV. Venimus ad ſaeculum proxime decurſum, quod nec ipſum aut Maecenatibus (*q*)

L 4 aut

(*p*) Teſtis eſt huius Archigymnaſii Profeſſor eloquentiae, *Paulinus a S. Ioſepho*, in Orationibus a. 1727. editis p. 65. et 82. et 95. qui etiam tota Oratione tertia laudes huius Academiae perſequitur, eamque non eſſe inferiorem cenſet Academiis Bononienſi et Patauina. Idem p. 353. nos docet, quotannis in iſta Academia orationem haberi decimo illi Leoni parentalem. Ac talis etiam oratio a *Thoma Maria Mamachio* ibi 1742. VI. Idus Febr. habita eſt et poſt excuſa, adiectis annotationibus hiſtoriam Romae literariam illius temporis illuſtrantibus. De hodierno Romanae huius Academiae, quam *Sapientiam* vocant Romani, ſtatu adi et *Miſſonii* Iter Italicum Epiſt. 35. p. 903. ſq. Quantus Maecenas fuerit Leo ille, diſce quoque, ſi libet, ex *Poeciles* meae T. III. p. 566. ſqq. et ex *Daeniſcher Bibliothec* T. IV. p. 377. ſq.

(*q*) His annumerari debet *Leopoldus* Imp. *Iacobus I.* Rex Britanniae, *Vrbanus VIII.* Papa, (cuius honori *Allatius* dicauit *Apes Vrbanas*,) *Erneſtus* Pius, Dux Saxoniae, *Ferdinandus Fürſtenbergius*, Epiſcopus, ac denique *Ioannes Zamoſcius*, ille et Martis et Muſarum in caſtris fortiſſimus heros, quem *Phoenicem Poloniae* dixeris iure maximo, de quo vid. *Starauolſcius* lib. de bellatoribus Sar-

aut Varronibus caruit. Inter priores agmen ducit (*) Ludouicus XIV. Gallorum (**) Rex, cuius auſpiciis priſci Latini auctores in Delphini vſum quam ſplendidiſſime ſunt editi pluresque literariae ſocietates inſtitutae. Memoratu quoque digna eſt (***) Chriſtina, Sueciae Regina, quae doctiſſimos quosque vndique conuocabat ad ſe liberaliſſimeque tractabat. Parem in literas fauorem teſtantur Academiae, Societates literariae, ac Gymnaſia, quorum non tenuis hoc ſaeculo prouentus (*r*) fuit. Nam

Sarmatiae cap. 120. et *Menckenius* in Bibliotheca doctorum militum p. 475. ſq.

(*) Huius Maecenas, ipſo illo priſco Maecenate maior, non debet praeteriri ſilentio, *Ioannes Baptiſta Colbertus:* cuius vita et praeconium in *Morerii* Dictionario hiſtorico.

(**) Indoctum hunc Principem erga literatos munificentiſſimum reddebat ſua ambitio. *Ardebat*, vt Ciceronis verbis vtar, *cupiditate incredibili, nomen vt ſuum ſcriptis illuſtraretur et celebraretur clariſſimorum virorum.* Solent enim docti homines euergetis ſuis laudes tribuere maximas et, quousque progredi poſſit adulatio, oſtendere. Ac *magnus* eſſe dicique cupiebat non ſolum in orbe ciuili, ſed etiam in eccleſiaſtico et literario. Quare inter ipſos hoſtes, praecipue Germanos, emebat ſibi laudum ſuarum praecones, et annuum ſoluebat ſtipendium *Reineſio, Conringio, Boeclero*, aliis.

(***) *Conringius* in Praef. ad primam editionem ſuarum Antiquitatum Academicarum eam appellat *reginarum, quotquot ſunt aut fuerunt, fortaſſis, et earum omnium, quae erunt aliquando, optimam maximam.*

(*r*) Exſtat liber neſcio cuius, ita inſcriptus: *Germania milite deſtituta, et literatis ſua ceu mole laborans.*

Recu-

Nam a. 1607. condita eſt Giſſenſis Academia, a. 1614. Groningenſis, a. 1617. (*s*) Salzburgenſis, a. 1621. Rintelienſis, et in Americae regione Peruana Limenſis, a. 1630. Osnabrugenſis, (*α*) a. 1632. Dorpatenſis, quae nuper eſſe deſiit, a. 1635. (*t*) Tyrnauienſis, a. 1636. Vltraiectina, a. 1640. Aboënſis, a. 1648. Harderuicenſis, a. 1655. Duisburgenſis, a. 1665. Kilonienſis, a. 1668. Lundinenſis in Scania, ac denique a. 1694. Halenſis, cui quidem certe literae

Recuſus eſt in Rengeriana *Collectione nouorum librorum* p. 283. ſqq. Praeter ſtyli nitorem vix quicquam laudauerim iſto in libello. Adeo ieiuna ſunt, quae ibi proferuntur conſilia. Imo tam bonae mentis inops eſt ille auctor, vt initio libelli malle videatur, ciues ſuos eſſe beſtias, quam homines.

(*s*) Vel potius a. 1622. Certe tum demum facta eſt ſolennis inauguratio. Vid. *Hiſtoria Vniuerſitatis Salisburgenſis* a. 1728. edita: quam recenſui in *Actis eruditorum* 1730. p. 94. ſq.

(*α*) Osnabrugenſis Epiſcopus, *Franciſcus Wilhelmus*, hanc tum condidit inaugurauitque ſolenniter, ac rectores ei dedit Patres Societatis Ieſu, vt ſcilicet plures in hac ſchola milites armarentur ad oppugnandam Lutheranam ac tuendam Romanam Eccleſiam. At a. 1633. Sueci Epiſcopum vna cum Academia ſua exulare coëgerunt, nec huic (Academiam dico,) redire licuit per pacem Germanicam in eadem vrbe a. 1648. factam. Debeo hanc notitiam *Koecheri* ad *Stollium* Epiſtolae a. 1734. editae: qui poſtea luculentam compoſuit huius Academiae, inſtar cometae breui tranſiturae, hiſtoriam, meae inſertam Bibliothecae hiſtoricae Academicae p. 125. - 142.

(*t*) Vid. *Czuittingeri* Hungaria literata p. 301.

terae pleraeque (*u*) omnes imputare debent maximam partem ſuae ſanitatis. Inſigne ſtudioſorum factum eſſe hoc ſaeculo *gladium*, et quidem occaſionem praebente bello Germaniae tricennali 1734. ſingulari docui in programmate.

LVI. De Gymnaſiis huius ſaeculi, quorum in quibusdam etiam iuris ciuilis ac medicinae (*x*) rudimenta traduntur, obſeruo, ea ſibi vindicaſſe ſtudium philologiae, quod antea in Academiis calebat quam maxime. Certe *Eobanum Heſſum* Virgilii vel Ouidii carmina Erfurti interpretantem plus mille circumſtetiſſe (*xx*) dicuntur auditores. Ac *Melanchthonem*

(*u*) Illud quoque memoratu dignum, hanc Academiam A. 1731. nouo exemplo accepiſſe Profeſſorem eloquentiae Germanicae, cum non multo ante aucta fuiſſet Profeſſore Oeconomiae. Caeterum eo potiſſimum conſilio condita eſt haec Academia, vt Lutheranae eccleſiae Brandenburgicae acciperent Paſtores erga Reformatam religionem mitiores, cum adhuc habuiſſent eos, quos Witteberga imbuerat odio Reformatorum in perpetuas pugnas erumpenti.

(*x*) Sunt etiam Gymnaſia quaedam prorſus Academica, id eſt, ab Academiis hoc vno diuerſa, quod a Caeſare non acceperunt ius diſtribuendi dignitates Academicas, e. g. *Herbornenſe*, *Bremenſe*, *Coburgenſe*, olim *Stadthagenſe*, de quo vid. *Hauberi* Prodromus rerum Schauenburgicarum. *Tigurinum* inprimis Gymnaſium hic meretur commemorari, cuius magnificum elogium exſtat in *Spanhemii* Dedicatione ſui *Elenchi controuerſiarum*.

(*xx*) Ita referebat *Herm. Kirchnerus*, eique fidem habebat *Io Petrus Lotichius* in Orat. de Academiarum Ger-

nem legimus Wittenbergae, *Chytraeum* Roſtochii, praelectiones ſuas theologicas diſtinxiſſe interpretatione Grammaticae Graecae et Latinae, eclogarum Virgilii, fabularum Aeſopi, etc. Hodie vero haec ita tractantur in Gymnaſiis, vt Academici Profeſſores Graecae et Latinae linguae, itemque poëſeos ac rhetorices, fere κωφὰ πρόσωπα eſſe cogantur. Obſeruatu et hoc dignum exiſtimo, quod Gymnaſia oporteat inter praecipua reip. literatae fulcra (α) numerari. Niſi enim Academici iuuenes ſub ſeueriore Gymnaſiorum diſciplina iam multum profecerint in Graecis Latinisque literis, in hiſtoria et philoſophia, periculum

Germaniae fatalibus periculis p. 77. Falſo tamen hoc tradi, contendit *Motſchmannus* Erfordiae literatae p. 492.

(α) Saeculum XVI. tantum Academias et Scholas grammaticas habebat. Mediis ſcholis, quas vocamus *Gymnaſia*, carebant ciuitates. Quare *Andreas Hyperius* vir non vulgaris, in *Opuſculis theologicis* Baſileae a. 1570. editis p. 305.-363. ſingulari libro ſuadet, vt inſtituantur *noua collegia*, hoc eſt, eiusmodi in quaque prouincia ſcholae, in quibus tractentur philologia, philoſophia, et theologia. Putat ſcilicet, talibus in ſcholis adoleſcentes melius ac certius addiſcituros eſſe diſcenda, quia ibi maior ſit diſciplina, cum Academicos Studioſos reddat ſegnes ſumma morum licentia. Subiuncto in libello p. 364.-436. docet, tale Gymnaſium non debere carere annuis examinibus publicis, maxime theologicis. Ac valuiſſe hoc *Hyperii* conſilium, nata poſtea Gymnaſiorum multitudo teſtis eſt. Felix igitur regio, in qua praeter grammaticas ſcholas et Gymnaſium laete floret et Academia.

ſum eſt, ne licentia Academica plurimos abſtractura ſit a ſerio doctrinae ſtudio. Qui vero in Gymnaſiis eousque progreſſi ſunt, vt ſentiant ipſi, *dulces eſſe ante omnia Muſas*, hi iam ineſcati facile ſeruant amorem literarum in Academias ſecum allatum.

LVII. Ad literarias quod attinet ſocietates, praetermiſſis iis, quae humanioribus vacant ſtudiis, qualibus (*y*) Italia abundat, philoſophicae vel potius phyſicae quatuor hoc ſaeculo inſtitutae ſunt a quatuor clariſſimis principibus. Primum enim Carolus II. Britanniae Rex, a. 1660. Londinenſem regiam (z) Societatem condidit: cuius hiſtoriam *Thomas Spraat* accurate (*a*) deſcripſit. A. 1666. Galliae

(*y*) Vid. *Morhofius* Polyhiſt. lit. lib. I. cap. 14. *Struuius* Introduct. cap. 10. A. 1725. Hiſtoriam Academiarum Italiae edidit *Io. Iarkius*. Conf. *Fabricii* Theſaurus lit. Italiae p. 254. Societatum literariarum Galliae notitiam pete ex *Actis eruditorum* 1709. p. 153. et 1728. p. 445. ſq.

(z) Conf. *Burneti* Hiſtoria ſui temporis, edit. Germ. p. 216. ſq. Idem p. 64. ſq. laudes perſequitur primi huius Societatis Praeſidis, *Roberti Murray*, eiusque potiſſimum conſilio conditam eſſe docet illam ſocietatem. Hac occaſione memorari etiam meretur Londinenſe *Collegium Greshamicum:* de quo vid. Bibliotheque Britannique T. XVII. p. 60. ſqq. et 229. ſqq.

(*a*) Tertia huius operis editio Londini prodiit 1722. recenſeturque in *Bibliotheque Angloiſe*, T. XI. p. 1.-74. Lectu quoque digniſſima eſt, quam *I. B. Menckenius* concinnauit, huius regiae Societatis hiſtoria, nuper

liae Rex modo laudatus Pariſienſem Societatem regiam inſtituit ad ſex diſciplinas excolendas, Geometriam, Aſtronomiam, Mechanicam, Anatomiam, Chymiam, et Botanicam. Hiſtoriam huius Societatis *Io. Bapt. Hamelius* literis mandauit. Adiuncta poſtea fuit Societas philologica ſub titulo Academiae Inſcriptionum et elegantium literarum. Theologicam Societatem dudum antea Lutetiae condiderat a. 1611. *Petrus Berullus*, Cardinalis, nominaratque *Congregationem* (*) *Oratorii.* A. 1677. Societatem Naturae Curioſorum in Germania a *Bauſchio* atque *Febrio*, medicis Suinfurtenſibus, inſtitutam confirmauit in fidemque recepit Leopoldus Imperator: cuius Societatis hiſtoriam *Ge. Wolfg. Wedelius* et *Mich. Bernh. Valentinus* expoſuerunt. A. 1700. Berolinenſem regiam Societatem condidit Fridericus, Boruſſiae Rex: cuius diploma exſtat in *Actis* (*b*) *eruditorum.* Singularum harum Societatum Acta publicari ſolent: ex quibus liquet, quanta incrementa diſcipli-

per inter *Orationes* ipſius *Academicas* (num XV. p. 448.-486.) edita a filio tanti patris ἀνταξίῳ: Suam Societatis huius deſcriptionem Bibliothecae ſuae Anglorum theologicae, Regiomonti 1677. editae, annexuit *Martinus Kempius* p. 611.-660.

(*) De *Berullo* vid. *Baelii* Dictionarium. Theologos huius Oratorii vocitari in Gallia *Reformatores nouos*, teſtis eſt *Rich. Simonius* Epiſt. ſelect. T. II. n. 9.

(*b*) A. 1701. p. 175. ſqq.

ſciplinae (*bb*) phyſicae ceperint, ex quo regiae hae ſocietates fuerunt inſtitutae.

LVIII. Sumente hinc incrementa ſtudio phyſico, cultoribus eius ſolam rationem et experientiam ſequentibus ducem, etiam in caeteris diſciplinis iugum Ariſtotelis excuti, et vera philoſophandi ratio vſurpari coepit, philoſophis debitam ſibi libertatem vindicantibus, et inueteratam barbariem ſtrenue impugnantibus. Inter hos eminent *Renatus Carteſius*, *Franciſcus Baco* (*c*) *Verulamius*, *Galilaeus* (*d*) *a Galilaeis*, *Guilielmus* (*e*) *Haruaeus*, *Hugo Grotius*, *Thomas* (*f*) *Hobbeſius*, *Rober-*

(*bb*) Naeuum hunc harum Societatum notaui in *Actis Philoſophorum* T. I. p. 33. quod curioſitati et magnificentiae Principum hic potiſſimum litatur, ideoque Phyſica et Matheſis ſummo ibi coluntur ſtudio, caeteris veritatibus maximi momenti parum vel nihil nauatur operae, nec id agitur, vt Logica, vt Ethica, vt Iurisprudentia naturalis, vt Theologia, vt Hiſtoria eccleſiaſtica reddatur perfectior. Imo inueterati errores harum diſciplinarum defenduntur fortiter Lutetiae, vbi maxima eſt literatarum ſocietatum multitudo.

(*c*) A nonnullis nominatur *Baconus*. In epitaphio ſuo vocatur *Bacon*. Iam cum alios *Bacones* Anglia habuerit, verius eſſe nomen *Baconis* puto.

(*d*) Eius vita exſtat in *Actis Philoſ.* T. III. p. 261. 400. 467.

(*e*) De ſapientia et ſimul prudentia eius vid. *Acta Philoſ.* T. II. p. 616. ſqq.

(*f*) De huius libris vere dixeris: *Sunt bona mixta malis, ſunt mala mixta bonis.* Philoſophabatur quidem libere,

bertus Boyle, *Petrus Gaſſendus*, *Ioan. Heuelius*, *Samuel* (*) *Pufendorfius Chriſtianus* (*g*) *Thomaſius*, *Ioannes* (*h*) *Lockius*, *Gothofredus Guilielmus Leibnitius*.

LIX. Hoc mirum philoſophiae incrementum debetur libertati philoſophandi, quam fouet (*i*) Hollandia et Britannia, ex quibus regio-

libere, ſed non ſatis ei ſuppetebat iudicii ad ſoluendas, quas ſibimet ipſe nexuerat, difficultates. Idem dixeris vere de *Carteſio*.

(*) De hoc plura, alibi non occurrentia, protuli in *Actis Philoſophorum* T. III. p. 641. ſqq. et 770. ſqq. et 949. ſqq. Illud adiicio, a maioribus eum nomen accepiſſe *Pufendoerfer*: cuius rei liquida teſtimonia exhibet *Gebauerus* in Hiſtoria collegii anthologici Lipſienſis p. 32. 41. et 57.

(*g*) Huius cum philoſophiam plerique Profeſſores Germaniae Proteſtantis ſuam fecerint, et politicas doctrinas etiam aulae comprobent ſequanturque, non minori iure, quam olim *Melanchthon*, appellari poteſt *communis praeceptor Germaniae*. Nemo certe quisquam (vt *Plinii* verbis vtar e lib. VII. cap. 30.) *in tantum promouit ingenii Germanici terminos*.

(*h*) Eius Vita exſtat in *Actis Philoſ.* T. I. p. 972. ſeqq.

(*i*) Libertati philoſophandi non poteſt adiuncta non eſſe licentia delirandi. Sed ferre debemus malum hoc minus, alias cariturі bono illo maximo. Pulchre docetur in *Bibliotheca Anglica* T. XIV. p. 315. ſqq. libertatem eam, qua in Anglia quisque gaudet, doctrinas Arianas, imo antiſcripturarias, proferendi defendendique, in cauſa eſſe, vt theologi pariter ac philoſophi omnes ingenii neruos intendant ad veritatem contra aduerſarios tuendam, adeoque incomparabiles edant libros. Hoc modo

gionibus in caeteras terras delati libelli ſapientiae pleniſſimi aliis quoque aperuerunt oculos, maxime Germanis, quibus liberrimam philoſophandi ſcholam primus aperuit Rex Boruſſiae (*k*) *Fridericus*. Halenſis vero ſapientia in caeteras quoque Germaniae nationes lumen ſuum diſperſit, iamque multa credere ac docere pudori eſt Profeſſoribus, quae et credere et docere ſanctum habebatur patrum noſtrorum memoria.

LX. Sed nec vlla caeterarum diſciplinarum manſit inculta, tamque (*) multos, qui eruditionis laude floruerunt, accepit haec aetas, *florida* (*a*) *quam multas Hybla tuetur apes*. Nec nominum quidem capax eſt haec pagina. Praecipuos tamen polyhiſtoras eſſe non

modo bellum in rep. ciuili magnum certe quidem eſt malum, ſed optimos facit milites, imo victorias ac triumphos parit et acceſſiones amplarum regionum.

(*k*) Vid. *Gundlingii* Oratio de libertate Academiae Fridericianae, inter *Orationes ſelectas* Collectionis Kappianae p. 803. ſqq. Conf. *Henr. Muhlii* Oratio de libertate academica in Diſſert. p. 209. ſqq.

(*) De *aureo* ſtatu hodierno reip. literatae vid. Oratio mea *Poeciles* T. I. p. 519. ſeqq. Adde aliorum, quae ibi p. 517. ſq. protuli iudicia de felicitate aeui proximi: quibus nunc adiungo ſimile iudicium *Graeuii*, idque luculentum, in Praef. ad *Alb. Rubenii* librum de re veſtiaria. De hiſtoria ciuili hic addo, nullo alio ſaeculo tot, quot ſaeculo decimo ſeptimo, prodiiſſe libros eam illuſtrantes: id quod apparet ex eorum Catalogo erudita ratione confecto a *Chriſt. Gryphio* et 1710. edito.

(*a*) *Ouid.* Triſt. V. 6. 38.

non dubito, qui ſequuntur: *Iſaacus* (b) ac *Mericus Caſauboni*, *Ianus Gruterus*, *Petrus Cunaeus*, *Gerhardus* (c) *Ioannes et Iſaacus Voſſii*, *Conradus Horneius*, *Georgius* (d) *Calixtus*, *Abrahamus Calouius*, *Iacobus Sirmondus*, *Claudius Salmaſius*, *Dauid Blondellus*, *Ioannes Dallaeus*, *Samuel Bochartus*, *Iacobus Vſſerius*, *Io. Henr. Boeclerus*, *Io. Andreas Boſius*, *Hermannus* (*) *Conringius*, *Iacobus Thomaſius*, *Dan. Ge. Morhofius*, *Fridericus Spanhemius*, cum duobus filiis, *Friderico et Ezechiele*, *Io. Chriſtophorus Wagenſeilius*, *Gabriel Naudaeus*, *Dionyſius Petauius*,

(b) Hic *literarum, dum vixit, praeſes* vocatur a *Seldeno* lib. I. de titulis cap. 3. §. 2. in margine. Tribus locis, quae *Colomeſius* profert in Gallia orientali p. 157. *Ioſ. Scaliger* (vir quantus!) eum appellauit *virum incomparabilem.*

(c) Ita, non *Ioannis* (cuius fuit filius,) nomen ipſe ſuum ſubſcripſit operi rhetorico, ſuo item *de vitiis Lat. ſermonis* commentario, ſuae *Theologiae gentili*, ſuis *de arte grammatica* libris.

(d) Hunc *Theologum eminentiſſimum* vocat *Glaſſius* Philol. S. lib. V. tract. 1. cap. 7. p. 1532. *eruditiſſimum et acutiſſimum Muſaeus* lib. I. de vſu rationis in Theologia cap. 3. p. 16.

(*) *Faſtiditis, quae vltro a Regibus et Principibus oblatae ſunt, magnis licet, reipublicae gerendae dignitatibus, in munere hoc ſcholaſtico, ſtudiorum amore placuit mihi conſeneſcere:* inquit *Conringius* in Praef. ad ſecundam editionem ſuae Diſſ. de ſtudiis liberalibus vrbis Romae et Conſtantinopolis.

uius, *Petrus Daniel Huetius.* Adde (*) Theologos, *Aegidium et Nicolaum Hunnios*, *Lucam* et *Andream Oſiandros*, *Lucam* item *Oſiandrum* iuniorem, *Polyc. Lyſerum*, *Sal. Geſnerum*, *Leonh. Hutterum*, *Conr. Schluſſelburgium*,

(*) Plerique huius ſaeculi theologi Academici fuere polemici, et ita polemici, vt digniſſimas ſua cura duas illas theologiae partes, moralem doctrinam (ad quam et pertinet prudentia Chriſtiana, ac ſpeciatim theologica,) et iuris eccleſiaſtici diſciplinam, fere negligerent. Quo factum eſt, vt nec polemica illa theologia pro eo, ac decet, tractaretur a compluribus. Moralis theologiae collegia, quae vocant, plane non fuiſſe habita in quibusdam Academiis, ex eo apparet, quod quatuor Wittebergenſes theologi, *Hulſemannus*, *Forſterus*, *Hutterus*, et *Balth. Meisnerus*, in ſuis *Conſiliis de ſtudio theologico*, a. 1648. ſimul editis, collegii in theologiam moralem mentionem faciunt nullam. Imo *Hulſemannus*, cum p. 316. praeſcripſiſſet ſtudioſis theologiae quinquennium, ab hoc quinquennio ait p. 317. ſe excipere *theologiam moralem*, ſimul docens, hoc titulo ab ſe ſignari *caſus conſcientiae*. Nec *Koenigius* et *Quenſtedius*, quorum ille in Theol. poſit. §. 24. hic in ſuo Syſtemate p. 9. Th. 19. partes theologiae recenſent, iis adiungunt moralem theologiam. Quam vero neglecta fuerit doctrina theologica de iure non ſolum Principum, ſed etiam ciuium, circa religionem, vel inde cognoſcas, quod nuper Ven. *Pfaffius* in Iure ſuo eccleſiaſtico p. 322. edit. ſec. (conf. p. 517.) docuit, ſe omnium Theologorum Tubingenſium primum tradidiſſe ſuis auditoribus Iurisprudentiam eccleſiaſticam. Nec mirum proinde, nuper adhuc theologum quendam noſtratem edidiſſe de hoc argumento libellum (cuius recenſio fidelis in Nouis literariis Gottingenſibus 1744. p. 68. ſqq. exhibita eſt,) praeceptis Pontificiis, quam Euangelicis, congruentiorem.

burgium, Iac. Heilbrunnerum, Ioan. Arndium, Balth. et *Ioan. Meiſneros, Balth. Menzerum, Wolfg. Franzium, Io.* et *Paulum Tarnouios, Ioannem Aſſelmannum, Theod. Thummium, Conr. Dietericum, Henr. Hoepfnerum, Iuſtum Feurbornium, Michaëles Waltheros, Iac. Wellerum, Io. Mich. Dilherrum, Io.* et *Henr. Mulleros, Hier. Kromayerum, Auguſt. Varenium, Chriſtian. Dreierum, Ioannem* (e) *Gerhardum, Albertum* (f) *Grauerum, Ioan.* (g) *Muſaeum, Io. Bened. Carpzouios, Chriſtianum Kortholtum, Sebaſt. Schmidium, Io. Conr.* (h) *Danhauerum, Io. Andr. Quenſtedium, Auguſtum Pfeifferum, Phil. Iac. Spenerum, Tho. Ittigium, Matthiam Hoë, Io. Hulſeman-*

M 2

(e) Hunc *Glaſſius* Philol. S. p. 1959. vocat *virum omnium calculo in theoſophia* et θεοσεβείᾳ *maximum. Ant. Reiſerus* in *Spizelii* Templo honoris p. 404. *Gerhardum* iudicat eſſe *tertium a Luthero et Chemnitio Atlantem orbis Euangelici.*

(f) Hic ob acerrima ſcripta contra Pontificios, Caluinianos, et Socinianos dictus fuit *clypeus et gladius Academiae Ienenſis.* Vid. *Wittenii* Memor. Theol. p. 851.

(g) Quam laudem tribuit *Gennadius* libri de ſcript. eccl. cap. 79. *Muſaeo Maſſilienſi*, eadem Ienenſis *Muſaeus* eſt digniſſimus. Erat enim et hic *vir in diuinis Scripturis doctus, et in earum ſenſibus ſubtiliſſima quadam exercitatione limatus, lingua quoque Scholaſticus.*

(h) Hunc *doctorem Eccleſiae noſtrae* ἀκριβέστατον vocat *Spenerus* Conſil. Theol. Lat. P. III. p. 632. qui diſcipulus eius fidelis, etſi inter ſumma eruditione theologos numerari non poteſt, cum nec magnus philoſophus eſſet nec magnus philologus, iure tamen nominatur reformator Lutheranae Theologiae practicus.

mannum, Aegid. Strauchium, Io. Val. Andreae, Io. Georg. Dorſchaeum, Mart. Geierum, Chriſtianum Scriuerium, Balth. Bebelium, Theophilum Spizelium, Io. Guil. Baierum, Val. Alberti, Val. Velthemium, Andr. Dan. Habichorſtium; Paulum Toſſanum, Dau. Pareum, Abr. Scultetum, Io. Piſcatorem, Petrum Molinaeum, Ioan. Cocceium, Iac. Altingium, Io. Claudium, Io. Henr. Heideggerum, Dan. Chamierum, Phil. Mornaeum, Moſem Amyraldum, Edmundum Albertinum, Franciſcum Gomarum, Guil. Ameſium, Henr. Hammondum, Io. Hornbeckium, Andr. Riuetum, Sam. Mareſium, Gisb. Voëtium, Steph. Gauſſenum, Mich. le (k) *Faucheur, Ioan. Duraeum, Petrum Iuriaeum, Io. Lud. Fabricium, Ioan. Tillotſonum, Ioan. Pearſonum, Eduardum Stillingfleetum; Robertum Bellarminum, Cornelium a Lapide, Corn. Ianſenium, Martinum Becanum, Edmundum Richerium, Nicol. Serarium, Franc. Coſterum, Paulum Laymannum, Iac. Gretſerum, Leonhardum Leſſium, Chriſtianum Lupum, Franciſcum Suarezium, Ioannem Bonam, Anton. Arnoldum, M. Ant. de Dominis, Theophilum Raynaldum, Ant. Poſſeuinum, Caſp. Sanctium, Coeleſtinum Sfondratum, Iac. Benignum Boſſuetum, Henr. Holdenum, Mich. Molinoſium, Petrum de Marca; Iacobum Arminium, Simonem Epiſcopium, Conr. Vorſtium, Steph. Curcel-*

(*k*) De hoc vid. *Baelii* Dictionarium.

Curcellaeum, Ioan. Crellium, Val. Smalcium: hiſtoricos, *Caeſ. Baronium, Marq. Freherum, Marcum Velſerum, Paulum Sarpium, Iac. Aug. Thuanum, Melch. Goldaſtum, Vbbonem Emmium, Io. Marianam, Io. Iſaacum Pontanum, Famianum Stradam, Rud. Hoſpinianum, Iac. Salianum, Abr. Bzouium, Chriſtoph. Sandium, Phil. Labbeum, Franciſcum Eudeſium, Mezeraeum, Victorium Sirium, Paulum Piaſecium, Bernardum* (*l*) *Mallincrotium, Adamum Adami, Io. Phil. Vorburgium, Lud. Maimburgium, Hadrianum et Henricum Valeſios, Vitum Lud. Seckendorfium, Caſp. Sagittarium, Antonium Pagium, Henricos Meibomios, Henr. Noriſium, Leonem Allatium, Petrum Baelium, Steph. Baluzium, Sethum Caluiſium, Guil. Cambdenum, Guil. Caueum, Henr. Dodwellum, Lud. Ellieſium Dupinium, Mart. Hanckium, Ioach. Hildebrandum, Georg. Hornium, Greg. Leti, Ottonem Menckenium, Guil. Beueregium, Seb. Nanum Tillemontium, Ant. Varillaſium* vel potius *Varillaum, Ioannem Legerum, Lud. Morerium, Dan. Papebrochium, Wilh. Ern. Tenzelium, Conr. Sam. Schurzfleiſchium, Ioan. Chriſtoph. Artopoeum, Adrianum Bailletum, Io. Launoium, Bohuslaum Balbinum, Henr. Whartonum, Natalem Alexandrum, Gotho-*

M 3 *fred.*

(*l*) De huius vita et ſcriptis potiora legas in *Actis eruditorum* anni 1715. p. 224. ſqq.

fred. (α) *Arnoldum:* criticos, *Iac. Bongarſium, Ian. Rutgerſium, Caſp. Scioppium, Io. Wowerium, Iac. Perizonium, Andr. Schottum, Caſp. Barthium, Lud. Cappellum, Nic. Combeſiſium, Th. Reineſium, Io. Fridericum et Iacobum Gronouios, Marqu. Gudium, Aegidium Menagium, Danielem et Nicolaum Heinſios, Tanaq. Fabrum, Lucam Holſtenium, Io. Georgium Graeuium:* antiquarios, *Carolum Patinum, Andr. Morellum, Raph. Fabrettium, Io. Petrum Bellorium, Io. Iuſtinum Ciampinum, Laur. Begerum, Io. Schefferum, Io. Kirchmannum, Io. Marshamum, Io. Spencerum, Io. Seldenum, Olaum Wormium, Olaum Rudbeckium, Antonium van Dale, Io. Roſinum, Th. Dempſterum, Io. Mabillonium, Phil. Cluuerium, Ioannem Meurſium:* philologos, *Io. Caſelium, Domin. Baudium, Ianum Druſium, Io. Buxtorfios, Matthiam Berneggerum, Chriſtoph. Cellarium, Io. Freinshemium, Chriſtoph. Colerum, Chriſtoph. Adamum Rupertum, Theod. Hackſpanium, Iac. Maſenium, Angelicum Aproſium, Dan. Feſſelium, Dauidem Hoeſchelium, Georgium Paſorem, Franciſcum Vauaſſorem, Eduardum Leighium, Chri-*

(α) Praecipuum huius viri opus eſt *Hiſtoria eccleſiaſtica*, quam appellauit *impartialem*, hoc eſt, affectu amoris pariter et odii carentem. Id quod hoc ſenſu verum eſt, quod nullum affectum amoris fauorisque oſtendit erga orthodoxos, nullum affectum odii erga heterodoxos, et potiſſimum enthuſiaſtas.

Chriſtianum Rauium, Ioan. Leusdenium, Balth. Stolbergium, Ioannem Vorſtium, Caſp. Bachetum Meziriacum, Laur. Normannum, Rolandum Mareſium, Ioan. Lud. Praſchium, Io. Caſp. Suicerum, Chriſtianum Knorrium a Roſenroth, Thomam Creechium, Erycium Puteanum, Io. Henr. Hottingerum, Tho. Stanleium, Eduardum Leighium, Petrum Lambecium, Chriſtianum Daumium, Aug. Buchnerum, Matthiam Waſmuthium, Carolum du Freſne, Iobum Ludolfum, Gilbertum Gaulminum, M. Zuerium Boxhornium, Io. Lightfootum, Eduardum Pokokium, Wilh. Schikardum, Eraſmum Schmidium, Io. Barclaium, Ianum Nicium Erythraeum, Scaeuolam Sammarthanum, Thomam Erpenium, Iacobum Golium, Ludouicum de Dieu, Octauium Ferrarium, Tho. Gatakerum, Sal. Glaſſium, Georgium Schubartum, Vlricum Obrechtum, Ioannem Reiskium, Chriſtianum Weiſium, Olaum Borrichium: iureconſultos, *Conr. Ritterſhuſium, Scipionem et Albericum Gentiles, Bened. Carpzouium, Herm. Vulteium, Dauidem Meuium, Io. Ottonem Taborem, Chriſtoph. Phil. Richterum, Chriſtoph. Forſtnerum, Ioan. Chriſtianum Boineburgium, Petrum Puteanum, Caſp. Zieglerum, Io. Limnaeum, Io. Schilterum, Io. Strauchium, Diodorum Tuldenum, Reinerum Bachouium, Dionyſium et Iacobum Gothofredos, Georgium Adamum Struuium, Ahaſuerum Fritſchium, Wolfg.*

M 4 *Ad.*

Ad. Lauterbachium, Io. Iac. Wiſſenbachium, Vlricum Huberum, Ioan. Brunnemannum, Petrum Mullerum: mathematicos, *Erhardum Weigelium, Io. Walliſium, Wilh. Franciſcum Hoſpitalium*, marchionem, *Bernullium, Io. Keplerum. Iſmaëlem Bullialdum, Io. Bapt. Ricciolum, Ottonem Guerickium, Chriſtoph. Scheinerum, Bern. Varenium, Io. Chriſtoph. Sturmium, Ehrenfridum Walterum Tſchirnbauſium, Chriſtianum Hugenium, Athanaſium Kircherum*: poëtas, *Frid. Taubmannum, Franciſcum Malherbium, Io. Owenum, Matthiam Caſim. Sarbieuium, Caſp. Barlaeum, Renatum Rapinum, Ioannem Fontanum* ſiue *de la Fontaine, Nicolaum Boileau Deſpreaux, Petrum Francium, Martinum Opitium, Paulum Flemingium, Lobenſteinium, Hofmannswaldauium, Gryphios, Frid. Rud. Lud. Canizium, Iac. Catſium, Iuſtum Vondelium, Ioan. Miltonum*: philoſophos, *Thomam Campanellam, Balth.* (*l*) *Beckerum, Marinum Merſennum, Dan. Stahlium, Io. Zeiſoldum, Io.*

(*l*) Hic philoſophia Carteſiana duce theologiam emendare conatus eſt in doctrina de ſpiritibus. Qui conatus etſi non ſucceſſit feliciter, tamen viam ſtrauit iis, qui poſtea reliquias ethnicarum Papaearumque ſuperſtitionum circa ſpiritus, doctrinasque de magis et ſpectris populares, refutarunt. Inter Lutheranos Theologos primum *Bierlingium*, Rintelienſis Academiae Profeſſorem et Eccleſiae Superintendentem, aperte aſſenſiſſe *Thomaſio* in doctrina de magia, indicatur in *Actis eruditor.* 1724. pag. 490.

Io. Sperlingium, Ioan. Scharſium, Caeſarem Cremoninum, Fortunium Licetum, Chriſtoph. Scheiblerum, Blaſium Paſcalium, Vincentium Placcium, Ioan. Ioach. Bechererum, Carol. Sorellum, Helmontios, Dauidem Derodonem, Balthaſarem Gracianum, Rad. Cudworthum, Io. Henr. Alſtedium, Barthol. Keckermannum, Iac. Boehmium, Franc. Piccolominaeum, Othonem Caſmannum, Iacobum et Cornelium Martini, Benedictum Spinozam, Antonium le Grand, Ioannem Claubergium, Io. Baptiſtám Hamelium, Petrum Syluanum Regis, Nic. Malebranchium, Sam. Parkerum, Henr. Morum, Io. Raium, Franc. Vayerium: medicos, *Malpighium, Dan. Sennertum, Caſp. et Thomam Bartholinos, Caſp. Bauhinum, Caſp. Hoffmannum, Guil. Fabricium Hildanum, Franciſcum Syluium, Steph. Wirdigium, Cornelium Bontekoe.* Addo quatuor egregios literatorum hominum adiutores et patronos, *Pinellum, Peireſcium, Frid. Bened.* (*a*) *Carpzouium*, ac (*b*) *Magliabechium:* et eximium illud ſexus ſui ornamentum, *Schurmanniam.*

LXI. Hoc aeuo Vindobonenſis Imperatoris bibliotheca egregias nacta eſt acceſſiones.

M 5 Videa-

(*a*) Vid. *Chriſt. Iunckeri* Epiſtola de obitu huius *Carpzouii* a. 1699. edita; *Burmanni* Praef. ad *Phaedrum.*

(*b*) Hunc ideo laudat maiorem in modum in Praef. ſua ad *Ciceronis Epiſtolarum ad familiares* Tomum priorem *Graeuius*, ſingularemque eius in rem literariam meritis promittit panegyricum.

Videatur eius hiſtoria, a *Lambecio* deſcripta, et a *Barth. Chriſtiano Richardo* in compendium coacta. Heidelbergenſis bello tricennali in hoſtium manus (*c*) peruenit. Mazariniana, *cui ſimilem* (ſi non fallitur (*cc*) *Conringius*,) *ſol neque vidit hactenus, neque vnquam forte eſt viſurus*, diuendita fuit: quod fatum pluribus, quae Lutetiae fuerant, inſtructiſſimis bibliothecis accidit, interque eas Thuanae, cuius venditionem cum deſcribebat (*d*) *Huetius*, vix lacrymas tenuiſſe videtur. Caeterum nouas bibliothecas, easque optimas, inſtruxerunt Fridericus Rex Berolini, Auguſtus (*e*) Dux Guel-

(*c*) Vid. *Wagenſeilii* Pera iuuenilis Loculam. III. Tomo II. p. 691. vbi fide digniſſima exhibetur deſcriptio deportationis bibliothecae illius in vrbem Romam.

(*cc*) Diſſ. de bibliotheca Guelferbytana p. 228. Ibidem p. 232. ait: *Bibliotheca Mazariniana nihil perfectius vnquam fuiſſe, iam confeſſus ſum.*

(*d*) Lib. VI. Vitae ſuae p. 163. et 164. vbi et teſtatur, *in libris compingendis impenſa fuiſſe a Thuano centum millia librarum.*

(*e*) Princeps hic non ſolum mirifice fauit literarum profeſſoribus, ſed ipſe literas coluit ſtudioſiſſime, librosque edidit admiratione dignos. Vid. *Ioach. Hildebrandi* ſingularis liber 1661. editus, in quo Ducem hunc Auguſtum comparat cum priſco Imp. Rom. Auguſto, capite V. exponens de eius eruditione ſcriptisque; et *Bytemeiſteri* liber de Ducum Brunſuicenſium meritis in rem literariam cap. XIII. §. 45. ſqq. Hiſtoriam huius bibliothecae nuper edidit ſingulari ſtudio concinnatam *Burckhardus*, nunc bibliothecarius.

Guelferbyti, Erneſtus Dux (*f*) Gothae, Wilh. Erneſtus Dux Vinariae, Mauritius Dux (*g*) Cizae, Ioannes Adolphus, Holſatiae Dux, Gottorpii, Ioannes Fridericus, Brunſu. et Luneb. Dux, (*h*) Hanouerae. Senatoriae quoque bibliothecae, (*i*) Francofurtana, (*) Hamburgenſis, ac (*k*) Lipſienſis, hoc ſaeculo ſunt conditae. Inter Academicas Ienenſis tanta cepit incrementa acceſſione bibliothecarum *Arumaei*, *Boſii* et *Sagittarii*, vt Academicarum bibliothecarum habeatur (*l*) regina. Nec tacen-

(*f*) Ex hac bibliotheca multas eruditorum epiſtolas aliaque monumenta hiſtorica edidit omnibus bonis applaudentibus *E. S. Cyprianus*, Conſiliarius Ducis Gothani Eccleſiaſticus, qui nuper bibliothecae illi praeeſſe deſiit.

(*g*) Haec bibliotheca non ita pridem diuendita fuit. Eius maximam partem faciebat bibliotheca *Thomae Reineſii*.

(*h*) Huic bibliothecae primus praefuit *Tobias Fleiſcherus*, deinde *Leibnitius*, hinc *Eccardus*, tum *Hahnius* nunc *Gruberus*.

(*i*) Vid. *Morhoſius* Polyhiſt. liter. lib. I. cap. 7. pag. 69.

(*) Haec a. 1739. ingens accepit incrementum liberalitate *Io. Chriſtoph. Wolfii*, Paſtoris, qui totam ſuam bibliothecam adiunxit.

(*k*) De hac exſtat Diſſertatio *Gottfriedi Chriſtiani Goezii*, tum bibliothecarii, Lipſiae 1711. Nunc ei praeeſt *Maſcouius*.

(*l*) Vid. *Struuius* Introd. in notit. rei liter. cap. 4. §. 31. p. 178. qui optimam exhibet huius bibliothecae notitiam, quippe cui per aliquot annos praefectus fuit. Adie-

tacenda *Gudiana* bibliotheca, quam *priuatarum omnium reginam* appellabat (*m*) *Morhofius:* quanquam ea paucis abhinc annis Hamburgi auctionis fortunae (*n*) fuit ſubiecta atque diuendita.

LXII. Nec illud omittendum, quod hoc ſaeculo monachi quoque nonnulli otio ſuo vti coeperunt ad ſtrenue colendas literas. Habemus ex hiſce clauſtris progreſſos oratores et poëtas eximios. Maxime Benedictini ac Ieſuitae de eruditionis palma inter ſe certarunt: ac priores ſane Patrum eccleſiae (*o*) praeſtantiſſimis editionibus adornandis immortalem laudem conſecuti ſunt. Vid. *Bernardus Pezius in Apologia ordinis Benedictini contra Ieſuitas*, Campoduni 1715. edita, *cap. X.* Ac magna

Adiecta nuper huic bibliothecae fuit lautiſſima ſupellex libraria *Danzii.*

(*m*) Loc. cit. §. 67.

(*n*) Quidam queruntur de hac bibliothecarum fortuna. Sed ego non puto, male ita agi cum priuatis bibliothecis. Cum enim eae ſeruari integrae non poſſint, quid, quaeſo, optatius, quam vt libri veniant in manus et poſſeſſionem et vſum aliorum? Non igitur hic pereunt libri, ſed alios nanciſcuntur poſſeſſores. Valet hic illud: Vnius (bibliothecae) corruptio eſt alterius vel plurium generatio. Permulti bibliothecarum auctione venditarum Catalogi memorantur in *Bibliotheca Roſtgardiana* p. 133. 134. 135. 279. 280. 408. 409.

(*o*) Patrum Eccleſiae editiones a Benedictinis adornatas recenſet *Buddeus* in Iſagoge hiſt. theol. p. 590. ſqq.

gna exſtant (*p*) volumina, quibus docti cuiusque ordinis viri recenſentur additis librorum ab iis conſcriptorum titulis.

LXIII. Caeterum cum nouas veritates in apricum producere piaculum ſit in Eccleſia Romana, maiorique ducatur laudi, credere, quam (*) ſcire; illae literae, quae ſapientiae ſunt propriae, non multum (*q*) debent pontificiae religionis profeſſoribus. De Germaniae quidem monaſteriorum bibliothecis nuper admodum hoc perhibuit teſtimonium monachus (*r*) praeter ſui generis morem eruditus: *Omnia*

(*p*) Vid. *Boſii* Introd. in notitiam ſcript. eccl. cap. V. §. 13. ſqq. *Bailleti* Iudiciorum T. II. P. I. cap. 3; *Struuius* Introd. in notit. rei lit. cap. VII. §. 25. ſqq.

(*) Obſeruatu dignum, in Concilio Tridentino nihil fuiſſe decretum de ſcholarum et minorum et maiorum, quae Academiae vocantur, reformatione, vrgendaque cultura omnis generis diſciplinarum: niſi quod in Seſſionis quintae *Decreti de Reformatione* capite primo frigide nonnihil commemoratur. Scilicet imperium Papae tamdiu ſteterat magiſtra ignorantia. Quare non potuit curae eſſe Pontificibus illis, qui durante Concilio hoc regnarunt, ſalus literarum: ne lux diſciplinarum tolleret tenebras tam fructuoſas, et vetus error ſuccumberet diuinae quidem illi, ſed mundanarum opum ſterili veritati.

(*q*) Vid. *Acta Philoſ.* P. II. cap. 1. §. 27. p. 221; P. IV. cap. 1. §. 28. p. 618; P. VIII. cap. 5. §. 11. p. 297. et c. 8. §. 2. p. 322.

(*r*) *Bernardus Pezius* Diff. contra *Fonteium* p. 56. En aliud eiusdem teſtimonium in Praef. ad Tomum I. Theſauri ſui anecd. p. 9. §. 17. *Hiſtoriae eccleſiaſticae cultus in Germania Catholica iam diu nullus eſt.*

Omnia fere religioſarum bibliothecarum pegmata et plutei Scholaſticis Ariſtotelicoque theologicis ſcriptis onerati ſunt, omnia ſcholaſticis concertationibus et ſyllogismis perſonant, in omneque librorum genus offendas ſaepius, quam in criticorum, vtilium, exquiſitorumque, ſine quibus tamen haec noſtra praeclara et publica ſtudia nulla ſunt. Ex vna vero Academia Pontificiorum Viennenſi diſci poſſunt omnes caeterae, certe Germanicae: cuius miſeram conditionem non ita pridem deſcripſit in *Viennae Hiſtoria nouiſſima* (s) *Kuchelbeckerus*, docens, vniuerſas ibi diſciplinas eſſe ſqualore obſitas, nec per Ieſuitas licere cuiquam meliora tradere verioraque. De Pariſienſi, hoc eſt, Gallicarum nobiliſſima Academia teſtis eſt *Rich.* (t) *Simonius*, inter illius Theologos eſſe perpaucos linguarum Graecae et Hebraicae peritos: probans (u) praeterea *Boſſueti*, illuſtris Epiſcopi, teſtimonio in Gallia *cognitionem traditionis eccleſiaſticae haberi pro vera et perfecta eruditione theologica.* Caeterum hoſtis ac peſtis bonarum literarum veraeque eruditionis non eſt ſola illorum hominum ſuperſtitio, verum etiam cenſura

(s) P. II. cap. 7. §. 8. et 9. Ibidem §. 12. nomina exhibentur hodiernorum huius Academiae Profeſſorum: quibus vellem adieciſſet titulos librorum libellorumque ab iis editorum, mihi certe ignotiſſimorum.

(t) T. IV. Epiſt. ſelect. 47. p. 395.

(u) p. 399.

ſura (*x*) nimium immitis librorum typis exſcribendorum, et edicta de libris diuerſarum ſectarum (*y*) haud legendis. Quantum eruditionis progreſſibus obſit cenſura illa, non ita pridem *Pritanius*, ipſe Pontificius, agnouit (z) et ingemuit. *Nouimus*, inquit, *qui, ne ſibi confligendum foret cum indocili quorundam Cenſorum inſcitia atque impotentia, dimiſſis theologicis ac philoſophicis ſtudiis, ſe totos coniecerunt in eruditionem profanam, vnde ſi non aequa laus, certe minus periculi, et plus quietis exſpectandum fuerat. Non ergo* (ita pergit,) *priuatis tantum ſtudiis officitur ab hisce*

(*x*) Quo tempore librorum cenſura orta ſit, docet *Bailletus* Iudic. T. I. P. I. cap. 8. et 9. Vid. et *Caranza* in Summa Conſilii Lateranenſis a Leone X. habiti p. 670.

(*y*) Iam olim *Cyprianus* epiſt. 45. negauit, legendi libros haereticos facultatem promiſcue permittendam eſſe. *Non facile promenda ſunt*, inquit, *et incaute ac temere publicanda, quae diſcordioſo ſtylo ſcripta audientibus ſcandalum moueant, et fratres incerta opinione confundant.* Sed loquitur vir ſanctus de hominibus illiteratis. Literatis autem eripere quiduis legendi et examinandi libertatem, id vero tyrannicum eſt et bonis omnibus deteſtandum. En *Arnobii* ſententiam lib. III. p. 61: *Intercipere ſcripta, et publicatam velle ſubmergere lectionem, non eſt Deos defendere, ſed veritatis teſtificationem timere.* In *Gerhardi* Confeſſ. Cathol. lib. II. art. VIII. cap. 2. de abolitione librorum haereticorum agitur, et Pontificia doctrina reiicitur. Quid? ipſe *Launoius* ridet ac exagitat *Indices* Paparum *prohibitorios* lib. VII. epiſt. 12. p. 551. ſq.

(z) Lib. II. de ingeniorum moderatione in religionis negotio cap. 5. p. 266.

hiſce Cenſoribus, ſed publicae etiam vtilitati, et Eccleſiae, quae ſcriptoribus theologisque indiget non aſſentatoribus, dum ſcribunt, neque zelo immoderato feruentibus, dum iudicant, ſed ſolida eruditione refertis, et omni ſuperſtitione et affectu vacuis. Crudelis autem illa librorum contra inueteratas opiniones ſcriptorum damnatio eousque (*a*) prouecta, vt vel inſpicere eos nefas ſit, quam originem quemque ſcopum habeat, ſub illo iugo gemens exponit *Paulus* (*b*) *Sarpius.*

LXIV. Veniendum nunc erat ad praeſens ſaeculum, cuius iam quinque et quadraginta anni elapſi ſunt. Sed quo propius ſtatum hodiernum reip. literariae ipſi inſpicimus, eo minus neceſſarium videtur, longa hic defungi narratione. Quam multi, quam varii, quamque

(*a*) Vid. *Iacobi Gretſeri* hominis non quidem indocti, ſed plane ineruditi, volumen *de iure et more prohibendi, expurgandi et abolendi libros haereticos et noxios.* Caeterum facile concedimus, eſſe libros, qui iure ab iis, qui reip. praeſunt, legi vetentur. Imo accidit aliquando, vt iure quis vetetur libros edere poſthac: id quod noſtra aetas vidit in duobus doctiſſimis viris, *H. H.* et *S. E.* quorum alter parum religioſe codicem ſacrum interpretabatur, alter parum religioſe pro religione noſtra propugnabat.

(*b*) *Hiſt. Concil. Trid.* lib. VI. p. 529. ſq. Obſeruat *Conringius* in Dedicatione *Machiauelli Principi* praemiſſa p. 6. *Leonem X. Papam primum omnium intendiſſe vim librorum prohibitoriam, vetitis legi diſſentientium ſcriptis omnibus ſub excommunicationis poena: quod* (inquit) *hactenus carebat exemplo.*

que boni libri hoc ſaeculo ſint vbique terrarum ac gentium editi, loquuntur *Acta eruditorum* et ſimiles Germanica, Gallica, Italica, Anglica et Belgica lingua compoſiti libelli. Quid praeterea geſtum ſit in Helicone, docent *Noua literaria*, quae Lipſiae, et poſtea alibi quoque locorum, iam longo tempore eduntur. In primis commendatas volo Krauſianas ſingulorum annorum Praefationes, in quibus quippe diligenter exponitur, quid quaeque diſciplina incrementi e recens emiſſis libris acceperit, et quae praeterea reip. literatae fauſta contigerint.

LXV. Vidit etiam hoc ſaeculum nouum Maecenatem vel potius Auguſtum, Petrum, Ruſſorum monarcham, qui ſumma opum vi ciues ſuos doctrina liberali impertire et barbariei tenebras ex toto orbe ſuo expellere ſtuduit, eoque fine duas Academias, alteram (*c*) Moſcouiae, alteram (*d*) Petroburgi condidit. Portu-

(*c*) De Academia Moſcouienſi vid. *Acta erud.* 1705. p. 383. Hanc tamen Academiam iam concidiſſe, accepi his diebus a quodam ex hac vrbe reduce. De ſuperioris aeui ſtudiis literariis Ruſſorum doctiſſime agit *Io. Petrus Kohlius* in ſua *Introductione in hiſtoriam literariam Slauorum* a. 1729. edita.

(*d*) De ſtatu Academiae Petroburgenſis exſtat fide digna epiſtola *in Gelehrten Zeitungen* 726. p. 382. ſqq. Poſtea *G. A. Hey* Caſſellis 1744. edidit breuem Hiſtoriam huius Academiae. De fructibus huius Academiae vid. *Acta erud.* 1726. p. 354. ſqq. et 1729. p. 337; *Noua literaria*

Portugallia (*e*) quoque Regis ſui Ioannis V· ſtudium erga literas admirata eſt, et multo plures, quam olim, libros (*f*) vidit prodire ex officinis ſuis typographicis. Holmiae etiam, quae caput eſt Sueciae, nuper (*g*) nata eſt Societas ſcientiarum Regia. Caetera Europa merito ſibi gratulatur de felicitatis ſuae literatae perpetuitate, deque ſuorum Principum pacis amore ac ſtudio. Vna enim haec eſt vox Muſarum omnium: *Nulla ſalus bello, pacem te poſcimus omnes.* Ita equidem ſcribebam anni 1732. initio. Nunc (a. 1734.) otium ciuile nonnihil quidem interpellauit furor Martis, ſed non fuit ea re impeditus Rex Magnae Britanniae, GEORGIVS II. *pacifici* titulo qui a poſteritate inſigniatur, digniſſimus, quo minus nouam in terris ſuis Germanicis conderet Aca-

raria Lat. Lipſ. 1721. p. 206; *Gelehrte Zeitungen* 1729. p. 121. ſqq. *Weberi verändertes Rußland,* edit. 1721. p. 10. ſq. *Hiſt. Bilder-Saal* P. VIII. p. 692. Non eſt tamen ſilentio praetereundum, pluribus Petroburgicis Profeſſoribus nuper placuiſſe repetere ſedes priores et ad nos in Germaniam reuerti.

(*e*) Vid. *Acta erud.* 1727. p. 1. ſqq. et p. 323. et A. 1730. p. 433. Aemulatio aliarum quoque Luſitaniae vrbium incolas inceſſit, ac relatum legimus, in pluribus frequentari collegia ſiue concilia literaria.

(*f*) Vid. *Gelehrte Zeitungen* 1726. p. 867. ſqq. De Actis Academiae hiſtoricae, ab hoc Rege a. 1719. conditae, vid. *Acta eruditorum* 1737. p. 49.

(*g*) Vid. *Nieder-Sächſ. gel. Zeitungen* 1731. p. 698. ſq. et in *Kohlii* Gel. Zeit. 1740. et ſecutis annis ſingulis. Vid. etiam *Rathleſii* Vitae eruditorum hodie florentium T. II. p. 498. ſqq.

Academiam, cui Deus (precor etiam atque etiam) faueat prolixe, ſcholamque hanc GEORGIAM AVGVSTAM faciat ſuae ipſius gloriae communisque humanae vtilitatis ſeminarium! Haec quoniam ſcribo Gottingae, mearum partium eſſe duco, nomina proferre Profeſſorum, quos adhuc accepit haec Academia. THEOLOGI ſunt Iac. Wilh. *Feuerlinus*, Magnus *Cruſius*, Ioach. *Oporinus*, Chriſtoph. Aug. *Heumannus*, Georgius Henr. *Ribouius:* extraordinarii, Io. Frid. *Cotta*, Chriſtianus *Kortholtus*. IVRISCONSVLTI: Georgius Chriſtianus *Gebauerus*, Io. Salomo *Brunquellius*, Tobias Iacobus *Reinharthus*, Io. Frid. *Wahlius*, Gottfridus *Maſcouius*, Gottlibius Samuel *Treuerus*, Io. Iac. *Schmauſius*, Henr. Chriſtianus *Senckenbergius*, Georgius Henr. *Ayrerus*, Georgius Ludouicus *Boehmerus*, Io. Chriſtianus *Claprothius:* extraordinarii, Gottfridus *Sellius*, Chriſtianus Ludouicus *Scheidius*, Chriſtianus Gottlibius *Riccius*. MEDICI: Georgius Gottlobius *Richterus*, Io. Wilhelmus *Albrechtus*, Albertus *Hallerus*, Io. Andr. *Segnerus*, Io. Gottfr. *Brendelius:* extraordinarius, Io. Iac. *Huberus*. PHILOSOPHI et PHILOLOGI: Gottlibius Sam. *Treuerus*, Io. Iac. *Schmauſius*, C. A. *Heumannus*, Io. Dauid *Koelerus*, Io. Matth. *Gesnerus*, Sam. Chriſt. *Hollmannus*, Io. Frid. *Cotta*, Io. Andr. *Segnerus*, Io. Fr. *Pentherus*, Ludouicus Mart. *Kahlius*, G. H. *Ribouius*, Andr. Georgius *Waehnerus*,

Wolfg. Balth. Adolphus *Steinwehrius*, Chriſtianus Ern. *Simonetti:* extraordinarius Gallicae linguae Profeſſor Antonius *Rougemontius.* His omnibus Ephorus datus eſt a Rege *Gerlacus Adolphus Munchhuſius*, Conſiliarius Regis intimus, cura felicitatis ciuilis alter Ioſephus, fauore erga literas et literatos fecundiſſimo ne Auguſteo quidem illi Maecenati ſecundus, dulciſſimum Academiae et decus et praeſidium. Eodem anno, quo Gottinga, etiam Fulda accepit Academiam, a conditoris ſui nomine dictam *Adolphianam.* Tum a. 1743. condita eſt Academia *Fridericiana* Erlangenſis, et a. 1745. in vrbe Brunonis Gymnaſium Academicum, quod conditor ſuus *Carolinum* vocari voluit: qui etiam ſolus nunc Academiae Helmſtadienſis dominus ei *Iulio-Carolinae* nomen indidit, vtroque facto luculentiſſime oſtendens, patrem ſe eſſe ſtudiorum ſapientiae literatae indulgentiſſimum ac munificentiae inexhauſtae.

LXVI. Inſerere hic iuuat, quae non ita pridem perſcripta (*h*) legi de hodierno ſcholarum ſtatu in Italia. Miſera ſcilicet eſt inferiorum ſcholarum conditio. Ignauiam diſcipuli

(*h*) In *Gabr. Aemiliani* Hiſtoria hodiernorum Italiae clericorum P. II. p. 16. ſqq. et in *Bibliothecae Italicae* Tomo quarto: vnde repetitur id in *Gel. Zeit.* 1730. p. 674. ſqq. Etiam *Pritanius*, hoc eſt, *Muratorius*, de miſero rei literariae in Italia ſtatu queritur ſub exordium libri ſui *de bono guſtu*, 1736. recuſi.

puli magis colunt, quam literas. Reguntur illae ſcholae ab iis, quorum intereſt, eruditionem peranguſtis contineri finibus. In Academiis philoſophia pariter ac theologia ieiune (†) tractatur et inepte, ac plerique Studioſi Baccho magis litant, quam Mineruae. Nec id agitur a Profeſſoribus, vt diſcipulos ſuos reddant politos eruditosque. Plures itaque Doctores habet Italia, quam doctos, et inania honoris inſignia praeferuntur eruditioni ſolidae. Maxime ibi deſideratur Graeci ſermonis Hebraicique peritia vna cum ſcientia ſacrum (*) interpretandi codicem. Tamen inter tot literatos hypocritas reperiuntur nonnulli

(†) En de ſuperiori ſaeculo teſtimonium *Ezech. Spanhemii*, quod his diebus mihi occurrebat perlegenti editum Hanouerae *Commercii epiſtolici Leibnitiani* Tomum prodromum. Is ita p. 1167. *Pleraque Italorum ingenia deſudant in adornandis commentationibus Scholaſticis, aut ad Ius Canonicum comparatis. Vix alia ſtudia florere videas in illis oris, vt mirum ſit, incolas amoeniſſimi illius tractus ſpinis illis tantum ac vepribus delectari. Magna ibi meliorum literarum, linguarum, et antiquitatis eccleſiaſticae, ignoratio et, quod peius, contemtus eſt.*

(*) Scilicet periculi plenum eſt his in terris acrius ſacrarum literarum ſtudium. Hinc ipſi theologi ſubinde agunt aliud. Lege, quaeſo, in Nouellis Gottingenſibus literariis anni 1745. p. 818. ſqq. catalogum librorum, a *Leone Paſcolo*, abbate Romano, compoſitorum ſatis magno numero. Ne vnus quidem inter eos liber theologicus.

nulli (**) vere et exacte eruditi, ac ſpes affulget, fore breui, vt omnis generis literae in Italia, feliciſſimorum ingeniorum diuite illa regione, laetiſſime effloreſcant, excuſſo, quod adhuc circumpoſitum fuit, iugo.

LXVII. Eadem paene ratio eſt literarum in Hiſpania. Nam et ibi literarium monopolium eſt penes potentiſſimum monachorum ordinem, tamque parum temporis tribuitur literis, vt (*i*) ſingulis annis Profeſſores inde a Paſchate vsque ad exitum menſis Octobris ſcholas ſuas habeant clauſas. Qua re fiat neceſſe eſt, vt, quae iuuenes literarum ſtudio deuoti addicerunt per hyemem, ea rurſus aeſtate conſequenti (*) dediſcant. Non tamen omnino

(**) Magna Italiae literatae lumina recentiſſimi temporis nominantur, commemoratis quoque eorum libris, in *Bibliotheque Italique* partitim, T. III. p. 205. ſqq. T. IV. p. 1. ſqq. T. VI. p. 238. ſqq. T. VII. p. 129. ſqq. T. VIII. p. 126. ſqq. T. IX. p. 180. ſqq. et poſtremo T. X. p. 105. ſqq. Edidit item 1742. *Ioannes Lamius* Memorabilia Italorum eruditione praeſtantium, quibus praeſens ſaeculum gloriatur.

(*i*) Teſtis eſt *Ant. Gauinus*, Hiſpanus, in operis ſui de ſtatu hodierno Eccleſiae Hiſpanicae Parte II. p. 474. et 477. edit. Germ. Addo, etiam in Italiae ſcholis quadrimeſtre tempus aeſtate quotannis eſſe liberum atque otioſum: cuius rei teſtis eſt *Muretus* lib. II. Orat. XIII. p. 315. et alibi.

(*) Quanta ingeniorum Hiſpaniae ſit hodie barbaries, diſce ſis ex *Actis eruditorum* anni 1738. p. 391. 392. 393. 399. et 400. Memoratu etiam dignum, quod *Maianſius*

omnino caret doctiſſimis viris Hiſpania, editorumque nuper in ea librorum catalogum in Germaniam miſit (*k*) *Gregorius Maianſius*, lucidum patriae ſuae ſidus, haud dubie alios quoque ſuorum ciuium illuſtraturum. Inſertus eſt is catalogus *Actis eruditorum* anni (*l*) cIↃ IↃcc XXXI.

LXVIII. Habuit et recens haec aetas ſuos Attalos literarios, ſuos Peireſcios: quos inter mortuo in Gallia *Bignonio* principatum nuper tenebat *Zacharias Conradus Vffenbachius*, fautor et amicus meus ſingularis, e cuius ingenti gaza publicatus fuit a. 1729. catalogus librorum MSS. doctiſſimis illuſtratus *Io. Henr. Maii* recenſionibus. Poſtea anno 1729. duobusque ſecutis publicauit vniuerſalem ſuae bibliothecae (excepto ingenti numero librorum ad hiſtoriam literariam ac librariam pertinen-

ianſius in Dedicatione *Epiſtolarum* ſuarum ad Galliae Proregem, Cardinalem *Fleury*, ſcribat, ideo hunc ipſi dedicari librum, quod nemo ſit procerum in Hiſpania, qui amet literas. Recordor, quod a. 1552. ſcribebat Epiſcopus Pampilonenſis in epiſtola quadam, quae reperitur inter *Vargaſii* de Concilio Tridentino epiſtolas p. 402. *Non eſt*, inquiebat, *in toto regno Nauarrae ſchola publica*.

(*k*) Vid. *Gelehrte Zeitungen* 1731. p. 632. Eiusdem in operis anno 1733. alius exhibetur p. 201. ſqq. catalogus librorum recens editorum in Hiſpania: qualis et reperitur in *Actis erud.* Suppl. T. X. p. 274. - 288.

(*l*) p. 432. ſqq.

tinentium, hiſtoriam item reip. Francofurtanae illuſtrantium, ac denique voluminum epiſtolarum a doctiſſimis viris manu exaratarum,) catalogum quatuor (*m*) tomis, nominatosque ibi libros venum expoſuit. Quod idem conſilium eodem tempore arriſit *Ioanni Burcardo Menckenio*, non Lipſiae ſolum ſuae, ſed vniuerſi literati orbis amori ac delicio. Namque et is numeroſiſſimam ſuam bibliothecam, cuius et ipſius catalogus typis eſt exſcriptus, vendendo aliorum, et quidem Maecenatum maxime, bibliothecas reddidit ornatiſſimas. Laudandus quoque in hoc numero eſt Vlmenſis reip. Conſul, a. 1729. exſtinctus, *Raymundus Kraftius*: cuius bibliothecae rariores libros, tum MSS. tum impreſſos, nominauit in *Amoenitatibus* ſuis (*n*) *Schelhornius*. Nec tacendus *Fridericus Roſtgardus*, illuſtris Danus, cuius bibliothecae a. 1726. Hafniae venditae catalogus codices MSS. 1068. eosque egregios habet. Denique memorari hic oportet *Ioannem Morum*, Elienſem Epiſcopum, cuius inſtructiſſima bibliotheca, e qua cum MSS. tum typis editos libros liberaliter (*o*) offerre ſolebat

(*m*) Qui recenſentur a me in *Actis erud.* 1731. p. 270. ſqq.

(*n*) Tomo III. Poſtea 1739. integrum huius bibliothecae catalogum publicauit *Franc. Dominicus Haeberlinus*, et ad MSS. eius codices annotationes adiecit doctiſſimas lectuque periucundas.

(*o*) Vid. *Fabricii* Dedicatio libri tertii Bibliothecae ſuae Graecae, et *Needhami* Praef. ad ſuum *Hieroclem*.

bat aliis ad publica commoda vſuris, beneficio Regis Georgii I. acceſſio facta eſt bibliothecae Academiae Cantabrigienſis.

LXIX. Ad eos quod attinet, qui noſtra hac aetate ſcribendis libris famam ſibi pepererunt maximam, libet nomina ſaltim eorum exhibere ſiue vita iam defunctorum ſiue adhuc viuentium vigentiumque, ita tamen, vt eos omittam, qui ſuperiore iam ſaeculo inclaruerunt, in eiusque hiſtoria fuerunt nominati. En igitur viri huius noſtri ſaeculi ingenio clariſſimi, et quidem (p) THEOLOGI: *Ioach. Iuſtus Breithaupt*, *Io. Franc. Buddeus*, *Caſp. Caluoerius*, *Io. Gottlob Carpzouius*, *Ern. Sal. Cyprianus*, *Sal. Deylingius*, *Io. Fabricius*, *Io. Fechtius*, *Aug. Herm. Franckius*, *Io. Frickius*, *Zach. Grapius*, *Io. Paulus Hebenſtreit*, *Io. Wolfg. Iaegerus*, *Io. Wilh. Ianus*, *Ioach. Langius*, *Val. Ern. Loeſcherus*, *Io. Henr. Maius*, *Io. Frid. Mayerus*, *Io. Laur. Moshemius*, *Henr. Muhlius*, *Io. Ge. Neumannus*, *Gottfr. Olearius*, *Chriſtoph. Matth. Pfaffius*, *Io. Ge. Pritius*, *Io. Iac. Rambachius*, *Ad. Rechenbergius*, *Chriſtianus Reineccius*, *Io. Andr. Schmidius*, *Sam. Schelwigius*, *Chriſtoph. Sonntagius*, *Chriſtian. Eberh. Weismannus*, *Gottlieb Wernsdorfius*,

 Guſt.

(p) Claſſem *Polyhiſtorum* de induſtria omitto, quorum hac aetate non eſt exiguus numerus. Eorum quemque retuli eam in claſſem, cui maiori iure videbatur adſcribendus.

Guſt. Ge. Zeltnerus; Iac. Abbadius, Petrus Allixius, Tho. Bennetus, Franc. Burmannus, Franc. Fabricius, Nic. Gurtlerus, Bartholdus Holzfuſius, Io. Marckius, Bened. Pictetus, Io. la Placette, Herm. Alex. Roëllius, Iac. Saurinus, Sam. Strimeſius, Sal. Tilius, Io. Alph. Turrettinus, Camp. Vitringa. Wilh. (q) *Wackius, Sam. Werenfelſius, Dan. Whitby, Herm. Witſius; Io. Clericus, Phil Limborchius; Auguſtinus Calmetus, Io. Martianaeus, Ren. Maſſuetus, Matth. Petitdidier, Paſchaſius Quesnellius, Mich. Quienius, Rich. Simonius, Honorius Tournely, Ren. Ioſ. Turneminius, Car. Wittaſſius;* Ivrisconsvlti: *Ioan. Henr. Bergerus, Iuſtus Henningus Boehmerus, Ge. Beyerus, Henr. Cocceius, Zegerus Bernh. Eſpenius, Mich. Henr. Griebnerus, Ferd. Chriſtoph. Harprechtus, Io. Gottlieb Heineccius, Io. Nic. Hertius, Chriſtianus Godofr. Hoffmannus, Andr. Homborgius, Caſp. Henr. Hornius, Io. Paulus Kreſſius, Auguſtinus Leyſerus, Io. Petrus Ludewigius, Ge. Melch. Ludolfus, Io. Frid. Ludouici, Nic. Chriſtoph. Lynckerus, Luderus Menckenius, Gerh. Noodt, Euerhardus Otto, Alex. Arn. Pagenſtecherus, Gabr. Schwederus; Sam. Stryckius, Gottlieb Gerh. Titius, Io. Balth. Wernherus;* Medici: *Mich. Alberti, Bern. Albinus, Io. Gottfr. Bergerus, Godofr. Bidloo, Rich.*

(q) Archiepiſcopus Cantuarienſis.

Rich. Blackmorius, *Herm. Boerhauius*, *Io. Bohnius*, *Elias Camerarius*, *Io. Freindius*, *Laur. Heiſterus*, *Frid. Hoffmannus*, *Io. Maria Lanciſius*, *Io. Bapt. Morgagnius*, *Archibaldus Pitkarnius*, *Bernardinus Ramazzinus*, *Frid. Ruyſchius*, *Gunth. Chriſtoph. Schelhammerus*, *Lucas Schroeckius*, *Ge. Ern. Stahlius*, *Ioſ. Pittonus Turnefortius*, *Seb. Vaillant*, *Mich. Berb. Valentinus*, *Ant. Valliſnerius*, *Chriſt.* et *Abr. Vaterus*, *Phil. Verheynius*, *Ge. Wolfg. Wedelius*; Philosophi: *Ruardus Andala*, *Claudius Buffierius*, *Ge. Bernh. Bulfingerus*, *Tho. Burnetius*, *Ge. Cheynaeus*, *Io.* et *Sam. Clarkii*, *fratres*, *Io. Petrus Croſa*, *Wilh. Derhamus*, *Iac. Wilh. Feuerlinus*, *Frid. Genzkenius*, *Nic. Hier. Gundlingius*, *Nic. Hartſoekerus*, *Edm. Purchotius*, *Io. Raphſonus*, *Andr. Rudigerus*, *Io. Iac. Syrbius*, *Lud. Phil. Thummigius*; Historici: *Io. Aymonius*, *Iac.* et *Henr.* et *Sam. Basnagii*, *Henr. Bunauius*, *Gilb. Burnetus*, *Gabr. Daniel*, *Io. Ge. Eccardus*, *Io. Alb. Fabricius*, *Claud. Fleury*, *Iac. Paulus Gundlingius*, *Sim. Frid. Hahnius*, *Io. Mich. Heineccius*, *Io. Hubneri*, pater et filius, *Ge. Chriſtianus Ioannis*, *Andr. Laz.* et *Io. Wilh. Imhofii*, *Io. David Koelerus*, *Iſ. Larrey*, *Iac. Lenfant*, *Gothofr. Lengnichius*, *Io. Ge. Leukfeldius*, *Io. Iac. Maſcouius*, *Io. Burc. Menckenius*, *Lud. Ant. Muratorius*, *Franc. Pagius*, *Chriſtianus Franc. Paulini*,

lini, *Bernh.* et *Hier. Pezii*, *Io. Frid. Pfeffingerus*, *Humfr. Prideaux*, *Iac. Frid. Reimmannus*, *Phil. Iul. Rethmeierus*, *Tho. Rymerus*, *Chriſtianus Aug. Saligius*, *Dion. Sammarthanus*, *Io. Frid. Schannatus*, *Iac. Car. Spenerus*, *Nic. Staphorſtius*, *Burc. Gotth. Struuius*, *Rapinus Thoyraſius*, *de la* (r) *Torre*, *Mich. Vaſſorius*; MATHEMATICI: *Iac.* et *Io.* et *Nic.* et *Dan. Bernullii*, *Io. Dominicus Caſſini*, *Paulus Matthias Doria*, *Leonhardus Eulerus*, *Io. Flamſtedius*, *Dominicus Guilielminus*, *Edm. Halley*, *Io. Hermannus*, *Ferd. Ern. e Comitibus Herberſteiniis*, *Phil. de la Hire*, *Claud.* et *Wilh. de l' Isle*, *Io. Keilius*, *Iac. Leupoldus*, *Iſaacus Neutonus*, *Iac. Ozanamus*, *Io. Polenus*, *Claud. Rabuel*, *Olaus Roemerus*, *Leonh. Chriſtoph. Sturmius*, *Io. Frid. Weidlerus*, *Chriſtianus Wolfius*; CRITICI: *Rich. Bentleius*, *Henr. Brenckmannus*, *Corn. van Bynckershoeck*, *Gottlieb Cortius*, *Maturinus Veiſſerius la Croze*, *Alex. Cuninghamus*, *Gisb. Cuperus*, *Io. Dauiſius*, *Sigeb. Hauercampus*, *Franc. Hare*, *Humfr. Hodius*, *Io. Hudſonus*, *Sigm. Reich. Iauchius*, *Ludolphus Kuſterus*, *Honorius*

(r) Huius Hiſtoriam belli proximi Hiſpanici et recenſui et compendifeci in *Actis eruditorum* 1722. et 1723. et 1724. et Supplem. T. IX. p. 40.

rius de S. Maria, Gerh. Maſtrichtius, Io. Millius, Gottfr. Richterus, Ant. Maria Saluinius, Dan. Wilh. Trillerus, Petrus Weſſelingius, Io. Hildebr. Withofius, Tho. Wopkenius; ANTIQVARII: *Bened. Bacchinius, Anſelmus Bandurius, Theoph. Sigefr. Bayerus, Ioſ. Binghamus, Io. Henr. Eggelingius, Iuſtus Fontaninus, Nic. Franc. Haymius, Io. Harduinus, Nic. Kederus, Io. Ge. Keyslerus, Chriſtianus Sigism. Liebius, Scipio Maffeius, Iac. Martinus, Bernh. Monteſalconius, Io. Nicolai, Phil. a Turre, Chriſtianus Schlegelius, Io. Car. Schottus;* PHILOLOGI: *Io. Henr. Ackerus, Ioſua* (*) *Barneſius, Henr. Iac. Bashuyſenius, Io. Guil. Bergerus, Lamb. Bos, Io. Frid. Breithaupt, Iac. Burckhardus, Petrus Burmannus, Andr. Dacerius, Io. Andr. Danzius, Arn. Drackenborchius, Car. Andr. Duckerus, Ge. Elieſer Edzardus, Iac. Elſnerus, Iac. Facciolatus, Chriſtianus Falſterus, Io. Nic. Funccius, Ioan. Gagnierius, Io. Matthias Geſnerus, Iac. Guſſetius, Herm. Hardtius, Theod.* et *Iac. Haſaei, Matthaeus Hillerus, Io. Henr. Maius* iunior, *Io. Meye-*

(*) Fuit extemporalis poëta Graecus: id quod *Cuperus* docet in *Schelhornii* Amoenit. Hiſt. eccleſ. T. II. p. 957.

Meyerus, Dauid Millius, Caſpar Neumannus, Simon Ockley, Henr. Opitius, Ge. Raphelius, Hadr. Relandus, Iac. Rhenferdius, Io. Henr. Schulzius, Abr. Schultenſius, Io. Conr. et *Chriſtianus Gottlieb Schwarzii, Diet. Stadenius, Henr. Bened. Starckius, Io. Chriſtoph. Wolfius;* POETAE: *Ioſ. Addiſonus, Io. Beſſerus, Ianus Broukhuſius, Bartholdus Henr. Brockeſius, Steph. Duckius, Sal. Franckius, Claud. Franc. Fraguerius, Nic. Parthenius Giannetaſius, Ioan. Chriſtianus Guntherus, Io. Chriſtianus Gottſchedius, Io. Vlr. Koenigius, Hortenſius Maurus, Beni. Neukirchius, Io. Val. Pietſchius, Chriſt. Henr. Poſtellus, Mich. Richey, Lucas Rotganſius, Dan. Schoenemannus, Franc. Arouetus Voltairius, Chriſtianus Frid. Weichmannus, Io. Chriſtoph. Wenzelius;* MVSICI: *Ioan. Mattheſonius, Ge. Phil. Telemannus.*

LXX. Nondum vero nominaui omnes saeculi noſtri ſcriptores, ne celebriores quidem et ſuperioribus haud impares. Horum igitur mentionem cum omittere (*s*) non debeam,

(*s*) Quod ſi forte plurium optime de literis meritorum merentiumque nomina hic fruſtra quaeſiueris, ſcias, me peccaſſe inuitum, cogitesque, tales eo minus iuſtam habere de facta ſibi iniuria querendi cauſam, quod ipſi eius-

beam, eo fine etiam caeteros interſeram, vt non ſolum appareat, iam nouam progeniem coelo demiſſam eſſe, quae poſtea ſuccedat in locum magnorum (*t*) virorum, cuiusque meſſis nunc in herba ſit, futura, ſi vita et occaſio ſuppeditauerit, laetiſſima, verum etiam vt manifeſtum fiat, vsque adeo magnum his temporibus eſſe prouentum *ſcribentium*, vt deſiderari haud inſcite queat nouus orbis *legentium*. Nam nec hi, quos producturus ſum, ſunt ii omnes, quorum ſcriptis prela feruent, ſed ſatis certa coniectura aſſequor, me, cum perfunctoria induſtria collegerim noſtrae huius aetatis ſcriptores, aeque magnum vel etiam maiorem ſcribentium (*u*) numerum praeter-

eiusmodi exigendo opera, '*quae nec Iouis ira nec ignes nec poterit ferrum nec edax abolere vetuſtas*, immortalitati nomina ſua commendauerunt. Vſurpare et mihi liceat illud *Hieronymi*, quod in ipſius Praef. ad Catal. ſcript. eccl. reperitur: *Cum ſcriptis ſuis claruerint, non magnopere noſtri ſilentii diſpendio ſuſpirabunt.*

(*t*) Inter hos ſunt quidam *communes praeceptores*, ii ſcilicet, a quorum ore pependit magna diſcentium multitudo, quae et ſequitur eorum opiniones et propagat, e. g. *Thomaſius*, *Buddeus*, *Sturmius*, *Strykius*, *Wedelius*, *Hoffmannus*, *Stahlius*, *Schurzfleiſchius*, *Wolfius*, *Weiſius*, *Hübnerus*.

(*u*) Carolus M. apud *Monachum S. Galli* in *Vita Caroli M. lib. I. cap. 8.* hoc edebat votum: *O vtinam haberem duodecim clericos ita doctos, vt fuerunt Hieronymus et Auguſtinus!* Noſtro ſi ſaeculo viuere contigiſſet magno illi Principi, non duodecim, ſed centum Auguſtino pares atque Hieronymo facile videre potuiſſet.

termiſiſſe. Nec vero omnes noſtri ſcriptores eiusdem ſunt pretii, ſed diuidi poſſunt atque adeo debent in *primanos*, *ſecundanos*, ac *tertianos*. *Primanos* voco, qui ingenio iudicioque florentiſſimi ex ſua ipſorum penu proferunt et nouas magni momenti veritates et inueteratorum errorum detectiones. *Secundani* mihi ſunt, qui magno, ſed non maximo iudicio et ingenio praediti ſumma literas tractant induſtria, et ex primanorum fontibus hauſta diſerte et concinne ad alios deriuant. *Tertiani* denique ſunt, qui ne ſecundanos quidem iudicio et ingenio et induſtria aequantes, vulgares doctrinas propagant ac defendunt, tironibus, quam doctis, vtiliores, ac *deſcriptores* verius vocandi, quam *ſcriptores*. Vt exemplum cuiusque claſſis ne deſit, inter primanos nuper noſtra Germania habuit *Thomaſium*, inter ſecundanos, eosque praeſtantiſſimos, *Buddeum*, inter tertianos *Mirum*. Caeteros, qui mox ſequuntur, ſuae quemque (*x*) tribui adſcribet, cuius incorruptum eſt iudicium, poſteritas.

LXXI. Superſunt igitur e ſaeculi noſtri ſcriptoribus *Caſp. Abelius*, *Io. Ge. Abichtius*, *Leon. Adami*, *Matth. Aegyptius*, *Franc. Alb. Aepinus*, *Ge. Andr. Agricola*, *Io.* et *Paulus*

Mart.

(*x*) Separatus tamen locus erit aſſignandus ingeniis delirantibus, de quibus nonnihil dixi in *Actis Philoſ. T. III p. 820. ſq.*

Mart. Alberti, Bern. Sigſ. Albinus, Io Wilb. Albrecht, Dauid Algouerus, Theod. Ianſ. Almelouenius, Petrus Almeida, Hier. Alphenius, Io. Ge. Altmannus, Gabr. Aluarez, Benedictus (*) *Ambarach, Euſebius Amortius, Chriſtoph. Henr. Amthor, Car. Ancillonius, Iac. Anderſonus, S. Andreae, Paulus Antonius, Sigism. Iac. Apinus, Car. Arndius, Henr. Corn. Arend, Argens,* marchio, *Franc. Ariſius, Ge. d' Arnaud, Pet Frid Arpius Ioſ. Simon. Aſſemannus, Ioſ.* et *Bened. Aueranii, Dom. Auliſius, Io. Ayalaeus Ge. Henr. Ayrerus, Chriſtoph. Frid. Ayrmannus, Sal. Bachius, Io. Iac* et *Io. Wilb. Baieri, Auguſtinus* et *Iac. Henr. Balthaſar, Franc. Baltus Hartwicus Bambamius, Io. Phil. Baratierius, Io. Barbeyracius, Ioſua Barboſa. Io. Conr. Barckbuſius, Dan. Eberb. Baringius, Io. Henr. Barthius, Wilb Ern. Bartholomaei, Sam. Battierius, Gottfr. Leonb. Baudiſius, Sigm. Iac. Baumgartenius, Wilb. Baxterus, Iſ. Beauſobrius, Io Iodocus* et *Caſp. Achatius* et *Mich. Beckii, Io. Chriſtoph. Becmannus, Arturus Bedfordius, Conr Bartholdus Behrens, Adr.* et *Aug. Beieri, Matthias Belius, Bellegardius, Ioſ. Maria Bellinius, Io. Alb. Bengelius, Io. Henr Bennerus, Georgius Benſonus, Henr. Ludolphus Benthemius, Erici* et *Henr. Benzelii, Ge. Berckeleius, Chriſtoph. Henr. Berge-*

(*) Hic natus in Phoenice, mortuus Romae 1742.

Bergerus, Steph. Berglerus, Iac. Bernardus, Ad. Berndius, Io. Ad. Bernhardus, Io. Balth. Bernholdus, Io. Frid. et *Io. Ge. Bertrami, Guil. Beſtius, Frid. Iac. Beyſchlagius, Io. Bapt. Bianchius, Io. Erdmannus Bieckius, Io. Chriſtianus Biel, Frid. Wilh.* et *Corn. Fr. Ern. Bierlingii, Chriſtoph. Laur. Bilderbeckius, Ericus Iulius Bioernerus, Auguſtinus Biſchoffius, Theodorus le Blanc, Franc. Blanchinius, Chriſtianus Gotth. Blumbergius, Io. Henr. Bocriſius, Io. Iac. Bodmerus, Ant. Wilh. Boehmius, Iuſtus Chriſtoph.* et *Phil. Lud.* et *Ge. Lud. Boehmeri, Chriſtianus Frid. Boernerus, Ge. Diet. Bohmius, Laur. Bohnerus, Aug. Bohſius,* (vulgo *Talander*) *Io.* et *Lud. Boiuinii, Abr. du Bois, Ant. Bordazarius, Andreas Borrichius, Io. Bapt. du Bos, Petr. Boſchius, Bougeant, Io. Bouhierius, Boulainvillierius, Bouquoi, Lud. Bourgetus, Carolus Boyle, Petr. Adolphus Boyſenius, Rob. Bradley, Mich. Chriſtianus Brandenburgius, Io. Bapt. Braſchius, Io. Braunius, Io. Gottfr. Brendelius, Elias Brennerus, Enno Rud. Brenneyſenius, Chr. Breithaupt, Io. Iac. Breitingerus, Ge. Baſilius Brinckmannus, Io. Th. Brinius, Marianus Brockius, Iac. Bruckerus, Franc. Ern. Bruckmannus,*

Petrus

Petrus le Brun, *Chriſtianus Bruningius*, *Io. Sal. Brunquellius*, *Franc. Bruyſius*, *Sam. Frid. Bucherus*, *Io. Gottfr.* et *Andr. Elias Buchneri*, *Chriſtianus Gottl. Buderus*, *Georgius Bullius*, *Io. Ludolphus Bunemannus*, *Io. Steph. Burgermeiſterus*, *Io. Frid. Burgius*, *Io. Phil. Burggrauius*, *Pet Chriſtoph.* et *Io. Chriſtianus Burgmannus*, *Petrus Burmannus* iunior, *Petr. Buſchius*, *Caſp. Buſſingius*, *Dan. Sigm. Buttnerus*, *Io. Andreas Budſtettus*, *Io. Chriſt. Buxbaumius*, *Henr. Io. Bytemeiſterus*, *Io. Henr. Callenbergius*, *Marius Callinus*, *Archibaldus Campbellus*, *Franc. Dion. Camuſatus*, *Car. Hildebr. Canſteinius*, *Iſraël Theophilus* (antea *Iacob Gottlieb*) *Canzius*, *Dominicus* et *Io. Bapt. Capaſſi*, *Claud. Capperonerius*, *Iac.* et *Paulus Theod. Carpouii*, *Io. Bened. Carpzouius*, *Ant. Caruallus de Coſta*, *Io. Frid. Caſſebohmius*, *Rob. Caſtellus*, *Adr. Cattenburgius*, *Dom. Catrou*, *Remigius Ceillerius*, *Andr. Celſius*, *Phil. Cerſius*, *Io. Chamberlayne*, *Eduardus Chandlerus*, *Armandus de la Chapelle*, *Henr. Chatelajn*, *Edm. Chisbullius*, *Franc. Timoleon Choiſi*, *Mart.* et *Io. Mart. Chladenii*, *Io. Frid. Chriſtius*, *Thomas Chubbius*, *Io. Chriſtianus Claprothius*, *Dan. Clericus*, *Io. Chriſtianus Clodius*, *Sam. Cocce-*

ius, Io. Chriſtoph. Colerus, Nic. Coletus, Mich. de Collibus, Ant. Collinus, Dominicus de Colonia, Franc. Car. Conradus, Io. Bapt. Coraccianus, Darianus Corneius, Adamus Correius, Io. Frid. Cotta, Pet. Franc. Courayerius, Io. Vlr. Cramerus, Sam. Crellius, Bernh. Seb. Cremerus, Th. Crenius, Io. Marius Creſcimbenus, Creuierius, Gerh. Croeſius, Chriſtianus Aug. et *Magnus* et *Theod. Cruſii, Rich. Cumberlandus, Lucas Cuperus, Petrus Cuſtantius, Ioan. Cyprianus, Dauid Czuittingerus, Nic. Cyrillus, Ge. Chriſtoph. Dachſelius, Io. Dartius, Theod. Daſſouius, Io. Phil. Dattius, Patricius Delany, Franc. Deſeine, Bernh. Deſirantius, Des Maizeaux, Franc. Seraphinus Regnerius Deſmarais, Ge. Dethardingius, Wilh. Deurhoſius, Herm. Deuſingius, Gottfr. Dewerdeckius, Io, Diecmannus, Io. Conr. Dippelius, Iuſtus Chriſtoph. Dithmarus, Humfr. Dittonus, Io. Alex. Doederlinius, Io. Gabr. Doppelmayerus, Io. Doppertus, Andr. Iulius Dornmeierus, Io. Chriſtoph. Dornius, Io. Driebergius, Gerh. Corn. Drieſchius, Ant. Drieſſenius, Iac. Duchatius, Raym. Duellius, Iac. Duglaſius, Gabr. Dumontius, Dan. Duncanus, Dauid et Vrſinus Durandi, Io. Ge. Duuernoy, Chriſtianus*

Ebelin-

Ebelingius, *Adamus Ebertus*, *Iac.* et *Laur. Echardi*, *Tob: Eckhardus*, *Conr. Eckius*, *Seb. Edzardus*, *Io Aug. Egenolfus*, *Andr.* et *Bonif. Henr. Ehrenbergeri*, *Ge. Chriſtianus Eilmarus*, *Io. Iuſtus Einemius*, *Io. Balth. Elendius*, *Rich. Ellyſius*, *Io. Herm. Elswichius*, *Io. Wilh. Engelbrecht*, *Henr. Aſcanius* et *Herm. Chriſtoph. Engelkenii*, *Car. Gottfr. Engelſchallius*, *Io. Enſius*, *Chriſtianus Henr. Erndtelius*, *Io. Henr.* et *Io. Aug. Erneſti*, *Andr. Chriſtianus Eſchenbachius*, *Balth. Frid. Eskuchius*, *Io. Ge. Eſtor*, *Mich. Ern. Ettmullerus*, *Felix Euelius*, *Wilh. Ern. Ewaldus*, *Chriſt. Wilh. Eybenius*, *Elias Mart. Eyringius*, *Io. Andr. Fabricius*, *Io. Iuſtus Fabſius*, *Germanus de la Faille*, *Dauid Fasmannus*, *Hier. Feiioo*, *Alb. Feldenius*, *Ioach. Frid. Fellerus*, *Franc. de Salignac Fenelonius*, *Io. Ferreras*, *Chriſtianus* et *Chriſtianus Ioan. Feuſtelii*, *Io. Henr. Feuſtkingius*, *Io. Iac. Fickius*, *Chriſtianus Mich. Fiſchbeckius*, *Erdm. Rud. Fiſcherus*, *Lud. Melch. Fiſchlinus*, *Io. Laur. Fleiſcherus*, *Spiritus Flechierius*, *Guil. Fleetwodus*, *Io. Adamus Fleſſa*, *Mich. Foertſchius*, *Bern. Fontenellius*, *Io. Henr. Foppius*, *Ioan. Foſterus*, *Iac. Aug. Franckenſteinius*, *Bern.* et *Dan.* et *Gotth. Aug. Franckii*, *Langletus*

Freſnoius, *Hier* *Freyerus*, *Io. Anaſtaſius* *Freylingshauſenius*, *Frid. Gotth. Freytagius*, *Elias* et *Io. Ge.* et *Alb. Frickii*, *Io. Friderici*, *Io. Leonh. Friſchius*, *Mart. Friſius*, *Io. Nic. Frobeſius*, *Io. Adolphus Frobnius*, *Io. Caſp. Funccius*, *Steph. Furmontius*, *Car. Wilh. Gaertnerus*, *Ant. Gallandus*, *Ambroſius Gardeboſcius*, *Pius Nic. Garellus*, *Franc. Gaſtrelius*, *Ant. Gauinus*, *Io. Gauppius*, *H. Gautierius*, *Brandanus Henr.* et *Io. Lud. Leuinus Gebhardi*, *Ge. Chriſt. Gebauerus*, *Lambertus Gedickius*, *Io. Conr. Geiſthirtius*, *Dominicus Georgius*, *Iac. Frid.* et *Chriſtianus Sigism. Georgii*, *Chriſtianus Gerberus*, *Dan.* et *Henr. Walth. Gerdeſii*, *Io. Georgius Geretus*, *Ephr.* et *Lud. Gerhardi*, *Barth. Germonius*, *Geruaſius*, *Ioan.* et *Andr. Sam. Geſneri*, *Petrus Giannonius*, *Balth. Gibertus*, *Edm. Gibſonus*, *Hiacynthus Gimma*, *Frid. Gladouius*, *Iuſtus Mart. Glaeſenerus*, *Adamus Frid. Glafey*, *Io. Andr. Gleichius*, *Io. Zach. Gleichmannus*, *Gottfr. Gleitsmannus*, *Ioh. Wilh. Goebelius*, *Andr. Ottomarus Goelickius*, *Andr. Goepelius*, *Gabr. Wilh. Goettenius*, *Frid. Lebr.* et *Ge. Henr.* et *Zach. Goezii*, *Io. Dan. Gohlius*, *Chriſtianus Goldbachius*, *Ge. Lud. Goldnerus*, *Ant. Franc. Gorius*, *Frid. Gotth. Gotterus*, *Gottf.* *Gottſch-*

Gottſchlingius, Io. Ern. Grabius, Io. Grammius, Guido Grandi, Guil. Iac. Graueſandius, Ignatius Hyacinthus Amatus Graueſonius, Ianus Vinc. Grauina, Io. Gottfr. Gregorii, (vulgo *Meliſſantes,*) *Auguſtinus* et *Io. Henr. Griſchouii, Io. Auguſtinus Groebelius, Gabr. Groddeckius, Abr. Gronouius, Ignatius Groppius, Sam. Groſſerus, Io. Dan. Gruberus, Mart. Grulichius, Io. Ern. Grundlerus, Chriſtianus Grundmannus, Chriſtianus Vlr. Grupius, Henr. Phil. Gudenius, Val. Ferd. Gudenus, Io. Guntherus, Io. Mich. Guthierius, Nic. Haaſius, Laur.* et *Io. Georgius Hagemanni, Io. Caſp. Hagenbuchius, Herm. Ioach. Hahnius; Io. Bapt. Haldius, Frid. Andr. Hallbauerus, Alb. Hallerus, Io. Ge. Hamannus, Ge. Alb.* et *Ge. Erh.* et *Laur. Andr. Hambergeri, Mart.* et *Gottfr. Beni. Hanckii, Phil. Frid. Hanius, Io. Lud. Hannemannus, Mich. Gottl. Hanſchius, Petrus Hanſſenius, Marcus Hanſizius, Eilhardus Folcartus Harckenrothius, Io. Chriſtoph. Harenbergius, Io. Adolphus Hartmannus, Io. Matthias Haſius, Eberh. Dau. Hauberus, Chriſtoph. Hauptius, Chriſtianus Aug. Hauſenius* vterque, *Tho. Hearnius, Io. Chriſt.* et *Io. Ern. Hebenſtreitii, Gottfr. Hechtius, Phil. Hecquetus,*

 Beni.

Beni. Hederichius, Io. Heimreichius, Henr. Heiſſenius, Io Laur. Helbigius, Io. Henr. Helberus, Tib. Hemſterhuſius, Io. Frid. Henckelius, Henr. Henninges, Matthaeus Henry, Car. Guſt. Heraeus, Leonh. Dau. Herrmannus, Io Dan. Herrenſchmidius, Io. Frid. Hertelius, Io. Henr. Heucherus, Ge. Frid. Heupelius, Io. Mich. Heuſingerus, Io. Heynius, Henr. Hildebrandus, Io Gottl. Hillingerus, Paulus Chriſtianus et *Sim. Paul. Hilſcheri, Beni. Hoadlius, Andr. Adamus Hochſtetterus, Io Lud Hockerus, Io. Conr. Steph. Hoellingius, Paulus Chriſtoph. Hoepfnerus Gottfr.* et *Io. Adolphus* et *Io. Maur.* et *Adolphus Frider.* et *Io. Wilh.* et *Car. Gottlobius Hoffmanni, Dan. Frid. Hobeiſelius, Andr. Hoierus, Lud. Holbergius, Dau. Hollatius, Sam. Chriſt Hollmannus, Io. Frid. Hombergius, Io. Chriſt Hommelius, Taco Haio* et *Io. Honerti,* Baro *Hontanus, Io. Ge. Hoobhanius, Dau. Hoogſtratanus, Guil. Hooperus, Io. Gottl. Hornius, Petrus Horrebowius, Petrus Horreus, Io. Iac.* et *Io. Henr. Hottingeri, Nic. Amelotus de la Houſſaie, Zach.* et *Io. Iacobus Huberus, Philibertus Hueberus, Io. Iac Huldricus, Chriſtianus Frid. Hunoldus,* (vulgo *Menantes*) *Franc.* et *Tho. Hutchinſoni, Henr. Huyſſenius, Dan. Ern.* et *Paulus Ern.* et *Io. Theod. Iablonskii, Petrus Iaenichius, Frid Iannotius, Dan. Frid. Ianus, Iſ. Iaquelot, Io. Iarckius, Steph.*

Iauorſ-

Iauorskius, *Io Adamus Ickſtatt*, *Samuel Iebbius*, *Gottlob Frid.* et *Gottlob Aug. Ienichii*, *Io. Ienſius*, *Conr. Ikenius*, *Io Ge. Iochius*, *Io.* et *Rich. Iohnſonus*, *Chriſtianus Gottlibius Ioecherus*, *Petrus Ioncurtius*, *Paulinus a S. Ioſepho*, *Wilh. Irhouius*, *Iac. Chriſtoph. Iſelius*, *Ioſephus de l'Isle*, *Chriſtianus* et *Ioannes Iunckeri*, *Engelbertus Kaempferus*, *Io.* et *Wig. Kahleri*, *Lud. Mart. Kahlius*, *Io Kanoldus*, *Io. Erh. Kappius*, *Bernh. Pet. Karlius*, *Io. Wenc. Kaſchubius*, *Ge. Iac. Kebrius*, *Wilh. Andr. Kellnerus*, *Diet. Herm. Kemmerichius*, *Frid. Ern.* et *Frid. Gottl. Kettneri*, *Henr. Ern.* et *Chriſtianus Wilh. Keſtneri*, *Io. Rud. Kieslingius*, *Io. Henr. Kinderuaterus*, *Guil.* et *Petrus Kingii*, *Chriſtfr. Kirchius*, *Ge Guil Kirchmaierus*, *Io. Chriſtianus Kirchmeierus*, *Henr. Klauſingius*, *Io. Klefeckerus*, *Io. Chriſtianus Klemmius*, *Io. Chriſtianus* et *Chriſtian. Gottl.* et *Corn. Diet.* et *Iac. Kochii*, *Io. Chriſtoph. Koecherus*, *Sam. Koeleſerius*, *Henr. Koehlerus*, *Val. Koenigius*, *Andr. Lud. Koenigsmannus*, *Dau. Henr. Koepkenius*, *Balth. Koepkius*, *Nic. Koeppenius*, *Chriſtianus Koerberus*, *Io. Pet.* et *Fr. Theod. Kohlii*, *Gottf. Kohlreiſius*, *Sebaſt.* et *Chriſtianus Kortholti*, *Ren. Andr. Kortumius*, *Alb. Ioach. Krackewizius*, *Io. Melch.* et *Ge. Wolfg. Kraftii*, *Gottlob Kranzius*, *Io. Gottl. Krauſius*, *Ge. Nic. Kriegkius*, *Io. Abr.* et *Io. Henr. Kromayeri*, *Chriſtianus* et *Car.*

Frid. Krumbholzii, Io. Chriſt. Kruſikius, Io. Phil. Kuchenbeckerus, Io. Baſilius Kuchelbeckerus, Io. Gottfr. Lackemacherus, Ad. Henr. Lackmannus, Iac. Laderchius, Bern. Andr. Lama, Lamberti, Bernh. et *Franc.* et *Guil.* et *Ioan. Lamii, Frid. Adolphus Lampius, Greg. Langemackius, Chriſtianus Langhanſius, Io. Mich.* et *Io. Chriſtianus* et *Gottfr.* et *Io. Ioach.* et *Car. Henr. Langii, Ioſephus Lanzonus, Nathan. Lardnerus, Enan. Larramendius, Ign. Laubruſſelius, Laurierius, Dominicus Lazzarinus, Io. Henr. Lederlinus, Frid. Leenhofius, Ant. Leeuwenhoeckius, Io. Chriſtianus* et *Io. Iac.* et *Petr. Ambr. Lehmanni, Io. Henr. Leichtius, Roſinus Lentilius, Io. Dau. Leonhardus, Achilles Dan.* (y) *Leopoldus, Chriſt. Pol. Leporinus, Frid. Chriſt. Leſſerus, Chriſt. Leonh. Leuchtius, Io. Ge. Leutmannus, Io. Lewis, Melch. Leydeckerus, Polyc. Leyſerus, Ferd. Helfr.* (z) *Lichtſcheid, Io. Ge. Liebknecht, Mich. Lilienthalius, H. P. de Limiers, Io. Lud. Lindhammerus, Herm. Vlr. Lingenius, Car. Linnaeus, Seuerinus Lintrupius, Io. Chriſtoph. Liſchwizius, Io. Wilh. Lithius, Eugenius Gerh. Lobius, Hier. Lobo, Mich.*

(y) Doctus caecus. Vid. Poecile T. I. p. 162. 191. 231. De eodem vid. *Kohlii* Noua literaria anni 1734. p. 776. et 825. itemque *Strodtmanni* Hiſtoria literatorum nunc viuentium P. IX. p. 175. ſqq.

(z) Vita eius vid. in *Coleri* Biblioth. Theol. T. VI. p. 1103. ſq.

Mich. Frid. Lochnerus, *Chriſtianus* et *Chriſtoph. Wilh.* et *Em. Chriſt. Loeberi*, *Frid. Sim. Loeflerus*. *Io. Chriſtianus Loerſius*, *Io. Caſp.* et *Mart. Gotth. Loeſcheri*, *Lomerus*, *Iac. le Long*, *Iac Longeualius*, *Io. Dan. Longolius*, *Io. Iuſtus Loſius*, *Io. Georgius Lotterus*, *Moſes Lowmannus*, *Frid. Lucae*, *Gottfr. Ludouici*, *Chriſtianus Ludwig*, *Io. Iac. Lungershauſius*, *Io Chriſtianus Lunigius*, *Franc. Iul. Lutkenius*, *Pol Lyſerus*, *Henr. Lyſius*, *Tho. Madoxius*, *Mabiſius*, *Greg. Maianſius*, *Dan. Maichelius*. *Io. Burc. Maius*, *Mich. Maittairius*, *Euſtachius Manfredus*, *Io. Iac. Mangetus*, *Io Marangonus*, *Alex. Marcellus*, *Alex. Marchettius*, *Proſper Marchandus*, *Ierem. Marcklandus*, *Franc. Marianus*, *Bernh. Walth.* et *Paulus Iac. Marpergeri*, Comes (α) *Marſiglius*, *Edmundus Martenius*, *Aug Bruzenius de la Martiniere*, *Mart. Martinez*, *Dau.* et *Eman.* et *Iac. Martini*, *Iac. Marſollierius*, *Henr Maſcampius*, *Gottf. Maſcouius*, *Hector Gottfr. Maſius*, *Io.* et *Sam. Maſſoni*, *Paulus Aemilius de Mauclere*, *Petrus Lud. Maupertius*, *Io. Bapt. Mazinus*, *Rich. Meadius*, *Dauid. Frid. Megerlinus*, *Marcus Meibomius*, *Car. Meichelbeckius*, *Gerh.*

(α) Hic *Ludouicus Ferdinandus*, *Comes de Marſigli*, extra ordinem nominandus erat. Nam et dux bellicus, et ſcriptor eximiorum operum, et Maecenas ipſo illo vetere Maecenate maior, fuit. Vita eius exſtat in *Actis erud.* 1733. p. 282. ſqq.

Gerh. et *Ioach.* et *Ioan. Gottfr. Meieri, Herm. Adolphus Meinderſius, Conr. Mellus, Iac. Mellenius, Seb. Mellus, Frid. Otto Menckenius, Balth. Menzerus, Frid. Menzius, Io. Chriſtoph. Meurerus, Io. Gerh. Meuſchenius, Io.* et *Leuinus Meyeri, Io. Henr.* et *Chriſt. Bened.* et *Io. Georgius Michaëlis, Petrus Angelus Michelottius, Conierius Midletonus, Lud. Chriſt. Miegius, Ioſephus Emanuel Miniana, Ad. Erdm. Mirus, Maxim. Miſſonius, Io.* et *Dan. Guil. Molleri, Bern. de la Monnoye, Tho. Morganus, Ioach. Morgenwegius, Io. Iac. Moſerus, Dion. Moſquera, Iuſtus Chriſtoph. Motſchmannus, Ant. Hudartus Mottheus, Walterus Moylius, Laur.* et *Io. Ioach.* et *Io. Seb.* et *Aug. Frid.* et *Iac. Frid.* et *Io. Henr.* et *Io. Sam. Mulleri, Chriſtianus Mundenius, Guil. Musgrauius, Mart. Muſigius, Petr. Muſchenbroeckius, Guil. Muylenius, Io. G. Muyſius, Io. Chriſtoph.* et *Io. Henr. Mylii, Phil. Naudaeus, Petrus Needhamus, Ioach. Negelein, Salomo Negri, Chriſtianus Nettelbladtius, Dau. Nerreterus, Io. Chriſtianus Neu, Ern. Frid. Neubauerus, Frid. Chriſtianus Neuburius, Io. Iac. Neuboldus, Io. Ge. Neukirchius, Caſp. Neumannus* iunior, *Erdm. Neumeiſterus, Henr. Ge. Neusſius, Io. Car. Newenius, Io. Nicaſtrius, Io. Petrus Niceronius, Guil. Nicholſonus, Io. Bartholdus Niemeierus, Bern. Nieuwentytius, Ge. Nitſchius, Iac.*

Frid.

Frid. et *Io. Arn.* et *Rud. Aug. Noltenii*, *Nic. Nonnenius*, *Georg. Andr. Nordbergius*, *Nic. Nurrius*, *Io. Phil. Odelemius*, *Ge. Lud. Oederus*, *Io. Oldermannus*, *Io. Gottfr.* et *Io. Gottlieb* et *Io. Chriſtoph. Olearii*, *Oliuetus*, *Claudius Matthaeus Oliuierius*, *Magnus Dan. Omeiſius*, *Ioach. Oporinus*, *Io. Ern. Elias Orſyraeus*, *Peregrinus Ant. Orlandinus*, *Ioſ. Aug. Orſi*, *Io. Chriſtoph. Ortlobius*, *Aluarus Nouia Oſorius*, *Io. Frid. Oſterwaldus*, *Franc. Maria Ottierius*, *Io. Bapt. Ottius*, *Franc. Oudendorpius*, *Caſim. Oudinus*, *Gerh. Outhouius*, *Io. Outreinius*, *Io. Frid. Guil. Pagenſtecherus*, *Io. Ge. Palmius*, *Io. Phil. Palthenius*, *Ericus Pantoppidanus*, *Nic. Comnenus Papadopolus*, *Philibertus Papillonius*, *Iſaacus Papinus*, *Pet. Sigism. Papius*, *Damianus* (z) *Paraſceuas*, *Ge. Paſchius*, *Petrus Maria Paſſerinus*, *Paulus Pater*, *Io. Corn. de Pauw*, *Franc. Peckius*, *Paulus Pedruſius*, *Caeſar Pegorierius*, *Pelloutierius*, *Io. Frid. Pentherus*, *Em. Pereira*, *Io. Georg. Pertſchius*, *Paulus Pomianus Peſarouius*, *Frid. Vlr. Peſtelius*, *Io. Wilh. Peterſenius*, *Car. Frid. Pezoldus*, *Tob. Pfannerus*, *Ge. Mich. Pfefferkornius*, *Dan. Pfeffingerus*, *Io. Gottlobius Pfeiferus*, *Car. Irenaeus Chaſtel. de St. Pierre*, *Henr. Pippingius*, *Homobonus Piſo*, *Ge. Tob.* et *Wilh. Frid. Piſtorii*, *Sam. Pitiſcus*, *Io. Andr. Planerus*,

(z) Sinopenſis: quae et Diogenis Cynici fuit patria.

nerus, *Iac. Plantierius*, *Chriſt. Frid. Plathnerus*, *Io. Zach. Platnerus*, *Petrus Poiretus*, *Ioan. Polenus*, *Alex. Politus*, *Ericus Pontoppidanus*, *Alex. Pope*, *Car. Porreus*, *Ioan. Caſp. Poſnerus*, *Ioan. Potterus*, *Ephr. Praetorius*, *Ge. Conr.* et *Io. Vlr. Pregizeri*, *Wolfg. Caſp. Prinzius*, *Imman. Proeleus*, *Eſaias* et *Frid. Eſaias Pufendorfii*, *Abr. Pungelerus*, *Chriſtoph. Pylius*, *Io. Iac. Quandtius*, *Iac. Quetiſius*, *Iuſtus Gotthardus* et *Iuſtus Gottfr. Rabeneri*, *Ge. Chriſtoph. Ferd. Raeſewizius*, *Ge. Mart. Raidelius*, *Andr. Mich. Ramſay*, *Bernh. Raupachius*, *Wilh. Readingius*, *Car. Otto Rechenbergius*, *Io. Leonh Reckenbergerus*, *Petrus Regis*, *Elias Caſp. Reichardus*, *Tobias Iac. Reinharthus*, *Herm. Sam. Reimarus*, *Henr. Gottl Reimius*, *Io. Guſtauus Reinbeckius*, *Io. Frid.* et *Laur.* et *Mich. Henr.* et *Conr. Frid. Reinhardi*, *Petrus Relandus*, *Euſebius Renaudotius*, *Erh. Reuſchius*, *Ier. Frid. Reuſſius*, *Ant. dos Reys*, *Georg. Henr. Ribouius*, *Chriſtianus Gottlibius Riccius*, *Io. Richardſonus*, *Barthol. Chriſt. Richardus*, *Chriſt. Frid.* et *Ge. Gottlobius* et *Ge. Frid. Richteri*; *Ge. Conr Riegerus*, *Eucharius Gottlibius Rinckius*, *Ioan. Balth. Ritterus*, *Io. Rizettus*, *Nic. Robinſonus*, *Mich. de la Roche*, *Ioſephus Rodriquez*, *Ge. Paulus Roetenbeccius*, *Iul. Bernh. Rohrius*, *Io. Wilh. Roliſius*, *Car. Rollinus*, *Reinh. Henr. Rollius*, *Io. Gotthelfius* et *Chriſtianus Gottfr. Roſae*, *Mich. Roſſalius*, *Io. Car. Roſtius*,

Roſtius, *Arn. Rotgerſius*, *Eberh. Rud. Rothius*, *Frid. Rotſcholzius*, *Abr. Ruchatius*, *Olaus Rudbeckius* filius, *Frid. Rudolphi*, *Io. Chriſtoph. Rudigerus*, (vulgo *Clarmundus*,) *Car. de la Rue*, *Petrus Simon Ruhaltus*, *Ruilleus*, *Theodoricus Ruinartus*, *Iuſtus Weſſelus Rumpaeus*, *Io. Reinh. Ruſius*, *Mich. Chriſtianus Rusmeierus*, *Io. Iac. Ryſſelius*, *Iac. Saauedra*, *Lud. Salazarius*, *Georgius Sale*, *Alb. Henr. Sallengrius*, *Franc. Salmonius*, *Io. Salzmannus*, *Bernh. Sandenius*, *Rob. Sanderſonus*, *Theod. Santuortius*, *Io. Sartorius*, *Nic. Saunderſonus*, *Ioſ. Ant.* et *Chriſtoph. Saxii*, *Carolus Schaaſius*, *Io. Mart. Schamelius*, *Henr. Scharbau*, *Gottfr. Balth. Scharfius*, *Io. Iac. Schatzius*, *Io. Gottfr. Schaumburgius*, *Chriſtoph. Steph. Scheffelius*, *Chriſtianus Lud. Scheidius*, *Io. Ge. Schelhornius*, *Io. Tilem. Schenckius*, *Io. Dan. Schieferdeckerus*, *Io. Ge. Scherzius*, *Io. Iac.* et *Io. Caſp. Scheuchzerus*, *Iulius Carolus Schlaegerus*, *Chriſtian. Lud. Schlichterus*, *Io. Iac. Schmauſius*, *Mart. Schmeizelius*, *Sigiſm. Schmiderus*, *Io. Henr. Schminckius*, *Bened.* et *Franc. Schmirii*, *Beni. Schmolckius*, *Io. Fridem.* et *Dan. Schneideri*, *Chriſtoph. Wilh. Schneierus*, *Io. Dan. Schoepflinus*, *Chriſtianus Schoetgenius*, *Henr. Scholzius*, *Ionas Conr.* et *Io. Henr. Schrammii*, *Io. Dau. Schreberus*, *Io. Frid.* et *Ge. Chriſtoph. Schreiberi*, *Io. Frid.* et *Io. Ioach. Schroederi*, *Ge. Frid. Schroeerus*, *Sam. Schukfordus*, *Io.*

Iac.

Iac. Schudtius, *Ant. Schultingius*, *Io. Schulzius*, *Henr. Aug. Schumacherus*, *Io. Gottfr. Schupartus*, *Mart. Schurigius*, *Henr. Leonh. Schurzfleiſchius*, *Frid. Wilh.* et *Otto Frid. Schuzii*, *Phil. Balth. Schuzius*, (dictus *Simoldus*,) *Gottfr. Schwarzius*, *Herm. Schynius*, *Io. Henr. Seelenius*, *Io. Andr. Segnerus*, *Chriſtoph. Matth. Seidelius*, *Io. Chriſtianus Seizius*, *Theod.* et *Gottfr. Sellius*, *Deodatus Semius*, *Henr. Chriſtianus Senckenbergius*, *Ge. Serpilius*, *Iac. Hyacinthus Serrius*, *Wilh.* et *Tho. Sherlokii*, *Vrb. Gottfr. Siberus*, *Chriſtianus Ern. Simonetti*, *Io. Simonis*, *Io. Phil.* et *Gottlieb Sleuogtii*, (*) *Sloanius*, *Rich. Smalbrokius*, *Dau. Solbrigius*, *Io. Bapt. Sollerius*, *Frid. Wilh. Sommerus* ſiue *Sommersbergius*, *Steph. Soucietus*, *Moſes du Soul* ſiue *Solanus*, *Eman. Caietanus Souſa*, *Io. Sparwenfeldius*, *Otto Sperlingius*, *Iac. Staalkopfius*, *Thom. Stakhuſius*, *Io. Frid. Stapferus*, *Io. Frid.* et *Chriſtian. Henr.* et *Chriſtoph. Starkii*, *Rich. Steelius*, *Io. Steuenſius*, *Ant. Steyererus*, *Io. Balth. Adolphus Steinwehrius*, *Io. Steenbuchius*, *Io. Engelhardus Steuberus*, *Georg. Stieberus*, *Chriſtian. Stieffius*, *Andr. Ant. Stiernmannus*,

(*) Nuper praeſes Societ. Regiae ſcient. Londin. Nomen ei eſt *Hans Sloane.* Caue autem *Hans* illud reddas *Ioannes.* Eſt namque nomen Hibernicum (Hibernus autem patria eſt *Sloanius*,) non ſignificans *Ioannem.* Docetur hoc in *Biblioth. raiſ.* T. III. p. 131.

nus, *Chriſtian. Stockius*, *Paulus* et *Chriſt. Gottl.* et *Ern. Stockmanni*, *Gottlieb Stollius*, *Io. Storchius*, *Io. Phil. Storrius*, *Phil. Stoſchius*, *Dan. Straehlerus*, *Io. Ant. Strubbergius*, *Dau. Ge. Strubius*, *Frid. Strunzius*, *Frid. Gottl.* et *Io. Iulius Struuii*, *Io. Sam. Strykius*, *Io. Strypius*, *Andr. Stubelius*, *Io. Henr. Stuſſius*, *Guil. Surenhuſius*, *Io. Dan. Sucouius*, *Dan. Superuillius*, *Eugenius Petrus Surbeckius*, *Ioan. Swammerdammus*, *Eman. Swedenborgius*, *Ionathan. Swiftius*, *Swindenius*, *Steph. Swizerus*, *Eman. Telleſius de Sylua*, *Petrus Taiſandius*, *Sylueſter Tappius*, *Herm. Frid. Teichmeierus*, *Ant. Teiſſerius*, *Mich. Tellierius*, *Petr. Terpagriug*, *Terraſonus*, *Sam. Chriſtian.* et *Chriſtian. Andr. Teuberi*, (*) *Theophanes*, *Gottfr. Thomaſius*, *Gottfr. Tilgnerus*, *Wilh. Tilly*, *Matthaeus Tindalius*, *Aug. Tittelius*, *Nic. Toinardus*, *Io. Tolandus*, *Euſeb. Gonzalez de Torres*, *Tormodus Torfaeus*, *Franc. Tortus*, *Ioſ. Trappius*, *Ioh. Phil. Treiberus*, *Ioach. Trellundius*, *Gottl. Sam. Treuerus*, *Io. Phil. Treunerus*, *Io. Tribbechouius*, *Io. Wolfg. Trierius*, *Bernh. Triuiſanus*, *Abr. Trommius*, *Wilh. Turckius*, *A. Turonius*, *Leonhardus Twells*, *Io. Gottfr. Tympius*, *Valentinus du Val*, *Vallemontius*, *Virginius Valſechius*, *Herm. Venema*, *Ge. Venzky*, *Iſaacus*

(*) Archiepiſcopus Nouogrodenſis.

cus Verburgius, Io. Mich. Verdrieſius, Iac. Vernetus, Alb. Meno et *Phil. Theod. Verpoortennius, Renatus Aubertus Vertotius, Io. Chriſtoph. Vetterus, Zach. Conr.* et *Io. Frid. Vffenbachii, Erdm. Vhſius, Alph.* et *Io. Vignolii, Ioſ. Franc. Villeforius, Ge. Andr. Vinholdus, Pet. Franc. a conceptione B. Virginis, Io. Iac. Vitriarius, Horatius Vitringa, Steph. Vitus, Chriſtianus Theoph. Vngerus, Gottfr. Vockerodtus, Io.* et *Franc. Ern. Voigtius, Sam. Vrlſpergerus, Theod. Chriſtoph. Vrſinus, Io. Ant.* et *Ioſ. Rochus Vulpii, Io. Ge. Wachterus, Ge. Wadius, Chriſtfr. Waechtlerus, Andr. Ge. Waehnerus, Gottfr. Wagnerus, Io. Frid. Wahlius, Io. Ge. Walchius, Waleſſius, Ge. Wallinus, Herm.* et *Wilh. Wallius, Io. Gottfr.* et *Aug. Frid.* et *Io. Georg.* et *Sam. Waltheri, Io. Wardus, Ioſephus Waſſius, Dan. Waterlandus, Imm. Weberus, Io. Adolphus Wedelius, Ioach. Weickmannus, Chriſtian. Weidlingius, Io. Ioach. Weidnerus, Io. Mich. Weinrichius, Ieſ. Frid. Weiſſenbornius, Chriſtianus Weiſius, Eduardus Wellſius, Io. Chriſtoph. Wendlerus, Paulus Gottlibius Werlhofius, Dan. Gottfr. Wernerus, Arn. Weſenfeldius, Io. Weſſelius, Io. Ortwinus Weſtenbergius, Io. Caſp.* et *Andr.* et *Ern. Ioach.* et *Ge. Weſtphalii, Io. Iac. Wetſtenius, Io. Caſp. Wezelius, Guil. Whiſtonus, Io. Chriſtoph. Wichmanshauſius, Io. Bern.* et

Frid.

Frid. Wideburgius, *Io. Henr. Wiglebius*, *Chriſtianus Wilduogelius*, *Abr. Wielingius*, *Sam. Frid. Willenbergius*, *Chriſt. Frid.* et *Chriſt. Gotth. Williſchii*, *Henr. Wilſonus*, *Io. Frid.* et *Io. Diet. Winckleri*, *Io. Iac. Witterus*, *Dan. Wittenbachius*, *Franc. Wockenius*, *Franc. Woergerus*, *Marcus Woeldickius*, *Petrus Wolfartus*, *Io. Henr. Wolfius*, *Wilh. Wollaſtonus*, *Chriſtoph. Wollius*, *Chriſtoph. Woltereckius*, *Io. Woodwardus*, *Tho. Woolſtonus*, *Guil. Wottonus*, *Io. Frid. Wuchererus*, *Io. Wulferus*, *Io. Phil. Wurtzelbau*, *Henr. Wyermarſius*, *Ioan. Hier. Zanichellius*, *Aug. Frid. Zanthierius*, *Otto Phil. Zaunſchlifferus*, *Bernh. Zechius*, *Chriſtoph. Henr. Zeibichius*, *Io. Conr. Zeltnerus*, *Apoſtolus Zenus*, et eius frater, *Petrus Catharinus Zenus*, *Iac. Henr. Zerneckius*, *Io. Caſp. Zeumerus*, *Barthol. Ziegenbalgius*, *Io. Wilh. Zieroldus*, *Iac.* et *Io. Liborius Zimmermanni*, *Io. Iac. Zinckius*, *Nicolaus Ludouicus Zinzendorfius*, Comes, *Io. Henr. Zopfius*, *Petrus Zornius*, *Io. Ehrenfr. Zſchackwizius*, *Lotharius Zumbachius*. Ohe, iam ſatis eſt. Haud paucos, imo plurimos, a me omiſſos eſſe, (nam conquirendi me capiebat ſatietas,) ſcias, lector, et ſimul cogites, quanto verius noſtra, quam (*) Salomonaea, aetas vocari poſſit polygraphica.

(*) Cohel. XII. 12.

LXXII. Praecipuum vero noſtri ſaeculi decus ſunt ſcriptores purpurati, CLEMENS (*a*) XI. et BENEDICTVS (*b*) XIII. et (*) XIV. Papae, ANNIBAL (*c*) ALBANVS, CORNELIVS (*d*) BENTIVOLVS, ANGELVS MARIA (*e*) QVIRINVS, IOSEPHVS MARIA (*f*) THO-

(*a*) Huius *Opera omnia* in Germania coniunctim ſunt recuſa Francofurti 1729. Quae editio recenſetur a *Colero Biblioth. Theol. T. V. p. 399. ſqq.* qui et indicat, vbi ſingulorum Romanae editiones recenſeantur in *Actis eruditorum*. Vid. et *Pfaffii* Hiſt. lit. Theol. T. III. p. 365. Vitam huius Papae literariam expoſuit *Lamius* in Memorabilibus doctorum Italorum noſtri ſaeculi p. 33. ſqq.

(*b*) Vitam eius exhibet *Lamius* in Memorabilibus modo laudatis p. 1. ſqq. Infra cap. VII. §. 27. numeratur inter huius ſaeculi polygraphos.

(*) Huius de beatificatione et canonizatione opus quatuor voluminum recenſetur copioſe in *Actis eruditorum* 1740. p. 577. ſqq. 1741. p. 12. ſqq. et p. 433. ſqq. et 1742. p. 145. ſqq. Alterum eius opus duorum voluminum de feſtis, Italico prius, deinde Latino ſermone editum deſcribitur in *Gel. Zeit.* 1741. p. 769. et 1745. p. 450.

(*c*) Editor operum patrui ſui, *Clementis XI.* cuius et *Vitam* compoſuiſſe videtur.

(*d*) Vid. *Acta erud.* 1731. p. 122. et *Biblioth. Italique* T. XVII. p. 291. ſq. et *Gelehrte Zeit.* 1734. p. 923. ſq.

(*e*) Gerit hic nunc praefecturam bibliothecae Vaticanae, cui et ſuam ipſius bibliothecam copioſiſſimam inſertam voluit. De ſcriptis eius vid. *Gelehrte Zeitungen* A. 1728. p. 649. et a. 1730. p. 202. itemque *Acta erud.* 1738. p. 603. ſq. vbi et eius Vita. Inſigne eruditionis eius philologicae ſpecimen ſunt Primordia Corcyrae; hiſtoricae literariae Hiſtoria literaria Brixiae. Prius opus iterum, et quidem cum magna acceſſione, editum eſt 1738.

(*f*) THOMASIVS, et IO. BAPTISTA (*g*) TOLOMEVS, HENRICVS (**) BISSY, VINC. LVD. (***) GOTTIVS, Cardinales, IO. NICOLAVS (*h*) MAVROCORDATVS, Princeps Walachiae, et DEMETRIVS (*i*) CANTEMIRIVS, Princeps Moldauiae.

P 3 LXXIII.

(*f*) Vid. *Act. erud. Suppl. T. VI.* p. 460. et *Fabricii Bibl. Graecae* T. XIII. p. 749. Eius Elogium hiſtoricum ſe edidiſſe, ſcribit *Iuſtus Fontaninus* in Diſſ. ad Diſcum votiuum §. XVI. p. 48. Eius Operum Romae edendorum primus Tomus prodiit 1741.

(*g*) Eius vita et ſcripta recenſentur *in gelehrten Zeitungen* A. 1728. p. 353. - - 364.

(**) Acerrimi huius *Conſtitutionis Vnigenitus* patroni Vitam et ſcriptiunculas theologicas exhibet *Papillonius* in Bibliotheca ſcriptorum Burgundiae.

(***) De hoc vid. *Echardi* Tomus II. de ſcriptoribus Dominicanis p. 814. Edidit Theologiae Scholaſtico-dogmaticae Tomos quinque, Colloquiorum theologico-polemicorum ſex Tomos, de veritate religionis Chriſtianae duos, et librum de vera inter Chriſtianos religione eligenda aduerſus Clericum.

(*h*) Eius, A. 1730. d. 14. Aug. defuncti, *liber de officiis*, Graece ſcriptus, poſteaque et Latino ſermone editus, recenſetur in *Actis erud.* A. 1720. p. 385. et A. 1722. p. 331. quo loco etiam patris ipſius, *Alexandri Maurocordati*, qui Imp. Turcici bis fuit Legatus extraordinarius ad Imp. Romanum, ſcripta commemorantur. De *Ioannis Nicolai* magna linguarum peritia teſtis eſt *Fabricius* in dedicatione *Tomi XI.* ſuae *Bibliothecae Graecae.* Vid. et *Nouellae literariae Saxoniae inferioris* A. 1730. p. 673.

(*i*) Mortuus eſt a. 1723. d. 21. Aug. Conſtituerat eum PETRVS I. Directorem Academiae Petropolitanae

LXXIII. De hodierno literarum ſtatu in *Eccleſia Graeca* edidit a. 1714. *Alexander Helladius* ſingularem librum. Sed Graeculum hunc egregie eſſe mentitum, non ſolum ex contraria relatione *Turnefortii (k)* aliorumque apparet, ſed ſeparatim etiam demonſtrauit *(l) Io. Matthias Geſnerus.* Ad hiſtoriam literariam *(ll) Iudaeorum* quod attinet, praeter eos, quos ſupra §. XXXV. produximus, inter literatos eius gentis eminent *Abarbanel,*

tanae. Liber eius, quem inſcripſit *Syſtema religionis Muhammedanae*, recenſetur a *Fabricio* in *Luce Euangelii cap. 25. p. 495. ſqq.* et in *Actis erud. Suppl. T. IX. p. 131.* Vid. ibidem a. 1729. p. 440. Eius *Hiſtoriae imperii Ottomannici*, Latine ſcriptae, verſio Anglica a. 1734. Gallica 1743. prodiit. Vita eius in *Iournal des Scav.* T. 133. p. 62. ſqq. et in *Nouvelle Biblioth.* T. XVII. p. 36. ſqq. Conf. *Gel. Zeit.* 1737. p. 780. ſqq. Veriſſimam eſſe illam eius faciem, quae praefixa cernitur *Parti CLV. Famae Europaeae*, teſtis eſt quidam, qui ſaepius ipſum vidit, *in den unpartheyiſchen Gedancken über die Iournale p.* 232.

(k) Vid. *Acta erud.* 1719. p. 197. Ibidem p. 201. teſtis αὐτόπτης refert *Turnefortius*, inter hodiernos Epheſi incolas eſſe neminem tam peritum literarum Graecarum, vt *Pauli* apoſtoli ad Epheſios ſcriptam intelligere valeat Epiſtolam.

(l) In Miſcell. Lipſ. T. II. Obſ. 30. et 50.

(ll) Hiſtoriam literariam Iudaicam exhibet per ſingula Chriſtiana ſaecula ſeparato in Capite *Hottingerus* in ſua Hiſtoria eccleſiaſtica. Compendium hiſtoriae literariae Iudaicae, a Rabbino *Simeone Luzzati* confectum, exhibet *Wolfius* Bibl. Hebr. T. IV. p. 1116. - 1128. Vid. eiusdem Index ad T. IV. v. *Academiae.*

banel, *Abrahamus de Balmes*, *Abendanae* duo, *Menaſſe ben Iſraël*, *Ioſephus Athias*, *Dauid Ganz*, *Elias Leuita*, *Iſaacus Loria*, *Leo Hebraeus*, *Lipmannus*, *Schabtai:* de quibus conſulatur *Wolfii Bibliotheca Hebraea*, qui in ſua Praefatione (*m*) laudat bibliothecam Iudaicam Hanoueranam Rabbini *Dauidis Oppenheimeri*, quam *vaſtam* vocat *et incredibili ſumtu congeſtam.* Idem vero Tomo altero ſuae *Bibliothecae* (*n*) teſtis eſt, adeo iacere hodie literarum ſtudia inter Iudaeos, vt ne grammaticam quidem linguae ſuae calleant. Lectu digna quoque ſunt, quae ibidem (*o*) de Iudaeorum ingeniis proferuntur: quibuscum

P 4

(*m*) p. 18. Idem in Tomi tertii Dedicatione ſcribit, *bibliothecam Oppenheimerianam in toto terrarum orbe inter Iudaeos parem non habere.* Diſtinctius ea deſcribitur in *Actis hiſtorico-eccleſiaſticis* T. IV. p. 877. ſq.

(*n*) p. 1099. Ex-Iudaeus quidam, *Fridericus Chriſtianus Auguſti*, Gymnaſii Gothani aliquandiu collega, nunc Paſtor eccleſiaſticus, a. 1731. e cathedra diſputatoria praeſide Rectore, *Io. Henr. Stuſſio*, propugnauit Theſes quindecim perbreues *de ſtudiis Iudaeorum hodiernis*, alio tempore vberius illuſtrandas. Hic naturalem ſecutus ſuae nationis amorem id quidem agit, vt ſtudium Iudaeorum hodiernorum praedicet, at pro Chriſtiano tamen candore hiſtoriam ſuam tam incorrupte exponit, vt appareat, alias rei literariae partes frigere in ſcholis Iudaicis, alias plane eſſe emortuas, et literatum Iudaeum, cum nugarum tantummodo ſit plenus, verae eruditionis vacuus, tamen ſibi ſuisque videri virum ſapientiſſimum maximaque dignum veneratione.

(*o*) p. 1095. ſq. Conf. *Acta Philoſ.* T. I. p. 614.

cum conſentit iudicium (*p*) *Io. Henr. Maii: In nugis proferendis*, inquientis, *ſupra quam dici poteſt foecundum eſt ingenium Rabbinicum; in rebus alicuius momenti ſane quam ſterile.*

LXXIV. De *Sinenſium* literatura praeclare agit *Renaudotius*, cuius Diſſertationem in Germanicum conuerſam ſermonem. *Actis Philoſophorum (q)* inſerui et annotationibus paulifper illuſtraui. Fuerunt etiam proximis annis tres clariſſimi viri, qui magnifice exiſtimarent de Sinenſium ſapientia. Primus *Bulfingerus* a. 1724. edidit *Specimen doctrinae veterum Sinarum moralis et politicae*, vtramque Sinenſium philoſophiam mire efferens. Verum facile apparuit erudito illi viro, qui librum hunc in *Actis eruditorum* Germanice ſcriptis (*r*) recenſuit, non habuiſſe auctorem illum iuſtas cauſas tam praeclare ſentiendi de ſapientia Sinenſium practica. Deinde a. 1726. *Chriſtianus Wolfius* Orationem, eamque notis illuſtratam, euulgauit *de ſapientia Sinarum Confuciana*: quam eodem anno iterum edidit theo-

(*p*) Biblioth. MS. Vffenbach. P. I. §. 87. p. 119. Conf. *Rich. Simonii* T. II. Epiſt. ſel. 27. p. 187. vbi is Rabbinorum ſcripta, pauciſſimis exceptis, valde contemnit.

(*q*) Tom. II. p. 717. ſqq. Lutetiae quoque paucis abhinc annis *Furmontius* edidit Diſſertationem de eruditione Sinenſium: ſed eorum duntaxat linguam contemplatur et ſcripturam, Vid. *Gel. Zeit.* 1723. p. 768. ſq.

(*r*) P. CI. p. 351. ſqq.

theologus Halenſis, *Ioachimus Langius*, vna cum cenſura accurata tum ipſius Orationis, tum Wolfianarum annotationum. Is vero duo potiſſimum *Wolfio* vertit vitio, primum quod hiſtoriae Sinenſium ex omni parte falſisſimae caecam fidem habens, miram prodat et philoſopho indignam credulitatem; deinde quod ſupponens, Sinenſes philoſophos eſſe atheos, hoc eſt, bipedum ſtultiſſimos ſtupidiſſimosque, iis tamen tribuat ſummum ſapientiae moralis faſtigium, ſuaque principia fateatur conſentire cum illis Sinenſibus. Denique a. 1727. *Iac. Frid. Reimmannus* ἀνωνύμως edidit *Hiſtoriam philoſophiae Sinenſis* in quatuor plagulis, tertio in capite catalogum ſcriptorum de ea philoſophia exhibens. Nec hic dubitat, quin, quae vulgo traduntur de ſcientia Sinenſium ſiue theoretica ſiue practica ſiue effectiua, ſint veriſſima. At ſunt alii non inferiores iis, quos diximus, qui contraria ſentiunt omnia. Praeter eos, quos iam in *Actis Philoſophorum* laudaui, in hoc numero eſt *Sam. Schuckfordus*, qui nuper pronuntiare *(s)* ſuſtinuit, *philoſophemata Sinenſium hodiernorum eſſe nugas et naenias pueriles. Confucium* certe non eſſe philoſophatum, adeoque immerito referri inter philoſophos, ſatis manifeſtum fecit *Moshemius* in Theologia ſua (*) morali.

 Doce-

(s) In Praef. ad T. I. *Harmoniae hiſtoricae* p. 20. edit. Germ.

(*) T. II. p. 373. ſq.

Docetur item in Hiſtoria Acad. Pariſ. ſcientiarum anni 1732. copioſe, et ingenio et ſcientiarum cultura Sinenſes longe eſſe inferiores (**) Europaeis. *Baldius* quoque in ſuae Deſcriptionis Chinae Tomo tertio, miſeram eſſe omnium diſciplinarum conditionem in hoc regno, confirmat: cuius narratio breuiter repetitur in *Actis eruditorum* anni 1736. p. 153. ſq. Inprimis diligenter et ad fidem faciendam apte de Sinenſium ſapientia diſputat in Hiſtoria ſua (***) philoſophica *Bruckerus*. Speciatim medicam Sinenſium ſcientiam eſſe pertenuem, agnoſcit (*t*) *Leibnitius*, itemque (*u*) *Schelhammerus*. Atheos quoque theoreticos omnino eſſe Confucianos philoſophos, credere debemus *Engelberto* (*x*) *Kaempfero*, qui apud Sinenſes fuit ac diu vixit in Iaponia, Sinenſemque philoſophiam habuit perſpectiſſimam, ac id perſcriptum reliquit in ſua *Hiſtoria Iaponiae*. Magno item ſtudio atheismi reos agit Sinenſes ſcriptor anonymus *Hiſtoriae philoſophiae* (*y*) *ethnicae*, a. 1724. editae. Denique

(**) Idem docetur ab alio in *Iourn. des Scav.* 1739. m. Oct. p. 247. et T. 104. p. 510.

(***) Editionis Germ. lib. VI. cap. 2. et Latinae T. V. p. 846. ſqq.

(*t*) *Miſcell. Leibnit.* p. 212.

(*u*) Addit. ad *Conringii* Introd. in artem Medicam cap. 6. p. 227. ſq.

(*x*) Vid. *Biblioth. Angl.* T. XV. p. 69. ſqq.

(*y*) T. I. p. 16.-36. Idem ſtudioſiſſime docet *La Croze* in Biblioth. raiſ. T. XVIII. p. 137.-139. Conf. *Baelius*

nique nec me poenitet ſuſpicionis, in *Actis Philoſophorum* (z) promtae, cum credebam, *Confucium* (quem *Cooſium* appellant Iaponenſes,) non, vt aiunt, diu ante natum Chriſtum vixiſſe, ſed diu poſt. Nam eandem ſententiam *Conringio* iam in mentem veniſſe, cognoui ex ipſius *Antiquitatibus* (*a*) *Academicis*. Quid? *Syrbius* (*b*) prorſus ſuſpicatur, *Confucium* illum nunquam in rerum natura exſtitiſſe.

LXXV. *Turcarum Hiſtoriam* (*c*) *literariam* edere parabat magnus ille promiſſor, ſed idem haud impar ſeruandis promiſſis, ſi vita ſuppeditaſſet, *Georgius Hieronymus Welſchius*. Vigere inter Turcas ac laetiſſime florere literarum omnium ſtudia, perſuadere nobis conati ſunt *Sam. Schelwigius* in ſua *de philoſophia Turcica* Oratione, et *Adamus Eberti* in ſingulari *de Turcarum hodierna eruditione* Diſſertatione. Verum longiſſime vtrumque aberraſſe a ſcopo ſuo, in *Poecile* (*d*) mea docui

Baelius Contin. de cometis §. 113. et 154. ac *I. C. Wolfii* Diſp. de atheiſmi falſo ſuſpectis Sect. II. §. 8.

(z) Tomi II. p. 727.

(*a*) p. 214.

(*b*) Diſp. de orig. atheiſmi §. 20.

(*c*) Mentionem facit huius operis *Schroeckius* in Memoria Welſchiana p. 75. Integer vero eius titulus a *Schelhornio* recitatur in Amoen. lit. T. XIII. p. 256.

(*d*) T. III. p. 295. ſqq. Adiungo nunc teſtimonium legati cuiusdam Gallici, per literas Conſtantinopoli

docui, vbi exhibeo perbreuem de eruditione (α) Muhammedanorum hiſtoriam, ſimulque maiorem in modum laetari me profiteor *aurora Muſis amica Conſtantinopoli nuper orta.* Scilicet magnum ibi Maecenatem nactae nuper ſunt literae, IBRAHIMVM, (ſiue *Abrahamum,*) Vezirium magnum, hoc eſt, Imperatoris Turcici praefectum praetorio, qui non defatigatus multis magniſque, quae ſibi obiiciebantur, difficultatibus, tandem artem typographicam induxit non ſolum in vrbem (*) Conſtantinopolim, ſed in ipſum Imperatoris (**) pala-

poli a. 1640. datas docentis, Turcarum eruditionem et in literas meliores amorem eſſe perexiguum, ipſorumque literatos homines nihil habere cognitum praeter *Alcoranum* et Matheſeos Logicaeque nonnihil. Ex hac epiſtola id repetiit *Ericus Mauritius* in Oratione *de origine graduum Academicorum, Diſſertationibus Morhofii Academicis* interiecta, p. 208. Vid. et *Iac. Sponii* Itinerarium p. 53. ſq. verſ. Germ. De hodierno literarum ſtatu in regno Turcico inprimis inſpici meretur *Demetrii Cantemirii* Syſtematis religionis Muhammedanae lib. VI. cap. 34.-41.

(α) Hiſtoriam literariam Muhammedanorum per ſingula ſaecula Chriſtiana ſeparato in capite exhibet *Hottingerus* in Hiſtoria ſua eccleſiaſtica.

(*) Iam. a. 1576. typographicam officinam Conſtantinopoli habere permiſſum fuit Iudaeis, ſed hac adiecta lege, ne Arabicos libros excuderent. Vid. *Basnagii* Hiſt. Iud. lib. IX. cap. 30. §. 6. et *Wolfii* Biblioth. Hebr. T. II. lib. IV. cap. 5. §. 12.

(**) Vid. Biblioth. raiſ. T. VI. p. 234. ſqq. et Journ. des Scav. 1742. P. I, p. 248. ſeqq. Catalogus librorum

palatium, vbi ſtrenue nunc, licet crudeliter exſtincto illo patrono, nitidiſſimis literis libros exprimunt typographi. Primum, qui ex officina hac typographica a. 1728. prodiit, librum recenſitum vidimus ſumma cum voluptate in *Actis (e) eruditorum.* Quae ars vbi propagata fuerit in Muhammedanorum Academias, (*f*) Schiraſianam, (*g*) Feſſanam, (*α*) Maroccenſem, (*b*) Tunetanam, et ſi quae forte ſunt iis

brorum in hoc typographaeo adhuc excuſorum exhibetur *in der neuen Europaeiſchen Fama* T. II. p. 90.

(*e*) A. 1731. p. 115. Vid. et *Biblioth. Italique* T. XI. pag. 284.

(*f*) Schiraſii, quae clariſſimas inter vrbes eſt hodiernae Perſidis, eſſe Academiam ex theologis, philoſophis, et medicis compoſitam, quingentos habere ſolitis diſcipulos, teſtis αὐτόπτης eſt *Theuenotius* Itiner. P. II. lib. III. cap. 2. p. 183. edit. Germ. De introducta ſaeculo XVI. in Perſiam typographia vid. *Morerii* Dict. hiſt. v. *Iacob- Ian.*

(*g*) Habemus epiſtolam a. 1541. in ipſa vrbe Feſſa (*Fez*) ſcriptam a *Nic. Clenardo*, in ipſiusque *Epiſtolis* nonum libri primi locum tenentem, ex qua cognoſcimus, literatorum ibi magnam tum fuiſſe multitudinem, iisque grammaticam fuiſſe curae cordique; in Alcorano autem fuiſſe totos, et praeterea iis in libris, qui tractent caerimonias ipſorum religioſas; Dialecticam, Rhetoricam, et artes reliquas attingi a pauciſſimis; poëtis eos abundare, magis tamen veteribus, quam nouis; medicinae conditionem hic eſſe miſerrimam, imo riſu dignam.

(*α*) Huius Academiae miſeriam paucis deſcribit *Ioſ. Scaliger* Epiſt. p. m. 308.

(*b*) Tuneti, quae vrbis regni Tunetani caput eſt, omnes coli diſciplinas, eadem in Epiſtola propriis vſus oculis

ris aliae, iure ſperabimus, omnes literas, etiam religioſas, victa ignorantia victisque erroribus debitum ſibi nitorem eſſe tandem aliquando conſecuturas.

LXXVI. De ſtatu rei literariae in regno Indiae *Tunquin* (*) differit *Tauernierius* in Narrationis ſuae de regno hoc capite nono, adiiciens cap. 10. rei medicae in illo regno conditionem. *Hiſtoriam eruditionis Malabaricae* componere in animum induxerat (*i*) *Polycarpus Leyſerus*, e numero Profeſſorum Academiae Iuliae praematura morte ereptus. Caeterum eius iam primordia exhibuit in Diſputatione a. 1716. edita, in qua pugnat, *originem eruditionis non eſſe ad Iudaeos, ſed ad Indos, referendum.* Etſi enim hoc poſterius tam infeliciter (α) demonſtrat, vt non ſit verendum,

oculis teſtatur *Clenardus* p. 62. Nuper vero *Thomas Shawius*, doctiſſimus Anglus, in Deſcriptione ſui itineris per regna Algerienſe ac Tunetanum T. I. p. 234. ſqq. docuit, ſummam nunc eſſe his in regnis omnium diſciplinarum imperitiam. Ac inde id refertur breuiter in *Actis erud.* 1744. p. 639. ſq. et in *Bibliotheque Brit.* T. XIII. p. 2. ſqq.

(*) *Tonkin* et *Tonquin* vocat *Morerius* in Dictionario: vbi Tauernierianae narrationis exhibet epitomen.

(*i*) Ipſe id conſilium aperit in exordio Diſſertationis mox memorandae.

(α) Hinc *Huetius* ipſius ſententiam exploſit in ſua *Hiſtoria commerciorum veterum.* Quanquam aduerſus eum ſe defendit *Leyſerus*, cui tum adhuc placebat *Lyſeri* nomen, in *Apparatus literarii Wittebergenſis* capite nono,

rendum, ne quenquam noua haec opinio nanciſcatur ſubſcriptorem, tamen magna induſtria collecta exhibet p. 40.-56. quae de ingenio literariisque ſtudiis *Malabarum* relata legerat in Halenſibus *Relationibus* (*k*) *nouellis de noua Eccleſia Malabarica:* quarum quae poſtea ſunt editae, facilem praebent occaſionem continuationi, ſi quis telam velit illam pertexere. Recordor quoque, *Theuenotium* in *Itinerario* (*l*) ſuo agere de lingua Malabarica, eiusque alphabetum repraeſentare. Vnius e Miſſionariis, *Io. Ern. Grundleri*, *Narratio de Statu artis Medicae inter gentes Malabaricas* recenſetur in *Io. Chriſtoph. Franckii Bibliotheca* (*m*) *nouiſſima*, ſubiuncta hac ſententia, illorum arte medica nihil eſſe indoctius.

CA-

(*k*) Titulus Germanicus: *Der Koenigl. Däniſchen Miſſionarien Berichte aus Oſt-Indien.* Quod opus in Anglicam conuerſum linguam recenſetur in *Bibliotheque Angloiſe* T. I. et IV. et V.

(*l*) P. III. lib. 2. cap. 1.

(*m*) p. 380. ſqq.

CAPVT V.

DE

FATIS DISCIPLINARVM

SIVE

DE EARVM ORIGINE ET INCREMENTIS.

Σύνοψις.

De cauſis, cur vel ferueant vel frigeant ſtudia literaria, I. II. III. IV. V. *De fatis Matheſeos*, VI. *Grammaticae*, VII. VIII. *Lexicorum*, IX. *Artis criticae*, X. *Artis hermeneuticae*, XI. *Artis oratoriae*, XII. *Artis poëticae*, XIII. *Qui verſus dicantur* rophalici *et* politici, XIV. *Vnde nomen acceperint verſus* Leonini, XV. *item carmina* Madrigalica *et verſus* Alexandrini, XVI. *Hiſtoria Muſicae*, XVII. XVIII. XIX. XX. XXI. *Scriptores de fatis Philoſophiae*, XXII. *Hiſtoria Logicae*, XXIII-XXIX. *Ethicae*, XXX-XXXVI. *Iurisprudentiae naturalis*, XXXVII-XLIII. *Hiſtoriae*, XLIV. XLV. XLVI. *Scriptores de fatis ſtudii Genealogici*, *Geographici*, *et Heraldici*, XLVII. *Scriptores hiſtoriae Medicinae*, XLVIII. *hiſtoriae Iurisprudentiae cum ciuilis, tum eccleſiaſticae*, XLIX. *hiſtoriae Theologiae*, L. *De deſideratis et cautionibus literariis*, LI. *De neceſſitate et vtilitate literarum in re publica*, LII. LIII. *De fructibus ex literarum reformatione perceptis a rebus publicis Papae ſubiectis*, LIV. LV.

I.

Equidem iam alibi (*a*) non poenitenda videor protuliſſe in medium de origine fatisque

(*a*) *Act. Philoſ.* P. II. cap. 3. item cap. I. §. 18.-27. et P. IV. cap. I. §. 24.-28. Inprimis paupertate magiſtra

tiſque diſciplinarum. Libet tamen quaedam hic adiungere de generalibus cauſis, ob quas alias feruent, alias frigent ſtudia literas tractantium: quo facto auctores, qui ſingularum fata diſciplinarum perſtrinxerunt, indicabo.

II. Scilicet ſunt quaedam ſtudia ita comparata, eorum vt cultura honores vel diuitias pariat, vel ſaltim careat periculo. Horum incrementa pendent partim ab opportunitate temporis, partim a facultate ingeniorum. Vnde cum *Melanchthon*, communis ille Germanorum magiſter, Latinae linguae Latinaeque poëſeos culturam etiam atque etiam commendabat, ſummo impetu in eloquentiam ac poëſin Romanam ferebantur ingenia maiorum noſtrorum. Quod enim probari magnique fieri ſentimus ab eo, cuius auctoritas apud nos plurimum valet, id ſtrenue, niſi alia ſint impedimento, ſequimur, ne ratione quidem recta (*b*) in conſilium adhibita. Item ex quo tempore Principes inſtituerunt praemiisque ornarunt collegia literatorum phyſica, mathematica, antiqua-

ſtra ſtare rem literariam, docui ibidem P. II. cap. 3. §. 7. et in Diſp. de paupertate §. 10: id quod et Buddeus obſeruauit in Diſſ. de cultura ingenii cap. II. §. 7.

(*b*) Certe ſapienter maiores noſtri feciſſent aetate *Melanchthonis*, ſi eloquentiae et poëſi patriae non minorem nauaſſent operam, quam Latinae. An enim decebat, barbaros eſſe in lingua domeſtica, qui in aliena erant elegantiſſimi?

tiquaria, nummaria, inſignia ceperunt iſtae literae incrementa. Simul autem Maecenates ceſſant. Virgiliorum quoque prouentus eſt vel nullus, vel admodum tenuis. Opportunitati quoque tribuendum eſt, quod olim in Chaldaea ſtudium florebat maxime aſtronomiae: quod in Graecia libera oratores prouenicbant excellentiſſimi; quod patrum noſtrorum memoria Reformati, qui in Gallia erant, theologi theologiam dogmaticam et hiſtoriam eccleſiaſticam prae caeteris theologis eximie excoluerunt; quod hodie in Germania noſtra, et quidem in Academiis Proteſtantium, Ius publicum ſtrenue tractatur; quod alio tempore commentarii in Ariſtotelis libros multi iique eruditi prodierunt in publicum.

III. Quod ad ingeniorum varietatem attinet, illo, quem modo dixi, rerum ſtatu alius laborioſe congerit in vnum volumen, quae diſperſa reperit in ſexcentis veterum recentiorumque libris; alius moralem philoſophiam excolit, quaeque ſibi de ea in mentem veniunt, qualicunque obſeruata methodo perſcribit; alius in interiora literarum quarumuis receſſus penetrat, diſciplinamque modo hanc, modo illam perpolit, etc.

IV. At ſunt quaedam ſtudia, quae nec honoribus ciuilibus coluntur, nec idonea ſunt augendae rei familiari, praetereaque odium (*c*) ineru-

(*c*) Huc pertinent Teſtes veritatis inter ethnicos et Papaeos, quibus ſaepe optabilius fuiſſet, *neſcire literas*, (vid.

ineruditorum, etiam principum, prouocant, ac denique ingenia poſcunt haud vulgaria et induſtriam haud vulgarem. Eorum igitur, qui talia colunt ſtudia, non mirum eſt, ſi ſemper magna ſit paucitas. Facilę apparet, haec, quae dixi, conuenire in ſtudium philoſophiae, maximeque in partes eius longe grauiſſimas. Philoſophia enim poſtulat (1) *rarum ingenium*, (2) *raram animi magnitudinem*, vt quis audeat etiam cum periculo ſuo errores oppugnare, (3) *raram* (d) *temporum felicitatem, vbi ſentire, quae velis, et, quae ſentias, dicere liceat*. Qua de cauſa ſemper erunt philoſophi (e) *rari*, et *vix totidem, quot*

Thebarum portae, vel diuitis oſtia Nili.

Q 2 V. Eae-

(vid. *Suetonius* in Nerone cap. X.) neſcire veritatem. Conf. *Bayle* Dict. v. *Arminius* not. D.

(d) *Tacitus* Hiſt. lib. I. cap. I. n. 6. Caeterum ne forte quis *Tacito* obiiciat, (id quod fecit *Bierlingius* in Diſp. *de cauſis, cur nonnulli eruditi nihil in lucem emiſerint*, §. XII. p. 22.) neminem poſſe prohiberi, *quae velit, ſentire*, ſcias, hoc ſibi velle *Tacitum*, Traiano imperante licuiſſe non ſolum *ſentire, quae velles*, hoc eſt, in colloquiis familiaribus ſuam quamcunque ſententiam expromere, (vid. *Taciti* Vita Agricolae cap. II. 3.) ſed etiam permiſſum fuiſſe, *quae, ſentias, dicere*, hoc eſt, publico ſcripto exponere et in vulgus efferre ſuam ſententiam. *Dicere* enim hic eodem ſenſu accipitur, quo in proxima periodo *dicendus*. *Dicendus* autem ibi ponitur pro *hiſtorico in libro commemorandus*.

(e) Huc refer illos, qui e ores in religione publice recepta proprio acumine mentis perſpiciunt, erutamque veri-

V. Eaedem, odio excepto publico, cauſae ſunt, cur magnorum philologorum rarus ſit prouentus. Si enim vnam alteramque profeſſionem Academicam et paucas Gymnaſiorum bibliothecarumque praefecturas exceperis, philologos pleroſque ars ſua vel non alit vel parciſſime minusque honeſte alit. Fructuoſas igitur literas a pleriſque anteponi contemtae et famelicae ſapientiae philologicae, non eſt, quod miremur. Fuerunt etiam, qui vt viuere poſſent et lautius et honeſtius, in Pontificia caſtra tranſierunt, vt *Acidalius*, *Chriſtoph. Colerus*, *Scioppius*, *Holſtenius*, *Philippus Caroli*, *Kuſterus*.

VI. Venio nunc ad fata ſingularum diſciplinarum, inter quas *Matheſis* prima omnium a mortalibus exculta fuit: vnde et ei nomen (*f*) *diſciplinae* manſit proprium. Haec initio haud dubie valde rudis, ſenſim a Chaldaeis Aegyptiisque exculta, hinc a Graecis curatius expolita, noſtro aeuo a *Walliſio*, *Neutono*, *Weigelio*, *Bernulliis*, *Carteſio*, *Leibnitio*, *Wolfio*, ad ſummum (*g*) perducta videtur faſtigium.

veritatem ingenue profitentur. Talis vir erat *Lutherus*, qui paucos ſui ſimiles habuit, habet, et habebit.

(*f*) Μάθημα enim generatim ſignificat *diſciplinam* ſiue *ſcientiam*. Vid. *Suiceri* Theſaurus eccleſ. v. *μάθημα*.

(*g*) Sunt, qui ſpeculationes mathematico-mechanicas queruntur fraudi fuiſſe philoſophiae morali ac theologiae naturali, quae tamen praecipuae ſunt diſciplinae ac veluti centrum

ſtigium. Hiſtoriam ſtudii mathematici ſcripſit *Voſſius* libro de *vniuerſae matheſeos natura et conſtitutione*, et *Io. Rudolphus Faeſchius* in *hiſtorica* ſua *et methodica Introductione in Matheſin*, a. 1716. edita: item *Walliſius* in Operibus ſuis, et *Claudius Franciſcus Milliet Dechales in Mundo mathematico.* Singulari ſtudio elaborata eſt, quae 1742. prodiit, *Io. Chriſtoph. Heilbronneri Hiſtoria matheſeos vniuerſae a mundo condito ad ſaeculum poſt C. N. XVI. praecipuorum mathematicorum vitas, dogmata, ſcripta, et manuſcripta, complexa. Accedit recenſio Elementorum, Compendiorum, et Operum mathematicorum: atque Hiſtoria Arithmetices ad noſtra vsque tempora.* Commemorari etiam digna eſt *Io. Auguſti Krebſii* Diſſertatio Ienae

centrum ſapientiae. Nota eſt, quae nondum deflagrauit, controuerſia de philoſophia Wolfiana. Recordor hic verba *Suetonii*, de Tiberio cap. 69. *Circa deos*, inquientis, *ac religiones negligentior, quippe addictus mathematicae, perſuaſionibusque plenus, cuncta fato agi.* *Steph. Gauſſenus* negauit, excellentem Mathematicum eſſe poſſe excellentem Theologum. Vid. *Poecile* mea T. III. p. 337. Etiam *Mabillonius* in libello *monaſticorum ſtudiorum ratione* inſerto a *Pezio* Tomo nono *Bibliothecae aſceticae*, p. 658. iubet theologiae cultorem iuuenem eas fugere artes, *quae totum animum ad ſe rapiunt, nec eum ad res ſpirituales aptum efficiunt, quales* (inquit,) *ſunt mathematicae, quarum elementa quidem ſtudioſis proſunt, ſed, ſi ſemel bis immerſus fuerit animus, vix vnquam ad ſpiritualia aſſurgere valebit.* Vid. omnino et *Fabricius* Bibl. Graecae lib. III. cap. 14. §. 9.

a. 1702. typis exſcripta *de originibus et antiquitatibus mathematicis*; itemque Catalogus mathematicorum exhibitus a *Fabricio* in *Bibliotheca* (*b*) *Graeca*. Nec ita pridem de ſcriptoribus mathematicis egit, ferens de vnoquoque ſententiam, *Chriſtianus Wolfius* in Tomo quinto *Elementorum Matheſeos* anno 1740. edito. Solorum Noribergenſium mathematicorum, qui ſunt trecenti ſexaginta, catalogum edidit a. 1730. *Io. Gabr. Doppelmayrius*. Speciatim aſtronomici ſtudii hiſtoriam a prima inde origine ad Brahei aetatem vsque expoſuit *Gaſſendus* in praefatione ad eius vitam, itemque *Io. Keillius* in *Introductione ad veram Aſtronomiam* Oxoniae a. 1718. edita. Nouiſſimi *Hiſtoriae Aſtronomiae* ſcriptores ſunt *Ludouicus de l'Isle* et *Io. Frid. Weidlerus*: quorum ille ſuam Petropoli 1738. hic (α) Wittebergae 1741. publicauit. Aſtronomos veteres *Fabricius* recenſet libro (*i*) laudato, qui eodem in opere (*k*) de inuentis veterum aſtronomicis diſputat. De hiſtoria ſtudii arithmetici adeatur etiam *Baelius* Diction. v. *Tartaglia*.

VII.

(*b*) Lib. III. cap. 23.

(α) Maxima laude dignum eſt hoc opus, qua et excipitur in *Actis eruditorum* 1742. p. 311. ſqq. Prioris liber recenſetur in *Biblioth. Germanique* T. XLIX. pag. 194. ſqq.

(*i*) Lib. III. cap. 5.

(*k*) Lib. IV. cap. 14. §. 16.

VII. Poſt inuentas literas Grammaticae, Rhetoricae, Poëſeos ac Hiſtoriae ſtudium quamplurimos habuit cultores. Ac Grammatici (*l*) quidem ſtudii hiſtoriam et antiquitates doctiſſime et copioſiſſime perſequitur *Wowerius* in ſuo *de Polymathia* opere: cui adiunges, ſi libuerit, meam Diſſertationem (*m*) *de ſectis ſiue haereſibus Grammaticorum.* Grammaticae Graecae (α) ſcriptores permultos omnium aetatum recenſet *Fabricius* in *Bibliotheca* (*n*) ſua et *Morhoſius* in (*o*) *Polyhiſtore.* Nec indigna lectu eſt *Laur. Reinhardi* Oratio *de incrementis, quae Philologia Graeca inde ab anno 1701. vsque ad annum 1727. opera Germanorum cepit.* Latinae grammaticae originem progreſſumque ſingulari libello demonſtrauit *Suetonius.* Adiungatur *Cellarii* Diſ-

 ſertatio

(*l*) Ad hiſtoriam Grammatices etiam linguarum origines ac fata pertinent. Pulchre docet *Vitringa* Obſ. ſacr. lib. I. Diſſ. I. cap. 6. et 7. ex lingua Hebraea ortas eſſe caeteras omnes, adeoque et Graecam, ex hac vero natam fuiſſe Latinam. Paradoxum, ſed firmiter demonſtratum eſt a *Gatakero* lib. de ſtylo N. T. cap. 1. primae Virgilianae eclogae priores quinque verſus nullum habere vocabulum, quod non ſit ſtirpis Graecae.

(*m*) Recuſa ea eſt in *Poeciles* T. III. p. 631. ſqq.

(α) Grammaticam in Graecia iam ante Homerum floruiſſe, ex eo iure concludimus, quod alias Homerus tam nitide docteque ſcribere non potuiſſet. *Phemium*, Homeri magiſtrum grammaticum, nominat *Herodotus* in Vita eius.

(*n*) Lib. V. cap. 7.

(*o*) Polyhiſt. lit. lib. IV. cap. 6.

ſertatio *de fatis Latinae linguae*, et *Walchii Hiſtoria critica linguae Latinae.* Quam nuper componere coepit *Io. Nic. Funccius Hiſtoriam criticam linguae Latinae*, cuius iam quinque libros (*p*) vidimus, vt quantocyus perficiat perfectamque in medium proferat, optamus impenſe. Reliquias priſcorum Grammaticorum Latinorum vnum redactas in corpus ediderunt *Godofredus* ac *Putſchius*, quorum opera recenſet *Fabricius* in *Bibliotheca* (*q*) *Latina.* Recentiores Grammaticos Latinos exhibet *Morhofius* in opere modo (*r*) laudato: quibus adiungi oportet *Georgii Henrici Vrſini Inſtitutiones linguae Latinae pleniſſimas*, Ratisbonae editas a. 1700. In Anglia *Richardus Iohnſonus* ſcribendam (*s*) ſuſcepit perfectiſſimam Grammaticam Latinam, eiusque iam ſpecimen edidit eruditiſſimum. De ſtudii grammatici apud Iudaeos ortu progreſſuque accurate et praeclare agit *Rich. Simonius* in *Hiſtoriae V. T. criticae* lib. I. cap. 30. et 31. Hebraeos Hebraicarum Grammaticarum auctores repreſentat *Wolfius* in *Bibliotheca* (*t*) *Hebraea.* Inter Chriſtianos eius linguae gramma-

(*p*) Vid. *Acta erud.* A. 1721. p. 140. et A. 1724. p. 83. et A. 1728. p. 46. et A. 1731. p. 267.

(*q*) Lib. IV. cap. 6. et 7.

(*r*) Polyhiſt. lit. lib. IV. cap. 10.

(*s*) Vid. Biblioth. Angloiſe T. I. p. 295. ſqq.

(*t*) Num. 539. Idem T. II. p. 597. ſqq. Hebraeas Grammaticas tum a Iudaeis, tum a Chriſtianis compoſitas editasque exhibet ingenti numero.

grammaticos eminent *Buxtorfius*, *Waſmuthius*, *Danzius*. Laudari quoque merentur *Loeſcheri* libri III. *de cauſis linguae Hebraeae:* quod opus haberi poteſt pro polyhiſtore quodam Hebraeo: vt omittam curioſas verius, quam ſolidas, meditationes grammaticas (*u*) *Caſp. Neumanni*. Caeterarum Orientis linguarum ſtudii in Europa reſtituti hiſtoriam a *Widmanſtadio* expoſitam legere licet in *Miraei* libro *de ſcript. ſaec. XVI.* cap. LXXI.

VIII. E Grammaticis Latinis celeberrima ſunt nomina *Donati* (*x*) et *Priſciani*. Vitia

 ſua

(*u*) Sectatores tamen hic nactus eſt duos theologos *Loeſcherum* ac *Zieroldum*, quorum ille et in libri II. de cauſis ling. Hebr. cap. 2. §. 6. ſqq. et paſſim in Innoxiis ſuis, quas vocat, Relationibus, eundem in modum philoſophatur; hic in opere a. 1713.-1718. per vices edito, quod inſcripſit *Deutliche Erklärung der heiligen Schrift*, in cuiusque Partis fine de vnius literae Hebraicae natura et ſignificatu praecipit ſecundum mira illa et Cabaliſtis digna principia. Merito vero grammaticam hanc philoſophiam reiecit *Io. Gottl. Carpzouius* in *Critica ſacra V. T.* Partis I. cap. 5. ſect. III. et ſeparato libello *C. B. Michaëlis*, quem a 1717. edidit inſcripſitque *Diſſertationem de vocum ſeminibus et literarum ſignificatione hieroglyphica*; et *Io. Chriſtoph. Harenbergius* in *Muſei Bremenſis* T. II. p. 308. et *Theod. Haſaeus* Diſp. de Ieſchurune p. 27. ſqq. et *Deylingius* in Obſ. ſacr. T. III. cap. 25. §. 20. et *Rambachius* Inſtit. hermeneut. lib. II. cap. 7. §. 2. Conf. *Wolfii* Biblioth. Hebr. T. IV. pag. 313. ſq.

(*x*) De *Donato*, (quo *Hieronymus* magiſtro vſus fuit,) et *Priſciano* vid. *Fabricius* Bibl. Lat. T. III. p. 740. ſqq.

ſua illuſtriores fecerunt e veteribus *Orbilium*, e iunioribus *Antonium* (y) *Mancinellum*: quibus aſſocio *Pedanum*, a quo *pedantiſmi* nomen ortum eſſe, nuper (z) docui. Prae caeteris vero memorari merentur *Reges* (a) *grammatici*, hoc eſt, ii, quorum Grammaticae in ſcholis omnibus vſu receptae ſunt. E graecae quidem linguae Grammaticis hic nominari debent *Wellerus* et *Blechius*: e Grammaticis Hebraeis *Schickardus* et *Opitius*: e Latinis Angliae (b) *Lilius*, Belgii *Voſſius*, Germaniae *Schmidius*, *Rhenius* et *Langius*. Hi vero omnes regnare in ſcholis coeperunt, ex quo

ſqq. et p. 729. ſqq. *Priſcianus* vero Latinam linguam non in ſinu materno didicit, ortu quippe Caeſarienſis. Ac vel ſtylus ac praefatio operis manifeſtum facit, ei Latinam linguam non fuiſſe natiuam.

(y) Is, quia plures auctores edidit cum notis ad modum Minellii, vocari poteſt *Minellius ante Minellium*. Eum *grammaticulum diobolarem* vocat *Fr. Flor. Sabinus* lib. II. Lect. ſubciſ. cap. 20. et libellos eius pro meris nugis habet. De eo vid. *Baelius* Diction. Opera eius recenſentur a *Sandero* lib. III. de claris Antoniis p. 166. ſeqq. et *Weinrichio* lib. de ſtudiis humanioribus p. 11. ſeqq.

(z) Poeciles T. II. lib. 1. p. 82. ſq. Approbat hanc meam ſententiam *Beyſchlagius* Sylloges T. I. p. 529. ſq.

(a) Ita et *Cellarius* multis eſt rex orthographicus, qui ita vel ita non alia de cauſa ſcribunt, quam quod ſcribendum ſic cenſuit vir magni ſuo merito nominis.

(b) De hoc praeter *Wodii* Antiqu. Oxon. vid. *Morhofius* lib. de pura dict. Cap. XV. §. 9. p. 279. ſeq. et quae ibi adſcripſit *Moshemius*. Conf. *Acta erud.* Suppl. T. IX. p. 210. 212.

quo pulſa barbarie priſtinus nitor redire coepit literis. Antea, hoc eſt, in obſcura luce medii aeui, Graecae inſtitutionis regnum toto Occidentis orbe tenuiſſe, (c) *Eberhardum* Bethunienſem, Latinae *Alexandrum* Dolenſem, teſtis eſt *Henricus* (d) *Gandauenſis*.

IX. Sequuntur Lexicographi. Ac ſane cum ad ſummam perfectionem Lexica fortaſſe (e) nunquam ſint peruentura, noſtro aeuo in praecipuis linguis Lexica exſtant praeſtantiſſima. In Hebraica quidem lingua principem locum tenent *Guſſetii Commentarii linguae Hebraicae:* in Graeca *Theſaurus Henrici Stephani*, cui adiungendi *Budai Commentarii*

(c) Edidit hic etiam adſcito *Labyrinthi* nomine longum carmen *de ludimagiſtrorum moleſtiſſimis laboribus*, in quo hiſtoriam inſtitutionis ſcholaſticae ſui aeui deſcribit. Ineditum id credebat *Leyſerus* in *Hiſtoria poëtarum medii aeui*. Sed habeo editionem eius Erfurti factam A. 1501. Ac iam 1494. excuſum fuiſſe Coloniae hunc librum ſatis noui.

(d) Lib. de ſcript. eccl. cap. 59. et 60. De vtroque agit *Leyſerus* Hiſt. poët. p. 767. ſqq. et 795. ſqq. De *Eberhardo* vid. et *Oudinus* T. III. p. 37. de *Alexandri Doctrinali Burckhardus* lib. de fatis Lat. linguae cap. V. p. 284. ſqq. et P. II. p. 407. ſqq.

(e) Id facile credet, qui legerit, quae ſcripſi *Poeciles* T. I. p. 427. ſqq. In magno illo *Fabriano* Lexico hos ſupereſſe defectus obſeruaui. Primo ſaepius omiſſus eſt ſignificatus vocabuli primus et proprius. Deinde ſaepe adſcriptus eſt auctor argenteae aetatis, cum vocabulum ſit aureae. Tum haud raro vna alteraque verbi notio ſilentio eſt praeterita. Denique praetermiſſa plane ſunt aliquot vocabula optimae auctoritatis.

tarii linguae Graecae: in Latina *Fabri Lexicon* a *Buchnero Cellario, Stubelio Geſnero,* et *Falſtero* nuper etiam a *Menckenio*, ita auctum, vt nulli ſit ſecundum, meritoque inſcribatur (nam non verbale duntaxat eſt Lexicon, verum etiam reale,) *Theſaurus eruditionis ſcholaſticae.* Imo habemus *Lexica particularum*, Hebraicarum *Noldii* et (*f*) *Koerberi*, Graecarum *Deuarii*, Latinarum (*g*) *Turſellini.* Caeterum de Lexicis Hebraicis ſingularis diatriba exſtat *Io. Chriſtophori Wolfii*: qui et in *Bibliothecae* ſuae *Hebraeae* Tomo ſecundo (*) catalogum Hebraicorum Lexicorum exhibet. De Graecis Lexicographis conſulatur *Fabricii Bibliotheca* (*h*) *Graeca*, et *Morhofianus* (*i*) *Polybi-*

(*f*) Ienae 1712. Hic liber *quam breuis, tam elegans* appellatur a *Theod. Haſaeo* in Sylloge Diſſert. p. 4. Recuſus nuper is eſt et ſubiunctus *Concordantiis partic. Hebr. Noldianis.*

(*g*) Turſellianum hoc opus multum auxerunt *Iac. Thomaſius* et *Io. Conr. Schwarzius*. Multa tamen adhuc ei deeſſe, pluribus exemplis feci manifeſtum in *Poecile* mea: quibus alia, quae addam, ſunt in promtu haud pauca. Auctor *Famae Europaeae* P. CCCII. p. 131. narrat, Romae ſub Benedicto XIII. ortam eſſe controuerſiam de ſenſu cuiusdam Latini ſermonis particulae, per iocumque optat, vt Romae inſtituatur *Congregatio de particulis*, hoc eſt, concilium perpetuum de vero ſenſu et recto vſu particularum.

(*) p. 546. ſqq.

(*h*) Lib. IV. cap. 33.-36. et lib. V. cap. 40.

(*i*) Lib. IV. cap. 7. et 8.

Polyhiſtor, qui et (*k*) Latinos perſequitur Lexicographos.

X. Ars critica, nobiliſſima (*l*) Grammaticae pars, iam olim (*m*) haud ſegniter exercita, magna

(*k*) Cap. 9. §. 7. ſqq. Omiſſum ibi *Iuniani Maii*, Profeſſoris Neapolitani, Lexicon Latinum, 1475. ac poſtea ſaepius editum; id quod e *Niceronii* Vitarum Tomo XLI. cognoſcas. *Volumen hoc grande et inſigne* (ita *Trithemius* appellat *cap.* 879.) non mediocri vſui fuiſſe *Calepino* dicitur.

(*l*) De arduo negotio Grammatici (hoc eſt Critici) diſſerens *Eraſmus* in Vita *Origenis* p. 2. tandem addit, poſſe aliquem ter prius fieri Doctorem Iuris, quam Grammaticum, qualis fuit in Latinis *Seruius* et *Donatus*, in Graecis *Ariſtarchus*. Verum dixiſſe *Eraſmum* apparet e pertenui prouentu criticorum, et criticorum quidem veri nominis. En et *Scaligeri* teſtimonium e *Scaligeranis primis* p. 67: *Non omnibus datum, etiam doctis, ſed rarae cuiusdam felicitatis eſt, bonos auctores corrigere, et ſuae dignitati atque nitori reſtituere: nec quenquam hodie noui, qui id praeſtare poſſit, praeter* Cuiacium et Auratum. Cauſas huius paucitatis expoſui in *Poecile* T. III. p. 520. ſq. Nunc hanc adiicio. Plerorumque doctorum hominum, etiam philologorum, ſtudia non tam generoſa ſunt, quam lucroſa. Iam ad vnum emendandum locum ſaepe plurium horarum meditatione et labore opus eſt. Quantillum, inquinat ſeeum, hinc lucri! Ergo ſcribamus multa, iuſto bibliopolis redimenda pretio.

(*m*) De veterum ſtudio critico agit *Wowerius* Polym. cap. 16. 17. et 18. Priſcos inter criticos tam magnum eſt *Ariſtarchi* nomen, vt κατ' ἀντονομασίαν vſurpetur de quouis magnae exiſtimationis critico. Chriſtianae Eccleſiae primus Criticus fuit *Dionyſius* Alexandrinus ſaeculo tertio epiſcopus. Vid. *Valeſius* ad *Euſebii* Hiſt. eccl.

magna iuniori aeuo cepit incrementa, ſed practice tamen magis fuit exculta et empirice, quam theoretice ac ſcientifice. De ſcriptis ſpuriis a genuinis dignoſcendis perdocte egit *Ioannes Dallaeus* libri primi *de vſu Patrum* toto capite tertio: cuius vitulo arauit *Clericus Artis Criticae P. III. ſect.* 2. Conf. *Riueti* liber *de auctoritate Patrum*, *Critico ſacro* annexus, capite XIV. Idem *Clericus* omnem artem Criticam ſingulari opere complecti feliciter aggreſſus eſt: quanquam in *Commentatione* mea *de arte critica* oſtendi, multo ampliorem eſſe criticae artis (*n*) ambitum, ſimulque artem therapeuticam deſideratum ante in ordinem redegi, poſtquam iam antea artem criticam inueſtigandi ſcriptores anonymos et pſeudonymos compoſueram. De ſcriptoribus artis criticae adeatur et (*o*) *Morhofius*. Huc perti-

eccl. lib. VII. cap. 25. De duobus inſignibus Iudaeorum criticis, quorum quisque ſuam ſectam habet, vid. *Buxtorfius* lib. de abbreu. Hebr. p. 43. et 54. De *Maſora*, doctrina Rabbinorum critica, pleniſſime exponit *Wolfius* Biblioth. Hebr. Tomi ſecundi libro tertio. Ne mulieres quidem deeſſe criticas, noſtra aetate docuit exemplo ſuo *Daceria*, magni critici filia, et decimo ſexto ſaeculo *Margarita*, *Thomae Mori* filia, de qua vid. *Crenius* Animadu. P. I. cap. 7. §. 1. p. 112. De Iudaeo quodam critico, eoque inſigni, vid. *Wolfii* Biblioth. Hebr. T. III. p. 668.

(*n*) Conf. *Syrbius* Philoſ. ration. P. I. cap. 14. §. 16. qui tamen meam diſtinctionem philoſophiae in *realem* et *verbalem* haud recte cepit.

(*o*) Polyhiſt. lit. lib. V. cap. 1.

pertinet ars *etymologica*; de cuius ſcriptoribus agit idem (p) *Morhofius.* Scripſit etiam *Io. Georgius Eccardus*, doctiſſimam *Hiſtoriam ſtudii etymologici linguae Germanicae.* Noſtra quidem aetate non vixit maior et acutior etymologus *Theodoro Haſaeo.*

XI. Artis criticae non poſtrema pars eſt *ars hermeneutica*, quae olim miſere habita, maxime a Rabbinis Iudaeorum et Theologis ante Lutheranis, hodie ſatis laeta gaudet facie, poſtquam ducibus ICtis illis clariſſimis, *Grotio* et *Pufendorfio*, etiam Logici eam doctrinam ſibi vindicarunt, *Thomaſius*, *Claubergius*, *Buddeus*, alii; ac Theologi quoque in eam artis criticae partem non ſegniter incubuerunt, *Flacius*, *Franzius*, (q) *Danhauerus*, *Glaſſius*, *Pfeifferus*. *Clericus* quoque eruditiſſimas animaduerſiones exegeticas (r) inſeruit operi ſuo critico. XII.

(p) Lib. IV. cap. 3. et 4. et 9.

(q) Hic primus haberi vult *Artis exegeticae* concinnator. Ita enim ſcribit in *Ideae boni interpretis* a. 1630. editae, capite ſiue, vt ipſe loquitur, articulo primo, et quidem §. 2: *Speremus, poſſe reperiri, quod vel occultum adhuc eſt, vel in promiſcuis auctorum chartis diſperſum per ſparium adhuc ſe praebet conſpiciendum. HERMENEVTICAM videlicet tradituri ſumus, adeoque fines Organi Ariſtotelici adiectione NOVAE CIVITATIS aucturi.*

(r) Nuper quoque *Rambachii Inſtitutiones exegeticae* magno fuerunt exceptae applauſu. Quam hodie ferueat ſtudium exegeticum, vel ex eo Catalogo recentiorum N. T. interpretum apparet, quem *Curis* ſuis *in N. T. philologicis et criticis* nuper praefixit *Wolfius.*

XII. *Rhetoricae*, cuius egregie excolendae occaſionem olim Graecis praebuit forma ſuae reipublicae, tres aetates, praeeunte antiquo quodam ſcholiaſte, non incommode conſtituuntur: prima *Periclis* et aequalium; altera decem oratorum antiquiorum, quorum ſcripta ſuperſunt, *Antiphontis*, *Andocidis*, *Lyſiae*, *Iſocratis*, *Iſaei*, *Lycurgi*, *Demoſthenis*, *Aeſchinis*, *Hyperidis*, *et Dinarchi;* tertia oratorum iuniorum, qui ſunt *Ariſtides*, duo *Polemones*; *Herodes Atticus*, *Dio Chryſoſtomus*, et caeteri. Vid. *Fabricii Bibliotheca* (s) *Graeca.* Exſtat etiam *Io. Franciſci Grandis* Gallica Diſſertatio de origine et progreſſu rhethoricae apud Hebraeos, Graecos, Romanos, et Gallos. Breuem quoque ſtudii rhethorici hiſtoriam exhibet *Io. Clericus in Arte* (t) *Critica:* ampliorem *Lud. Creſollius* in *Theatro veterum rhetorum* Lutetiae a 1620. edito. Scripſit et *Io. Georgius Walchius* Diſſertationem de fatis oratoriae artis inter Graecos, Romanos, et (u) Germanos, eamque praemiſit *Ora-*

(s) Lib. II. cap. 26. et lib. IV. cap. 30. 31. 32. Adi et *Suidam* v. Νικόστρατος.

(t) P. II. Sect. I. cap. 16.

(u) Inter Germanos primus liberi ſermonis patrii puritatem et elegantiam aſſecutus eſt theologus noſter *Lutherus*, vereque *Ioan. Sturmius* in Dedicatione libri ſui *de exercitatione rhetorica Lutherum* ait *magiſtrum exſtitiſſe noſtri ſermonis, ſiue puritatem conſideres ſiue copiam.* Agnoſcit idem *Schottelius* in opere de lingua Germ.

Orationibus Chriſtophori Cellarii Academicis, a. 1714. coniuncte publicatis. Addatur *Kriegkii* Diſſertatio *de eloquentia Sophiſtarum*, et, qui primo loco nominandus erat, *Quintiliani* Dialogus *de cauſis corruptae eloquentiae*.

XIII. *Poëſeos* ſtudium tantae eſt vetuſtatis, vt diſputatum ſit, priusne ligato an ſoluto ſermone libri fuerint compoſiti. In (*x*) Graecia maxime hoc literarum genus effloruit, vnde tantae cohortes comicorum, tragicorum, epicorum, epigrammatographorum. Romae ſub Auguſto praeſtantiſſimi omnium poëtae vixere. Nec iuniori aeuo excellentiſſimi deſunt poëtae. Medii aeui poëtarum Latinorum hiſtoriam ſtudioſiſſime (*y*) deſcripſit *Polycarpus Leyſe-*

Germ. p. 49. et 1173. Apparet inprimis ex collatione vltimae verſionis Lutheri N T. cum prima, (quae collatio exhibetur in *Diario theologico Loeſcheriano* a. 1732. p. 519.-538.) virum illum ſummum in dies magis poliuiſſe ſermonem patrium. Memoratu dignum, iam quinto ſaeculo *Siagrium* quendam operam nauaſſe poliendo ſermoni Germanico. Teſtis eſt *Sidonius Apollinaris* lib. V. epiſt. 5 Gallica hodierna lingua primum ornatorem habuit *Iac. Amiotum*, et hanc ei laudem tribuunt *Sammarthanus* Elog. lib. IV. cap. 11. *Huetius* lib. de claris interpretibus p. 300. *Buſſierius* Hiſt. Franc. lib. XX. §. 12. et *Rich. Simonius* T. I. Epiſt. ſel. 24.

(*x*) Scilicet in Graecia poëſis et honorem afferebat et diuitias. Vid. *Phaedrus* lib. IV. cap. 21. et 24. Conf. *Acta Philoſ.* T. II. p. 507.

(*y*) Idem tamen non docuit, poëtas medio illo aeuo nominatos fuiſſe *dictatores*, et pro *verſus facere* tunc dici

Leyſerus et a. 1720. Halenſibus typis exſcriptam (α) publicauit. De Germanica vt aliquid attexam poëſi, vnius ſaeculi ſpatio vidimus et miſerrimam (β) et laetiſſimam eius faciem. Hiſtoriam poëſeos Hebraicae, Graecae, Romanae

conſueuiſſe *dictare*: quanquam idem vocabulum tum quoque de quouis *ſcribendi* ſiue libellum conficiendi genere vſurpabatur. Exempla videas licet in *Symmachi* lib. II. epiſt. 24. et lib. IX. epiſt. 45; in *Sidonii Apollinaris* lib. V. epiſt. 17. et lib. VII. epiſt. 9. et 18. itemque lib. IX. epiſt. 3. et 7. et 9; in *Saluiani* Praef. ad opus *de auaritia*; in *Caſſiodori* lib. VIII. epiſt. 13; in *Otfridi* Praefatione ſaepius: in *Thomae Capuani* libro epiſtolico, Tomo primo *Collectionis monumentorum Hahnianae* inſerto, p. 280. Hinc Germanicum verbum *dichten*, id eſt, *verſus facere*, et *ein Dichter*, id eſt, *poëta*: quod vocabulum proinde perperam a nonnullis ſcribitur *Tichter*. Conf. *Iac. Thomaſius* in T. VI. *Obſ. Halenſ. ſelect.* Diſſ. XIX. §. 8. p. 154; *Eccardus* annot. ad *Monumenta Catechetica Theotiſca* p. 172. ſq. et annot. ad *Leges Salicas* p. 4; *Hahnius* in Praefatione *Collectionis* modo memoratae num. V.

(α) Audi tamen *Bern. Pezium*, in Praefatione ad Theſauri anecdotorum Tomum tertium p. 15. ita ſcribentem: *In opere Leyſeri magna vis medii aeui poëtarum deſideratur: quam nobis noſtra collectanea ſuggerunt. Imo, ſi nobis otium eſſet, facillimum foret, Leyſerianam Hiſtoriam duplo vel amplius auctiorem reddere.*

(β) Lege, quaeſo, *Rittershuſii* verſus Germanicos in ipſius *Lectionibus ſacris* p. 63. et 72. et 596. Certe non is eos ibi publicaſſet, niſi ſibi venuſti habiti eſſent. Sed ita ſunt inepti ac barbari, vt effuſius ridere non poſſis lecto aliquo carmine Noribergici illius *Ioannis Saxonis*.

manae ac Gallicae (z) laudatus *Io. Franciſcus Grandis* eodem libro expoſuit. Germanicae vero poëſeos hiſtoriam breuiter expoſuit *Hofmannswaldauius* in Diſſertatione poëmatibus ſuis praefixa, vberius *Morbofius* im Unterricht von der teutſchen Sprache und Poeſie, et quidem in Parte ſecunda, vbi et de Gallorum, (α) Italorum, Hiſpanorum, Anglorum, et Belgarum poëſi more ſuo multa congeſſit. Addatur *Neumeiſteri Hiſtoria critica poëtarum Germanicorum ſaeculi decimi ſeptimi* a. 1708. recuſa, et *Wagenſeilii* liber *de Germaniae phonaſcorum*, der Meiſterſänger, *(a) origine, praeſtantia, vtilitate, et inſtitutis.* Speciatim de eorum poëtarum memoria, qui eccleſiaſtica compoſuerunt carmina, optime meriti ſunt *Io. Criſtoph. Olearius*, *Schamelius* (*b*) et

(z) Primus Gallicae linguae poëta veri nominis fuit *Petrus Ronſardus*, de quo vid. *Sammarthanus* Elog. lib. III. cap. 20. et quae ibi annotaui. A. 1739. quidam *Maſſieu* Lutetiae edidit *Hiſtoire de la Poëſie Françoiſe:* et a. 1736. prodiit Amſtelodami *Hiſtoire du Theatre François depuis ſon origine iusqu' a preſent: avec la vie des plus celebres Poëtes dramatiques, et un Catalogue raiſonné de leur piéces.*

(α) *Scipionis Maffei* Oratio de hiſtoria et genio optimorum Italiae poëtarum, Venetiis 1719. edita, exhibetur cum annotationibus in *Bibliotheque Italique* T. I. p. 223. ſqq. et T. II. p. 276. ſqq.

(*a*) Huius generis poëtas rhythmicos iam olim habuiſſe Italiam, eosque, quod riſum ſe iocumque facerent, vocatos fuiſſe *Ioci ſtas*, docet *Caſp. Barthius* Aduerſ. lib. III. cap. 4.

(*b*) et *Wezelius.* Exſpectare etiam ampliſſimam poëſeos omnium (*c*) gentium hiſtoriam nos iuſſit *Io. Georgius Eccardus*, Conſiliarius quondam et Bibliothecarius Hanoueranus: ſed ſpes iſta vna cum auctore ſuo exſtincta. Qui poſthac Germanicae poëſeos hiſtoriam deſcribendam ſuſceperit, ei amplam praebebit materiam noſtra haec aetas, qua facto Lipſiae initio multum coli coepit hic ager, cumque poëſeos patriae ſtudio coniungi cultura eloquentiae patriae, imo et Germanicae Grammaticae ac Philologiae. Ac Lipſiae ſingularis *Societatis Teutonicae* conditor fuit *Io. Burc. Menckenius*: cuius exemplo non ſolum ſuperiori in Saxonia, ſed etiam in inferiore, excitati ſunt multi ſucceſſu proſperrimo.

XIV. Licebit in amoeniſſimi ſtudii hiſtoria verſanti aliquot adiicere animaduerſiones amoeniores. Vocantur verſus quidam *rophalici*, vel potius *rhopalici*, qui quid ſint, doceat

(*b*) Hic in Praef. Partis ſecundae *Commentarii* ſui *hymnici* Germanice ſcripti p. 17. edi a quoquam optat *Hiſtoriam literariam hymnicam.* Id nunc praeſtitit *Io. Caſp. Wezelius* editis quatuor huius argumenti libris, quibus quintum breui adiunctum iri, promiſit.

(*c*) Nomina et characteres praeſtantiſſimorum Gallorum, qui proxima aetate poëſin lingua patria excoluerunt, exhibentur lepide ac perargute a *Tiletio* quodam *in Gelehrten Zeitungen* 1726. p. 984. ſqq. et a. 1727. p. 20. ſqq.

doceat *Fabricius* in *Bibliotheca (d) Latina.* Alii *politici (e)* dicti ſunt a Graecis medii aeui, qui veluti metro trochaico nulla quantitatis ſyllabarum ratione habita quindecim ſyllabis conſtant, quarum octaua vocem claudit, penultima accentum habente, e. g. *Ἔςι τι ζῶον λογικὸν, δέσποτα ςεφηφόρε. Politicos* ideo appellatos (*f*) crediderim, quia politici homines, haud alte immerſi literarum ſtudiis, facile tales poterant conficere, cum a *ſcholaſticis* tantum hominibus exſpectari debeant iuſti verſus (*g*) trochaici, e. g.

(*d*) Lib. III. cap. 10. p. 586. qui et Biblioth. medii aeui T. I. p. 416. docet, vnde verſus *rophalici* nomen hoc acceperint. Exemplum cape hoc: *Eſt Deus aeternae ſtationis conciliator.*

(*e*) Vid. *Miraeus* Auctar. de ſcript. eccl. cap. 343. et 348; *Montefalconius* Palaeogr. Gr. lib. I. cap. 6. p. 54. et lib. VII. p. 500; *Fabricius* Bibl. Gr. lib. V. cap. 42. p. 253. et 319. itemque cap. 45. p. 539. et 680.

(*f*) Sic apud *Iſocratem* in Euagora p. 450. *nomina politica* ſunt nomina vulgaria. Ac *Galenus* ſcripſerat libros *περὶ τῶν πολιτικῶν ὀνομάτων* apud Ariſtophanem, Eupolidem, et Cratinum, id eſt, *de vocabulis vulgaribus et plebeiis.* Vid. *Fabricii* Bibl. Gr. lib. IV. cap. 17. p. 556. et *Pareus* in Lexico critico v. *ciuile.* Errauit vero *Fabritius*, cum p. 553. verba illa Graeca reddidit *nomina ciuilia.* Talibus verſibus ſcripta etiam medio aeuo ſuperſunt multa Latina carmina, obſeruante *Barthio* ad *Claud. Mamertum* lib. I. p. 364. Conf. *Annales Acad. Iul.* Sem. XI. p. 38. ſq.

(*g*) Talis eſt notiſſimus ille Germanicus: *Freu dich ſehr o meine Seele, und vergiſs all Noth und Quaal,* Conf. *Sueton,* I. 49.

Conſules ſiunt quotannis et noui Proconſules:
Solus aut Rex aut Poëta non quotannis naſcitur.

De *centonibus* poëticis, ſiue Graecis, ſiue Latinis agitur in *Poëtica maiore* (h) *Gieſſenſium*, inque *Fabricii Bibliothecis*, Graeca (i) pariter et (k) Latina. Hinc igitur, qui ſitit, hauriat.

XV. Eſt etiam quoddam genus verſuum, quos *Leoninos* (α) vocant, e. g. *Caſeus et panis ſunt optima fercula ſanis*, et caeteri verſus Scholae Salernitanae. Veteribus poëtis interdum imprudentibus tales excidiſſe, in *Poëtica Gieſſenſium* (l) obſeruatur. Ac *Marianus Victorius* (m) huius generis verſus ſibi animaduertiſſe viſus eſt in Salomonis *Cantico canticorum.* At medio, quod vocamus, aeuo vix quisquam elegantis poëtae nomen tueri poterat, niſi rhythmicos id genus verſus effunderet: adeoque, quod Auguſteo aeuo in vitio erat, tunc laudi ducebatur maximae. Inprimis elegans huius generis carmen

(h) Lib. II. cap. 2. p. 191. ſq.

(i) Lib. II. cap. 7. §. 3. et 4.

(k) Lib. I. cap. 12. p. 230. ſq. Add. *Baelius* Diction. v. *Capilupus*, not. Z.

(α) *Eliae Maioris* Diſſertatio de verſibus Leoninis iterum edita eſt a *Gebauero* inter *Diſſertationes anthologicas* p. 319. ſqq. Ac ibidem p. 341. ſqq. exhibetur *Renati Moreau* Diſſertatio de eodem verſuum genere.

(l) Lib. II. cap. I. p. 170. ſq.

(m) Apud *Dilherrum* Elect. lib. III. cap. 17. p. 516.

carmen elegiacum, cuius et hexameter et pentameter eundem habet rhythmum, *Caſpar Barthius* in ſuis *Aduerſariis* (β) exhibet. Si quaeris, vnde nomen acceperint *Leoninorum*, ingenue, ſe id ignorare, confitetur (n) *Scaliger*. Alii (o) originem talium verſuum ad ſaeculum duodecimum referunt, eoque vixiſſe aiunt monachum quendam Benedictinae familiae, nomine (p) *Leonem:* hunc iſtorum verſuum parentem eſſe habendum, ab eoque appellatos fuiſſe (q) *Leoninos.* At non eſt

(β) Lib. XXXI. cap. 7.

(n) Poët. lib. II. cap. 29. extremo.

(o) *Sixtus Senenſis* Biblioth. S. lib. III. p. 224; *Menagius* in Menagianis T. II. p. 214; *Tenzelius* Colloq. menſtr. A. 1691. p. 20. ſqq. *Acta erud.* A. 1709. p. 510; *Leyſerus* Hiſt. poët. medii aeui p. 763. *Morhoſius* quoque lib. de lingua Germ. P. III. cap. 9. copioſe diſſerit de verſibus Leoninis, ibidemque p. 546. tradit, nomen eos traxiſſe a Canonico quodam, *Leonio.*

(p) Alius *Leonis*, poëtae retrogradi, *Fabricius* mentionem facit lib. IV. Biblioth. Gr. cap. 30. p. 413. Etiam *Sidonius Apollinaris* cuiusdam *Leonis*, poëtae ſaeculo quinto excellentis, crebram facit mentionem. Ac hunc eſſe, a quo nomen acceperint verſus Leonini, ſuſpicor in *Primitiis* meis *Academicis* p. 264.

(q) *Eberhardus Bethunienſis*, ſaeculi XIII. grammaticus, in *Labyrintho* ſuo ita ſcribit *de metro Leonino:*

Sunt inuentoris de nomine dicta Leonis
Carmina, quae tali ſunt modulanda modo.
Permutant mores homines, cum dantur honores:
Corde ſtat inflato pauper honore dato.

haec ſententia (α) ſatis certa. Nono enim iam ſaeculo (r) verſus Leonini in vſu fuerunt. Nec *Leo* ille ſatis clare obuius eſt in ſaeculi duodecimi annalibus. Quae contemplatio *Gabrielem Dumontium* permouiſſe videtur, vt *Leoninorum* verſuum appellationem deducendam (s) putaret e lingua Arabica. Verum valde vereor, vt quiſquam huic ſubſcribat doctiſſimi viri coniecturae. Dicam, quid mihi in mentem venerit legenti vitam *Leonis IV.* Papae a *Platina* deſcriptam. Narrat ille Pontificiae hiſtoriae conditor, *Leonem* illum, qui nono vixit ſaeculo, partem aliquam Romae a ſuo nomine appellatam voluiſſe *vrbem Leoninam*, ac ſupereſſe verſus aliquot hexametros, eosque ineptos, portae illius regionis inſcriptos, hosque verſus ab ipſo illo *Leone* confectos eſſe, inueteratae famae circumferri teſtimonium. An forte nunc inuenimus *Leonem* illum, a quo nomen inditum *Leoninis* verſibus? Non ſane caret haec res veri ſpecie. Nolim tamen iurare, me ad intimos veritatis receſſus penetraſſe, ſed acutiorum iudicio, quae obſeruaui, lubentiſſimus permitto.

XVI.

(α) Comprobat tamen eam *Fabricius* in Biblioth. Lat. medii aeui lib. XI. p. 775. itemque *Leyſerus* in Hiſtoria poëtarum medii aeui p. 763. ſequi ſe profeſſus ducem *Papebrochium*.

(r) Vid. *Fabricius* Bibl. Lat. T. II. p. 538.

(s) In Lipſienſium Latinis *Nouis literariis* anni 1720. p. 122.

XVI. Carmen *Madrigalicum* vnde nomen acceperit, hiſtoriae poëticae ſcriptores (*t*) diſputant, idque ſe neſcire, ad vltimum fatentur. Ego vix dubito, ac ne vix quidem, id nomen habere ab vrbe Hiſpaniae *Madrigal*, quam antea obſcuriſſimam illuſtrauit (*u*) natiuitas *Alphonſi Toſtati*, teſte (*x*) *Miraeo.* Pari modo mihi perſuaſi, *Alexandrinum* carminis genus ab vrbe Italiae *Alexandria* vocatum eſſe, tanquam prima iſtiusmodi verſuum officina. Quanquam et audire par eſt Gallos, ſuae nationi arrogantes inuentionis gloriam. Ac *Ludouicus le Gendre* in *Noua* (*y*) ſua *Hiſtoria Galliae* narrat, poëma quoddam Latinum, cui *Alexandreis*

 titu-

(*t*) Vid. *Morhofius* lib. de lingua Germ. P. III. cap. 12. p. 583.

(*u*) De vrbe *Madrigalia* vid. *Titelii* lepida narratio in ſua verſione Hiſtoriae V. T. *Humphredi Prideaux.* T. I. p. 219. Duas mulieres hac in vrbe natas et ab ea cognominatas commemorat *Phil. Elſſius* in Encomiaſtico Auguſtiniano, *Armenteriam de Madrigal* p. 84. et *Eleonoram de Madrigal* p. 178. Ibidem p. 485. iniicit mentionem *Conuentus* (id eſt, monaſterii) *Auguſtinianorum Madricalenſis* ſiue *de Madrigal.* Fortaſſe indidem nomen accepit *Ioannes de Madriaga*, cuius *Miraeus* mentionem facit lib. de ſcript. ſaec. XVII. cap. 198.

(*x*) Auctar. de ſcript. eccl. cap. 472. Eiusdem rei teſtes ſunt *Labbeus* et *Poſſeuinus* apud *Bluntium* in Cenſura auctorum p. 458.

(*y*) *Nouvelle Hiſtoire de France* T. VI. edit. Pariſ. a. 1719. P. II. p. 180. ſq. Idem, ſed paucis, traditur in *Menagianis* T. I. p. 399. Conf. *Morhofius* cap. cit. p. 570.

titulus, (haud dubie innuit opus *Phil. Galteri*,) Gallicis fuiſſe verſibus redditum a *Guilielmo le Court* et *Alexandro Pariſienſi*, huiusque verſionis ſingulos verſus conſtitiſſe duodecim ſyllabis; hinc factum eſſe, vt poſtea huius generis verſus nominarentur *Alexandrini* ſiue a nomine vnius interpretum, ſiue ab Alexandro M. verſibus illis laudato. Supereſt, vt addam, in Germania duos (z) potiſſimum celebrari egregios eosdemque primos Madrigalici carminis artifices *Caſp. Zieglerum* atque *Ern. Stockmannum*.

XVII. Hactenus diximus de eloquentia cum (*a*) oratoria, tum poëtica. Nec vero tertium illud eloquentiae verticordiae genus praetermittere debemus, *Muſicam*, quae vel *oralis* vel *inſtrumentalis*. Nam eousque progreſſa eſt ars, vt homines etiam per inſtrumenta quaedam loqui diſcerent, quorum alia inflatione, alia volubili manu (quam et pes tandem aemulatus eſt,) coguntur quemcunque ſonum edere. Vetuſtior haud dubie eſt oralis Muſica, eiusque origo ab ipſa natura repetenda. Triſtem enim dolentium lacrymantiumque vocem imitari mox libuit laetantibus, et dulcibus ſonis animi ſui affectionem exprimere. Inſtrumentalis vero Muſicae inuentionem debe-

(z) Vid. *Neumeiſterus* lib. cit. p. 102. et 117. Addatur *Vita Ern. Stockmanni* a me ſcripta p. 21. ſqq.

(*a*) Ita eloquentiam diuidit Quintilianus *Dial. de corrupta eloquentia cap. IV. 3; V. 4; VI. 1. et VIII. 5.*

deberi (*b*) Iubali, ex *Geneſeos IV. 21.* diſcimus, a cuius nomine ipſum verbum *iubilare* ortum eſſe videtur: quanquam, ſi quis id vocabuli referat inter voces a naturali ſono factas, eum ſequi ſententiam probabiliorem, haud aegre conceſſerim.

XVIII. Ab vſu diuidi Muſica debet in *ſacram* et *profanam*, medium tenente locum *Muſica* (α) *medicinali.* De Hebraeorum Muſica ſacra agit (*c*) *Lundius*, cui iungendus *Salomonis Tilii* perdoctus *de Muſica* (*d*) *Hebraeorum* liber. De Chriſtianorum Muſica eccleſiaſtica *Binghamus* agit in *Antiquitatibus*

(*b*) Vere igitur Muſicam *diſciplinarum antiquiſſimam* vocat Maximus Tyrius *Diſſ. XXI.* Acute ſuſpicatur Heideggerus *Hiſt. Patriarch. T. I. Exerc. VI.* §. 13. a Graecis nomen *Iubal* mutatum fuiſſe in nomen *Apollo*, recteque adeo iis Apollinem haberi inuentorem Muſicae. Quae coniectura ea re firmatur, quod et frater Iubalis, *Thubalcainus*, deprauatum *Vulcani* nomen gerit apud ethnicos. Caeterum iam olim *Muſicam* inter doctas artes relatam fuiſſe Siracides docet cap. XLIV. 6. ſcribens, *clariſſimos quosque viros Muſicos fuiſſe.* Ac totum caput XVI. libri ſui primi *Quintilianus* conſumſit laudibus artis Muſicae, itemque *Caſſiodorus* totam epiſtolam 40. libri ſecundi.

(α) Adde ſis *Muſicam Magicam*, de qua copioſe *Delrius* Diſquiſ. Magic. lib. I. p. 93. ſqq.

(*c*) *Iüd. Heiligth.* lib. III. cap. 47.

(*d*) Huc pertinet Sela, interiectio Hebraeorum Muſica, de qua Diſſertatio mea inſerta eſt *Poeciles Tomo III. p. 471. ſqq.*

bus (*e*) *eccleſiaſticis.* Singularis quoque liber (*ee*) *Arthuri Bedfordi* exſtat de Hebraeorum pariter et Chriſtianorum Muſica eccleſiaſtica, Londini 1712. editus. Sacra haec Muſica rurſus diuidi ſolet in *choralem* et *figuralem:* vbi memoratu dignum, ineunte demum ſaeculo decimo ſexto ex Italia in Germaniam (*f*) translatam fuiſſe *figuralem*, Germanis antea ignotam. *Medicinalem* Muſicam primus nobilem fecit (*g*) *Dauid* rex, et hodie quoque magni aeſtimari cogunt (*h*) tarantulae.

XIX. Denique ab effectu et fine recte Muſicam mihi diuidere videor in *laetificam*, *triſtificam*, atque *terrificam.* Laetificae ſimpliciſſimum genus eſt Muſica (*i*) *paſtoralis.* De

(*e*) *Lib. IV. cap.* 1. Conf. G. Arnoldi *Erſtes Chriſtenthum lib. II. cap.* 2..

(*ee*) Recenſetur in *Biblioth. Angloiſe T. VII. p.* 343. *ſqq.*

(*f*) Vid. Goezii *Elogia Theol. Germ. p.* 9. in *Vita Loſſii.* De augmentis Muſicae ſaeculo XIV. factis vid. *Hottingerus* Hiſt. eccl. T. III. p. 716.

(*g*) 1. *Sam. XVI,* 16. ad quem locum praeter nouiſſimum interpretem, Saurinum, *T. II. p.* 621. *ſqq.* edit. Abelianae, vid. Valeſii *Philoſophia ſacra cap.* 28.

(*h*) De *tarantulis* deque oppoſita iis Muſica exſtat Diſſ. *Rich. Meadi* Londini 1702. et *Ge. Baglivi* Romae 1696. et *Lud. Valettae* Neapoli 1706. edita. Vid. et *Mich. Praetorius Syntagm. Muſic. P. II. cap.* 13. *Scaligeri de ſubtilitate Exercitatio* 185. *Miſſoni Itin. Ital. p.* 1160. *ſq.* edit. Germ. imo et *Gellius Noct. Attic. IV.* 13. Prodiit quoque Wittenbergae 1706. *Ad. Brendelii* Diſp. *de curatione morborum per carmina et cantus muſicos.*

(*i*) Virgilius *ecl.* 1. 2. et 5. alibique.

De vſu Muſices in priſcorum funeribus res vel in vulgus nota eſt. Terrificam ſiue, vt *Virgilius* I.X.55. loquitur, *horriſonam* Muſicam maioribus noſtris ante praelia vſurpatam fuiſſe, teſtes ſunt (*k*) Tacitus atque (*l*) Strabo. Quid? Omnibus priſcis gentibus eam ſingulari in Diſſertatione Vpſaliae 1708. aſſeruit *Io. Vpmarckius.*

XX. Ad *notas* veterum *Muſicas* quod attinet, egere de iis *Rutgerſius* in *Variis* (*m*) *Lectionibus*, *Io. Nicolai* in libro (*n*) *de ſiglis*, et *Monteſalconius* in *Palaeographia* (*o*) *Graeca.* Speciatim de *Vt re mi fa ſol la* eiusque origine vid. *Sigebertus Gemblac.* ad a. 1028.; *Trithemius de ſcript. eccl. cap. 318; Pancirollus rerum memorab. lib. I. cap. 39; Baelius Diction. v. Gui Aretin; Oudinus* T. II. p. 871. *ſqq.* Litem Superint. Lubec. *Pouchenii* cum Rectore Scholae *Crugerio*, qui abrogato *Vt re mi fa ſol la* canere pueros iuſſerat *a, b, c, d, e, f, g*, enarrat *Seelenius* in *Athen. Lubec.* P. IV. c. XI. De inſtrumentis veterum muſicis agit (*) *Athenaeus libro XIV.* Superſunt etiam aliquot

(*k*) Lib. *de Germania cap. 3.*
(*l*) *Geogr. lib. VII. p. 294.*
(*m*) *Var. lect. lib. II. cap. XI.* Vid. et Vffenbachiana *Biblioth. MSta P. II. §. 12.*
(*n*) *Cap. XVIII.*
(*o*) *Lib. V. cap. 3.*
(*) Conf. Salmaſius *lib. I. epiſt. 49.* Recentiores de inſtrumentis muſicis ſcriptores nominat Fabricius *Bibliograph. antiq. cap. XL. §. 17.*

aliquot ſcriptores artis Muſicae Graeci, quorum ſeptem edidit Amſtelodami 1652. *Marcus Meibomius*. Caeterorum notitiam petas licet e *Fabricii Bibliotheca (a) Graeca*, qui et in ſua *Latina medii aeui Bibliotheca* (α) ſcriptos illo aeuo de Muſica libros recenſuit.

XXI. Generales de hiſtoria Muſicae ſcriptores ſunt *Rud. Schlickius*, qui Spirae A. 1588. libellum emiſit *de Muſices origine, cultu, et dignitate; Lampertus Alardus*, qui Schleuſingae 1636. edidit opuſculum *de veterum Muſica; Io. Alb. Bannius*, cuius liber *de Muſicae natura, ortu* et *progreſſu* agmen claudit libellorum *de ſtudiis inſtituendis* Amſtel. 1645. coniunctе editorum; *Athan. Kircherus* in *Muſurgia* Romae 1650. et Amſtel. 1662. publicata; *Wolfg. Caſp. (aa) Prinzius*, qui Lipſiae 1690. Germanice; *Io. Andreas Angelinus (b) Bontempus*, qui Peruſiae 1695. Italice; *Bonnetus* et Ieſuita quidam, quorum ille 1715. hic (*c*) 1726. Lutetiae Gallice, ediderunt *Hiſtoriam Muſicae*. Huc et refer eruditiſſimi noſtrae aetatis Muſici, *Ioannis Mattheſo-*

(*a*) *Lib. III. cap. 10.*

(α) T. I. p. 644.-651.

(*aa*) De praeclaro hoc Muſico eiusque ſcriptis vid. *Grundmanni Oſſa et cineres anni 1717. p. 107. ſqq.* et *Siuerſius* in Diſſ. *de doctis Cantoribus* cum notis *Mattheſonii p. 20. ſqq.*

(*b*) Fuit hic in aula Ioannis Georgii, Electoris Saxoniae, praefectus choro muſico.

(*c*) Vid. *Gel. Zeit.* 1726. p. 655.

theſonii, *Criticae Muſicae* Tomos duos, pluresque alios eius de re Muſica libros, quorum ipſe catalogum annexuit ſuae verſioni libelli Siuerſiani *de doctis Cantoribus* 1730. editae. Idem 1732. edidit Diſſertationem *de eruditione Muſica*, et 1740. egregium opus, in quo excellentiſſimorum recentioris aetatis Muſicorum vitas exponit et merita, ſuam et ipſius vitam interſerens. Denique *Lexicon Muſicum Io. Gottfr. Waltheri*, cuius prima pars Vinariae 1729. prodiit, nunc totum habemus editum Lipſiae 1732. Cui merito adiungimus *Laur. Mizleri* a. 1736. edi coeptam *Bibliothecam Muſicam*.

XXII. Ad *Philoſophiam* vt veniamus, eius hiſtoriam multi, alibi (*d*) a me memorati, conſcripſerunt. Nuper vero, quod antea praeſtandum ſuſceperat nemo, totum corpus Hiſtoriae philoſophicae admirabili felicitate compoſuit *Iacobus Bruckerus*, priusque patrio ſermone eam exhibuit in ſeptem Tomis: quibus et *Appendicem* et *Epitomen totius Hiſtoriae philoſophicae* adiecit; deinde quinque in Tomis non tam Latinam operis Germanici verſionem, quam nouum prorſus opus, exhibuit, plurima ſupplens, et ſyſtematum inprimis philoſophicorum nexum et rationem exponens accuratiſſime. Singulas autem ad diſciplinas quod attinet, *phyſici* ſtudii hiſtoriam concinnauit *Georgius Paſchius* libri *de inuen-*

(*d*) In *Actis Philoſophorum*.

inuentis nou-antiquis capite ſeptimo, et *Buddeus* Tomi primi *Philoſophiae eclecticae* capite primo, et *Thomas Spratus* in prima Parte ſuae *Hiſtoriae Societatis ſcientiarum Regiae Londinenſis:* ſingularique in opere, duabus partibus a. 1726. et 1727. edito lingua Anglica, *Io. Freindius*. *Bibliothecam ſcriptorum hiſtoriae naturalis* Tiguri 1716. emiſit *Scheuchzerus*. Addi meretur *I. E. Daſchizkii* Wittebergae 1706. emiſſa *Hiſtoria philoſophiae mechanicae*. Hiſtoriam *metaphyſices* compoſuit *Iac. Thomaſius*, ſuisque ſubiecit *Quaeſtionibus metaphyſicis* Hiſtoriam *politicae* ſuccincte expoſuit *Chriſt. Gottfr. Hofmannus* in Diſputatione *de fatis ſtudii politici*, Lipſiae 1715. edita. Conſulatur de eadem hiſtoria *Chriſtiani Thomaſii Prudentia conſultatoria* capite tertio. *Logicae* hiſtoriam ſcripſerunt *Gaſſendus*, (*) *Keckermannus*, *Reimmannus*, *Syrbius*, et copioſiſſime *Walchius:* Ethicae *Chriſt. Thomaſius*, *Barbeyracius*, *Gundlingius*, *Reichius*, et *Stollius:* Iurisprudentiae naturalis *Groeningius*, *Buddeus*, *Ludouicus*, *Proeleus*, *Chr. Thomaſius*, *Vinholdus*, *Reinhardus:* Theologiae naturalis *Bielckius*. Denique ſingularum philoſophiae partium hiſtoriam docte et accurate deſcriptam habemus in *Stollii Hiſtoria literaria*.

XXIII.

(*) *Keckermanni* ineptias, Logicos facientis Adamum, Noachum, Moſem, refellit *Io. Alb. Fabricius* in *Specimine Hiſtoriae Logicae*, inter eius *Opuſcula* recuſo p. 163.-176.

XXIII. Liceat et meam trium poſteriorum diſciplinarum, quae ſemper curae mihi cordique fuerunt, hiſtoriam proferre in medium, non ex iis, quas modo laudaui, repetitam hiſtoriis, ſed ſolum mente mea ad ea, quae in diuturna harum ſcientiarum tractatione obſeruaui, retorta concinnatam, ac vel breuitate ſua commendabilem.

XXIV. Homo cum natura ſua ſit ζῶον λογικὸν, hinc ſequitur, Logicam eſſe homini naturalem, adeoque cum genere humano natam fuiſſe Logicam. Poſtea vero, quam homines non rationi, ſed affectibus ſe permiſerunt regendos, Logica hominum adeo euaſit ἄλογος, vt tota conſtaret hoc principio: *Quicquid maiores noſtri vel alii magni bonique viri ſtatuerunt, id ſancte credendum eſt.* Viguit hoc principium vbique locorum, vbi philoſophia non viguit. Solis *Hebraeis*, diuina quippe inſtructis ſapientia, contigit videre acutius. Caeterae gentes omnes manſere barbarae, donec in Graecia primo eloquentia cum poëtica, tum oratoria, deinde et philoſophia, coli coepit. Diu vero ipſi illi philoſophi magis practice, quam theoretice, fuere Logici, hoc eſt, non conſtituerunt certam diſciplinam, quae vocaretur *Logica*, errorumque cauſas et rectam ad verum viam accurate demonſtraret, ſed tantum Logica vſi naturali perſequebantur argumenta ſua. Logica autem illa naturalis in nullo eluxit ſplendidius, quam in *Socrate*,

 qui

qui ſola ſui iudicii (quam vocamus *naturalem Logicam,*) ope vidit fortiterque docuit, longe praeferendam eſſe philoſophiam moralem philoſophiae phyſicae.

XXV. Nec aliam, quam naturalem, Logicam *Plato* habuit: cuius tandem diſcipulus *Ariſtoteles* Logicam componere aggreſſus eſt, magnoque labore confecit. Habemus igitur inuentorem Logicae ſiue primum Logicae ſcriptorem *Ariſtotelem*, qui ipſe huius rei teſtis nobis eſt, in exitu *Organi* ſui ſiue libri *de ſophiſticis elenchis* vltimo in capite ſcribens, *ante ſe plane nullam Logicam exſtitiſſe, ſeque primum ſcripſiſſe de conficiendis ſyllogiſmis;* addensque, *hoc nomine magnam ſibi deberi gratiam.* Apparet hinc, falſum tradere *Laërtium*, cum libri ſui octaui capite 57. et noni capite 25. auctor eſt, *Zenonem Eleaten* vocatum ab Ariſtotele fuiſſe *inuentorem Dialecticae:* niſi forte per artem dialecticam intellectam vult *dialogicam. Dialogos* enim *primum ſcripſiſſe Zenonem* illum, facile credimus ei, id referenti *lib. III.* §. 47.

XXVI. Caeterum Logica illa *Ariſtotelis* non eſt vera illa perfectaque Logica, quae pars eſſe debet philoſophiae, ſed haeret duntaxat in contemplatione ſyllogiſmorum, ſubtiliter quidem cuncta perſequens et curioſe, ſed tam parum vtiliter, vt pleraque ignorentur ſapientius. Ac hanc quidem Logicae ſuae

partem

partem appellauit (*) *Analyticam*. In altera, quam *Dialecticam* et *Topicam* vocauit, artem tradit diſputatoriam, tum ſcholaſticam, tum forenſem, hoc eſt, non ſolum docet artem in ſchola defendendi ſuam impugnandique alienam ſententiam, verum etiam adiumento eſt arti dicendi in concione et quiduis perſuadendi populo. Ita cum videri potuiſſet Logica Ariſtotelis dare orbi philoſophos ſummos, e contrario effecit, vt ſophiſtarum plena fierent omnia. Neque enim ſoli Ariſtotelis ſectatores euaſerunt gladiatores philoſophici, hoc eſt, perpetui diſputatores, ſed caeteris quoque ſcholis prae ſapientia vera et ſolida placere coepit ſapientiae oſtentatio. *Megarici* maxime et *Stoici* totos dederunt ſe arti eriſticae, libroſque de ea ediderunt plurimos: quos periiſſe, non eſt, quod doleamus. Admonuit quidem philoſophos huius erroris *Epicurus*, optimus ex hac certe parte philoſophus: ſed ſurdis narrauit fabulam. Quem ſi audiſſent, et eius *Canonicam* reddidiſſent perfectiorem, perbene conſuluiſſent philoſophiae. Verum regnare perrexit Dialectica Ariſtotelis, quam recte *Tertullianus* (e) vocat *artificem ſtruendi et deſtruendi, verſipellem in ſententiis, coactam in coniecturis, duram in argumentis, operariam contentionum.*

S 2 XXVII.

(*) *Analytica* Ariſtotelis eſt Logica eius theoretica: *Dialectica* eſt Logica ipſius practica.

(e) Lib. de praeſcript. cap. 7.

XXVII. Equidem CHRISTVS per Apoſtolos ſuos obtulit humano generi γάλα (*f*) λογικὸν et (*g*) λογικὴν λατρείαν, adeoque multam praebuit occaſionem ratione recte vtendi vt in religione, ſic et caeteris in diſciplinis: ſed ad vltimum in ipſo Chriſtiano orbe caput extulit (*) Ariſtotelica illa Logica, (a *Raymundo Lullio*, cum ſapere ſibi videretur perſpectius, reddita ineptior,) et vſque ad *Lutheri* tempora omnes ſcholas perſonuit. Quo tempore cum poſt *Vallam Viues*, *Eraſmus*, *Corn. Agrippa* Scholaſticae Logicae miſeram turpemque conditionem agnouiſſent, *Melanchthon* manum admouit emendationi, ſed non eſt longius prouectus, quam vt inutilibus omiſſis retineret vtiliora. Secuti Proteſtantium Logici redierunt ad Ariſtotelem, eumque erudite quidem ſunt interpretati, ſed Logicam reliquerunt veteribus circumſcriptam finibus.

XXVIII. Poſtea quatuor Logicae reformatores ſunt exorti, *Ramus*, *Verulamius*, *Gaſſen-*

(*f*) 1. Petri II. 2.

(*g*) Rom. XII. 1.

(*) Obſeruatu dignum, medio aeuo Logicam Ariſtotelicam fuiſſe inter fulcra Papatus. Ingenia enim ſtudioſorum hoc pacto non accipiebant veram Logicam, errorum expultricem ac veri indagatricem, ſed occupabantur ſubtilitatibus inutilibus doctisque quisquiliis: praetereaque e ſua Logica diſcebant artem diſertiſſime ac ſpecioſiſſime propugnandi errores quoslibet. Nec ad veritates religioſas perduxit *Lutherum* artificialis Logica ſuae aetatis, ſed Logica ſua ipſius naturalis.

ſendus, *Carteſius*. Et ille, dum Logicam fecit inſtrumentum ſiue ancillam eloquentiae, probauit ſe quidem plurimis ſcholarum rectoribus, quippe qui ſimul eſſe ſolent eloquentiae doctores, ſed viam ad cognoſcendum in omni genere veritatem non fecit planiorem. *Verulamius* et *Carteſius* melius vterque exhibuit Logicae compendium, ſed neque concinnum neque perfectum ſatis. *Gaſſendus* ſatis bonam produxit Logicam, et Carteſianorum quoque nonnulli acriter feliciterque excoluerunt hanc diſciplinam, primoque loco laudatur, idque ſuo merito, *Ars cogitandi*, a qua proximum locum tenet *Logica Claubergiana*. Tandem Eclectici noſtrae aetatis pulcherrimam faciem dederunt Logicae, *Lockius* in primis, *Clericus*, *Thomaſius*, *Croſa*, *Rudigerus*, *Syrbius*. Succeſſerunt his nuper *Hollmannus* et *Reuſchius*. Nec eſt omittenda mentio *Chriſtiani Wolfii*, qui nouam vniuerſae philoſophiae formam exhibere aggreſſus hinc admiratores ac ſectatores nactus eſt multos, hinc contemtores et antagoniſtas magnos.

XXIX. Finio hanc *Logicae* hiſtoriam duabus animaduerſionibus. Primo ſcilicet facile intelligitur, vbi regnum tenent errores, iis vt repugnare capitale ſit, ibi Logicae verae perfectaeque locum non eſſe. Non eſt igitur, quod miremur, nec inter ethnicos nec in tyrannico Papae regno veri nominis Logicos

fuiſſe. Deinde obſeruo, Logicam eſſe quidem primam omnium diſciplinam in ordine diſcendi, ſed in elaborando philoſophiae ſyſtemate eſſe oportere vltimam. A quo enim componenda eſt Logica nominis ſui menſuram impletura, eum oportet non ſolum maturo eoque eximio inſtructum eſſe iudicio, verum etiam mentem habere variis in diſciplinis longo annorum tractu exercitatiſſimam. Ac facile intelligo, quam *Thomaſius* edidit inter primos ingenii ſui foetus *Logicam*, eam multo futuram fuiſſe meliorem ſuoque nomine digniorem, ſi eam componere aggreſſus eſſet ſexagenarius.

XXX. En et meam *Ethices hiſtoriam!* *Ethica*, quae diſciplina id agit, vt affectus hominum reddat ſuae ſanitati perfectionique, eosque perducat ad ſummam felicitatem, primum nacta doctorem eſt DEVM ipſum, qui Sethitas olim et Hebraeos ſimpliciſſima forma moralem ſapientiam edocuit per Prophetas, ac tandem vniuerſum orbem per Filium ſuum eiusque Apoſtolos. Cum igitur nulla caeterarum diſciplinarum tanto doctore gloriari poſſit, hinc apparet, eam eſſe omnium ſcientiarum principem. Maximus proinde error fuit philoſophorum vetuſtiſſimorum, quos barbarae gentes habuerunt, quod neglecta morali philoſophia in ſolam theoreticam incubuerunt: id quod praeclare oſtendit *Gundlingius* in ſua *Hiſtoria philoſophiae moralis.*

XXXI.

XXXI. Fuerunt quidem inter barbaros, qui hunc errorem agnoſcerent: ſed dum virtutis ſtudium colebant ſeruatis ethnicae religionis principiis, meri enthuſiaſtae facti ſunt, vt Gymnoſophiſtae, Brachmanes, Pythagorei. Poſtea in Graecia auctore *Socrate* philoſophia moralis coli coepit ſatis bene, cum ſcilicet philoſophus ille animae immortalitatem Deique prouidentiam magis ſupponeret, quam demonſtraret: hisque veſtigiis inſtitit *Plato*, qui tamen non eſt liber ab omni (*) enthuſiaſmo. Primus vero *Ethicam* ſcripſit *Ariſtoteles*, idque tribus operibus, quorum praecipuum eſt *Ethica Nicomacho* inſcripta. *Magna* enim *Moralia* et *libri Eudemii* ſunt *Nicomachiorum* epitomae, ac prior quidem breuior, poſterior et vberior et liberior: niſi quod quartus, quintus et ſextus *Eudemiorum* fere ad verbum leguntur in *Nicomachiis*.

XXXII. Cum vero *Ariſtoteles* animae immortalitatem ac Dei prouidentiam, quae ſunt verae philoſophiae moralis fundamenta, non agnoſceret, pietati (α) inter virtutes nullum

S 4 dedit

(*) Hinc fit, vt Platonicae philoſophiae fautores ſe praebeant in eccleſia noſtra enthuſiaſtae. Vid. *Collergii Platoniſches Chriſtenthum.*

(α) Nec vero hinc auſim concludere, Ariſtotelem negaſſe exiſtentiam Numinis. Vid. *Walchii* liber *de atheiſmo Ariſtotelis* cap. IV. ſect. I. §. 13. p. 352. Nam nec *Cicero* in ſuo *de officiis* opere *pietatem* deſcripſit pertractauitque, qui tamen nec Numinis prouidentiam reiecit,

nec

dedit locum, ac caeteras quoque virtutes ita deſcripſit, vt magis politicae ſint, quam morales. Ac recte *Horneius*, qui optimum exhibuit Ethicae Ariſtotelicae compendium, id inſcripſit *ciuilem* (*) *doctrinam de moribus*, *Piccartus* quoque in ſua *Iſagoge in lectionem Ariſtotelis* (*b*) oſtendit, Ethicam Ariſtotelis nihil aliud continere, quam *elementa Politices*. Ac ipſe Ariſtoteles *Rhet. I. 2. 15.* Ethicam et Politicam facit ſynonyma, ſuamque Ethicam ibidem *cap. IV. n. 7.* definit ἐπιϛήμην περὶ τὰ ἤθη πολιτικήν. Atheum vero perfectum qui eum fuiſſe contendunt, eorum error coargui facile poteſt. Illud etiam vitium habet Ethica Ariſtotelis, quod non eſt dicata vſui hominum communi, ex ea vt hauriret quiuis prudentiam virtutemque, ſed tantummodo

nec mentes humanas interire putauit vna cum corpore. Vnde igitur in eius philoſophia morali magna haec ellipſis? Scilicet de *pietate* inter ethnicos philoſophari non licebat. Si quis enim auſus eſſet publicae religioni opponere veram, deque vero DEO diſputare reiectis diis ſacrisque commentitiis, eum ne Salus quidem ipſa ſeruare potuiſſet. Exemplo eſt Socrates, cuius memor Ariſtoteles, cum atheiſmi reus ageretur, ideo ſe Athenis diſcedere dicebat, ne bis peccarent Athenienſes in philoſophiam. Vidit hoc *Lactantius*, ita lib. II. cap. 3. ſcribens: *Sed nimirum Socratis carcerem times*, *Cicero: ideoque patrocinium veritatis ſuſcipere non audes.*

(*) Ethica igitur Ariſtotelis non eſt *eine Tugend-Lehre*, ſed *eine Sitten-Lehre*. Nec ipſe virtutis cultor erat, ſed homo vaniſſimus et profaniſſimus.

b) p. 21. ſqq.

modo literatis ſcripta, qui delectarentur ſpeculationibus dialecticis ac parum vtilibus ſubtilitatibus.

XXXIII. Ex caeteris Graeciae philoſophis *Cynici* ſine philoſophia colendam ſuſceperunt virtutem, merito a *Lipſio* (*i*) comparati cum Capucinis monachis. *Stoici* vero praeclara multa huius philoſophiae protulerunt in medium, meliora tamen futura, ſi de fato ſententia ipſorum aliique errores non ipſum philoſophiae moralis (*) fontem inquinaſſent. *Epicurei*, duos illos Ariſtotelis errores capitales, quos diximus, retinentes, virtutem coluerunt atheiſticam, hoc eſt, eam, quae nonnullam pariebat quidem animi tranquillitatem, veraeque virtutis erat ſimulacrum, ſed ad vltimum deſinebat in deſperationem. Ex quo factum, vt plurimi Epicureorum ſe darent voluptatibus corporis, omiſſaque Dei et reipublicae cura ſibi ſolis viuerent, ſatis vt *Paulus* (*k*) ait, pro principiorum ſuorum habitu beati. Graecorum hanc philoſophiam amplexati Romani,

 alii,

(*i*) Manud. ad philoſ. Stoicam lib. I. cap. 13.

(*) Stoici ſaepe immemores ſuorum dogmatum principalium optima dant praecepta de colenda virtute: vti Caluiniani plures Ethicam Chriſtianam bene ſcripſerunt, cum doctrina de abſoluto decreto omnem Ethicam tollat e mundo. Huius ſectae Ethici vel non credunt abſolutum decretum, vel magnopere errant, cum credunt, id ſe credere. Obſeruauit hoc etiam *Conringius* in Praef. ad *Io. Henichii* librum de gratia et praedeſtinatione.

(*k*) 1. Corinth. XV, 32.

alii, in quibus *Cicero* et *Seneca* primas tenent, Stoicorum; alii, quorum princeps *Lucretius*, Epicureorum caſtra ſunt ingreſſi. Videsne, lector, quam imperfectam, quam vitioſam Ethicam exhibuerint philoſophi ethnicorum vel maximi? Videsne ſummam neceſſitatem reuelationis diuinae?

XXXIV. Exorta igitur luce Chriſtianae religionis ſimplex illa quidem, ſed veriſſima Ethica orbi reddita fuit: quae et produxit homines in omni virtutum genere (*) admirabiles et in aduerſiſſimis rebus beatos. Poſtea vero quam doctores Eccleſiae Ethicam tractarunt philoſophica quadam ratione, non prius exculta Logica, ſine qua in ſtudio Ethico parum profeceris, ſimulque pro fundamento ſubſternentes ſacrum codicem vera interpretatione, cuius illi ſubſidiis et adminiculis carebant, deſtitutum; accidit, vt eiusmodi traderent doctrinas morales, quae continerent falſa multa, tandemque deſinerent in monachiſmum, hoc eſt, Ethicam maxime barbaram

(*) Ethica eſt ſcientia practica non philoſophorum propria, ſed hominibus conueniens ad vnum omnibus. Quare praeſtat practicum eſſe Ethicum ex paucis ſolidisque principiis, quam omiſſo praxeos ſtudio longos logos facere ethicos, et praecepta ethica multis circumdare ſubtilitatibus ac diſceptatiunculis. Eſt tamen e re publica, quosdam incumbere in ſubtiliſſimam rerum moralium theoriam, hosque operam dare, ne prauis opinionibus corrumpatur virtutis pietatisque ſtudium: modo ipſi theoriam cum praxi coniungant enixiſſime.

ram et irrationalem, quae deinceps nomen accepit *Theologiae myſticae.*

XXXV. Medio, quod vocant, aeuo *Scholaſtici* Ariſtotelis Ethicam tractarunt pertractaruntque, ſed ita, vt eam redderent multo deteriorem inutilioremque. Recentiſſimi vero Scholaſtici, nomen gerentes *Ieſuitarum*, ita corruperunt philoſophiam moralem, vix vt fingi poſſit corruptior. Paulo ante Lutheranam reformationem *Petrarcha*, miſſis Scholaſticorum nugis, Stoicorum doctrinas meliores reuocauit in lucem, quas et poſtea *Lipſius* eſt perſecutus haud male.

XXXVI. Accuratae vero philoſophiae moralis viam primus ſignauit *Verulamius*: quae tamen quo minus coleretur ita, vt par erat, interceſſit *Carteſius* cum aſſeclis, phyſicae et matheſeos ſtudium acriter colens, Ethicam tantum non negligens: niſi quod *Spinoza Ethicam* edidit, inter infames libros iure connumeratam. Tandem melior cultura Logices pediſequam habuit emendationem Ethices. *Arnoldus* quidem *Geulingius* pro vera Ethica propinare ſuſtinuit myſticam, quam ante memorauimus, theologiam exitialibus aliquot erroribus diſtinctam. Sed breui error ipſius eſt obſeruatus, duceque adſcita ſacra Scriptura complures poliuerunt Ethicam: inter quos prae caeteris laudandi *Molinaeus*, *Philaretus*, *Thomaſius*, *Buddeus*, *Gundlingius*, et Galli aliquot;

aliquot: quibus nuper ſeſe aggregauit *Wolfius* mathematicus, cuius tamen Ethicam magnos habere naeuos praeter auctorem et eius diſcipulos vix quisquam negauerit.

XXXVII. Sequatur nunc *hiſtoria Iurisprudentiae naturalis.* Cum Ethica doceat, virtutem ducere ad ſummam felicitatem, virtutis autem eſſe, voluntatem Dei exſequi, hinc naſcitur diſciplina iuris naturalis, quae leges DEI exponit ſola ratione inueſtigabiles, atque eas ad quasuis quaeſtiones practicas rite applicat. Magnae molis hoc eſſe opus, facile apparet. Nam ex contemplatione diuinae ac humanae naturae ea ſunt deducenda principia, quae in omni actionum genere diſcernant iuſtum ab iniuſto, et ita quidem, vt etiam leges Dei ſacro propoſita in codice cum illis rectae rationis principiis ſcienter concilientur.

XXXVIII. Inter philoſophos primi huc diligentiam ſuam contulerunt Graeci, vereque (*l*) *Cicero: Quaeſtio de officiis*, inquit, *communis eſt omnium philoſophorum.* Praecipue tamen *Stoici* ius naturae excoluerunt, multosque ediderunt *de officiis* libros, qui dudum perierunt. Exhibuit tamen compendium doctrinae ipſorum de officiis humanis (*m*) *Stanleius:* vberius vero Stoicorum Iurisprudentiam naturalem *Cicero* expoſuit in ſuo *de officiis*

(*l*) Lib. I. de offic. cap. 2.

(*m*) Hiſt. philoſophiae Stoicae P. II. cap. 13. p. 612. ſqq.

ciis opere, aliquamque eius partem in ſatis magno *de beneficiis* ſcripto *Seneca:* vt adeo errarit *Grotius*, cum, *veterum philoſophorum nihil exſtare huius generis*, (*n*) ſcripſit. Nec ei in mentem venit ICtorum Romanorum, Stoicis placitis addictorum, quorum tot deciſiones quaeſtionum Iuris naturalis ſuperſunt in codice Iuris ciuilis. Quandocunque enim occurrebat quaeſtio iuris, quam leges publicae non definierant, decurrebatur ad ICtos, qui reſponſa dabant e ſolo naturae lumine. Ac ea quidem reſponſa, quae ſuperſunt, magnam continent partem Iuris naturalis tamque ſunt philoſophica, vt in omni Europa (*o*) auctoritatem oraculi hodieque obtineant. Nec Platonica ſecta *officialem*, vt ita dixerim, *philoſophiam* neglexit, etſi iuſtum huius philoſophiae corpus non compoſuerunt. *Sceptici* vero et *Epicurei* Ius naturae e philoſophia prorſus eliminarunt: quorum ab errore haud longe abſuerunt cum antiſtite ſuo *Ariſtotelici*, nullam (*p*) hic dari demonſtrationem, decernentes.

XXXIX. Inter Chriſtianos ii, qui Patres vocantur Eccleſiae, non intactum dimiſerunt hoc

(*n*) Proleg. ad *Ius belli et pacis* §. 36.

(*o*) Vid. *Arthuri Duckii* lib. I. de auctoritate Iuris ciuilis cap. 2. §. 6.

(*p*) Refellunt hunc errorem *Puſendorfius* lib. I. de Iure nat. et gent. cap. 2; *Conringius* lib. de prud. ciuili, cap. 8. et Propolit. cap. 7; *Sam. Rachelius* in Examine probabilitatis Ieſuiticae cap. 7.

hoc argumentum, exſtantque *Ambroſii* tres libri *de officiis*. Sed hoc quidem in opere falſa veris immixta eſſe; iureque deſiderari et probationes ſolidas et rectam methodum, iam dudum ab aliis fuit monitum. Nec id mirum debet videri, cum ipſemet in primo capite fateatur, *ſe docere*, *quod ipſe non didicerit*, adeoque *prius incipere docere, quam diſcere* Caeteri quoque Patres quam infeliciter ineruditeque tractarint controuerſias de mendacio, de vſura, de coniugio, de aliis Iuris naturalis capitibus, nemini docto obſcurum eſt. Nec *Scholaſticorum* turba meliorem dedit Iurisprudentiam (α) philoſophicam: imo impeditiorem reddidit hanc diſciplinam, ſectando ſubtilitates inutiles, innitendo falſae theologiae principiis, et omnis generis iura in vnum veluti ius, ceu mali coqui, confundendo. Quid? Ex his prognati ſunt Ieſuitae, *Scholaſtici* dicti *iuniores*, qui vniuerſam hanc diſciplinam corruperunt ſuis de probabilitate morali, de peccato philoſophico, de reſeruatione mentali, aliisque (β) peſſi-

(α) Scientiam iuris naturalis vnam eſſe e philoſophicis diſciplinis, nec a quoquam, niſi valde philoſopho, rite tractari poſſe, per ſe manifeſtum eſt. Non tamen id obſtat, quo minus in Academiis doceri haec ſcientia poſſit a Theologis vel ICtis: idque factum eſſe, tot in *Grotium Pufendorfiumque* commentarii demonſtrant. Quidni enim et ICto Theologoque liceat eſſe philoſopho? Illorum tamen vterque cauere debet, ne aut Iuridicis aut Theologicis praeiudiciis iſtam diſciplinam corrumpat.

(β) Aliquot exempla reperias in *Actis eruditorum* anni 1710. p. 443. ſq.

peſſimis doctrinis, quibus fundamentum ſubiecerunt *Solipſiſmum*, hoc eſt, vtilitatem propriam ſuo cuiusque iudicio aeſtimandam, et hanc normam fecerunt actionum humanarum omnium.

XL. Proteſtantis igitur Eccleſiae philoſophis relicta fuit ſanctiſſimae vtiliſſimaeque huius diſciplinae perfectio, fuitque poſt *Benedictum Wincklerum*, qui a. 1615. Lipſiae quinque libros (*q*) edidit *de principiis iuris* non prorſus contemnendos, primus *Hugo Grotius*, qui collectas e Scholaſticorum innumeris paene operibus quaeſtiones Iuris naturalis in certa coëgit capita, de iisque philoſophatus eſt. Vix igitur vlla fuerit illius Iuris controuerſia, quam is non attigerit: ſed iuſtum tamen diſciplinae huius ſyſtema non confecit, nec rite poſitis principiis ad concluſiones progreſſus eſt, ſed vagis indulſit meditationibus, quae tamen ob naturalem iudicii ipſius excellentiam plerumque ſunt praeclarae. Et quantus is error eſt, quod Ius naturae pertractans ipſam et Dei et hominum naturae contemplationem omiſit! Quanquam non magis *Grotii*, quam ſaeculi illius, hoc vitium eſt. Carebat videlicet iſta aetas veri nominis tum Logica, tum Ethica: quibus ducibus qui caret, is haudquaquam valet recte formatum corpus Iurisprudentiae naturalis exhibere. XLI.

(*q*) Id ignoraſſe *Grotium*, neceſſe eſt. Nam Proleg. §. 1. et 36. ſcribit, ſe primum in formam diſciplinae redegiſſe Ius naturale.

XLI. Prodiit paulo poſt *Grotium Thomas Hobbeſius*, at vnam duntaxat partem Iurisprudentiae naturalis elaborans, illam, quae deſcribit officia ſocietatis ciuilis. Ac ipſe quidem tam bene perfunctus ſibi videtur hoc munere, vt (*r*) ſcribere non dubitet, *philoſophiam ciuilem*, veram ſcilicet, *non eſſe antiquiorem ſuo illo* de ciue *libro*. Nec negari oportet, eum admodum tenacem eſſe methodi philoſophicae, ac de multis philoſophari peracute. Sed bonis illis tam multa mala ſunt adiuncta, vt, *Politicam ſceleratam* qui inſcripſerit opuſculum illud, crimen ei calumniae minime ſit metuendum. Quare *Grotio* palmam non potuit extorquere de manu *Hobbeſius*, ſed opus illius vbique exceptum fuit mirifico applauſu, Profeſſoribus Academicis id ſedulo interpretantibus, et notas ſuas, quarum quidem pleraeque ſunt vulgares, cupide vulgantibus.

XLII. Tandem vulgo Grotianorum ſe exemit *Samuel Pufendorfius*, nobilique ſuo ingenio vſus eſt ad philoſophicum conficiendum Iurisprudentiae naturalis ſyſtema: quo fine non *Grotii* ſolum opus accuratiſſime perluſtrauit, ſed ea quoque, quae iuſto acumine excogitarat *Hobbeſius*, ſua fecit. Etſi vero et expeditius et longius progreſſus eſt *Grotio*, ac do-

(*r*) In dedicatione Sectioni primae *Elementorum philoſophiae* praemiſſa.

ac doctrinam de inceſtu, de polygamia, de falſiloquio, de Iure gentium, aliasque, partim apertius, partim verius tradidit; ciuilis tamen Iuris praeiudicia non omnia exuit, ſed legum diuinarum eandem eſſe, ac humanarum, naturam ſupponens, poenasque naturales plane non animaduertens, officia item erga Deum excludens, plures denique concluſiones haud deducens e claris principiis, ſed aequitati ſuae cerebrinae deferens arbitrium, ſatis oſtendit, nondum ſe penetraſſe ad intimos huius diuinae Iurisprudentiae *(rr)* receſſus. Quod ſi tempus illud, quod altercando cum theologis philoſophiae non ſatis peritis contriuit, tribuiſſet nouae eique intentiori conſiderationi Iuris naturalis, videtur multum praeterea lucis illaturus fuiſſe huic diſciplinae.

XLIII. Sed vltimus propemodum conatus perficiendae huius ſcientiae reſeruatus fuit *Chriſtiano Thomaſio*, qui initio *Inſtitutionibus*

(rr) Iuſta et acuta eſt, etſi non omnis λογομαχίας vacua, cenſura *Leibnitii* in *Pufendorfii Officium hominis et ciuis:* quam publice exhibuit aſſentiente auctore *Iuſtus Chriſtoph. Boehmerus* in *Programmatibus*, quas *Diſputationibus Grotianis et Pufendorfianis* praemiſerat, Helmſtadii 1716. coniunctе editis, p. 41-51. et hinc Diarium literarium Lipſienſe, cui titulus *Neuer Bücher-Saal*, T. I. p. 837. ſqq. Refutare quidem *Leibnitium* conatus eſt *Barbeyracius*: ſed hunc viciſſim refutauit, illum defendit *Branchuus* ICtus in ſuis *ad Ius Romanum Obſeruationibus* a. 1721. emiſſis in Academia Lugdunenſi.

bus Iuriſprudentiae diuinae editis ſectatorem ſe et interpretem profeſſus *Pufendorfii*, tandem longe meliora, etſi aliqua ex parte obſcuriora, iecit *fundamenta iuris naturae et gentium*, abdicatis, quae adhuc ipſius animo inſederant, praeiudiciis, adhibitoque diſcrimine *iuſti*, *honeſti*, ac *decori*. Quod diſcrimen cum ſit momenti maximi, nec tamen mihi ſatisfaceret Thomaſiana eius explicatio, noua poſui fundamenta totius huius Iuris, eaque a. 1710. in *Actis eruditorum* (*s*) exhibui, non modo aliter conſtituens *diſcrimen iuſti*, *honeſti*, *aequi*, *ac decori*, verum etiam Ius naturale diſpeſcens in *abſolutum* et *hypotheticum*, plurimumque tenebrarum hac diſtinctione disiiciens. Caeteri, qui poſt *Thomaſium* de Iure naturae ſcripſerunt, partim eius inſtiterunt veſtigiis, partim *Pufendorfii*: quorum duumuirorum illa praecipue doctrina, qua iura Principum (*t*) circa religionem ciuium, vel potius iura ciuium circa ſacra, deſcripſerunt, veteresque exitiales errores ſuſtulerunt, et late manauit et magnam tranquillitatem attulit humano generi. De nouo conatu *Chriſtiani Wolfii* concinnandi Corpus iuris naturalis aliter

(*s*) Supplem. T. IV. p. 410. ſqq. *Gundlingius*, ſe ad haec mea principia ſuam *Iuriſprudentiam naturalem* accommodaſſe, fatetur p. 6.

(*t*) Aureus plane liber eſt *Pufendorfianus* ille de *habitu religionis Chriſtianae ad vitam ciuilem*, cuilibet ſiue Theologo ſiue Politico legendus relegendusque.

ter ſectarii iudicant, aliter eclectici. Noſtrae breuitatis non eſt, tantam componere litem.

XLIV. *Hiſtoriam hiſtoriae* edidit (*u*) *Popelinierius*, Gallus, Gallico ſermone. Sed pro hiſtoria ſtudii hiſtorici exhibet recenſionem hiſtoricorum. Edidit etiam *Io. Mich. Heineccius* (*x*) *Hiſtoriam hiſtoriae.* Verum nec haec Diſſertatio ſuo reſpondet titulo ſpeique legentium. Nam perfunctorie duntaxat oſtendit, pleraſque gentes et olim habuiſſe et nunc habere ſuarum rerum hiſtoricos: id quod iam *Huetius* manifeſtum fecerat in ſua *Demonſtratione* (*) *Euangelica.* Critici ſalis plenior eſt *Hiſtoria hiſtoriae*, quam a. 1728. ad me miſit eruditiſſimus vir, *Io. Frid. Chriſtius*, publicus nunc Lipſienſis Academiae hiſtoricus, quamque dignam duco, quae hic exhibeatur.

XLV. Primi mortalium, inquit, rerum geſtarum monumenta aut nulla aut ruditer lapidibus, aris, columnis, molibus ponebant. Poſtquam literarum ſecreta vulgarentur, ſaxis et arboribus facta ſua legenda ſine dubio incidebant. Verſibus tamen magis et compoſitis ad aures mulcendas numeris, quam libero ſermone, quae antiquiſſimis illis tempo-

 ribus

(*u*) De hoc libro vid. *Sorelius* Biblioth. Franc. p. 303. ſq. et *Placcius* in Theatro Anonymorum n. 2339. α, et *Bailletus* Iudiciorum T. II. P. 182. ſq.

(*x*) Helmſt. 1703. ſex plagulis.

(*) Prop. IV. in capite *de libris Regum* §. I. p. 345. ſq.

ribus conſignata ſunt, prodita eſſe, traditur. Alii contra figuras animantium pro literis amplexi, notis hieroglyphicis res geſtas aut ſacrorum ritus ſignarunt. Mox ad eloquentiam veram, oratione proſa exercendam, conuerſi, rationem tradendarum rerum probatam Graeci, quantum ſcimus, primi tenuerunt. Romani a principio ſtatim vt gloriae, ita et memorandorum, quae magnifice geſta fuerant, cupidiſſimi, faſtis publicis, actis diurnis, tabulis aereis, ſtatuarum, columnarum, templorum inſcriptionibus ſtudioſiſſime memoriam rerum ſuarum ſeruabant. Sed ſi in vulgus ea libris prodenda eſſent, ſolos primum Graecos imitati Graecis (y) literis ſcribebant; deinde et verſibus (z) Annales orſi contexere, paulatim ad optima verſi, res geſtas ſcribendi rationem rectius prope, quam apud ipſos Graecos factitatum, excoluerunt. Quae literarum felicitas Italiam plurimum a bello Punico tertio ad Tiberii Caeſaris vsque tempora illuſtrauit. Ea vero tempeſtate et vniuerſam rem Romanam copioſiſſimis

(y) Propterea *A. Albinus*, vir conſularis, hiſtoriam Graece ſibi ſcribendam putauit, et veniam, ſi id minus bene ceſſiſſet, praefatus eſt: propterea reprehenſus a *M. Catone*: vereor, vt ſat appoſite atque aequa ratione. Teſtatur *A. Gellius* lib. XI. cap. 8.

(z) Quod vel *Ennii* exemplo patet. Occaſionem mihi quidem ad hoc argumentum ſcribendum ſuppeditauit *Caſp. Churrerus* in Praefatione ad *Lamperti Schafnaburgenſis* Hiſtoriam.

ſiſſimis hiſtoriarum et annalium libris, grata caſuum varietate, orationibus e faſtis deſumtis, quae certiſſima conſiliorum argumenta pandunt, et omnibus eloquentiae lenociniis eleganter ornatis et diſtinctis, deſcriptam eſſe; et ſingula facta accuratis commentariis, et mores virorum Vitarum libris graphice et prudenter depictos, liquet. Inſequente aetate cum et eloquentia amiſſa, et veritatis ſtudium adulatione foeda ſuppreſſum eſſet, ſi *Tacitum* eximas atque *Suetonium*, inſignium par animarum, cum quibusdam Graecis, praeter infelices epitomas, easque maximam partem ineptas, vix quicquam, quod ad hiſtorias, ſuccreuit. Dudum enim elata eruditionis conſtantis gloria, diſcendi taedio ad compendia paſſim diuertentes, auctores habuerunt aut ſcribendi vſu atque facultate deſtitutos aut certe rerum imperitos. Poſtquam ſumma rerum Byzantium eſſet translata, iam obtinente re Chriſtiana, non vt decebat, bonae literae, ſed malae potius artes, miſta ſuperſtitione, et obſtetricante triſtiſſima Imperatorum tyrannide, creuerunt. Hinc et illis temporibus rari ſcriptores boni. Poſt, iam ingruente per occidentem ſpiſſa barbarie, vix aliquid praeter exiles et anilium nugarum plenos Chronicorum libros, ab hominibus monachis infantibus, ſtupidis, et rei publicae imperitis, conſcriptum eſt. Quo genere, quod nauſeam citius cordatis, quam legendi

appetitum mouet, corruptam magis hiſtoriam, quam ſeruatam, dicas. Superioribus ſaeculis, renaſcente feliciter miro literarum amore, cum non ſane poenitenda ingenia maiore longe molimine hiſtoriae tradendae opus aggrederentur, poſtquam eloquentia reuixiſſet, pleriſque, quod ſuſceperunt, non omnino male ceſſit, quibusdam et bene. Hodie lacertos acrius mouere coepit hiſtoria patriae auitae. Sed mouetur duntaxat: nondum etiam reſurrexit.

XLVI. Hactenus doctiſſimus ille *Chriſtius*, magnam initurus profecto gratiam, ſi diductius dilucidiusque hoc argumentum perſequi voluerit. Ad hiſtoriae ſcribendae methodum pertinet, quod *Reinerus Reineccius*, Academiae Helmſtadienſis hiſtoricus, primus in ſcriptis ſuis (*a*) laudauit fontes ſuos ſiue teſtes, et quidem ad ſingulas hiſtoriae particulas: id quod antea non erat moris, poſtea vero imitatores habuit tam multos, vt hodie vix quiſquam hiſtoriae ſcriptor id negligat. Dignum

(*a*) Obſeruauit hoc meritoque laudauit *Leibnitius* Introd. in T. I. Script. hiſt. Brunſuic. p. 1. In *Vita Mezeraei*, a. 1726. edita, p. 18. traditur, *Scipionem Dupleix*, hiſtoricum Gallum, fuiſſe inter primos, qui auctores in Hiſtoria ſua nominatim adduxerunt ad probandam factorum veritatem. Morem hunc nouum improbat, ſed profecto iniuſte, *Rol. Mareſius* lib. I. epiſt. 2. p. 8. Cuius ſententiam ſecutus eſt *Perizonius* in ſua *Hiſtoria ſaeculi XVI* merito ob id reprehenſus a nonnullis. Vid. *Acta Philoſ.* T. I. p. 410. ſq.

Dignum item memoratu, anno demum trigeſimo primo ſuperioris ſaeculi coeptas eſſe edi *Nouellas hebdomadarias politicas*, quam ſtylo veterum vocare licet *hiſtoriam diurnam:* id quod cum me (*b*) docuiſſet *Carolus Sorelius* in *Bibliotheca* ſua *Gallica*, nuper etiam didici e quinto Tomo 1729. edito *Hiſtoriae Academiae Regiae Inſcriptionum*, et quidem e Vita *Euſebii Renaudoti* ibi expoſita, auum eius, *Theophraſtum Renaudotum*, primum a. 1631. Lutetiae cepiſſe conſilium illas *Nouellas* (*Zeitungen, Gazetten,*) edendi, easque publicandi diuendendique priuilegium accepiſſe per Cardinalem Richelium. Ac aſſeruantur Gallicae illae Nouellae inde ab anno 1631. vsque ad annum 1694. in quinquaginta quatuor voluminibus in bibliotheca Electorali Hanouerana. Quod tamen modo dixi de ortu Nouellarum *hebdomadariarum*, mutare nunc cogor, poſtquam amicus quidam ad me miſit ſemiplagulam Nouellarum ita inſcriptam:

Num. XLVI. Anno 1628.

Ordentliche wochentliche Poſt-Zeitungen. Docebat me idem, ſe ſimiles Nouellas vidiſſe anni 1626. Non itaque huius inuentionis laus Gallis debetur, ſed Germanis: quos iam in ſaeculi decimi ſexti vltimo decennio publicaſſe Nouellas et ſemeſtres et trimeſtres, et menſtruas,

(*b*) Vid. *Poecile* mea T. II. p. 522. ſq. Pluribus hanc rem perſequitur *Meierus* in Praef. ad Tomum primum *Actorum pacis executionis publicorum* p. 2. ſqq.

ſtruas, liquido docuit *Io. Chriſtoph. Koecherus*, in edito Osnabrugae 1738. ſingulari Programmate. Adiicio, tales Nouellas ſaeculo decimo ſexto in Germania editas exhiberi ab *Hortledero* in Tomi ſui ſecundi *de bello Germanico* pluribus capitibus.

XLVII. Studii *Genealogici* fata ſingulari libro expoſuit *Reimmannus*. *Geographiae hiſtoriam* tribus libris (*c*) perſecutus eſt *Eberhardus Dauid Hauberus*. Hiſtoriam *artis Heraldicae* petas licet e *Schmeizelii* Prolegomenis (*d*) ad *Artem heraldicam* a. 1723. emiſſam.

XLVIII. De ſcientiae artisque *medicae*, Medicorum item inſignium, hiſtoria bene, melius, optime meritos recenſuit diligenter *Voglerus* in (*e*) *Introductione in notitiam ſcriptorum*, ſed longe diligentius *Fabricius* in *Bibliotheca* (*f*) *Graeca*, ipſemet eodem in opere (*g*) exhibens *Elenchum medicorum veterum* ſingularis induſtriae admiratione dignum.

(*c*) Hi recenſentur in *Actis eruditorum* 1724. p. 138. et 1730. p. 236. ac 552.

(*d*) Sect. VII. p. 43. ſqq.

(*e*) Cap. VIII. vbi et plura in *Vanderlindii de ſcriptis medicis* opere παροράματα obſeruauit. Conf. *Baelii* Diction. v. *Vanderlinden*.

(*f*) Lib. VI. Cap. 7. §. 20. p. 726. ſqq. Mentionem tamen omiſit *Gilberti Philareti*, quem *Vitas Medicorum* edidiſſe, teſtis eſt *Miraeus* lib. de ſcript. ſaeculi XVI. cap. 98.

(*g*) Cap. I. p. 17. -- 456.

gnum. Dolendum vero, non editum eſſe ab *Henrico Meibomio* patris ſui, *Ioannis Henrici*, opus *de vitis medicorum*, quod tamen editurum ſe receperat in *Additamentis* (*h*) *ad Voglerum.* Nouiſſime *Hiſtoriam medicinae* accuratiſſima induſtria confecit adiutore *Chriſtiano Wilhelmo Keſtnero* ediditque clariſſimus ille polyhiſtor, *Gottlieb Stollius*, qui et *cap. I. ſ 9.* ſcriptores laudat hiſtoriae Medicae: quibus aggregari oportet *Io. Henricum Schulzium*, cuius prima Pars huius hiſtoriae ab eruditiſſimo quoque ita eſt excepta, vt, *apud omnes ortum eſſe maximum deſiderium ſecundum quoque operis illius Tomum euoluendi*, dicatur in *Actis* (*i*) *eruditorum.* Prodiit etiam nuper quatuor in voluminibus *Mangeti Bibliotheca ſcriptorum Medicorum veterum ac recentium, ordine alphabetico digeſta.* Commemorari etiam meretur *Werlhofii* Diſſertatio (*k*) *de Medicis priſcis ſectae methodicae*, *Heiſteri* (*l*) *Hiſtoria ſtudii anatomici*, *Phil. Iac. Hartmanni* Diſquiſitiones hiſtoricae *de re anatomica veterum*, Regiomonti 1693. editae, et *Schmidii* Diſputatio (*m*) *de Germanorum in ſtudium anatomicum meritis. Conringius* quoque, praeterquam quod hiſtoriam

(*h*) p. 191. ſq.
(*i*) A. 1729. p. 266.
(*k*) Vid. *Annales Acad. Iul.* Sem. V. p. 71. ſqq.
(*l*) Ibid. P. I. p. 123. ſqq.
(*m*) Ibidem Sem. V. p. 153. ſq.

ſtudii Medici expoſuit in *Introductione* ſua *in artem medicam*, etiam *lib. I. de medic. Herm. capite nono* toto illuſtrat artis ſalutiferae hiſtóriam, ibidemque *lib. II. cap. 14.* et *15.* itemque *lib. I. cap. 3.* perſequitur hiſtoriam Chemiae. Quae praeſcripto *Salomonis Cellarii* nomine a. 1701. prodierunt *Antiquitates Medicae*, ſua ex officina profectas eſſe, pro ſuo candore non diſſimulauit in Dedicatione pater, clariſſimus ille *Chriſtophorus*. Liceat et hoc addere, a memet ipſo fuiſſe (*n*) expoſitam hiſtoriam belli illius, quod *Guilielmo Harueo*, laudatiſſimo illi *Circulatori*, hoc eſt, circulationis ſanguinis (*o*) primo obſeruatori, intulerunt artis ſuae ſocii, *Harueo* non repugnante victi ab ipſa veritate. Proximo tempore prodiit *Bernh. Albini* Oratio de incrementis et ſtatu artis medicae ſaeculi decimi ſeptimi, 1711. edita, *Io. Henr. Schulzii* Compendium Hiſtoriae medicinae a rerum initio ad Hadriani Auguſti exceſſum, 1742. *Chriſtiani Wilhelmi Keſtneri* Mediciniſches Gelehrten-Lexicon, 1740. Eiusdem kurzer Begriff der Hiſtorie der Mediciniſchen Gelahrheit, 1745. et *Bibliotheca medica* (addere potuiſſet *critica*,)

(*n*) In *Actis Philoſophorum* T. II. p. 616. ſqq. vbi et p. 652. ſq. exhibui inſcriptionem ſtatuae ipſi in Collegio Medicorum Londinenſi poſitae.

(*o*) *Perraltus* Gallus in carmine quodam circulationem ſanguinis vocauit *le Meandre viuant, qui coule dans les veines:* quam appellationem incomparabilem cenſet *Menagius* in Menagianis T. II. p. 5. ſq.

ca,) ampliſſima, ſumma induſtria et concinnitate compoſita, 1745. etſi ſequentem annum titulo inſcripſit bibliopola. Scientiae Botanicae hiſtoriam literariam a. 1737. exhibuit *Siegesbeckius* in *Sciagraphia Botanoſophiae* Petropoli edita. Amplior eſt *Io. Franc. Seguierii* Bibliotheca Botanica 1740. emiſſa: cui adiuncta eſt, quae iam 1657. prodierat Bononiae, Bibliotheca Botanica *Io. Ant. Bumaldi*. Denique *Albertus Hallerus* in Praef. ad *Enumerationem methodicam ſtirpium Heluetiae*, 1742. editam, diligenter enumerat omnes eos, quibus curae fuit indagare plantas Heluetiae: ac poſt eam catalogum exhibet 268. librorum Botanicorum, et praeterea 78. Diſſertationum huius generis Academicarum.

XLIX. *Iurisprudentiae ciuilis* hiſtoriam literariam curioſe pariter et copioſe perſequitur in *Polyhiſtore* ſuo *Iuridico Morhoſius*, et cum in (*p*) *Latina*, tum in *Graeca* (*q*) *Bibliotheca Fabricius*. Hiſtoriam vero Romani Iuris praecipuarumque legum, vitas item eminentium cuiusuis aeui ICtorum, miro iudicio, ſumma diligentia, et politiſſimo dicendi genere deſcripſit in opere ſaepius edito, quod *Origines Iuris ciuilis* inſcripſit, *Ianus Vincentius Grauina*, non iis ſolum, qui ante ipſum tractarunt hoc argumentum, ſuperior, ſed etiam illis, quibus poſtea deſcendere in hanc

(*p*) Lib. IV. cap. 9. et 10.
(*q*) Lib. VI. cap. 6.

hanc arenam libuit. Nouiſſimus *Hiſtoriam Iuris Romano Germanici* (*r*) edidit *Io. Salomo Brunquellius*, ICtus Ienenſis, hinc Gottingenſis, qui et in Diſſertatione praeliminari §. 47-61. caeteros nominat hiſtoriae huius iuris ſcriptores, eos quoque §. 62. laudans, qui *Bibliothecas* compoſuerunt *Iuridicas*. *Iuris eccleſiaſtici et Pontificii hiſtoriam* eximio complexus eſt opere *Gerhardus Maſtrichtius*: cuius collectaneis (*s*) magnam affudit lucem *Thomaſius* in *Cautelarum circa praecognita Iuris eccleſiaſtici* capite XVIII. et quinque ſequentibus. *Boehmerus* quoque in *Iure* ſuo *eccleſiaſtico* (*t*) breuem nobis dedit Canonici Iuris hiſtoriam, eandemque *Struuius* intexuit ſuae *Iuris Romani Hiſtoriae*. Vitas ICtorum poſt *Bernhardinum* (*u*) *Rutilium* concinnarunt plures, quos a. 1721. coniun-

(*r*) Altera eius eaque auctior editio prodiit Amſtelodami 1730. Ex hoc tempore illuſtris Francofurtenſis Academiae ICtus, *Chriſt. Gottfr. Hoffmannus*, ſuam edidit multa laude conſpicuam *Hiſtoriam Iuris Romano-Iuſtinianei*. Ac 1745. in lucem emiſſa eſt *Stollii Hiſtorie der Iuriſtiſchen Gelahrheit*: de qua iudicium profertur in *Gel. Zeit.* eiusdem anni p. 454. ſq.

(*s*) Obſeruat enim in Praefatione nouae huius operis editioni praefixa *Thomaſius*, ac ſimul dolet, *Maſtrichtium* magis ex collectione, quam ex ingenio et iudicio ſuo, hiſtoriam hancce conſcripſiſſe.

(*t*) Lib. I. tit. 2.

(*u*) Huius opus merita laude proſequitur *Reimmannus* in Idea antiquitatis literariae §. 18. p. 33. ſqq.

iunctos edidit celeberrimus ICtus, *Chriſtianus Godofredus Hofmannus.* Vnam decadem vitarum clariſſimorum ICtorum Lipſiae 1686. ediderat *Frid. Iac. Leickherus:* cuius veſtigiis inſiſtens *Chriſtian. Gottlieb Buderus* (*x*) alteram decadem 1722. emiſit, tertiam ſimul pollicitus. Praetereo *Petri Taiſandi* Vitas ICtorum prope quingentorum, Gallico ſermone a. 1721. editas, recenſitasque potius, quam laudatas, in *Actis* (*y*) *eruditorum.*

L. Hiſtoriam *Theologiae* ſcripſerunt *Forbeſius*, *Io. Wilh. Baierus*, *Baſnagius*, *Reimmannus:* vt praeteream, qui omnino huc pertinent, hiſtoriae ſcriptores eccleſiaſticae, quibus ſingulare opus, a *Schmidio* et *Haſaeo* auctum et ad finem perductum, dicauit *Caſpar Sagittarius.* Etiam *Gottfridi Arnoldi Hiſtoria Theologiae myſticae*, ad hiſtoricam ſupellectilem quod attinet, inter meliores libros connumerari meretur. *Moralis Theologiae* hiſtoriam haud inconcinne perſecutus eſt *Io. Mich. Langius*, eamque adiunxit *Io. Conr. Dürrii Compendio Theologiae moralis* 1698. edito. Breuiter eandem et acute deſcripſit *Alb. Feldenius* in Praef. ad ſuas *Inſtitutiones* huius Theologiae: cui vtinam elaborare et in lucem proferre licuiſſet, quam ibi pollicebatur, *Hiſtoriam criticam Scriptorum Theo-*

(*x*) Idem a. 1723. edidit Vitas veterum aliquot ICtorum contextas a *Io. Strauchio*, ICto ſummo.

(*y*) Supplem. T. VIII. p. 417. ſqq.

Theologiae moralis! Nec eſt contemnendus *Morhoſii Polyhiſtor theologicus*, vnico licet concluſus capite, et ab homine profectus non inundato literis theologicis. Longe tamen praeſtat *Buddei Iſagoge hiſtorico-theologica*, in qua et fata exhibentur ſingularum Theologiae partium et praecipui adducuntur ſingulis in claſſibus ſcriptores. Maximo igitur iure hoc opus (z) appellaueris *Polybiſtorem Theologicum*, et, qui titulus ei tribuitur in *Actis (a) eruditorum*, *pleniorem hiſtoriam literariam totius Theologiae.* Dedit quidem et *Pfaffius* tripartitam *Introductionem in Hiſtoriam Theologiae literariam*, ſed ipſe tandem in tertii Tomi praefatione agnouit, *Bibliothecam* potius *Theologicam* inſcribendum ſibi hoc opus fuiſſe. Nam e. g. *lib. IV. §. 4. p. 184 ſqq.* ſcriptores nominatim laudauit *hiſtoriae dogmatum Theologicorum*, ipſam illam hiſtoriam ipſe non concinnauit. Permultum tamen viro celeberrimo debetur congeſtae illius bibliothecae theologicae nomine: nec ſua ſunt fraudandi laude *Io. Chriſtoph. Dornius* ac *Io. Chriſtoph. Wendlerus*, quorum hic optimae ſpei *Prodromum* edidit *Bibliothecae Biblicae*, id eſt, exegeticae; ille perfecit emiſitque *Bibliothecam Theologicam*

(z) Hoc opus cum perpetuo applauſu recenſetur in *Bibliotbeque raiſonnée* T. I.

(a) A. 1727. p. 484.

cam vniuerſalem (*b*) *criticam.* Acceſſit 1739. *Hiſtoria Theologiae Stolliana.*

LI. Caeterum caue in tanto literis operantium ſtrepitu credas, in omnibus iam diſciplinis eo faſtigii peruentum eſſe, vt incrementis nullus ſit locus relictus. Quod ſi quis hoc in errore verſatur, reuincere eum poteſt *Francisci Baconis Verulamii* nouem libris conſtans (*c*) opus *de augmentis ſcientiarum:* quod cum iam per integrum ſaeculum exſtet, tamen vera eſt querela (*d*) *Buddei*, in plerisque artibus ac ſcientiis idem adhuc iure deſiderari, quod ille ſuo iam deſiderarit tempore. Meretur cum *Verulamio* coniungi *Thomaſius*, qui ſingulari libro circa quoduis ſtudiorum

(*b*) Ipſe in Praef. hoc ſuum opus, duobus conſtans Tomis, titulo *Polyhiſtoris Theologici* vult inſignitum. Quam de hoc opere ſententiam nonneminis exhibet *Coleri Bibliotheca Theologica* T. I. p. 97. eam eſſe iuſtiſſimam, proprii me docuerunt oculi. Ipſum vero illud *Coleri* opus meretur titulum *criticae bibliothecae theologicae*, itemque *Loeſcherianum Diarium theologicum.* In vtroque enim recentiſſimi Theologorum libri non ſolum recenſentur, ſed et cenſurae ſubiiciuntur.

(*c*) Non moueor aſperiori iudicio *Conringii* de hoc opere, quod exſtat in *Conringianis* p. 76. et 77. edit. ſecundae. Nam *Conringius*, vir caetera ſummus, tanto amore complectebatur Ariſtoteleam philoſophiam, vt ferre non poſſet vllum, qui vel ſibi ſapere videretur ſupra Ariſtotelem, vel melius quid Ariſtotelica philoſophia excogitari poſſe credebat. Vid. eius de Ariſtotele ſenſus in *Actis Philoſ.* T. II. p. 714. ſq. Rectius de Verulamiano illo opere iudicat *Bierlingius* in *Methodo ſtudiorum* cap. I. §. 23.

(*d*) In praefat. ad *Artem cogitandi* p. 15.

rum literariorum genus cautiones praeſcripſit; itemque *Bierlingius*, qui in ſuis a. 1711. editis *Lineamentis methodi ſtudiorum* optima exhibuit conſilia ad rite tractanda literarum elegantiorum, philoſophiae, et hiſtoriae ſtudia.

LII. Non videtur haec dimittenda occaſio, paucis docendi, fortunam reip. coniunctam eſſe cum fortuna rei literariae, literisque vigentibus ciuitatem *(e)* bene beateque ſe habere, oppreſſo contra literarum ſtudio remp. ſimilem eſſe orbi *(f)* ſole carenti. Vult enim DEVS, eſſe homines animalia rationalia. Iam cum tam vitioſus natura ſit intellectus humanus, vt, ſi non repurgetur et emendetur, miſerrimum eſſe genus humanum neceſſe ſit, ſalutem eius a luce literarum pendere, manifeſtiſſimum eſt. Recte proinde dixeris, felicitatis publicae matrem eſſe *ſapientiam*, nutricem

(*e*) Mirari libet, in plerisque Syſtematibus et Compendiis Politicae non reperiri ſingulare caput *de prudentia Principum circa ſcholas et literarum ſtudia* Laude igitur dignus eſt *Barbeyracius*, qui a. 1715. Diſſertationem edidit *de vtilitate literarum in rep.* quae recenſetur in *Hiſt. crit. de la rep. de lettres* T. IX. p. 154. ſqq. Etiam in Catalogo bibliothecae Thuanae T. II. p. 410. memoratur *P. Bulengeri* Oratio *de vtilitate, quae ad populum redit e ſcholis.*

(*f*) *Conringius* Praef. ad Antiq. Acad. editionis ſecundae: *Ciuitas nulla eſt felix, ſi eruditione fuerit deſtituta, artium inſignium et literarum rudis.* *Muretus* Vol. I. Orat. 2. p. 15: *Abſolute nulla ciuitas florere poteſt, niſi in qua literarum cultura viget.* Add. *Morhofius* Polyhiſt. liter. lib. II. cap. 2.

cem *virtutem*, *Sapientia* autem floret, vbi lectitantur libri a ſapientibus veteris aeui viris ſcripti: ad quam rem Hebraicae, Graecae Latinaeque linguae opus eſt notitia. *Sapientia* floret, vbi philoſophia rite excolitur, quippe quae homines reddit animalia rationalia, quae errores exterminat publicam (*g*) turbantes tranquillitatem, quae Principes (*h*) eorumque miniſtros veris imbuit principiis politicis, quae ciues componit ad virtutem (*i*) colendam, imo animos praeparat ad (*k*) Chriſtianae virtutis ſtudium. *Sapientia* denique floret, vbi (*l*) hiſto-

(*g*) Vnus philoſophus, *Paulum Sarpium* dico, plus profuit reip. Venetae, quam ſine eo maximus profuiſſet exercitus.

(*h*) Si medio aeuo vera in aulis regnaſſet Politica, non potuiſſet Papa Principes facere ciuium ſuorum anthropophagos. Vt adeo exilium philoſophiae omnino ſit peſtis reip.

(*i*) *Cicero* de ſen. cap. 1: *Nunquam ſatis laudari digne poterit philoſophia, cui qui pareat, omne tempus aetatis ſuae ſine moleſtia poſſit degere.*

(*k*) Chriſtiana enim religio nihil eſt aliud, quam philoſophia perfecta. Vnde recte eam veteres κατ᾽ ἐξοχὴν vocarunt *philoſophiam.* Vid. Acta Philoſ. T. I. p. 80. ſq.

(*l*) *Erycius Puteanus* Dedic. Hiſt. Inſubricae: *Principum praecipue intereſt, vigere ſtudia hiſtorica.* Obſeruatuque dignum, eos Principes, qui eruditione fuerunt inſignes, optimos fere fuiſſe et maximos, vereque dixiſſe Orat. pro Archia cap. 7. *Tullium*, *multos fuiſſe homines excellenti animo ac virtute ſine doctrina, naturae ipſius-*

hiſtoria, lux illa veritatis, in omni fulget diſciplinarum genere. Conſideremus iam, quaeſo, an, ſi viguiſſet medio illo aeuo hiſtoria ciuilis et (*) eccleſiaſtica, Papatus opprimere potuiſſet Principes, eccleſias, et ſcholas? imo, an exoriri potuiſſet Papalis illa (*m*) pantocratia? an, ſi philoſophia et moralis et politica floruiſſet, fieri potuiſſet, vt monachiſmus naſceretur et inualeſceret, tantasque importaret reipublicae calamitates? an, ſi linguarum ſtudium caluiſſet, Chriſtianae theologiae ſuccedere potuiſſet turpiſſima ſuperſtitio, erumpens in excommunicationes Principum, in expeditiones cruciatas, in dominatum in conſcientias, in caedes hominum vero nomine Chriſtianorum, in mala denique infinita et innumerabilia? an, ſi Logica tum exſtitiſſet veri no-

ipſius habitu prope diuino, ſed, cum ad naturam eximiam accedat ratio quaedam conformatioque doctrinae, tum praeclarum quid et ſingulare ſolere exiſtere. Quantum, quaeſo, prudentia praepolleat neceſſe eſt ille Princeps, qui ciuilis et prudentiae et imprudentiae exempla plurima, ex hiſtoricorum monumentis hauſta, habet ob oculos, adeoque ex aliis didicit, quid ex vſu ſit ſibi!

(*) Sub regno Papae medii aeui maxime ſtudium Hiſtoriae eccleſiaſticae et Politicae philoſophicae emortuum erat. Scilicet mors harum duarum diſciplinarum eſt vita Papae, vita earum eſt mors vel peſtis Papae et Papatus.

(*m*) *Edm. Richerius* de poteſt. eccl. et polit. cap. 9. p. 174.

ri nominis, praeiudicium auctoritatis ita caecos reddere potuiſſet pleroſque omnes, vt album eſſe nigrum, nigrum eſſe album crederent?

LIII. *Sapientiae* autem ſtudium ſequi *virtutis* culturam, certe publice vtiliſſimam virtutis (*) ſpeciem, ea, quae modo dixi de philoſophiae fructibus, demonſtrant, recteque (*n*) poëta: *Artibus ingenuis pectora molleſcunt aſperitasque fugit.* Summo itaque iure literarum ſtudia vocarunt veteres Romani *ſtudia* (*o*) *humanitatis*, teſtisque eſt hiſtoria, gentes illas, in quibus literis ſtrenua nauata fuit opera, et fuiſſe et nominari conſueuiſſe (*p*) caeteris *moratiores.* Imo teſtem habemus propriam experientiam, omnium ordinum homines hac tempeſtate, qua in aulis, in cathedris, in curiis,

 in

p. 174. *Lapſu demum temporis, cum omnes Chriſtianae nationes ſummis ignorantiae tenebris conſopitae detinerentur, Romani Pontifices abſolutam auctoritatem omnia decernendi collegerunt, praecipue a Gregorii VII. temporibus.*

(*) Verum quidem eſt tritum illud: *Video meliora proboque, deteriora ſequor:* neque adeo iudicium mentis ſanum ſemper ſequimur, prauo videlicet affectu acti in transuerſum. Eam tamen vim habet veri honeſtique cognitio, vt velimus videri homines honeſti, fugiamusque magnopere ſpeciem ſaltemque barbariei turpisque malitiae.

(*n*) *Ouidius* e Ponto I. 6. 7. Idem II. 9. 47: *Ingenuas didiciſſe fideliter artes emollit*, caetera.

(*o*) Vid. *Acta Philoſ.* T. II. p. 221.

(*p*) Ibidem p. 244. ſqq.

in templis, imo in exercitibus literati homines abundant, cum imperantes, tum ciues, longe eſſe mitiores tractabilioresque, quam eos fuiſſe legimus in magno illo barbariei interregno, quod praeceſſit Reformationem *Lutheri*. Sapienter proinde ille *ſapientis* cognomine inclutus Saxoniae Elector, Fridericus, (*q*) cenſuit, *vt ſcholae floreant recteque ſe habeant, tantum intereſſe reipublicae, nullius vt rei magis:* nec minus vere (*r*) *Melanchthon*: *Eſt omnino*, inquiens, *vis maior literarum, quam vulgo exiſtimant. Neque enim religionis ornamentum aliud ſplendidius eſt, et ciuilis rerum ſtatus prorſus a literis pendet.* Imo iam olim (*s*) *Symmachus*: *Hoc ſpecimen eſt*, inquit, *florentis reipublicae, vt diſciplinarum profeſſoribus praemia opulenta pendantur.* Audite, hoc, Principes! audite, Principum amici!

LIV. Intelligimus hinc etiam, cur temporibus *Lutherum* ſecutis Papatus ipſe factus ſit humanior, multumque mutatus (*t*) ab illo Papatu, qui anteceſſit inſtaurationem literarum. Puduit

(*q*) Apud *Tenzelium* Hiſt. Reform. P. II. p. 393. et 460.

(*r*) In Abb. *Fabricii* Hiſt. ſuae Bibliothecae T. I. p. 395.

(*s*) Lib. I. epiſt. 79.

(*t*) Exſtat ſingularis Diſſertatio *Io. Frid. Mayeri* de vtilitate, quae ad Eccleſiam Romanam redundauit ex Reformatione Lutheri. Idem argumentum attigit pererudite *E. S. Cyprianus* in *Apologia Reformationis Lutheri* cap. XII.

Puduit ſcilicet Papicolas ſuae nuditatis ac ruditatis, accedenteque aemulationis ſenſu ipſi quoque omnis generis tractare coeperunt literas, cum ſacras, tum profanas. Nec dubium nobis eſt, quamprimum diuino beneficio iugum Romani hieromonarchae excuſſerint, etiam illorum reſpublicas habituras eſſe, quam parcam nunc habent, effuſiſſimam et philoſophiae et theologiae lucem. Interea gaudemus et gratulamur, iam *Launoios*, *Richerios*, *Dupinios*, *Queſnellos* tantum tenebrarum eieciſſe ex ipſorum religione et eccleſiaſtica hiſtoria, ex ipſorumque iure politico pariter et eccleſiaſtico, vt etiam Catholicae religioni addicti Principes eorumque ciues extimeſcere deſinant iras ac Diras Romani Pontificis, ipſaque plebs tam reddita ſit ſapiens, vt, ſi hodie ad ipſos redeat *Tecelius* aliquis, ne inter vetulas quidem vllam inuenturus ſit emtricem ſuarum mercium.

LV. Scilicet ſacra veritas a *Luthero* eiusque ſociis patefacta et in apricum producta tantum lucis etiam in Pontificiam Eccleſiam effudit, vt eorum doctiſſimus quisque in Eccleſia quidem ſit Romana, ſed non, vt ipſorum ſtylo vtar, de Eccleſia Romana: et aeque, vt olim Cicero Romae viuens, Romana ſacra contemnat, videns videlicet meliora probansque. De eruditis ſaeculi decimi ſexti Gallis id iam obſeruaui in Praef. ad *Sammarthani Elogia* §. XIX. De ſuae aetatis eruditioribus Pontificiis idem teſtatur *Rich. Simonius* hiſce

 (*u*) ver-

(*u*) verbis: *Croiez moi, les perſonnes habiles de notre Communion ne ſont pas ſi eloignées de vos principes, que vos gens* (loquitur de Proteſtantibus,) *ſe l' imaginent.* Quam ex animi ſententia Pontificius fuerit *Renatus Maſſuetus*, Benedictinus Pariſienſis clariſſimus, ex eo apparet, quod in epiſtola quadam, nuper a Schelhornio euulgata, vere et γνησίως Pontificios appellat (*x*) contemtim *Infallibiliſtas.* Diuidi igitur oportet Eccleſiam ipſorum in partem γνησίως Pontificiam et in partem Nicodemicam: qua in parte ex ipſis Papis fuiſſe *Innocentium XI.* credendi cauſas nonnulli (*y*) afferunt haud leues. Adde, quae nuper *Courayerius* in Hiſtoria controuerſiae ſuae *cap X.* ſcripſit de eſſentia Catholiciſmi ſiue de hominis in Eccleſia Romana viuentis libertate diſſentiendi a publicis erroribus. Denique multos Pontificiae Eccleſiae adſcriptos e ſomno credulitatis excitatos fuiſſe per duos illos triumphos, (Iubilaea dico,) quos a. 1717. et 1730. egit victrix Proteſtantis Eccleſiae veritas, mihi dubium non eſt: ac potiſſima haec videtur fuiſſe (z) cauſa, qua permoti mul-

(*u*) T. I. Epiſt. ſel. 31. p. 275. Conf. Epiſtola ſubſequens p. 277.

(*x*) Amoenit. liter. T. XIII. p. 305.

(*y*) Vid. *Miſſonii* Iter Ital. edit. Germ. p. 730. 764. 894. et *Baelii* Dictionarium.

(z) Confirmat hanc meam ſententiam ſuo ſuffragio *Colerus* in Bibliothecae ſuae Theologicae Supplemento XV. p. 238. 239.

multi Salzburgenſis Archiepiſcopi ciues noſtra in caſtra tranſierunt. Qui et ipſi pluribus Salzburgi doctis incolis occaſionem praebuerunt ſapiendi perſpectius. Hi autem cum aliquandiu fuiſſent Nicodemi, tandem publicae liti fuerunt impliciti, quam iucunde cognoſces e *Vindiciis adverſus ſycophantas Iuuauienſes*, 1741. editis: ad quas qua claue opus eſt lectoribus, eam exhibui in ſubſequentis anni *Gottingenſibus Nouellis* (a) *literariis*.

CAPVT VI.

DE NOTITIA LIBRORVM.

Σύνοψις.

Optima via perueniendi ad notitiam librorum I. *De catalogis librorum*, II. *De bibliographiis varii generis*, III. *De menſtruis librorum recenſionibus*, IV. V. VI. VII. VIII. IX. *Cautiones circa eruditorum de libris iudicia obſeruandae*, X. *De criteriis eruditi libri*, XI. *De optimo libro in vnoquoque genere, item de optimo cuiusque auctoris libro*, XII. *De librorum MSS. notitia*, XIII. *De protographis fictitiis*, XIV. *De Inſcriptionibus antiquiſſimis*, XV. *De vetuſtiſſimis nummis*, XVI. *De optimis librorum editionibus*, XVII. *De antiquiſſimis librorum editionibus quid ſentiendum*, XVIII. *De librorum caſtratione*, XIX. XX. XXI. XXII. *Iudicia de editionibus auctorum claſſicorum*, XXIII. XXIV. XXV. XXVI. *De libris rarioribus, raritatisque cauſis*, XXVII. XXVIII. *Scriptores de libris rariſſimis*, XXIX. *Exempla librorum*

(a) A. 1742. p. 492. ſqq. Ibidem p. 409. ſqq. ipſas illas *Vindicias* recenſui.

huius generis, XXX. XXXI. *De phoenicibus librorum*, XXXII. *De libris raris atheorum*, XXXIII. *anti-Scripturariorum*, XXXIV. *monarchomachorum*, XXXV. *De ſcriptoribus pſeudonymis*, XXXVI. Hippolithus a Lapide *claram in lucem producitur*, XXXVII. *De pſeudonymo* Thoma Crenio, XXXVIII. *De ſcriptoribus anonymis*, XXXIX. *De libris poſthumis*, XL. XLI. XLII. *De prudentia ſcribendi libros poſt mortem demum auctoris edendos*, XLIII. *De cauſis hodiernae librorum nouorum multitudinis*, XLIV.

I.

Vti ſuperiori capite ſuperſedendum mihi duxi deſcriptione hiſtoriae ſingularum diſciplinarum, (vna atque altera excepta,) cum id negotii rectius permittatur earum doctoribus, qui magno diſcipulorum commodo ſuae quisque ſcientiae fata poſt abſolutam eius tractationem exponere poſſunt; ſic nunc itidem ſtatuo, optime conſulere auditoribus ſuis profeſſores, qui ſuae quisque diſciplinae ſcriptores praeſtantiſſimos confecto eius curſu enumerant, et, quid de quoque ſit exiſtimandum, docent. Non minus bene ii ſunt de ſuis auditoribus promeriti, quibus placuit, eorum in conſpectu ſuam perluſtrare bibliothecam, deque ſingulis libris notatu digniora ediſſerere. Fecit id *Iac.* (*) *Thomaſius* et (**) *Scherzerus* et

(*) Superſunt adhuc eius hac occaſione factae recenſiones librorum ineditae 1798: id quod docet Index meditationum MSS. ab eo relictarum, qui ſubiunctus eſt ipſius *Originibus Hiſtoriae philoſophicae et eccleſiaſticae*, pag. 229.

(**) Huius *collegio bibliothecario* ſe interfuiſſe, ſcribit *Mayerus* in Diſp. *de lenitate Melanchthonis* p. 38.

et *Ittigius* Lipſiae, *Schurzfleiſchius* Witebergae, *Io. Fabricius* Altorfii et Helmſtadii: ac poſtremus hic ea occaſione edidit bibliothecae ſuae luculentam hiſtoriam, ſex voluminibus conſtantem, et hiſtoriae literariae ſtudioſis de meliori nota commendandam. Cuius veſtigiis inſiſtens *Iac. Frid. Reimmannus* a. 1731. edere coepit *Catalogum librorum ſuorum ſyſtematico-criticum*, ſuumque cuique libro appoſuit iudicium, ſatisfacturus hiſtoriae literariae ſtudioſorum deſiderio, ſi telam iſtam pertexere haud fuerit grauatus. Ac *ſecundus* eius *Tomus*, quo libri ad Hiſtoriam literariam generalem pertinentes continentur, a. 1739. in publicum prodiit. *Tertius*, quem vltima adhibita manu reliquit, an et quando exiturus ſit in lucem, nondum conſtat. Poſtea inde ab anno 1733. vsque ad annum 1743. octodecim in faſciculis ſuae bibliothecae librorum recenſiones *Stollius* criticas euulgauit. Tum anno 1740. et 1741. pari induſtria libros bibliothecae ſuae theologicos recenſuit *Mich. Lilienthalius*. Nobis quidem generatim hic via eſt aperienda, qua ad optimorum notitiam librorum peruenitur.

II. Praeter igitur eam, quam dixi internoſcendi libros occaſionem, tres patent viae ad conſequendam librorum notitiam: quarum prima bona eſt, altera melior, tertia optima. Primum igitur perluſtrandi ſunt Catalogi praecipuarum bibliothecarum, e. g. Bodleianae,

Thuanae, Tellerianae, Lugdunenſis in Batauia, Heinſianae, Carpzouianae, Schraderianae, Maſtrichtianae, Menckenianae, Vffenbachianae, Gundlingianae, I. A. Fabricianae, Cyprianicae, Ludewigianae; item Catalogi librorum a bibliopolis emiſſi, inter quos nouitas librorum maxime commendat Catalogos (*a*) in Francofurtenſibus et Lipſienſibus nundinis euulgari ſolitos.

III. Rectius ſibi conſulunt, (en viam ſecundam!) qui eos perluſtrant catalogos, quos viri docti ſingulis in diſciplinis adornarunt, eos, qui vnoquoque in ſcientiae genere editi ſunt, libros recenſentes. Sunt inter hos nonnulli, qui iudicia de libris immiſcent, ſterilibus nomenclatoribus ſine dubio praeferendi. Primus in hoc genere elaborauit *Conradus Geſnerus*, de cuius Catalogo librorum vniuerſali adeatur *Struuii* (*b*) *Introductio*, qui et (*c*) de *Boldua-*

(*a*) Docet nos *Miraeus* lib. de ſcript. ſaec. XVI. cap. 127. et ex hoc *Labbeus* Bibl. Biblioth. p. 112. et ex hoc *Reimmannus* Hiſt. liter. T. I. p. 203. et T. V. p. 765. primum *Georgium Willerum*, bibliopolam Auguſtanum, A. 1564. publicaſſe Catalogum librorum nundinarium Francofurtanum, eaque re et bibliopolis et literatis multum profuiſſe.

(*b*) Cap. I. §. 20.

(*c*) §. 21. De Gesneriani operis continuatore, *Ioach. Meisnero* vid. *Boſius* Introd. ad notit. ſcript. eccl. cap. 4. §. 3. Simile opus a. 1710. in epiſtola Ienae edita promiſit Huſſelitius quidam. Sed caruit conatus hic ſucceſſu

Bolduani, *Draudii*, atque *Lipenii* Bibliothecis legi meretur. A. 1731. edita eſt Lutetiae *Alphonſi Ciacconii* (*) *Bibliotheca libros et ſcriptores ferme cunctos ab initio mundi ad annum 1583.* cum obſeruationibus *Franciſci Dionyſii Camuſati*, nuper reſtituta (**) a *Kappio.* Addo *Herzii Bibliothecam Germanicam*, id eſt, hiſtoricorum Germaniae, *Longi Bibliothecam hiſtoricam Galliae*, *Sagittarii* Bibliothecam hiſtoriae eccleſiaſticae, quam inſcripſit *Introductionem ad hiſtoriam eccleſiaſticam*, *Dornii* (d) *Bibliothecam Theologicam*, *Schwindelii* (e) et *Scheteligii Bibliothecam Biblico-exegeticam*, *Naudaei Bibliographiam politicam*, item *militarem*, *Scheurlii Bibliographiam*

ceſſu. De *Draudii Bibliotheca* addo iudicium *Hottingeri* Biblioth. quadrip. P. IV. cap. 6. p. 429. cenſentis, *eam ſtudioſe potius, quam iudicioſe collectam eſſe.* Vid. *Morhofius* Polyhiſt. lit. lib. I. cap. 18. §. 13.

(*) Recenſetur in *Journal des Scavans* T. 97. p. 238. ſqq. in cuius recenſionis altera editione, Amſtelodami facta, *Camuſatus* reſponſiones ſuas adiecit ad animaduerſiones cenſoris Pariſini.

(**) Vid. *Kohlii* Noua literaria 1745. p. 17. 21.

(d) Etiam *Ioach. Langius* bibliothecam theologicam exhibet in ſuis *Inſtitutionibus ſtudii theologici literariis.* *Pfaffiana* quoque *Introductio in Hiſtoriam Theologiae literariam* nihil eſt aliud, quam bibliotheca theologica.

(e) Exſtat etiam *Wendleri Prodromus* talis bibliothecae a. 1721. publicatus, qui hoc vno adhuc mihi non ſatisfacit, quod tamdiu manet, vt Logice loquar, relatum ſine ſuo correlato.

phiam (f) moralem, Fabricii Bibliographiam antiquariam, eiusdemque *Bibliothecam ſcriptorum de veritate religionis Chriſtianae, Struuii Bibliothecam philoſophicam*, (quam et meliorem et nitidiorem et inſtructiorem a. 1727. dedit *Io. Ge. Lotterus* et a. 1740. *Kahlius) hiſtoricam, iuridicam, et numiſmaticam, Gryphii* librum *de ſcriptoribus ſaeculi XVII. hiſtoricis, Arndii Bibliothecam politico-heraldicam et aulico-politicam, Hubneri* iunioris *Bibliothecam genealogicam, Io. Nic. Frobeſii Bibliographiam Logicam.* Noribergae a. 1738. et 1739. vulgauit quatuor tomis quidam illius vrbis ſacerdos *Theſaurum bibliothecalem, das iſt, Verſuch einer allgemeinen vnd auserleſenen Bibliothec.* Nec omittenda eſt *Vogleri Introductio in notitiam cuiusque generis bonorum ſcriptorum*, à *Meibomio* notis aucta: *Lynckeri Inſtructorium, (g) forenſe*, et Caſp. Gottſchlings Einleitung zur Wiſſenſchaft guter und meiſtentheils neuer Bücher,

(*f*) Hoc in libro ſimul ac praecipue deſcribitur hiſtoria philoſophiae moralis.

(*g*) A. 1698. Ienae editum in folio. Hoc in opere cum catalogus ſatis amplus, et *ἐμπείρως* diſtinctus exhibeatur omnis generis librorum, potiſſimum tamen optimi libri iuridici ſiſtuntur. Vnde auctor in *Introitu, Lipenii Bibliothecam Iuridicam* contemnens, ait, ſe in hoc opere exhibere *Iuridicam bibliothecam ſine exemplo*, id eſt, incomparabilem. Quo vero conſilio iſtud opus inſcriptum ſit *Inſtructorium forenſe*, aliis relinquo diuinandum.

Bücher, primum a. 1702. (pl. 2.) deinde auctior a. 1713. edita. Nouiſſima eſt *Boecleri Bibliographia critica* editionis Krauſianae, quae tironibus principe loco tractanda commendari meretur.

IV. Supereſt tertia via librorum cognoſcendi pretium, quae antiquioribus (*b*) aetatibus fuit praecluſa. Scilicet noſtri ac ſuperioris ſaeculi propria felicitas (*i*) eſt, quod in tanta

(*b*) Olim quidem recenſiones librorum ſcripſit *Photius:* vnde a nonnullis pro inuentore Ephemeridum literariarum habetur. Sed tamen conſilium *Photii* diuerſum eſſe ab hodierno libros recenſentium more, recte animaduertit *Struuius* cap. VI. Introduct. §. 2. Addo, priorem *Photio Auguſtinum* ſuos ipſius libros recenſuiſſe in opere *Retractationum*, quem titulum plerique minus recte interpretantur. *Retractationes* enim *Auguſtino* nihil aliud ſunt, quam *recenſiones* librorum, quibus ſubinde addidit ſuae ſententiae correctionem. Vid. *Poſſidonius* in Vita Auguſtini cap. 38.

(*i*) Huius felicitatis haec quoque pars eſt, quod Ephemerides literariae plures excitant ad ſcribendum, dum ſpem magnificae laudis proponunt bonorum librorum auctoribus. Scilicet, vt *Ouidius* ait Triſt. V. 1. 76. et e Ponto IV. 2. 35. *ingenio ſtimulos ſubdere Fama ſolet, laudataque virtus creſcit et immenſum gloria calcar habet*. Adde, quod eaedem Ephemerides cogunt ſcriptores ſcribere meliora et accuratiora, publicam ſcilicet incurſuros reprehenſionem, ſi edant, quae non niſi Bauius aliquis admiretur Maeuiusue. Pertinet huc illud *Rol. Mareſii* lib. I. epiſt. 3. p. 12: *Nunquam opus victurum emittet, qui, ſi amicum non habeat, qui illius ſcripta caſtiget, ſaltim aliquem liberi pectoris hominem non nactus erit, qui manu non parcente illa corrigat.*

ta librorum multitudine quidam in animum induxerunt, menſtruis ſcriptis recentiſſimos recenſere libros, eorumque aliquem guſtum praebere illis, quos aut negotia aut aliae cauſae a perluſtrandis tot libris auocant. Horum optimi ſunt, qui et eruditione ſingulari ſunt praediti, et ingenue (*k*) de ſingulis libris ſuam expromunt cenſuram: proximi ſunt, qui grauiori quidem cenſura abſtinent, at tam accurate libri ſtatum repraeſentant, vt erudito lectori facile ſit arbitrari vel de praeſtantia libri vel de tenuitate. Caeterum harum Ephemeridum, quas vocant, literariarum tanta iam eſt copia, vt de iis ſingulari libro *Iunckerus*, ſingularique capite, quod ſeptimum eſt *Introductionis literariae*, *Struuius* egerit: quibus adiungendus anonymus, (cui nomen *M. Paulus Huboldus*,) cuius opuſculum non Friburgi, vt eſt

(*k*) Ex ingenuarum cenſurarum numero excipiendae ſunt tum eae, quae immeritis ornant laudibus librum vel patroni ſui, vel eius, a quo cenſor librum dono accepit addita epiſtola officii et laudis pleniſſima; tum illae, quae immeritis reprehenſionibus inſectantur eorum libros, a quibus iuſte aliquando notati ſunt, vel quos oderunt ſiue odio theologico, quod vocant, ſiue quacunque de cauſa. Hi affectus tamen, cum facile ſe prodant, raro emunctae naris lectorem decipiunt. Illud quoque obſeruatu dignum, quod, qui libri vel laudantur vel vituperantur in Diariis literariis, recenſiones nouorum librorum exhibentibus, ii non ſint cenſendi laudati eſſe vel vituperati a toto recenſentium collegio, ſed ab vno illo, qui recenſionem confecit.

eſt in titulo, ſed Ienae prodiit A. 1716. et *Hiſtoire des Journaux*, quae exhibetur in *Journal des Scavans* a. 1712. m. Oct. p. 444.-459.

V. Meum eſt, praecipua huius generis ſcripta hic indicare, et eo quidem, quo edi coepta ſunt, ordine. Prodiit igitur in Gallia *Journal* (*l*) *des ſcavans*, et *Memoires des Trevoux*; in Italia *Giornali (m) de letterati*; in

(*l*) Breuis huius Diarii hiſtoria, ex ipſo illo repetita exſtat in *Bibliotheca noua Rengeriana* P. 80. p. 877. ſq. Exſtat etiam hiſtoria huius Diarii in ipſo illo Diario T. 64. p. 187. ſqq. et T. 107. p. 246.-267. itemque in *Bailleti* Iudiciorum T. II. P. I. p. 52. ſqq. et *im Beytrag zu den Gelehrten Zeitungen.* T. II. p. 690. ſqq. Nuper *Fabrius*, Presbyter Oratorii, agreſſus eſt componere *Indicem generalem* huius Diarii vsque ad annum 1740: cui et ipſe praemittet Hiſtoriam huius Diarii. De quo inſtituto vid. *Journ. des Scav.* 1744. P. I. pag. 425. ſqq. Obſeruatu hic dignum, in Gallia primum ſuo exemplo docuiſſe *Bochartum*, reip. literariae multum intereſſe, nouos eruditiſſimorum virorum libros publice recenſeri. Ipſe enim ſui *Hierozoici* accuratam recenſionem in Praefatione exhibuit in paginis prope octoginta: vbi et *p. 76.* hanc vocat *operis huius ſui διατύπωσιν.* Eodem modo accuratam Simonianae *Hiſtoriae criticae V. T.* recenſionem exhibet *Ezech. Spanhemius* in ſubiecta ei epiſtola p. 565.-622: quo vltimo loco ipſe ait, ſe exhibere voluiſſe *ideam* operis Simoniani. Etiam *Seldenus* operi ſuo *de iure naturali et gentium* praefixit eius recenſionem ſiue, vt ipſe vocauit, *Summulam.*

(*m*) Caetera Italorum Diaria literaria recenſet *Fabricius* in Conſp. Theſ. liter. Ital. p. 3. ſqq. A. 1737. prodiit

in Germania *Acta* (n) *eruditorum*, quae Lipſiae prius Latino, deinceps et vernaculo (α) ſermone publicata ſunt, *Thomaſii* Monatliche Gedancken, *Tenzelii* Monatliche Unterredungen, et Curieuſe Bibliotheck. *Eccardi* Monatliche Auszüge aus neuen Büchern, *Loeſcheri* Altes und Neues, ſiue Unſchuldige (*) Nachrichten, (cuius Operis continuatio titulum gerit Fortgeſetzte Sammlung von alten und neuen Theologiſchen Sachen, quibus poſtea acceſſerunt Frühaufgeleſene Früchte,) Ausführlicher Bericht von neuen Büchern, (cuius continuatio eſt der neue Bücher-Saal,) Neue

Biblio-

prodiit Veronae nouum Diarium literarium hoc ſub titulo: *Oſſeruationi literarie*: de quo vid. *Nouvelle Bibliotheque* T. III. p. 147. ſqq. et T. IV. p. 204. ſqq. A. 1742. prodire coepit *Giornale de' letterati publicato in Firenze*.

(n) Primus *Acta eruditorum* ſub hoc ipſo titulo ſcripſit *Mucianus*. Docemur id a *Quintiliano* Dial. de cauſ. corr. eloq. cap. 37. n. 1. Caeterum de Lipſienſibus illis *Actis erud.* vid. *Placcii* Theatrum Anonymorum n. 1419. Originem et initia huius Diarii praeclare ediſſerit, qui hoc tempore eius Director eſt, *F. O. Menckenius* in *Nouis Miſcell. Lipſ.* T. I. p. 711.-722.

(α) *Germanica eruditorum Acta* concinnarunt primi *Rabenerus* et *Schoetgenius*: quibus ſucceſſerunt *Walchius*, *Tilgnerus*, *Ioecherus*, *Geringius*, *Franckenſteinius*, *Gebauerus*, et *Kappius*, omnes viri eruditiſſimi clariſſimique. Hodie ea pulchre continuantur ſub hoc titulo: *Zuverläſsige Nachrichten etc.*

(*) De vtilitate huius operis diſſerit *Loeſcherus* in Praef. ad *Vollſtändige Regiſter über die erſten zehn Iahre*. Idem Apologiam huius Diarii exhibet *in Theologiſchen Annalibus des erſten Decennii des 18. Saeculi* p. 596.-900.

Bibliotheck, Aufrichtige und unpartheyiſche (o) Gedancken über die *Journals*, Vermiſchte Bibliotheck, Hiſtorie der Gelehrſamkeit, *Coleri* Theologiſche Bibliotheck; in Belgio *Baelii* ac poſtea *Bernardi Nouvelles de la republique des lettres*, *Basnagii Hiſtoire des Ouvrages des ſcavans*, *Clerici Bibliotheque vniverſelle*, hinc *Bibliotheque choiſie*, tandem *Bibliotheque ancienne et moderne*, *Rabi* Boeckzaal van *Europa*, *Neocori Bibliotheca librorum nouorum*, *Republyck* der Gelehrten, Maendelyke Uittrekſels, *Europe Sçavante*, *Bibliotheque* (p) *Angloiſe*, *Memoires literaires de la Grande Bretagne*.

VI. Ohe, iam ſatis eſt Diariorum literariorum. Sed nec infelix eſt praedicanda literaria reſpublica, ſi plus, quam ſatis eſt, librorum habet in omni genere. Occurrunt igitur et haec

(o) In hoc opere 1715. edito a *C. G. Hoffmanno*, ICto, commemorantur omnia, quae tum emittebantur, ſcripta menſtrua, de iisque accuratum fertur iudicium.

(p) Hoc et ſubſequens opus non vtile ſolum, ſed plane neceſſarium eſt literatis. Recenſentur enim ibi libri Anglorum, patrio ſermone eruditiſſime conſcripti, quos non mittit ad exteros Anglia, vel, ſi quos mittit, ad pauciſſimos mittit illius linguae peritos. Simile eſt opus, quod adhuc continuatur, *Bibliotheque Britannique*. Aliud eſt Diarium literarium Londinenſe, *Hiſtoria literaria*, cuius quatuor tomos vidi anno 1731. et tribus ſubſecutis editos. Hic enim non ſolorum Anglorum, ſed cuiuslibet nationis, libri recenſentur.

haec nomina: *Bibliotheque* (*a*) *Germanique Bibliotheque Françoiſe*, *Bibliotheque* (*b*) *Italique*, *Bibliotheque Belgique*, *Journal* (*c*) *literaire*, *Hiſtoire literaire de l'Europe*, *Bibliotheque raiſonnée*, *Critique deſintereſſée des Journaux*, Altes und Neues aus der gelehrten Welt, Monatliche Nachrichten (*) zu Jena, Hamburgiſche (*d*) Auszüge, *Memoirs* (*e*) *of Literature*, Tübingiſches gelehrtes *Journal*, Abriß von dem neueſten Zuſtande der Gelehrſamkeit, Nachrichten von den neueſten Theologiſchen Büchern und Schriften, *Nouvelle Bibliotheque*, *Journal litteraire d'Allemagne*, *de Suiſſe*, *et du Nord*, Freymüthige Urthei-

(*a*) Huius Diarii Hiſtoriam deſcribit *Rathlefius* in T. I. Hiſtoriae doctorum nunc viuentium p. 304. ſqq.

(*b*) Geneuae ab anno 1728. prodiit egregium hoc Diarium, cuius decimus octauus Tomus fuit vltimus. Auctorem eius fuiſſe conſtat *Ludouicum Burgetum*.

(*c*) Huius hiſtoria, auctorumque methodus et ſumma diligentia deſcribitur in Praefatione ad XIII. eius Tomum. Sallengrium multas recenſiones primorum Tomorum elaboraſſe docetur in Tomo XII. p. 225.

(*) *M. Io. Andreas Fabricius* in literis a. 1733. ad me datis: *Die Monatlichen Nachrichten zu Iena me agnoſcunt primum auctorem. In conſortium aſſumſi* Wernerum, *nunc Rectorem Stargardiae*, *et* Koecherum, *Rectorem nunc Osnabrugenſem. Tandem Prof.* Schmeizelius *quoque manum operi admouit.*

(*d*) Notitia Diariorum literariorum Hamburgenſium exhibetur a *Kohlio* in Praef. ad Nouellas ſuas literarias annorum 1741. et 1742.

(*e*) Huius Diarii notitiam iuſtam pete e Gottingenſibus Nouellis literariis anni 1743. p. 194.

Urtheile von neuen Büchern. Plura petas licet e *Catalogo Ephemeridum literariarum*, quem *Io. Alb. Fabricius Morhoſiano Polyhiſtori* praefixit a. 1732. *Camuſato*, *Hiſtoriam criticam diariorum literariorum* componere aggreſſo (ac eius duos tomulos accepimus,) calamum mors excuſſit e manibus. Lege, quaeſo, *Acta eruditorum* anni 1735. p. 232. ſqq.

VII. Nec vero ſolum inuenti ſunt, qui libros recenſerent, verum etiam placuit nonnullis, minuta ſcripta recens edita recenſere, vt *Diſputationes* et *Programmata*. Obſeruauit iam (q) *Hottingerus*, catalogos librorum ſolere hunc naeuum babere, vt *Diſputationes* omittant, cum tamen illis (ita inquit,) *multum ſit deferendum*. Laudabiliter itaque fecerunt, qui eo conſilio ediderunt die gelehrte *Famam*, *Bibliothecam Academicam*, *Noua literaria maris Balthici*, *Noua literaria Germaniae*, *Noua literaria Heluetica*, *Acta literaria Sueciae*, *Acta erudita Franconiae*, et eorum continuationem, Arbeiten der Gelehrten im Reich, das iſt, in Francken, Schwaben, etc. Idem fieri vidimus in Nouis literariis Academiarum, e. g. in *Annalibus* (*) *Academiae Iuliae*, *Io. Martini Burgmanni Noua literaria*, Diſputationes aliasque commentatiunculas

(q) Biblioth. quadripart. P. I. cap. 1. §. 3. p. 5. et cap. 6. p. 95.

(*) Duos horum auctores indicaui in *Bibliotheca* mea *Academica* p. 86.

culas exhibitura, quorum primum ſpecimen Lipſiae 1727. prodiit, ſucceſſu caruerunt. Poſtea tamen eadem in vrbe nouiſſimas Diſputationes vna cum Programmatibus ſtudioſe recenſere coeperunt docti aliquot viri tum in *Actis Academicis*, tum in gründlichen Auszügen aus *Diſputationibus*: qui labor vt ſit diuturnus perpetuaque *Actorum eruditorum* vtriusque linguae appendix, optamus merito.

VIII. Nec defuerunt, qui veterum librorum emitterent recenſiones. E ſuperioribus huc pertinet *Clericus* et *Loeſcherus*: quos praeter habemus *Colomeſii Bibliothecam ſelectam*, *Ge. Beyeri Notitiam auctorum Iuridicorum*, *Struuio* moderante congeſtam *Bibliothecam antiquam*, die Summariſchen Nachrichten aus der Thomaſiſchen Bibliotheck, *Reimmanni Ideam Syſtematis* (r) *antiquitatis literariae*, *Seelenii Selecta literaria*, *Zornii Bibliothecam antiquariam et exegeticam*, *Hauberi Bibliothecam Magicam*: quibus adde *Krauſii* Bücher-Hiſtorie, et, ſi placet, *Acta philoſophorum*. Acceſſit nuper *Oederi* Theologiſche Bibliotheck, quarto tamen edito faſciculo finita.

IX. Caeterum illi nouorum librorum cenſores (*) non ſunt ſine nota dimittendi, qui increcre-

(r) Hic liber pertinet ad hiſtoriam literariam. Recenſentur ſcilicet in eo accurate ſcripta aliorum, literariae rei antiquitates illuſtrantia.

(*) Argute *Morhofius* in Praef. ad ſuum *Polyhiſtorem*:

crementa literarum maiorem in dies ſingularum diſciplinarum emendationem perfectionemque non mediocriter impediunt, dum quaecunque praeiudicia ſua pro oraculis habentes non ſolum eos inſectantur acerrime, qui e theologia vnum alterumque errorem tollere ſtudent, verum etiam iis, qui Verulamiano animo augmenta ſcientiarum philoſophicarum, hiſtoricarum, et philologicarum ſibi commendata habent, permoleſti ſunt, idque ſibi negotii datum putant, vt acutiſſimorum ingeniorum conatus laude digniſſimos immiſſis omnibus verborum furiis ſufflaminent. Notae ſunt hoc in genere *Memoriae* Ieſuitarum *Treuoltienſes*, quae multis viris bonis immiti pariter ac iniuſta cenſura ſua querelas (*s*) expreſſe-

rem: *Plures ſunt librorum iudices, quam lectores, et e lectoribus in lictores, vbique virgas et ſecures expedituros, multi degenerant.* Exſtat *Caroli Porei*, Ieſuitae, Oratio *de Criticis*, qui recenſent cenſuraque proſequuntur nouos libros, Lutetiae a. 1730. edita, et laudata in *Journ. des Scav.* T. 94. p. 363. ſqq. Ibidem T. 82. p. 33. haec verba legi merentur: *Ces petits Gazettiers - - perſoneller.* Diarium tale theologicum a *Baelio* in T. II. Critique de l'Hiſt. du Caluin. de Maimbourg Epiſt. XXX. §. 1. non inepte appellatur *un veritable pais d'Inquiſition pour la libraire.*

(*s*) Acriter hos cenſores inſectatur *Lazzarinus* in *Oratione Germoniana* p. 34. ſqq. *Maranta* in *Expoſtulatione contra Germonium* p. 20. et *Pfaffius* in *Veritate religionis Proteſtantium* (libro Gallico) p. 219. ſqq. *Fontaninus* in Praef. ad *Diſcum votiuum* a. 1727. commentario

preſſerunt et indignationes grauiſſimas. Notum item, in Diario theologico Loeſcheriano, (Unſchuldigen Nachrichten) opere alioquin ad illuſtrandam augendamque Hiſtoriam theologiae literariam perutili, obſeruatas fuiſſe a pluribus viris (*ss*) eruditiſſimis, e. g. *Buddeo*, *Muhlio*, cenſuras multas iniuſtas indoctasque. Ac hos potiſſimum cenſores *Alb. Feldenius* in *Inſtitutionibus* ſuis *Theologiae moralis* p. 181. hisce verbis pie alloquebatur: *Feramus placide illos, qui bono animo alienas a noſtris ſententias defendunt, et dictatorium ſupercilium vna cum pruritu cenſendi praeiudicatis opinionibus,* λογομαχίαις *et cauillationibus, abiiciamus fugiamusque omni ſtudio.*

X. Ac

rio ſuo illuſtratum §. 5. p. 26. ſcribit, auctores Diarii Treuoltienſis *ſemper ſua et ſuorum laude, nunquam aliena, paſci.*

(*ss*) Vid. *Pfaffii* Introd. in Hiſt. lit. Theol. T. I. p. 43. et Iuriſpr. eccl. p. 501. *Struuii* Introd. ad rem lit. cap. VI. §. 37. *Langii* Inſtit. liter. ſtudii theol. p. 102. ſq. qui etiam *Vnrichtige Nachrichten der Vnſchuldigen Nachrichten* edidit. Exſtant etiam *G. Arnoldi* querelae de hoc Diario haud ſemper iniuſtae in eius *Hiſtor. Theol. Betrachtungen* p. 1. 145. In meum *Lutherum Apocalypticum* adiunctasque ei Diſſertationes, quae eodem hoc in Diario a. 1718. emiſſae fuerunt, criminationes non toti illi recenſentium collegio imputo, ſed vni illi, qui priuato inflammatus odio abuſus fuerat hoc Martio campo: qua de re modeſte nuper dixi in *Sylloges* Diſſertationum mearum T. I. p. 648. Accepit hoc Diarium (nam nec hoc tacendum,) aliquo abhinc tempore cenſores mitioris ingenii.

X. Ac generatim monendi ſunt hiſtoriae literariae ſtudioſi, librorum iudices non ſimpliciter et ſine diſcrimine eſſe ſequendos. Multi enim non ipſi libros inſpexerunt riteque examinarunt, ſed aliorum, quos et propria auctoritas et admiratorum multitudo commendat, ſuffragiis ſubſcribentes caecum ferunt de libris iudicium. Vnde fit, vt ſaepe libro alicui valde mediocri (*t*) ingens ſtatuatur pretium, cui ſcilicet quacunque de cauſa contigit laudator auctoritate pollens; contra perſaepe ſcriptum aliquod vilipendatur ab omnibus,

(*t*) Singulare exemplum huius rei eſt, quod *Aprigii*, ſaeculi ſexti epiſcopi, commentarium in *Apocalypſin* prorſus eximie laudat *Tritbemius*, ſequens iudicium *Honorii*, qui et ipſe auctoritatem *Iſidori* ſecutus eſt: (vid. triumvirorum horum *Catalogi ſcriptorum eccleſiaſticorum*,) quem tamen commentarium *vix caſſa nuce dignum eſſe*, iudicat, qui eum MStum poſſidet, *Moſhemius* Inſtit. hiſt. eccleſ. p. 356. Quanquam et credi poteſt, a *Moſhemio* teneri *Aprigium* falſum, ſi legas, quae ex *Loaiſa* ad *Iſidori de ſcript. eccl. cap.* 17. adſcripſit *Miraeus*. En exemplum aliud! *Morhofius* Polyhiſt. T. II. lib. 2. P. 2. cap. 48. §. 7. p. 483. cenſet, *Carteſii libro de* Paſſionibus animae *nihil eſſe elegantius et conſummatius*. Contra *Chriſt. Thomaſius* Programm. p. 335. iudicat, iſtum librum inter omnes a *Carteſio* ſcriptos eſſe peſſimum et erroribus refertiſſimum. Nonne, alterum magnorum horum virorum caecum tuliſſe iudicium, neceſſe eſt? Contradictoria item *Conringii* ac *Thomaſii* iudicia de *Claramontii* libro *de coniectandis animi affectionibus* vide, ſi libet, in *Poeciles* meae T. III. p. 604. ſq. Et quantum diſtant de *Vincentii Lirinenſis Commonitorio* ſententiae theologorum Pontificiorum et Criticorum Proteſtantium!

bus, poſteaquam ſcilicet contemtim de ipſo ſenſit vir quiſpiam magnus et clarus. Si v. g. *Morhofius* librum aliquem laudat et magni aeſtimat, vel contra condemnat et in cenſum quisquiliarum reiicit, caeteri ſcriptores eius iudicium inconſiderato ſequuntur impetu, neo raro ſe fallunt lectoresque ſuos. Cauto igitur opus eſt, nec temere quisque librorum iudex audiendus, ſed eorum grauiſſimum videri nobis debet iudicium, qui et magna eruditionis gloria florent, et in ipſa illa diſciplina, ad quam liber pertinet, ſunt exercitatiſſimi. Ne exemplum forte deſideretur, quae vulgo feruntur a iurisprudentiae naturalis expertibus iudicia de *Grotii* (*) *Iure belli et pacis*, *Zigleri*que et *Boecleri* annotationibus, ea a peritis illius diſciplinae ſuauiter ridentur.

XI. Caeterum nec a raritate *(u)* libri, aut ab exſcriptionis typographicae (*x*) crebra repeti-

(*) Quod ſcilicet hoc opus ſit aptiſſimum ad ſcientiam Iuris naturalis acroamatice tradendam auditoribus Academicis.

(*u*) *Clericus* Bibl. anc. et mod. T. VII. p. 3. et in praef. *Artis criticae* edit. a. 1712. non inepte iudicat, raros libros raro eſſe praeſtantes, et ob id ipſum raros fieri ſolere, quod ſint minus erudite ſcripti. In *Bibl. Angl.* T. XIV. p. 194. ſq. lepide ii exagitantur, qui libros tantum raros conquirunt, et ſtudioſiſſime ſibi comparant.

(*x*) Vid. *Bayle* Diction. v. *Gueuara* not. F; *Gundlingiana*, T. I. p. 77. ſq. *Fabricius* Hiſt. bibliothecae ſuae T. I. p. 229. *Hubnerus* ſuae *Geographiae* (quem librum

petitione, aut ab operis (*y*) magnitudine, ſimilibusque aliis cauſis, certum argumentum pete praeſtantiae; ſed hoc ſequere criterium, quod vix vnquam fallet. Si nimirum liber aliquis (1) laudatur magnique fit ab iis, qui illius diſciplinae, ad quam liber pertinet, exacte ſunt periti; ſi (2) a laudatione nihil commodi, a reprehenſione nihil periculi damnique eis immi-

brum qui dixerit non niſi ab altiſſimae mentis maximaeque eruditionis viro componi potuiſſe, cum ipſe *Hubnerus* haud dubie irriſiſſet,) editioni a. 1722. factae in ipſo Praefationis exordio haec verba praeſcripſit: *Dieſes iſt nunmehr die neun und zwanzigſte Auflage von meinen Geographiſchen Fragen.* Et praefatio editionis anni 1728. hoc habet exordium: *Bey dieſer drey und dreyſigſten Auflage.* Libros aliquot non optimae notae, qui tamen perſaepe recuſi ac varias in linguas conuerſi ſunt, recenſet *Wittenius* in praef. *Diarii biographici* lit. D. fol. 1. p. 2. et fol. 2. p. 1. *Plures vendi Donatos, quam Virgilios*, recte obſeruauit *Cardanus*, lib. de vita propria cap. 50. p. 205. Pertinet huc illud *Plinii* lib. II. epiſt. 14: *Scito, eum peſſime dicere, qui laudabitur maxime.*

(*y*) Exigui libri fere meliores ſunt, quippe cum plus curae iis impendatur. Verum tamen et illud Plinianum eſt lib. I. epiſt. 20: *Bonus liber melior eſt quisque, quo maior.* De *Herillo* philoſopho *Diogenes Laërtius* lib. VII. 165. ita: *Sunt libri eius breues quidem, ſed* δυνάμεως μεστοί. Eodem modo *Cicero* de quodam *Crantoris* philoſophi libro in Quaeſtionibus Academicis: *Eſt non magnus, verum aureolus et ad verbum ediſcendus libellus.* Vetus illud huc pertinet: Οὐκ ἐν τῷ μεγάλῳ τὸ εὖ, ἀλλ᾽ ἐν τῷ εὖ τὸ μέγα. Etiam *Naudaeus* paruos libros praefert magnis libris de inſtruenda bibliotheca p. 101. ſq. Italorum prouerbium: *Longus raro ſapiens*, de hominibus ſaepe falſum, de libris ſaepe verum eſt.

net; (3) ſi laudatores illius libri inter ſe non ſunt amici, vel etiam inimici, vel ne ſecta quidem ſiue religioſa ſiue philoſophica inter ſe coniuncti; denique (4) ſi ii eum librum laudant vno ore, vel nemine vel minus eruditis diſſentientibus; ſequitur, librum illum eſſe bonae notae diligentique lectione dignum. Hoc *praeludicium auctoritatis* vitio caret, et ad probabilitatem Logicam ſupremi gradus referendum eſt: recteque *Plinius* in vndecima libri noni epiſtola ait, ſe librum illum *ſatis abſolutum exiſtimare, de quo tanta diuerſitate regionum* (*) *diſcreta hominum iudicia conſentiant.* Exemplo ſit *Lockii* liber *de intellectu humano*, et *Baelii Commentarius in Compelle intrare*, et *Virgilii Aeneis*, et *Bocharti Hierozoicon.* E contrario exigui pretii liber ſit neceſſe eſt, qui nonniſi ab auctoris ſui amicis ac diſcipulis laudatur, a peritis vero iisdemque incorruptis iudicibus refertur in cenſum librorum aut mediocriter doctorum aut prorſus malorum.

XII. Optabile quoque fuerit, noſſe, quis in vnoquoque genere liber habeatur pro (z) optimo, item quis cuiusque ſcriptoris, pluribus libris compoſitis clari, optimus ſit ac praeſtantiſſimus. Ad poſteriorem quaeſtionem pertinent,

(*) Huc refer libros in diuerſarum gentium diariis literariis ſumma cum laude recenſitos.

(z) Omnium optimi libri ſunt *libri Scripturae* et *libri Naturae.*

nent, quas edidit *Thomas Crenius*, quinque Diſſertationes *de libris ſcriptorum optimis et vtiliſſimis*, quarum poſtrema a. 1717. publicata fuit. Ad prius quod attinet, magnum vtique adiumentum eruditionis eſt, noſſe, quae ſit optima Logica, optimum Lexicon, optima Grammatica, optima Phyſica; quis ſit optimus commentarius in Inſtitutiones Iuris ciuilis, vel in Ius Canonicum; in epiſtolam Pauli ad Romanos, in Geneſin, etc. quae ſit optima Harmonia Euangeliſtarum, optimus liber de veritate religionis Chriſtianae, etc. Conſtitui ita poſſet bibliotheca (*a*) ſelecta, continens non niſi libros omnium optimos, caeterisque longo interuallo ſuperiores. Sic omnium praefationum optimae et excellentiſſimae habentur in (*b*) *Menagianis* tres illae, *Caluini* ad *Inſtitutiones* ſuas *theologicas*, *Thuani* ad *Hiſtoriam* ſuam, et *Caſauboni* ad *Polybium*. Habemus vero et alias praefationes ſalis pariter ac mellis pleniſſimas. *Wagenſeilianam* ad *Tela ignea Satanae* excellentiſſimis Praefationibus annumerat (*c*) *Io. Fabricius*: alias nominat in

Sup-

(*a*) Edidi ſuperioribus annis tria Programmata *de bibliotheca ſelecta*, quibus, quae in §. hoc tribus veluti verbis attingo, accurate et copioſe pertractanda ſuſcepi. Nuper ea iterum, et quidem auctiora, communi luci expoſui in *Poeciles* meae T. III. lib. IV. p. 575. ſqq.

(*b*) T. III. p. 77. ſq. De tribus illis Praefationibus inſpici meretur *Hottingeri Bibliothecarius quadripart.* P. I. cap. 7. p. 120.

(*c*) Hiſtor. Bibliothecae ſuae T. V. p. 349.

Supplemento (*d*) *Introductionis* ſuae *Struuius*. Addo *Conringii* Praefationem ad *Taciti Germaniam*, *Neandri* Praefationes ad *Erotemata linguae Graecae et Hebraicae*, *Frickii* Praefationem ad verſionem ſacri codicis Graecam, *Lampii* Prolegomena ſui Commentarii in *Ioannem*.

XIII. Codicum MSS. notitia peti ex Catalogis eorum debet, quorum haud pauci typis excuſi (*e*) proſtant. Duos iam nominare ſufficiat, catalogum MSS. bibliothecae Vindobonenſis, quem ſub titulo *Bibliothecae acroamaticae* edidit *Reimmannus*; et catalogum bibliothecae Mediceae, cum *Lambecii Prodromo* cura *Fabricii* recuſum. Caeterum haec notitia (*f*) plus curioſitatis, quam boni, habet, exce-

(*d*) Pag. 38.

(*e*) *Sanderi Bibliotheca Belgica MSta*, hoc eſt, elenchus vniuerſalis codicum MSS. in Belgii bibliothecis latentium, prodiit Inſulis 1641. in 4. Omnium MSS. codicum Angliae et Hiberniae catalogum edidit *Eduardus Bernhardus* Oxonii 1698. fol. *Phil. Labbeus* in *Noua bibliotheca MSS. librorum*, Pariſ. 1653 in 4. edita, libros recenſet nondum editos in bibliothecis, maxime Pariſinis, latentes, quos in aliquot voluminibus editurus erat. Catalogus codicum MSS. bibliothecae Regiae Pariſienſis nuper edi coepit: et primus quidem eius Tomus a. 1739. prodiit.

(*f*) Recenſionem omnium bibliothecarum, ſiue veterum, ſiue recentiorum, in quibus MSS. Graeci codices habentur, exhibet *Montefalconius* in Prolegomenis ad *Palaeographiam* ſuam p. 15-29. Idem a. 1739. duobus in Tomis edidit *Bibliothecam bibliothecarum MSStorum, vbi, quae innumeris paene MSStorum bibliothecis continentur, deſcribuntur et indicantur.*

exceptis iis, quibus codices illos vetuſtos inſpicere ex iisque ſapere licet. Fuerunt tamen, qui et abſentibus prodeſſe ſtuduerunt edendo tales catalogos vna cum excerptis et annotationibus doctiſſimis. Imperatoriorum codicum MSS. recenſionem eiusmodi gemmis diſtinxit *Lambecius*, Vffenbachianorum *Maius*. Eximia religione (*) inter exaratos manu libros coli *Pandectas Florentinas*, cuius codicis hiſtoriam luculentiſſimam a. 1722. edidit *Henr. Brencmannus*, hic quoque memorari decet. *Omnium totius orbis vetuſtiſſimum MS. codicem* (g) poſſidere ſibi videntur Angli, *codicem Graecum Geneſeos*, qui eſt in bibliotheca Cottoniana. Nec ſilentio nobis praetereundus *Codex* (*) *argenteus*, (hoc eſt, literis argenteis ſcriptus,) Academiae Vpſalienſis cimelium, exhibens *Vlphilae* verſionem quatuor Euangeliorum Gothicam: quam edidit *Thomas Mareſchallus* Dordraci 1665. ite-

rumque

(*) *Nos, dum Florentia iter Romam faceremus in numero legationis Regiae, funalibus accenſis codicem hunc MS. non ſine ambitu honoris loco vidimus:* inquit *Budaeus* in Annott. ad Pandectas P. I. p. 31. Addit, haberi hunc codicem pro *archetypo*, tumque temporis, vocari conſueuiſſe *Literam Piſanam*.

(g) Vid. *Magni Cruſii* Diſſertatio epiſtolica ad Epiſcopum *Wormium*, a. 1728. edita. p. 5.

(*) De MS. hoc vid. *Saubertus* in Prolegomenis ad Varias lectiones Matthaei p. 43. ſq. qui *ſtupendum et incomparabile monumentum* vocat, et *Seelenius* in Memoria Stadeniana p. 55. ſqq.

rumque Amſtelodami 1684. *Georgius Stiernhelmius* Stockholmiae 1671.

XIV. Caeterum codicum priſco aeuo ſcriptorum πρωτόγραφον ad noſtram aetatem peruenit nullum. Certe optimum illud omnium et auguſtiſſimum MStum, tabulas dico illas, quibus Decalogum inſcripſerat ipſe DEVS, periit. Quod enim narrat (*h*) *Coeleſtinus*, Abbas Ratisbonenſis, Iudaeos vrbe Ratisbona a. 1519. eiectos ſecum aſportaſſe aliquod harum θεογράπτων tabularum fragmentum, iam olim ab ipſis aſſeruatum, Iudaeus credat Apella, non ego. Quamdiu *Moſis* autographum ſuperfuerit, doceat *Zeltnerus* in ſua Bibliorum Germanicorum editione ad 2. *Reg. XXII. 8.* et *Hottingerus Theſauri philol. lib. II. cap. 3. ſect. 2. p. 553.* et *Pridauius Hiſt. V. T. P. I. lib. 7. p. 629.* verſionis Germanicae. Fabula vero Iudaica eſt, non certa ratio, quae nonnulis perſuaſit, Dominicanorum in coenobio Bononiae ſupereſſe autographum (*i*) *Esdrae.*

(*h*) In Mauſoleo S. Emmerani 1680. edito Ratisbonae p. 286. Idem narrat, qui a. 1519. vixit, *Chriſtophorus Oſtrofrancus* in *Hiſtoria de Iudaeis Ratisbona expulſis*, quae inſerta eſt Struuianis *Actis literariis* T. II. p. 80. Mirari hic ſubit, nullo Pontificiae Eccleſiae loco oſtentari lapidem illum manu *Chriſti* inſcriptum, de quo *Ioan. VIII. 6.*

(*i*) Vid. *Hottingeri* Theſaurus philol. p. 115. ſqq. et lib. II. cap. 1. p. 513; *Fabricii* Codex pſeudepigr. V. T. cap. 230; *Serpilii* Perſonalia Eſrae cap. 12; *Wolfius* Biblioth.

drae. Idem ferri oportet iudicium de CHRISTI epiſtola ad Abgarum ſcripta, cuius αὐτόγραφον ſaeculo vndecimo Edeſſae repertum veniſſe dicebatur in manus Imp. Romani *(ii)* Argyropoli. Nec vnquam nobis, ac fortaſſe ne ſibi quidem, perſuadebunt Venetorum filii, penes ſe eſſe *Marci* (*k*) *Euangelium* ipſius manu exaratum. Nec Toloſae credimus αὐτόγραφον haberi *Euangelium (l) Ioannis:* quanquam fidem habemus *Tertulliano*, ſua aetate ſuperfuiſſe *(m)* ſcribentis *ipſas authenticas* Apoſtolorum aliquot epiſtolas. *Quidni enim* (ita ratiocinamur cum (*n*) *Grotio*,) *ipſa manus Apoſtolorum tum exſtiterit, cum Quintilianus dicat, ſuo tempore exſtitiſſe manum Cicero-*

blioth. Hebr. lib. II. ſect. 1. §. 5. et 6; *Carpzouius* Crit. S. Vet. Teſt. P. I. cap. 8. §. 2; *Basnagius* Hiſt. Iud. lib. IX. cap. 19. §. 10. et 11; *Pfeiferus* Criticae ſacrae cap. 2. quaeſt. 2. p. 30. ſq. *Keyslerus* Itinerarii T. II. p. 509. et 526.

(*ii*) Vid. *Ittigii* Heptas Diſſertationum p. 104. §. XI.

(*k*) Vid. *Baronius* ad A. C. XLV. n. 41; *Burnetus* Itin. P. II. p. 29. edit. Germ. *Montefalconius* Diarii Italici cap. 4. p. 55; ac praecipue, qui manibus et oculis ſuis illum codicem vſurpauit, *Miſſonius* in Itinere ſuo Italico Epiſt. XVI. p. 275. ſqq. Vid. et *Acta erud.* 1732. p. 103. itemque nuper editum Itinerarium *Keysleri* T. II. pag. 801.

(*l*) Vid. *Hottingerus* Hiſt. eccl. T. VII. p. 101. Etiam Florentiae oſtenditur credulis MS. autographum *Euangelii Ioannis*: id quod nuper docuit in Itinerario modo laudato *Keyslerus* T. I. p. 486.

(*m*) Lib. de praeſcript. cap. 36.

(*n*) Lib. III. de verit. relig. Chriſt. §. 2.

Ciceronis, *Gellius Virgilii ſuo tempore?* Ac vim inferre videntur verbis *Tertulliani*, qui alium ea in ſenſum interpretantur cum *Rich.* (*o*) *Simonio*. Denique in bibliotheca Thorunienſi duas ſupereſſe epiſtolas *Ciceronis* in tabellis ceratis ipſius manu exaratas, teſtis eſt *Strybelius* in praefatione ſua ad *Buchneri Epiſtolas*. Verum nec fide dignus eſt hic teſtis, et fabellam hanc refellit in *Notitia bibliothecae Thorunienſis* (*p*) *Iaenichius*. Noſtro tempore etiam diſputatum fuit de *Auguſtanae Confeſſionis* originali, quod vocant, exemplari: de quo potiſſimum inſpici meretur *Pfaffii* Appendix ad ſuum *Ius eccleſiaſticum* p. 559. ſqq. et eius Academiſche Reden vom Kirchen-Rechte p. 281. ſqq.

XV. Plurima tamen lapidea et aerea habemus veterum πρωτόγραφα, ſummo vtique in pretio habenda, et, quae Criticorum cura diligentiſſime ſiue deſcriberentur ſiue depingerentur, digniſſima. *Nummos* dico (*q*) et *Inſcri-*

(*o*) In Reſponſo ad Theologos Batauos, vel potius ad *Io. Clericum*, cap. 14. Conf. *Pfaffius* lib. de var. lect. N. T. cap. 2. §. 4. p. 37. (qui et §. 7. de autographo *Euangelii Ioannis*, initio ſaeculi quarti ſuperſtite, verba facit,) et, qui *Simonium* refellit perſpicue, *Io. Frickius* lib. de canone ſacro cap. 4. §. 4.

(*p*) p. 38. ſqq.

(*q*) Scriptores *de nummis* nominat *Fabricius* in Bibliographia antiquaria cap. XVI. §. 8. ſqq. idemque in Latina ſua Bibliotheca lib. IV. cap. 5. §. 7. veterum exhibet *Inſcriptionum* interpretes.

ſcriptiones. Harum ingens corpus debemus *Grutero*, quod *Reineſius* (*r*) haud immerito vocauit *opus*, *cui ſimile nec viſum ante*, *nec poſt videndum.* Praerepturus tamen hanc palmam *Grutero* videtur *Antonius Franciſcus Gorius:* ſi telam, quam exorſus eſt, pertexere ipſi contigerit, hoc eſt, eodem modo, quo nuper coepit edere Inſcriptiones in Etruriae vrbibus ſuperſtites, quemque in *Actis* (*s*) *eruditorum* deſcripſi, edere caeteras perrexerit, deſtinatumque ſuae induſtriae agrum percoluerit. *Latinas* inter Inſcriptiones nihil antiquius habemus fragmento, quod Romae ſupereſt, columnae Duillianae: id quod praeter *Gruterum* exhibet *Andr. Schottus* in *Itinerario* (*t*) *Italiae*, et *Folieta* in ſecundo *de lingua Latina* (*u*) libro; ſingulari vero libro explanauit *Petrus Ciacconius.* Vno anno poſterior eſt inſcriptio Scipionis, filii Barbati, quam vna cum Duilliana repraeſentauit illuſtrauitque Rintelienſis Academiae nunc decus, *Io. Nic. Funccius*, in quinto libri *de pueritia Latinae linguae* capite. *Graecarum* vero Inſcriptionum vltima, hoc eſt, ordine inter eas, quae

(*r*) Praef. ad ſuum *Syntagma Inſcriptionum* p. 3.

(*s*) A. 1728. p. 1. et 2.

(*t*) p. 349. edit. Amſtel. 1655.

(*u*) p. 155. ſq. Conf. *Lipſius* Antiq. lect. lib. II. cap. 14. et *Gaſſendus* in Vita Peireſcii lib. III. p. 166. et lib. V. p. 311.

quae ad noſtram aetatem durarunt, prima, eſt illa βουστροφηδὸν exarata, quam paucis abhinc annis in Sigeo reperit legatus quidam Britannicus. Singulari eam libro Londini 1721 edito illuſtrauit *Edmundus Chishullius*, qui et anno 1728. praeſcripto *Antiquitatum Aſiaticarum* titulo cum Sigeam illam, tum caeteras omnium antiquiſſimas Inſcriptiones Graecas edidit vna cum ſuis interpretationibus.

XVI. Ad nummarios theſauros (*nummophylacia* vulgo vocant,) quod attinet, Gothano vix eſſe ſimilem alterum in Germania, locuples nobis teſtis eſt (*x*) *Cyprianus*, ac dubitare nos vetuit nuper *Chriſtianus Sigismundus Liebius* edita *Gotha nummaria:* quo in libro ſplendidiſſimae formae non ſolum theſaurum illum Fridericianum accurate deſcribit, verum etiam delectos inde nummos plurimos, luce indigere viſos, erudite interpretatur. Quis ſuperſtitum hodie nummorum omnium ſit vetuſtiſſimus, non conſentiunt harum deliciarum antiſtites. *Iac. Basnagium*, qui in *Hiſtoria Iudaeorum* (*y*) ſcripſerat, non reperiri nummos ante Darii et Alexandri M. aetatem factos, refutauit in *Colloquiis* (*z*) *literariis Gallicis*, a. 1711. editis, *Crozius*. *Harduinum*, qui *Amyntae* cuiusdam iunioris nummum, in Regia

(*x*) Lib. de Papatus origine cap. XVI. p. 396.
(*y*) T. III. p. 255.
(*z*) p. 183.

Regia Gallorum gaza ſuperſtitem, haberi cupiebat pro omnium, quotquot ſuperſunt, nummorum antiquiſſimo, in errore verſatum eſſe, clare docet (*a*) *Spanhemius*, non ſolum vetuſtioris regis Macedonum, *Amyntae*, qui Cyri regnauit temporibus, nummum proferens e Regis Boruſſiae ſupellectile, ſed etiam hoc antiquiorem *Atyis*, Lydorum regis, in Comitis Pembrockiae theſauro ſibi viſum. Et hunc quidem vetuſtate (*) praecedere nummos ad vnum omnes, exiſtimat. Quem enim *Phidonis* (**) nummum *Begerus* repraeſentat in *Theſauro* (*b*) *Brandenburgico*, eum vetuſtiorem eſſe, negat. Quanquam nec tacendum eſt, huic Phidonis nummo ſuam antiquitatis praerogatiuam aſſertum iuiſſe ſingulari Diſſertatione, quae Tomo primo *Miſcellaneorum Berolinenſium* inſerta eſt, *I. C. Schottum*. Idem *Spanhemius* (*c*) ſpectandos nobis proponit Romanorum nummos vetuſtate ſuperiores caeteris Romanis omnibus.

(*a*) Diſſert. I. de numiſmatibus §. 5.

(*) Erraſſe hic *Spanhemium*, docet *Deylingius* Obſ. ſacr. T. III. cap. 25. §. 8.

(**) De Phidone hoc, Argiuorum rege vndecimo ab Hercule, erudite diſſerit *Duportus* in Annot. ad Characteres *Theophraſti* cap. XI. p. 391. ſq.

(*b*) T. I. p. 279. Conf. *Biblioth. raiſ.* T. XXX. pag. 22.

(*c*) §. 6.

XVII. Quaenam ſint praeſtantiores librorum editiones, noſſe etiam intereſt literati hominis. *Emendatum* enim *librum eſſe vice commentarii*, ex vero ſcripſit *(d) Giphanius.* Comparanda igitur notitia eſt eorum *(e)* typographorum, qui, vt ſine ſphalmatibus excuderentur libri, nulli labori pepercerunt, nulli ſumtui. Nam, iudice *(f) Morhofio, celebrium typographorum eadem eſſe notitia debet, quae virorum doctorum.* Sciri itaque oportet, emendatiſſime exſcriptos eſſe libros, qui prodierunt ex *(g)* officinis *Stephaniana*, *Plantiniana*, *Commeliniana*, *Oporiniana*, *Frobeniana*, *Wecheliana*, *Vogeliniana*; hodie *(h) Wetſteniana*,

(d) In epiſtola ad *Muretum*, quae inter Muretianas exſtat, p. 626.

(e) Frid. Rothſcholzius emittere parabat Hiſtoriam bibliopolarum ordine alphabetico deſcriptam, *ein Buchhändler-Lexicon.*

(f) Polyhiſt. liter. lib. I. cap. 7. §. 37.

(g) Catalogum clariorum typographorum, bibliopolarum, et correctorum ſubiectum vide Struuianae *Introductioni ad notitiam rei literariae.* Talem catalogum *Fabricius* quoque exhibet in Biblioth. Lat. lib. IV. cap. vlt. Indicem typographorum inde ab a. 1459. vsque ad a. 1501. confecit *Gudenus* in Tomo I. *Diplomatum*, (in 8.) et quidem in Indicis perſonarum claſſe poſtrema. Etiam *Labbeus* in Indice ſeptimo ſuae *Bibliothecae Bibliothecarum* exhibet eos bibliopolas, qui catalogos officinales, quos vocat, publicarunt.

(h) Vid. *Henr. Wetſtenii* Praefatio ad *Nouum Teſtamentum* a. 1711. editum, et ad *Diogenem Laërtium.* Et

na, *Scheldoniana*, *Gleditſchiana*, (*) *Fritſchiana*. Contra ſphalmatibus ſcatere ſolent editiones *Venetae*, *Colonienſes*, *Geneuenſes*. *Nec temere fidendum eſſe Baſileenſibus editionibus Graecorum librorum, ob copiam mendorum et lacunarum*, monet (*i*) *Conringius*.

XVIII. Praeterea reuerenter habendi ſunt libri veterum auctorum ad praeſtantiſſimos MSS. codices a typographis exacti, e. g. *Ouidius* ab *Aldo Manutio* editus, *Lactantius* (*k*) *Iuntianus*, *Curtius* (*l*) *Theocrenianus*. Ex vno, qui in orbe terrarum ſupereſt, MS. codice expreſſa eſt Romae a. 1542. editio *Minu*-

 cii,

Et tamen in iſta *Noui Teſtamenti* editione aliquot mendas obſeruauit et in Diſſert. a. 1723. edita *de nouiter adornanda N. T. editione* recitauit Prof. Helmſt. *Polyc. Leyſerus.* Pari modo in ea N. T. editione, quam *Rob. Stephanus* a. 1550. vulgauit, quamque nonnulli crediderunt eſſe ἀναμάρτητον, plures mendas animaduertit recenſuitque G. *Olearius* Obſ. XIV. in Matthaeum §. 7. p. 130.

(*) Lipſienſem *Fritſchii* editionem *Noui Teſtamenti* Hammondiani *meliores multo typos* habere, quam Amſtelodamenſem, ipſe *Clericus* in Praef. ad illam 1714. factam praedicat, teſtes citans ſpectantium oculos. Nunc *Breitkopfiana* typographia ſe praeſtat peramabilem et admirabilem: e qua nuper exiit ſummo nitore conſpicua *Bruckeri Hiſtoria philoſophiae critica*.

(*i*) Lib. I. de Herm. medic. cap. 11. p. 101.

(*k*) Vid. Appendix mea ad Lactantii *Sympoſium* p. 230.

(*l*) Vid. meum Schediaſma *de Anonymis* p. 128. Conf. *Struuii* Introduct. cap. V. §. 14. p. 221.

tii Felicis: quod idem contigit Lactantiani libri *de mortibus perſecutorum* editioni et Baluzianae et Nurrianae. Falluntur quidem, qui *m*) ſibi perſuadent, primis exortae typographiae temporibus libros exſcriptos fuiſſe accuratiſſime, cum inſpectio eorum doceat contrarium. Atque vere ſcribit *Petrus* (*n*) *Victorius*, *non facile dici poſſe*, *quam mendoſe negligenterque libri olim excuſi fuerint*: Teſtis quoque eſt (*o*) *Erasmus*, *editiones Aldinas* (quibus tamen quantum curae fuerit adhibitum, ex *Actis* (*p*) *eruditorum* diſcas licet,) *ſaepe valde mendoſas eſſe.* Docet item *Io. Henr. Maius* in Praef. ad *Luciani de longaeuis* librum, editionem eius Aldinam adeo vitioſam eſſe, vt *inquinatiorem in Graeca literatura viderit nullam.* Nihilominus magno eſſe poſſunt vſui illae editiones, cum eruditus lectoris oculus facile diſcernat ſphalmata operarum a veſtigiis incorruptae lectionis, proxime e codicibus manu ſcriptis hauſtae.

XIX. Etiam illas librorum editiones noſſe iuua-

(*m*) *Morhoſius* Polyhiſt. lit. lib. I. cap. 7. §. 37. et *Struuius* Introduct. cap. XI. §. 36. p. 554.

(*n*) Var. lect. lib. 26. cap. 2.

(*o*) Chil. 2. cent. 9. n. 84.

(*p*) A. 1719. p. 499. ſqq. Editionum *Aldinarum* in ſuis ipſorum bibliothecis aſſeruatarum catalogos ediderunt *C. G. Schwarzius* et *Schelhornius*.

ſtuuabit, in quas non (*q*) ſaeuiit falx cenſorum, viciſſimque eas, quae a male ſedulis hominibus caſtrata exhibent ſcripta magnae auctoritatis. Sunt autem tria genera librorum, quorum mutilatas habemus editiones. Primo enim e libellis, quae puerorum teruntur manibus, boni quidam viri reſecandum cenſuerunt, quicquid inquinare poteſt teneros animos. Princeps horum habetur *Conr.* (*r*) *Geſnerus*, quem certe primum opinor vocabulum *caſtrationis* (*) vſurpaſſe de reciſione eorum locorum, quae *caſtitati* (a qua voce quidam etymologi vocem *caſtrationis* deducunt,) ſunt aduerſa. At iam ante *Geſnerum Franc. Syluius*, Pariſienſis Profeſſor, 1514. edidit (*s*) omiſſis nugis improbis *Martialem* hoc praefixo titulo: *M. Val. Martialis Epigrammaton lectoris caſtimonia dignorum liber: vbi omnia Veneris illius deſpuendae quaſi irritamenta, quibus paſſim ſordidatus lectorum nares corrugabat, accurata Franciſci Syluii*

 Am-

(*q*) E. g. *Sleidani* a. 1555. *Platinae* a. 1512. De *Thuani* editionibus vid. Noua librorum rariorum Collectio Rengeriana p. 191. Priſci cuiusdam caſtratoris librorum, *Athenodori*, mentionem facit *Diogenes Laërtius* lib. VII. §. 34.

(*r*) Vid. *Mollerus* annot. ad. *Morhofii* Polyhiſt. lit. lib. IV. cap. 13. p. 397. et *Adamus* Vit. Medic. p. 70. b.

(*) Imo vero iam *Martialis* lib. 1. epigr. 36. dixit: *Ne caſtrare velis meos libellos.*

(*s*) Teſtatur et laudat *Vauaſſor* loco mox laudando.

Ambianatis diligentia deletili ſpongia deterſa ſunt et eluta. Ac haec quidem caſtratio, cum editiones integrae relinquantur viris, non videtur, mihi vituperanda, ſed potius (*t*) probanda magnopere. Digna item laude eſt caſtratio, quam *Hortlederus* adhibuit libris conuiciorum pleniſſimis, quos edidit *Henricus*, Dux Brunſuicenſis, eiusque antagoniſtae: de qua caſtratione ipſe ita ſcribit in Praefatione operi ſuo *de cauſis belli Germanici* praefixa *p. 10:* als hat mir in keine Wege gebühren wollen, ſolche Schriften ohne Aenderung, wie die andern, an Tag zu geben. Habe derowegen dieſelbe unnütze, verbitterte, Ehrenrührige, ſchmähliche Worte, ſo viel immer müglich geweſen, als ein rechtes Unkraut ausgejätet, weggeworfen, ausgetilget; und dagegen den edlen Weitzen der herrlichen ſchönen Reichs-Rechts- und hiſtoriſchen Sachen, ſo darinn befunden werden, unverſehrt ſtehen laſſen, der Zuverſicht, es werde jeglicher Ehrliebender mehr Gefallen, denn Ungefallen, an ſolchem meinem Beginnen haben.

XX. Deinde exſectos fuiſſe conſtat illos libros, qui dogmata continent religioſis aliorum doctrinis contraria. Hac de cauſa non ſolum

(*t*) Vid. Praefatio mea ad *Sapientiam Scenae Romanae* p. 6. ſqq. *Vauaſſor* lib. de epigr. cap. 20. p. 134. ſq. *Andr. Schottus* Quaeſt. Tull. lib. I. cap. 9. p. 22. et cap. 29. p. 93. Laudandus et *Beza*, quod, cum ſenex poëmata ſua ederet rurſus, ea reſecuit, quae caſtis auribus viderentur grauia. Vid. *Baelius* Dict. v. *Beze* not. X.

ſolum *Talmudis* Iudaeorum caſtrata (*u*) prodiit editio, ſed iam *Origenis* (*x*) operibus contigerunt eiusmodi adulteratores: imo ipſis ſacris libris impias manus inferre auſi ſunt haereticorum (*y*) nonnulli. Pontificiis Theologis

(*u*) Vid. *Wolfii* Biblioth. Hebr. T. II. Lib. IV. cap. 3. Sect. X. §. 3. p. 900. ac *Tenzelius* Colloq. menſtr. a. 1689. p. 642. ſq. et. p. 647. ſq. Etiam caeteros Rabbinorum libros, cum noua eorum paratur editio, a Pontificiis cenſoribus diligentiſſime caſtrari, obſeruat ac ſimul dolet *Dallaeus* lib. VII. de cultibus Lat. relig. cap. 15. p. 899. Hic loci deliberare eos velim, qui vocales accentusque ſacro Hebraeo codici aetate aequales credunt, annon et ii comittant turpiſſimum crimen caſtrationis, qui codicem illum edunt vocalibus ſuis orbatum atque accentibus.

(*x*) Vid. *Clerici* Ars critica P. III. ſect. 2. cap. 1. §. 13. ſqq. Conſtat, e *Lactantii* libris iam olim reſecta fuiſſe multa, quae affinia credebantur Manichaeis erroribus. De caſtratione operum *Cypriani* vid. *Maichelius* lib. de bibliothecis Pariſ. cap. VI. p. 88. *Pelagii* commentarios in Epiſtolas Pauli mutilatos edidit *Caſſiodorus*: id quod non probat *Buddeus* Iſag. hiſt. theol. p. 1079. Vid. idem in Addendis ad iſtam Iſagogen p. 76. De Sociniani cuiusdam caſtratione *Paraphraſeos N. T. Eraſmianae* vid. *Hottingerus* Biblioth. quadrip. P. II. cap. 4. 164. 165. 166. In editione *Palingenii* Lipſ. 1704. et Hamb. 1721. turpi caſtratione omiſſos eſſe triginta quinque verſus de aeternitate mundi, docuit me per literas *H. A. Meinderſius*. Operum ſaeculo XIII. et XIV. ſcriptorum editores ſolitos eſſe ſaeculo XV. ea caſtrare multis locis, indignabundus docet *Echardus* in T. II. de ſcriptoribus Dominicanis p. 833.

(*y*) *Marcioni* hoc tribuit *Tertullianus* de praeſcript. cap.

logis hanc iniuriam Patribus Eccleſiae illatam ſaepius obiecerunt Proteſtantes. Adeatur *Gerhardi* Confeſſio Catholica lib. I. P. II. cap. 13. p. 256. ſq. et *Dallaei* liber primus *de vſu Patrum* (z) cap. IV. item *Caſp. Loeſcheri* Diſſertatio Martisburgi a. 1674. edita *de latrociniis, quae in publicos ſcriptores, Patres maxime, ſolent committere haeretici*, et *Hottingeri Analecta* p. 340. ſqq. et *Io. Chriſtoph. Wendleri* Diſſertatio, *qua aſſeritur, Lutheranos neque ſupprimere neque corrumpere ſcriptores eccleſiaſticos et profanos*; eiusdemque altera *de libris a Pontificiis aliisque haereticis in praeiudicium*

cap. 38. *Marcion et Baſilides* (ita *Hieronymus* ait Praef. comm. in epiſt. Pauli ad Titum,) *non ſolum Vetus laniarunt Teſtamentum, ſed et Nouum, et, quicquid contrarium ſuo dogmati viderunt, eraſerunt.* Exſtat ſingularis liber *Barthol. Germonii de veteribus haereticis eccleſiaſticorum codicum corruptoribus*, Pariſ. 1713. Praeter haereticos etiam alii e codice ſacro quaedam ſuſtulere bona quidem mente, ſed audacia peſſimi exempli. De hiſtoria adulterae Ioan. VIII. 1. ſqq. res in vulgus nota eſt. Vid. *Maſtrichtius* ad h. l.

(z) Pag. 81. ſqq. Ac noti ſunt *Indices expurgatorii*, de quibus legi dignus eſt *Edwinus Santis* lib. de ſtatu religionis Pontificiae cap. 28. Eorum Indicum catalogum exhibet *Bailletus* T. II. Iudiciorum P. I. p. 43. ſqq. et *Fabricius* in Centifolio Lutherano p. 548. ſqq. Conſ. *Bibliotheca Reimmanniana* p. 90. 93. 121. 122. 144. 145. 146. Non ita pridem in Pariſienſi editione *Hiſtoriae V. T. Prideauxii* ea omiſſa ſunt, quae repugnare videbantur dogmatibus Pontificiis. Vid. *Gelehrte Zeitungen* 1726. p. 660. ſq.

cium doctrinae purioris ſuppreſſis et corruptis. Ac ſane Aethiopes lauat *Richardus Simonius*, qui, id factum fuiſſe a ſuae ſectae hominibus, audacter (*a*) infitiatur. Illud tamen non negamus, eſſe inter doctos (*aa*) Pontificios, qui magnopere hunc morem improbant: quemadmodum noſtratium (*b*) cordatiſſimus quisque inique fert, caſtrata fuiſſe *Lutheri Poſtilla eccleſiaſtica*, e quibus eiecta loca exhibet *Arnoldus* in quarto Tomo (*c*) *Hiſtoriae eccleſiaſticae.*

XXI. Denique libri hiſtorici ſunt, quibus eximitur, quicquid vel ingratum eſt vel etiam noxium videtur. *Guicciardini* Hiſtoriam caſtratam prodiiſſe eo loco, quo negauit donationes Eccleſiae factas, teſtis eſt *Nicius* (*d*) *Erythraeus.* At fragmentum hoc tamen conſeruatum fuit et Baſileae a. 1569. (*e*) editum, ac

(*a*) Biblioth. crit. T. I. cap. 17. p. 258. ſqq. Exemplar omnium Operum *Hieronymi*, a Ieſuitis ſecundum Indices expurgatorios ſeuere caſtratum, aſſeruat in bibliotheca ſua *Reimmannus.* Vid. eius Catalogus p. 340.

(*aa*) Vid. *Laur. Bochelli* querela in *Dieterici* Praef. ad Auctar. Catal. Teſt. ver. p. 37.

(*b*) E. g. *Cellarius* Diſſ. de Pathmo Lutheri §. 33. p. 37. ſqq.

(*c*) Sect. II. num. XII.

(*d*) Lib. VII. epiſt. 13. p. 359. Hinc *Thuanus* lib. XXVIII. p. 549. quaeri quandam hiſtoriam iubet in *Guicciardino non mutilato.*

(*e*) Vid. *Acta erud.* a. 1709. p. 344.

ac poſtea recuſum cum *Heideggeri Hiſtoria (f) Papatus.* *Platinae* quoque *Vitas (g) Pontificum*, *Thuani (h) Sleidani*que *(i)* Hiſtorias incidiſſe conſtat in editores malae fidei. Praecipue hiſtoricorum mercede conductorum opera ante editionem typographicam a cenſoribus caſtrari ſolent: imo et alia ſcripta hiſtorica, quorum quidem caſtratio modo iuſta eſt, modo iniuſta. Prioris exemplum cape e *Vita (k) Hobbeſii*, vbi *Ant. Woodii Hiſtoria Academiae Oxonienſis* cenſoris correctionem ſubiiſſe legitur; poſterioris e Franckiana *Bibliotheca Obſeruationum ac Recenſionum* p. 58. ſqq. vbi, quam multa typographus omittere coactus fuerit in *Nic. Antonii Bibliotheca Hiſpana*, indicatur; item ex Lugdunenſi anni 1600. editione libri *Corn. Agrippae de vanitate ſcientiarum*, in qua multa veritatis teſtimonia

(f) P. 581-596.

(g) Sic in ſua *Platinae* editione haec Pii II. verba, quae quidem in edit. Lugd. 1512. f. 348. itemque in Colonienſi 1600. p. 329. lego: *Sacerdotibus magna ratione ſublatas nuptias maiori reſtituendas videri*, omiſiſſe *Onuphrium Panuinium*, obſeruauit nuper *Infantius* Praef. ad ſuam *Hiſt. Concilii Piſani* p. 24.

(h) Vid. *Noua librorum rariorum Collectio* Rengeriana p. 209. ſqq. et *Struuii* Biblioth. antiqua a. 1705. p. 17.

(i) Exemplum vide in *Vnſchuldigen Nachrichten* a. 1719. p. 826.

(k) Edit. 1681. p. 54.-72.

monia expuncta eſſe, poſt *Crenium* (*l*) obſeruauit nuper (*m*) *Schelhornius*. Legimus quoque, cultro illo cenſorio multa exſecta eſſe e *Chriſtoph. Broweri Hiſtoria Treuirenſi*, e *Schikfuſii Chronico Sileſiae*, ex *Ant. Weckii Hiſtoria Dresdenſi*, et e *Ge. Mich. Pfefferkornii Hiſtoria Thuringiae*, *in Conringii* libro *de Orig. Iur. Germ.* cap. 8. p. 37; *Chriſt. Rungii Miſcell. liter.* Specim. II. p. 41. ſq. *Croeſii Hiſt. Quaker* Lib. III. p. 559. ſq. et in *Io. Chriſtoph. Coleri Anthologia* p. 109. Eſt meis in manibus exemplar *Hiſtoriae Pfefferkornianae*, cui neſcio quis ſua manu adſcripſit, quaecunque inde ſuſtulerat cenſoris vel iuſtitia vel aulica (*) prudentia. E *Merſenni* Commentario in Geneſin quae a caſtratoribus ſublata fuerat narratio de multitudine atheorum Pariſienſium, ea exhibita non ita pridem eſt in *Bibliotheque Britannique* T. XVIII. p. 406. Ipſe in *Poeciles* meae ſecundo Tomo p. 98. e. MS. reſtitui aliquot loca in Poggii *de varietate fortunae* opere, conſulto in

(*l*) Animaduerſ. philoſ. hiſt. P. II. cap. 1. §. 5. p. 13. ſq. Hac occaſione obſeruo, etiam hoc eſſe illaudabilis caſtrationis genus, cum in multis nouis editionibus veteres praefationes (ſaepe doctae et vtiles) omittuntur, grauiter nec immerito indignante ipſo illo *Crenio* P. I. cap. 1. §. 2. et 5. itemque P. II. cap. 1. §. 1.

(*m*) Amoenit. liter. T. II. p. 513. ſqq.

(*) Commemorari hic meretur *Pufendorfii* Vita Friderici Wilhelmi, Electoris Brandenburgici. Huius prima editio ſtatim fuit mandata tenebris.

in editione Pariſina omiſſa. De caſtratione *Politiae eccleſiaſticae Rob. Parkeri* queritur *Hoornbeeckius* in Summa controuerſiarum p. 762. De *Criticae ſacrae Lud. Capelli* caſtratione vid. *Blakwalli Critica N. T.* p. 637. verſionis Latinae. De caſtratione *Hiſtoriae Imp. Leopoldi* a *Gualdo* ſcriptae vid. *Itinerarium Keysleri* T. II. p. 959. ſqq.

XXII. Caeterum cum caſtratio illa vel nihil vel minus criminis habeat, ſi quis eius ſe profiteatur auctorem: id quod *Caſtalio* fecit (*n*) in praefatione ad ſuam verſionem vel potius conuerſionem *Thomae Kempenſis*, et in *Quintiliani* ſui editione *Rollinus*; illud prorſus intolerabile eſt et fraudatorem arguit, ſi quis factum ſuum diſſimulat Huius rei vnum exemplum proferre libet e *Phaedro*. In huius libro tertio fabula tertia mirifice reformata eſt

(*n*) Eodem modo S. *Albinus*, qui *Terentium* vna cum verſione Gallica paucis locis caſtratum edidit, id non ſolum indicauit in Praefatione ac defendit, ſed in ipſo titulo dixit, eſſe has comoedias *renduës tres bonnetes en y changeant fort peu de choſe.* Quarta huius *Terentii* editio prodiit Pariſ. 1658. in 12. De aliis huius comici caſtratoribus vid. *Fabricii* Biblioth. Lat. lib. I. cap. 3. p. 40. *Camerarium* item edidiſſe *Plautum* caſtratum, refert ac ſimul indignatur *Ianus Douſa* in Centurionatu ſuo lib. II. cap. 8. et 9. Ienae a. 1701. qiudam ſumto *Georgii Phaedri* nomine edidit *Petronii Satyricon puritate donatum, eiectisque obſcenis vſibus iuuentutis reſtitutum.*

eſt a *Lancelloto*, monacho S. Cyrani, qui editionem *Phaedri* Gallico-Latinam, quae Lutetiae a. 1702. prodiit, adornaſſe dicitur. Ibi enim *v. 5.* pro *humano* exſtat *informi*; *v. 10.* pro *inſitiuos* legitur *infelices*; *v. 17.* pro *Vxores da tuis paſtoribus* exhibetur: *Quod aequum eſt, da tuis paſtoribus*. Scilicet verebatur vir bonus, ne quis fabulam illam applicaret ad monachos.

XXIII. Non alienum hoc loco fuerit, quaenam praeſtantiores deterioresue ſint auctorum (*o*) claſſicorum, quos vocant, notis illuſtratorum editiones, indicare. Principem igitur haud dubie locum merentur eae, quibus ſe totum (*p*) ferme impendit editor, non ſolum philologica ſcientia probe inſtructus, verum etiam arte pollens critica, et nihil reliqui fecit ad ornatiſſime emittendum auctorem ſuum. Talis eſt *Curtius* Freinſhemianus, *Ouidius* Bachetianus, *Horatius* Bentleianus, *Nouum Teſtamentum* Millianum, *Lucretius* Lambinianus, *Tacitus* Lipſianus, *Heſiodus* Graeuianus, *Aelianus* Perizonianus. Proximum locum tenent eae editiones, quae a praeſtantiſſimis Criticis cum codicibus MSS. collatae fuerunt,

(*o*) De titulo *claſſici* vid. *Gellius* lib. VII. cap. 13. et lib. XIX. cap. 8. Scriptoribus *claſſicis* opponit *proletarios* *Budaeus* in Annot. prior. ad Pandectas p. 354.

(*p*) Sic notum eſt, *Vogelaſium* Gallicae ſuae verſioni *Curtii* impendiſſe XXX. annos. Vnde Balſacius dixit, Alexandrum Curtianum eſſe *invincible*, ſed Alexandrum Vogelaſianum eſſe *inimitable*.

fuerunt, propriiſque et aliorum inſignium virorum annotationibus illuſtratae. Huc refero *Salluſtium* Gruterianum, *Perſium* Caſaubonianum, *Statium* Barthianum, *Salluſtium* Cortianum, *Nepotem* Boſianum, *Gronouii Herodotum*, *Clerici Heſiodum*, *Drakenborchii Liuium* et *Silium Italicum*, editiones Heinſianas, Graeuianas, Gronouianas, Burmannianas. Habent tamen hae poſteriores hunc (*q*) naeuum, quod integritatis textus quidem magna habetur ratio, ſed ſenſus ſcriptoris ſubinde perobſcurus non explanatur, niſi rariſſime. Debebant ſcilicet auctorum explicari difficiliora loca et ambigua, iidemque ſubinde illuſtrari ex moribus antiquis: id quod *Lambinus* in ſuo et *Lucretio* et *Horatio* fecit, *Muretus* in commentario ſuo ad *Ciceronis Catilinarias*. Quae inſcriptae ſunt editiones *cum notis (r) variorum*,

(*q*) Hunc editionum veterum auctorum naeuum grauiter notat *Perizonius* in ſua Praeſ. ad *Aelianum*. Imo iam olim *Ianus Guilielmius Quaeſt. in Plauti Aphitruonem* cap. 8. haec ſcripta reliquit: *Magna laus eſt, loca optimorum ſcriptorum male affecta perſanare: ſed profecto non minor, eosdem, vbi obſcuriores ſunt, illuſtrare. Vtrumque quidem boni Critici munus eſt. Nunc illud certatim omnes ſatagunt; hoc pauciſſimi perſequuntur, ita quidem, vt par erat.*

(*r*) Vid. *Boecleri* Bibliogr. crit. p. 445. et *Burmanni* Praeſ. ad *Phaedrum* et ad *Velleium*. Pluribus editionum harum plerarumque vitia deſcribit *Borremanſius* Var. lect. cap. 7. p. 73. ſqq. Caeterum recte iudicat *Fabricius* Bibl. Lat. p. 38. ſq. et p. 397. non eſſe ſimpliciter damnan-

rum, pleraeque textum quidem exhibent ſatis emendatum, ſed in ſeligendis notis iudicio carent. Eiusdem farinae ſunt, quas ſuo nomine praeſcripſit *Schreuelius*, quem *nullius fere iudicii conſarcinatorem* vocat (*s*) *Clericus*. Meliores ſunt illae editiones, quae in titulo promittunt (*t*) integros criticorum omnium commentarios: qualem nuper *Tacitum*, *Iuſtinum*, et *Aelianum* dedit *Abr. Gronouius*, *Curtium Snakeburgius*, *Florum* et *Thucydidem Duckerus*, alios alii. Quae a *Berneggero* atque *Freinshemio* adornatae ſunt editiones, margini adſcriptis locis parallelis, ſubiunctoque Indice philologico accuratiſſimo, inter

damnandas, imo vero laudandas, editiones auctorum, quibus adiunxerit ſelectas editorum notas vir quispiam eruditione praeſtans et iudicio. Qualis erat *Freinshemius*, qui ſelectas aliorum notas adiunxit ſuo *Floro*.

(*s*) Art. Crit. P. I. cap. 2. §. 1. n. 5. p. 64. Caeterum eundem titulum meretur editor Orationum Ciceronianarum, *Freigius*, cuius annotationes ſummo iure *futiles* vocat *Boeclerus* Bibliogr. crit. p. 68. De caeterorum in *Orationes Ciceronis* meritis tuli iudicium *Poeciles* T. I. lib. 2. p. 282. et in Praef. ad nouem Ciceronis Orationes a me editas.

(*t*) Recte dixi *promittunt*. Non enim ſemper praeſtamus, quod promiſimus. *Abr. Gronouius* neutiquam exhibuit notas omnium integras in *Tacitum*: id quod tamen promittit titulus.

inter optimas omnino ſunt habendae. De (*u*) editionibus in vſum Delphini confectis ita iudicat (*x*) *Morhofius*: *Auctorum illorum, quotquot ea ratione in Gallia prodiere, perpauci* (*y*) *ſunt, quorum editio noui quid ſecum afferat, aliisque praeferri tantopere mereatur, niſi quod magnificus plane atque ſplendidiſſimus typorum chartaeque nitor gloriam Regis indicant, harum etiam rerum curam gerentis.* Indices etiam et caſtrationes harum editionum reprehendit (z) *Fabricius.* Excipiendus tamen eſt *Plinius Harduini*, longo ſane interuallo poſt ſe relinquentis doctiſſimos viros, qui ante ipſum in eo expoliendo illuſtrandoque elaborarant. *Cellarianae* editiones ex praeſtantiſſimis ſunt expreſſae: annotationes habent (*a*) ra-

(*u*) Hiſtoriam harum deſcriptam vide ab *Huetio* Vitae ſuae lib. V. p. 119. 120. 121. Auctores ſingularum harum editionum nominatim indicat *Bailletus* Iudiciorum T. II. P. II. p. 401. ſqq. et *Iournal literaire* T. XVI. p. 465. ſqq.

(*x*) Polyhiſt. liter. lib. IV. cap. 11. §. 5. p. 133.

(*y*) Quantopere editiones Delphinianae ſpernantur in Batauia, narrat *Baelius* Epiſt. 221. p. 853. Maxime editio *Taciti* nullius eſt pretii, vt ex vero iudicat *Fresnoius* in *Catalogo Hiſtoricorum* p. 95. editionis Menckenianae. Inſpice, quaeſo, *Gronouii* ad Ciceronis opera, et *Burmanni* ad Vell. Paterculum Praefationes, in quibus Delphinianae illae editiones acerrime exagitantur, allatis etiam a *Gronouio* ineptiarum exemplis. Adde *Crenii* Animaduerſ. philol. P. IV. p. 6.

(z) Biblioth. Lat. p. 12. et 56.

(a) rariores; philologicas partim, partim hiſtoricas, ſubiuncto Latinitatis Indice, ſed eo valde imperfecto. Adornatae eae ſunt, vrgentibus bibliopolis, exiguo tempore, et in vſum ſcholarum, ſuoque ſcopo ſatis ſunt accommodatae. Certe nimium aeruginis habet *Schurtzfleiſchii* (b) de iis iudicium.

XXIV. *Thomae* (bb) *Farnabii* ac *Ioannis* (c) *Minellii* annotationes, quas editis ab ſe auctoribus ſubiecerunt ad ſenſa eorum explananda, ſatis bonae et adoleſcentibus neceſſariae ſunt. Adoleſcentibus dico? Imo ne viri quidem, niſi in his literis exercitatiſſimi, carere iis poſſunt: id quod vel inde apparet, quod ipſi illi duumuiri, publici literarum profeſſores, ſe ſuum auctorem haud recte cepiſ-

 ſe,

(a) Excipe *Minucium Felicem*, notis philologicis a *Cellario* inſtructum et copioſiſſimis et doctiſſimis. Singularem quoque operam nauauit is *Eutropio*.

(b) T. II. Epiſt. arcan. p. 406. et 498. Priore loco *Ferrarienſis* titulo afficit *Cellarium*, ſcilicet natum Smalcaldiae, vrbe ob officinas clara ferrarias.

(bb) Huius vitam ipſe exhibui in *Actis erud.* 1733. p. 514.

(c) Fuit Roterodami *Scholae Eraſmianae Paedagogus*. Ita vocatur in titulo carminis gratulatorii, *Terentio* a. 1663. in 8. cum notis et verſione Belgica ab ipſo *Minellio* Roterodami edito praefixi. Caeterum Minellianas notas auctoribus priſcis iam ante ſubſcripſerunt *Herm. Torrentinus* et *Aſcenſius*: vt omittam *Antonium Mancinellum*, de quo ſupra mentionem feci ad cap. V. §. 8.

ſe; ſaepe docent (*d*) falſis ſuis interpretationibus. Libet exempli gratia ſex *Minellii* producere errores, in quos incidi ſuperioribus diebus, tractans ſecundum librum diuinae *Aeneidos*. Igitur *v. 125. taciti* exponit per *tacentis*, cum τὸ *taciti* ſit nominatiuus, et ſignificet *tacentes*. *Taciti* autem *ventura cernere* hoc loco dicuntur eodem ſenſu, quo *Cicero* ad fam. lib. V. epiſt. 12. dixit: *cerno iam animo futura.* Ad *v. 126: tectusque recuſat prodere voce ſua quenquam*, haec adſcripſit *Minellius: tectus, id eſt, domi ſuae abditus.* Male. *Tectus* enim hic eum ſignificat, qui, quae cognita habet, non expromit. Duo loca *Ciceronis* hanc in rem allata iam video in *Lexico Fabro-Cellariano.* Ad *v. 141.* haec verba: *Quod te rogo, Minellius* appoſuit hanc interpretationem: *quod, id eſt, propter quod.* Male. Nam τὸ *rogo* hic loci duos regit accuſatiuos, alterum perſonae, alterum rei. *Virgilius*

(*d*) *Io. Clericus* Artis crit. P. I. cap. 2. §. 5. p. 64. iudicat, vtrumque et plurima omiſiſſe neceſſaria, et in plurimis erraſſe. Quod verum eſſe iudicium, ego quidem vſu deprehendi. Quanquam *Minellio* eruditiorem ſe praebet *Farnabius*, agnoſcente etiam *Fabricio* Bibl. Lat. lib. I. cap. 15. p. 265. Vnde et *Gibertus*, rhetor Pariſinus, in *Actis erud.* a. 1721. p. 263. notas *Farnabii* laudat tanquam *accuratas* et *eruditas*. Ac *Matth. Berneggerus* in Praef. ad *Florum* notas *Farnabii* vocat *breuiculas quidem illas, verum ita neruoſas bonique ſucci plenas, vt quantumuis prolixi ac luculenti commentarii vicem praeſtare queant.*

gilius igitur in connexione pro *id te per ſuperos rogo* dixit *(dd) quod te per ſuperos rogo.* *Ouidius* Amor. I. 8. 89: *Et ſibi pauca rogent: multos ſi pauca rogabunt*, caetera. Ad *v.* 157: *Fas mihi, Graiorum ſacrata reſoluere iura*, en adſcriptum a *Minellio*: *Ego obteſtor, quod fas eſt mihi.* Abſurde. Senſus poëtae hic eſt: *Fas mihi ſit* (quae vox ſubaudiri debet,) hoc eſt, liceat mihi id facere, vt nullo me peccato obſtringam hoc faciens. Similis eſt locus *Curtii lib. X. 10. 13*: *precati, vt ius faſque eſſet mortalibus attrectare Deum.* Et alter *Virgilii*, ita praefantis ſermonii, quo arcana ſacra aperit, *lib. VI. 266*: *Sit mihi fas, audita loqui.* Porro *ſacrata iura reſoluere* ſignificat ſuperiore *Virgilii* loco contra iuſiurandum agere. *Verſu 299.* dicitur *ſecreta parentis domus.* Hic *Minellius* putauit, *τὸ ſecreta* eſſe adiectiuum, cum ſit participium paſſiuum. Parentis mei, inquit Aeneas, domus ab aliis domibus ſecreta ſeiunctaque eſt et ſeparatim iacet. *Verſu 316. ardent animi*, id eſt, *vehementer deſiderant*, inquit *Minellius*. Recte. Sed addere debebat, pluralem poëtico more poſitum eſſe pro ſingulari, et *ardent animi* dictum eſſe pro *ardet animus meus.*

 XXV.

(*dd*) Eundem, quem dixi, errorem errauit Minellius ad illud Aen. VI, 336: *Quod te - - per genitorem oro.* Nam et hic adſcripſit, *quod* poſitum eſſe pro *quocirca.*

XXV. Multo vero plures commiſerunt errores plerique, qui vrgentibus bibliopolis feſtinanter (*e*) adiecerunt auctoribus optimis annotationes (*f*) ſuas, *Minellii* aemulationem in ipſo titulo profeſſas. Nam ne textum quidem a Criticis emendatum omnes exhibent, ſed ſaepe ſcripturam vitioſiſſimam. Ex paucis vt peccatis diſcas caetera huius generis, in *Curtio* editionis *Iunckerianae* lib. IV. 1. 13. pro *Byblon* ineptiſſime exhibetur *Babylon*, et cap. 2. 23. pro *ictum* editum eſt *iactum*, et *ex iumentis* pro *rex munientibus*. Pariter in *Ciceronis Orat. Catil. cap.* 13. pro *hisce ominibus*, editio pſeudo-Minelliana exhibet *hisce omnibus*, ſubſcripta hac interpretatione: *poſtquam haec omnia dixi.* Rurſus apud *Curtium V.* 7. 11. Minellianus interpres τὸ *reſpicere* idem eſſe ait, quod *colere ac venerari*, ſcilicet Gallicam illam phraſin reſpiciens, *einem Reſpect und Ehre geben:* cum ſignificet *intueri oculo inuidiae pleno.* Qualia quidem legentes qui riſum teneatis,

(*e*) Hi, quia pueris ſufficere putarunt annotationes ſuas, adſcribere potuiſſent earum fini duos illos verſus, quibus *Labyrinthum* ſuum concluſit *Eberhardus* Bethunienſis:

Simplicibus quia ſimpliciter mea carmina ſcripſi,
Iure meae lector ignoſcere debet eclipſi.

(*f*) Catalogus auctorum Lipſiae ab a. 1699. vsque ad a. 1713. editorum cum notis Minellianis *Stubelii*, *Iunkeri*, *Tenzelii*, *Vhſei*, *Weinrichii*, *Walchii*, et *Gunbrechti*, praefixus eſt editioni Minellianae *Epiſtolarum Ciceronis ad familiares* Lipſ. 1713.

neatis, amici? Ad annotationes quod attinet, ſaepius eae affuſae ſunt locis clariſſimis, obſcuris vero locis vel nihil lucis illatum, vel etiam offuſa noua caligo. Memini, me aliquando ferente occaſione perluſtraſſe *Curtium* (g) et *Ciceronis Epiſtolas* Iunckerianae editionis, ac obſeruaſſe, vix vllum in auctoribus iſtis occurrere locum paulo difficiliorem, quin annotator ei tribuerit ſenſum alieniſſimum. Nuper etiam deprehendebam in Orat. Ciceronis *pro Archia* cap. 8. vocem *reuocatus* non ſolum a Latino, ſed etiam a Germanico interprete exponi per *rurſus rogatus*, cum idem ſit, quod *interpellatus*, quo ſenſu τὸ *reuocare* bis vſurpat *Plinius lib. I. epiſt. 5.* Diſcamus hinc, non eſſe cuiusuis, interpretari claſſicos illos ſcriptores, ſed, quae (h) *Lipſii* verba ſunt, *Ciceronem intelligere, intellectumque interpretari, praeſtantioris cuiusdam ingenii*

(g) E. g. lib. V. 2. 22. *reſtiti* vertit *ich habe mich widerſetzet*, et *nomen*, *der Nahme*, cum prius hoc loco ſignificet *ich bin ſtehen geblieben und habe mich nicht wieder geſetzet*; poſterius *debitum*, *die Schuld.*

(h) In Orationibus Ienae habitis p. 37. *Lipſium* id, quod veriſſimum eſt, ſcripſiſſe, manifeſtum quoque faciunt nonnullae haud obſcurorum virorum verſiones librorum *Ciceronis* Germanicae, quae videlicet multum aberrant a vero eius ſenſu. Recordor nunc duorum, quorum alter non ita pridem *Officia Ciceronis*, alter eius *Orationes pro Archia* et *pro Ligario* ita interpretatus eſt, vt nihil peritis clarius oſtenderint, quam, ſe minime impleſſe menſuram interpretis. Quanquam hi duumuiri penſant grammaticum hunc naeuum magnis aliis laudibus.

nii eſſe, quam aliquis de populo exiſtimet. Ab hoc errore (ita idem paulo poſt pergit,) *et ab hoc fonte tam multi hodie et ieiuni* (*i*) *in Ciceronem commentarii.*

XXVI. Non eſt vero diſſimulandum, fuiſſe quosdam, qui *Minellii* doctrinam diligentiamque non aequarent ſolum, ſed ſuperarent. Certe *Cornelius Nepos* Stubelianus notis ornatus eſt doctiſſimis, itemque *Curtius.* Nec mediocri laude digna eſt Verporteniana *Ouidii Triſtium* et *in Ponto* ſcriptorum carminum editio, ac ſaepe dolui, viro illi vitam non ſuppeditaſſe ad parem lucem afferendam auctoribus pluribus. Egregie quoque de ſtudioſa iuuentute meritus eſt *Weinrichius* pereruditа ſua illuſtratione operis Ciceroniani *de officiis*, et ſua *Epiſtolarum Ciceronis* editione *Bengelius.* Ille quoque, cui ſub *Emanuelis Sinceri* nomine latere placuit, perfectam prodidit (*k*) Latini ſermonis peritiam: ad cuius formam proxi-

(*i*) Eadem querela eſt *Rol. Mareſii* epiſt. 18. itemque *Pauli Manutii*, Epiſt. p. 951. edit. Krauſ. memorantis quorundam *notatiunculas in Ciceronem*, *leues omnino, minimeque dignas quae legantur.*

(*k*) Loca tamen corrupta emendandi artem non callet, ideoque ad huius generis ſcopulos haerere cogitur. Verum huius interpretis nomen eſt *Eſaias Schneiderus.* Fungitur Diaconatu Eccleſiae D. Vlrico olim ſacrae Auguſtae Vindelicorum. *Iuſtini* tamen ac *Terentii* editio non iſti, ſed *Schoenemanno* Wurtembergico debetur, qui eo conſilio *Em. Sinceri* nomen aſſumſit, vt placerent

proxime accedunt, interdum etiam ob adiectos locos parallelos praeferendae, pleraeque (*l*) auctorum Latinorum editiones officinae Halenſis Rengerianae, notis inſtructae Germanicis. Reiecit quidem Germanici ſermonis vſum in eiusmodi annotationibus *Stubelius* (*m*) modo laudatus: ſed rationibus vtitur parum firmis, minimeque audiendus eſt. Quare nec *Ioan. Matthias Geſnerus* dubitauit, *Chreſtomathias* ſuas, *Ciceronianam* et *Plinianam*, a. 1717. et 1723. editas, annotationibus (*n*) proſequi Germanicis, quibus non verba ſolum obſcuriora illuſtrat, verum etiam artis criticae, et hiſtoriae veteris, imo philoſophiae etiam facem adhibet ad res ipſas recte percipiendas. Addo, primum fuiſſe *Leonh. Chriſtoph. Ruhlium*, qui Graeco ſcriptori notas eius generis Germanicas adiiceret edita 1727. *Cebetis Tabula.*

XXVII. Ad βιβλιογνωσίαν etiam pertinet rariorum notitia librorum. Hi tres diſpeſci

Z 5 poſſunt

cerent populo ſcholaſtico, quas feciſſet notulas. Gieſſae quoque adſcito *Eman. Sinceri* nomine notas in *Florum* et *Velleium Paterculum* edidiſſe *Ayrmannum*, docetur in *Nouis literariis* Kohlianis anni 1732. p. 419.

(*l*) Rengerianarum harum editionum Catalogus annexus eſt editioni *Epiſtolarum Cic. ad famil.* a. 1720. Vna atque altera harum editionum me habere annotatorem dicta eſt. Sed erraſſe hanc famam, non fuit mihi hic loci diſſimulandum.

(*m*) *Im beſchäftigten Secretario* P. 31. p. 657. ſqq.

(*n*) De his iudicium meum iam expromſi in *Actis eruditorum*, Supplem. T. VII. p. 223. ſq.

poſſunt in claſſes. Alii ſunt rari pariter et impii, de quibus paulo poſt dicetur. Alii rari ſunt et minus erudite conſcripti, e. g. *Hornii* (o) et *Schwimmeri* (p) *Hiſtoria philoſophica.* Hi ob id ipſum rari fiunt, quia negliguntur ab eruditis, nec digni habentur editione noua. Alii denique rari iuxta bonique ſunt: quorum raritas has potiſſimum cauſas habet. Nam *interdum* liber aliquis argumentum tractat de priuato quodam facto, cuius notitiam exactiorem habere perpaucorum intereſt. Huc refer *les Factums*, id eſt, acta iudicialia de certo quodam caſu, in Gallia typis exſcribi ſolita. Pertinent huc etiam ſcripta eruditorum antagoniſtica, e. g. in cauſa Pietiſtica, Terminiſtica, ſimilibusque. *Deinde* et illi libri rari fiant neceſſe eſt, quorum argumentum non niſi ab exiguo eruditorum grege capitur et magni fit, e. g. libri *critici*, quorum aliquot nuper coniuncte recudenda curauit *Schminkius.* *Tertia* raritatis cauſa eſt paucitas (q) exemplorum typis exſcriptorum:

(o) Vid. *Acta Philoſ.* P. VI. cap. 5.

(p) Ibid. cap. 7.

(q) E. g. *Ignatii Epiſtolae* ex MS. expreſſae Oxonii a. 1708. Vid. *Acta erud.* 1713. p. 399. Conf. ibid. p. 101. et 108. fine. Aliud exemplum inuenies in *Fabricii* Biblioth. Lat. lib. II. cap. 25. p. 503. et in *Actis erud.* ſupplem. Tom. IV. p. 225. Teſtatur et *Cruſius* in Diſſ. epiſt. ad *Wormium* 1728. edita p. 16. *Ge. Hooperi*, Epiſcopi Angliae, libellum *de Valentinianorum haereſi, eiusque origine*, Londini 1711. editum, ideo

rum: *Quarta* defectus commerciorum, ob quem libri in Hiſpania excuſſi his in oris ſunt rariſſimi: *Quinto* non poſſunt non rari eſſe libri, qui publico edicto ſupprimuntur, vel aliis fortunae caſibus, v. g. incendio, ad paucitatem exemplarium rediguntur.

XXVIII. *Sexto* denique libri quiuis rari fiant neceſſe eſt, quorum exempla decurſu temporis a bibliopola diuendita ſunt, non ſuccedente, ob metum paucitatis emtorum, editione noua. Hinc rariſſimi non ita pridem erant *Tuldeni* libri *de cognitione ſui*, *Scheſſeri de philoſophia Italica*, *Gerardi a Roo Annales Auſtriae*, *Meziriaci Vita Aeſopi*, *Sexti Empirici* opera, *Kevenhülleri Annales* (r) *Ferdinandei*, *Launoii* liber *de fortuna Ariſtotelis Pariſienſi*, *Naudaei Additiones ad hiſtoriam Ludouici XI*, *Richardi Burii Philobiblion*, etc. qui nunc, poſtquam iterata (s) eorum

ideo rariſſimum eſſe, quod tantum viginti quatuor exemplaria eius ſint impreſſione typorum confecta. Sic *Ioannis Comneni* edita a. 1701. in Walachia *Deſcriptio montis Athe* manſura videtur fuiſſe incognita, quippe paucis eius exemplis a typographo deſcriptis, niſi eam in ſeptimo ſuae *Palaeographiae* libro iterum edidiſſet *Montefalconius*, qui, quae modo dixi, refert *lib. I. p. III.*

(r) Vid. *Catalogus Hiſtoricorum Fresnoio-Menckenianus* p. 130. et Germanice ſcripta *Acta Erud.* T. II. p. 185. ſqq.

(s) Hoc modo multis hiſtoriae Italicae ſcriptoribus raritatis pretium detraxit *Burmannus*, dum eos collocauit in *Theſauro* ſuo *Hiſtoriae Italicae*.

eorum fuit editio, venales paſſim proſtant. Adeo quoque ſe ſubduxerat eruditorum oculis *Hamelmanni Hiſtoria Euangelii renati per inferiorem Saxoniam*, a. 1711. recuſa Lemgouiae, vt in ſua *Hiſtoria Lutheraniſmi* vti ea non poſſet (*t*) *Seckendorfius*. Hac eadem de cauſa Diſputationes Academicae, etiam longe eruditiſſimae, exiguo temporis ſpatio fiunt rariſſimae: adeoque laude digni ſunt, qui *Graeuii Crenii*que exemplo ſelectas Diſputationes vnum (*u*) in volumen collectas iterum numeroſiſſime exſcribendas curant; cuius laudis in ſocietatem etiam illi ſunt admittendi, qui praeſtantes libros e tenebris eruunt, nouaque editione reddunt parabiles: item ii, qui ſaltim excerpta e rarioribus libris exhibent: id

(*t*) Obſeruauit hoc *D. Gudenius*, eruditiſſimus Saxoniae noſtrae Theologus, et Gottingenſis tum Eccleſiae, tum Scholae Regiae nuper doctor primarius, in Diſſert. de *Erneſto*, Duce Br. et Luneb. §. IX.

(*u*) Sic *Kappius* edidit *Orationum*, *Gabr. Ternius Programmatum exegeticorum* Syllogen; *Gothofr. Menthenii* auſpiciis prodiit *Theſaurus Diſſert. philolog. ad N. T.* duobus tomis conſtans; *Bernizii* et *Arkelii* cura *Faſciculus* duplex *Diſſertationum philologicarum*. Eodem conſilio *Struuius* raritatis maximae praeſtantiſſimos libellos luci reddere inſtituit, editis a. 1719. *Bibliothecae rariorum librorum* Tomis duobus. Pertinet huc longa illa et docta *Seuerini Lintrupii* Diſſertatio de optimis Academicis Diſputationibus in volumina colligendis, quae partitim exhibetur in *Nouis literariis maris Balthici* a. 1701. p. 176. ſqq. et a. 1702. p. 185. et alibi locorum.

id quod fecit *Richardus Simonius* in *Bibliotheca critica* a. 1708. edita, nec non *Larochius* in *Bibliotheca* (x) *curioſa*, atque *Groſchuſſius* in Rengeriana librorum rariorum Collectione.

XXIX. Eiusdem *Groſchuſſii* lectu digna eſt Praefatio, qua de libris rarioribus docte diſſeritur: cui iungendae duae de eodem argumento Diſſertationes *Reimmanni*, Tomo decimo *Obſeruationum Halenſium* inſertae, octaua et nona. Neque contemnenda eſt *Wendleri* Diſputatio *de variis raritatis librorum cauſis*, in Academia Ienenſi a. 1711. edita. Exſtat etiam *Theod. Cruſii de libris perraris* Diſſertatio in *Amoenitatibus literariis* Germanice ſcriptis, (Vergnügung (y) müßiger Stunden,) et altera *Schelbornii* in huius (z) *Amoenitatibus* doctiſſimis: quibus poſtea acceſſit *Aug. Beyeri* libellus *de libris rarioribus*, et *Io Lud. Bunemanni Catalogus librorum rariſſimorum*, et *Io Vogtii Catalogus Hiſtorico-criticus librorum rariorum*, et *Theophili Sinceri* (hoc eſt, *Iac. Schwindenii*, Paſtoris Noribergenſis,) Nachricht von neuen Büchern. Memorari et hic debet *Io. Chriſtoph. Coleri Anthologia*: quippe quo in libro

(x) Vid. *Acta Erud.* 1711. p. 188. Huc pertinet *La Bibliotheque volante*, quae a. 1700. aliquot faſciculis prodiit. Vid. *Monatl. Auszüge* a. 1700.

(y) P. XV. n. 1. p. 185. ſqq. et p. 239.

(z) T. II. Diſſ. I. et T. V. p. 239. ſqq.

libro non ſolum recenſentur libri perraro obuii, ſed etiam potiora inde excerpta exhibentur. Et quam magnam librorum rarorum multitudinem habet *Bibliotheca Theologica Reimmanniana* nuper edita! Imo maximam illius bibliothecae librorum partem nihil magis commendat, quam ſua raritas. Poſtea Londini 1726. de rarioribus Italica lingua ſcriptis liber (*) ſingularis editus eſt: et ad Voigtianum catalogum exhibuit *Spicilegium* inſigne *Dan. Gerdeſius* in *Miſcellaneorum Groninganorum* T. II. p. 643. - 706. et T. III. p. 65. - 103. Admirandus vero in primis eſt *Sam. Engelii Catalogus* (**) *librorum rariſſimorum, quos maximis ſumtibus collegit ipſe*, Bernae 1743. editus, et notis inſtructus criticis.

XXX. Addam et ipſe aliquot librorum rariorum (*a*) mentionem, vt ne hoc quidem e loco diſcedam ἀσύμβολος. Per igitur rarorum libro-

(*) Recenſetur in Nouis Supplementis *Actorum eruditorum* T. III. p. 512. ſq. vbi et indicatur, auctorem eius eſſe *Nic. Franc. Haymium*, Romanum.

(**) Huius catalogi aliquam notitiam petas licet e *Nouis literariis Gottingenſibus* anni 1744. p. 132. ſqq.

(*a*) Quinque libros anti-Iudaicos rariſſimos recenſet *Wolfius* Biblioth. Hebr. T. II. p. 1110. ſqq. De Naudaei rariſſimo libro, *Le Maſcurat* inſcripto, vid. *Gryphius* lib. de hiſtoricis ſaeculi XVII. cap. IV. p. 259. ſq. Ipſe in *Actis Philoſophorum* plures libros ſingulari raritate notabiles recenſui: qui et in *Hiſtoria Gymnaſii Gottingenſis* cap. IV. §. 25. ſqq. perrarum eundemque bonum librum *Tilemanni Friſii*, cui titulus *Münz-Spiegel*, recenſui copioſe.

librorum in claſſem refer *Henrici Stephani* (*b*) librum *de origine mendorum*, *Scultingii* (*c*) *Bibliothecam eccleſiaſticam*, *Benedicti Winckleri libros V.* (*d*) *de principiis iuris*, *Derodonis* librum (*e*) *contra Concilium Epheſinum*, *Hart-*

(*b*) *Struuius* Introd. cap. II. §. 15. edit. primae p. 70. negauit, hunc *Stephani* librum vnquam editum fuiſſe, Poſtea ſecundae editionis cap. V. §. 21. p. 239. memorauit, *Stephanum* ſpecimen libri de origine mendorum edidiſſe. Caeterum adhuc credit, ipſum librum non fuiſſe confectum editumque. Sed praeterquam, quod pſeudonymus a *Struuio* adductus iſtum librum laudat tanquam ſuis vſurpatum oculis, ipſe *Stephanus* in Epiſtola *de ſuae typographiae ſtatu* (quae et exſtat in *Vitis Stephanorum* a *Mattairio* editis, p. 305.) p. 5: *Quem*, inquit, *olim pollicitus* de origine mendorum *librum*, *aliquando tandem et ipſum in lucem prodire ſinam*. Etiam Schediaſm. lib. II. cap. 13. innuit *Stephanus*, ſe iam edidiſſe hunc librum. *Origines mendorum* inquit *pleraſque alibi memoraui*. Imo et *Honorius de S. Maria* in ſuis *Reflexionibus criticis* p. 7. teſtis eſt, exſtare hunc libellum, et eſſe libellum paruulum. Edidit quidem *Stephanus Caſtigationes quam plurimorum Ciceronis locorum*, in eiusque libelli fine exempla variorum in Cicerone mendorum, et eorum cauſas, recenſuit. Sed aliud, et quidem longe maius opus eſſe, quod *de origine mendorum* compoſuerat, clariſſime docetur in *Kohlii* Nouis literariis anni 1738. p. 34. Quare nunc tandem aſſentior *Struuio*, nondum editum eſſe hunc librum, vehementer optans, vt e ſuis tenebris aliquando in lucem proferatur artis Criticae cultoribus futurus vtiliſſimus.

(*c*) Vid. *Acta erud.* 1710. p. 283.

(*d*) Recenſet hoc opus *Ge. Beierus* in *Notitia auctorum Iuridicorum* p. 60. ſqq.

(*e*) Vid. *Bayle* Diction. v. *Rodon.*

Hartmanni Schedelii et *Sebaſt. Franckii Chronica*, *Braſichellani Indicem* (*f*) *expurgatorium*, *Decembrii Politiam literariam Petri Martyris Anglerii Epiſtolas*, *Blondellum de Sibyllis*, *Anonymi* (*g*) *Onus Eccleſiae*, *Campanellae Syntagma de libris propriis*, *Bodini Theatrum Naturae*, *Io. Baptiſtae Ferreti* (*h*) *Muſas lapidarias*, *Alphonſi Conradi Commentarium in Apocalypſin*, *Io. Bapt. Criſpi* opus *de Platone caute legendo*, *Pomponatii* ſcripta, *Ioannis Erigenae Phyſiologiam*, *Nicolai Securi* librum *de ſalute Platonis*, *Tritbemii Epiſtolas familiares*, *Iordani Bruni* ſcripta, *Huarti Scrutinium ingeniorum*, *Sebaſtiani* (*i*) *Baſſonis Philoſophiae naturalis aduerſus Ariſtotelem libros XII. Hobbeſii Opera philoſophica*, *Schenckelii Memoriam artificialem. Des derniers efforts de l' innocence affligée*, librum ſub regina Galliae Catharina a Reformato quodam emiſſum, rariſſimum et ſimul ſuo in genere incomparabilem eſſe, docet *Baelius*

(*f*) Vid. *Obſ. Hal.* T. III. n. VI. et *Vergnügung müſsiger Stunden*, et *Alton. Gel. Zeit.* anni 1745. p. 305. ſqq. Vberiorem eius *Indicis notitiam* eodem anno edidit Altorfii *Nic. Ern. Zobelius.*

(*g*) Vid. liber meus *de Anonymis* pag. 151.

(*h*) Veronae 1672. fol.

(*i*) Hunc vna cum ſcriptis ſuis ſibi ignotum eſſe, fatebatur *Chriſt. Thomaſius* Orat. p. 18. ſq. Nec *Morhofio* cognitum fuit illud *Baſſonis* opus. Recenſui igitur id hoc nomine cupidius in *Actis Philoſ.* T. III. p. 939. ſqq.

Baelius in ſua *Critique de l' Hiſtoire du Caluiniſme de Maimbourg* T. I. p. 130. De libello longe rariſſimo *Nicolai Guiberti de vaſis veterum murrinis* inſpiciatur *Io. Frid. Chriſtii* Diſſertatio de iisdem, Lipſiae 1743. edita, p. 23. et 51. De *Melanchthonis Hypotypoſibus Italico ſermone editis* exſtat *Iacobi Bruckeri* Diſſertatio in Nouorum Miſcellaneorum Lipſienſium primo Tomo p. 628. ſqq.

XXXI. Non erit, opinor, lectoribus meis moleſtum, hoc loco recognoſcere libros rariores, quorum indicium mihi fecit *Catalogus hiſtoricorum Freſnoio - Menckenianus*. Ibi ſcilicet memorantur ſequentes: *Petri Bertii Theatrum Geographiae veteris* p. 21; *Antonini Itinerarium cum notis Hieron. Suritae* p. 22; *Ioannis Blaeu Atlas* (*k*) *Magnus*, duodecim voluminibus conſtans, p. 24; *Gabr. Prateoli Elenchus haereticorum omnium* p. 42; *Ioan. Cochlaei Hiſtoria Huſſitarum* p. 45. et 148; *Herib. Rosweidi Vitae Patrum* p. 49; *Origines Murenſis monaſterii in Heluetia* p. 52; *Matth. Marrierii et Andr. Quercetani Bibliotheca Cluniacenſis* p. 53; *Statuta antiqua ordinis Carthuſianorum* p. 59; *Barth. de Piſis liber conformitatum vitae S. Franciſci cum vita Ieſu Chriſti* p. 64; *Morini des defauts du gouvernement de l' Oratoire* p. 69; *Kir-*

(*k*) Conf. *Struuius* Introd. cap. V. §. 20. p. 235.

69; *Kircheri Oedipus Aegyptiacus* p. 76; *Nic. Bergierii Hiſtoire des grands chemins de l' Empire Romain* p. 88; *Henr. Caniſii Lectiones antiquae* p. 118; *Goldaſtus de regno Bohemiae* p. 149; *Virginum ſacrarum monumenta* p. 168; *Goldaſti ſcriptores rerum Sueuicarum* p. 173; *Du Cheſne Scriptores hiſtoriae Francorum* p. 189; *Volumen epiſtolarum, quas Romani Pontifices miſerunt ad Carolum Martellum, Pipinum, et Carolum Magnum, editum a Gretſero* p. 198; *Rob. Guagnini et Io. Raulini Epiſtolae* p. 212; *Hieronymi de la Garde Memoire ſur la mort d' Henri IV.* p. 235; *Vict. Siri Memoire recondite dall' anno 1601. ſino all' anno 1640.* p. 238; *Sammarthanorum Gallia Chriſtiana* p. 268; *Petri Saxii (l) Pontificium Arelatenſe* p. 291; *Ioſephus Texeira de Portugallia* p. 317; *Vincentius (m) Mirabella de Syracuſa* p. 341; *Leon. Auguſtinus de Sicilia* p. 342; *Io. Mich. Bruti hiſtoria (n) Florentina* p. 345. *Platinae Hiſtoria vrbis Mantuae* p. 348; *Dugdalii Monaſticum Anglicanum* p. 400; *Simonis Okolsky Orbis Poloniae* p. 407; *Olai Rudbekii*

(*l*) De hoc libro vid. *Gaſſendus* in Vita Peireſcii lib. IV. p. 222. ſq. et *Tenzelius* a. 1706. pag. 115. ſqq. Recuſus vero nuper hic liber eſt in *Menckenii* Tomo primo *Scriptorum rerum Germanicarum*.

(*m*) Hic liber non ita pridem fuit recuſus. Vid. *Acta Erud.* 1720. p. 4.

(*n*) Conf. *Freſnoii* Methodus legendi hiſtoriam p. 194.

bekii (*) *Atlantica* p. 410; *Caroli Ogerii Iter Danicum* p. 417; *Samuelis Guichenonii Genealogia Sabaudiae* p. 438; *Hieronymi Henninges* (o) *Theatrum genealogicum.*

XXXII. Sunt vero libri nonnulli vſque adeo rari, vt vix in quingenteſima quaque bibliotheca reperiantur, quosque adeo *phoenices librorum* iure vocaueris. Talis eſt *Curtius* vna cum variantibus lectionibus codicis MS. Theocreniani editus: quem nusquam obuium eſſe, docet ac dolet p) *Snackenburgius* in Praef. ad *Curtium* ſuum *p. 4.* Mihi vero duo eius exempla accipere contigit, quorum alterum inſerendum duxi bibliothecae *Vffenbachianae*, cuius in Catalogo id producitur

(*) Quarta eademque vltima huius operis Pars eſt longe rariſſima. Cuius raritatis cauſa profertur in *Kohlii* Nouis literariis anni 1741. p. 459. ſq. Idem a. 1743. p. 9. docet eiusdem *Rudbeckii Camporum Elyſiorum* Partis primae duo duntaxat ſub ſole eſſe exemplaria, horumque poſſeſſores ſimul indicat.

(o) De hoc omnino vid. *Reimmanni* Hiſtoria ſtudii genealogici p. 64. ſqq. editionis primae.

(p) Conf. *Fabricius* Bibl. Lat. T. II. p. 717. et libellus meus *de anonymis* p. 127. Addo nunc, *Curtium* hunc iterum excuſum eſſe *Lugduni apud Paulum Frellon et Abraham Cloquemin* 1592. in 12. Vix ouum tam ouo ſimile, quam editio haec priori: vt facile credas, nouum duntaxat libro praefixum eſſe titulum. At reperi in pagina quadam editionis prioris, et quidem in margine *tubarum*, pro quo perperam in poſteriori eſt *turbarum*. Hinc manifeſtum eſt, a diuerſis haſce duas editiones profectas eſſe typographis. Caeterum non niſi ſemel oculis occurrit meis poſterior haec editio.

T. IV. p. 164. Secundo loco nomino *Poëma* cuiusdam Scholaſtici *de Ariſtotele, praecurſore Chriſti*, quod, omiſſis annotationibus ſui auctoris, rurſus edidi in *Actis (q) Philoſophorum*, ipſum vero vetus et inſigni prorſus raritate notabile exemplar inſerui bibliothecae Gymnaſii Gottingenſis. Alterum vero huius poëmatis exemplar in bibliotheca Ducis Vinarienſis, tertium in bibliotheca Gymnaſii Rotenburgenſis ad Tubarim, aſſeruari, docuerunt me doctiſſimi fratres, *Io. Matthias* et *Andr. Sam. Geſneri*, ille in *Notitia bibliothecae Schurzfleiſchianae p. 54. ſq.* hic in *Notitia bibliothecae Rotenburgenſis Gymnaſii*, Tomo primo *Sylloges Bleyſchlagianae* inſerta, *p. 755.* Tertium huius generis librorum locum occupet *Erneſti, Landgrauii Haſſiae, Catholicus diſcretus*, cuius publicauit recenſionem *Haſaeus* in Tomo ſecundo *Muſei (r) Bremenſis p. 501. ſqq.* Quartus huius notae liber eſt is, quem *Lud. Septalius* edidit *de re familiari:* cuius de exiſtentia (*s*) dubitari vetat erudititſſimus Abbatis *Fabricii* filius, Profeſſor nunc Academiae Iuliae, quippe

(*q*) T. III. p. 345. ſqq.

(*r*) Conf. *Placcii* Theatrum Anonymorum n. 1699. *a.*

(*s*) Vid. *Stollii Neue Zuſätze zur Hiſt. der Gelahrheit* p. 90. ſq. Exſtare hunc librum hoc ſub titulo: *Lud. Septalii de ratione inſtituendae et gubernandae familiae libri V. Mediol. 1626. in 8.* docetur in *Koblii* Nouis literariis anni 1734. p. 285. Imo recenſuit hoc *Septalii* opus *Schelhornius* in Amoenit Hiſt. eccl. T. I. p. 936. ſqq.

pe qui librum iſtum ſecum retulit ex Italia. Quintum locum hic teneat liber Wittebergae 1529. editus: *Pentateuchus*, *liber Ioſuae*, *liber Iudicum*, *libri Regum*, *Nouum Teſtamentum:* de quo opere, *Luthero* tribui ſolito, Diſſertationem inſerui Tomo quinto *Actorum hiſtorico-eccleſiaſticorum* p. 522.-540. Denique hunc eſt in cenſum referenda prima editio *Carolini* operis *de cultu imaginum:* cuius quam ſingularis ſit raritas, ipſe docui in praefatione ad nouam huius operis editionem.

XXXIII. Venio ad libros malae notae, quorum plerique et ipſi perrari ſunt. Ii trium ſunt generum. Primum genus eſt (*t*) atheorum. Huc refer *Vanini* ſcripta, *Pomponatii*, *Spinozae*, *Curbachii*, *Wirmarſii*; *Machiauelli* (*u*) *Principem*, *Tolandi Origines Iudaicas*,

(*t*) Libros atheorum, quorum ingentem multitudinem poſſidet *Reimmannus*, ipſe recenſet in *Bibliotheca* ſua p. 972.-1137. Caeterorum quoque paradoxicorum librorum quanta ipſi eſt copia a p. 677.-778.

(*u*) *Buſſierius* Hiſt. Gall. lib. XXI. cap. 26. p. 305. refert, Henricum III. regem *vnum inprimis Machiauellum legiſſe amaſſeque*; et lib. XXII. cap. 27. p. 402. addit, eundem ducem ſecutum fuiſſe Ducem Nemurſium. Fauentiſſimum vero iudicem nuper Politicus ille accepit *Io. Frid. Chriſtium*, cuius acumini an ſuccubitura ſit *Conringii* ſententia, qua nec pro viro eximiae prudentiae habetur *Machiauellus*, et Epicureorum, hoc eſt, diuinam prouidentiam non agnoſcentium, gregi adſcribitur, dies docebit. Ego quidem, etſi, cum aliquando legi illum *Principem*, clariſſima mihi viſus ſum deprehendiſſe impietatis veſtigia, tamen paratus ſum a *Conringio* deficere, imo

cas, *Collini* librum *de libertate cogitandi*. Librum enim *de tribus impoſtoribus*, de quo *Struuius* copioſe egit in libello *de doctis impoſtoribus*, nunquam prodiiſſe typis exſcriptum, imo ne compoſitum (*x*) quidem fuiſſe, *Monnoius* demonſtraſſe videtur ſingulari (*y*) Diſſertatione, tomo quarto *Menagianorum* annexa. Eſt vero et illud animaduertendum, multos libros in claſſem hanc referri ſumma in-

imo a memetipſo, vbi lectio *Chriſtiani* operis prorſus alium mihi repraeſentauerit Florentinum illum. Interea referre liceat, doctiſſimo cuidam viro, in *Bibliotheque raiſonnée* T. XI. p. 362. ſqq. lauiſſe Aethiopem videri *Chriſtium*, virum alioqui acutiſſimum.

(*x*) Proximae tamen aetatis nebulo quidam librum huius tituli compoſuit, qui commemoratur in *Biblioth. Vffenbach.* T. III. p. 681. Vid. *Kochii* Obſ. miſcell. T. II. p. 364. ſqq. *Placcius* in Theatro Anon. n. 892. p. 184. - 197. *La Croze* Entretiens Dial. IV. p. 328. ſq. et 334. *Bierlingius* Pyrrhon. hiſt. cap. V. p. 256. ſq. *Fabricius* de ſcript. de verit. relig. chriſt. cap. 22. p. 475; *Annales Acad. Iuliae* Sem. II. *Coleri* Anthol. p. 196. ſeq. *Rich. Simonius* Epiſt. ſel. T. I. n. 18. et p. 216; *Bibliotheca Reimmanniana* p. 980. ſq. et 1048. *Vnſchuldige Nachrichten* 1733. p. 763. ſqq. *Recueil de literature*, qui libellus Amſtelodami 1730. eſt editus, p. 33. ſqq.

(*y*) Cum contra hanc Diſſertationem Hagae 1716. edita fuiſſet *Reponſe à la Diſſertation de Mr. de la Monnoie ſur le Traité de tribus impoſtoribus*, (quae perpaulo poſt recuſa eſt in *I. G. Krauſii Vmſtändlicher Bücher-Hiſtorie* P. II. p. 284. ſqq.) ſuam *Monnoius* vel potius *Monetarius* reſponſionem edidit in *Memoires de litterature* T. I. p. 386. ſqq.

iniuria: id quod accidit *Hiſtoriae* (z) *Seuarambum*, *Baelii commentario philoſophico de tolerantia religionum*, *Iordani Bruni* libro *de mundis innumerabilibus*, *Homini* (a) *politico*, *Thomae Brownii Religioni* (b) *Medici*, *Bernardini Ochini* (*) ſcriptis, *Thomaſii* (c) Diſputationi *de crimine magiae*.

Aa 4 XXXIV.

(z) Equidem ipſe ſuſpectum profanae mentis habui auctorem huius *Hiſtoriae* in libro de *Anonymis* p. 165; ſed poſt iteratam, eamque accuratiſſimam, illius operis lectionem agnoui, ei non fuiſſe mentem de religionis Chriſtianae diuinitate dubiam.

(a) Vid. meus libellus *de Anonymis* p. 95. ſq. vbi auctorem huius libelli ab impietatis crimine defendi. Non quidem ſatisfecit iſta mea apologia *Reimmanno*, cuius vid. *Bibliotheca* p. 135. et 1113. Sed probaturus eam, opinor, erat, ſi legiſſet, in quae poſtea incidi, verba *Spizelii*, quae ex ipſius *Infelice literato*, et quidem e cap. 826. repeto. *Planiſſime mihi perſuaſeram*, inquit, *anonymum illum* Politici hominis *informatorem eſſe atheum*, *ac proinde eius effata tum in Epiſtola* de eradicando atheiſmo, *tum in* Felicis literati *Commentat. I. num. XI. fueram deteſtatus. Attamen, cum nuper ex amici cuiusdam indicio cognouerim, ſcriptum illud nonniſi ſatyricum eſſe*, - - *non potui non ea de re operis mei anagnoſtas facere certiores, vt ipſi mecum ſiniſtram omnem de auctore illo opinionem abiiciant*, caetera.

(b) Religio Medici *vehementer me delectauit. Vtinam nemo Medicorum, imo Theologorum, illo homine ſit minus religioſus!* inquit *Conringius* in *Conringianis* p. 10. Adi et *G. Arnoldi Hiſt. Theol. Betrachtungen* p. 589. et 614.

(*) Vid. Obſ. ſelect. Hal. T. IV. p. 406. ſqq. et T. V. p. 1. ſqq.

(c) Vid. *Mich. Dau*, Profeſſoris Pernauienſis, Epiſtola

XXXIV. Alter librorum mali commatis ordo complectitur eos, qui religionem quidem non tollunt omnem, ſed Chriſtianae tamen aduerſantur eiusque fundamenta ſubruunt. Huc pertinent *Io. Lyſeri* (*) ſcripta pro polygamia, *Daphnaei Arcuarii* Betrachtung des Eheſtandes, *Peyrerius de Praeadamitis*, *Hobbeſii Leuiathan*, *Beckeri Mundus* (**) *faſcinatus*, *Herberti Cherburii* liber *de religione*, anonymi (qui eſt *Ludouicus Meyerus*, Amſtelodamenſis medicus,) *Philoſophia* (***) *Scripturae interpres*, *Beuerlandus de peccato originis*, *Mich. Serueti* libri ſeptem *de Trinitatis erroribus*. Caeterum huius furfuris libri alii ſunt *theoretici*, alii *practici*. Theoreticis illis, quos modo nominaui, adiungantur practici, quorum rurſus plures ſunt claſſes. Alii namque ſunt *fanatici*, e. g. *Kuhlmanni* Neubegeiſterter Böhme; alii *magici*, v. g. *Clauiculae* (d) *Salomonis*; alii *obſceni*, vt *Ioannis Meurſii Elegantiae Latini ſermonis*, vna

ſtola de atheiſmo, qui *Chriſt. Thomaſio* iniuſte imputatur, a. 1700. edita, ac deinde *Programmatibus Thomaſianis* inſerta p. 549. ſqq.

(*) De hoc *Lyſero Baelius* agit in Dictionario, et copioſius *Niceronius* T. XXXIX. p. 386. ſqq.

(**) Vid. *Hauberi* Bibliotheca Magica T. I. p. 565. ſqq. et T. III. p. 143.

(***) Vid. meus *de Anonymis* liber p. 100. ſqq.

(d) De his vid. Rengeriana *Noua librorum rar. collectio* faſc. IV. p. 747. ſqq.

vna cum annexis *Aloiſiae Sigaeae (e) Satyris Sotadicis*. Accidit vero interdum, vt et hanc in claſſem reiiciantur libri meliore loco digni: idque fere fit a fidelibus quidem illis, ſed iuſto feruentioribus orthodoxiae patronis. Ita inter *empaeċtas*, de quibus praedixit *Petrus (f)* apoſtolus, immerito referuntur *Bernardus Connorus* ob editum (g) *Euangelium Medici*, *Tho-*

(e) Neque *Meurſius* neque *Sigaea* quicquam ſui habet in hoc opere. Auċtori nomen fuiſſe *Weſtrenio*, tradit *Struuius* in Diſſ. de doċtis impoſtoribus §. 36. et alius quidam in *Reimari* Vita *I. A. Fabricii* p. 332. ſq. Verum editor ille fuit, non auċtor. Compoſitum enim eſſe librum iſtum a *Nicolao Chorerio*, ICto Gratianopolitano, docet *Niceronius* in T. XXXVI. Idem igitur fatum *Sigaea* habuit, quod olim *Philaenis*, de qua vid. *Athenaeus* lib. VIII. p 335. Caeterum quo anno liber ille multo ſpurciſſimus aeternis tenebris dignus emiſſus ſit in lucem, et qua in vrbe, titulus eius non docet. Is enim ſola haec verba praefert: *Ioannis Meurſii Elegantiae Latini ſermonis.*

(f) 2. Petr. III. 3.

(g) Connori Euangelium Medici *multa egregia et ad defendendam veritatem religionis Chriſtianae auċtoritatemque Scripturae S. aptiſſima continet, quamuis erroribus paradoxis non careat*, inquit Theologus Altorfinus, *Feuerlinus* in tab. XII. *Curſus* ſui *philoſophici*. *Thomaſius* Cautel. P. II. cap. 6. §. 3. p. 52. et Iurisprud. iudic. cap. 10. p. 116. iudicat, bonum eſſe illum *Connori* librum, ſcriptum ſcilicet ad defendendam miraculorum poſſibilitatem, ſed non eſſe neceſſarium. Benigne item de hoc libro *Connori* iudicat *Buddeus* Inſtit. Theol. dogm. lib. II. cap. i. §. 30. p. 232

Thomas Burnetius (*h*) ob *Theoriam* ſuam *telluris*, *Io. Lockius* ob librum *(i) de rationalitate Chriſtianae religionis*, et anonymus (cui nomen *Bernardus Mandeuille*,) ob *Cogitationes (k) liberas*.

XXXV. Tertia claſſis eſt librorum ſeditioſorum. In his eminent *Stephani Iunii Bruti Vindiciae contra tyrannos*, *Hippolithi a Lapide* liber *de ratione ſtatus in Imperio Germanico*, *Io. Milioni Defenſio pro populo Anglicano contra Salmaſium*, *Wilh. Allenii* libellulus *(l) de iure occidendi tyrannum.* Adi

(*h*) *Burnetii* libri duo poſthumi argumenti theologici docent, eum quidem ingenii laſciuientis vitio nonnullos incidiſſe in errores, ſed animum eius longiſſime abſuiſſe ab impietate et a ſacri codicis contemtu. Ac mitius de *Burnetiana Theoria* ſentit *Buddeus* Philoſ. theor. P. III. cap. 1. §. 11. et *Thomaſius* T. I. Obſ. Hal. 19. p. 294. Conf. *Spanhemius* in Elencho controuerſiarum p. 784. ſqq. et *Acta erud.* Suppl. T. VIII. p. 288.

(*i*) Hunc qui non ipſum perlegendi otium habet, is accuratam eius recenſionem legat in *Hiſt. Crit. de la rep. des lettres* T. X. p. 1.-39.

(*k*) *Penſées libres*, edit. 1723. Vid. *Coleri* Theologi Vinarienſis, *Theol. Bibliotb.* T. II. p. 375. et 513. ſqq. ac *Thomaſii Gemiſchte Händel* T. II. p. 688. ſq. et *Weismanni* Schediasmata Academica p. 217. itemque *Reimmanni* Catalogus librorum ſuorum criticus p. 1066. ſq.

(*l*) Meis eſt in manibus editio Lugd. 1658. ita inſcripta: *Traité politique, que tuer un Tyran n'eſt pas un meurtre.* De hoc libro vid. et *Placcii* Theatrum anon. n. 2114. α, et 2484. Inter huius *Allenii* Opera a. 1707. ſimul edita libellus hic non reperitur. Vid. *Acta erud.* Suppl. T. V. p. 242.

Adi ſis *Ackeri* Diatriben *de monarchomachis*. Multi tamen libri et huic claſſi iniuſte adſcribuntur, e. g. *Hotomanni Francogallia*, et olim *Pufendorfii Monzambanus*. Caeterum de damnatis libris conſuli quoque merentur (m) *Morhofius* atque (n) *Struuius*, ac praecipue *Vffenbachius*, qui in *Bibliothecae* ſuae Tomo III. p. 681.-758. inſignem exhibet talium librorum catalogum.

XXXVI. Sed diſcedamus a libris rarioribus, et ad eos nos conuertamus, quos emiſerunt auctores ſui vel nullo vel falſo inſcriptos nomine. Illi *anonymi* (nn) vocantur, hi *pſeudonymi*. Scriptores de iis nominat *Struuius* in *Introductione* (o) ſua, quibus adde meum Schediaſma. Eximium plane eſt (p) *Vincentii Placcii Theatrum anonymorum et pſeudonymorum*, Hamburgi a. 1708. editum, cuius veſtigiis, quanquam non ſemper (q) recte, inſtitit

(m) Polyhiſt. lit. lib. I. cap. 8.

(n) Introd. ad rem lit. cap. IX. Adi et *Schelhornii Amoenit. liter.* T. II. p. 341. ſqq.

(nn) D. *Io. Wigandus* a. 1576. edidit libellum *contra Neminiſtas et Neminiſtica ſcripta*, hoc eſt, anonymorum.

(o) Cap. VIII. §. 18. et in Supplem. ad hunc §.

(p) Is in *Theatro anon.* n. 2297. β fatetur, ſe in hoc opere ſuo vbique vſum eſſe *Bailleti* libro, inſcripto *Auteurs deguiſez.* Idem plus, quam ab ſe exſpectabatur, praeſtitit in *Theatro pſeudonymorum*, inferens ei libros quoscunque ſuppoſititios, e. g. *Ariſtotelis*, *Ambroſii*.

(q) Exemplum eximium imperitiae hominis attuli in libello meo *de anonymis* p. 121. ſq.

ſtitit *Dahlmannus* quidam im Schauplatz der maſquirten Gelehrten, Lipſ. 1710. Laudabilius inſtitit *Placcii* veſtigiis *Io. Chriſtoph. Mylius*, qui Hamburgi 1740. excuſam edidit duabus conſtantem Partibus *Bibliothecam anonymorum et pſeudonymorum ad ſupplendum et continuandum Theatrum Placcii.* Hebraeorum anonymorum catalogum ſingulari induſtria confecit *Wolfius* in tomo II. et III. *Bibliothecae Hebraeae.* Speciminis modo aliquot anonymorum et pſeudonymorum celebriorum librorum veros hic producam auctores. Sub nomine igitur *Monzambani* latet *Pufendorfius; Sainjorii Rich. Simonius; Euſebii Romani Mabillonius; Goralli, Liberii de S. Amore*, et *Phereponi Io. Clericus; Clarmundi Rudigerus; Theophili Alethaei Io. Lyſerus*, item *Laur. Mullerus* et eius ſucceſſor, *Ieremias Friderici; Philareti*, Ethicae ſcriptoris, *Rodolphus*, Profeſſor Bernenſis; *Sarcmaſii Schurzfleiſchius; Steph. Iunii Bruti Languetus; Aletophili Curioſi Wagenſeilius; Vigneul Maruille Natalis Argoneſius; Antenoris Schuppius; Antiſtii Conſtantis* non *Spinoza*, ſed *van den Hof; Peganii* Baro *Roſenrothius; Daphnaei Arcuarii Laur. Begerus; Clari Bonarſcii Carolus Scribanius; Burgoldenſis* (r) *Pacifici a Lapide*, et *Conſtantini*

(r) Qui ſcriptor aliud atque aliud falſum ſuis libris praeſcribit nomen, is *Proteus* aliquis *literarius* haud immerito

tini Germanici Oldenburgerus; L. Cornelii Europaei Iulius (*) *Clemens Scotus; Alphonſi de Vargas Scioppius;* Franckenbergs *Zechius; Petri Firmiani Zacharias Lexouienſis*, monachus Capucinus; *Furſtenerii Leibnitius; Miſandri Io. Samuel Adami; Mataneſii* quidam (**) *de S. Hyacintho; Montaltii Blaſius Paſcalius; Philandri* von Sittewald, (α) *Moſcheroſchius*; des Spaten *Caſp.* (β) *Stilerus; Talandri Auguſtus Boſius.* Denique *Palingenii* ſub vmbra quis tamdiu latuerit, diſcito ex *Poeciles* meae ſecundo tomi ſecundi libro.

XXXVII. Nec ingratum, ſcio, lectoribus erit meis, hic loci nudum intueri *Hippolithum a Lapide*, cuius *de ratione ſtatus in Imperio Germanico* liber tot oculos totque in ſe conuertit aculeos. Profecto vix cuiquam felicius ceſſit ſui nominis occultatio, quam huic ſcriptori, cuius quippe notitia vel curioſiſſimos viros

merito vocabitur. Prater hunc *Oldenburgerum* dignus in primis eſt eo nomine *Rich. Simonius.*

(*) Hunc, non *Inchoferum*, eſſe verum auctorem, *Niceronius* ſatis docet T. XXXV. p. 337. ſq. et T. XXXIX. p. 67. ſq.

(**) Docetur hoc in *Biblioth. raiſ.* Tomo XXXIV. p. 198. ſq. Conf. T. XXXII. p. 3. ſq.

(α) Germanicum ei nomen erat *Kalbs-Kopf.* Hinc a Graeco *μόσχος* et Hebraico ראש nomen ſibi fecit *Moſcheroſch.* Sic in Anglia erat *Rich. Suiſſet*, verius *Swinshead*, Germanice *Schweins-Kopf.*

(β) Vita huius, in Lipſienſium *Lexico eruditorum* omiſſi, reperitur in *Motſchmanni Erfordia literata* T. I. p. 100. ſqq.

viros (*s*) fugit: e quibus *Io. Sluterus* in ſecunda praefatione libri ſui aduerſus illum *Hippolithum* a. 1653 editi ſcribit, *ſibi non magis eum, quam Antipodes, notum eſſe.* Veri ſpeciem permagnam habet eorum opinio, qui ex ipſo nomine (*t*) collegerunt, eius auctorem fuiſſe *Iac. Steinbergium*, Equitem inferioris Saxoniae. Nomen enim Stein nomine *Hippolithi a Lapide* bis exprimitur, Graece primo, deinde Latine Verbo vero ἵππος ſignificari videtur dignitas auctoris *equeſtris*, vel, vt *Bierlingius* in literis ad me datis ſuſpicabatur, patria viri, in ea regione nati, cuius Principum inſignia *equum* habent. Firmat hancce coniecturam teſtimonium *Iobi Ludolphi*, apud *Placcium* in *Theatro Pſeudonymorum* (*u*) narrantis, ipſum ſibi *Steinbergium* id confeſſum (*) eſſe. Quanquam ipſe ſtatim dubium

(*s*) Ea quoque re obſcuriorem ſe fecit *Hippolithus*, quod nihil quicquam reſponſionis repoſuit ſuis aduerſariis.

(*t*) *Leibnitius* a. 1712. haec ſcribebat ad *Bierlingium: Hippolithi auctorem quidam indicio nominis* Steinbergium *eſſe ſuſpicantur, qui ex hi oris* (id eſt, e Saxonia inferiore) *ortus, in Suecia fortunam fauentem habuit.* Ibi enim factum eum eſſe Comitem, docet *Iunkerus* in Vita Ludolfi p. 41.

(*u*) Num. 1362. Etiam *Behrenſius* in Supplementis genealogiae Steinbergicae, Hildeſiae 1733. editis, p. 19. ſq. tradit, *Steinbergium* eſſe auctorem, adiuuante tamen Pomeraniae Suecicae tum praeſide, *Lilienſtromio.*

(*) Crediderim, *Ludolfum*, cum ex nomine ſuſpicaretur,

bium reddit lectoris animum, addens, ſe ſuſpicari, *Steinbergium vix quicquam praeter nomen ſuum ad hoc ſcriptum contuliſſe.* Ex quo ſatis intelligimus, *Steinbergium Ludolfo* haud viſum eſſe idoneum ad librum illum componendum. Ac ſi verum eſt, quod *Menckenius* refert in annotatione quadam ad *Fresnoii Catalogum* (x) *hiſtoricorum*, librum illum manu Steinbergii ſcriptum aſſeruari in tabulario regni Sueciae, facilius inde credideris, deſcriptorem libri, quam ſcriptorem, eum fuiſſe. Mihi quidem, *Steinbergium* non fuiſſe auctorem, hoc eſt argumento certiſſimo, quod eius rei teſtis non eſt *Conringius:* cui profecto, in Saxonia inferiore verſanti, et rerum perſonarumque huius Saxoniae non ſolum curioſiſſimo, verum etiam gnariſſimo, id ignotum eſſe haudquaquam potuit. Aeque infirmum eſt *Boecleri* teſtimonium, cuius ex ore *Friſius* quidam apud *Placcium* et *Chriſt. Gryphius* in libro *de hiſtoricis* (y) *ſaeculi XVII.* referunt, *Axelio* (*) *Oxenſtirnio*, viro illuſtriſſimo, et *Saluio*, Sue-

retur, hunc librum a *Steinbergio* confectum eſſe, ex eo quaeſiiſſe, an ſit huius libri compoſitor, cumque is id non abnueret, hoc eſt, nec fateretur nec diffiteretur, hoc ſilentium habuiſſe pro confeſſione.

(x) p. 107.

(y) Cap. II. p. 49.

(*) Vix dubitaueris, aliquas hic fuiſſe partes et *Oxenſtirnii* et *Saluii*, ſi leges in edito nuper *Prodromo Commercii epiſtolici Leibnitiani* haec verba *Boineburgii:* Hippo-

Suecico ad pacificationem Monaſterienſem legato, id libri deberi. Teſtis enim ipſemet eſt *Hippolithus p. 2. et 574. et 576.* ſe Germanum eſſe natione, cum duos illos procrearit Suecia. Prodeat igitur *Placcius*, qui, *Io. Ioach. Rusdorſium* eſſe auctorem, prorſus perſuaſum habet, ſed infirmo nitens fundamento, teſte quippe vſus eo, qui tantum referebat relata, et iuſto maiorem rumori (z) tribuebat fidem. Imo ne eſſe quidem auctor potuit ille *Rusdorſius*, quippe iam a. 1640. rebus ereptus humanis. A. 1712. prodiit in lucem Gallica huius libri verſio, cuius in ipſo titulo *Ioachimus (α) Tranſeus*, Suecicus ad Electorem Brandenburgicum legatus, nominatur auctor: qua eadem in ſententia *Lynckerus* (*a*) fuit atque (*b*) *Burgoldenſis*. Sed huius quidem erroris originem aperiemus paulo poſt. Scilicet cum ſatis appareret, *Hippolithum* eſſe virum partium Suecicarum, et hoſtili odio in domum Auſtria-

Hippolithus *ille per mihi cognitus eſt, imo familiariter: ſaltim ille, qui ſtylum operi commodauit. Qui enim materiem congeſſere, et calorem ſpiritumque toti machinae et animos add derunt, nae illi per:nde mihi ſatis cogniti magnam partem fuerunt: quorum plerique deceſſerunt, vno, ni fallor, ſuperſtite.*

(z) Non aliam idem credendi cauſam habuit *Wittenius* in Praef. ad Diarium biographicum lit. *c* fol. 4. p. 1. et in ipſo Diario ad a. 1640. d. 27. Aug.

(α) Alii ſcribunt *Dranſeus*. Sed litera *T* recte id nomen ſcribi, apparet e *Iunkeri* Vita Iobi Ludolfi p. 56.

(*a*) In Diſſ. de forma Imperii Rom. Germ.

(*b*) Annot. ad Inſtrum. Pacis Weſtph. p. 289.

Auſtriacum incenſum, vix cuiquam Suecicorum miniſtrorum carere ſuſpicione (*c*) contigit. Incertiſſima igitur etiam habenda eſt *Alex. Arn. Pagenſtecheri* fides, in annot. ad *Bockelmanni Synopſin Iuris publici p. 281.* ſcribentis, quendam, qui, ſe id ab ipſo *Hippolitho* edoctum eſſe, iactabat, ſibi affirmaſſe, libri huius auctorem fuiſſe *Lud. Camerarium*, Suecicum ad foederatos Belgas legatum. Producam igitur certiorem grauioremque teſtem, *Conringium*, cuius haec ſunt in *Conringianis* (*d*) verba: *Sub Hippolithi a Lapide nomine latet Boguslaus Philippus Chemnitius, Martini*, (theologi) *nepos, hiſtoriographus Sueciae, olim centurio.* Ac ſane *Hippolithus* ille *p.* 2. (*e*) fatetur, ſe aliquot annis *ſtipendia meruiſſe*, cum antea fuiſſet Studioſus Iuris ciuilis perin-

(*c*) Vana igitur et inepta erat coniectura *Tenzelii*, in Colloquiis menſtruis a. 1689. p. 318 *H. E.* id eſt, (vt interpretatur *Placcius* n. 1446. p. 353.) *Hulderico Eybenio*, Aſſeſſori Camerae Imperialis, id libri tribuentis. Contrarium vel ex *Eybenii* filii additamentis ad *Magiri Eponymologicum* p. 507. et 508. apparebit.

(*d*) Edit. a. 1708. p. 53. et edit. a. 1719. p. 39. Refert etiam, qui a. 1738. ad hunc meum *Conſpectum* annotationes edit, *Stollius*, narraſſe ſibi *Chriſtianum Thomaſium*, ſe vidiſſe exemplar aliquod libri *Hippolithi a Lapide*, quem ipſe *Chemnitius* amico cuidam ſuo donarit hiſce praeſcriptis verbis: *Author Bog. Ph. Chemnitius.* Ita *Stollius* p. 987.

(*e*) Vid. et p. 575. vbi dicit, *ſe et ſtylo et pilo pugnare paratum eſſe.*

perinduſtrius. Docet etiam apud *Placcium Laur. Normannus*, Suecus, iſtum *Chemnitium* aliquando ſe profeſſum eſſe huius libri auctorem. Nec moror, quod adiicit, ioco id eum feciſſe. Potius inde colligo, *Chemnitium*, non omnis metus vindictae expertem, ita videri voluiſſe auctorem, vt etiam poſſet non videri. Certe non iocabatur, cum idem *Conringio* a. 1650. Holmiae verſanti aperte fatebatur: id quod ipſius *Conringii* manu perſcriptum ſe vidiſſe, teſtis eſt ad ſuam *Hiſtoriam Friſiae orientalis Brenneyſenius*. Ac hoc idem confirmat *Struuius* in *Tabularii* ſui *hiſtorico-politici* Parte (*f*) ſecunda ex *Horſtii* cuiusdam duabus epiſtolis Stetini a. 1649. ſcriptis: e quibus hoc quoque diſcitur, *Chemnitium* (*g*) librum hunc ſuum miſiſſe

(*f*) p. 336. ſq. Vid. tamen *Kohlii* Noua literaria anni 1738. p. 172. ſq.

(*g*) De egregia eius *Hiſtoria belli a Guſtauo Adolpho in Germania geſti* vid. *Gryphius* libri laudati p. 69. Diſco quoque e *Placcio* Anon. n. 1576. eum edidiſſe a. 1626. *Senatum Deorum de praeſentibus Germaniae miſeriis et reducenda pace*: quem librum qui inſpiciendi habet occaſionem, is velim eum conferat cum libro *Hippol. thi*. Ita ſcribebam anno 1733. Poſtea a. 1739. docuit ſingulari in programmate *Io. Sam. Mullerus*, Rector ſcholae Hamburgenſis celeberrimus, librum hunc quatuor duntaxat plagularum, Holmiae 1650. recuſum, ſuas incidiſſe in manus, eoque perlecto ſibi affirmandum eſſe, eundem, qui in *Hippol. thi* libro, ibi eſſe ſtylum, eundem Germanicae libertatis amorem, imo eadem omnia. Recuſum eſt hoc Programma in *Bibliothecae miſcellaneae Hamburgenſis* Tomo III. p. 784. ſqq.

miſiſſe *Tranſeo* recognoſcendum preloque ſubiiciendum. Adiungo tertium teſtem, *Iſaacum Volmarum*, Ferdinandi III. Imp. ad Imperii comitia legatum, qui in epiſtola quadam, cuius hanc partem e MS. inſerui *Poeciles* meae tomo (*b*) tertio, pro comperto narrat, libri illius, de quo diſputamus, verum auctorem eſſe *Chemnitium*. Denique nuper *Stiernmannus* in Tomo ſecundo *Bibliothecae* ſuae *Suiogothicae*, Holmiae 1731. editae, et quidem *p.* 42. de illuſtriſſimo illo *Axelio Oxenſtierna* ita ſcripſit: *Illo dirigente et acta ſubminiſtrante ſcripſit Philippus Chemnitius Hippolithum a Lapide.* Quod ſi quis ex me quaerat, cur is adſciuerit nomen *Hippolithi a Lapide*, (α) haud equidem dubitauerim, eum ſignificatam voluiſſe patriam ſuam, *Holſatiam*, quae Germanice Hollſtein vocatur, et in Principis ſui inſignibus praeter caetera candidum videt *equum*, Ditmarſiae, quae pars eſt Holſatiae, proprium: qua in regione natum eſſe hunc *Chemnitium*, qui inde colligere voluerit, ei dicam ineptiae ego quidem impingere non auſim.

(*b*) p. 407.

(α) Erraui. Veram huius appellationis originem mihi per literas aperuit clariſſimus hiſtoricus, *Ioannis*, cuius verba inſerui Kohlianis *Nouis literariis* anni 1733. p. 657. ſq. et poſtea vir doctiſſimus, *Ioan. Chriſtoph. Manzelius*, Paſtor dioeceſeos Grimmenſis, in Supplementorum nouorum ad *Acta erud.* Tomo I. p. 239. ſq. itemque *Ern. Ioach. Weſtphalus* vir perilluſtris in Praef. ad Tomum ſecundum *Monumentorum ineditorum* p. 70. ſq.

XXXVIII. Habuit et noſtra aetas ſcriptorem quendam pſeudonymum percelebrem, quem falſum gerere nomen, perpaucis fuit cognitum, *Thomam Crenium*. Huic viro quae cauſa fuerit abdicandi veri nominis, (quod erat *Thomas Theodorus Cruſius*,) aſſumendique noui, fide hiſtorica (ne nunc iuſto videar longior,) ſum proditurus in *Fragmentis hiſtoriae literariae*.

XXXIX. Pſeudonymis ſcriptoribus ſubiungo aliquot anonymos. *Gloſſa interlinearis* in totam Scripturam S. auctorem habet *Anſelmum (i) Laudunenſem*; *Gloſſa* in eandem *ordinaria Walafridum (k) Strabum*; *Gloſſa Bibliorum Erneſtinorum* Germanica *Gerhardum, Glaſſium*, quosque praeterea alibi (*l*) nominaui; Appendix ad *Trithemii Catalogum ſcriptorum eccleſiaſticorum Wimphelingium*; Verſio Latina *Hiſtoriae Concilii Tridentini* Sarpianae *Adamum (m) Neutonum*;

(*i*) Teſtis eſt *Henricus Gandauenſis* de ſcript. eccl. cap. 30. et *Trithemius* libri eiusdem argumenti cap. 362.

(*k*) Vid. *Trithemius* de ſcript. eccleſ. cap. 269. *Auentinus* Annal. lib. IV. cap. 13. §. 25; *Io. Frid. Meyerus* Biblioth. Bibl. Diſſ. IV. §. 2. p. 50. ſq. *Ant. Pagius* Crit. Baron. ad a. 849. §. 15.

(*l*) Vid. liber meus *de anonymis* p. 184. ſq. Inprimis hic legenda *Caſp. Binderi* de his auctoribus Diſſertatio, in *Actis hiſtorico-eccleſiaſticis* exhibita T. V. p. 963.-1014. et T. VI. p. 27.-70. et p. 165.-197.

(*m*) *Colomeſius* in *Melange curieux* p. 818.

num; Hiſtoria Seuarambica Veyrazium (*) quendam, alias etiam *Monſieur d'Allais* dictum; *Cautio criminalis Fridericum Spee*, Ieſuitam; *Hiſtoria belli Germanici ab a. 1617. vsque ad a. 1650.* (cuius nitidiſſima editio prodiit Viennae 1657.) *Leonardum Pappum*, Canonicum Conſtantienſem; *Platoniſme devoilé Souverainium*, Reformatum Eccleſiaſten; Vertheidigung des Augapffels *Matthiam Hoëum; Philoſophia Scripturae interpres Ludouicum Meierum*, medicum Amſtelodamenſem; *Commentarii de ſtatu religionis et reip. in Gallia Ioannem Serranum; Hiſtoria eccleſiaſtica Gothana Seckendorfium, Boeclerum*; et *Artopaeum; Caroli VI. Imp.* Wahl-*Capitulation Zechium* iuniorem; *Hercules et Herculiſcus Andream Henricum Bucholzium*, Superintendentem (*n*) Brunſuicenſem; *Ars cogitandi*, partim *Arnaldum*, partim *Petrum* (*o*)

(*) Vid. *Beytrag zu den Gelehrten Zeitungen* T. II. p. 279. et 597.

(*n*) De hoc vid. *Bierlingii* Hiſtoria Iubilaei Academici Rintelenſis Sect. I. p. 25. et *Coleri Theol. Biblioth.* T. II. p. 860. ſq.

(*o*) Vid. *Menagiana* T. IV. p. 141. *Memoires de literature* T. I. p. 221; *Gibertus*, Profeſſor Pariſienſis, in Tomo tertio *Iudiciorum de Scriptoribus artis rhetoricae*, a. 1719. edito, p. 211. 222. et 257; *Monnoius* annot. ad *Bailleti Iudicia* T. I. P. I. cap. XI. p. 52. ſq. *Hiſtorie der Gelehrſamkeit* p. 443. et *Placcius* in Theatro Anon. n. 2422. et *Niceronius* T. XXIX. p. 298. *Carolus* etiam *Perraul-*

Nicolium; Diſcours ſur la liberté de penſer Antonium Collinum; Dubia iuris naturae Profeſſorem Marpurgenſem, *Io. Frid. Hombergium; Meditationes philoſophicae de Deo, mundo, et homine Theodorum Ludouicum* (p) *Lau.* Nec debet hic ſilentio praeteriri *Societas anonymorum Hamburgenſis*, a qua paucis abhinc annis editus per vices fuit *Patriota (Philopatris) Hamburgenſis*: cuius cum collega *Richeius* in noua operis editione patefecit ſingulorum nomina, hoc ipſo docuit, claros libros ſolere fieri clariores ac prope meliores, vbi, a quo geniti ſint, conſtiterit lectoribus. Certe ex eo tempore iudicatum eſt, toti Graeciae non cedere Hamburgum, vno ſcilicet temporis articulo habens non *ſeptem*, ſed *decem ſapientes*, id eſt, philoſophos, quorum eloquentiae an ſapientiae vis maior ſit, incertum videatur plerisque.

XL. Ante, quam finio Caput hoc, de libris poſthumis dicam, quae videntur commemoratu digna. Sunt eorum tria genera. Nonnulli enim libri ſunt elaborati ac perpoliti a ſuis

Perraultius in *Les hommes illuſtres* p. 102. ſcribit, ab *Arnaldo* aliquam partem *Artis cogitandi* elaboratam eſſe. Auctor notarum ad *Launoii Epiſtolas* in Tomi quinti Operum eius Parte prima p. 28. teſtatur, *Franciſcum Bonum*, familiarem *Launoii*, primum delineaſſe ideam huius Logicae.

(p) Vid. *Stollius* Hiſt. literaturae P. II. Cap. 3. §. 34. p. 495. et *Thomaſius Juriſtiſcher Händel* T. I. p. 233. ſeqq.

a ſuis auctoribus: ideoque iure eduntur, ſi clarum iam et ſingulari eruditione cognitum auctorem habent. Accidit hoc *Chamieri Panſtratiae Catholicae*, *Ioan. Maldonati* libris, *Grotii* (*) libro *de imperio ſummarum poteſtatum circa ſacra*, *Gatakeri Aduerſariis poſthumis*, ac non ita pridem *Gilberti Burneti Hiſtoriae ſui temporis*, *Petri Poireti Poſthumis*, *Fontanini Hiſtoriae literariae Aquileienſi*, et *Ioannis la Placette* libro (**) *de Iuſtificatione*. Hi enim ſinguli vltimam operi ſuo impoſuerant manum, idque publice legi voluerant. Quidam vero libri adhuc in incude poſiti amiſerunt fabrum ſuum. Qui quidem ſi longe abſunt a perfectione, edi non merentur; ſin ſimiles ſunt Apellis Veneri, luci et admirationi et vtilitati exponendi ſunt publicae. Alii denique in diſcipulorum gratiam compoſiti vel priuatum in vſum congeſti ſunt, non eo ſcripti conſilio, vt conſpectum ſubirent eruditiorum. Hos qui emittunt in publicum, ii, dum viros magnos non tanquam heroas galeatos et gladiatos, ſed tanquam equitantes in arundine longa repraeſentant, laudem eorum valde (α) imminuunt, ſimilesque ſe prae-

(*) Vid. *Seldenus* lib. I. de ſynedriis cap. 10. p. 294.

(**) Hunc librum *Weismannus* in Diſp. de motiuo gratitudinis in ſanctificatione §. 9. p. 28. vocat *librum poſthumum poſthumorum perfectionem et felicitatem ordinariam ſupergreſſum.*

(α) Etiam in Germanice ſcriptis *Actis eruditorum* P. CLXXII.

bent ſuperſtitioſulis, qui etiam turpes Sanctorum reliquias aſſeruant atque exoſculantur.

XLI. Doctiſſimus igitur quisque hoc fieri non vult ſcriptis huius generis ſuis, legimusque, *Lipſium* in teſtamento ſuo Diris eum deuouiſſe, qui auſus eſſet quicquam e ſuis ſcriniis proferre in publicum. Etiam *Voſſius* in Praefatione ad opus ſuum *de hiſtoricis Latinis* grauiter vetuit, e manuſcriptis ſuis monumentis quicquam edi in lucem. *Cuiacius* vero rogabat (*) *Thuanum*, ne pateretur poſt mortem ſuam publice edi ipſius acroaſes calamis auditorum exceptas. Ac *Morhofium* quoque morti vicinum interdixiſſe, *ne quid eorum, quae in literas ipſe retuliſſet*, at *extrema lima non donaſſet, poſt mortem ſuam edatur*, nuper memoriae prodidit *Io. Petrus Kohlius* in Praef. ad poſthumum eius opus *de legendis, imitandis, et excerpendis auctoribus.* Scilicet,

P. CLXXII. p. 281. et *in zuverläſsigen Nachrichten* P. LVI. p. 593. ſq. reprehenduntur editores poſthumorum librorum *Gundlingii.* Is tamen, qui eius *Hiſtoriam literariam* edidit, haud inepte ſuum excuſat conſilium, dicens, cum multi MSS. has praelectiones redemerint viginti Ioachimicis, ſe hac editione effeciſſe, vt quilibet eas habere poſſit et longe minori pretio et multo accuratius deſcriptas. Scilicet duobus e malis eligendum erat minus. Sapienter vero ipſe *Gundlingius* ſuis in *Otiis* T. III. p. 266. reiecit morem edendi praelectiones Profeſſorum poſt ipſorum mortem.

(*) Id ipſe refert *Thuanus* lib. XXIII. p. 450. ſq.

cet, vt *Plinius* (*) ait, *ſi rationem poſteritatis habeas quicquid non eſt peractum, pro non inchoato eſt.* Ac ſane pluribus docuit exemplis (*q*) *Bailletus*, editores operum poſthumorum inimicos eſſe gloriae magnorum virorum: id quod nuper in *Snackeburgio* deprehendi, qui *Curtio* ſuo quasuis adiecit coniecturas criticas e *Nic. Heinſii* codice deſcriptas. Criticus enim ille, quicquid legenti veteres auctores in mentem veniebat, ſuis ſolebat marginibus inſcribere, alio tempore eas coniecturas expenſurus, ac pleraſque reiecturus. Qui ſi haec ſua ſomnia critica videret legi publice, haud dubie et erubeſceret et editori grauiter iraſceretur. Idque futurum eſſe, iure colligo ex eo, quod factum eſt. Cum enim a. 1675. Geneuae editus ab *Oldenburgero* fuiſſet *Conringii Theſaurus rerumpublicarum totius orbis*, id eſt, ea, quae de hoc argumento in ſcholis ſuis diſſeruerat vir maximus, adeo illi hoc diſplicuit, vt ſtatim publicaret *Admonitionem atque ad ipſam poſteritatem Proteſtationem*, ex qua haec verba repetenda duco: *Pridem didici, quid conueniat tironibus, quid orbi erudito. - - In vniuerſum non agnoſco li-*
Bb 5 *brum*

(*) Lib. V. epiſt. 8. Obſeruo hac occaſione, longe meliorem eſſe partem priorem *Roëlliani in Epiſtolam ad Epheſios Commentarii*, ab ipſo auctore editam, parte altera, quam poſt eius mortem publicauit filius.

(*q*) T. I. *Iudiciorum* P. I. p. 390. ſqq. et T. II. P. I. p. 84.

brum vllum, quem non ipſe publicauerim. Si quicquam aliud meum nomen habeat praefixum, id ceu ὑποβολιμαῖον vt omnes reiicere velint, etiam atque etiam peto. Idem accidit, cum quidam praelectam a *Buddeo* in ſcholis ſuis *Hiſtoriam criticam Theologiae dogmaticae et moralis* edere auſus fuiſſet. Similem enim proteſtationem, quam Iuris cultores vocant, emiſit in publicum, ſimulque inſertam voluit editis eo anno *Nouis* (*r*) *literariis.* Nec omitto, quod de *Thoma Maluenda* narrat in ſuo *de ſcriptoribus Dominicanis* opere (α) *Quetiſius.* Eius cum *Annales Ordinis Dominicani* a. 1627. editi eſſent Neapoli, profitebatur, librum hunc a ſe haud agnoſci pro ſuo: eſſe enim rudem indigeſtamque molem et mera collectanea, quae non fuiſſent ante edenda, quam ipſe ea redegiſſet iuſtum in ordinem, veraque a falſo narratis ſeiunxiſſet impenſiſſimo ſtudio.

XLII. Quid? quod poſthumorum talium editione ſaepe macula inuritur exiſtimationi (*s*) auctoris, vt, qui vir orthodoxus fuerat et pius, pro haeretico habeatur vel impio. Haud igitur immerito dolebat *Seckendorfius*, epiſtolas *Lutheri* edi promiſcue, idemque vna cum aliis

(*r*) *Gelehrte Zeitungen* a. 1724. p. 284. ſq. Conf. *Coleri Theol. Bibl.* T. I. p. 367. ſq.

(α) Tomo II. p. 455. ſq.

(*s*) Egregium, qui huc pertinet, locum habes in *Poireti Poſthumis* p. 530.

aliis (*t*) laude indignam cenſebat eius induſtriam, qui collegerat ediderat que viri ſummi *Colloquia menſalia.* Nec melius de *Luthero* meritum eſſe puto, qui nuper (*u*) euulgauit, quicquid ſuo *Noui Teſtamenti* codici is adſcripſerat: niſi forte hic editor id ſpectauit, vt in apricum producens *Lutheri* naeuos, detraheret nonnihil praeiudicio auctoritatis eius. Caeterum ne, quae in hoc poſthumorum ſcriptorum veluti fimo latent margaritae, vna pereant, ego quidem ſuaſor ſim, vt, quaecunque manuſcripta nondum perfecta in viri docti nuper mortui ſcriniis reperiuntur, tradantur homini eius diſciplinae, ad quam liber quisque relictus pertinet, excellenter perito, qui, quae digna ſunt luce publica, excerpat atque edat, atque ita et communi vtilitati et honori defuncti (*x*) conſulat. Quam prudentiam oſtendit (*) *Hugenius*, in teſtamento ſuo iubens omnia ſua ſcripta dari *Burcardo Voldero,* Profeſſori Traie-

(*t*) Vid. *Poeeile* mea T. II. p. 16.

(*u*) Vid. *Coleri Theol. Bibl.* P. 58. p. 851. ſqq.

(*x*) Id certe egit *Eobanus Heſſus*, cum *Vlr. Hutteni* iam exſtincti carmen quoddam ederet. Ita enim praefandum duxit:

Condidit Huttenus, non edidit. Ergo futurum
Quod fuerit melius, conice, quicquid erat.

Vid. *Burckardi* Vita Hutteni P. III. p. 322.

(*) *Niceronius* hoc refert in Tomo XXII. Vitarum p. 52.

Traiectino, ex eiusque arbitrio edi, quae is editione publica digna iudicet. Ac ſapientius hoc factum puto, quam quod fecit et *Melanchthon* et *Iobus Ludolfus*. Ille quidem (**) proximo ante mortem die iuſſit ſcriptas ab amicis literas arcanas perferri ad ſe, et ſe inſpectante cremari. Hic breui ante, quam vita exceſſit Francofurti, currum chartarum partim a ſe, partim ab amicis ſcriptarum plenum extra moenia emiſit, ibique chartas illas omnes Vulcano ſacras fecit: id quod accepi a teſte *αὐτόπτῃ* Senatore quodam Iſenacenſi, quo ſcriba vſus eſt *Ludolfus* extremo vitae tempore.

XLIII. In mentem hic venit adhortari viros eruditos, vt ſcripta quaedam conficiant ab amicis poſt mortem ſuam edenda, in quibus exhibeantur vtiles poſteritati veritates, quas a viuis publice proponi vel timiditas vel etiam iuſta prudentia prohibuit. Hiſtoricas ad veritates quod attinet, exemplum non ita pridem praeiuit *Gilbertus Burnetus*. Idem rectiſſime fecerint, qui philoſophicas vel theologicas (α) nonnullas veritates corde premunt, nec niſi amiciſſimis ſiue coram ſiue per literas manifeſtare ſuſtinent: id quod feciſſe acutiſſimos quosdam viros conſtat, qui narrationis de *Ioanna*

(**) Teſtis eſt gener ipſius *Caſp. Peucerus*, in Hiſtoria ſuorum carcerum p. 92.

(α) Notum eſt factum *Ianſenii*, cui ſuae ſententiae videbantur veriſſimae.

anna Papiſſa falſitatem agnouerant. Hoc pacto et veritatis ſe praebebunt teſtes defenſoresque, et iras poenasque effugient eorum, qui publicos errores ſumma crudelitate tuendos exiſtimant. *Galilaeus* certe a *Galilaeis* hoc ſi vſus eſſet conſilio, et ſibi conſuluiſſet, nec veritatis ſtudioſos poſteros in errore perſeuerare permiſiſſet.

XLIV. Supereſt, vt cauſas exponam, cur tam largus ſit aetate noſtra librorum (*y*) prouentus. Harum prima eſt Gymnaſiorum et Academiarum multitudo. Cum enim earum Profeſſores cogantur ſaepius pertractare demandatam ſibi quisque diſciplinam, facile fit ipſis, nouum ſuae ſcientiae excudere vel ſyſtema vel ſaltim compendium. Ac iam *Buddeus (yy)* obſeruauit, illas Chriſtianae religionis ſectas pauca habere *Compendia* ac *Syſtemata Theologiae*, quae careant *ſcholis publicis et Academiis, in quibus*, inquit, *quae inſtituuntur recitationes* ſiue acroaſes, *plerisque eiusmodi ſcriptis occaſionem praebent.* Al-

(*y*) Exſtat haud inerudita Diſſertatio *M. Io. Schurzneri*, Ienae a. 1702. edita, *de multitudine librorum:* cuius primum caput eſt *de cauſis et origine librorum multorum*, alterum *de damnis ex multitudine librorum in remp. literariam deriuatis*, tertium *de regulis in tali librorum multitudine obſeruandis.* Lectu item digna *Gundlingii* diſſ. *de intempeſtiuo libros ſcribendi pruritu*, quae in Tomo ſecundo *Obſeruationum ſelectarum* Halenſium locum tenet primum.

(*yy*) Iſag. hiſt. theol. lib. II. cap. 1. p. 421.

Altera huius rei cauſa eſt, quod ars libros ſcribendi hodie (z) lucroſa eſt, eosque eruditos, qui, vnde viuant, iam habent, opibus auctiores reddit; eos vero alit, quibus non ſuppetunt praeterea vitae ſubſidia. Tertia cauſa eſt ars typographica, cuius beneficio et facillime in infinitum multiplicari poteſt nouorum librorum deſcriptio, et libri facti ſunt adeo vilis pretii, vt etiam minus fortunati homines bibliothecam comparare ſibi valeant multorum librorum. Sunt igitur multi, qui poſſunt ſcribere libros. Sunt item multi, qui, quod poſſunt, praeſtant cupidiſſime. Sunt denique multi, quibus volupe eſt multos libros coëmere. En tres multitudinis librorum hodiernae cauſas! CA-

(z) Olim non erat ſic. Memini, me legere epiſtolam quandam *Mart Chemnitii* ad *Ritterum*, in qua teſtatur, ſe non ſolum nullum a bibliopola accepiſſe operae ſuae pretium, ſed etiam quinquaginta exemplaria ſui *Examinis Concilii Trid.* (at quam boni, quanto digni praemio operis!) ab eo parata pecunia redimere coactum eſſe, nonniſi hac conditione ſuſcepturo huius operis editionem. Simillimum exemplum aliud reperies in mea *Hiſtoria Gottingenſis Gymnaſii* p. 70. E contrario quantam vim pecuniae a *Fritſchio* accepit *Buddeus!* quantam *Hubnerus* a *Gleditſchio*, quantam ab aliis alii! Caeterum facile liquet, ob id ipſum, quod bibliopolae ſcriptoribus pecuniam pro ſuo labore ſoluunt, plurimos libros eſſe notae deterioris, cum multi malint ſcribendo multos libros magnosque magnam ſibi comparare pecuniam, quam ſcribendo exiguos, ſed elaboratiſſimos illos et perfecte eruditos, vanam, licet veram, aſſequi gloriam. Nam etiam literatae reip. ciuibus plerisque placet illud: *Quaerenda pecunia primum, virtus et gloria poſt nummos.*

CAPVT VII.
DE
NOTITIA AVCTORVM.

Σύνοψις.

De optima ratione ſcribendi vitas eruditorum, I. *Exempla Vitarum egregie ſcriptarum, item ſcriptores Vitae propriae*, II. *De Lexicis biographicis*, III. *De variis generibus eorum, qui ediderunt Vitas eruditorum*, IV. *De catalogis librorum, quos quisque ſcripſit*, V. *De auctoribus et collectoribus* ἐπικρίσεων *in eruditos eorumque libros*, VI. *De diuerſitate eruditionis reſpectu aetatis*, VII. *reſpectu nationis*, VIII. *de Primatibus literariis*, IX. *De tribus eorum ordinibus*, X. XI. XII. *De fatis eorum*, XIII. *De Conſiliariis et Secretariis et Hiſtoriographis literariis*, XIV. *Diſtributio auctorum in primanos, ſecundanos, ac tertianos*, XV.-XX. *De auctoribus homonymis*, XXI. *De polygraphis*, XXII.-XXVII. *De eruditis agraphis*, XXVIII. XXIX. XXX. *De Epiſtolographis literariis*, XXXI. *De Excerptis epiſtolicis literariis*, XXXII. *De ſcriptoribus Itinerum literariorum*, XXXIII. *De Obſeruationum ſelectarum collectoribus*, XXXIV. XXXV. *De auctoribus faeminini ſexus*, XXXVI. XXXVII. *De plagio literario* XXXVIII. XXXIX. *Quodnam plagii genus non ſit turpe*, XL. XLI. *De doctis illuſoribus ſiue impoſtoribus*, XLII. XLIII. *Probatur, epiſtolas* Ignatii *omnes eſſe ſuppoſititias*, XLIV. XLV. *An* Io. Val. Andreae *fuerit confictor Fraternitatis roſeae crucis* XLVI. *De micrologis literariis*, XLVII.

I.

Qvam vtile hominibus ad reip. gubernacula ſedentibus eſt, vitas lectitare imperantium;

tium; tam fructuoſum eſt (*a*) literatis, perluſtrare excellentium eruditione virorum vitas: quanquam perpaucae ita ſunt confectae, vti quidem confici debebant. Perfecta autem vitae deſcriptio fuerit, quae primo familiam viri docti, natiuitatem, educationem, (*b*) peregrinationes, munera, coniugium liberosque, fata ſingula caſusque ſingulares, morbos obitumque, praecipue vero ingenium (*bb*) et mores ac viuendi rationem deſcribit; deinde ſtudia eius

(*a*) De vtilitate *Vitarum eruditorum* praeclare diſſerit *Holſtenius* cap. 1. *de vita Porphyrii*.

(*b*) Sub *peregrinationum* titulum referri debent ſcholae et Academiae, in quibus literas excoluit.

(*bb*) Aliquando criticam eruditorum noſtrae aetatis eorundemque claritate nominis eminentium hiſtoriam deſcribere ſum aggreſſus, petito ex *Ciceronis* Orat. pro Archia cap. 12. titulo eam ita inſcripturus: *Effigies ingeniorum noſtri temporis expreſſae a C A. H.* Hic ex cuiusque ſcribendi materiis et in ſcribendo ſucceſſibus docturus eram, quanta in quoque inſit vis iudicii, quanta memoriae, quanta imaginationis. Sed praeterquam quod haec veritas haud obſcurum mihi paritura erat odium, etiamſi ſolos iam mortuos depinxiſſem, propterea etiam incepto deſtiti, quod artis characteriſticae conſulti meae operae non indigent, quibus quippe et facile et iucundum eſt, ſubinde exercere artem ſuam etiam in viris ingenio clariſſimis; et imperitis huius artis parum videbat profuturus, malignitatem mihi et ἀκρισίαν tributuris aequa menſura. Caeterum venuſtum huius generis ſpecimen edidit *G. S. Treuerus* in Diſputatione *de Lutheri charactere animi:* in cuius prima ſectione tota praeclare deſcribitur viri ſummi ingenium. Quanquam in eo errauit, quod temperamentum ei tribuit cholerico-ſanguineum, cum fuerit ſanguineo-cholericum.

eius literaria, commercium epiſtolicum, controuerſias literarias, ſcripta non edita ſolum, verum etiam inedita, itemque affecta, diligenter exponit. Oppido rarae ſunt hae aues. Nam, quae *Taciti* iuſta (c) eſt querela, *omnis aetas ſuorum incurioſa eſt*. Cuius rei ſi cauſam requiris, accipe eam *Velleii Paterculi* (d) verbis: *Praeſentia* (praeſentes) *inuidia praeterita* (mortuos virtutemque exſtinctam) demum *veneratione proſequimur*. Ex quo factum, vt e. g. cauſa exilii Ouidiani, quae illo tempore vulgi erat fabula, vt ipſe (e) ſcribat: *Cauſa meae cunctis nimium quoque nota ruinae indicio non eſt teſtificanda meo;* nunc ignorètur omnibus. Pari modo, *Archiam* poëtam fuiſſe prorſus eximium, et virum ſua aetate longe lateque per omnem Aſiam cunctamque Graeciam et Italiam celebratiſſimum: id quod *Cicero* nos docet in Oratione (*f*) pro eo habita; nunc non noſſemus, niſi forte fortuna accidiſſet, vt et Cicero illam nanciſceretur occaſionem ſcribendae pro eo orationis, et haec e tot deperditis conſeruata ſit.

II. Non

(c) Vita Agric. cap. I.

(*d*) Lib. II. cap. 92.

(*e*) Triſt. IV. 10. 99.

(*f*) Cap. 3.

II. Non tamen deſunt, quae valde, nec immerito, collaudantur ab eruditis, Vitae (g) eruditorum, e. g. *Attici Vita* a *Cornelio Nepote*, *Ciceronis* a *Plutarcho*, *Melanchthonis* a *Camerario*, *Peireskii* a *Gaſſendo*, *Lipſii* a *Miraeo*, *Pinelli* a *Gualdo*, *Carteſii* a *Bailleto*, *Lockii* et *Eraſmi* a *Clerico*, *Caſp. Sagittarii* a *Io. Andr. Schmidio*, *Hobbeſii* ab *anonymo*, *Reuchlini* a *Maio*, *Ge. Hier. Welſchii* a *Luca Schroeckio*, *Flacii* a *Rittero*, *Rich. Simonii* a *Bruzeno*, *Baelii* a *Desmaizeaux*, *Friſchlini* et *Rhodomanni* a *Langio*, *Tolandi* et *Haleſii* et *Serueti* a *Moshemio*, *Ioannis Caſae* a *Bembo*, *Grotii* a *Lehmanno*, *Morhofii* a *Mollero*, *Georgii*

(g) Harum plerisque praefixa eſt effigies viri: quae ſi vera eſt, quantiuis profecto eſt pretii. Eſt enim omnino facies cuiusque index et animi et ingenii. Conf. *Apini* libellus de collectione imaginum doctorum virorum cap. V. §. 5. Adiici igitur ſemper oporteret certiſſimum teſtimonium, ex quo conſtet, veram et germanam eſſe illam, quae *Vitae* praefigitur, faciem. Alienae enim facies, qualem ſuae *Demonſtrationis Euangelicae* editioni Lipſienſi adiectam eſſe, in *Vitae* ſuae libro VI. p. 167. refert et indignatur *Huetius*, merito referuntur inter mendacia hiſtoriae literariae. Laudandus hic mihi eſt literatiſſimus bibliopola Norimbergenſis, *Rothſcholzius*, qui, vt veras facies clarorum ingenio virorum daret orbi literato, nulli parcebat ſumtui. Quanquam nec in hoc numero deeſſe falſas facies, ipſe ſum exemplum. Nec in *Bruckeri Pinacotheca* facies ad vnam omnes ex toto verae ſunt. Quare nec certum habeo, *Perraultianas* clariorum ſaeculi XVII. Gallorum imagines, 1696. Lutetiae vna cum ſuo cuiusque elogio editas, eſſe omnes id, quod vocantur, *portraits au naturel.*

Georgii Fabricii a *Schrebero*, *Iobi Ludolfi* a *Iunkero*, *Vlrici Hutteni* a *Burckhardo*, *Gottfr. Arnoldi* a *Colero*, *Io. Gerhardi* a *Fiſchero*, *Speneri* a *Canſteinio*, *Mornaei* a *Cruſio*, *I. A. Fabricii* a *Reimaro*, *Phil. Camerarii* a *Schelhornio*, *Dauidis Chytraei* a *Schutzio* ſcripta. *Quibus libris* (vtor *Corn. Nepotis* verbis e Vitae Attici cap. 18.) *nihil poteſt eſſe dulcius iis, qui aliquam cupiditatem habent notitiae clarorum virorum.* Scilicet qui alium *ſempiternae gloriae commendaturus eſt*, *is in eo commendando propriam ingenii gloriam*, (vti ex vero iudicat (a) *Cicero*,) *conſequatur* neceſſe eſt. E re vero foret publica, ſi ſinguli maioris famae eruditi de propria vita commentarios poſteritati relinquerent: id quod ex priſcis *Ouidius* (b) fecit, e Patribus eccleſiae *Auguſtinus*, e recentioribus *Petrarcha*, *Thuanus*, *Buchananus*, *Cardanus*, *Io. Val. Andreae*, *Morhofius*, ac nuper (i) *Huetius*, *Peterſenius* et eius vxor, *Breithauptius*, *Thomaſius*, (cuius tamen hiſtoria nondum eſt omnibus perfe-

(a) Lib. V. ad famil. epiſt. 12.

(b) Lib. IV. Triſtium eleg. X.

(i) Quo quidem ſaeculi ſui anno fuerit in communem hanc lucem editus, non indicauit *Huetius*. Ex libro vero quinto p. 135. vbi narrat, ſeptuageſimum ſeptimum ſaeculi annum fuiſſe aetatis ſuae quadrageſimum ſextum, cognoſcimus, natum ipſum eſſe a. 1631. Caeterum futuris vitae propriae ſcriptoribus id potiſſimum imitandum reliquit *Huetius*, vt, quae quisque vel familiariter vel e ſcriptis cognita habet ſuae aetatis ingenia, de iis verum ſincerumque teſtimonium tradat poſteritati.

ẟta partibus,) *Reimmannus*, et *Val. Ern. Loeſcherus:* qui poſtremus in Epiſtola *Miſcellaneis ſacris Feuſtelii* annexa vitam ſuam (*ii*) literariam, ordinem annorum ſecutus, concinne deſcripſit vsque ad annum aetatis ſuae quadrageſimum primum.

III. Nec vero meum hic eſt, virorum ingenio celebrium vitas exponere, quippe quas ne volumen quidem vnum, quantumuis magnum, ceperit. Illud autem mihi datum credo negotii, vt ſcriptores vitarum generatim indicem, tironesque ad *Struuianae Introductionis* caput ſeptimum allegem, vel ad *Indices*, quos ſuae *Bibliothecae* (*k*) *Bibliothecarum* ſubiecit *Phil. Labbeus.* Primo loco nominandi videntur, qui *Lexica Hiſtorica* compoſuerunt, in iisque nec eruditorum omiſerunt mentionem, e veteribus *Callimachus*, cuius opus (*l*) vniuerſale de vitis et ſcriptis literatorum ingenti poſteritatis damno interiit; e medio aeuo *Suidas*, e recentioribus *Carolus Stephanus*,

(*ii*) Etiam *Hier. Wolfius* compoſuerat *Hiſtoriam vitae ſuae:* quam non legi publice, dolendum eſt. Commemorat eam indeque aliquid profert *Iac. Bruckerus* in Progr. a. 1732. edito *de familiae Fuggeriae meritis in rem literariam* p. 6. Tandem a. 1739. potiora cognituque digniora e *Vita* illa idem publicauit in quadam ad Duumuirum quendam Auguſtanum epiſtola.

(*k*) Hic liber tertiis curis auctior prodiit Lipſ. 1682. Eundem mire locupletatum nobis dedit *Teiſſerius* a. 1686. qui et *Auctarium* adiunxit a. 1705.

(*l*) Accurate et copioſe hoc opus nobis deſcribit *Ionſius* lib. II. de ſcript. hiſt. philoſ. cap. 5.

phanus, a *Loydio* auctus, *Hoffmannus*, *Morerius*, *Baelius*, *Buddeus*, *Lexicon vniuerſale Baſileenſe*. Maxime hunc pertinet in locum *Lexicon biographicum*, auſpiciis *Menckenii* bis *(ll)* editum, ſolorumque eruditorum memoriae conſeruandae deſtinatum: cuius veluti ſpecimen fuit *Bibliotheca (m) Koenigiana*. Etiam *Reimmanni* Index vniuerſalis in ſuam *Germaniae Hiſtoriam literariam* quoddam eſt Lexicon literarium biographicum: itemque *Fabricii Bibliotheca Latina medii aeui*. Haec Lexica etſi, *Baeliano (n)* excepto, minus

Cc 3 accu-

(ll) Tertia editio, quae a. 1733. prodiit prioribus auctior, *C. H. Ioecheri* induſtriae debetur: quanquam is multis ingratum fecit, cum allegationum, quas vocant, in ſuperioribus editionibus *Vitae* cuique ſubiunctarum numerum minuit.

(*m*) Hanc valde contemnit *Morhofius* Polyhiſt. liter. lib. I. cap. 18. §. 15. itemque *Mollerus* in Praef. noua ad ſuam *Iſagogen Hiſt. Cherſ. Cimbr*. lit. 64. ſqq.

(n) Hoc opus ego vocare ſoleo *Cornu copiae*, cuius tamen fructibus pulcherrimis admixtum eſt lolii nonnihil. Fuit autem *Baelio*, vt res docet, potiſſimum propoſitum, κριτικῶς deſcribere hiſtoriam Galliae et hiſtoriam veterum philoſophorum. Hoc *Dictionarium theſaurum iucundiſſima copia rerum elegantiſſimarum refertum* vocat *Fabricius* Cod. apocr. N. T. p. 393. *Incomparabile opus* appellat *Io. Frid. Mayerus* Diſſ. de Lutheri vxore §. XI. *Pfaffius* Introduct. in Hiſt. Theol. liter. T. I. p. 28: *Inter omnia Lexica*, inquit, *eminet illud Baelii, non propter multitudinem titulorum (ſelecti enim ſaltem hic apparent tituli,) ſed propter eruditionem prolixiſſimam, ingeniumque ſummum vbique emicans, rariſſimaque atque*

etiam

accurata ſunt, non tamen carere iis poſſumus, ex iis quippe aetatem ſaltim perſonamque publicam cuiusque cognoſcentes, diſcentesque praeterea, qui libri plura cogni turis adeundi ſint.

IV. Hinc ſequuntur, qui certis voluminibus collectas plurium eruditorum vitas publicarunt, vt *Paulus (o) Freherus*, *Clarmundus*, (qui duo quidem ipſi Vitas a ſe vulgatas compoſuerunt,) *Bateſius*, *Smithus*, *Rollius*. Adde *Vitas ſelectas* Vratislauiae a. 1711. editas: itemque Vitas a *Meuſchenio* coniuncte recu-

etiam philoſophica argumenta hic tractata. A. 1711. *Reimmannus* edidit ſingulari libello *Cenſuram Dictionarii Baeliani*, quam ego quidem *Baelianam* appellandam cenſeo, quia iis tum laudibus, tum caſtigationibus excipit illud opus, qualibus ipſum *Baelium* credo proſecuturum id fuiſſe, ſi ab alio profectum auctore cenſuram ipſius ſubiiſſet. Nec ſtyli fluxu et amoenitate *Baelio Reimmannus* eſt inferior.

(o) Hoc *Freheri Theatrum* recens editum acerrima cenſura excepit *Thomaſius* in *Menſibus* anni 1688. P. II. p. 247. ſqq. Conf. *Baelius* Diction. v. *Agrippa* not. C. Mihi vero et *Freherus* et caeteri huius generis ſcriptores parcius caſtigandi videntur. Longe enim amplior eorum labor eſt, quam vt ſingula capita iuſtiſſimum in modum poſſint elaborare. Quare gratias iis habeant lectores, quod ingentem ab iis acceperunt materiarum ſyluam, et alius hanc, alius aliam *Vitam* ſeparatim ſuſcipiat exponendam, et quidem ita, vt ad perfectionem vix quicquam deeſſe videatur. Idque et iis dictum volo, qui, *Menkenianum Lexicon biographicum* errorum eſſe refertiſſimum, clamitant.

recuſas. Alii in vitis eruditorum deſcribendis adhaeſerunt *certae diſciplinae*. Ita *Diogenes Laërtius* vitas philoſophorum; *Adamus (p)* et *Wittenius* (*q*) vitas recentiorum (*r*) theologrum, (*ſ*) iureconſultorum, medicorum, et philoſophorum, ſub quo nomine et philologos comprehendunt; alii vitas poëtarum, ediderunt. Refer huc *Colomeſium*, cuius extat et *Gallia* et *Italia* et *Hiſpania orientalis;* itemque *Wezelium*, qui quatuor in libris deſcripſit *Vitas hymnopoeorum*. Alii ſecundum (*t*) *Academias* et *ſcholas* deſcripſerunt vitas eruditorum: quo in genere exſtant

(*p*) Pluribus de hoc *Adami* opere agit *Krauſius* P. I. *der Bücher-Hiſtorie* p. 87. ſqq. Conf. *Baelius* loc. cit. not. F. fine.

(*q*) *Wittenii* exemplo *Pippingius* edidit Vitas LXX. theologorum, et in praef. commemorauit ſcriptores de vitis recentiorum theologorum. Etiam *Dornius* in *Bibliotheca theologica* ſcriptores de theologorum vitis exhibet ſingulari in capite, quod ſecundum eſt libri ſecundi.

(*r*) Recentiorum theologorum vitas etiam perſecutus eſt *Dupinius*. Vid. *Acta erud.* 1720. p. 535. et Suppl. T. VII. p. 79. et 100.

(*ſ*) Notitiam veterum ICtorum et Medicorum exhibet *Fabricius* Bibl. Graecae T. XII.

(*t*) Prae caeteris Academiis felix eſt hoc in genere *Altorfina*, quae iam editas habet Vitas ſuorum Procancellariorum, Theologorum, Medicorum, Philoſophorum ac Philologorum. Iuriſconſultorum Vitas ea adhuc deſiderat, cum promiſſi ſui poenitentiam egerit *C. G. Schwarzius*, qui ad id praeſtandum inter primos erat idoneus.

Meurſii Athenae Batauae, *Hottingeri Bibliotheca Tigurina*, *Zeumeri* et *Richardi Profeſſores Ienenſes*, *Motſchmanni Erfordia literata*, *Ludouici Hiſtoria Rectorum*, eiusdemque *Hiſtoria Coburgenſis Gymnaſii*, *Seelenii Athenae Lubecenſes*, mea ipſius *Hiſtoria Gymnaſii Gottingenſis*. Alii ſecundum *ſocietates* ſiue *ſacras* e. g. *Bibliotheca Ieſuitarum*; ſiue *literarias*, e. g. *Creſcimbeni Vitae Arcadum.* Sic in *Hiſtoria Pariſienſis regiae Societatis literariae* ſingulorum ſociorum vita defunctorum elogia exhibentur. Alii ſecundum *nationes*, e. g. Vitae Germanorum, Gallorum, Hiſpanorum. Huc refer *Quenſtedii* (u) *Dialogum de patriis eruditorum.* Alii ſecundum *prouincias* e. g. vitae Francorum, Sileſiorum, Neapolitanorum. Alii ſecundum *vrbes*, v. g. Vitae *Gedanenſium* Non tamen pertinent huc ſchedae ſub titulo *Hamburgi literati*, etc. prodeuntes. In his enim ſola nomina exhibentur eorum, qui in Academiis verſati fuerunt, ſiue mediocriter, ſiue egregie, ſiue plane non eruditi ſint. Denique alii ſecundum *ſaecula.* Sic *Boeclerus*, *Miraeus*, et *Teiſſerius* ſaeculi XVI. ſcriptores perſecuti ſunt; *Wittenius* in *Diario* (x) *biographica* ſcripto-

(u) De hoc libro iudicium vid. in *Labbei* Biblioth. Bibl. p. 214: quo quidem iudicio nihil indignius fieri poterat eo homine, qui ſe profitetur *ſodalem Ieſu*.

(x) Hoc *Diarium* laudat *Thomaſius* in *Menſibus* anni 1688. P. II. p. 266. ſqq. Plurima tamen eius operis

ſcriptores ſaeculi XVII. Imo fuit, qui ſecundum *annos* deſcribendas ſuſciperet literatorum hominum memorias. Erat is *Chriſtianus Grundmannus*, cuius exſtant *Oſſa et Cineres literatorum a. 1716. et 1717. defunctorum.* Verum laudabili huius viri inſtituto mors interceſſit. Idem tamen fit in Emphemeridibus literariis, quod ad eruditos illos attinet, qui eruditionis ſuae fama omnem paene Europam impleuerunt, quorum quippe vitae morte obita breuiter ibi deſcribi ſolent. Repertus etiam fuit, qui ſuccederet *Grundmanno*, *Chriſtianus*, *Polycarpus Leporinus*, medicus Quedlinburgenſis, ac Vitas ederet eruditorum Germanorum a. 1719. denatorum. Quanquam gratior eius opera eruditis futura erat, ſi methodo Grundmannianae religioſe inhaerens breuiores exhibuiſſet, et de multo pluribus, deſcriptiones. Quae inde ab anno

ris παροράματα exhibentur in *Hiſtoria Bibliothecae Fabricianae* P. V. p. 389. Caeterum haud iuſtum indidit operi ſuo titulum *Wittenius.* Non enim exhibet biographias, ſed ſolum patriam cuiusque, munus publicum, et diem fatalem annotat. Vnde rectius id inſcripſiſſet *Diptycha literaria*, cum diei cuiuscunque emortuali adſcripſerit nomen et ſcripta ſua. Imitatione *Wittenii I. G. Gellius* inſtituit componere *Diarium biographicum ſaeculi XVI* eiusque ſpecimen edidit nuper in *Analectis Societ. Char.* T. I. p. 255. ſqq. Sed cum iam in promtu ſit *Boecleri Hiſtoria eius ſaeculi*, labor ille foret ſuperuacaneus. Operae vero ſuae pretium fecerit, qui Witteniani operis continuationi ſe accinxerit.

1727. diuerſis temporibus editae ſunt Lutetiae (y) a *Niceronio* Vitae (z) doctorum virorum, de meliore nota ſunt commendandae. Exhibet enim et copioſe et accurate deſcriptam hiſtoriam eorum, qui poſt renatas literas, hoc eſt, ſaeculis XV. XVI. XVII. et hoc noſtro, eminuerunt: e priſco aeuo tantum *Liuii*, *Plinii* et *Taciti*, e medio *Martini Poloni*, *Guilielmi Britonis*, *Abaelardi*, *Radulphi Glabri*, et *Mariani Scoti*, vitam perſecutus. Quomodo vbique ſe gerat, his verbis in *Actis eruditorum* 1742. p. 377. docui: *Quanto ſtudio vndecunque collegit hanc notitiam!*

(y) Vid. *Acta erud.* 1727. p. 488; 1729. p. 369. et 406; 1730. p. 130. et 545. etc. 1745. p. 569. Simile inſtitutum fuit anonymi cuiusdam in Batauia. Vid. *Gelehrte Zeitungen* 1731. p. 801. et *Acta erud.* Suppl. nou. T. III. p. 26.

(z) Has cum in *Actis eruditorum* recenſui, plurium clarorum ingenio hominum vitas breuius repraeſentaui, ſubinde adiungens, quae non docuerat Niceronius: Scilicet vitam *Iſaaci Larraei* a. 1727. p. 489; *Io. Franc. Niceronii* 1730. p. 132; *Poggii Florentini* p. 547; *Petri Charronii* 1733. p. 512; *Thomae Farnabii* p. 514; *Ioannis de la Fontaine*, Aeſopi Galliae, 1734. p. 217; *Petri Daneſii* p. 331; *Petri Pomponatii* 1736. p. 135; *Ioannis Caramuelis* 1739. p. 380; *Ioannis Iocundi* p. 566; *Benedicti Theocreni* 1740. p. 379; *Iani Nicii Erythraei* p. 380; *Guilielmi Ameſii* 1741. p. 189; ipſius noſtri *IOANNIS PETRI NICERONII* (a. 1738. d. 8. Iulii mortui,) 1742. p. 376; *Iuniani Maii* p. 711. *Guilielmi Wollaſtoni* 1745. p. 570; *Franciſci Bruyſii*, qui nuper ἀνωνύμως quinque voluminibus *Hiſtoriam Paparum* edidit, p. 571.

tiam! Quam induſtrius eſt et accuratus in recenſendis librorum editionibus, ferendoque de ſingulis iudicio. Quam vacuus eſt ſtudii partium! Non minus laudat, quae laudanda veniunt, in haereticis, (liceat loqui ex mente Niceronii,) quam in Catholicis: nec minus notat Catholicorum, quae ſibi occurrunt, vitia, quam haereticorum. Pergratum proinde me facturum puto lectoribus meis, ſi nomina eorum, quorum vitas expoſuit in XLII. ſuis voluminibus *Niceronius*, hic exhibuero ordine alphabetico. Adiectum nomini cuiusque numerum indicare Tomum operis, vix moneri opus erat.

I. Abbadie, 33. G. et R. Abbotus, 16. Abaelardus, 4. et 10. G. Abeille, 42. L. Abelly, 41. Ablancurtius, 6. et 10. Abrabanel, 41. B. Accoltus, 38. L. d' Acheri, 21. L. Achillinus, 33. A. Achillinus, 36. V. Acidalius, 34. Acontius, 36. Acoſta, 30. M. Adamus, 41. Adamſonus, 41. Addiſonus, 31. Adrichomius, 28. P. Aegidius, 23. P. Aemilius, 40. Aequicola, 41. R. Agricola, 23. Corn. Agrippa, 17. et 20. Aguirre, 3. Alamannus, 13. et 20. L. Alberti, 26. H. Albi, 33. B. Albizius, 36. Alciatus, 32. Alcyonius, 6. Aldrouandus, 33. Aleander, 24. Alegambe, 34. Alex. ab Alexandro, 6. N. Alexander, 3. et 10. Allatius, 8. et 10. Allix, 34. Alpinus, 11. et 20. Alſtedius, 41. Amaltheus, 31. Sixt. Amama, 34. R. Amaſeus, 32. M. d' Amato, 36. Amboyſii, 33. Ambroſius Camald. 19. Amelinus, 36. Ame-

36. *Amelot. de la Houſſaye*, 35. *D. Amelotte*, 37. *Ameſius*, 37. *Ge. Ammiratus*, 4. *et* 10. *Amontons*, 13. *et* 20. *Amyotus*, 4. *L. et D. Ancillon*, 7. *Val. Andreae*, 41. *Aneau*, 22. *D. de Angelis*, 16. *Angrianus*, 5. *Annius Viterbienſis*, 11. *et* 20. *Antelmus*, 5. *Petrus Aponenſis*, 26. *Aproſius*, 24. *Arcudius*, 40. *C. et I. et L. Aretinus*, 25. *Argenterius*, 28. *Argoli*, 39. *Arias Montanus*, 28. *Arn. de Villanoua*, 34. *Aſhmole*, 22. *Aſpilcueta*, 5. *Attichi*, 24. *G. et P. Aubert*, 35. *F. Aubertin*, 36. *A. Aubery*, 13. *Aubignac*, 4. *et* 10. *Aubigné*, 18. *Aubrey*, 4. *Aubri*, 22. *G. Audebert*, 24. *Auentinus*, 38. *B. Auerani*, 2. *Ant. Auguſtinus*, 9. *Aviler*, 41. *Auratus*, 26. *Auria*, 3. *Autels*, 30. *P. Ayrault*, 17. *B. Bacchini*, 12. *et* 20. *R. Bachouius*, 41. *Baillet*, 3. *et* 10. *Baillou*, 22. *Baldus*, 39. *Baleſdens*, 21. *Baluzius*, 1. *et* 10. *Balzac*, 23. *L. Banck*, 41. *Baranzanus*, 3. *E. Barbarus*, 14. *et* 20. *Aucour*, 13. *et* 20. *G. et Io. Barclaius*, 17. *et* 20. *Bareiros*, 42. *Barlandus*, 41. *Barrelier*, 36. *Barlette*, 3. *Baronius*, 27. *Barrow*, 40. *Barros*, 12. *et* 20. *N. Barthelemi*, 38. *Barthius*, 7. *et* 10. *Caſp. et Th. Bartholinus*, 6. *et* 10. *E. Bartholinus*, 32. *Iac. Baſnage*, 4. *et* 10. *Henr. Baſnage*, 2. *et* 10. *Battaglini*, 19. *Baudelot de Dairval*, 12. *F. Baudoin*, 28. *I. Baudoin*, 12. *et* 20. *Baudran*, 2. *Bauhinus*, 17. *Bayle*, 6. *et* 10. *Beauregard*, 31. *Begat*, 6. *L. Begerus*, 4. *Balth. Bekker*, 31. *Bellarminus*, 31. *Bellaius*, 16. *et* 20. *Belleau*, 31. *Belleforeſt*, 11. *et* 20. *Bellinus*, 5. *P. Belon*, 24. *Bembus*, 11. *et* 20. *R. Benoit*, 41. *Benſerade*, 14. *Bergier*, 6. *et* 10. *C. Bernard*, 28. *E. Bernard.*

E. Bernard, 30. *I. Bernard*, 1. et 10. *Berneggerus*, 27. *Bernierii*, 23. *Iac. Bernullius*, 2. et 10. *P. Beroaldus vterque*, 25. *M. Beroaldus*, 34. *F. Beroaldus de Verville*, 34. *Berroyer*, 42. *Bertius*, 31. *Besly*, 41. *Beſoldus*, 34. *Beſſarion*, 21. *Betuleius*, 42. *Beuerouicius*, 9. *Beuerland*, 14. et 20. *Bianchini*, 29. *Bidloo*, 7. et 10. *M. de la Bigne*, 32. *H. Bignonius*, 23. *Bigot*, 8. et 10. *Billius*, 22. et 40. *Blacvod*, 22. *Blanchard*, 1. *Blondellus*, 8. et 10. *Blondus*, 16. et 20. *H. Blount*, 23. *Boccatius*, 33. *Bocconus*, 2. et 10. *Bochartus*, 27. *Bocquillot*, 8. et 10. *Bodinus*, 17. *G. Boileau*, 24. *I. Boileau*, 12. et 20. *Nic. Boilean Deſpreaux*, 24. *G. du Bois*, 5. *E. et I. et P. et P. G. du Bois*, 16. et 20. *Boiſot*, 5. *Boisrobert*, 35. *Boiſſardus*, 18. *Boiſſatus*, 13. et 20. *Boiſſieu*, 23. *I. Boivin*, 26. *L. Boivin*, 21. *Bona*, 3. et 10. *Bonamicus*, 39. *Bonciarius*, 32. *Bonetus*, 5. et 10. *B. Bonifacius*, 16. et 20. *P. Borellus*, 36. *I. A. Borelli*, 18. *Borrichius*, 19. *Boscager*, 15. *Boscanus*, 13. *Bosquetus*, 12. *R. le Boſſu*, 6. *Boſſuetus*, 2. et 10. *M. Boſſus*, 28. *Boterus*, 24. *Bouchet*, 27. *Bouerius*, 25. *Bouhours*, 2. et 10. *Bouillus*, 39. *Bourdelin*, 7. *Bourſault*, 14. et 20. *Bourzeys*, 24. *Bouthrays*, 37. *Boxhornius*, 4. et 10. *T. Brahe*, 15. *Bracelli*, 7. *Braſſicanus*, 32. *Brerewodus*, 22. *Briet*, 34. *Briſſonius*, 9. *Briſſotus*, 16. *La Broſſe*, 29. *T. Browne*, 23. *Bruckhuſius*, 18. *D. A. Brueys*, 32. *P. le Brun*, 11. et 20. *C. Brunus*, 42. *I. Brunus*, 17. *Bruyere*, 19. *Bruys*, 42. *Buchananus*, 7. et 10. *Buddeus*, 21. *Budaeus*, 8. *Bugenhagius*, 14. et 20. *G. Bullus*, 1. *Bulialdus*, 1. et 10. *Bullingerus*, 28. *Bulteau*, 11. et 20. *Buonanni*, 30. *Burbonius vterque*, 26. *Burhil*,

hil, 22. *G. Burnetus*, 6. et 10. *Burtonus*, 18. *Busbequius*, 22. *H. Buſchius*, 25. *S. Butlerus*, 9. *Buxtorſius uterque*, 31. *Bynaeus*, 7. *Bzouius*, 27. *Cabaſſutius*, 38. *Caietanus*, 25. *I. Caius*, 11. et 20. *Calcagninus*, 27. *Calderinus*, 30. *Calliachius*, 8. *Callimachus Experiens*, 6. *Calprenede*, 37. *Camdenus*, 23. *I. Camerarius*, 19. *Camoëns*, 73. *Campanella*, 7. et 10. *I. A. Campanus*, 2. et 10. *Campiſtron*, 25. *I. P. Camus*, 36. *N. Camuſatus*, 30. *Cangius*, 8. et 10. *G. Canterus*, 29. *Caourſin*, 15. et 20. *Capaccius*, 34. *Capelli tres*, 22. *M. A. Cappellus*, 23. *Caramuel*, 29. *Cardanus*, 14. et 20. *Carranza*, 4. et 10. *L. Carré*, 14. *Carteromachus*, 22. *Carteſius*, 31. *Caſa*, 12. et 20. *Caſati*, 1. et 10. *Caſaubonus uterque*, 18. et 20. *Caſeneuue*, 18. *Caſſagne*, 22. *Caſſander*, 40. *Caſſini*, 7. et 10. *Caſteluetro*, 9. et 10. *B. Caſtilionius*, 26. *I. Caſtilionius*, 42. *Catel*, 25. *Catharinus*, 34. *Catherinot*, 30. *Cauiceus*, 24. *Cayetus*, 35. *C. Cellarius*, 5. *C. Celtes*, 16. *Ceſtoni*, 15. *Champier*, 32. *Chandieu*, 22. *Chapeauville*, 17. *Chappuys*, 39. *Chardinus*, 26. *Charleton*, 18. *F. Charpentier*, 21. *P. Charron*, 16. *Choſſanaeus*, 3. et 10. *Chaſtelet*, 38. *Chaulieu*, 37. *Chaumont*, 40. *Cheke*, 11. et 20. *Chenu*, 40. *Cheron*, 14. *A. du Cheſne*, 7. et 10. *A. R. le Chevalier*, 28. *Chevillier*, 36. *Chevreau*, 11. et 20. *Chifletius*, 25. *Chillingworth*, 3. *Chilmead*, 35. *Choppinus*, 34. *Chorier*, 36. *F. Chriſtianus*, 34. *A. et P. Ciaconius*, 36. *Ciampini*, 4. *Ciccus Aſculanus*, 30. *Cinquarbres*, 39. *Ciſnerus*, 22. *Claramontius*, 30. *I. Clarius*, 34. *I. Clarke*, 35. *Claubergius*, 40. *I. Claudius*, 4. et 10. *D Cleri-*

Clericus, 11. et 40. Io. Clericus, 40. Joſſe le Clerc, 40. Cloppenburgius, 40. Clugni, 37. C. Cluſius, 30. P. Cluuerius, 21. H. Cocceius, 9. I. Cocceius, 8. Codrus, 4. Coëffeteau, 3. L. le Cointe, 4. et 10. Collange, 40. Colletus, 3. et 10. Colomeſius, 7. et 10. I. Colonna, 12. Combefiſius, 11. Nat. Comes, 29. Commandinus, 6. Conringius, 19. et 20. R. Conſtantinus, 27. Contarenus, 22. Coquille, 35. Coraſius, 13. et 20. Cordemoy, 37. E. Cordus, 37. V. Cordus, 37. Corio, 7. et 10. Cornara Piſcopia, 19. et 20. P. Corneille, 15. et 20. T. Corneille, 23. Corradus, 19. Corrozet, 24. G. Cortius, 35. I. Coſinus, 1. Coſtanzo, 11. et 20. H. de Coſte, 17. Cotelerius, 4. et 10. Courtils, 2. et 20. G. Couſin, 24. L. Couſin, 18. et 20. Couto, 12. Couture, 27. Cowley, 11. Creechius, 31. Creſcimbenus, 31. Creſpet, 29. Creyghton. 23. I. B. Criſpus, 37. Critton, 37. G. Croeſius, 6. et 10. Croix du Maine, 24. M. Cruſius, 14. Cudworth, 36. Cuiacius, 8. et 10. Cumberland, 5. P. Cunaeus, 6. G. Cuperus, 6. et 10. de la Chambre, 27. C. S. Curio, 21. Cyrano de Bergerac, 36. Dacierius, 3. Dacieria, 3. et 10. Dallaeus, 3. et 10. A. van Dale, 36. Dancourt, 16. Danaeus, 27. P. Daneſius, 19. Dangeau, 15. Dargonne, 40. Dartis, 3. C. Dati, 24. N. Dati, 39. A. Dati, 40. Davenne, 27. Dauenport, 23. Dauila, 39. Daumius, 30. I. Dec, 1. Delfini, 15. G. Deliſle, 1. et 10. Delrius, 22. Dempſterus, 28. Denores, 40. I. B. Denis, 37. Deſire, 35. Deslyons, 11. et 20. Desmarais, 5. Devaux, 12. et 20. A. Deuſingius, 22. Io. Dezius, 2. L. de Dieu, 15. Dlugoſſus, 38. Dodonaeus, 34.

Dod-

Dodwellus, 1. *Dolce*, 32. *Doletus*, 21. *Donellus*, 33. *Doni*, 33. *Donne*, 8. *Doujat*, 16. *Douſa*, 18. *Drelincurtius*, 15. *Drexelius*, 22. *Druſius*, 22. *Ducaeus*, 38. *I. Duchat*, 39. *Duditbius*, 17. *Dufour*, 16. et 20. *Dufreny*, 17. *Dugdale*, 15. *Dupinius*, 2. et 10. *Dupleix*, 2. et 10. *Duretus*, 23. *Du Val*, 31. *Emmius*, 23. *S. Epiſcopius*, 3. et 10. *Eremita*, 29. *Erpenius*, 5. *I. N. Erythraeus*, 33 *Eſpencaeus*, 13. et 20. *I. Eſprit*, 15. *Eſtius*, 23. *Etoile*, 42. *Eucillon*, 14. et 20. *N. Euerardus*, 16. *N. Faber*, 7. *T. Faber*, 3. et 10. *Fabretti*, 4. *G. Fabricius*, 32. *I. A. Fabricius*, 40. *Fabrotus*, 29. *B. Facius*, 21. *Faërnus*, 23. *Faille*, 4. *Fallopius*, 4. et 10. *Fardella*, 12. *Faretus*, 23. *Faria et Souſa*, 36. *Farnabius*, 16. *Fauchet*, 25. *Fauorinus*, 22. *Favre*, 19. *Fedele*, 8. *A. Felibien*, 2. et 10. *M. Felibien*, 28. *Fellerus*, 19. *Fenelonius*, 38. *Ferdinandi*, 21. *Ferrandus*, 1. *F. B. Ferrarius*, 28. *O. Ferrarii*, 5. et 10. *Ferreti*, 5. *Ferriere*, 11. *I. Ferus*, 26. *Feuardentius*, 93. *Fevre de la Boderie*, 38. *Fevret*, 2. et 10. *M. Ficinus*, 5. et 10. *Fienus*, 2. et 10. *Filicaia*, 1. *Finaeus*, 38. *Firenzuola*, 38. *Flacius*, 24. *Flechier*, 1. et 10. *C. Fleury*, 8. et 10. *F. Florentius*, 35. *Folengus*, 8. et 10. *Folieta*, 21. *I. de la Fontaine*, 18. *Forbeſii*, 42. *Foreſta*, 17. et 20. *Fornerius*, 33. *Foſcarini*, 12. *A. de la Foſſe*, 35. *P. du Foſſé*, 41. *Fracaſtorius*, 17. *Fraguier*, 18. *P. Francius*, 12. et 20. *A. H. Franckius*, 14. *Freherus*, 21. *Freindius*, 35. *C. A. du Fresnoy*, 14. *I. C. Frey*, 39. *Frezzi*, 7. et 10. *Friſchlinus*, 19. *I. Fronto*, 21. *Froſſardus*, 42. *Fruterius*, 39. *L.*

Fuchſi-

Fuchſius, 18. *Fulgoſus*, 9. et 10. *Fumanus*, 12. *Fuſi*, 34. *Gacon*, 38. *A. Galateus*, 11. *Gallandus*, 6. et 10. *Gallois*, 8. et 10. *Galluzzi*, 35. *Garaſſius*, 31. *R. et I. Garnerius*, 21. et 40. *Garzonus*, 36. *Gatakerus*, 8. *Gaudentius*, 36. *Gauricus*, 30. *Gaza*, 29. *Gazola*, 9. *Gelida*, 22. *I. B. Gellius*, 18. *Genebrardus*, 22. *Genet*, 15. et 20. *A. et S. Gentilis*, 15. et 20. *Gerbais*, 14. et 20. *Gerlachius*, [illegible]6. *C. Geſnerus*, 17. *I. Geſnerus*, 40. *Geſſée*, 41. *Geuartius*, 38. *Ghilini*, 39. *I. P. Gibertus*, 40. *Giordani*, 3. *I. B. et L. G. Giraldus*, 29. *Girauld*, 26. *Givre*, 29. *R. Glaber*, 28. *Glandorpius*, 38. *Goar*, 19. *Godeau*, 18. et 20. *D. et I. et T. Gothofredus*, 17. et 20. *Godwinus*, 22. *Goes*, 26. *G. H. Goetzius*, 23. *Goldaſtus*, 29. *Goltzius*, 34. *Gombauld*, 34. *Gomberville*, 38. *Gorris*, 32. *M. de Gournay*, 16. *R. de Graaf*, 34. *Grabius*, 35. *Graeuius*, 2. et 10. *I. le Grand*, 26. *Grangier*, 37. *Gratarolus*, 31. *Grauina*, 29. *Grauius*, 8. *Gretſerus*, 28. *Greuinus*, 26. *Gribaldus*, 41. *Grimaudet*, 41. *Gringore*, 34. *I. F. Gronouius*, 2. et 10. *Grotius*, 19. et 20. *Grudius*, 16. et 20. *Crugetus*, 41. *Gruterus*, 9. et 10. *I. I. Grynaeus*, 37. *C. Gryphius*, 2. et 10. *Guadagnolus*, 7. *Gualdus*, 34. *B. Guarinus*, 25. *G. Guarinus*, 29. *Gudius*, 26. *Gueretus*, 36. *F. et L. Guicciardinus*, 17. et 20. *Guichenon*, 31. *Guidi*, 27. *Guidiccione*, 12. *Guilandinus*, 13. *Guilielmus Brito*, 28. *Guil. de Nangis*, 28. *Guilielmini*, 1. et 10. *Guillebaud*, 19. *Guinterius*, 12. et 20. *Gulardus*, 29. *Gundlingius*, 21. *N. Gurtlerus*, 41. *Guſſetius*, 2. et 10. *Guyard*, 38. *Habartus*, 33. *Girardus de Haillan*, 14. *I. Haleſius*, 21. *P. Hallé*,

3. et 10. Hamelius, 1. et 10. Hanckius, 38. Hartſoekerus, 8. et 10. Haſenmullerus, 42. Hearnius, 41. Hecquet, 41. Heideggerus, 17. Hemmerlinus, 28. Henrion, 12. Herbelot, 4. E. Herbertus, 18. Herberay, 39. Herbinius, 25. Heresbachius, 37. Hermantius, 3. Heruetus, 17. et 20. I. Heſſelius, 34. Eob. Heſſus, 21. Heurnius, 37 Heylinus, 1. et 10. P. de la Hire, 5. et 10. Hobbeſius, 4. Hoeſchelius, 28. M. et I. M. Hoffmannus, 16. Holſtenius, 31. G. Hombergius, 14. Hoornbeckius, 33. M. de l' Hôpital, 31. Hoſpinianus, 38. Hottomannus, 11. et 20. Hottingerus, 8. Howel, 39. Hozier, 32. Hudſonus, 5. Huetius, 1. et 10. Humphrey, 22. Hugenius, 19. Huttenus, 15. et 20, Hylaret, 18. L. Iacob, 40. Iacobaeus, 1. et 10. Iameſius, 19. Ianiçon, 18. Iaquelot, 6. Inchoferus, 35. Inueges, 11. I. Iocundus, 30. Iodelle, 28. Ioly, 9. et 10. Ionſtonus, 41. L. Ioubert, 35. Iouius, 25. Ittigius, 29. Iunctinus, 41. Adr. Iunius, 7. F. Iunius vterque, 16. B. et F. Iuſtiniani, 7. et 38. Kepplerus, 38. Kircherus, 27. Kirchmannus, 41. P. et G. Kirſtenius, 41. Kaempferus, 19. G. M. Koenig, 12. Kortholtus, 31. Alb. Kranzius, 38. I. Kuhnius, 4. et 10. L. Kuſterus, 1. et 10. Labadie, 18. et 20. Labbeus, 25. Labé, 23. Laboureur, 14. I. de Laët, 38. Lalli, 33. Lallouette, 39. Lambecius, 30. F. Lambertus, 39. I. Lambert, 42. B. Lamy, 6. et 10. F. Lamy, 3. et 10. C. Lancelot, 35. Lanciſius, 12. Languetus, 3. Corn. a Lapide, 41. Larrey, 1. et 10. Larroquanus, 21. La-Sena, 15. Lat. Latinius, 4. B. et I. Latomus, 42. Laval, 37. Lavaur, 37. F. de Launay, 15. Launoius,

noius, 32. Lauriere, 37. I. B. Lauro, 26. Lazius, 31. Lectius, 30. Leibnitius, 2. et 10. Lelandus, 28. Lemery, 4. et 10. Lenfant, 9. et 10. Leſchaſier, 33. G. Leti, 2. et 10. Leunclauius, 26. Leusdenius, 29. Liberge, 40. Licetus, 27. Lightfootus, 6. Limborchius, 11. Linacer, 4. et 10. I. A. van der Linden, 3. Lippenius, 19. Lipſius, 24. Littleton, 22. Liuius, 5. Lloyd, 23. Lockius, 1. et 10. Loiſel, 32. I. le Long, 1. et 10. Longomontanus, 18. C. et G. Longolius, 17. et 20. C. Loos, 38. P. et I. P. Lotichius, 26. Loubere, 26. Loyer, 26. Lubinus, 31. I. Ludolfus, 3. et 10. C. Lupus, 7. et 10. Luſcinius, 32. Lycoſthenes, 3. Lydyat, 15. Io. Lyſerus, 39. Mabillonius, 7. et 10. F. Macedo, 31. Mackenſie, 25. Madelenet, 25. I. P. Maffeus, 5. Magalotti, 3. et 10. I. Maggi, 18. Hier. Magius, 41. Magin, 26. Magliabechius, 4. et 10. I. et O. Magnus, 35. Magri, 41. Maignan, 31. Maillard, 23. Iaſon Mainus, 40. Maioli, 28. Maioragius, 41. Mairet, 25. I. H. Maius, 29. Maldonatus, 23. Malebranche, 2. et 10. Malherbe, 7. Malingre, 34. Mallinkrot, 33. Malpighius, 4. et 10. Maluezzi, 41. Mancinellus, 38. I. de Mandeuille, 25. Manetti, 36. B. Mantuanus, 27. Maraccius, 41. P. de Marca, 12. Marcaſſus, 31. C. Marcel, 35. Marcheti, 6. Marcilius, 27. Marconuille, 35. S. Mareſius, 28. R. Mareſius, 35. I. des Mareſts de Sorlin, 35. I. B. Marino, 32. M. de Marolles, 32. C. et I. Marotus, 16. et 20. Marshamus, 22. L. F. Marſigli, 26. Marſolier, 7. et 10. H. Martelli, 41. Martialis Lemonicenſis, 9. et 10.

Martianaeus, 1. *D. Martin*, 21. *I. Martin*, 42. *M. Martinius*, 36. *P. Martyr Anglerienſis et P. Martyr Vermilius*, 23. *Marullus*, 39. *Maſcardi*, 27. *Maſcaron*, 2. et 10. *Maſſieu*, 12. et 20. *P. Maſſonus*, 5. *P. Matthieu*, 26. *Maucroix*, 32. *Maurolycus*, 37. *H. Meibomius*, 18. *Menagius*, 1. et 10. *Meigret*, 41. *N. H. Menard*, 22. *O. et I. B. Menckenius*, 31. *Meneſtrier*, 1. *Menot*, 24. *Merbes*, 30. *M. Mercati*, 38. *Mercklinus*, 13. *Mercurialis*, 26. *Merillius*, 37. *Merſennus*, 33. *G. Merula*, 7. et 10. *P. Merula*, 26. *Mery*, 9. *Meſchinot*, 36. *Mesnardiere*, 19. *Meurſius*, 12. et 20. *I. Meyer*, 39. *P. Meyer*, 41. *Mezeraeus*, 5. et 10. *Meziriac*, 6. *I. Michel*, 37. *Michel de la Rochemaillet*, 39. *Mignault*, 14. *T. Milleterius*, 41. *Milton*, 2. et 10. *Miraeus*, 7. *Mizauld*, 40. *I. Molanus*, 27. *Moliere*, 29. *C. Molinaeus*, 33. *D. G. Mollerus*, 12. *Monantheuil*, 15. *P. Monet*, 34. *Monin*, 31. *Montagne*, 16. *O. Montalbanus*, 37. *Montchretien*, 32. *Montreux*, 39. *O. F. Morata*, 15. *R. Moreau*, 34. *A. Morel*, 34. *I. Morell*, 36. *Morery*, 27. *Morhoſius*, 2. et 10. *Morgues*, 35. *S. Morinus*, 12. *Io. Morinus*, 9. et 10. *I. B. Morinus*, 3. *L. Morinus*, 12. *P. Morinus*, 25. *S. Morinus*, 27. *Moriſon*, 18. *Moroſini*, 12. *T. Morus*, 25. *Motteuille*, 7. *Mouffet*, 24. *S. le Moyne*, 13. *S. de Muis*, 32. *Muntingius*, 38. *Muretus*, 27. *Murmelius*, 34. *Muſitanus*, 36. *P. le Nain*, 2. et 10. *Nancel*, 39. *B. Nani*, 11. *R. Nanni*, 34. *P. Nannius*, 37. *Nauagerus*, 13. et 20. *G. Naudaeus*, 9. et 10. *P. Naudaeus*, 41. *M. Neander*, vterque, 30. *A. Nebriſſenſis*,

ſis, 33. *Neuizanus*, 24. *Newtonus*, 22. *I. F. Niceron*, 7. et 10. *I. P. Niceron*, 40. *Nigriſoli*, 40. *I. Nicolai*, 14. *P. Nicole*, 29. *Nieuwentyt*, 13. et 20. *A. Niphus*, 18. *L. Nogarola*, 12. et 20. *Nouarinus*, 40. *Noodtius*, 16. *H. Noriſius*, 3. et 10. *N. Nurrius*, 1. et 10. *V. Obrechtus*, 34. *B. Ochinus*, 19. *I. Oiſelius*, 42. *G. Olearius*, 40. *Oporinus*, 27. *Opſopoeus*, 37. *I. I. Orſi*, 35. *Oſorius*, 11. et 20. *A. Oſſatus*, 34. *C. Oudinus*, 1. et 10. *Oudinet*, 9. et 10. *P. Ouzéel*, 4. *Owenus*, 16. et 20. *Ozanam*, 6. et 20. *P. Paaw*, 12. *Pacius*, 39. *A. Pagi*, 1. et 10. *F. Pagi*, 7. *Palearius*, 16. *I. Palmerius*, 8. et 10. *M. Palmerius*, 11. et 20. *Pancirolus*, 9. et 10. *A. Panormita*, 9. *Panuinius*, 16. et 20. *G. Pape*, 36. *Papebrochius*, 2. et 10. *Papinus*, 3. et 10. *Paradini*, 33. *Pardies*, 1. et 10. *Parent*, 11. *Paruta*, 11. *C. Paſchalius*, 17. *G. Paſchius*, 7. *Paſſeratius*, 2. et 10. *C. Patinus*, 2. et 10. *Patrix*, 24. *A. et F. Patrizi*, 7. et 36. *Patru*, 6. *Pauillon*, 23. *S. Pauli*, 3. et 10. *Pearſonus*, 39. *Peletier*, 21. *C. Pellicanus*, 29. *P. Pelliſon*, 2. et 10. *B. de Periers*, 34. *Perinskiold*, 1. *Perionius*, 36. *Perizonius*, 1. et 10. *N. Perottus*, 9. *Cl. et Ch. Perrault*, 33. *C. et G. Perſona*, 15. et 20. *Petauius*, 37. *P. Petitus*, 11. 20. et 42. *Petrarcha*, 28. *S. Petri*, 30. *Th. Petreius*, 40. *C. Peucerus*, 26. *Peutingerus*, 13. et 20. *Peyrerius*, 12. et 20. *Pezronius*, 1. *F. Philelphus*, 6. 10. et 42. *Pibracius*, 34. *I. et I. F. Picus*, 34. *A. et F. et I. Piccolomini*, 23. et 15. *Picinellus*, 39. *Picot*, 34. *B. Pictetus*, 1. et 10. *A. Pighius*, 36.

us, 36. *L. Pignorius*, 21. *Pilarinus*, 15. *R. de Piles*, 12. *G. et S. Pineau*, 14. et 18. *Piuſſon*, 22. *Pirckheimerus*, 18. *P. Pithoeus*, 5. *Pitſeus*, 15. *Placcius*, 1. *Placette*, 2. *Platina*, 8. et 10. *Plinius Secundus*, 7. *Plumier*, 33. *Pocciantius*, 18. *Pocockius*, 21. *Pocquet de Livonniere*, 17. *Poggius*, 9. et 10. *Poiretus*, 4. et 10. *M. Polus*, 24. *Mart. Polonus*, 14. *Pomponatius*, 25. *Pomp. Laetus*, 7. et 10. *Pona*, 41. *Pontacus*, 22. *I. Iov. Pontanus*, 8. et 10. *I. Iſ. Pontanus*, 19. *Ponticus Virunius*, 8. et 10. *Pontoux*, 34. *Popeliniere*, 39. *Porcacchi*, 34. *P. Portaeus*, 25. *Poſſeuinus*, 22. *Poſtellus*, 8. et 10. *Poupart*, 11. *Pozzo*, 17. *Prévôt*, 39. *Priezac*, 33. *Pricaeus*, 23. *Priolus*, 39. *Puccinellus*, 37. *Pufendorfius*, 18. *E. Puteanus*, 17. *Quattromani*, 11. *Quental*, 42. *Quetiſius*, 24. *Quien de la Neufville*, 38. *Quilletus*, 28. *Quinault*, 33. *Quintianus Stoa*, 27. *Quenſtedius*, 32. *Rabelaeſus*, 32. *Rabuſſon*, 1. *Racan*, 24. *Racine*, 18. et 20. *Ramazzini*, 6. *Ramus*, 13. et 20. *Ramuſius*, 35. *Raphelingius*, 33. et 36. *N. et R. Rapin*, 25. et 32. *Rapin de Thoiras*, 1. *Raſſicod*, 8. *Raulinus*, 11. *Ray*, 41. *T. Raynaldus*, 26. *Saint-Real*, 2. et 10. *F. Redi*, 3. et 10. *Regiomontanus*, 38. *P. Regis*, 7. *P. S. Regis*, 6. *M. Regnier*, 11. et 20. *Reineſius*, *A. Relandus*, 1. et 10. *Regnard*, 21. *Renaudotus*, 12. et 20. *P. Reſenius*, 36. *Reuchlinus*, 25. *Reves*, 30. *N. Reusnerus*, 27. *Q. Reuterus*, 24. *B. Rhenanus*, 38. *Rhenferdus*, 1. et 10. *I. Rhodius*, 38. *I. Rhodomannus*, 42. *Rhoe*, 25. *Ribeiro*, 42. *Riccobanus*, 28. *E. Richerius*, 27. *Riedlinus*, 16.

Rigal-

Rigaltius, 21. *Rinuccini*, 30. *C. Rittershuſius*, 32. *Riuault*, 37 *A. Riuinus*, 33. *Robortellus*, 42. *A. Rocca*, 21. *Rondeletius*, 33. *G. A. de la Roque*, 21. *I. Roſinus*, 33. *I. V. Roſſi*, 33. *Roſſoti*, 25. *Rotgans*, 2. *Rotrou*, 16. et 20. *Roulliard*, 27. *Rouxel*, 24. *L. le Roy*, 29. *I. le Roy*, 37. *Rucellai*, 13. *Rudbeckius*, 31. *L. A. de Ruffy*, 1. *Ruinartus*, 21. *Rutgerſius*, 32. *F. Ruyſchius*, 33. *P. du Ryer*, 22. *Sabellicus*, 12. et 20. *G. Sabinus*, 26. *I. P. Saccus*, 13. *Sachs-Lewenheim*, 2. *Sadoletus*, 28. *C. Sagittarius*, 4. *Saguntinus*, 21. *Saint-Amand*, 14. *Saint-Evremond*, 7. *Saint-Gelais*, 5. et 10. *Saint-Iulien*, 27. *A. et A. L. et C. H. et C. et P. S. et S. et D. de Sainte-Marthe*, 8. et 10. *et S. Salel*, 36. *Sallengre*, 1. et 10. *D. de Sallo*, 9. et 10. *Salmonius Macrinus*, 31. *Sammarthanus. Vid. Sainte-Marthe. F. Sandei*, 41. *H. et N. Sanderus*, 15. *Sannazarius*, 8. et 10. *N Sanſon*, 13. et 20. *Sanſouinus*, 22. *Saraſin*, 6. et 10. *Sarnelli*, 42. *A. du Sauſſay*, 40. *C. Sauſſaye*, 29. *Sauaron*, 17. *Sauary*, 9. et 10. et 36. *Sauilius*, 16. *Sauotus*, 35. *Sauveur*, 4. et 10. *Sbaraglia*, 14. *F. Scacchi*, 21. *B. Scala*, 9. *Scaligeri*, 23. *C. Schaaf*, 39. *Schefferus*, 39. *Schelhammerus*, 33. *Schelſtrate*, 21. *I. T. Schenckius*, 22. *Schilterus*, 11. *I. A Schmidius*, 9. *S. Schmidius*, 1. *Schoockius*, 12. et 20. *A. Schottus*, 26. *Schurmannia*, 33. *Schurzfleiſch*, 1. et 10. *Scioppius*, 35. *Marianus Scotus*, 15. *I. Clemens Scotti*, 39. *C. Scriuerus*, 40. *G. et M. de Scudery*, 15. *Seckendorſius*, 29. *I. Secundus*, 16. et 20. *A. Sedulius*, 34. *Segnery*, 1. *Segrais*, 16. et 20. *Seldenus*,

5. D. et A. Sennertus, 14. et 33. Sepulueda, 23. I. de Serres, 4. et 10. Serroni, 2. Seruetus, 11. Seyſſelius, 24. Sherley, 23. Sidney, 15. Simlerus, 28. I. F. Simon, 12. R. Simon, 1. et 10. Sirmondus, 17. et 20. Sixtus Senenſis, 40. Sleidanus, 39. A. de Solis, 9. et 10. Sommier, 41. Sorberius, 4. et 10. Sorel, 31. E. Spanhemius, 2. F. Spanhemius vterque, 29. Speronus, 39. Spinoza, 13. et 20. Spizelius, 25. C. Sponius, 2. H. Spondanus, 11. et 20. Staniburſt, 18. Stapletonus, 39. R. et H. et C. Stephanus, 36. Steuchus, 36. Quintianus Stoa, 27. Sturmius, 29. L. M. Suareſius, 22. Surius, 28. Suſannaeus, 38. Swertius, 27. Sydenhamius, 16. et 20. I. Syluius, 29. Tabouet, 38. Tacitus, 6. Tagliacarne, 33. Tahureau, 34. Taille, 33. Taisnier, 39. Tallemant, 22. Tanſillo, 18. T. Taſſus, 25. Taubmannus, 16. et 20. A. Teiſſier, 5. B. Teleſius, 30. Temple, 13. Tenzelius, 30. Texeira, 5. Theuet, 23. Thiers, 4. et 10. Thiardus, 21. Thomaſſinus, 3. Thuanus, 9. Tilladet, 8. Tillemontius, 15. et 20. Tillotſonus, 38. R. Titius, 13. G. Titius, 41. Tolandus, 1. et 10. Tomaſinus, 29. Card. Tommaſi, 3. et 10. Tornielius, 11. Torricelli, 15. Toſſanus D. et P. 36. Tourveil, 27. Tozzi, 17. G. Trapezuntius, 14. et 20. Tremellius, 40. Triſſinus, 29. Trithemius, 38. Triuiſanus, 13. Turnebus, 39. Turnefortius, 1. et 10. Turneminius, 42. P. a Turre, 1. et 10. Turrianus, 29. Tyardus, 21. Vadianus, 37. I. F. et I. F. F. et S. Vaillant, 3. et 22. et 8. et 10. Valbonnays, 19. et 20. P. Valens, 36. I. P. Valerianus, 26. Aug. Valerius, 5. H. Valeſius, 5. et 10. A. Valeſius, 3. Valincourt, 24. Valladier, 18. et 20. G. Vallée, 29. Vallisnieri, 16. et 20. Vaninus, 26. Varchius, 36. Varetus, 37. Varignon, 11. et 20. Vaſconcellos, 42. Varillas, 5. et 10. Vanaſſor, 27. Vau-

27. Vaugelas, 19. Vaumoriere, 35. Vayerius, 19. N. Vedelius, 33. G. de la Vega, 13. M. Vegius, 26. Velſerus, 24. Verardus, 8. A. et C. du Verdier, 24. P. P. Vergerius vterque, 38. Verbeyen, 4. et 10. Verney, 25. Vermulaeus, 33. Vert, 11. Veſalius, 5. et 10. Vetus, 34. Vghelli, 41. Viaud, 34. Vida, 29. Videl, 14. L. L. de la Vieuille, 2. Vieyra, 34. Vigenerius, 16. et 20. M. de la Vigne, 39. Vignier, 2. 10. et 42. Villegaignon, 22. Villon, 5. Vinetus, 30. Viperanus, 25. Viretus, 35. Vitringa, 35. Lud. Viues, 21. Viuianus, 24. B. Volderus, 22. Vorſtius, 22. G. et G. I. et I. Voſſius, 13. et 10. Vrſeus, 6. et 10. S. Vrſatus, 13. I. Vrſinus, 24. Vſſerius, 5. B. Vulcanius, 34. Wagenſeilius, 2. et 10. Wanslebius, 26. S. Ward, 24. I. Ware, 18. Waſerus, 24. G. W. Wedelius, 7. Wepferus, 11. R. Wetſtenius, 2. Wharton, 15. Whear, 19. Whitby, 21. Whyte, 24. Wicquefort, 38. Wilkius, 4. et 10. T. Willis, 15. Wimphelingius, 38. Wollaſton, 42. Woolſtonus, 40. O. Wormius, 9. et 10. Wowerius, Antuerpienſis et Lipſienſis, 6. Xylander, 19. Zaluski, 13. B. Zanchius, 41. Zannichelli, 24. I. Zeno, 21. M. Zimmermannus, 36.

Denique nec mentione laudeque noſtra fraudandi ſunt, qui nuper doctiſſimorum hominum adhuc viuentium de vitis ſcriptisque libros compoſuerunt, adeoque praeſens orbis literati theatrum praebent inſpiciendum, *Goettenius*, *Rathlefius*, *Strodtmannus*, et, qui ſimul effigies exhibet, *Bruckerus*. Speciatim ſpirantium adhuc theologorum vitas nobis

bis dederunt *Moſerus* ac *Neubauerus*, iureconſultorum *Ienichius*.

V. Dixi, in vitis eruditorum exponendis non minimam habendam eſſe rationem librorum (*a*) ab iis conſcriptorum, cum eorum, qui adhuc exſtant, (quorum et editiones (*b*) variae,

(*a*) Quidam ipſi librorum a ſemet editorum catalogos confecerunt edideruntque. Iam olim *Hieronymus* titulos operum ſuorum produxit in vltimo capite *Catalogi* ſui *ſcriptorum eccleſiaſticorum*. Idem poſtea fecit Auguſtinus luculentius in libris *Retractationum*, recentiorique aeuo *Campanella*, *Fort. Licetus* (cuius libri *duo de propriorum operum hiſtoria* excuſi ſunt Patauii 1634.) *Labbeus*, *Buddeus*, *Goezius*, *Ioach. Langius*, *Moshemius*, *Chriſtianus Wolfius*, *aliique*. Etiam *Lutherus* a. 1533. catalogum edidit vel potius edi paſſus eſt librorum ſuorum: qui recuſus eſt in *Diario theologico Loeſcheriano* 1738. p. 10. ſqq.

(*b*) Hic inquirere libet, quid exiſtimandum ſit de editionibus *Operum omnium* a polygraphis ſcriptorum, e. g. *Lutheri*, *Eraſmi*, *Caluini*, *Voſſii*, *Conringii*, *Launoii*. Facile igitur apparet, ita quidem conſeruari etiam minuta magnorum virorum ſcripta, illa quoque, quae rectius perirent; caeterum voluminoſa illa opera inſeruire non tam vſui eruditorum, quam ornandis bibliothecis publicis et oſtentandae magnificentiae ciuitatis literariae. Docti enim viri, quos fere tenuiores eſſe conſtat, optimos quosque libros ſeparatim recudi optant, vt, quibus opus ipſis eſt, eos ſibi comparent. Ecquis doctorum hominum, vt *Conringii Antiquitates Academicas* aut *Voſſii de hiſtoricis* libros legat, tanto pretio ſua faciet eorum opera? Idem ſentio de collectionibus librorum et magnorum et ſatis obuiorum eiusdem argumenti. Vnas illas Syllogas laudo, quibus comprehendun-

variae, item verſiones, recenſeri debent,) tum deperditorum. Nec omittenda eſt diſtinctio genuinorum foetuum a libris ſuppoſititiis. Hoc in ſtudio *Voſſii* (c) induſtriam non aequauit ſolum, ſed ſuperauit *Ioannes Albertus Fabricius*, qui hodie principatum tenet inter hiſtoriae literariae profeſſores, et *Bibliothecarius reip. literariae optime meritus* vocari meretur. Ac *Bibliothecae* huius, *Latina* pariter et *Graeca*, merito pro monumentis habentur immortalitate dignis. Aemulatus eum eſt haud infeliciter *Ioannes Chriſtophorus Wolfius*, cuius *Bibliotheca Hebraica* magno meritoque fuit excepta plauſu. Vterque in *Praefatione* ſuos in hoc argumento anteceſſores in medium producunt: id quod et *Griſchouius* facit in *Hiſtoria (d) Philologiae*. Laudari hic etiam debet *Aſſemanni Bibliotheca (e) orientalis*, a. 1719. edi coepta.

duntur ſcripta et minutiora et rariora, eademque bonitatis maximae. Eadem erat in ſententia Buddeus, cuius verba ſunt inſerta *Recenſionibus Ienenſibus (Monatl. Nachrichten)* a. 1726. p. 743. 745. 746.

(c) *Voſſius* primus vel inter primos in hoc genere elaborauit. Exſtant libri eius *de Hiſtoricis Graecis et Latinis*, *de mathematicis*, *de rhetoribus et oratoribus*, *de poëtis*, *de philoſophis*: quorum operum duo poſtrema ſunt poſthuma et imperfecta.

(d) §. XCV. p. 389. ſqq.

(e) Vid. *Acta Erud.* Suppl. T. VIII. p. 1.

pta. Speciatim eccleſiaſticorum (*f*) ſcriptorum monumenta perſequuntur, idque magna diligentia, *Wilhelmus Caueus* in *Hiſtoria literaria ſcriptorum eccleſiaſticorum*, et *Oudinus* in tripartito opere, cuius maxima eſt vtilitas in medii aeui (*g*) hiſtoria literaria. Eiusdem argumenti eſt *Antonii Poſſeuini Apparatus ſacer*, duobus tomis editus Coloniae 1608. Maiori ſtudio idem argumentum pertractat *Nic. Nurrius* in *Apparatu ad Bibliothecam maximam Patrum.* Subdititia Patrum eccleſiae ſcripta indicat *Andreas Riuetus* in *Critico ſacro*, *Robertus Cocus* in *Cenſura ſcriptorum eccleſiaſticorum*, et *Vinc. Placcius* in *Theatro pſeudonymorum.*

VI. Fue-

(*f*) Scriptores omnes de ſcriptoribus eccleſiaſticis recenſet *Fabricius* in Praef. libri quinti *Bibliothecae Graecae.* De *Trithemio* obſeruo, eius *ſcriptores eccleſiaſticos* eſſe ſcriptores eccleſiae Chriſtianae addictos, ſiue theologos, ſiue ICtos, ſiue medicos, ſiue grammaticos, ſiue geometras, etc.

(*g*) Hic etiam multorum Vitae copioſe deſcriptae exhibentur. Omiſit tamen neſcio quo caſu quosdam clariores, *Albertum M. Lanfrancum, Lambertum Schafnabrugenſem, Rupertum Tuitienſem, Ottonem Friſingenſem, Alanum M. Ioannem Scotum, Aegidium Romanum, Raymundum Lullium, Rab. Maurum, Lyranum, Taulerum, Haymonem, Rufinum, Oroſium, Odonem Cluniacenſem, Carolum M. Nicolaum Cuſanum, Iſidorum Peluſiotam, Sidonium Apollinarem, Alcimum Auitum.* Caeterum cur *Clericus* T. XIX. Bibl. anc. et mod. p. 353. ſqq. parum aequum ſe praebeat Oudiniano operi, diſcas licet ex *Oudini* T. I. p. 986. ſqq.

VI. Fuerunt etiam, qui eruditorum iudicia de celebrioribus ſcriptis eorumque auctoribus congeſſerunt. Iudicia de *Patribus (h) Eccleſiae* exhibet *Io. Gerhardus* in *Patrologia*; de priſcis *hiſtoricis Degoreus Whearus* in *Relectionibus hiemalibus;* de hiſtoriae Romanae ac Byzantinae ſcriptoribus *Martinus Hanckius* in duobus, quos de iis edidit, operibus; de omnis generis eruditis *Thomas Pope-Bluntius in Cenſura (i) celebriorum auctorum:*

(*h*) Quia Patres Eccleſiae non ſolum Pontificiis, ſed etiam multis noſtrae Eccleſiae ingens faciunt praeiudicium, hinc bene fecerit hiſtoriae literariae doctor, ſi hac occaſione auditores ſuos docebit, quid exiſtimandum ſit de eruditione praecipuorum Eccleſiae Patrum. Commendo hic *Dallaei* librum *de vſu Patrum*, *Clerici Hieronymiana*, et *Vitas* aliquot Patrum, quas in Germanicum traduci curauit et a. 1721. Praefatione ornauit *Thomaſius;* ipſius denique *Thomaſii Cautelas circa Iurisprudentiam eccleſiaſticam* cap. X. §. 24. ſqq. et cap. XI. XII. XIII. XIV.

(*i*) Iam ante *Bluntium* tale opus conſcribere in animum induxit *Chriſtophorus Adamus Rupertus*, eiusque ſpecimen reliquit in *Mercurio Epiſtolari* p. 720. ſqq. Exſtat et *Tho. Magiri* opus ſimile *Eponymologicum criticum* inſcriptum, et a. 1687. duplo auctius editum a *C. W. Eybenio.* Sed longe praeferendus eſt *Bluntius.* Caeterum quo quis clarior in orbe literato, eo facilius eſt complura eius reperire encomia. Vnde decem paginas impleuit praeconiis *Morhofio* tributis *Mollerus* in Prolegomenis ad eius *Polyhiſtorem.* Imo totus liber ſecundus *Quaeſtionum Tullianarum Andreae Schotti* non niſi elogia eloquentiae *Ciceronis* continet. Pari modo

elogia

ſtorum: quod quidem opus poteſt ſubinde augeri ab induſtrio poſſeſſore. De *interpretibus* ipſe ſuum fert iudicium *Huetius* libro ſingulari; de poëtis *Scaliger* in Poëtice; de *hiſtoricis Lipſius in* (*k*) *Politica;* de *Commentatoribus in ſacrum Codicem Richardus Simonius* in ſeparato opere, itemque *Io. Frid. Mayerus* in *Bibliotheca Biblica*, quam pertexuit *Arndius.* Pari modo de *Patribus Eccleſiae* ſententiam ſuam dicit *Dupinius* in *Bibliotheca* ſua *eccleſiaſtica;* de ſcriptoribus Hiſt. eccl. N. T. veteribus et recentioribus *Weismannus* in Prolegomenis ad ſuam *Hiſt. eccl.* p. 28-65; qui et de theologis omnium ſectarum, qui ſaeculo XVI. et XVII. celebriores fuerunt, accuratum exhibet iudicium in Tomo II. *Hiſtoriae* illius. Eodem in genere commendari meretur *Adriani Bailleti* opus ita (*l*) inſcriptum:

elogia Melanchthonis aut iudicia de eo qui compilare velit, librum grandem effecerit, inquit *Seckendorfius Lutheraniſmi* lib. I. ſect. 34. addit. 1. Quantum vero eiusmodi iudiciis tribuendum ſit, dicendi locus erit alius.

(*k*) Not. ad lib. I. cap. 9. Etiam in *Bibliotheca hiſtorica Fresnoio-Menckeniana* creberrima occurrunt de hiſtoricis iudicia. Sic et in *Ludouici le Gendre Nouvelle Hiſtoire de France* Tomo VI. Lutetiae 1719. edito exhibetur Catalogus hiſtoricorum, qui Galliae hiſtoriam ſiue vniuerſam ſiue particularem ſcripſerunt, et quidem adiecta ſingulis accurata ἐπικρίσει.

(*l*) Melior huius eſt editio ſecunda, quae a. 1725. Amſtelodami prodiit vna cum annotationibus *Bernhardi de la Monnoye*, qui et in praefatione ſua et T. II. p. 371.

ptum: *Iugemens des Sçavans ſur les principaux ouvrages des Auteurs;* ac ſimile opus (m) *Giberti de ſcriptoribus rhetoricis;* item *Teiſſerii Elogia virorum doctorum ex Thuani Hiſtoria excerpta*, cum additamentis a. 1715. rurſus edita quatuor tomis. *Morhofianus* quoque *Polyhiſtor* plenus eſt ἐπικρίσεων, nec non *Boecleri Bibliographia Critica* ſupra iam laudata, itemque *Naudaei Bibliographia politica.* Non male huc retuleris libros, quos *ANA* vocant, vt *Sarcmaſiana*, *Menagiana*, *Patiniana*, *Naudaeana*, *Caſauboniana*, etc. cuius generis libros ſingularibus in Diſſertationibus (n) exhibuerunt *Wolfius* et *Lilienthalius.*

VII. Va-

371. profitetur, ſe id ſibi negotii dediſſe, vt corrigeret, quos *Bailletus* commiſiſſet in hiſtoria literaria, errores. Inſerta et ſunt huic editioni caetera *Bailleti* opera, quibus illuſtrauit literariam hiſtoriam, itemque *Menagii Anti-Bailletus*, et *Giberti Iudicia de rhetoribus.*

(m) Vid. *Acta erud.* a. 1714. p. 78; a. 1721. p. 257. et 298.

(n) De libris in ANA iudicium exſtat in Germanicis *Obſeruationibus Halenſibus* P. II. n. 8. et in *Reimmanni* Catalogi critici T. II. p. 616. et 617. itemque in *Biblioth. raiſ.* T. XXVI. p. 36. ſqq. Addenda huius generis libris ſunt *Verulamiana*, i. e. *Verulamii Sermones fideles*, et e priſco aeuo *Corydiana*, quae conſcripſerat *Lynceus* Samius, teſte *Athenaeo* Lib. VI. p. 241. 245. 248; atque e medio aeuo *Alfonſiana*, hoc eſt, Regis Alfonſi dicta ab *Ant. Panormitano* literis mandata, ac nuper quoque recuſa a *Meuſchenio.*

VII. Variant etiam de libris eruditorum iudicia pro diuerſitate aetatis et nationis. Vergente ſuperiori ſaeculo magna orta eſt contentio in Gallia, aliis (*o*) priſcos, aliis recentiores ſcriptores praeferentibus; quos recenſet *Ryſſelius* in *Menſibus* ſuis. Ego, quae alibi (*p*) iam dixi de hoc argumento, iis tria hic adiungo velut axiomata. I. *Quae ſtudia veteres magis excoluerunt, quam noſtra aetas, in iis veteres vtique noſtris hominibus praeferendi ſunt.* Poëtae igitur veteris Romae non parum praeſtant plerisque hodiernis. Poëſis enim erat illorum ἔργον, cum hodie ſit inter τὰ πάρεργα. II. *Quae ſtudia veteres modice excoluerunt, in iis recentiores ſunt praeſtantiores.* Quanto meliores habet noſtra aetas interpretes ſacri codicis quam vetuſtius aeuum! Quanto eruditiores vtilioresque nunc habemus Ethicas, Logicas, Phyſicas, quam fuerunt decimo ſexto ſaeculo! Stolidi igitur etiam erant, qui Ennium Virgilio, Catonem Ciceroni anteponebant, notati merito a *Martiale*

(*o*) Iam ſaeculo decimo quinto diſputatum fuit, an veteres nouis ſcriptoribus ſint praeferendi: exſtatque ea de re liber *Ben. Accolti*, recenſitus in *Actis erud.* 1690. p. 510. ſqq. Haud iniuria vero inſanire dixeris *Lambinum*, cum in ſecunda ad *Lucretium* ſuum Praefatione *ſtultos et inſanos* vocat, qui hodie Grammaticam, Rhetoricam, vel Logicam ſcribant edantque, ac iudicat, nihil poſſe melius ſcribi, quam ſcriptum iam habeamus a veteribus.

(*p*) *Im Politiſchen Philoſopho* cap. VII. §. 18.

tiale lib. V. epigr. 10. et a *Quintiliano* Dialogi cap. XVIII. 5. et XXIII. 2. III. *Quae ſtudia veteres excoluerunt acriter, et hodierna aetas itidem excolit ſtudioſe, in iis hodierni palmam (q) merentur.* Nam primo poſteriores calcant viam iam praeparatam, adeoque iis facile eſt, progredi (r) longius; deinde hodie plura in omnis generis ſtudiis habemus adminicula, altiusque proinde eniti poſſumus in quouis literarum genere. Quare ſi quis e. g. in legendis Patrum eccleſiae ſcriptis aſſidue verſaretur, ſique totum *Ariſtotelem* totumque *Platonem* memoria comprehenſum haberet, non lectis noſtrae aetatis theologis ac philoſophis, non ab vllo habebitur, opinor, pro magno vel theologo vel philoſopho. Mihi qui-

(q) Quanto inferiores eruditione ſint veteres ſcriptoribus aetatis noſtrae, oſtenditur in *Biblioth. Angloiſe* T. XIV. p. 197. ſqq. Ibidem p. 199. iudicatur, lectionem veterum philoſophorum parum vilem eſſe ad augendam eruditionem: et p. 200. ſq. medica *Hippocratis* ſcientia valde contemnitur. Etiam *Naudaeus* in lib. de inſtruenda bibliotheca p. 100. iudicat, recentioris aeui ſcriptores eſſe antiquis meliores.

(r) Non iniuſte itaque *Mollierii* comoediae praeferuntur Plautinis. Vid. *Gelehrte Zeitungen* a. 1720. p. 525. Lepida ratio reuincendi antiquarios, hoc eſt, eos, qui recentiores omnes prae antiquis contemnunt, exhibetur in *Vita Huetii* lib. I. p. 21. Plane ſimilem hiſtoriam narrat *Lud. Vives* lib. I. de cauſ. corrupt. art. p. 34. Imo adeatur et *Phaedrus* lib. V. fab. 5.

hi quidem *Priſcianus* in praef. operis grammatici optime videtur litem illam diremiſſe, ſcribens, *grammaticae artis auctores, quanto ſint iuniores, tanto perſpicaciores et ingeniis floruiſſe et diligentia valuiſſe*, additque, *id omnium eruditiſſimorum iudicio confirmari.*

VIII. De nationum diuerſis ingeniis diuerſisque ingeniorum fructibus quae mihi aliisque cogitata et obſeruata fuerunt, exhibui in *Actis* (*s*) *Philoſophorum.* Eodem in opere (*t*) ſupplementa illius tractationis exhibui, ſimulque, quae doctus quidam vir de borealium ingeniis contra meam ſententiam protulerat, ἄνευ παθῶν expendi. Quod ipſum reſponſum etiam ad ſe pertinere putet velim inciuilis ille ciuilis Iuris conſultus, (ſi modo cantum hunc non alius gallus edidit,) qui (*u*) Suecorum (quam nationem vt ille aſſentatione, ſic ego veneratione proſequor,) ingenia ita defendit, vt petulantiſſimis conuiciis me lacerandum putaret. Solet ſcilicet hoc accidere adulatoribus, vt alteram partem nimiis extollant laudibus, nimioque opere dealbent, alte-

(*s*) T. I. P. IV. cap. 1. vbi §. 35. non ſtatuo, aëris tenuitatem ac cibi potusque teneritatem eſſe veras cauſas perſpicaciae ingenii; ſed hoc volo, craſſitiem aëris ciborumque impedire vſum ingenii, vti nebulae oculis noſtris ſunt impedimento, quo minus bene longeque proſpiciant.

(*t*) T. III. p. 828 - 857.

(*u*) *Schwediſche Bibliothec* P. II.

alteram nimis denigrare ſtudeant. Caeterum ſciat idem ille, iudicia mea de ingeniis hominum ſeptem trionibus ſubiectorum plus commodi, quam ipſius aſſentationes, afferre reip. literariae. Cum enim ipſe frigidam ſuffundat ignauiae, ego contra diſcutio torporem non paucorum, et calcar aemulationis ſubdo nondum ſatis alacriter currentibus, poſtea vero eximie ornaturis rem literariam.

IX. Venit hic mihi in mentem alia eruditorum claſſis, quam minime omnium, quae in hiſtoria literaria praetereatur, dignam exiſtimo. Eos innuo, qui ſe anteſignanos literati gregis praebuerunt, et *primi* ſiue vniuerſam literarum culturam inſtaurarunt, ſiue certam aliquam diſciplinam excoluerunt, ſiue quacunque alia in re laudabili viae poſtea frequentiſſime calcatae duces fuerunt. Hos vocare mihi liceat *primates literarios.* De quibus antequam plura profero, paucis obſeruo, ſtatum literatorum toto orbe diſperſorum, etſi non eſt veri nominis reſpublica (x) ſocietasue,

(x) Reſp. literaria ratione formae ſimillima eſt *Eccleſiae inuiſibili.* Vti hic nullus monarcha, nullum ciuile imperium, ſed ſumma libertas, ſola regnante S. Scriptura; ſic illic ſola regnat Ratio, nec quiſquam in alterum quicquam habet iuris ciuilis. Ac libertas iſta adeo eſt reip. literariae anima, vt toto coelo erraret *Iac. Thomaſius*, cum *Progr. 41.* p. 469. ſcripſit, *forma regi-*

ue, tamen ob ſimilitudinem non vnam appellari *rempublicam literariam.* In hac igitur republica alii ſunt *plebs (y) literata*, alii vocari merentur *optimates literarii*, quorum pars ſunt cuiuscunque diſciplinae doctores (z) profeſ-

regiminis monarchici nullam eſſe literariae reip. ſalubriorem. Contrariam huic ſententiam paucis, ſed acute et eleganter, illuſtrat *Baelius* Dict. v. *Catius not. D.* Lectu quoque digna eſt *Chriſtiani Loeberi* Ienae a. 1708. edita meditatio *de forma regiminis reip. literariae*, in qua lucide probat, ſtatum literatorum vniuerſe conſideratum improprie vocari *rempublicam literariam*, adeoque ſocietati literatorum per totum orbem diſperſae nullam eſſe, ac ne *democraticam* quidem, *formam regiminis.* Idem docetur *in den Vnpartheyſchen Gedancken über die Iournale* p. 300. ſqq.

(y) Vetus iam eſt haec diſtinctio. *Canutium*, *Arrium*, et *Furnium plebi literatae* diſerte adſcribit *Quintilianus* in Dial. de cauſ. corr. eloq. cap. XXI. 1. *Vulgus eruditum Plinius* commemorat lib. II. cap. 7. Sic et *Seneca* mediocriter eruditum hominem Epiſt. 10. vocat *vnum e populo.* Contra *Cicero* lib. de claris oratoribus cap. 79. *Calidium* eſſe ait *oratorem non vnum ex multis.* Etiam Virgilius a melioris venae poëtis ſegregat *Bauium* et *Maeuium.*

(z) Dico veri nominis *doctores.* Nam qui ſolo titulo ſunt *Doctores* ac *Magiſtri*, illis ſuus in *plebe* aſſignandus eſt locus, et quidem, quia id non ſunt, quod tam ambitioſe videri cupiunt, locus omnium vltimus. Non minus inter *plebeios* ſunt referendi, qui falſa eruditione onuſta gerunt pectora. Scimus, tempore *Lutheri* omnes Facultates Theologicas, quas vocant, ad vulgus literatum pertinuiſſe. Ac in vniuerſum notandum, *optimates* hic cen-

profeſſoresque. Quemadmodum vero olim in Romanorum ſenatu vnus erat *Princeps ſenatus*, ſic et literaria reſp. omnis aeui ſuos habuit et coluit ſenatus (*a*) literati principes. Et hi ipſi ſunt, quos antea dixi *Primates literarios.*

X. Tres autem ſunt iſtorum *Primatium* ordines. In *primo* eos colloco, qui impetu quodam facto fortiſſime (*b*) disiecerunt tenebras literarias, et vniuerſam reip. literariae faciem feliciter immutarunt. Sic olim in Graecia Primas theoreticae philoſophiae fuit (*c*) *Thales*, practicae et moralis *Socrates;* pri-

cenſeri non ex opibus ac ciuilibus honoribus, ſed ex ſola ſapientia et eruditione. Hic, vt *Hier. Oſorii* verbis e lib. I. *de gloria* p. 46. ſqq. vtar, *omnes homines ingenio praeſtantes, quamuis inopes ſint et obſcuris parentibus orti, in PRINCIPVM numero habentur: contra, qui hebeti ingenio ſunt et languori deſidiaeque dediti, quamuis in ampliſſima familia nati ſint, et res magnas adminiſtrent, PLEBEII exiſtimantur.*

(*a*) Hi *Primates* inter caeteros doctos eundem ferme in modum eminent, quo *Scaliger*, et poſt eum *Salmaſius*, in vrbe Lugdunenſi e numero gregariorum Profeſſorum exemtus, Apollinis cuiusdam inſtar colebatur a Muſis Batauis.

(*b*) Vnde eos alibi vocaui *fulmina literaria*. Vid. *Poeciles* T. I. lib. 4. p. 631. ſq. Nec aliter ſuccedit negotium Reformationis literariae. Audacibus hic viris opus eſt et intrepidis, recteque faciendo neminem timentibus.

(*c*) Vid. *Acta Philoſ.* T. III. p. 161. ſqq.

mus barbariei medii aeui ſe oppoſuit *Petrarcha;* primus et eloquentiam et philoſophiam et theologiam in Gallia emendauit *Faber Stapulenſis ;* primus de barbarie literata in Germania triumphauit *Eraſmus*, de religioſa *Lutherus;* primus philoſophiam eclecticam, proſtratis priſtinis erroribus innumeris, in Germanicas Academias introduxit *Thomaſius.* Inter hos Primates multi vel a diſcipulis ac ſectatoribus ſuis, vel etiam ab ſemetipſis conſtituti ſunt *monarchae literarii*, vel potius, quia in rep. literaria non datur iuſta monarchia, tyranni, e. g. *Ariſtoteles*, *Carteſius.*

XI. *Secundus* ordo eos complectatur, qui vnam duntaxat diſciplinam noua induerunt eaque laetiſſima ac pulcherrima facie. Hic igitur Primas Iuris naturae eſt *Grotius*, facile tamen ſocium admittens *Pufendorfium ;* Hiſtoriae eccleſiaſticae (*d*) priſcis temporibus *Euſebius*, iunioribus *Flacius ;* Medicinae olim *Hippocrates*, nuper *Harueus ;* anatomicae ſcientiae (*e*) *Veſalius ;* Iuris publici *Conringius ;* Primates Theologiae, iidemque profeſſores theologiae eclectici, *Lutherus*,

(*d*) *Lutheri* opinio, Comm. in *Geneſin* f. 349. *b.* rati, primum *Compendium hiſtoriae* ſcripſiſſe *Abrahamum* inde ab *Adamo* vsque ad ſua tempora, debito caret fundamento.

(*e*) Vid. *Stollii* Hiſt. medicinae P. II. cap. 1. §. 21. p. 414. ſqq.

rus, *Zuinglius*, et *Arminius;* Primates Iurisprudentiae ciuilis minus comtae *(f) Irnerius*, *Accurſius*, et *Bartolus;* terſioris politiorisque *Alciatus* et *Cuiacius*; Primates Philologiae in Germania *Reuchlinus* et *Eraſmus*, in Gallia (*g*) *Faber Stapulenſis*, in Hiſpania *Antonius Nebriſſenſis;* Primas ſcientiae chronologicae *Ioſephus (h) Scaliger.;* Primas artis heraldicae (*i*) *Phil. Iac. Spenerus;* Primas poëtarum Graecorum *Homerus*, Latinorum *Virgilius*, Gallorum *Ronſardus*, Italorum *Dantes*, Germanorum *Opitius;* Primas Hiſtoriae literariae in Heluetia *Geſnerus*, in Gallia *Naudaeus*, in Belgio *Voſſius*, in Germania *Morhoſius*, eiusque ſucceſſor, *Fabricius*.

XII. *Tertii* ordinis ii ſunt Primates, qui primi magnum aliquod ac memorabile facinus ediderunt in rep. literaria. Primum hic locum teneat *Moſes*, primus ille libri ſcriptor ex omni aeuo ex omnique natione. Poſtea primus in Graecia librum ſcripſit *Pherecydes*, in Germania

(*f*) *Grauina* lib. I. de orig. Iur. ciu. §. 143. et 144.

(*g*) Vid. *Sammarthanus* Elog. lib. I. cap. 1.

(*h*) *Se primum inuaſiſſe hoc argumentum*, ipſe ſcribit in Dedicatione ſui operis *de emendatione temporum.* Et in *Prolegomenis* p. 8. dicit, *ſe omnia noua protuliſſe. Scaligero* adiungit *Caluiſium* Rich. *Montacutius* Analect. eccl. Exerc. XI. ſect. III. p. 377. *Scaligerum* vocans *Dictatorem* chronologicum, *Caluiſium* Magiſtrum Equitum.

(*i*) Vid. *Schmeizelii Einleitung zur Wappen-Lehre* Prolegom. Cap. VII. §. 6. p. 52. ſqq.

(*k*) *Eginhardus.* Cumque hic Latino ſit vſus ſermone, primus inter Germanos Germanicum librum (*l*) compoſuit *Otfridus.* Sic primus Italiae profeſſor fuit *Pythagoras*, Graeciae (*m*) *Anaximander.* Primus Graecas literas in Italia docuit *Chryſoloras*, in Gallia *Tiphernas*, in Germania *Rich. Crocus.* Primus Hebraicae grammaticae ſcriptor e Chriſtianis eſt *Reuchlinus;* primus Madrigalici carminis ſcriptor in Germania *Caſp. Zieglerus;* primus Hiſtoriam philoſophicam ſcripſit *Ge. Hornius;* primus Nouellas politicas hebdomadarias *Theophraſtus* (*n*) *Renaudotus*, literarias *Ioan. Gottlieb Krauſius.*

XIII. De hisce Primatibus tria mihi ſuperſunt memoratu digna. Primo ſcilicet ii ex hoc numero, qui inueteratos errores tollere ſuſtinuerunt, criminoſo titulo appellitati ſua aetate fuerunt *nouatores*, quaſi aliquid ob id ipſum falſum ac deteſtandum ſit, quia *nouum*, ac viciſſim verum, quia *antiquum* et inueteratum. Deinde iidem non ſolum ludibriis aetatis

(*k*) Hoc obſeruauit *Pag. Gaudentius* lib. de Romanorum philoſophia cap. 105. *Conringius* quidem Comment. de ſcriptoribus ſaec. VI. cap. 5. p. 100. *Iornandem* vocat *primum Germanici generis ſcriptorem.* Sed obſerues, quaeſo, non patriam Germaniam ei tribui a *Conringio*, ſed genus Germanicum. Erat quippe Gothus natione.

(*l*) Vid. *Poecile* T. I. lib. 4. p. 641.

(*m*) *Acta Philoſ.* T. III. p. 181.

(*n*) Vid. *Acta erud.* 1732. p. 31.

aetatis ſuae et inſectationibus expoſiti fuerunt, ſed tanquam hoſtes reip. ac peſtilentiſſimi haeretici acerbiſſimis excepti (o) odiis. Denique id ante omnia velim animaduertas, renouari ſubinde et emendari faciem literatae reip. ſolere non caeco aliquo caſu, ſed auſpice et rectore DEO; cuius potentiſſima prouidentia ſaepius inde elucet, quod inſtrumentis vtitur eiusmodi, a quibus nemo exſpectaſſet tantam μεταμόρφωσιν. Quis, quaeſo, erat Socrates? Obſtetricis filius. Quis Eraſmus? Spurius. Quis Lutherus? Pauper monachus. Quis Faber Stapulenſis? Ruſtica proles. Vltimo loco addo, hos, quos dixi, Primates literarios dignos eſſe praeter caeteros, quorum vitae diligenter et copioſe exponantur poſteritatique tradantur, ac operae pretium facturum, ſi quis comprehenſas vno volumine edat *Vitas primatum literariorum.*

XIV. Habet vero et *conſiliarios* (*) ſuos respublica literaria, qui quodammodo inter primates literarios referendi ſunt, ſaltim hoc ipſo, dum ſe praebent conſiliarios, pro prima-

Ee 5 tibus

(o) Vid. Diſſ. mea de martyriis philoſophorum in *Actis Philoſ.* T. III. p. 88. ſqq.

(*) *Rolandus Mareſius a Morhofio in Polyhiſt. lit.* lib. I. cap. 4. p. 35. appellatur *optimus rei literariae conſultor.* Quod iudicium confirmaui in *Poeciles* meae Tomo III. p. 247. Ipſum illum *Morhofii Polyhiſtorem literarium* eſſe dignum conſiliarii literarii titulo, indicat in *Menſibus* ſuis *Chriſt. Thomaſius* eo loco, quo hoc opus recenſet.

tibus certi generis haberi ſe velle oſtendunt. Sunt autem illi conſiliarii alii boni, quos inter (*p*) haud vltimum locum obtinet *Verulamius*, alii mali et imperiti: in quem cenſum ſupra iam (*q*) retuli ſcriptorem *Germaniae milite deſtitutae*. Eſtque horum ſingularis quaedam ſpecies, quos *Vtopicos* vocare licebit, quorumque magnum videre erit numerum in *Vtopia* mea (*r*) *literata*. Habet vero etiam reſp. literaria ſuos *ſecretarios* et *hiſtoriographos*. Priorem videlicet titulum merentur tum conditores *Bibliothecarum*, (quo in genere eminet *Io. Alb. Fabricius*,) tum compoſitores recenſionum librorum ſiue veterum ſiue nouorum. Poſterior titulus iis conuenit, qui *Nouellas* publicant *literarias:* imo et iis, qui praeterita acta literatorum ſtylo ſuo perſequuntur.

XV. Argumentum, quod adhuc tractaui, occaſionem mihi praebet dicendi de tribus eorum, qui libros ſcribunt, claſſibus. Diuidi videlicet

(*p*) Huc pertinent *Thomaſii* Cautelae circa ſingulas diſciplinas, et *Vockerodti* Conſultationes ſcholaſticae.

(*q*) Cap. IV. §. 55.

(*r*) Primum huius libri caput iam edidi T. I. *Poeciles* lib. I. p. 95. ſqq. In ſecundo conſideraturus eram *Collegium Hunnianum* conſeruandae orthodoxiae deſtinatum? in tertio conſilia in concordiam redigendi ſiue Proteſtantes inter ſe ſiue Proteſtantes et Pontificios: in reliquis alia conſilia literaria primum ad intuitum ſpecioſa, ſed exſpectationem fruſtratura certiſſime.

delicet ii veriſſime (*s*) commodiſſimeque poſſunt in *primanos*, *ſecundanos*, ac *tertianos*. *Primani* (*t*) ſunt, qui tanta pollent perſpicacia, vt non ſolum inueteratos errores acute cognoſcant, iisque laruam veritatis detrahant, ſed nouas quoque veritates in apricum proferant Sunt hi ſoles coeli literati, quorum tamen nullus caret maculis: vt verius miracula literati orbis vocentur, quam oracula. *Secundanos* (*u*) voco, qui tanta quidem ingenii exſupe-

(*s*) Iam veteres eruditam turbam diuiſerunt in primanos ac ſecundanos: id quod oſtendi in *Actis Philoſ.* T. I. p. 586. ſq. et T. III. p. 823. Locis e priſco aeuo ibi productis addo nunc *Diog. Laërtii* II. 133. et *Aeliani* IX. 15. Diuiſionem illam etiam *Rol. Mareſius* produxit pariter et ſcienter illuſtrauit lib. II. epiſt. 57. Clarius vero ac diſtinctius doceri, ſi tres faciamus tribus literatorum, maxime eorum, qui libros ſcribunt, res ipſa docebit. Ac Ciceroni quoque diſtributio haec placuit ita in *Oratore* cap. 1. ſcribenti: *Prima ſequentem honeſtum eſt in ſecundis tertiisque ſubſiſtere.*

(*t*) Hi primani olim vocabantur *auctores claſſici*. Vid. *Gellius* VII. 13. et XIX. 8. Hos *tenere faſces ingenii*, concinne dixeris cum *Plinio* e Praef. Hiſt. natur.

(*u*) Eodem plane modo *Seneca* epiſt. 52. En verba eius! *Quosdam ait Epicurus ad veritatem ſine vllius adiutorio feciſſe ſibi ipſos viam; quosdam indigere ope aliena, non ituros, ſi nemo praeceſſerit, ſed bene ſecuturos. Egregium hoc quoque, ſed SECVNDAE SORTIS ingenium.* Scilicet alii eruditorum ſunt ſimiles fontibus naturalibus, qui e ſuo veluti pectore effundunt aquas; alii fontibus artificialibus, (patrio ſermone *fontaines* vocamus cum Gallis,) qui deriuatam aliunde aquam cum oſtentatione quadam emittunt, maioremque faciunt, quam naturales illi, admirabilitatem.

ſuperantia non (*) ſunt, primanis tamen libenter vtuntur doctoribus, veritatesque ab iis propoſitas, niſi forte obſtant errores nimium muniti praeiudiciis, facile (*x*) amplectuntur, easque concinna methodo diſerteque traditas (*y*) propagant. *Tertiani* denique ſunt, qui ſecundanis vſi magiſtris, nec induſtria iis nec ingenio nec eloquentia pares, ſola ſcribendi ſedulitate ſunt notabiles, acceptasque ab iis (z) non

(*) *S. Bernhardus* initio Sermonis ſui decimi in *Canticum Canticorum: Non ſum ego profundi ſenſus*, inquit, *neque adeo perſpicacis ingenii, vt noui quippiam ex me adinuenire poſſim.* Quam vera confeſſio, quam item modeſtiae plena!

(*x*) *Illis* (inquit) *Quintilianus* Inſtit. orat. cap. vlt. eos dicens, quos *primanos* appello,) *haec inuenienda fuerunt, nobis* (*ſecundanis*) tantum *cognoſcenda* et diſcenda *ſunt*. *Nobis*, inquit *Minucius* quidam apud *Liuium* lib. XXII. cap. 29. *quoniam prima animi ingeniique negata ſors eſt, ſecundam ac mediam teneamus.* Eodem modo *Plinius* lib. XXXV. cap. 11. profeſſores ſcientiarum et artium diuidit in *proceres* et *primis proximos*.

(*y*) De his ita ſcribit *Verulamius* lib. I. de augm. ſcient. p. 39: *Quidam in SECVNDIS tantum ſubſiſtere ſat habent, vel ſubtilis interpretis, vel antagoniſtae vehementis et neruoſi, vel methodici abbreuiatoris nomen ambientes: vnde reditus et vectigalia ſcientiarum augeri poſſunt, patrimonium et fundus minime.* Romani etiam equites olim diuidebantur in *primos et ſecundos*. Vid. *Gronouii* Obſ. lib. III. cap. 25. p. 673. ſq. Etiam ſculptores et pictores *Origenes* lib. VIII. contra *Celſum* diſtribuit in primanos, ſecundanos, ac tertianos.

(z) Hac de cauſa non malos ſe praebent iuuenum ſtudioſorum doctores, imo ſaepe maximus ſit ad eos diſcen-

non ſolum veras, verum etiam falſas ſententias mordicus tenent, nouarumque ſiue verarum ſiue falſarum doctrinarum praecones hoſtiliter aggrediuntur. Primanos igitur facit ingenium *heureticum*, ſecundanos ingenium *eclecticum*, tertianos ingenium *ſectarium:* quod etiam *plebeium* vocare poſſis, cum duo priora ſint indolis generoſae.

XVI. Facile apparet, in primo genere eminere (*a*) iudicium, in altero ingenium, in tertio memoriam. Facile item intelligitur, vltimos ſibi videri primos, et magnopere praeterea coli ab iis, qui nullo ſunt numero, ac ne eo quidem vsque progreſſi, vt vel minimam ſcribendo laudem valeant conſequi. Facile denique cognoſcitur, ſecundanos vulgo haberi pro primanis, nec tam ſaepe horum, quam illorum, ſcripta vendi: id quod iam olim obſeruauit *Martialis* in *Lucano*, mediocri poëta, ſi cum *Virgilio* comparetur, ſed quem vulgus liben-

ſcentium concurſus. Ac vti poteſt talis doctor verbis illis *Ciceronis* lib. IX. ad famil. epiſt. 20: *Veniunt, qui me audiant quaſi doctum hominem, quia paulo ſum, quam ipſi, doctior.* Valet et hic diſtinctio *Io. Braunii*, doctum eſſe alium dicentis inter doctos, alium eſſe doctum inter ſtudioſos.

(*a*) Ita et *primani* ſunt in hiſtoria, qui et inueteratas fabellas obſeruant et pragmatice tractant omnem hiſtoriam; *ſecundani*, qui ex optimis ſcriptoribus colligunt hiſtorias, deprehenſasque ab acutioribus fabulas atro carbone notant; *tertiani*, qui ex hiſtoricis apographis addiſcunt res geſtas, ac veteres fabulas non ſolum propagant, verum etiam acriter propugnant.

libentius legebat, quam *Virgilium.* Ita enim (*b*) loquentem inducit *Lucanum: Sunt quidam*, (eruditiſſimus ſcilicet quisque,) *qui me dicunt non eſſe poëtam*, ſed hiſtoricum metricum: *ſed, qui me vendit, bibliopola putat*, eſſe me praeſtantiſſimum poëtam, cum poëmata mea tot emtores, tot lectores inueniant.

XVII. Admonet me hoc exemplum, *primanos* pariter ac *ſecundanos*, *tertianos*que diuidi oportere in *reales* ac *verbales*. Nam etiam poëtae et oratores trium ſunt claſſium: primanique ſunt, quos natura (*c*) fecit ſummos ſiue oratores ſiue poëtas; ſecundani, quorum ſcripta plus curae, quam naturae, habent; tertiani, qui ne his quidem arte pares ingenioque, nouiſſimum conſtituunt agmen vel oratorum vel poëtarum.

XVIII. Debent vero cum ſecundani, tum tertiani, rurſus in claſſes minores diſtribui. Alii ſcilicet e ſecundanis fontes, e quibus hauſerunt, fideliter monſtrant, ſuosque viae duces frequentiſſime laudant: alii, dum id non faciunt, mentiuntur, idque aliquando proſpero ſucceſſu, primanos. Ad tertianos quod attinet, hi diuidendi mihi ſunt in doctiores et minus doctos. Priori claſſi adſcribo *Georg.* (*d*) *Horni-*

(*b*) Lib. XIV. epigr. 194.

(*c*) *Quintilianus* lib. XII. cap. 11: *Quantum poëſis ab Homero et Virgilio, tantum faſtigium accepit eloquentia a Demoſthene atque Cicerone.*

(*d*) Conf. *Acta philoſ.* T. I. p. 1057. ſq.

Hornium et *Io. Chriſtoph. Becmannum*: quibus quam multi ſcriptores, etiam ex polygraphis, ſunt inferiores!

XIX. De *ſecundanis* duo vt obſeruem, ſupereſt. Primo eos diuido in ſecundanos natura et in ſecundanos politicos. Hi, (nam quos ſignificem priori appellatione, perſpicuum eſt,) vt et infame nouatorum nomen et diras concertationes et ipſam denique egeſtatem effugiant, ſubſiſtendum ſibi cenſent in ſecundis, ſapientes cum primanis, loquentes cum ſecundanis, interdum etiam cum vulgo. Praeſtare quippe putant, ſcriptores eſſe κατ᾽ ἄνθρωπον, quam κατ᾽ ἀλήθειαν, fructuoſiusque eſſe ſentiunt, ciuitatis eſſe Placentinae, quam Veronenſis. Deinde et illud docet hiſtoria literaria interior, qui ſunt ſecundani natura, eos, quoties locum primanorum occupare audeant, hoc eſt, ſuopte ingenio vtantur ad inueſtigandum verum, nouasque, quae quidem ipſis videntur, veritates proferant, turpiter ſe dare et explodi a cordatioribus.

XX. Exemplis quidem omnium generum afferendis perlibenter (*e*) ſuperſederem, ſed ne deſim hiſtorici officio, pauca proferam. Inter Theo-

(*e*) Certe noſtrae aetatis ſcriptores viuos ac ſpirantes in has claſſes diſtribuere non auſim, (vno excepto atque altero,) cum, vt vere *Velleius* lib. II. cap. 36. *ſtulta*, hoc eſt, periculoſa, *ſit inhaerentium oculis ingeniorum cenſura.*

Theologos igitur primani (*f*) erant *Lutherus*, *Eraſmus*, *Chemnitius*, *Calixtus*; ſecundani *Melanchthon*, *Gerhardus*, *Calouius*, *Buddeus*, *Witſius*, *Quenſtedius*: quanquam facile ſentio, fore, qui poſtremum hunc tertianis adſcribant ſocium. Inter hiſtoricos eccleſiaſticos primani ſunt *Flacius*, *Dallaeus*, *Blondellus*; ſecundani *Spanhemius*, *Ittigius*, *Basnagius*; tertiani *Rechenbergius*, *Andreas Caroli*, *Iunckerus*. Inter criticos habes primanos *Lipſium*, *Caſaubonum*, *Io. Frid. Gronouium*; ſecundanos *Gruterum*, *Graeuium*, *Iac. Gronouium*; tertianos pleroſque editores auctorum cum notis variorum: quo in numero cum ſit *Abr. Gronouius*, tres Criticorum claſſes habent in vna Gronouiana familia, quem ſibi afferant. In philoſophia primani erant *Pufendorfius*, *Lockius*, *Thomaſius*; ſecundani *Clericus*, (*g*) *Buddaeus*; tertiani *Iac. Thomaſius*, *Bechmannus*, et reliquum Ariſtotelicorum vulgus. Inter antiquarios tertianum vnum nomino (*h*) *Io. Roſinum*, qui magno fructu

(*f*) In exegetica theologia primanus a pleriſque habetur *Seb. Schmidius*.

(*g*) Hic certe fuit in omni literarum genere ſecundanus excellentiſſimus, veriſſimo nomine dicendus *eclecticus*.

(*h*) Parem laudem eundemque locum meretur *Piſcus*, qui *Lexico* ſuo *Antiquitatum Romanarum* vtiliſſimum reipublicae literariae non ſcriptorem, ſed deſcriptorem ſe praebuit.

fructu iuuentutis e ſcriptoribus antiquitatum Romanarum ſecundanis concinnauit corpus haud inuenuſtum. Sed manum de hac tabula.

XXI. Ad accuratam auctorum notitiam et hoc pertinet, vt diſcernantur auctores (*) cognomines. Faciunt hoc diligenter *Laërtius*, *Meurſius*, *Ionſius*, *Fabricius*, cuius inſpiciatur *Bibliotheca Graeca* libro (*i*) quinto. Singulari autem libro, cui titulus: *Homonymoſcopia hiſtorico-philologico-critica*, iſtam nauauit operam *Ioannes Mollerus*. Reſtrictius alii de vno quodam genere auctorum homonymorum ſingulares compoſuerunt libellos, vt *Leo Allatius* de *Pſellis*, de *Nilis*, de *Georgiis*, de *Methodiis*, de *Simeonibus*; *Io. Meurſius* de *Philoſtratis*; *Antonius* (*k*) *Sanderus* de *Antoniis*;

(*) Quantos errores inuehat in hiſtoriam literariam duorum cognominum virorum in vnum confuſio, vel ex hoc exemplo apparet. Wittebergenſis Academia olim duos eodem tempore habuit *Philippos* Profeſſores: e quorum confuſione natam fuiſſe fabulam qua, *Melanchthonem* repudiato literarum ſtudio factum eſſe piſtorem, traditum eſt, docet *Feuerlinus* in *Miſcellaneis Lipſienſibus* T. VII. p. 129. ſqq.

(*i*) Cap. 6. p. 830. ſqq. Idem in Praefatione Tomi X. exhibet Indicem homonymorum in decem voluminibus *Bibliothecae* ſuae *Graecae* diſtinctorum. Conf. *Pag. Gaudentius* lib. de philoſophia Romanorum cap. 24.

(*k*) Huius generis ſcriptores amore ſui nonnihil permotos ſcripſiſſe, bene obſeruat *Bailletus* Iudic. T. I. P. I. cap. 14. p. 111. ſq. Sic etiam *Ern. Sal. Cyprianus* in

 annot.

toniis; Andreas Sauſſay de *Andreis; Io. Alb. Fabricius* de *Fabriciis; Erycius Puteanus* de *Eryciis; Franciſcus Nannius* de *Corneliis; Ioachimus Meierus* de *Meieris; C. F. Paulinus* de *Paulinis: Io. Gottl. Milichius* de *Milichiis; Fridericus Quirinus Gregorii* de *Quirinis*; *Aegidius Hochmuthus* de *claris* (*) *Aegidiis; Adamus Zahnius* de *Raymundis; Ge. Henr. Goezius* de *Schmidiis; Io. Theodorus Leubſcherus* de *Gryphiis.* Quanquam nec negari poteſt, multos ineptos quoque libellos de claris homonymis prodiiſſe in publicum: quod genus librorum iam olim riſit (*l*) *Gellius*. Sic in *Deliciis Theod. Cruſii literariis* (*m*) exhibetur *Catalogus clarorum Cloſiorum*, a *Matthaeo Hanſio* congeſtus, in quo tantum abeſt, vt clara recenſeantur nomina, vt ne vnus quidem eorum, qui producuntur, claritudine nominis *Cloſius antediluuianos*, ſi qui forte iam tum ſub ſole fuerunt, antecedat. Scilicet is eſt plerorumque huius generis ſcriptorum error, quod exiſtimant, libri ſui pretium

annot. ad *Hieronymi* Catal. ſcript. eccl. cap. 68. libellum promiſit *de Cyprianis veteris eccleſiae; Io. Chriſtoph. Wolfius* item *de claris* Wolfiis, et *Theophilus Schelwigius de claris Theophilis.*

(*) Hic liber Wittebergae 1725. editus recenſetur ſummo cum contemtu in *Journal des Scavans* T. 83. p. 75. ſqq.

(*l*) Noct. Attic. lib. XIV. cap, 6.

(*m*) *Vergnügung müſsiger Stunden* P. VII. p. 49. ſeqq.

tium pendere a multitudine homonymorum potius, quam a claritate et magnitudine. Mea vero ſententia maximum operae ſuae pretium faceret, qui e. g. *de claris Spanhemiis* in titulo promittens Diſſertationem, nonniſi de duobus *Fridericis* et vno *Ezechiele* ageret, reliquosque *Spanhemios* erudito ſilentio praeteriret: quem in modum *Phaedrus* doctos Thraces enumeraturus, ipſe Thrax, duos duntaxat laudat in Prologo (*n*) libri tertii, *Linum* et *Orpheum*. Prope omiſiſſem *Chriſtiani Franciſci Paulini*, quae minine omittenda videtur, Diſſertationem *de claris Aſinis et (o) Aſellis*, quae in eius doctiſſimo opere *de aſino* conſtituit Sectionis ſecundae caput ſecundum. Addo amici cuiusdam monitu, eundem *Paulinum* in ſua *Lagographia curioſa ſect. II. part. I. cap. III. p. 130. ſqq.* et in ſua *Lycographia part.*

(*n*) v. 56. ſq.

(*o*) In hac tamen omiſſus fuit *Eryſichton*, cognomento *aſinus*, cuius meminit *Aelianus* Var. hiſt. lib. I. cap. 27; et rex *Ochus*, quem et ipſum cognominatum fuiſſe *aſinum*, idem tradit lib. IV. cap. 8. Singularem addo ordinem monachorum, dictum *ordinem aſinorum*, quem memorat *Cyprianus* Apolog. Reform. cap. VII. §. 3. p. 871. In Italia quoque fuiſſe nobilem familiam *Aſinellorum*, didici ex *Schotti* Itinerario Italiae p. 160. edit. a. 1655. Adiungo *Aſellam*, piam feminam, quam laudat *Hieronymus* epiſt. 15. et 99; et *Aſellum Symmacho* commemoratum lib. IX. epiſt. 57; et alium *Aſellum*, cuius epitaphium producit *Fontaninus* in libro *de diſco votiuo* §. 14. p. 39; et clarum illum *Aſinum*, de quo *Simonius* T. IV. Epiſt. ſel. 29. p. 214.

part. II. cap. 1. p. 80. 96 ſqq. exhibuiſſe *claros Haſios* ſiue *Haſaeos*, et *claros Wolfios*.

XXII. Auctores etiam *(p) polygraphi* commemorari pluribus merentur in hiſtoria literaria. Sunt autem hi non vnius generis. Alii dicuntur verius, quam ſunt, polygraphi. Tales ſunt editores magnae molis operum alienorum, e. g *Goldaſtus*, *Graeuius*, *Gronouius*, *Burmannus*, (*q*) *Lunigius*. Tales item ſunt auctores librorum nec ingenio perfectorum nec induſtria elaboratorum, ac tironum duntaxat vtilitati dicatorum, quos aliorum potius caeca admiratio, quam ipſorum auctorum voluntas, protruſit in publicum. *Lutherum* ac (*r*) *Melanchthonem* hic nomino, quorum ſiue ex ore (*s*) ſiue ex calamo quicquid efflu-xit,

(*p*) Vid. *Wowerius* Polymath. cap. 19. p. 216. ſeq. et *Morhofius* Polyhiſt. liter. lib. I. cap. 22. §. 28. ſqq. et *Bailletus* Iudic. T. I. p. 418. ſqq.

(*q*) Polygraphus igitur hic Lipſienſis, de iure Germaniae publico praeclare meritus, maiori iure *claros* inter *poligraphos* (hoc enim munere fungebatur Lipſiae,) adſcribetur, quam inter *claro polygraphos*. Operum ab eo editorum catalogus extat in *Actis erud. Germ.* 69. p. 678. ſeqq.

(*r*) Iudicium *Baelii* de πολυγραφία *Melanchthonis* vid. in eius Diction. v. *Melanchthon* p. 2c96. edit. ſecundae.

(*s*) Non ſolum praelectionibus *Lutheri* in libros ſacros, e. g. in *Geneſin*, id accidit, ſed etiam eius ſermonibus familiaribus, quorum ingens volumen haudqua-

quam

xit, cupide exceptum a diſcipulis preloque ſubiectum fuiſſe, quis neſcit? It igitur demum ſunt habendi polygraphi, qui ipſi multa elaborarunt et luci (*t*) expoſuerunt publicae.

XXIII. Horum rurſus duo ſunt genera. Alii quippe mediocris eruditionis libros edunt, alii eruditiſſimos expolitiſſimosque. In priorem claſſem refero eos, qui tironum (*u*) in gratiam inſtitutiones edunt plurium diſciplinarum. Qualem quidem polygraphum dici ac polyhiſtorem, haud magna laus eſt. Cuilibet enim literarum profeſſori ea, quae didicit, ſuis exponere verbis, ſua proponere methodo, in promptu eſt, modo otium (*x*) ſuppetat et ſcribendi patientia.

 Quem-

quam valet ad referendum *Lutherum* inter polygraphos. Vid. *Seckendorfius* Hiſt. Luth. lib. III. p. 187. d. Referri huc etiam *Spenerus* poteſt quodammodo, cuius in ſcriniis quicquid epiſtolarum theologici argumenti quicquid concionum ſacrarum, poſt mortem repertum fuit, multis voluminibus publicam in lucem fuit editum. Idem *Gundlingio* accidit et *Rambachio*.

(*t*) Editores librorum non inſcite diuiſeris in *ordinarios* et *extraordinarios*. Illos voco, qui totos ſe dant ſcribendis libris, et ſingulis annis, vel etiam ſingulis Lipſienſibus nundinis, nouum librum emittunt, editoque vno libro ſtatim ſe accingunt ad edendum alium. Horum induſtriam certos intra limites coërcitam vult *Baelius* Diction. v. *Guil. Forbes* not. B.

(*u*) De diſtinctione, qua alii *docti* ſunt *inter doctos*, alii *docti inter ſtudioſos*, vid. *Acta Philoſ.* T. I. p. 1057. ſeqq.

(*x*) Lege, quae Celeb. *Ioach. Langius* in praef. ad *Inſtitu-*

Quemadmodum igitur *Wagenſeilium*, virum aliis nominibus magnum, non fecit admirabilem *Pera* ſua *iuuenilis*, opus ſex voluminibus conſtans, et omnium paene diſciplinarum inſtitutiones exhibens; ſic nec admiramur *Calouium* ob magnum illum librorum catalogum, quem effigiei eius *Bibliis illuſtratis* praefixae inſtar phylacterii Iudaici ſubnexum videmus. Qui enim aliquo tempore philologiae, hinc philoſophiae, atque ad vltimum theologiae quotidianus profeſſor eſt, in otioque viuit Academico, quam facile ei eſt, non indoctas conſcribere trium linguarum Grammaticas, totidem linguarum Lexica, Inſtitutiones Logicas, diſputatorias, Metaphyſicas, Rhetoricas, Poëticas, Epiſtolicas, Ethicas, Politicas, Phyſicas, Theologicas, praetereaque Hiſtoriam literariam, ciuilem, eccleſiaſticam, Conſilia et Reſponſa theologica, Corpus caſuum conſcientiae, Theologiam moralem, Theologiam polemicam, Commentarium in totam ſacram Scripturam, Conciones ſacras, Orationes, Diſputationes, Programmata, etc.

XXIV. Tot libros qui mediocri cum ingenio

Inſtitutiones ſuas *ſtudii theologici literarias* differit de cauſis ſuae *πολυγραφίας*, vbi etiam exhibet librorum a ſe editorum catalogum. Quanta facilitate ſuos libros conſcribat adeoque polygraphus fiat *Moshemius*, ipſe docet in Praefatione ad Tomum tertium Theologiae ſuae moralis.

nio, tum diligentia (y) compoſuerit, is profecto nomen profiteri ſuum poteſt inter polygraphos, licet magnos inter ſcriptores non item referatur a ſapientioribus. Tales ſunt omnes illi polygraphi, apud quos *in legem abiit*, vt *Morhofius* ait, *ſe mutuo exſcribere*; quo quidem nomine celebrari nouimus in primis *Auguſtinum* (*) *Barboſam*. Huius generis polygraphorum, quos a genitae prolis copia non male dixeris ſcriptores *proletarios*, plenam eſſe Germaniam noſtram, iamdudum (z) obſeruatum fuit. Scilicet cum vulgus non virtutis, ſed molis magnitudinem reſpiciens,

 Golia-

(y) In hunc numerum referre audeo *Ciceronem*, eloquentia principem, eruditione non item. Ac ne quis me putet iniuria tantum Conſulem afficere, en confitentem reum lib. I. de offic. cap. I. hiſce verbis: *Philoſophandi ſcientiam concedens multis, quod eſt oratoris proprium, videor meo iure quodammodo vindicare.* Simile de *Corn. Celſo* iudicium eſt *Quintiliani* lib. XII. cap. I. ſcribentis, eum, *mediocri* licet *virum ingenio*, tamen libros *conſcripſiſſe de omnibus artibus.*

(*) Librorum ab eo ſcriptorum indicem *Allatius* exhibet in *Apibus Vrbanis* p. 64. ſqq.

(z) Vid. *Acta Philoſ.* T. I. p. 646. ſq. Datur igitur vitium aliquod eruditorum, quod *polygraphiſmum* vocare licebit. Perpetuus hic libros edendi pruritus cum inuadit iuuenes literis nondum ſatis excultos, id potiſſimum mali habet, quod impedimento eſt profectibus in eruditione ſolida. Labor enim libros componendi aſſiduus eripit iis tempus ad meditandum et ad plura diſcenda neceſſarium: vt adeo tales polygraphi pro *Docendo diſcimus* de ſe dicere debeant: *Docendo dediſcimus.*

Goliathum maiorem eſſe heroëm Dauide credat, et, quo quis plures grandioresque libros edidit, eo eum eſſe ſapientiorem eruditioremque, ſibi perſuadeat, factum eſt, vt quidam populari (*a*) huic errori ſeſe accommodantes feliciter obiecerint glaucoma oculis vulgi literati. Quanquam laus haec non ſolet eſſe diuturna, talium ſcriptorum libris breui intereuntibus ob ſucceſſionem aliorum eandem cramben recoquentium: quod vel exemplum *Inſtitutionum Logicarum* et *theologicarum* manifeſtum facit. Conuenit in eiusmodi polygraphos, quod *Euripides (b) Alceſtidi* poëtae reſpondit, ſe centum verſus citius ſcribere glorianti, quam tres effunderet *Euripides. Sed hoc*, inquiebat, *intereſt, quod tui verſus* (*c*) *in triduum tantummodo, mei vero in omne tempus ſufficient.* Conuenit etiam in eos *Salomonis*

(*a*) Aliter ſentit et ſapientius *Rol. Mareſius*, lib. I. epiſt. 50. ſcribens, *ſe breuis alicuius ſcripti, modo probi et exacte correcti, auctorem eſſe malle, quam eiusmodi inemendatorum, in quibus oblita modi milleſima pagina ſurgit, et creſcit multa damnoſa papyro. Thucydidem Lipſius* not. ad lib. I. Politic. cap. 9. indicat *res nec multas nec magnas nimium ſcripſiſſe, ſed palmam fortaſſe praeripuiſſe omnibus, qui multas et magnas.* Scilicet, vt *Plinius* lib. IX. epiſt. 29. ait, *ſatius eſt, vnum aliquid inſigniter facere, quam plurima mediocriter.*

(*b*) Apud *Valerium Max.* lib. III. cap. 7. ext. 1.

(*c*) *Virgilius*, quaeſo, quot et quanta valuiſſet effundere carminum volumina! At iſto pacto male conſuluiſſet famae ſuae, minor futurus ipſa operum ſuorum magnitudine.

monis (*d*) illud: *In multiloquio non deerit peccatum.* Vti igitur polygraphiam *Eraſmi* olim non laudabat *Io. Bapt.* (*e*) *Egnatius*, ſed vituperabat, ſic *Balbinus* (*f*) Ieſuita ingenue ad *Chriſtianum Weiſium: Tu non es*, inquiebat, *ex numero parientium, ſed vomentium. Tot annis ſingulis* (*g*) *Comoedias, tot Tragoedias, tot Applauſus pangis, vt legitimum tempus ad concipiendum, geſtandum, et pariendum deeſſe videatur.* Acute *Danhauerus* in Dedicatione *Hodoſophiae* ſuae huius generis polygraphorum morbum vocat *logodiarrhoeam.*

XXV. Inter hos ſemidoctos (*h*) ſcriptores alii memoria valent, alii ingenio. Ad prius

Ff 5 genus

(*d*) *Prouerb.* X, 19.

(*e*) In *Goldaſti* Centuria epiſt. philol. n. 35. p. 151. Ipſum vero *Eraſmum* ſibi placuiſſe *polygraphi* appellatione, apparet ex *Colloquio*, quod *Charonta* inſcripſit. Ibi enim p. m. 579. ſe *polygraphum* vocat κατ' ἐξοχήν.

(*f*) In *Epiſtolis Weiſianis* 1716. editis p. 298. *Launoius* ita de *Baronio* lib. VIII. epiſt. 15: *Calamus eius eſt calamus hominis velociter ſcribentis.* Quae verba ſiniſtro ſenſu repetita ſunt e *Pſalmo XLV.* 1.

(*g*) Recordor hic poëtae Hiſpani, *Lupi de Vega*, mille et octingentarum comoediarum ſcriptoris: de quo *Bailletus* T. IV. Iudic. P. II. p. 61. ſqq.

(*h*) Nolim hoc quisquam in contumeliam accipiat. Poteſt enim aliquis in vna diſciplina eſſe exactae eruditionis, in alia vix mediocris. Memini, a. 1709. in *Actis ſemieruditorum*, quae tum prodibant, etiam *Schurzfleiſchium*, virum alioqui ſummis eruditiſſimisque annumerandum hominibus, libri neſcio cuius nomine comparere.

genus refer praeter modo dictos, traductores (*) librorum ex ignotiore lingua in notiorem, ſcriptores excerptorum (*i*) hiſtoricorum, et alios, qui (*k*) non tam famae, quam fami, ſcribunt. Poſterioris generis *Cardanus* eſt et (*l*) *Campanella*, et ſimiles nugarum harmamaxarii: quorum vnus *Quirinus Kuhlmannus* (*m*) futurus erat, ſi vita ei ſuppeditaſſet et opportunitas.

XXVI. Ad polygraphos eruditiſſimi ingenii vt veniam, horum alii hiſtoricorum voluminum, alii philoſophicorum, (quo ſub titulo omnes proprii iudicii ingeniique felices foetus volo comprehenſos,) publicatione nobilitarunt nomina ſua. Inter priores quis non agno-

(*) De tali *Bailletus* Iudiciorum T. II. P. III. p. 526. ſqq. agit, ſcilicet de *Michaële de Marolles*, ſedulo quidem illo, ſed infelici veterum librorum interprete: cuius vitam et *Niceronius* deſcripſit in Tomo XXXII. Vid. et *Rol. Mareſii* lib. II. epiſt. 25.

(*i*) E. g. *Eraſmus Franciſci*, *Chriſt. Franc. Paulini Iac. Dan. Erneſti.*

(*k*) Inter nos tot Graecorum librorum interpretem, *Guil. Xylandrum*, refert *Huetius* de interpr. p. 278. ſq.

(*l*) Huius librorum catalogum vide in *Actis Philoſ.* T. I. p. 545. ſqq. Memoratu dignum videtur, *Campanellam* fuiſſe virum ſui nominis. Cum enim *Campanella* Italis ſignificet *tintinnabulum*, maiorem profecto in modum per orbem reſonuit nomen *Campanellae*, et ipſe ſtuduit, ſe decantari vbique terrarum ac gentium, ſimilis *Apioni* Polyhiſtori, quem Tiberius *cymbalum mundi*, Plinius *publicae famae tympanum* appellabat.

(*m*) Vid. *Morhofius* Polyhiſt. lit. lib. I. cap. 20. §. 5. et lib. II. cap. 5. §. 63. ſqq.

agnoſcit *Voſſium*, *Hottingerum*, *Morhoſium*, *Fabricium?* inter poſteriores *Cuiacium*, *Petauium*, *Thomaſium*, *Clericum?* Vocat hos *Morhofius* (*n*) recte *heroas literarios*; quorum eſſe arbitror, ſcribere non ſcripta prius, vel ſaltim non ſatis ante elaborata perfectaque: qualium editione librorum plurimorum etiam (*o*) *Dallaeus* inclaruit, itemque *Conringius*.

XXVII. Operae pretium facturus videor, ſi praeter eos, quos iam memoraui, celebriores omnis aeui polygraphos, quotquot quidem nunc recordor, in medium produxero. E priſco igitur aeuo magna nomina ſunt (*α*) *Epicuri*, *Chryſippi*, (*p*) *Varronis*, *Didymi* (*q*) grammatici, (*r*) *Origenis*, *Didymi* (*s*) *Alexandrini*,

(*n*) Lib. I. cap. 22. §. 37.

(*o*) Suopte hic exemplo docuit, non eſſe verum in vniuerſum, quod ſcripſerat lib. I. *de vſu Patrum* cap. 5. p. 139: *Doctiſſimi quique pauca ſcribunt*, inquiens, *neque alios fere, quam indoctos, inſanabile illud ſcribendi cacoëthes tenet.*

(*α*) A *Laërtio* lib. X. 26. vocatur *Epicurus* πολυγραφώτατος. Ibidem loci *Chryſippi* πολυγραφία memoratur: et §. 25. *Zeno* quoque Epicureus appellatur πολυγράφος ἀνήρ.

(*p*) *Multimoda ſatis verendus ſcriptorum numeroſitate Varro*, inquit *Sidonius Apollinaris* carm. 23. p. 376.

(*q*) *Hoc* Didymo *nemo plura ſcripſit*, inquit *Quintilianus* lib. I. cap. 13. fine.

(*r*) Vid. *Euſebius* Hiſt. eccl. lib. VI. cap. 32.

(*s*) Vid. *Hieronymus* Catal. ſcript. eccl. cap. 109; *Montefalconius* in Prolegom. ad *Palaeogr. Graec.* p. 22.

andrini, (*t*) *Chryſoſtomi*, (*u*) *Auguſtini*; ex aeuo medio *Ioſephi* (*x*) *videntis*, *Michaëlis* (*xx*) *Pſelli*, *Thomae Aquinatis*, *Alberti M. Alphonſi* (*y*) *Toſtati*, *Dionyſii* (z) *Carthuſiani*; ex iunioribus (*a*) *Athanaſii Kircheri*, *Ioannis Caramuelis*, *Gregorii* (*b*) *Leti*, *Caluini*, *Cocceii*. *Ioannis* (*c*) *Gerhardi*, *Ahasueri Fritſchii*, *Theophili* (*d*) *Raynaudi*, *Iacobi* (*e*) *Gret*-

(*t*) De hoc omnino vid. *Suidas* v. Ἰωάννης. *Graecorum Patrum, quorum exſtant lucubrationes, ſine controuerſia πολυγραφώτατος fuit Chryſoſtomus*, inquit *Riuetus* lib. IV. Critici ſacri cap. 1.

(*u*) Vid. *Gennadius* de ſcript. eccl. cap. 38.

(*x*) Vid. *Hottingeri* Biblioth. quadrip. P. III. cap. 2. p. 235. De hoc *Ioſepho* differens *Wolfius* Bibl. Hebr. §. 970. p. 564. non meminit eius πολυγραφίας.

(*xx*) Hunc *Allatius* lib. de *Pſellis* §. 33. vocat *omnium* πολυγραφώτατον.

(*y*) Hunc *copia librorum ſcriptorum omnes mortales ſuperaſſe*, credit *Caſaubonus* in *Caſaubonianis* a *Wolfio* editis p. 25.

(z) Vid. *Trithemius* de ſcript. eccl. cap. 820.

(*a*) Polygraphos ſaeculi decimi ſeptimi recenſet *Wittenius* Praef. ad *Diar. biogr.* lit. C. fol. 4. Idem ad a. 1669. d. 24. Octobr. memorat Anglum polygraphum, *Guil. Prynnium*, quem *alterum* vocat *Alphonſum Toſtatum*

(*b*) Vid. *Miſcell. Lipſ.* T. X. p. 27. ſq.

(*c*) Vid. *Fiſcherus* in Vita eius p. 368. et 374. ſeq. *Gerhardum* hunc ob librorum ipſius inſignem multitudinem *Adamantium* (id eſt, *Origenem*) *Germanicum* vocat *Calouiu* in Praef. gener. praemiſſa *Bibliis illuſtratis*.

(*d*) *Acta erud.* Suppl. T. VII. p. 104.

(*e*) *Miraeus* de ſcript. ſaeculi XVI. cap. 195.

Gretſeri, Abrahami (f) Bzouii, Alberti (g) Miraei, Barthol. (h) Keckermanni, Andreae (i) Tiraquelli, Caroli (k) Sorelii, Petri Gaſſendi, Balthaſaris (l) Bonifacii, Chriſtoph. Cellarii, Io. Henrici Maii, Gothofr. Arnoldi, L. E. (m) Dupinii, Iacobi (n) Basnagii, Nic. Hier. Gundlingii, Io. Franc. Buddei, Io. Andr. Schmidii, et, qui primo loco nominandus erat, (o) Papae *Benedicti XIII.* Ex iis, qui ſuperſunt, vel non ita pridem vita exceſſerunt, non debeo ſilentio praeterire *Io. Alb. Fabricium, Chri-*

(f) Ibidem cap. 161.

(g) Vid. ipſe *Auctar. ſcript. Eccl.* p. 108. ſq. et p. 113.

(h) *Wittenii* Diar. biogr. a. 1609. d. 25. Iulii.

(i) *Sammarthanus* Elog. Gall. lib. I cap. 29.

(k) Hic ipſe edidit catalogum librorum ſuorum, annexum ſuae *Bibliotheque Francoiſe* p. 349. ſqq.

(l) Hic permagnum editorum ab ſe librorum catalogum exhibet *Hiſtoriae luditrae* lib. XX. cap. 15. praemiſſa hac praefatiuncula: *Hac nos quoque vbertate donati inter polygraphos merito numeramur. Atque vtinam tam bonos, quam multos, ingeniolum noſtrum partus produxerit!*

(m) Vid. *Iournal literaire* T. I. p. 203. *Dupinii* πολυγραφίαν et nata hinc peccata plurima docte exagitat *Rich. Simonius* in *Critique de la Bibliotheque eccl. du M. Dupin.* Vid. inprimis T. I. p. 85. 86. 87. et 324.

(n) De quo vid. *Acta erud. Germ.* P. 130. p. 700.

(o) Eius catalogus librorum exſtat in *Ioan. de Nicaſtro Pinacotheca Beneuentana*, Beneuenti 1720. excuſa: itemque in Tomo II. *Echardi* de ſcriptoribus Dominicanis p. 815. ſqq. ſub nomine *Vincentii Mariae Orſini*, quod nomen tum gerebat adhuc Cardinalis.

Chriſtoph. Matth. Pfaffium, *Burc. Gotth. Struuium*, *Ioan. Marckium*, *Ioannem* (*p*) *Clericum*, *Val. Ern. Loeſcherum*, *Io. Chriſtoph. Wolfium*, *Io. Petrum Ludouici* ſiue *de Ludewig*, *Ioach. Langium*, *Io. Laur. Moshemium*, *Io. Georgium Walchium.* Adiungere etiam licebit polygraphas mulieres, *Scuderiam*, *Guioniam*, et *Burignoniam*.

XXVIII. Caeterum cum non ſolum peccent eorum permulti, qui nimium ſcribunt, verum etiam nil ſcripſiſſe aliquando ſit in vitio, hanc arripio occaſionem, quaedam differendi de (*q*) ἀγράφοις, vt ſic loquar, eruditis. Ex veteris aeui philoſophis *Pythagoras*, *Socrates*, et *Epictetus* ſolo ore docuerunt, rati, non magis prodeſſe humano generi, qui libros ſcribant bonae frugis, quam qui totos ſe dent erudiendae iuuentuti, atque ita plures faciant idoneos ad praecepta ſapientiae tum viua voce, tum ſcribendis libris optimis propaganda. Inter agraphos recentiores *Franciſcum Roaldeſium*,

(*p*) Hic de ſua ipſius polygraphia permodeſtum fert iudicium T. XVI. Biblioth. anc. et mod. p. 423.

(*q*) De doctis *agraphis* non nihil reperies in *Mart. Hanckii* Orationibus a. 1673. editis p. 203. ſqq. Et *Bierlingius* a. 1702. Rintelii emiſit Diſputationem *de cauſis, cur nonnulli eruditi nihil in lucem emiſerint*: in qua tamen exempla agraphorum omiſit. *Crenius* vero aliquot agraphos nominatim producit P. IV. Animaduerſ. philol. p. 228. ſqq. Veteres Romanos doctiſſimos, qui nihil ſcripſerunt, exhibet *Fulſterus* in *Memoriarum obſcurarum* Parte ſecunda.

ſium, ICtum Gallum, laudat *(r) Sammarthanus*, qui tamen, cum idem de *Petro (s) Daneſio* refert, erraſſe deprehenditur. Verius adiungit *Iacobum (t) Faium*, quem ideo ait a libris ſcribendis abſtinuiſſe, quod et vanae gloriae ſtudium fugiendum videretur, et ineptum ſit, poſt abſolutiſſimas tot veterum lucubrationes publicare libros nouos. Sed quam inepta ſit haec excuſatio, cum perſpicuum ſit, cumque ſolis iis ea placere queat, quos tenuitatis ſuae conſcientia tacere cogit, iis, qui ſcribere valent vtiliſſima lectuque digniſſima, illud *Ciceronis* (u) obiicio: *Communis vtilitatis derelictio eſt contra naturam*, hoc eſt, contra ius naturae. Ac, ne poëticum illud mihi quis occinat: *Bene qui latuit, bene vixit*, ſententiam audiamus (x) *Senecae*: *Illi latere ſciunt, non viuere. Multum autem intereſt, vtrum vita tua otioſa ſit, an ignaua.* Iterum eum audiamus: *Viuit is, epiſt. LX.* inquientem: *qui*

(r) Elog. lib. IV. cap. 1. Sic et *Thuanus* lib. 96. p. 313.

(s) Lib. I. cap. 9. vbi vid. annotatio mea. Idem teſtatur Thuanus lib. LXIII. p. 112.

(t) Lib. IV. cap. 3. n. 11.

(u) Lib. III. de Officiis cap. 6.

(x) Epiſt. 55. Audiamus et *Ambroſii* verba lib. I. Offic. cap. 3: *Si pro otioſo verbo reddemus rationem, videamus, ne reddamus et pro otioſo ſilentio.* Nec illud *Siracidae* praetermittamus cap. XX. 32: *Sapientia occulta* (Perbene *Lutherus*: *Ein weiſer Mann, der ſich nicht brauchen läſſet,*) *et theſaurus abditus, quae vtilitas in vtroque?*

qui ſe vtitur: qui vero latitant et torpent, ſic in domo ſunt, tanquam in conditiuo, hoc eſt, ſepulcro. Concludatur eiusdem Sophi praeclaro (y) illo: *Eruditionem nec iactare debes, nec abſcondere.*

XXIX. Sed redeo ad *Sammarthanum*, qui alium nobis ἄγραφον *lib. IV. cap. 13.* producit, *Claudium Puteanum*, quem eo magis dolendum eſt a ſcribendo abſtinuiſſe, quod, ſi *Cuiacio* (z) fides, *vir* fuit *et diſciplina omni inſtructiſſimus, et ingenio prudentiaque acutisſimus.* Adiungo *Octauianum* (a) *Pantagathum*, quem eam ob cauſam, quod e doctrinae ſuae fonte vberrimo nihil profluere in publicum paſſus eſt, *Lipſius* (b) vocat *virum magnum, altum, et qui eſſe doctus eligeret, quam videri.* Adiungo item Lazarum *Bonamicum*, quem *nunquam adduci potuiſſe*, ſcribit *Imperialis* in *Muſeo* ſuo *hiſtorico*, *vt viuens aliquid ſui typis excuderet:* cui propterea indignabundi acclamaſſe dicuntur amici: *Lazare*

(y) Epiſt. 19.

(z) Obſeruat. lib. XVII. cap. 20. Conf. *Kleſekeri* Biblioth. praecocium p. 303. ſq.

(a) De eo vid. Elogia *Teiſſerii*, et *Miraeus* de ſcript. ſaeculi XVI. cap. 99. Huic *Pantagatho* cum acciderit, vt alii ipſius emendationes criticas publicarent ſparſim, obſeruo, etiam *Gatakerum* lib. II. Cinni ſui cap. 10. 11. et 12. duorum agraphorum, *Guil. Maii* et *Io. Leifeldii* doctas aliquot S. Scripturae locorum interpretationes ab interitu vindicaſſe ſuoque muniiſſe ſuffragio.

(b) Comment. in *Tacitum* p. 98.

Lazare, veni foras. Refero huc etiam *Ioannem Gelidam*, de quo praeclarum exſtat *Thuani* teſtimonium in libri XVII. exitu: et *Aemarum Ranconetum*, de quo idem lib. LXIII. p. 451. et lib. LXXIV. p. 96. Nec omittendus *Fridericus Myconius*, qui hanc (*c*) afferebat ſuae ἀγραφίας excuſationem: *Scio, multos voluiſſe, vt cauſam Chriſti et Lutheri etiam ſcribendo et libris ac commentariis adiuuarem. Sed videbam, ad quid maxime vocatus eſſem, vt eſſem vox clamans ad parandam viam Domini. Et videbam, Spiritum S. nunc dediſſe ſcribam doctum, linguas eruditas et prorſus igneas: ita vt ſuperbia eſſet, ſi ego vellem poſt Lutherum, Philippum, Brentium fieri aliquis coruus aut graculus. Ludouicum* quoque *Tronchinum* huc refero, theologum Geneuenſem, de quo ita (*d*) *Turretinus: Fuit, liceat dixiſſe, fuit vna eius virtus, quae publico commodo non parum noceret. Modeſtiam intelligo. Cum enim eximias lucubrationes magno cum literarum fructu potuiſſet emittere, tamen adeo modeſte de ſuisque ſentiebat, vt nullum fere ingenii ſui monumentum reliquerit.* Alium nuper eadem vrbs habuit agraphum doctiſſimum, *Ioannem*

(*c*) In epiſtola ad *Eberum* a. 1546. ſcripta, et nuper a *Io. Ge. Iunckero* edita poſt *Ant. Probi* de Myconio *Orationem* p. 82.

(*d*) Opuſc. T. I. p. 277.

nem Robertum Choüetum: cuius vitam exhibet *Bibliotheque Italique* T. XII. p. 107. ſqq. Digna item eſt, quae legatur, *Mart. Schenckii* (*e*) epiſtola, qua et ſuam ἀγραφίαν excuſat et aliorum πολυγραφίαν reprehendit. Etiam *Mart. Ruarus*, qui tamen (*f*) *Sam. Naerani* ἀγραφίαν accuſat, voluit eſſe (*g*) vnus ex agraphis. Quanquam is ſcripſerat nonnulla, ſe mortuo edenda, quae vellem non periiſſent, (fuit enim vir inſigni et iudicio et eruditione et eloquentia et modeſtia praeditus: vt dolendum ſit, tot tantisque virtutibus coniunctam fuiſſe Socinianam haereſin:) ſi vere ſcripſit ipſius filius in praefatione ad *Epiſtolarum Centuriam ſecundam*, *ea ita comparata fuiſſe, vt nullius conſcientiam ſint turbatura, ſed ſolummodo ad mores corrigendos pietatemque colendam incitatura*. Denique illud memoratu dignum videtur, quod *Adrianus* (*h*) *Cattenburgius*, cum in locum *Limborchii* fieret Profeſſor theologiae, nullum adhuc librum ediderat, qui ex eo tempore praeclaris ſcriptis nobile conſecutus nomen eſt.

XXX. Vltimo loco obſeruo, tres eſſe claſſes doctorum hominum τῶν ἀγράφων. Alii nec

(*e*) In *Schelhornii* Amoen. lit. T. X. p. 1051. ſqq.

(*f*) Epiſt. p. 311.

(*g*) Vid. eius Epiſt. p. 192. et 195. Conf. *Zeltneri* annot. p. 2.

(*h*) Vid. ipſius Bibliotheca ſcriptorum Remonſtrantium p. 31. ſq.

nec voluntatem habent ſcribendi nec facultatem: hique ſcriptores librorum, etiam eruditos, contemnere (i) ſolent, quaſi otio ſuo abutentes et ſuperuacaneis fungentes laboribus. Ipſorum vero ſilentium prudentiae fructus eſt: quippe, vt habet tritum illud, *dum tacent, philoſophi* (k) *manent*. Alii et facultatem ſcribendi habent et voluntatem, ſed (l) otio et aliis opportunitatibus deſtituuntur: quos quidem nemo reos egerit peccati, modo vera ſit haec excuſatio. Denique aliis et facultas et otium ſuppetit ad ſcribendum, qui tamen ſiue ignauia, ſiue timore quodam (m) auocantur ab augendis hac ratione reipublicae literatae commodis. Hos ego cum peccare non dubitem,

Gg 2 tamen

(i) Notat hoc agraphorum vitium *Frid. Spanhemius* in Praef. ad Dub. Euang. P. II. p. 2. Scilicet facilius eſt, orbi literato reddere *Zoilos*, quam *Homeros*.

(k) Id eſt, eruditi habentur a vulgo: cum contra alii illud *Alexandri* laudent apud *Curtium* IV. 14. 3: *Ob id ipſum, quod ignoti, ignobiles ſunt. Nunquam ignorantur viri fortes.*

(l) Vid. *Poecile* mea T. I. lib. 4. p. 540. ſq. Caeterum hi pulchre fecerint, ſi ſuas meditationes, quibus nouas veritates eruerunt, breuiter literis mandent, ac tum publicent. Tantulum enim otii nemini deeſt. Ac talia publicandi occaſionem praebuerunt editores *Bibliothecae Bremenſis*, *Miſcellaneorum Lipſienſium*, ac ſimilium ſyllogarum.

(m) Has duas ἀγραφίας cauſas iam olim protulit *Plinius* lib. VII. epiſt. 25. *O quantum eruditorum*, inquit, *aut modeſtia ipſorum aut quies operit et ſubtrahit famae!* Acutius vero de talibus iudicat *Horatius* lib. II. ſat. 3. v. 13: *Inuidiam placare parant virtute relicta.*

tamen facile aſſenſerim, ſi quis, peccatum tantummodo veniale ab iis peccari in tanto ſcriptorum bonorum prouentu, contendere voluerit. Nec multum oratores agraphos peccare exiſtimo, *qui* vt ait (*n*) Cicero, *putant, maiorem viſum iri ſuam dicendi gloriam, ſi in exiſtimantium arbitrium ſcripta ſua non venerint.*

XXXI *Epiſtolographi* quoque ſingularem conſtituunt auctorum claſſem, agitque de iis *Morhofius* (*o*) duobus in capitibus. Addatur *Buddei* Diſſertatio *de aucta inſigniter per recentiſſimas quasdam epiſtolarum collectiones re literaria.* Multum ſane prodeſt epiſtolarum lectio in hiſtoria cum (*p*) literaria, tum et reli-

(*n*) In *Bruto* cap. 24. Talis agraphus erat *Ge. Goezius*, Superintendens Ienenſis, qui nullam ſuarum concionum, quas tamen audientes admirabantur et magnifice praedicabant, edi paſſus eſt.

(*o*) Polyhiſt. lit. lib. I. cap. 23. et 24.

(*p*) Adeo vtilis eſt lectio epiſtolarum in hiſtoria literaria, vt aperte fatear, me *ex Epiſtolis* illis *obſcurorum virorum* multa didiciſſe hiſtoriam illam vel illuſtrantia vel locupletantia. Aliquando etiam e *Sidonii Apollinaris epiſtolis* cognoui ſtatum rei literariae, qui fuit ſaeculo quinto in Gallia, ſimulque nomina virorum ingenio excellentium, qui illo temporis tractu magna doctrinae laude inter Gallos floruerunt. Quam notitiam exhibui in ſingulari Diſſertatione, *Primitiis* meis *Academicis* inſerta p. 156. ſqq. Lege praeclare de vſu epiſtolarum in hiſtoria literaria differentem *Meibomium* in Additamentis ad *Vogleri* Introductionem in notitiam librorum

reliqua. *Hiſtoria epiſtolaris omnium certiſſima eſt*, inquiebat Alexander VII. P. M. ad *Ioannem Bonam*: cuius epiſtola, in qua id refert, reperitur in *Acheriano (q) Spicilegio*. Scilicet epiſtolae ſunt colloquia familiaria, in quibus multa proferuntur, quae vel non ſuſtinemus (*) narrare publice, vel libris inſerendi vix vllam habemus occaſionem: vt adeo epiſtolis eruditorum contineatur *hiſtoria literaria anecdota*. Vere *Lipſius* in Praefatione ad librum I. *epiſtolarum miſcellarum: Detegimur*, inquit, *in epiſtolis, et ſubiicimur oculis paene nudi. Noſſe me aut alium vis? Epiſtolas lege, quae depingunt. Ingenii mei, affectus, iudicii, imo et vitae, non vana imago iſtic. Alibi fucus et ſimulatio habitat: hic candor, hic veritas, et nonniſi natiuus ille color*. Conſequitur hinc, plura arcana literaria in illis reperiri epiſtolis, quas ſcriptor ſperat ab vno tantum lectum iri, quam in iis, quas auctores ipſi publicant. Vnde epiſtolae, quae

 poſt

brorum p. 150.-160. et *Hottingerum* Biblioth. quadrip. P. I. cap. 6. p. 108. ſq. qui ibidem conſilium dat p. 110. de inſtituenda Societate epiſtolica: quod etiam *Tenzelio* venit in mentem *Biblioth. curioſae* a. 1704. p. 200. ſq.

(*q*) Tomo I. (in folio) p. 583.

(*) *Chamierum*, *Bochartum*, et *Molinaeum* pro fabula habuiſſe vulgarem traditionem de Ioanna Papiſſa, non ex eorum libris cognoſcimus, ſed ex epiſtolis priuatim ad familiares ſcriptis, poſtque eorum ex hac vita exceſſum demum publicatis. Vid. mea Diſſ. *de Ioanna Papiſſa* §. VI.

poſt mortem demum ſcribentium eduntur, ſunt habendae pro teſtibus et fidelioribus et loquacioribus. Caeterum inter epiſtolas hiſtoriam literariam (α) illuſtrantes praecipuae ſunt epiſtolae *Eraſmi*, *Melanchthonis*, *Mureti*, *Eobani Heſſi*, *Petrarchae*, *Boxbornii*, *Rolandi Mareſii*, *Grotii*, *Voſſii*, *Scaligeri*, *Caſauboni*, *Lipſii*, *Salmaſii*, *Sarrauii*, *Reineſii*, *Patini*, *Richteri*, *Baelii*, *Rich. Simonii*. Maiorem quoque in modum iure laudatur *Burmanniana epiſtolarum literariarum ſylloge*, quae in quinque maioris formae voluminibus Leidae publicata fuit a. 1727.

XXXII. Ne vero tot ineptiis, totque inutilibus lectori rebus, quibus ſcatere ſolent epiſtolae familiares, oneretur orbis literatus, ſed labor legentium compendifiat, ſapienter excogitatum fuit a quibusdam, vt ex epiſtolis literatorum nondum editis excerpantur et edantur ea duntaxat, quae cognouiſſe iuuat lectores, et quibus partim amplificatur partim emendatur hiſto-

(α) *Baſilii M.* epiſtolae quam multum illuſtrent hiſtoriam ſaeculi quarti eccleſiaſticam, his verbis docet *Dupinius* Biblioth. eccl. T. II. p. 268: *In huius epiſtolis conſpicitur tota hiſtoria illius aetatis ad v uum depicta, varii ingeniorum characteres, ſingularum partium rationes oppoſitae, cauſae, propter quas agerent, et quibus artibus res ſuas ad optatum finem adducerent. Ibi ſtatus Eccleſiarum Orientalis et Accidentalis viuidis et natiuis coloribus adumbratus eſt.* Et quam vtiles ſunt Epiſtolae Theologorum ſaeculi XVI. a *Fechtio* editae grandi volumine! *Epiſtolae* item *Remonſtrantium!*

hiſtoria literaria. Hoc modo *Tenzelius* (r) excerpta ex *Mutiani Rufi* epiſtolis protulit in primo *Hiſtoriae Gothanae* Supplemento, eiusque ſecutus eſt veſtigia *Struuius* in *Actis literariis*, *Ritmeierus* in *Conringianis epiſtolicis*, Editor *Nouae collectionis librorum rariorum* faſcic. III. p. 548. ſqq. Ipſe quoque talia excerpta epiſtolica edidi tum in laudatis *Struuii Actis literariis* faſcic. VIII. p. 30. ſqq. et p. 67. ſqq. tum in *Poecile* mea, quam pluribus locis ornarunt eiusmodi excerpta, liberaliter mihi magna epiſtolarum MSS. volumina ſuppeditante illuſtri illo *Vffenbachio*.

XXXIII. Proxime ſe applicant merito epiſtolis his literariis *Itinera literaria*, quorum auctores ea diligenter deſcribunt, quae ſuis ipſimet oculis deprehenderunt ad literariam hiſtoriam pertinentia. Primo eſt hic loco memorandus *Baudeloti Dairualii* liber Gallicus, iterum a. 1693. editus Lutetiae, *de vtilitatibus itinerum literariis:* cuius argumenti et ſunt tres lectu digniſſimae *Orationes*, *Io. Fabricii de vtilitate, quam Theologiae ſtudioſus ex itinere Italico capere poteſt*, Altdorfii 1678; *Andr. Ad. Hochſtetteri de vtilitate peregrinationis Anglicanae*, Tubingae 1697; et *Bernh. Raupachii de vtilitate peregrinationis Danicae*, cum acceſſione multarum annotationum iterum edita Hamburgi

 1717.

(r) Vid. ipſe *Biblioth. cur.* a. 1704. p. 202.

1717. Ipſorum vero huius generis Itinerariorum haec ſunt potiora. *Nic. Clenardi Epiſtolarum* (in itinere ſcriptarum) *libri* (s) *duo*, Mabillonii *Iter Germanicum*, Monteſalconii *Diarium Italicum*, Benthemii *Iter Hollandicum literarium*, eiusdem *Iter Anglicum*, Burneti *Iter per Heluetiam et Italiam*, Iac. Sponii et Ge. Wheleri *Itinerarium*, Iac. Tollii *Epiſtolae itinerariae*, Maxim. Miſſonii *Iter Italicum*, Franciſci et Andreae Schottorum *Itinerarium* (t) *Italiae*, Turnefortii *Iter in orientem Regis ſui iuſſu* (u) *ſuſceptum*, Martenii ac Durandi, Congregationis S. Mauri monachorum, *Itineraria* (x) *literaria*, Iodoci Sinceri (quo ſub nomine latere placuit *Iuſto* (y) *Zinzerlingio*,) *Itinerarium Galliae*, Argentor. 1617; Gotfr. Hegenitii *Itinerarium Friſio-Hollandicum* et Abr. Ortelii *Gallo-Brabanticum*, Lugd. B. 1630; Abr. Goelnitzii *Vlyſſes Belgico-Gallicus*, ibidem editus a. 1631. Adiungo Theophili Daſſiliandri *Commentarium itinerarium*, et Ioa. Raii *Iter per Germa-*

(s) *Rariores* eſſe has Epiſtolas, obſeruat *Morhofius* lib. II. Polyhiſt. liter. cap. 10. §. 35. Item monetur in *Bibliotheca Reimmanniana* p. 949. vbi et accurata exhibetur earum recenſio. Meis in manibus eſt editio nitida Wecheliana anni 1606.

(t) Huius optima et locupletiſſima eſt editio Amſtelodamenſis anni 1655.

(u) Recenſetur in *Actis erud.* 1719. p. 195. ſqq.

(x) Vid. *Acta erudit.* 1718. p. 488. et a. 1725. p. 54.

(y) Refert id *Ge. Richterus* Epiſt. p. 90.

Germaniam, *Italiam et Galliam:* quorum priore doctos Italiae viros eorumque opera laudari; poſteriore, quicquid ad viros doctos, rem literariam, et ſcripta doctorum pertinet, diligentiſſime deſcribi, teſtis eſt (z) *Morhofius*. Hagae etiam 1735. prodiit (*Caroli Stephani Iordani*) *Voyage litteraire, fait a. 1733. en France, en Angleterre, et en Hollande*, recenſeturque in *Bibliotheque raiſonnée* T. XV. p. 307. ſqq. Denique addo, auctorem *Bibliothecae curioſae*, quae Treuoltii A. 1704. prodiit, tomi ſecundi quarto in capite admodum venuſtam exhibere ideam ſuſcipiendae per Italiam peregrinationis literariae *p. 48.-78.*

XXXIV. Sequitur, vt et eorum laudem inſtitutum, qui ad augendam ſcientiam humanam in omni literarum genere breues quidem illas, ſed rariores argumenti accurateque elaboratas diſſertationes (*a*) coniuncte emiſerunt, partimque adhuc emittunt, ea ſcilicet exponentes, de quibus vel nemo dum ſcripſit vel nemo ſatis erudite ſcripſit. Horum alii in ſocietatem coierunt, compoſitasque a ſociis lucubrationes per vices ediderunt; alii ſuas ſolorum meditationes eodem modo expoſuerunt et luci et cenſurae publicae. Ad ſocietates il-

(z) Polyhiſt. lit. lib. I. cap. 21. §. 3.

(*a*) Addo eiusmodi ſingulares obſeruationes ſubinde etiam occurrere in *Actis eruditorum*, in Rengeriana *Noua Bibliotheca*, in Italico *Diario literario*, in *Diario Loeſcheriano theologico*.

las literarias quod attinet, naſci coepit a. 1700. ſylloge *Obſeruationum ſelectarum* Latinarum Halenſis, a. 1704. *Obſeruationes ſelectae* Germanicae, a. 1712. *Hiſtoire Critique de la republique des lettres*, a. 1716. *Miſcellanea Lipſienſia*, a. 1717. *Parerga Academica* Ienenſia et *Societatis colligentium Wittebergenſis Apparatus literarius*, et *Memoires de literature de l'Academie Royale des Inſcriptions et des belles lettres*, a. 1718. *Bibliotheca nouiſſima Obſeruationum* Halenſis, et *Bibliotheca Bremenſis*, a. 1725. *Amoenitates literariae Schelhornianae*, et *Analecta literaria Societatis caritatis*, et *Bibliotheca Lubecenſis*, a. 1727. *Meletemata Thorunenſia*, et *Sylloge Beyſchlagiana* a. 1728. *Muſeum Bremenſe*, a. 1733. *Miſcellanea Duisburgenſia*, a. 1734. Heßiſches Heb-Opffer, et (collectore *Io. Chriſtoph. Colero*) Nützliche Anmerckungen quam collectionem poſtea continuauit *Wilh. Ern. Bartholomaei*; a. 1735. *Tempe Heluetica*, a. 1736. *Parerga Gottingenſia* et *Miſcellanea Groningana*, a. 1738. Die Däniſche Bibliotheck, a. 1740. Ober-Laußnitziſche Beyträge zur Gelahrheit, a. 1742. *Noua Miſcellanea Lipſienſia*, a. 1743. Hamburgiſche vermiſchte Bibliotheck, a. 1744. *Symbolae literariae.* Nec omittendae, quae a. 1732. prodire coeperunt Amſtelodami, *Miſcellaneae obſeruationes criticae*; quibus a. 1740. ſucceſſerunt *Miſcellaneae obſeruationes criticae nouae.*

XXXV.

XXXV. Ex altero ordine harum ſyllogarum a. 1697. edere coepit *Thomas Crenius Animaduerſiones philologicas et hiſtoricas*, a. 1699. *Io. Clericus* ſua *Parrhaſiana*, a. 1704. anonymus (*b*) *Bibliothecam curioſam* Treuoltienſem, a. 1706. *Nic. Hier. Gundlingius Otia*, a. 1707. idem *Obſeruationes ſelectas*, (quarum tamen primus duntaxat tomus exiit,) a. 1707. *Clericus Syluas philologicas*, a. 1713. *Theodorus Cruſius Amoenitates literarias*, (Vergnügung müßiger Stunden) a. 1715. *Gundlingius Gundlingiana*, et *Sallengrius Memoires des literature*, et *Mich. Lilienthalius Selecta hiſtorica et literaria*, a. 1719. *Henr. Scharbauius Parerga ſacra*, a. 1722. ipſe *Poecilen* meam, a. 1723. *Petrus Zornius Opuſcula ſacra*, a. 1724. *Io. Mich. Weinrichius Obſeruationes hiſtoricas et theologicas*, a. 1725. *Io. Chriſtoph. Colerus Anthologiam*, et *Ioan. Gottfr. Lakemacherus Obſeruationes philologicas*, a. 1727. *Io. Frid. Chriſtius Noctes Academicas*, et *Io. Chriſtoph. Kruſickius Vindemias literarias.*

XXXVI. Viris doctrinae fama conſpicuis, ad quorum notitiam adhuc viam monſtraui, adiungo auctores (*c*) feminini generis, *auctrices*

(*b*) Vid. *Acta erud.* Supplem. T. V. p. 184.

(*c*) Ne quis forte me barbariſmi reum agat, *auctoris* vox generis vtriusque eſt. Apud *Virgilium* Aen. XII. 159. *auctor audendi* eſt Iuno. *Ouidio* Sappho vocatur *auctor*

ces vocat *Tertullianus,)* de quibus *Owenus* *(d)* veriſſimum fert iudicium his verbis:

Muſae ſunt generis muliebris, Apollo virilis:
Vnus enim Muſis praeſtat Apollo nouem.

Plures exſtant libri de doctis mulieribus, *Menagii*, *Lehmii*, *Gottfr. Olearii*, *Paſchii*, *Sculteti*, *Paulini*, *Iunkeri*, *Eberti*, *Meuſchenii*, *Omeiſii*, *Iac. Thomaſii*. Adde mea *Acta* *) *Philoſophorum*, et *Gynaeceum haeretico-fanaticum Feuſtkingii*, et *Rolandi Mareſii* epiſtolam 52. libri ſecundi. Nomina doctarum Italiae mulierum inde a ſaeculo XV. vsque ad hanc noſtram aetatem proferuntur in *Bibliotheque Italique* T. II. p. 40 ſqq. Galliae doctarum mulierum catalogus exhibetur in F. D. C. libro Gallico *de virtutibus mulierum*, Hagae 1733. edito, p. 280.-317. De fauſto imperio reginarum eruditarum duo programmata exſtant *I. H. Stuſſii*.

XXXVII.

auctor Epiſt. Heroid. v. 3. et Liuia lib. I. de arte am. v. 72. et Medea Metam. VII. 157; *Liuio* Theoxena XL. 4. Rurſus *Ouidius* in epiſtola Hypermneſtrae v. 110. *ſenectutem* vocat *auctorem*. *Macrobius* lib. I. Somn. Scip. cap. XI. lunam vocat *mortalium corporum et auctorem et conditri em.* Atque *Auguſtinus* in *Grammatica* ſua p. m. 235. dicere nos iubet *hic et haec auctor*, *hi et hae auctores*. Hac occaſione et obſeruo, Agrippinam, Neronis matrem, vocari *conditorem Coloniae Vbiorum* a Tacito Germ. cap. 28. et *Virgilium* Aen. X. 67. *fata* dixiſſe *auctores*. Vid. et *Ouidii* Faſt. V. 192. et 249. ac VI. 709.

(*d*) Lib. I. epigr. 60.

(*) In *Actis philoſophorum* T. II. p. 825.-875.

XXXVII. Dignae ſunt celebriores Muſarum cultrices, quarum hic producantur nomina. E priſco igitur aeuo memorari merentur (*e*) *Theano*, *Sappho*, *Cleopatra*, *Arete*, *Leontium*, *Sulpicia*, *Zenobia*; ex medio *Proba Falconia*, *Hypatia*, *Eudocia*, Theodoſii II. Imp. vxor, altera *Eudocia*, Conſtantini Ducae Imp. (*f*) vxor, *Heloiſſa*, *Roswita*, *Anna* (*) *Comnena*; ex nouo, quod vocamus, aeuo *Olympia Fuluia Morata*, *Argula* (*g*) *Stauffia*, *Aloyſia Sigaea*, *Rupeae*, mater (*h*) et filia, *Eliſabetha*. *Ioanna Weſtonia*, *Caſſandra Fidelis*, *Elſtobia*, *Maria Iarſia Gornacenſis*. *Lucretia Marinella*, *Maria Sibylla Meriana*, *Helena Cornara*, *Hulieriae*, *Schurmannia*, *Magdalena Scuderia*, *Murouia Guionia*, *Io. Eleonora Peterſenia*, *Antonia Burignonia*, *Anna*

(*e*) Hanc etiam viris omnibus priorem ſcripſiſſe hiſtoriam aliquam philoſophicam, obſeruaui in *Act. Philoſ.* T. I. p. 178.

(*f*) De hac vid. *Montefalconius* Palaeogr. lib. 1. cap. 9. p. 109. et lib. IV. cap. 5.

(*) Alexii, patris ſui, res geſtas deſcripſit ſub titulo *Alexiadis*. Mirus error *Ioannis Micraelii*, in Praef. ad ſuum Syntagma hiſtoriarum ita ſcribentis: *Annas Alexias, hiſtoricus, res ab Alexio patre Imperatore geſtas libris XX. ediſſeruit.*

(*g*) Vid. de ea *Seckendorfius* in Indice Hiſt. Luth. et in Supplem. Indicis §. 74. et *Saligius* Hiſt. Aug. Conf. lib. II. cap. 6. §. 7. Vitam eius a *Io. Dauide Schrebero* deſcriptam inſeruit *Colerus* Supplemento Bibliothecae ſuae Theologicae p. 975. ſqq.

(*h*) *Sammarthanus* Elog. lib. III. cap. 24.

Anna Daceria, *Sophia Eliſabetha* (α) *Brenneria*, *Chriſtiana Mariana* (**) *Ziegleria*. Adiungimus extra ordinem, quippe ſummo laudandas loco, tres Reginas, *Eliſabetham* (i) Angliae, *Margaritam* (k) *Valeſiam* Nauarrae, et *Chriſtinam* Sueciae: quae certe quidem non honoris gratia ob qualemcunque literarum guſtum, ſed ob ſingularem eruditionem, maximo merito relatae ſunt in numerum mulierum literatarum. Noſtra aetas accepit *Mariam Ioannam* (a) *Heritiariam*, *Sidoniam Hedwigem* (b) *Zeunemanniam*, *Eliſabetham* (c) *Rowiam*, *Lauram Mariam Catharinam* (d) *Baſſiam*, *Cleliam*

(α) Huius Vita exponitur in *Nouellis literariis* Kohlianis anni 1734. p. 818. ſqq.

(**) De hac vid. *Koeleri Müntz-Beluſtigung*, T. IX. p. 137. ſqq.

(i) De miris huius reginae in literis profectibus legi meretur *Vita Rogerii Aſchami*, quo ea magiſtro fuit vſa. Digna quoque, quae hoc loco laudetur, eſt infelix illa Anglorum regina, *Iana Graia*, cuius de amore erga literas quod relatum legitur in *Memoires liter. de la Gr. Bretagne* T. XVI. p. 518. ſq. aeterna dignum eſt memoria.

(k) Vid. Elogia *Sammarthani* lib. I. cap. 17. et *Teiſſerii* Elogia T. I. p. 38. ſqq.

(a) Huius a. 1734. exſtinctae vita exponitur in *Iournal des Scavans* T. 105. p. 291.-303.

(b) Vid. *Kohlii* Noua literaria 1735. p. 795. ſqq. et *Götting. Gel. Zeit.* 1741. p. 78. ſq.

(c) Vid. *Bibliotheque Britannique* T. XIII. p. 29. ſeqq.

(d) Vid. *Acta erud.* 1732. p. 341. ſqq. et *Koeleri Münz Beluſt.* T. IX. p. 65. ſqq.

Cleliam Grillam (e) Borromaeam, (f) Chaſtelletiam, Ioannam (g) Stephaniam, Ludouicam Adelgundam Victoriam (h) Gotſchediam, Traugott Chriſtianam Dorotheam (i) Loeberiam, Annam Margaritam (k) Pfefferiam, Magdalenam Sibyllam (l) Riegeriam, Dorotheam Chriſtianam (m) Leporinam.

XXXVIII. Haud alienum fuerit, tribus veluti verbis attingere malae notae auctores, inter quos praecipui ſunt *plagiarii* ac *docti impoſtores*: quorum illi aliena vindicant ſibi, hi ſua venditant pro alienis. Scilicet etiam literarium coelum ſuos habet ſoles, lunas, ſtellas, et planetas. *Planetarum* nomen merentur docti impoſtores, vel potius *planorum*. *Soles* et *ſtellae* ſunt, qui ſuapte luce radiant, ac proprii ingenii face illuſtrant orbem literatum. *Lunae* denique *literariae* appellari poſſunt, qui nil propriae lucis habentes, aliena exſplendeſcunt, et aeque, vt naturalis illa luna, longe magis videntur, quam ſunt, lumina mundi. Hos vocare ſolemus *plagiarios*, quos tamen aequum

(e) Vid. *Keysleri Reiſe* T. I. p. 374. et *Götting. Gel. Zeit.* 1741. p. 687. ſq.

(f) Vid. *Bibl. raiſ.* T. XXVII. p. 433. ſqq.

(g) Vid. *Götting. Gel. Zeit.* 1741. p. 687. ſq.

(h) Vita eius in *Bruckeri* Pinacothecae prima Decade.

(i) *Götting. Gel. Zeit.* 1742. p. 16. et 279.

(k) *Kohlii* Noua liter. 1739. p. 695. et 720.

(l) *Götting. Gel. Zeit.* 1743. p. 400. 411. 607.

(m) Vid. *Leipz. Gel. Zeit.* 1744. p. 343.

aequum eſt diſtinguere in *craſſos* et *ſubtiliores*, hoc eſt, cautius peccantes. Poſterioris generis ſunt, qui e plurium libris congerunt, quicquid ſcribunt, *deſcriptores* verius, quam *ſcriptores:* qualium ſcriptorum plenam eſſe noſtram Germaniam, teſtis eſt (vtinam falſus!) ſub *Monzambani* perſona *Pufendorfius* in Praefatione. Hi graculo illi Aeſopio ſimiles, quam nudi et ridiculi euaſuri ſunt, ſi pauo ſuas quisque pennas repetierit!

XXXIX. Sed hos quidem dimittamus, et ad alteros veniamus, qui totos aliorum libros inverſis veſtigiis Caci inſtar Virgiliani faciunt ſuos. Hos inter famoſiores ſunt *Georgius Beckerus*, editor *Oratoris extemporanei*: *Petrus* (α) *Galatinus* in *Arcanis catholicae veritatis; Macrobius;* (l) *Laurentius a Villauin-*

(α) De hoc vid. *Hottingerus* T. V. Hiſt. eccl. p. 98. ſqq. et *Ioſ. Scaliger* in Epiſt. p. 357. edit. 1612.

(l) Hunc *perfrictae frontis plagiarium* appellat *Dupinius* in *Methodo* ſua *ſtudii theologici*. Conf. *Buddei* Iſagoge hiſt. theol. p. 13. et 14. Sed cauſam dicit pro illo *Laurentio Andr. Sam. Geſnerus* in *Sylloge Beyſchlagiana* p. 762. ſq. manifeſtum faciens, eum tantum videri voluiſſe collectorem et ſimul emendatorem horum librorum, ac laudabili dolo, vt ſcilicet legerentur a ſuae ſectae hominibus, eorum auctoris haeretici nomen ſubtraxiſſe. Hoc eodem modo excuſare poſſumus *Iſidorum Clarium*, perpetuum exſcriptorem *Seb. Munſteri* in ſuis ad V. T. annotatis: itemque Pariſienſem illum typographum, qui *Busnagii Hiſtoriam Iudaeorum* recudebat praeſcripto *Dupinii* nomine. Simili dolo vtuntur typographi

lauincentio; Ouzelius in notis ad *Minucium Felicem*, *Iſidorus Clarius* (*) in annotationibus ad *Scripturam ſacram*. Incidi ipſe aliquando in eiusmodi raptorem, cum Diſſertationem illam elaborabam, qua erroris conuici eos, qui credunt Friderici Imp. collo pedem impoſuiſſe Pontificem. Scilicet offerebatur mihi eodem de argumento Diſſertatio *M. Io. Danielis* (α) *Artopaei*, Lipſiae 1673. edita, quam et adducit *Caſp. Sagittarius Introd. ad Hiſt. eccl.* cap. XXIV. §. 39. p. 631. et ex hoc *Struuius Bibl. hiſt.* cap. VII. §. 14. p. 158. Quam quidem Diſputationem perlegenti mihi ſtatim apparuit, eius auctorem turpiſſimum commiſiſſe plagium. Deſcripſerat enim eam, vix verbis interdum, ſed leuiter, mutatis aut transpoſitis, ex *Io. Gerhardi Confeſſione Catholica*, vbi in Praefatione eademque Dedicatione, libri ſecundi parti primae praefixa, p. 336. 337. 338. et 339. editionis nouiſſimae tota illa Diſſertatio reperitur. *Artopaeus* autem ille ne prooemium quidem de ſuo adiecerat, ſed et hic *Gerhardi* compilarat ſcrinia: id quod cuiuis ex collatione manifeſtum poteſt reddi. Quo

graphi Proteſtantes, cum librum aliquem facere volunt etiam Pontificiis vendibilem. Tum enim titulo inſcribunt, Coloniae eum excuſum eſſe vel Antuerpiae.

(*) De hoc vid. *Fabricii* Centuria plagiariorum cap. XIV.

(α) De hoc vid. *Gebaueri* Hiſtoria collegii anthologici Lipſienſis p. 75.

Quo vero magis illa fraus lateret, ne ſemel quidem fecit mentionem nominis *Gerhardini* Illud nimiae eſt impudentiae et plane inexcuſabilis, quod in fine ſuae Diſſertationis *DEO gratias agit pro conceſſis* (ad furandum ſcilicet) *viribus*. Memoratu etiam dignus eſt *Donatus Acciaiolus*, qui vitam Caroli M. ab *Eginhardo* compoſitam edidit pro ſuo ipſius opere; itemque *Frid. Gladouius*, de cuius plagio cum turpi ignorantia coniuncto exſtat ſingularis liber *Herbſtii* anno 1718. editus; et, qui anno 1724. illuſtrem occupauit inter plagiarios (*m*) locum, *Maximilianus Wietrowskius*. Recentiſſimos tres plagiarios qui noſſe geſtit, inſpiciat das Heßiſche Heb-Opffer, T. III. p. 734. ſqq. et *Acta eruditorum* in Nouis Supplementis T. V. p. 487. ſqq. et *Koblii* Noua literaria anni 1743 p. 729. ſqq. Eſt vero honorificum auctoribus, eos edidiſſe ingenii foetus, quorum alii haberi cupiant patres gloriae ſtudio ducti. Quare voluptati mihi fuit, cum et meas nonnullas meditationes alii

(*m*) Vid. *Acta erud.* Suppl. T. IX. p. 316. De *Giphanio* queritur *Lambinus* in praefatione tertiae editionis *Lucretii*, eum eſſe impudentiſſimum ſuum plagiarium, ac tantum non omnia, quae in ſua editione habeat bona, e Lambiniana exſcripſiſſe. Commemorat etiam, doctos aliquot viros hoc nomine ſatyras mordaciſſimas compoſuiſſe in *Giphanium*. *Andr. Schottus* quam turpis plagiarius ſit in *Adagialibus ſacris*, non ita pridem demonſtrauit *Car. Henr. Langius* in *Hamb. Vermiſchter Bibl.* T. I. p. 253. ſqq.

alii viri docti pro ſuis venditare auſi ſunt. Duos eorum indicaui in *Poeciles* meae Tomo II. p. 258. et Tomo III. p. 123.

XL. Vnum tamen habeo plagiarium, cui nolim atram notam inurere, *Cyprianum*, martyrem ſanctiſſimum. Is paene totum ſuum *de idolorum vanitate* libellum hauſit e fonte *Minucii Felicis:* verum ea re non ſibi gloriam, ſed lectoribus ſuis vtilitatem afferre ſtuduit. Cum enim *Minucii* nec nomen nec libellum cognitum haberet eccleſia Africae, obſcurique hominis ſcriptum attentos lectores cupidosque librarios non videretur nacturum, non ſibi religioni duxit martyr, ex eo decerpere, quae illa tempeſtate ciuibus ſuis cognitu neceſſaria iudicabat, et ſua iam facta ſingulari concludere libello. Sanctus igitur viri ſcopus eius operam diſcernit ab eorum plagio literario, qui ſolam ſui nominis gloriam habentes propoſitam, alienas laudes impudenter in ſe transfundunt. Scilicet aegrotis mentibus mederi cupiens vir ſanctus, ſufficere putabat, ſi iis optimum propinaret medicamentum, licet non aperiret iisdem, quo in prato natae ſint herbae ſuae, quoue in pharmacopolio praeparatae. Audiamus, quaeſo, quae eodem de argumento *Io. Fellus* differit, Oxonienſis epiſcopus, etſi excuſatio eius ioco videtur propior. *Non eſt diſſimulandum,* inquit in prima ſuarum ad iſtum libellum annotationum, *plurima e Minucio ad verbum huc eſſe traducta. Sed*

primis Chriſtianis cor erat vnum et anima vna, et nemo eorum, quae poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia, quemadmodum dicitur Actor. IV. 32. Adeo nulla de plagio actio eſſe potuit (n). Scriptores denique *de plagio literario* (o) ſunt *Iac. Thomaſius, Almelouenius, Fabricius, Abercrombius, Crenius*, et, qui de hoc hominum genere philoſophatur, *Io. Conr. Schwarzius.* Nuper quoque duas plagiariorum decades ſumma diligentia compoſitas edidit *Frid. Otto Menckenius* in Nouorum Miſcellaneorum Lipſienſium Tomo primo p. 86. ſqq. Catalogum item plagiariorum alphabeticum nuper *Symbolis literariis* Bremae editis inſeruit *Chriſtianus Ludouicus Schlichterus* T. I. P. I. p. 43. ſqq. et P. II. p. 64. ſqq.

XLI. Caeterum quam excuſationem debemus literario *Cypriani* plagio, eadem digni mihi (oo) videntur ii ſtudioſae iuuentutis doctores, qui non ſuae eruditionis ſpecimen edituri

(n) Eodem paene modo *Auguſtinus* lib. IV. de doctr. Chriſt. cap. 29. cauſam agis minus doctorum ſacerdotum, iubens eos aliorum conciones memoriae mandare ac dein e cathedra eccleſiaſtica recitare. Eodem modo *Lutheri* conciones vſurpari iuſſit *Vitus Dietericus* in *Bibliotheca Reimmanniana* p. 441.

(o) Vid. *Struuii* Introd. cap. VIII. §. 20. et *Noua Miſc. Lipſ.* T. I. p. 87.-93.

(oo) Eadem vero dignus mihi non videtur *Ignatius Loiola*, Diuus ille canonicus, de cuius plagio manifeſto vid. *Saligii* Hiſt. Aug. Conf. lib. V. cap. 3. p. 77.

turi, ſed ſoli diſcipulorum ſuorum vtilitati ſeruituri, collectas ex pluribus ſcriptoribus theſes et obſeruationes iis proponunt. Ita *Thomaſius* in *Iurisprudentia* ſua *diuina* permulta ad verbum deſcripſit ex *Pufendorfii Officio hominis et ciuis:* idemque in primo *Philoſophiae* ſuae *aulicae* capite (*p*) ſecutus eſt κατὰ πόδας *Georgii Hornii* veſtigia. Pari iure defendetur *Buddeus*, qui *Inſtitutiones* ſuas *philoſophiae eclecticae* ex aliis compoſuit bonae notae libris, hoc ipſo praeſtans ſe *eclecticum*, hoc eſt, hinc illinc optima quaeque inſtar apis colligentem. Ac ipſe in Praefatione ad primum earum tomum rectiſſime: *Vbi*, inquit, *aliquid ab aliis, quod cum veritate conſentiat, dictum inueni, id aſſumere eclectico more non dubitaui: nomina autem illorum indicare, inſtituti ratio et conditio elementorum non permiſit.* Rurſus in ſecundi tomi Prooemio; *Praeſtantiſſimos ſecutus ſum* (*q*) *auctores, quorum vbique indicare nomina ſuperuacaneum fuiſſet, neque, vt id hoc loco fiat, neceſſarium* *duco.*

(*p*) Hoc ipſum iam commemoraui ac ſimul vitio carere dixi in *Actis philoſ.* T. I. p. 1045. Conf. excuſatio plagii *Capelliani* in *Placcii Theatro pſeudonymorum* n. 549. α.

(*q*) E. g. totum Caput ſecundum Partis quintae *Philoſophiae theoreticae*, quod inſcriptum eſt *de legibus motus earumque ſuſpenſione*, paene ad verbum deſcripſit ex *Bern. Connori Euangelio Medici*, et quidem a p. 38.-58: vt vel hinc appareat, non eſſe tam malum, quam nonnullis videtur, librum iſtum.

duco. Ita denique in praefatione tertii tomi profitetur aperte, *ſe, quae per clariſſimos auctores ſparſa erant, collegiſſe et in vnum rite coire corpus iuſſiſſe.* Etiam *Morhofius*, quo tempore ſuis diſcipulis recitabat doctrinam de quinque ingeniorum formis, *ex Richerii Obſtetrice animorum*, et quidem e *cap. IV. §. 7.* decerptam, ac nunc in *Polyhiſtoris literarii lib. II. cap. 1. §. 42.-50.* occurrentem, nondum conſtituiſſe videtur publicam emittere in lucem, quae tum calamis excipienda praelegebat: libenter alioqui monſtraturus fontem ac magiſtrum ſuum. Debet ergo hoc *Morhofii* furtum eundem in modum excuſari, quo ipſe cauſam dixit *Berneggeri*, cum deprehendiſſet, eum aliquid ad verbum deſcripſiſſe e *Iac. Lectio. Ille*, (α) inquit, *has forſan extemporales et inter negotia deproperatas Orationes typis non deſtinauit. Nam filius illas poſt mortem viri citra controuerſiam doctiſſimi edidit.*

XLII. Veniamus ad *doctos impoſtores*, quos rectius *illuſores* (*r*) vocaueris, qui libros alienis ſub nominibus componunt, nec religioni (*s*) ſolum, ſed etiam hiſtoriae peruer-

(α) Polyhiſt. liter. lib. II. cap. 6. extremo.

(*r*) *Muretus* Comment. ad *Ciceronis* Orat. II. Catil. cap. 4. hos appellari iubet *librorum ſubiectores*, quemadmodum iſto loco *Cicero* vocauit *teſtamentorum ſubiectores*, qui falſa teſtamenta ſupponunt pro veris.

(*s*) Huc refer peſtilentiſſimum doctorum impoſtorum

uertendae animos habent intentos. Tales ante ortam typographiam (quo quidem tempore facilius erat, ſuas merces exponere pro alienis,) fuerunt permulti, maxime primis Chriſtianae religionis (*t*) temporibus. Vnde tot ſcripta ſuppoſititia, de quibus *Riuetus* in *Critico ſacro*, et *Fabricius* in *Codice apocrypho Noui Teſtamenti.* Addantur, quae hic idem alibi tradit de *libris Sibyllinis*, de *oraculis Zoroaſtris*, de *ſcriptis Hermetis*, *Sanchoniathonis*, *Muſaei*, *Orphei*, aliisque huius furfuris turpiſſimis foetibus. Caeterum *de doctis impoſtoribus* ſingularis exſtat Diſſertatio *Struuii*, cum qua iungatur caput XIII. libri quarti *Bibliothecae Latinae Fabricii.* Ac ipſe iamdudum ſingularem de huius farinae hominibus edere volui libellum. Adeo multa (*u*)

rum genus eorum, qui medicamentum mentiti lectoribus ſuis venenum propinant. Hoc modo a. 1731. aliquis edidit praeſcripto Comitis *Boullainuillerii* nomine *Refutationem Spinozae*, quae non eſt refutatio, ſed acerrima Spinoziſmi propugnatio. Ac ſupra iam *cap. VI.* §. 34. memoraui ſpurciſſimum librum quendam, hoc inſignem titulo: *Io. Meurſii Elegantiae Latini ſermonis.*

(*t*) Vid. *Dallaeus* lib. I. de vſu Patrum cap. 4. *Acta Philoſ.* P. VII. cap. 1. §. 15. *Conringius* lib. I. de Herm. medic. cap. 4. p. 39. et cap. 5. p. 44. 45. 48.

(*u*) Inprimis commemorari meretur docta eademque religioſa illuſio Ieſuitarum, qua perſuadebant nonnullis Indiae Brachmanibus, vt fierent Chriſtiani. Exponit eam *Rich. Simonius* T. II. Epiſt. ſel. 32. p. 226.

Scili-

ſuperſunt, quae horum duumuirûm obſeruationibus merentur adiici.

XLIII. Literariorum horum illuſorum (x) praecipuos quosdam nominabo. E priſcis inſignis eſt *Ioſephus* (y) *Gorionides*, *Pſeudo-Ignatius*, *Pſeudo-Dionyſius Areopagita*, *Iſidorus* (*) *Mercator*, et Stoicus ille *Diotimus*, qui *Epicuro* plures affinxit epiſtolas: quibus adiunxi ſocium in *Actis* (z) *Philoſophorum* auctorem epiſtolarum ſub *Hippocratis* et *Democriti* nominibus editarum: qui quidem non diu ſolum impoſuit orbi literato, ſed tam etiam felici ſuc-

Scilicet Indis illi exhibebant Hiſtoriam religionis Catholicae ab antiquiſſimis inde temporibus deductam ſermone Indico, et chartae Pergamenae fumo infectae inſcriptam. Indi, antiquiſſimam religionem eſſe veriſſimam, perſuaſum habentes, ſimulque vetuſtatem chartae admirantes, ſtatim victas dabant manus, ſuaque nomina profitebantur inter Chriſtianos.

(x) *Harduino* Ieſuitae placuit, totum orbem literatum implere doctis illuſoribus. Sed hic nae facit intelligendo, vt nihil intelligat: ac ſcienter alii oſtenderunt, ipſum eo ipſo eſſe illuſorem turpiſſimum. Vid. *Bierlingius* de Pyrrhoniſmo hiſt. cap. I. §. 10.

(y) De hoc praeter caeteros vid. *Molleri* Homonymoſcopia Sect. II. cap. 2. §. 6. p. 232. ſqq. et *Basnagius* Hiſt. Iud. lib. IX. cap. 6.

(*) Hoc ſub nomine latere *Benedictum Leuitam* ſuſpicatur *Blondellus* apud *Maſtrichtium* in Hiſt. Iuris Canonici p. 247. et 460.

(z) T. I. p. 670. ſqq.

ſucceſſu, vt *Chriſt. Thomaſius* epiſtolis illis, ſalis ſcilicet ac ſapientiae pleniſſimis, apponeret annotationes philoſophicas. E viciniori aeuo habemus *Annium Viterbienſem* et *Alphonſum Cicarellum; Sigonium*, cui *Conſolatio* (**) *Ciceroniana* tribuitur, *Georgium Rüxnerum*, familiarum nobilium conditorem; *Curtium Inghiramum; Gueuaram; Muretum*, qui ſub *Trabeae* perſona impoſuit *Scaligero*; *Hieronymum Romanum de la Higuera*, qui *Dextri Chronicon* fabricatus eſt; *Franciſcum Nodotium*, qui *Petronio* fragmentum ſuppoſuit; *Veiraſium*, effictorem (α) *Hiſtoriae Seuarambicae; Cyriacum* (a) *Anconitanum* compoſitorem Inſcriptionum Romanarum;

(**) De hac fictitia *Conſolatione* multorum eruditorum virorum epiſtolas quarto ſuo libro *de Gymnaſio Patauino* inſeruit *Ant. Riccobonus.*

(α) Hunc tamen crediderim laude dignum eſſe impoſtorem doctum, et *Thomae Moro* ſimilem, cuius et ipſius *Vtopia* initio habebatur pro vera inſula et republica: id quod refert iunior *Thomas Morus* in Vita eius p. 346. verſionis Germanicae.

(a) Vid. *Burmanni* Praef. *ad Gruteri Inſcriptiones.* Ea tamen huic viro laus debetur, quod primus omnium aggreſſus eſt colligere in vnum corpus Inſcriptiones priſcas: cuius rei teſtis eſt *Franc. Philelphus* Epiſt. fol. 35. b, et 36. a. Et a crimine doctae illuſionis defenditur in *Obſeruat. miſc. criticis nouis* T. III. p. 145. ſq.

Guenebaldum, fictorem (*b*) Graecae Inſcriptionis. Adde mendacem auctorem epiſtolae Ioannis, Electoris Saxoniae, morti proximi, de qua pererudita exſtat Diſſertatio *Mart. Schmeizelii.* Nec omitti par eſt ficta monumenta ſepulcralia, quorum feſtiuam copiam exhibui in *Poecile* (*c*) mea. Illud vero ſumme mirum, quod *Dupinius* hunc voluit in cenſum referri, adoptans ſibi atque edens pro ſua (*d*) *Baſnagii* viui adhuc ſpirantisque *Hiſtoriam Iudaicam.* Etiam commemoratu dignum puto turpe facinus *Leonardi Aretini*, qui *Procopii Hiſtoriam belli Gothici* a ſe Latine redditam pro ſui ingenii foetu venditare (*) non erubuit. En verba eius ex epiſtola ad

(*b*) De hoc vid. *Montefalconius* in Recenſione *Palaeographiae* ſuae §. VIII. Vid. tamen *Acta eruditorum* 1744. p. 627.

(*c*) T. III. p. 175. ſqq. Addo nunc *Sardanapali* fictitium ſepulcrum e *Briſſonii* lib. I. de regno Perſarum §. 253; *S. Martinae* e *Pagii* Crit. Baron. ad A. C. 226; *Thomae* apoſtoli e *Crozii* Hiſt. Chriſt. Indiae lib. IV. p. 286. ſqq. *M. Furii Camilli* ex *Caroli* Memorab. eccleſ. lib. VII. cap. 44. p. 373. ſq.

(*d*) Vid. *Baſnagius* in Praefatione editionis ſecundae, et lib. IV. cap. XI. §. 2. et 3. p. 236. vbi iudicat, ſimile exemplum impudentiae vix vllum occurrere praeterea in hiſtoria literaria. Sunt tamen, qui putant, (nec ego impetrare a me poſſum, vt aliter exiſtimem,) factum id eſſe inſciente *Dupinio* a turpilucricupido bibliopola.

(*) Vid. *Fabricii* Bibliothecae Graecae lib. V. cap. 5. p. 251.

ad amicum aliquem, in *Baluzii* (**) *Miſcellaneis* aſſeruata: *Scripſi nouiter libros quatuor de bello Italico, quod Beliſarius et Narſes, Iuſtiniani duces, aduerſus Gothos geſſère. Eſt autem haec non translatio, ſed opus a me compoſitum.* Hanc hiſtoriam *MEAM ſi tu inſpicere velis*, caetera.

XLIV. Ad *Pſeudo-Ignàtium* quod attinet, eſt ſane, quod mirer, eſſe adhuc eruditiſſimos viros, qui ſputa eius lingant, nec agnoſcant fraudem tot manifeſtis proditam indiciis. Vide, quaeſo, quae dixi a. 1710. in *Actis eruditorum p. 196. ſqq.* Atque haec tranſcribere dignatus eſt in ſuos *Commentarios de ſcriptoribus eccleſiaſticis* (*e*) *Oudinus*, qui et caetera argumenta profert, quae credere nos cogunt, epiſtolas illas nulla excepta eſſe foetus ſubdititios. *Clericus* quidem in *Arte* ſua *Critica* (*f*) iudicat, *Pearſonium eo ſucceſſu defendiſſe* Epiſtolas Ignatii, *vt bellum illud certa ac perpetua victoria confecerit.* Verum tam acuti viri oculos, credo, praeſtrinxit auctoritas Epiſcoporum Angliae, quorum animos diſſenſione ſua (α) offendere non ſuſti-

(**) Tomo VI. p. 539.

(*e*) T. I. p. 139. ſqq.

(*f*) P. III. Sect. 2. cap. 6. §. 9. p. 520. edit. 1697.

(α) Obſeruatum quibusdam eſt, multa feciſſe *Clericum* in gratiam Epiſcoporum Angliae, metu ſcilicet adductum

ſuſtinebat. Contrarium edoceri poteſt, qui legere voluerit editas Rothomagi a. 1674. *Matthaei Larroquani Obſeruationes in Ignatianas Pearſonii Vindicias:* quas nuper *Colerus* recenſuit in *Bibliotheca* ſua (β) *theologica.*

XLV. Mihi quidem haec potiſſima videntur ac certiſſima τῆς νοθείας indicia: 1. ſcopus harum epiſtolarum, id ſpectantium, vt in immenſum augeatur auctoritas ac maieſtas Epiſcoporum. Id quod indicio eſt, vel poſt *Cyprianum* ſcripſiſſe illarum auctorem epiſtolarum. Ac obſeruauit (g) *Dodwellus, non eſſe ouum ouo ſimilius, quam Ignatianae totam Cypriani de epiſcoporum auctoritate ratiocinationem;* 2. ſilentium de his epiſtolis per tria priora ſaecula; 3. cognomen *Theophori* in epiſtolarum harum inſcriptionibus nomini *Ignatii* adiunctum; 4. fabulae iunioris aeui, e. g. in *Epiſtolae ad Epheſios, ſ. XIX;* 5. ipſa peregrinationis (h) ratio, in qua ſcriptae

ductum ne, quando inuſta haereſeos nota Batauis cogeretur terris excedere, ſperantemque, fore tum, vt ſacri Angliae proceres ſe reciperent in ſua tabernacula.

(β) Parte LXXI. p. 1071. ſqq.

(g) Diſſert. Cypr. VII. §. 13. et 33. Conf. *Rigaltius* ad *Cypriani* Epiſt. 66. p. 168.

(h) Vid. *Riuetus* Critici ſacri lib. II. cap. 1. p. 179. Simili paene modo planus quidam compoſuit *Epiſtolas Themiſtoclis.*

ptae dicuntur hae epiſtolae. Addo, illud quoque eſſe indicium fabulae, quod Romam ibi miſſus dicitur *Ignatius*. Eccur vero Romam, quaeſo? An forte ciuis Romanus fuit *Ignatius?* Nam *Plinius* narrat, ſe Romam miſiſſe Chriſtianorum illos, qui ciues eſſent Romani. At nec Romanus ciuis fuit *Ignatius*, nec vlla cauſa fingi poteſt, cur Romae potius, quam Antiochiae, interfectum eum voluerit Traianus; 6. ipſa ſtyli facies. Certe quotiescunque has legi epiſtolas, (legi autem ſaepius,) deprehendi, omnia in illis eſſe frigida, ieiuna, inepti tumoris affectataeque grandiloquentiae plena, et nimis viuide ſpirantia vanum ac planum Graeculum; 7. auctoritas ſummorum Criticorum. Euſebius quidem (*i*) eas epiſtolas, et quidem primus, venditauit pro genuinis. Verum quis moueatur auctoritate hominis criticae prudentiae tam expertis, vt vel Abgari et Chriſti mutuas epiſtolas pro veris amplexetur? Quis non potius eos ducat ſequendos, qui poſt ſuſceptum illarum epiſtolarum examen cenſuerunt, eas ad vnam omnes a Graeculo quopiam declamatore confectas et confictas fuiſſe? Dixerunt autem hanc ſententiam *Centuriatores Magdeburgici*, *Mart. Chemnitius*, *Io. Gerhardus*, *Kortholtus*, *Tenzelius*, (*k*) *Zeltnerus*, *Caluinus*, *Blon-*

(*i*) Hiſt. eccleſ. lib. III. cap. 36.

(*k*) Is ita in notis ad *Ruari Epiſtolas* p. 105. cenſet:

Blondellus, *Salmaſius*, *Dallaeus*, *Whitakerus*, *Rob. Cocus*, *Rob. Parkerus*, *Sam. Baſnagius*, *Albertinus*, *Matth.* et *Dan. Larroquani*, *Frid. Spanhemius*, *Lampius*. Omnium vero primo loco poni oportet *Photium*, qui, dum in ſua *Bibliotheca* Epiſtolas Ignatii non recognouit, tacitus clamat, ſibi dubium haud eſſe, quin nomen eae gerant falſiſſimum.

XLVI. Operae quoque pretium fuerit, paucis inueſtigare, an iure *Gottfridus* (*l*) *Arnoldus* habeat *Io. Valentinum Andreae* pro conditore pariter et exauctoratore, vel, ſi mauis, pro auſpice pariter atque veſpillone *Fraternitatis roſeae crucis.* In *Fama* quidem *fraternitatis* huius, a. 1614. edita, ſtylum

ſet: *Argumenta certe*, *quae contra earum* epiſtolarum *γνησιότητα congeſſit ſexaginta ſex omnino* Io. Dallaeus, *eiusmodi ſunt*, *vt neque* Pearſonianas Vindicias, *neque Hammondianas omnes illis incidiſſe neruos exiſtiment*, *quotquot*, *Epiſcoporum cauſam agere*, *non multum intereſt.* Eodem modo *Io. Sudorius* (*le Sueur*) iudicat, Hiſt. eccl. T. I. p. 218. ſcribens, epiſtolarum *Ignatii νοθείαν* ad vnam omnium tam clare demonſtraſſe *Dallaeum*, vt omnibus veritatis amantibus ſatisfeciſſe videatur, vtque plurimum ei debeatur pro tam grauis erroris locupletiſſima refutatione. Nuper etiam *Stollius*, vir emunctae naris, in ſua *Hiſtoria Patrum Eccleſiae* aſſenſus eſt, falſum in his epiſtolis loqui Ignatium.

(*l*) Hiſt. eccleſ. lib. XVII. cap. 18. et P. IV. Sect. III. n. XI. p. 623. ſq. Conf. Apologia illius Hiſt. eccl. ſub tit.

lum eſſe ſimillimum ſtylo illius *Valentini*, non audet negare (*m*) *Fiſchlinus*. Ipſe ille *Valentinus Andreae*, etſi nusquam ſe profeſſus eſt huius libelli ſcriptorem, tamen et in *Confeſſione* ſua et in *Turre Babel* et in *Theophilo p. 39.* et in *Menippo cap. 12.* docet, totam illam rem eſſe fabulam ſiue comoediam. *Fraternitatemque* illam duntaxat fictam (α) eſſe a Fama. Eius etiam inſignia, *Theophilo* ipſius Lipſiae a 1706. recuſo praefixa, *crucem* habent *Andreanam*, in cuius interuallis ſingulis *roſa* iacet. Accedit, quod nemo alius a quoquam nominatus fuit huius fictionis auctor. Nam quod de *Ioach. Iungio* in *Vita Io. Lud. Fabricii* p. 11. et 12. refert *Heideggerus*, nemini fide dignum viſum eſt, nec immerito fictum videtur a quopiam ad detrahendam hanc *Valentino* noſtro infamiam. Ego

tit. *Hiſtoriſch-Theologiſche Betrachtungen* edita p. 292. ſq. et 577. ſqq. Aſſentitur *Arnoldo Buddeus* Diſp. de alchemia §. 16. et iterum in Iſagoge hiſt. theol. p. 1366. itemque *Chriſt. Thomaſius* in *Bibliotheca Thomaſiana* T. I. p. 633. et *Bruckerus* Hiſt. philoſ. Germ. T. VI. p. 1235. et 1241.

(*m*) Memor. Theol. Würtemb. P. III. p. 202.

(α) Etiam Theologi Leidenſes in edito a. 1625. *Iudicio de ſecta Fratrum Roſeae Crucis* (quod exhibet in ſua Summa Controuerſ. p. 1001. ſqq. *Hornbeckius*,) ſub finem ita ſcribunt: *Hanc ſectam, ſi non potius commentum eſt capitis cuiusdam male feriati, Fraternitatem huiusmodi ementiti*, caetera.

Ego quidem ex his et ex iis, quae alii (*n*) de hac quaeſtione in vtramque partem ſcripſerunt, ſatis intelligere mihi viſus ſum, veram eſſe *Arnoldi* ſententiam. Sed hoc addendum, *Io. Valentinum Andreae* puduiſſe (*o*) poſtea iuuenilis erroris, eoque non ſolum dimiſſo, ſed etiam publice damnato in orthodoxiae caſtra bona fide ſe recepiſſe.

XLVII. Antequam quieſcere iubeo calamum, et huic *Synopſi Hiſtoriae literariae vniuerſalis* finem impono, libet commemorare ſcriptores *(p) micrologiae literariae.* Eos dico, qui curioſa magis, quam vtili, opera ſingularibus libellis propoſuerunt *doctos Principes*, *theologos* vel *iureconſultos natalibus nobiles*, ſacerdotes ſemiſaeculares, *doctos*

(*n*) Vid. *Iaegeri* Hiſt. ſaec. XVII. Dec. 6. lib. 4. cap. 3. p. 58; *Caroli* Memorab. eccl. lib. II. cap. 25. et 39; *Bierlingii* de Pyrrhoniſmo hiſt. cap. 5. §. 3. p. 255. ſq. *Weismanni* Hiſt. eccl. T. II. p. 1133; *Miſcellanea Leibnitiana* p. 222; *Kazaueri* Diſp. de Roſaecrucianis, a. 1715. edita; *Bibliotheca Reimmanniana* p. 736. et ſeq.

(*o*) Simile habemus exemplum *Chriſtiani Thomaſii.* Nam et is iunior captus fuerat amore *theologiae myſticae*, annis et ſapientia prouectior in poſteriori ad *Poireti Eruditionem* praefatione ipſe ſe refutauit, ſimulque grauiſſimos Myſticorum errores indicauit atque proſtrauit.

(*p*) Hoc περὶ μικρῶν λέγειν vocat *Aelianus* Var. hiſt. lib. XI. cap. 12.

ctos coelibes, *doctos pueros* ſiue *ingenia praecocia*, *doctos* αὐτοδιδάκτους, *doctos ſpurios*, *doctos caecos*, *ruſticos*, *ſutores*, *mercatores*, *milites*, *correctores*; *doctos magiae vel commercii cum ſpiritu familiari ſuſpectos*, *doctos pedantiſmi vel charlataneriae reos*, *doctos* μισανθρώπους, μισογυνεῖς, μισοκόσμους, *malis praeditos moribus*, *vxores habentes malas*; *doctores publicos ingenti auditorum numero ſtipatos*; (*q*) *etc.* Ipſe ſub titulo *caecorum videntium* illos deſcripſi eruditos viros, qui inde a puero viſu caruerunt; et ſub *macromicrorum* titulo eos, qui corpore proxime a Pygmaeis, animo et ingenio proxime a gigantibus abſuere. Nec *clari* mei *Diaboli*, quos in *Poecile* exhibui, alia merentur in claſſe locari. Integrum corpus *Micrologiae literariae* a. 1718. Francofurti edidit *Io. Adamus Bernhardus*, recteque inſcripſit Curieuſe Hiſtorie der Gelehrten. Eodem anno *Io. Godofredus Buchnerus* Lipſiae emiſit librum *de vitiorum inter eruditos occurrentium ſcriptoribus*: at non eos ſolum exhibet, ſed ſimul *cap. I. §. 1-6. et cap. III. §. 2.*

(*q*) In *Theod. Cruſii* Deliciis literariis (*Vergnügung müſsiger Stunden*) P. XVI. p. 291. ſqq. exſtat diſſertatio de poëtis, qui iidem pictores fuerunt; et P. XIX. p. 576. nominantur ſcriptores micrographici de Medicis. Huc pertinet *Io. Henr. Ackeri Hiſtoria pennarum*, quibus docti viri vſi ſunt, Altenburgi a. 1726. edita.

§. 2. *et 3.* itemque *Supplem.* §. 2. *et 3.* caeteros nominat ſcriptores micrologiae literariae: vt adeo *Buchnerianus* iſte liber (*r*) appellandus videatur *Bibliotheca micrologico-literaria.* Caeterum non eſt diſſimulandum, quod et (*s*) *Buchnerus*, quem modo laudaui, agnoſcit, ad ſcriptores huius generis dici oportere:

In tenui labor, et tenuis quoque
gloria vobis.

(*r*) Vid. eius *Index* v. *Eruditi.*

(*s*) Supplem. p. 8. et 9. Non poſſum facere, quin hic repetam ſerium pariter ac feſtiuum monitum *Menckenii*, quod nuper legi in eius *Orationibus Academicis* p. 321. *Frenandum* ſcilicet ducit *iuuenum in haec ſtudia pruritum, qui ita ſe horum dulcedine ineſcari patiantur, vt, ſpretis atque inſuper habitis ſeuerioribus ſtudiis, ad ſummum ſe literarum culmen perueniſſe putent, ſi ſciuerint, quot vxores* Calouius *duxerit, vel quot pocula exhauſerit* Baudius, *aut ſi ad vnguem edidicerint, quot annis eodem calamo vſus fuerit* Leo Allatius; *quot baculi ictibus* Scioppius *iuſſu legati Anglici fuerit laceratus; vel quot pilos* Franc. Philelphus, *grammatica lite ſuperior, e barba* Timothei, *aduerſarii, euulſerit.*

INDEX.

INDEX.

Maior numerus Caput, *minor* paragraphum *ſignat.*

A.

Abaelardus. (a) IV. 33. 34.

Abbreuiaturae Hebraeorum, Romanorum, Graecorum. III. 11.

Academiae quo ſaeculo ortae. IV. 36.

Academiarum nomen quo tempore acceperint ſcholae vniuerſales. IV. 36.

Academias cur Papa ſibi ſubiecerit. IV. 36.

Academiarum Cancellarii cur Epiſcopi. IV. 36.

In Academiis cur philoſophis tributus ſit locus vltimus. IV. 36.

Academicae quatuor Facultates quomodo ortae. IV. 39.

Academici gradus ſiue tituli quando ſint orti. IV. 39.

Academiae tandem Pontifici Romano factae ſunt noxiae. IV. 40.

Academiarum hiſtoria. IV. 41.

Academia Argentoratenſis. IV. 54. Bononienſis. IV. 43. Gottingenſis. IV. 65. Heidelbergenſis. IV. 43. Louanienſis IV. 50. Oſnabrugenſis. IV. 55. Petroburgenſis. IV. 65.

Academiae Muhamedanorum. IV. 75.

(a) Eorum duntaxat nomina hoc in *Indice* proferuntur, de quibus aliquid ſingulare commemoratur.

Accentuum Graecorum et Hebraicorum origo. III. 14.
Accoltus. IV. 47.
Acta eruditorum. VI. 5.
Adamantius an ſit cognomen honorificum Origenis. IV. 17.
Adamantius Grammaticus. IV. 17.
Adiuratio librariorum. III. 17. bibliopolarum. III. 18.
Aegyptiorum ſtudia literaria. IV. 5.
Aemilius Probus. III. 11.
Aeſopus. IV. 8.
Agraphi. VII. 28. ſqq.
Albanus, Cardinalis. IV. 72.
Albertus cur appelletur *Magnus*. IV. 42.
Alexandria literarum ſtudio florens. IV. 10.
Alexandrina ſchola Chriſtianorum. IV. 16.
Alexandrini verſus. V. 16.
Alexandrinum Muſeum. IV. 10.
Alexandri Doctrinale. V. 8.
Alfonſus, rex Neapolitanus. IV. 46.
Alfredus M. IV. 30.
Allenius. VI. 35.
Alphonſus X. IV. 41.
Amiotus V. 13.
Ammianus Marcellinus. IV. 24.
Anaſtaſius bibliothecarius. IV. 30.
Andreae Io. Val. VII. 46.
anonymi libri. VI. 36. 39.
Anteceſſores III. 36.
Antiochia literis clara. IV. 12.
Aprigius. VI. 10.

Ara-

Arabum ſtudia literaria. IV. 37.
Argenteus Codex VI. 13.
Ariſtoteles, IV. 8.
de *Ariſtotele* poëma rariſſimum. VI. 32.
Arius Froda. IV. 32.
Arndius Car. II. 14.
Artis cogitandi quis auctor. VI. 39.
Artiſtae. IV. 39.
Aſiae populorum ſtudia Graeca. IV. 12.
Aſini clariores. VII. 41.
Athenae literarum ſtudio clariſſimae. IV. 9.
Athenaea vnde dicantur ludi literarii. IV. 9.
atheorum libri. VI. 33.
atramentum. III. 9.
auctorum claſſicorum variae editiones. VI. 23. ſqq.
Auguſtinus. IV. 18. 21.
Auſonius. IV. 24.
autographa MSSta. VI. 14.
B.
Baelius. VII. 3.
Baſnagius Sam. I. 13.
Beckerus Balth. IV. 60.
Beda. IV. 26.
Behaimius. IV. 48.
Benedictus XII. Papa IV. 72; VII. 27.
Benedictinorum monachorum ſtudia literaria. IV. 62.
Bentiuolus, Cardinalis. IV. 72.
Berengarius. IV. 33.
Bernardus, poëta. IV. 33.

Berneggerus. III. 16.

Bertramus. II. 17.

Berytenſis ſchola. IV. 23.

bibliotheca ſelecta. VI. 12. Gudiana. IV. 61. Hanouerana. IV. 61. Heidelbergenſis. IV. 61. Ienenſis. IV. 61. Kraſtii. IV. 68. Mazariniana. IV. 61. Menckeniana. IV. 68. Io. Mori IV. 68. Oppenheimeri Iudaica. IV. 63. Roſtgardi. IV. 68. Thuani, IV. 61. Vffenbachii. IV. 68.

bibliothecae eccleſiarum. IV. 16.

bibliothecarum origo. III. 22; IV. 13. auctiones approbantur. IV. 61.

Bierlingius. IV. 60; V. 51.

Bochartus. VI. 5.

Boeclerus. VI. 3.

Boëthius. IV. 26.

Bonatus Guido. IV. 42.

Boullanuillierius. VII. 42.

Brenckmannus. I. 8.

Brocardica vnde nomen gerant. IV. 33.

Bruckerus. V. 22.

Budaeus. IV. 53.

Buddeus. IV. 70; V. 50; VII. 20. 41.

Burleus Gualt: II. 5.

Burnetius Thomas. VI. 34.

Burnetus Gilbertus VI. 43.

C.

Cadmus. III. 7.

Calixtus Georgius. IV. 60.

Campanella. VII. 25.

Cano-

Canonici Iuris hiſtoria. IV. 49.
Cantemirius, Princeps. IV. 72.
capitum, in quos libri diuiduntur, origo. III. 15. 16.
Cappellus Lud. III. 14.
Carolus M. IV. 28.
Carolus Caluus. IV. 28.
Carthaginenſes ſcriptores. IV. 11.
Caſaubonus. IV. 60.
Caſſiodorus. IV. 26.
caſtratio librorum. VI. 19. ſqq.
catalogi librorum Francofurtani quando orti. VI. 2.
Cellarius. II. 15; VI. 23.
cenſura librorum typis exſcribendorum quo tempore orta. IV. 63.
Chaldaeorum ſtudia literaria. IV. 1.
chartae hodiernae origo. III. 9.
Chriſtianorum prima ſtudia literaria. IV. 16. primae ſcholae. IV. 16.
Chriſtius V. 44; VI. 33.
Chryſoloras. IV. 47.
Cicero. IV. 14.
Clarckius Io. III. 9.
Claſſici cur dicti quidam auctores. VI. 23.
Clemens XI. Papa. IV. 72.
Clericus Ioannes. IV. 19; V. 10. 11; VII. 27. 44.
Codex Argenteus VI. 13.
Colbertus Io. Bapt. IV. 55.
Colerus Io. Chriſtoph. II. 11; V. 50; VI. 29.
Collatinus Petrus Apollonius. IV. 47.

Confucius quo tempore vixerit. IV. 74.
Connorus. VI. 34; VII. 41.
Conringius. II. 8. 9.
Conſiliarii reip. literariae. VII. 14.
Conſtantinopolitana ſchola. IV. 23.
Corteſius Paulus. IV. 47.
Crenius pſeudonymus. VI. 38.
criticae artis hiſtoria. V. 10. imperitia in Patribus Eccleſiae. IV. 20.
cryptographia. III. 19.
curioſitas literaria, vitium. I. 5.
Curtii rariſſima editio. VI. 32.
Cyprianus martyr. VII. 40.

D.

Damaſcenus Ioannes. IV. 26. 38.
Danhauerus. IV. 60; V. 11.
decifratoria ars III. 19.
Delphini in vſum editiones. VI. 23.
Deylingius Sal. III. 7.
dictatores, id eſt, poëtae. V. 13.
diſciplinae cur aliae feruide colantur, aliae frigide. V. 2. ſqq.
Diſputationes Academicae. VI. 28.
diſtinctiones. Vid. *Interpunctiones*.
Ditmarus epiſcopus IV. 33.
docti impoſtores. VI. 42. ſqq.
Doctrinale Alexandri. V. 8.

Dor-

Dornius. II. 63 V. 50.
Dupinius. VII. 43.

E.

Eberhardus Bethunienſis. V. 8.
editiones librorum optimae. VI. 17. in vſum Delphini. VI. 23. auctorum claſſicorum variae. VI. 23. ſqq. Operum omnium. VII. 5.
editionum auctorum claſſicorum magnum vitium. VI. 23.
effigies clarorum virorum. VII. 2.
Eginhartus. IV. 30.
Ehrenbergerus. III. 5.
encauſtum. III. 10.
Eobanus Heſſus. IV. 56.
Ephemerides literariae. VI. 4. ſqq.
Epiſcopi Academiarum Cancellarii. IV. 36.
epiſtolographi literarii. VII. 31.
epitaphia ſuppoſititia. VII. 43.
Eraſmus. IV. 51.
Erigena Ioannes. IV. 39.
eruditionis ſumma vtilitas in rep. V. 52. ſqq.
Ethicae hiſtoria. V. 22. 30. ſqq.
Ethnicorum eruditionis finis et exitus. IV. 24.
Euthymius Zigabenus. IV. 33.

F.

Faber Iacobus. IV. 53.
Fabri Lexici imperfectio. V. 9.
Fabricius Io. Albertus. VII. 5.

Fabricius Io. Andreas. III. 19.
Facultates quatuor Academicae quomodo ortae. IV. 39.
Falſterus. IV. 13. 14.
Farnabius. VI. 24.
Feldenius Alb. VI. 9.
Flacius. IV. 53.
Franciſcus I. IV. 52.
Fraternitatis roſeae crucis auctor. VII. 46.
Freherus Paulus. VII. 4.
Freyerus. II. 15.
Friſius Io. Iacobus. II. 5.
Funccius Io. Nicolaus. V. 7.

G.

Galateus Antonius. IV. 53.
Gallorum ingenia. IV. 7.
Galterus, poëta. IV. 33.
Gaudentius Paganinus. IV. 13.
Gerdeſius H. W. I. 8.
Gerhardus Ioannes. IV. 60.
Germani quo tempore ſcribere didicerint. III. 7.
Germanicae eloquentiae primus cultor. V. 12.
Geſnerus Io. Matthias. VI. 26.
gladius Studioſorum inſigne. IV. 55.
Gouietus I. 8.
Grammaticae hiſtoria. V. 7.
Graecae linguae vſus olim ampliſſimus. IV. 11. filia eſt Latina. V. 7.
Graeci e Turcia ſaeculo XV. exules. IV. 46. 47.
Graeciae ſeptem ſapientes. IV. 8.

Graecorum veterum ſtudia literaria. IV. 7. ſqq. et hodiernorum IV. 73.

Graeuius. II. 14.

Gratius Ortuinus. IV. 53.

Grauerus. IV. 60.

Gregorius M. IV. 25.

Gueuara. IV. 53.

Gundlingius. II. 12.

Gymnaſia noſtrae aetatis. IV. 56.

H.

Harueus. V. 48.

Haſſenſteinius. IV. 48.

Hebraeorum ſtudia literaria. IV. 1.

Hebraicorum vocalium et accentuum origo. III. 14.

Heilbronnerus Io. Chriſtoph. V. 6.

hermeneuticae artis hiſtoria. IV. 11.

heroës literarii. VII. 26.

Hieronymus, IV. 16. 19. 21. 25.

Hippolithus a Lapide quis. VI. 37.

Hiſpaniae ſcholarum ſtatus hodiernus. IV. 67.

Hiſtoria literaria vnius libri I. 8.

Hiſtoriae literariae definitio. I. 1. imperfectio. I. 2. corruptio. I. 2. vtilitas. I. 4. abuſus. I. 5. partes. I. 6. diuiſiones. I. 7. 8. amplitudo. II. 1. duplex methodus. II. 2. ſcriptores. II. 5. ſqq. diuiſio in antiquam, mediam, et nouam. IV. 4.

Hiſtoriae hiſtoria. V. 44. 45.

Hobbeſius. IV. 58; V. 41.

Homerus. III. 21.

homonymi ſcriptores. VII. 21.

Huge-

Hugenius. VI. 42.
Huetius. VII. 2.

I.

Ieſuitarum ſtudia literaria. IV. 62.
Ignatii epiſtolae omnes ſunt ſuppoſititiae. VII. 44. 45.
impoſtores. Vid. *docti impoſtores.*
Indices librorum expurgatorii. VII. 20.
ingenia delirantia. IV. 70. nationum diuerſa. VII. 8.
Inſcriptionum veterum vetuſtiſſimae. VI. 15.
interpunctionum origo. III. 12.
Ionſius, I. 2; II. 6.
Ioſephus Patriarcha an ſit inuentor artis ſcribendi III. 2.
Iournals. Vid. *Ephemerides.*
Irenaeus. IV. 20.
Irnerius ICtus. IV. 33.
Italiae ſcholarum ſtatus hodiernus. IV. 66.
itineraria literaria. VII. 33.
Iubilaeum typographicum III. 24.
Iudaeorum ſtudia literaria. IV. 35. 73.
iudicia de libris et auctoribus. VII. 6.
Iulianus Imp. IV. 16.
Iunkerus. VI. 25.
Iunius Franciſcus. IV. 53.
Iurisprudentiae ciuilis hiſtoria. V. 49. naturalis hiſtoria. V. 22. 37. ſqq.
Iuſtinus martyr. IV. 20,

K.

Koecherus Io. Chriſtoph. I. 8.
Koblius. II. 16.

Kran.

Kranzius Gottl. II. 9.
Krauſius. II. 16; IV. 64; VI. 3; VII. 12.
Kriegkius. IV. 12.
Kunzius II. 16.
Kuſterus. II. 14.

L.

Lactantius. IV. 17.
Lambecius. II. 4. 7.
Lambinus. VII. 7.
Langius Ioach. I. 7.
Latina lingua quando in vſu publico eſſe deſierit. IV. 27. eius ortus e lingua Graeca. V. 7.
Laurentius Medices IV. 46.
Legenda aurea. IV. 42.
Leiſnerus, II. 16.
Leo Sapiens. IV. 29.
Leonini verſus. V. 15.
Lexica hiſtorica. VII. 3.
Lexica optima. V. 9.
Lexici *Fabri* imperfectio. V. 9.
liber *de tribus impoſtoribus*. VI. 33.
libertatis philoſophandi vtilitas. IV. 59.
librarii veterum. III. 10; IV. 32.
libri anonymi. VI. 36. 39. boni criteria. VI. 10. 11. caſtrati. VI. 19. ſqq. damnati. VI. 35. deperditi IV. 25. excuſi e MSS. VI. 18. excuſi ſaepiſſime. VI. 11. in ANA. VII. 6. irreligioſi. VI. 34. optimi in quoque genere. VI. 12. poſthumi. VI. 40. prohibiti. IV. 63. pſeudonymi. VI. 16. rari. VI. 11. 27. ſqq. ſeditioſi. VI. 35. ſuppoſititii. III. 3. VII. 5. veterum

terum cur ſuperſint optimi. IV. 14. vetuſtiſſimi vtrum ſoluto, an ligato ſcripti fuerint ſermone. III. 20.

de libris iudicia qui ſcripſerint. VII. 6.

ibrorum a ſe editorum catalogum qui ſcripſerint. VII. 5. hodiernae multitudinis cauſae. VI. 43. Indices expurgatorii. VII. 20. notitiam parandi tres viae. VI. 2. ſqq. recenſiones menſtruae. VII. 4. ſqq.

Lichtenbergerus. IV. 49.

Lilienthalius. II. 11. 13.

Lilius. V. 8.

literae, id eſt, eruditio. Vid. *Eruditio*.

literae antiquiſſimae. III. 7.

literarum origo. III. 2.

Liuius explicatur. III. 12.

Loeſcherus. III. 14; V. 7.

Logicae hiſtoria. V. 22. ſqq.

Ludolfus Iobus VI. 42.

Ludouicus Gottfr. III. 15.

Lupus Ferrarienſis. IV. 28.

Lutherus. III. 14; V. 12; VII. 20.

Lyranus Nic. IV. 44.

Lyſerus Polyc. IV. 38.

M.

Machiauellus. VI. 33.

Madrigalica carmina. V. 16.

Maecenas. IV. 13.

Maianſius. IV. 67.

Mala-

Malabarum ſtudia literaria. IV. 76.
Mamon, Arabum Maecenas. IV. 37.
Mancinellus. V. 8.
Manuſcripta αὐτόγραφα. VI. 14.
manuſcriptorum codicum notitia. VI. 13.
Marſiglius. IV. 71.
Mater Studiorum quo ſenſu vocetur Academia Bononienſis. IV. 43.
Matheſeos hiſtoria. V. 6.
Matheſis an Theologiae noxia. V. 6.
Maurocordatus, Princeps. IV. 72.
Maximilianus I. Imp. IV. 52.
Medicinae hiſtoria. V. 22.
Merſennus. VI. 21.
Meurſius. VI. 34.
micrologia literaria. VII. 47.
Minellius. VI. 24.
Minellianae notae in auctores claſſicos. VI. 25. 26.
Monteſalconius. III. 9.
Morhoſius. II. 10; VII. 41.
Moshemius. II. 15.
Muhammedanorum Academiae. IV. 75.
mulieres doctae. VII. 36.
Muſaeus Ioannes. IV. 60.
Muſagета. IV. 13. 41.
Muſeum quid proprie ſignificet. IV. 10.
Muſeum Alexandrinum. IV. 10.
Muſicae hiſtoria. V. 17. ſqq.
Mylius Io. Chriſtoph. VI. 36.

N.

Neumannus Caſp. V. 7.

Nicero-

Niceronius Io. Petr. VII. 4.
Nicolaus V. Papa. IV. 46.
Notae Tironis et Senecae III. 10.
notarii veterum III. 10.
nouellae literariae. II. 16. hebdomadariae politicae quando ortae. V. 46.
nummorum vetuſtiſſimus quis ſuperſit. VI. 16.

O.

Obſeruationum ſingularium editores. VII. 34. 35.
Operum omnium editores. VII. 5.
optimates literarii. VII. 9.
Origenes. IV. 7.
Oroſius. IV. 17.
Oudinus. VII. 5.

P.

Palingenius. VI. 20. 36.
palma, ſcribendi materia. III. 9.
Pandectae Florentinae. VII. 13.
papyrus. III. 9.
Paſchius. II. 3.
Pater Paulus. III. 23.
Pater eccleſiae quis primus fuerit appellatus. IV. 21.
Patres eccleſiae Graeci et Latini. IV. 17. eorum principes. IV. 21.
Patrum eccleſiae eruditio. IV. 15. 18. 19; VII. 6.
Pedantismus vnde nomen ſuum habeat. V. 8.
Pelagius. IV. 22.
Pennae anſerinae ad ſcribendum adhibitae. III. 9.
Petrarcha. IV. 45; V. 35.
Petrus, Ruſſorum monarcha. IV. 65.
Pfaffius, I. 7; V. 50.
philologiae cultura cur rara. V. 5.

philo-

philoſophiae cultura cur rara. V. 4.
Phoenices librorum. VI. 32.
Photius. IV. 29.
Phyſicae hiſtoria. V. 22.
picturae antiquitas et origo. III. 4.
plagiarii. VII. 38. ſqq.
Platinae praenomen *Bartholomaeus*. IV. 47.
Plinius. III. 20.
Poëleos hiſtoria. V. 13.
ποιητὴς quid proprie ſignificet. III. 20.
Polentonus. IV. 47.
Politicae hiſtoria. V. 22.
politici verſus. V. 14.
polygraphi. VII. 22. ſqq.
Pontificiorum ſtudia literaria noſtra aetate. IV. 63. diuiſio in genuinos et Nicodemicos. V. 55.
Pontificii ſuam lucem literariam debent religioni Lutheranae. V. 54. 55.
poſthuma ſcripta. VI. 40. ſqq.
praefationes eruditiſſimae. VI. 12. iniuſtae omiſſae VI. 21.
primani ſcriptores. IV. 70; VII. 15.
primates literarii. *VII.* 9. ſqq.
Priſcianus. V. 8.
pronuntiationis ſigna in Grammatica deſiderantur. III. 12.
Prophetarum ſcholae. *IV.* 2.
Pſellus. *IV.* 33; *VII.* 27.
pſeudonymi libri. *VI.* 36.
Pufendorfius. *V.* 42.

Q.

Quenſtedius. *VII.* 20.
Quirinus, Cardinalis. *IV.* 72.

R.

Rainoldus Ioannes. *IV.* 53.
rari libri *VI.* 11. 27. ſqq.
Rauennas Petrus et Ioannes. *IV.* 47.

Reformatio Lutheri meliora fecit ſtudia literaria Pontificiorum. *V.* 54. 55.
reginae doctiſſimae. *VII.* 37.
Reimmannus. II. 13; *VI.* 1. 29. 33; *VII.* 3.
reſp. literaria quid ſit. *VII.* 9.
Rhetoricae hiſtoria. *V.* 12.
Rolefinkius Wernerus. *IV.* 48.
Romanorum ſtudia literaria. *IV.* 13.
Romanum Archigymnaſium. *IV.* 54.
rophalici verſus. *V.* 14.
Rothius. II. 15.
Ruarus. *VII.* 29.
Ruhlius. *VI.* 26.

S.

Saeculi decimi miraculum literarium. *IV.* 31.
Sancti titulus. *IV.* 23.
Sauſſay Andr. du. *IV.* 53.
Schickardus. III. 14.
Schmeizelius. II. 17; *VII.* 43.
Schmidius Chr. Frid. II. 18.
Schmidius Seb. *VII.* 20.
Schoetgenius. III. 10. 15.
Schola Conſtantinopolitana. *IV.* 23. Salernitana. IV. 39.
Scholae prophetarum. IV. 2. Chriſtianorum. *IV.* 16.
Scholarum hiſtoria. II. 8. Italiae ſtatus hodiernus. *IV.* 66. et Hiſpaniae. *IV.* 67.
Scholaſticorum eruditio qualis. *IV.* 36. 38. hiſtoria *IV.* 38.
ſcribendi artis hiſtoria. III. 2. ſqq.
ſcriptor omnium primus. *VII.* 12.
ſcriptores anonymi *VI.* 39. homonymi. *VII.* 21. ordinarii et extraordinarii. *VII.* 22. polygraphi. *VII.* 22. ſqq. pſeudonymi. *VI.* 36.
ſcriptorum diuiſio in primanos, ſecundanos, et tertianos. *VII.* 15. ſqq.
ſcriptores vtrum recentiores, an vetuſtiores praeferendi. *VII.* 7.

ſecun-

ſecundani ſcriptores. *IV.* 70; *VII.* 15.
Septalius *V* 32.
ſepulcra ſuppoſititia. *VII.* 43.
Sincerus Enanuel quis. *VI.* 26.
Sinenſium ſtudia literaria. *IV*, 74.
Societas Teutonica Lipſienſis. *V.* 13.
Societates Regiae ſcientiarum. *IV.* 57.
Sophiſtae in Graecia, *IV.* 36.
Sorbonae origo. *IV.* 41.
Spenerus. *IV.* 60.
ſteganographia. III. 19.
Steinbergius Iac. *VI.* 37.
Stollius. II. 2; *V.* 48.
Struuius B. G. II. 11.
Studitarum collegium. *IV.* 29.
Syllogarum editores. *VII.* 34. 35.
Syluester II. Papa *IV.* 31.
Symmachus. *VI.* 24.
Syrorum ſtudia literaria. *IV.* 12.

T.

Tachygraphia. III. 10.
Tacitus explicatur. *V.* 14.
Tarſenſium ſcholae. *IV.* 12.
tertiani ſcriptores. *VII.* 15.
Theodorus ſtudita. *IV.* 29.
Theologiae hiſtoria. *V.* 50.
Theologorum vulgarium odium erga literarum et ſcientiarum incrementum. *IV.* 36.
Theophilus ICtus. *IV.* 23.
Thomaſius Cardinalis. IV. 72.
Thomaſius, Chriſtianus. II. 10; *IV.* 58. 70; *V.* 43. 51; *VII.* 41. 46.
Tolomeus, Cardinalis. *IV.* 72.
Trithemius. *VII.* 5.
Turcorum ſtudia literaria. *IV.* 75.
typographica ars. III. 23; *IV.* 46. 75. Scriptores de Iubilaeo huius artis. III. 24.
Typographorum optimorum notitia. VII. 17.

V.

Verſus *rophalici*. *V*. 14. *politici*. *V*. 14. *Leonini*. *V*. 15. *Alexandrini*. *V*. 16.
verſuum, in quos capita librorum diuiduntur, origo. III. 15. 16.
Verulamius. II. 13; *V*. 36; *VII*. 14.
Virgilius. *V*. 14.
Vitae eruditorum. *VII*. 2. ſeqq.
Vitae propriae ſcriptores. *VII*. 2.
Vockerodius. I. 2.
Vtopia literata. *VII*. 14.

W.

Waehnerus. III. 14.
Weismannus. *IV*. 17.
Welt-Weisheit vnde dicatur philoſophia. *IV*. 25.
Whitby. *IV*. 20.
Wolfius Chriſtianus. *IV*. 70. 74; *V*. 36.
Wolfius Io. Chriſtoph. III. 14; *VII*. 5.

X.

Ximenius, Cardinalis. *IV*. 52.

Z.

Zamoſcius. *IV*. 55.
Zeltnerus. III. 12.
Zieroldus. *V*. 7.

005679089

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google